Nikolay Buharin

ZAMANLAR

Hapishane Yazıları

Otobiyografik Roman

epos

Nikolay Buharin (9 Ekim 1888 – 15 Mart 1938); Moskova'da doğdu. Öğretmen olan anne ve babası sayesinde iyi bir eğitim aldı. Annesi, oğlunun biyolog olmasını istiyordu, ancak O Moskova Üniversitesi'nde iktisat okumayı tercih etti. Daha 13-14 yaşındayken Marksistlerle tanıştı, aynı dönemlerde arkadaşlarıyla Lenin'in yazılarını tartışan bir grup kurdular.

Moskova Üniversitesi'nde öğrenci lideriydi. Böylece, kendi deyimiyle 'resim sanatına âşık olan bu çocuk', politika ile sanat arasında seçim yapmak zorunda olduğunu söyleyen bir devrimci oldu. Annesi politik faaliyetlerinden rahatsız olsa da 1906 yılında Bolşeviklere katıldı. 1908 yılında Parti'nin Moskova Komitesi üyeliğine seçildi. 1909 ve 1910 yıllarında üç kez tutuklandı. 1911'de tutuklanarak Beyaz Deniz yakınlarındaki Onega'ya sürgüne gönderildi. Onega'dan kaçarak bir süre gizlice faaliyet yürüteceği Moskova'ya döndü.

1912'de yurtdışına çıktı. 1917'de gerçekleşen Şubat Devrimi'ne kadar da Rusya'ya dönmedi. Bu beş yıllık dönem boyunca ilk olarak 1912 yılında Krakow'da bulunan Lenin'in yanına gitti ve Parti Gazetesi *Pravda*'nın çıkarılmasına yardımcı oldu. 1914'te İsviçre'ye gönderildi. 1915'te Bolşeviklerin Berne'de düzenlediği savaş karşıtı konferansa katıldı. 1916 yılında Amerika'ya gitti. Devrimi haber alınca karısıyla birlikte Rusya'ya döndü.

Ekim Devrimi öncesi Merkez Komitesi üyeliğine seçildi. Lenin'in ölümünden sonra Merkez Komitesi Politbüro üyeliğine seçildi. 1917-1929 yılları arasında Parti'nin resmî yayın organı Pravda'nın başyazarlığını yaptı. 1926 yılından 1929 yılına kadar Komintern Yürütme Komitesi Başkanlığı ve ayrıca 1934 yılından 1937 yılına kadar *İzvestia* Gazetesi'nin yayın yönetmenliğini yaptı.

1935-1936 yılları arasında 1936 yılında kabul edilen Sovyet Anayasası'nı hazırlayan komisyonda önemli görevler üstlendi. 1937 yılında Komünist Parti'den ihraç edildi. 27 Şubat 1937 tarihinde Sovyetler Birliği'ne komplo hazırlamak iddiasıyla tutuklandı. 15 Mart 1938'de kurşuna dizilerek idam edildi.

Türkçede yayımlanmış olan eserleri şunlardır: *Dönüşüm Ekonomisi* (–1920) [Pencere Yay., 1994], *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi* (–1915), [Spartaküs Yay., 1996], *Komünizmin Abecesi* (–1921; Yevgeni Preobrajenski ile birlikte) [Belge Yay., 1992], *Felsefi Arabesk* [Otonom Yay., 2017].

EPOS YAYINLARI – 13
Edebiyat – 1

Nikolay Buharin
Zamanlar
Hapishane Yazıları
(Otobiyografik Roman)

Rusçadan Çeviren ve Yayıma Hazırlayan:
Ö. Aydın Süer

Kitabın Orijinal Adı:
Vremena

© Ö. Aydın Süer, 2017
© Epos Yayınları, 2017

Düzelti:
Burcugül Çubuk

Kapak Fotoğrafı: *Nikolay Buharin, Devrimden sonra.*
Uygulama: Karizma

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
epos

Baskı ve Cilt:
Sözkesen Matbaası (0.312) 395 21 10
İvedik OSB 1518. Sk. Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40
Yenimahalle, Ankara

İkinci Basım: Ankara, Haziran 2018

ISBN: 978-605-4822-33-1
Sertifika no: 16468

EPOS YAYINLARI
GMK Bulvarı 60/20 (06570) Maltepe-Ankara
Tel.Fax: (0.312) 232 14 70 - 229 98 21
eposkitap@eposyayinlari.com.tr
www.eposyayinlari.com
www.eposyayinlari.com.tr
Facebook & Twitter: @EposYayinlari

Nikolay Buharin

ZAMANLAR

Hapishane Yazıları

(Otobiyografik Roman)

Rusçadan Çeviren:
Ö. Aydın Süer

epos

İçindekiler

Sunuş 7
Başlıca Karakterler - Takma Adlar 8
Zamanlar ..... **9 - 408**
Sözlük 409

Sunuş

Dünyanın ilk proleter devrimi gerçekleştiğinde Buharin daha 29 yaşındaydı ve genç yaşta "*Parti*"nin üst düzey sorumluları arasındaki yerini çoktan almıştı. Katkıda bulunduğu sosyalizm "koşullarında"ki Sovyet Rusya'da 21 yıl yaşadı. Böylece ömrünün nerdeyse yarısı kadar bir süreyi (Lenin'in kesin teorik otoritesinin artık olmadığı) sosyalizm koşullarında yaşamış oldu.

Kurucuları arasında yer aldığı ve inandığı devrim tarafından "*halk düşmanı*" olarak idama mahkûm edildiğinde 50 yaşındaydı: Kurşuna dizildi.

İfade edilenler doğruysa, Marksizmin temel okullarının tartışmasız teorik ve kurucu politik lider kabul ettiği *V. İ. Lenin* (bazı *temel* eleştirileri vardı elbette) onun için "*devrimin altın çocuğu*", "*tüm Parti'nin gözdesi*" ve "*en büyük teorisyeni*" diyordu.

Elinizde bulunan kitapta *devrimin gelecekti altın çocuğu* Nikolay Buharin ilk gençliğine kadar olan dönemi anlatıyor.

Buharin bu kitapta kendinden –Nikolay'ın kısaltması– *Kolya* olarak bahsediyor. Doğaya, hayvanlara, yoksul-ezilen insanlara sevgiyle dolu bir çocuk... O büyüdüğünde, partiye yönetici olduğunda da bir hümaniterdi zaten.

Kolya'yı sevmemek mümkün değil, gelişimini, bir çocuğun adım adım şekillenmesini ve büyümesini izlemek çok güzel, öğretici.

Keşke bu kitap bit(*ebil*)miş olsaydı ve *Kolya*'nın büyüyünce nasıl biri olduğunu, devrimi, *devrimden sonraki toplumu*, nasıl gördüğünü ve değerlendirdiğini kendisinden okuyabilseydik...

* * *

Bu kitabın ilk baskısı *Anahid Hazaryan* tarafından İngilizce yayımına sâdık kalarak "*Her Şey Nasıl Başladı – How it All Began*" adıyla çevrilmişti.

İkinci baskı Aydın Süer tarafından Rusça aslından Anahid Hazaryan çevirisinden de yararlanılarak çevrildi ve Rusça aslına yani Buharin'in kitabına verdiği *Vremena* adına karşılık olarak "*Zamanlar*" adıyla yayımlanmış oldu.

Yayınevi

BAŞLICA KARAKTERLER - TAKMA ADLAR

Nikolay İvanoviç Petrov/(Nikolay Buharin'in ikinci adı)/Kolya, Kolyuşka, Kolyeçka, Kolyun
Kolya'nın Babası – İvan Antonoviç (ya da Antoniç) Petrov/ Vanya, İvanuşka, Vanyeşka
Kolya'nın Annesi – Lyubov İvanovna Petrova/Lubya, Lyuboşka
Kolya'nın Agabeyi – Vladimir İvanoviç Petrov/Volodya, Volodyuşka
Kolya'nın Diğer Agabeyi – Andrei İvanoviç Petrov/Andryuşa, Andryuşka
Kolya'nın Teyzesi (Anne'nin Kızkardeşi) – Marya İvanovna Yabloçkin/Manya

Kolya'nın Kuzenleri:
Anne'nin Kızkardeşinin Kızı – Marya Mihailovna Yabloçkin/ ayrıca, Manya
Anne'nin Kızkardeşinin Oğlu – Nikolay Mihailoviç Yabloçkin/ ayrıca, Kolya

Kolya'nın Amcaları:
Yevgeni Antoniç Petrov/Zenya
Dr. Mihail Antoniç Petrov/Mihaluşka, Mişa, Mişka, Maymun
Dr. Georgi Antoniç Petrov/Yegor, Zorz

Aile dostları (Slavyanskiler):
Baba – Anton İvanoviç Slavyanski/takma adı yok
Anne – Natalya Dmitryevna Slavyanskaya/Nataşa
Oğlu ve Kolya'nın Yakın Arkadaşı – Anton Antonoviç Slavyanski/Tosya
Sanat Hocası – Mihail Samoiloviç Kellat/Mihal Samoiliç

1. Bölüm

Kolya Petrov; 1880'li yılların sonlarında Moskova'da Bolşaya Ordinka'da, büyük ihtimalle Zamoskvoreçye Sokağı'ndaki Aleksandro-Mariyinski Zamoskvoreçye Tüccarlar Birliği'ne ait binada doğdu. Bu bina, simsiyah renkli bir tabelaya altın sarısı harflerle nakşedilmiş yazıya göre "Akademi" olarak adlandırılıyordu. Ordinka genelde sessiz, sakin ve ağırbaşlı görünümlü bir sokaktı. Burada Zamoskvoreçye tüccarlarına ait, bazıları yekpâre camlı tertemiz pencereleriyle tek katlı ya da iki katlı evler yer alırdı. Evlerin avluları; arabalara koşulan atların, dev cüsseli arabacıların bulunduğu ahırlarla, büyük tüccarların baştan sona pembeler içerisinde gezen, keyfi yerinde karılarının, sevgililerinin ve gözdelerinin mekânlarıydı. Bakkal dükkânları ise tepede dizili, uzaktan bile görülebilen iştâh kabartıcı somun ekmeklerle doluydu; bu görüntü insanları baştan çıkarır ve onları bol miktarda şeker taneleriyle yapılan bir tür çörek olan kalaş satın almaya davet ederdi. Sokağın bulunduğu bölgede, yüzyıllar boyunca arka arkaya inşa edilmiş altın kubbeli, Şehit Azize Katerina, Aziz George Neocaesarius, Pentekoste, Azize Meryem, Luzhniki Kutsal Ruh kiliseleri sıralanmıştı. Bunların gece gündüz çalan çanlarının yumuşak sesleri dalga dalga yayılarak tüm yöreyi kaplardı.

Yoksullar yani "baldırı çıplaklar" ise –fabrika işçileri, ayakkabı tamircileri, marangozlar, hizmetçiler ve avlularda koşuşturan kâhyalar– büyük evlerin bodrumlarında ya da avluların gözden uzak köşelerindeki kulübeden bozma müştemilatlarda itiş-tıkış halde yaşarlar, güneş ışığının çok az sızabildiği kirli paslı ku-

lübe ya da bodrum pencerelerinden, yukarıdan, sokaktan gelip geçenlerin ayaklarını seyrederlerdi. Ancak bu kara, pis çukurlar, yeni doğan güneş; kiliselerin kulelerini tatlı bir kızıllıkla aydınlatıp, dondurucu sabahın koyu mavi buz parçalarını eritirken, buzlanmış karın üstünden gıcırdayarak ilerleyen kızakların rahat koltuklarında seyahat eden üst sınıfın manzarasını kesinlikle bozmazdı.

Dediğimiz gibi, burası sessiz bir sokaktı. Ne at arabalarının patırtısı, ne şamata, ne de kavga dövüş vardı. Kışın don, insanın iliklerine işleyen buzlu soluğuyla her yere hâkim olduğunda; adımların iyice sertleştirip buza dönüştürdüğü cilalanmış kar tabakasıyla kaplanan sokak baştan sona tertemizdi, kaldırımların küçük kenar taşları, kıyafetlerine işlenmiş olan küçük bronz şeritlerde adları yazılı olan kâhyaların küredikleri karlardan oluşan piramitlerle örtülürdü. Böyle havalarda sokak köşelerinde yakılan ateşlerin başında, kendilerini fazlasıyla önemsedikleri her hallerinden belli olan, büyük ve kalın eldivenleriyle arabacılar sıralanırdı; çevresine toplandıkları ateş sayesinde bedenlerinin ayaktan yukarısını ısıtabilirlerdi, sıra donmuş ayak parmaklarını ısıtmaya gelince de çizmelerini ateşe yaklaştırıp geri çeker sonra da kollarını göğüslerine vurup dans ederek donmuş ayak parmaklarını harekete geçirmeye çalışırlardı. Ateşin çevresinde toplananlara arada sırada, başındaki kalpaktan buz parçaları sarkan ve kardan bembeyaz olmuş sakalıyla oralarda görevli bir polisin katıldığı da görülürdü. Bu sırada şişmiş burun deliklerinden soluyan koyu siyah ya da benekli dünya güzeli atların çektiği ihtişamlı arabalar, önlerinden o kadar hızla geçerdi ki, hem hayvanların hızla hareket eden bacakları, hem sadece arkadan görülebildiği için oturduğu yer ve üstündeki kürk manto sayesinde seyis hem de arabanın içinde kapladığı yerden dolayı iyi beslenmiş olduğu belli olan iri tüccar zar zor fark edilirdi. Dumanlar bacalardan düz bir sütun halinde yükselirdi; tüm evler, sanki bu dondurucu ve temiz havada kıvrılarak yukarıya yükselen ve yavaş yavaş gözden kaybolup gidecek olan dumanı dışarıya doğru üfürüyor gibiydi.

Yazın her şey çok daha eğlenceli ve canlı olurdu; çitlerin etrafında toplanan komşu çocukları, kâhyalar, uşaklar, fabrika işçileri dişlerini göstere göstere çekirdek çıtlatır, gevezelik ederek gülüşür ya da küfürleşirlerdi, bu arada, yerler çekirdek kabuklarıyla kaplanırdı; geceleri binaların girişlerindeki kuytu yerler ya da gözlerden uzakta olduğu düşünülen köşeler, buralarda ister istemez birbirlerine yakalanan çiftler için gözde mekânlardı; arada sırada ise tüm sokağı çınlatan sesleriyle bir grup "düzen sağlayıcının" hiddetinden kurtulmak için dili dışarda vaziyette koçan bir sarhoş görülürdü, mahalledeki çocuklar uçurtma ("canavarlar ve siyah keşişler") uçurmak ve bir maymun çevikliğiyle damlara tırmanıp çeşit çeşit güvercinler yakalamayı kendilerine iş edinmişlerdi. Öte yandan askılığı kalın deri kayıştan yapılmış olan ve göbeklerine dayayarak ağırlığını hafifletmeye çalıştıkları koca bir tepsi taşıyan seyyar satıcılar; bu tepsinin üstünde armuttan yapılmış ılık içilen bir tür şurup, ayrıca pay, kek, ayçiçeği gibi çeşit çeşit eğlencelikler satarlardı, sokağa geldiklerinde çevreleri bir anda; dudaklarını yalayıp, ellerindeki bozuk paraları uzatan gürültülü bir çocuk ordusuyla sarılırdı. Yazın gelmesiyle tüccarlar semtinin sessizliğini, kavga dövüş kumar oynayanların gürültü patırtısı ile tartışmaları bozardı. Gezgin sokak çalgıcıları bu semtten nâdiren geçerdi, geldikleri zaman sokak o akortsuz enstrümanlarının kaba saba sesleriyle yankılanırdı.

Ancak Serpukhovski, Kozevniki ve Babyi Gorodok gibi her şeyin pis, gürültülü, sarhoş ve yoksul olduğu çevrelerde durum farklıydı. Yıkık dökük evlerle dolu bu semtlerde, yırtık pırtık giysileri içindeki yarı çıplak çocuklar koşuşturup durur, ağaçlara tırmanırlardı, birbirine karışan açık tuvaletlerden yayılan dışkı, küf, ekşimiş lahana ve ıslak hayvan derisi kokuları ortalığa yayılırdı, bodrum katlarında ve derme çatma ahşap damlı kulübelerde duvar sıvaları kalıplar halinde dökülürdü, hepsinin birer küçük kafese benzediği köylülere ait tahta evlerin odaları ise sefâleti tarif eder gibi gezinen çalışan yoksullarla doluydu; tabiî bunlar en kötü durumda ve en ümitsizleri olan emekçiler, fabrika işçileri, zanaatkârlar, ayakkabı tamircileri, camcı, marangoz gibi "us-

talar", tepsilerinde üç-beş kuruşluk bir şeyler satmaya uğraşan seyyar satıcılar, çamaşırcı kadınlar, gündeliğe giden hizmetçi kadınlar, profesyonel dilenciler ordusunun bölüklerini meydana getiriyordu. Bodrumlarda, tavan aralarında, bulabildikleri en küçük boşluklarda üst üste yaşayan bu kalabalık; tatil günlerinde ya sokaklara dökülür ya da kırmızı ve mavi tabelalarında "Bira Bahçesi" ya da yamuk yumuk harflerle "Dostlar Meyhanesi" gibi isimlerin yazdığı birahane ve meyhanelerde her yere doluşur, vakitlerini sinmiş kesif sigara dumanı içinde geçirirlerdi. Buraların garsonları kimsenin kirden iyice yağlanmış önlüklerle hizmet ederlerdi, ama bunu kimse umursamazdı, sefil müşterilerin hayatı ise tokuşturulan kadehler, akordeon sesleri, kederlerin yoğurduğu hıçkırıkların birbirine karıştığı şarkılar eşliğinde âdeta zembereğinden boşanan bir "saat" gibi işlerdi. Her türden çehreyi barındıran bu kalabalık; şarkı söyler, ağız dalaşı yapar, içer, kahkahalarla güler, sarma dolaş olur, dövüşür ardından kucaklaşır ve en sonunda da ağlaşırlardı.

Fakat kiliseler daima doluydu. Parlayan ikonalara âmade kandiller yanardı. Buralarda, ruhani müziğin sevdalıları yani göbeklenmiş yaşlılar ve cemaatin daimi saygın üyelerinden kabul edilen ağırbaşlı tüccarların seçmiş olduğu baş diyakozların çaldığı orgların kalın basları ve oktavları çınlardı. Org'tan çıkan sesin yüksekliği etraftakileri inletirdi. Kilisenin koroya ayrılan bölümündeki koristler daima düzenli bir görüntü sergilerdi elbette, ama bunlara eşlik eden delikanlılar düzgün taranmış saçları, bezgin yüzleri ve mühürlenmiş gibi duran dudaklarıyla dikkat çekerlerdi, yetişkinler ise ablaklaşmış suratlarıyla düzene pek de aldırmayan, lakayt bir izlenim yaratırlardı. Ancak Bortniyanski'nin müziği olağanüstü büyüleyiciydi; göğe yükselen muhteşem ilahiler, her şeye kadir, her yerde var olan ve her şeyi bilen Tanrı'ya ulaşırdı. Tüccarların eşleri, ipek elbiselerinin bir ucu yerlerde sürünen eteklerini hışırdatarak toplarken ön taraftaki yerlerine ilerlerdi, küçük tombul elleriyle haç çıkartırlar, kocaları da ağırbaşlı ve sâdık mümin edasıyla dua ederlerdi. Bunların arasında çeşitli kesimlerden inananlar sıralanırdı: Siyahlar içindeki

kadınlar, Tanrı'dan korkan dedikoducular, yuvanın bekçisi dadılar, aracı kadınlar, teyzeler, koca beklerken sıkıntıdan patlayıp şişmanlayan yeğenler, kâhya kadınlar ve hizmetçiler. Ayrıca devlet memurlarını ve karılarını da unutmamak gerekir. En arkada ise, her türlü iyiliğin kaynağı olan Tanrı'dan merhamet, Kurtarıcı Oğul'dan kurtuluş rızası dilenmek için diz çökmüş olan gayet kalabalık bir kitle göze çarpardı. Lakin Kurtarıcı Oğul, çökmüş omuzları ile kendisinden yardım dilenen bu umutsuz bedenlerin acizane görüntüsüne daima üzgün gözlerle bakar ve sessiz kalmayı tercih ederdi.

Etraftaki çocuklar ise biraz da çekinerek birbirleriyle şakalaşırlardı. En sevdikleri oyunlardan biri, parmaklarını ıslatıp mumları söndürmekti. Mumlar cızırdıyarak sönerken kız ve oğlan çocukları, büyüklerinin tehditkâr bakışlarına rağmen mum söndürme oyunundan vazgeçmezlerdi. Kilisenin hemen girişinde ise Tanrı'nın şefkâtine sığınmış –üstüste giyilmiş olduğu iyice belli olan yırtık pırtık elbiseler içinde, kolsuz, bacaksız, kanlı, çapaklı ve kataraktlı gözleriyle– topal ve kör dilencilerden oluşan kutsal topluluk takımı yer alırdı. Bunlar yaralarını, irinli yaralarını, kesilmiş kol ve bacaklarından geriye kalan parçaları, kambur sırtlarını herkesin her açıdan göreceği şekilde teşhir ederek, zorlanmadan erişebilecekleri bir mesafeye bıraktıkları eski püskü şapka ve kasketlerin içine yukarıdan atılınca şıkırdayan birkaç kopek için, dualarla zenginleştirilmiş yakaran zavallılaşmış seslerle dilenirlerdi. Gökyüzünün ve Dünyanın Çarı'na olan inanç çok kuvvetliydi; tabiî korkunç köleci iktidar sisteminin vidalarını giderek daha çok sıkan küçük babamıza, yani Çar'a olan bağlılığın ölçüsü de daha zayıf değildi.

Rahip Sylvester'ın *Domostroi*'sinde dile getirilen katı nasihatler, zengin cemaat üyelerinin evlerinde yerine getirilmeye çalışılırdı. Hane reisinin otoritesinin gerçek bir ağırlığı vardı. Bu adamlar arasında milyonlara sahip olan iyice palazlanmış, önemli şahsiyetler vardı; genellikle kumaş, balık, çay, et, domuz yağı, kereste, katran ve hayvan derisi ticaretiyle meşguldüler, içlerinden bazıları, büyük meyhanelere, pazar yerlerine, şehirde çok sayıda eve de sahipti.

Tüccarların gündelik iş hayatları, Londra'daki "The City"nin emsali kabul edilebilecek Moskova'nın Ticaret Merkezi işlevini yerine getiren sokakta geçerdi; zamanlarını ya hemen yanı başlarındaki "ambarlar"ında ya da çok az aydınlatılmış bürolarında hesapları kontrol ederek, alacak-verecek hesabı yaparak; eksik ya da fazla tartım oranına göre kâr zarar hesabı yaparak, kendilerine özel fincandan çay içerek veya "ayak işlerine bakan çocukları" zamanın gözde yemeği ekşi lahana çorbası almaya göndererek geçirirlerdi.

Elbette iş görüşmeleri de ya bu büroda ya da çeşit çeşit pasta, et, kızartılmış domuz pirzolası, havyar, balık, sebze, mantar ve votkalar eşliğinde herhangi bir meyhanede yapılırdı. Evlerdeki yuva maskesinin altında ise; ağır perdeler ve panjurlarla bir kez daha örtülmüş olan, kasvetli oturma yemek ve yatak odalarında, kuştüyünden yapılmış yataklarda, sayısız yorganın, çarşafın altında kalmış olan bedenlerin ikonaların, dolapların, sandıkların, lambaların ve yastıkların arasında devam eden hayatları kimi zaman skandalla kimi zamanda kanlı biçimlerde açığa çıkan lakin genel olarak gizli kalabilen dram ve trajedilerle akıp giderdi. Tüccar karıları, bedenlerini arabacılara teslim etmiş olmaları nedeniyle daima tedirgindi, genç kadınlar arzuyla dolu bedenlerini genellikle Fransızlardan bir "Matmazel" seçmeyi de ihmal etmemiş olan yakışıklı sayılabilecek kâhyalara teslim ederlerdi, utanma duygusunu unutmuş oğlan çocukları uçarı bir yaşam sürerlerdi, bu saygın tüccar evlerinin kameriyeleri ve sandık odalarının açığa vuracağı daha kim bilir neler neler vardı? Yine de buralarda ev sahibinin hâlâ her şeyin üzerindeki otoritesi söz konusuydu, zalim ve ağır elinin tokatladığı yanaklar azımsanmayacak kadar çoktu!

Tüccarlar arasında, zor günler geçiren bazı ünlü ve soylu toprak ağalarıyla ilişkileri olanlara da rastlanırdı. Fransa'da ve diğer ülkelerde olduğu gibi Rusya'da da böyle bir dönem başlamıştı. Ve bu süreç de, Moskova'da Rogoziski'de kendi kalelerini hâlâ koruyabilen dindar geleneğin militanları nezdinde Sodom krallığıyla eşdeğerdi.

Eski günlerden kalma soyluluk armalarının yeniden parlatılması gerekiyordu; böylece tüccarların kanı eski aristokrat ailelerin soylu kanlarıyla karışacak, kilisenin rızası ve evlilik gibi yöntemlerle hanedanlık arması ve unvanları birleşecek, önemli bir arabulucu olan paranın gücü sayesinde de soyluluğun yeni biçimi iyiden iyiye cilâlanmış olacaktı; işte böylece tüccar sınıfının kanı, eski aristokratların koyu mavi damarlarına karışacaktı. Tüccarların kızları eski Rus soylu sınıfına ait solgun yüzlü, zarif ve aşırı kibar hanımefendilerin yanı başında değerli mücevherleri ve baştan sona pembe kıyafetleriyle Moskova Soylular Meclisi'nin salonlarında çoktan yerlerini almaya başlamışlardı. Yeni türedi zenginler hızla güçlenirken, üstünde kaftan ve altında gıcır gıcır çizmeleri olan yeni soylulara yaltaklanan en iyi damızlıklardan olma aksaçlılar da gittikçe artıyordu. Sakal bırakanlar da değişmeye başlamıştı; fraklar içinde rahat görünmeye çalışıyor, çocuklar için özel öğretmen tutuyor, dil öğreniyor, müzik ve dans dersleri alıyor ve oğullarını gimnaziya'ya gönderiyorlardı.

Rusya'da *kulak*'lar ["eli sıkılar"] ve *prasoly*'ler ["eski tuzlar"] içinden doğmuş olan hızla büyüyen Rus endüstrisinin öncüleri, 'sanat hamisi' aristokratların yerini alacak olan Morozovlar ve Mamontovlar, Şukinler ve Çetverikovlar gibi aydınlanmış Rus burjuvazisi ortaya çıkmaya başlamıştı. Eski soylu sınıfın öncüleri Bizans ve Asya yolunun nimetlerini anlatan şarkıları şakır şakır Fransızcalarıyla söylüyorlardı, ellerinin arasından gün be gün kayıp giden sütunlu konakların, ağaçlıklı yolların, uşakların ve şimdiyle kıyaslandığında huzur dolu olan yaşamlarının izlerini taşıyan uçsuz bucaksız mülklerini ellerinde tutmak için de çok çaba sarf ediyorlardı elbette, ama ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar, para çoktan el değiştirmeye başlamış, eski düzeni ve kurumlarını bir yana bırakarak onları âdeta çürümeye bırakmıştı.

Kolya Petrov'un doğduğu Ordinka Sokağı'ndaki okul iki büyük binadan oluşuyordu; binalardan birinin cephesi sokağa bakıyordu, üç katlı olan diğer bina arka tarafta yer alıyordu. Ön bina okul

olarak kullanılıyordu, arkadaki bina öğretmenlere tahsis edilmiş lojmandı; okulun en üst katı el sanatları öğrenimine tahsis edilmişti, burada; mezun olmuş yetişkin kızlar el işi öğreniyordu.

Okulu inşa ettiren tüccarlar, yaşadıkları çağa has ruhu aynen yansıtmışlardı binalara: "Bizler sanıldığı gibi kaba saba insanlar değiliz, eğitimden yanayız!"

Okulun geniş parkeleri daima cilalıydı, duvarları yukardan aşağıya çarların portreleriyle donatılmıştı; sınıflar, orta-alt sınıfa mensup küçük memurlar, zanaatkârlar, kâhyalar, şehrin tüm küçük insanlarının çocuklarıyla doluydu, koridorlar elbette gürültülüydü, sıraları dolduran çocukların neredeyse hepsinin eli mürekkepliydi. Arada sırada inşaata katkıda bulunan zenginlerden biri okula gelirdi, nedense böyle durumlarda herkes korkuya kapılırdı.

Okuldaki her şey, bu gibi nâdir durumlar dışında, kendi normal seyrinde devam ederdi. Öğretmenler genellikle, sıradan yüksekokul eğitiminden geçmiş kişilerdi, ancak aralarında farklı olanları da vardı. Kolya'nın babası İvan Antoniç (Vanya) Petrov da bunlar arasındaydı. Kolya'nın babası İvan Antoniç soylu olmayan aydınlardandı, bütün hazinesi olan küçük bir varlığı da kumarda kaybedip sıfırı tükettikten sonra, karısını beş kuruşsuz ve bir dizi çocukla bırakarak veremden ölmüştü. Babası öldüğünde İvan Antoniç henüz dört yaşındaydı.

Büyükannesi borç parayla bir terzi dükkân açmıştı, küçük Vanya [*Kolya*] ise 10 yaşından itibaren okul masrafını kendisi kazanmak zorunda kalmıştı. Gimnaziya'daki iyi öğrenciler arasındaydı, gayet yetenekli ve sevimliydi, sosyal ilişkileri iyiydi, yumuşak başlı ve tâbi olmaya yatkın bir kişiliği vardı. Vanya çocukluğu ve delikanlılığı süresince annesine ve ağabeylerine destek olmak için çalışmak zorunda kaldı. Üniversitede Halkın İradesi grubu militanlarıyla arkadaş oldu, hatta devrimci harekete katılmak üzereyken eşikten döndü. Bu girişimi ancak fıkralara konu olabilecek bir olayla engellendi: Bir gün siyasî toplantıya gitmek için hazırlanıyordu ki, annesinin ayakkabılarını ve pantolonunu sakladığını fark etti, evden çıkamamıştı, yaşlı muhalif

simâlı, enerjik bir kadın olan annesi ayakkabılarını ve pantolonunu sandığa kilitlemişti... İşte bu olay Vanya'nın o günlerdeki siyasî hayatının da sonu oldu! Bu net bir tutumdu. Tüm bunlara gözyaşları ve bu zamanlarda başvurulan ailenin kaderi gibi konuşmalar da eşlik edinince, yumuşak karakterli İvan Antoniç hemen annesinin isteklerine tâbi oldu. Böylece erken devrimci kariyerini bitirmiş oldu. O yıllarda başından romantik bir ilişki de geçmişti: Olağanüstü güzel olan devrimci bir genç kadına âşık olmuş ve aşkına karşılık bulmuştu; sevgilisi ona "Yakışıklılar yakışıklısı Zano" (ya da İvan'ın Fransızcadaki Jean'dan türeyen "Jeannot") diye sesleniyordu. Fakat daha sonra ömür boyunca sır kalacak bazı olaylar oldu; o süreçle ilgili bilinen tek şey "Jeannot"nun sinirsel bir ateşle haftalar boyunca yataktan çıkamadığı ve ölümün kıyısına kadar gelmiş olduğuydu; iyileşti ve kendini ölümün pençesinden kurtardı. Genç kadın ilerleyen günlerde Vanya'yla birkaç defa daha görüştüyse de bir süre sonra başkasıyla evlendi. Bu konuda hiç kimse daha fazla bir şey bilmiyordu; İvan Antoniç'in ağzından kimse bir şey duyamadı, O bu konu açılınca daima derin bir sessizliği tercih etti ve hiç konuşmadı; yalnızca gözlerindeki acı okunabilecek ve alnında oluşmaya başlayan kırışıklıkların iyice derinleştiği fark edilecekti...

Vanya Matematik Fakültesi'den mezun oldu ancak, asıl tutkusu edebiyattı; ezbere bildiği epeyce şiir vardı, bunları yüksek sesle okumayı çok severdi (ayrıca iyi de okurdu).

Dalgınca yürüyen arkadaşlarından birinin koluna girip:

"Sana bunu okumamı ister misin! Harika bir şiir, olağanüstü büyüleyici. Bak dinle."

"İvan Antoniç, kusura bakma, başka zaman. Şu an gerçekten çok meşgulüm."

"Yok yok bekle! Sadece bir dakika."

Böylece kurbanlarını zorla oturtur ve dinlemeye mecbur ederdi. Onlar da çaresizce dinlerdi; ama hakkını vermeli, Ivan Antoniç gerçekten iyi okurdu.

Artık siyaset konusunu düşünmüyordu. Fırsat buldukça basit,

gerçek Rus yemeklerini –lahana çorbası ya da kaşa– çok sevmekle övünen, kaba saba, sakallı, ağır sıklet gövdeli Barışçı Aleksandr [Çar III. Aleksandr], demir yumruğunu giderek daha sert vurmaya başlamıştı, tabiî ve yeraltının derinliklerine inmek İvan Antoniç'in ruhuna kesinlikle uygun değildi.

Ancak yeraltı konusunda bir şeyler okumuştu, hatta bazen radikal kabul edilebilecek gözlemlerini ağzından kaçırırdı. Tanrıya inanmazdı, ruhban sınıfıyla da alay ederdi; ancak onlar hakkında kötü sözler söylemezdi; öfkesi saman alevi gibiydi, alevi hemen sönerdi. Öfkesinin saman alevi gibi sönmemesi için onları sürekli besleyerek "alevlendirmesi" gerekiyordu. Vanya sistematik bir insan değildi, ama iyi birisiydi. Onunla ilgili yaygın bir söz vardı: "İvan Antoniç evden sucuk almak için çıkar kanarya alıp döner." Bununla birlikte dili sivriydi, ayrıca çevresindeki insanlarla şakalaşmayı da severdi, sivri dili düşmanlar edinmesine yol açardı. Ancak bunlara ender rastlanırdı, çünkü İvan Antoniç bütün toplantıların neşe kaynağıydı. Kendisi orta boylu, zayıf, hatta cılız sayılabilecek biriydi; gözleri büyük ve griydi, sempatikti de ve zaten zeki görünürdü, burnu kartal gagasını andırırdı; eski Rus ikona ressamlarının tasvir ettiği İsa'nınkine benzerdi; genç yaşta kel kalmıştı. Arkadaşları kelliğiyle ilgili olarak takıldığında gücenmez, ancak cevap vermekten de geri kalmazdı; bu tür durumlarda çıplak kafa derisini işaret ederek İncil'deki gibi bir cümle kurardı: "Ve bu şehvet ve gevşek hayat, kafasında kel bir nokta oluşturdu." Ancak bu sadece palavraydı, çünkü gerçekte sevgili, "yaşlı" İvan Antoniç pek namuslu bir bekârdı. Çok utangaç sayılamazdı, karşı cinse karşı sadece söz düzeyinde bile olsa rahat davranabilirdi, kadınların idealindeki çapkınlıktan uzak duran o az rastlanan erkek tiplerindendi.

Bir sürü konuda her şeyi bilirdi; çiçeklerde dişilik ve erkeklik organları, kelebekler, böcekler, kuşlar ve balıklar, ay ve yıldızlar, Heinrich Heine, geometri ya da kelime kökenleri üzerinde saatlerce konuşabilirdi. Şakacı zihni neşe, ışık saçardı. Zamanında birinci sınıf İncil eğitimi görmüş olduğu için okuldaki rahipler ve diyakozlarla konuşurken Kutsal Kitap'tan uzun pasajları hoşa

gitmeyecek biçimde değiştirerek ezberinden okur, dinleyicilerin de bozulmalarına yol açardı. Bu şakaları nedeniyle ara sıra "din düşmanı" diye damgalandığı da olurdu.

Müstakbel karısı Lyubov İvanovna'yla da öğretmenlik yaptığı okulda tanıştı. Kalkık burnu, ince, uzun endamıyla hoş bir sarışındı, ayrıca hareketli ve akıllı bir kadındı. Yüzünde yarı çocuksu bir ifade vardı. Güzel sayılmazdı. Ancak hali, tavrı, yüzü, parıldayan ve berrak, büyük sayılmayan gözleri ve ağzının sevimli kıvrımı O'nun çekici havasını yaratıyordu, İvan Antoniç ona daha ilk görüşte âşık olmuş ve nikâh işlemlerinden hemen sonra da evlenmişlerdi.

Lyubov İvanovna asker kökenli bir aileden geliyordu. Babası subaydı. Annesi, Polonya'da aydın sınıfın (Szlaşta, monarşiye karşı haklarını talep eden) devrimci geleneğine sahip bir aileydendi. Aşk için bile olsa bir Rusla, hem de bir subayla evlendiği için hain ilân edilmişti; bu seçimi akrabalarının şiddetli tepkisine neden olmuştu.

Öte yandan, kocasının Rus tarafıdan ailesi ona hiçbir zaman sempati beslememiş ve sadece isyankâr Polonyalı ırkının dölü gözüyle bakmıştı. Sonuçta bu kadar enerjik ve akıllı bir kadın bile fazla dayanamadı. Nitekim ağır bir melankoli eşliğinde hızla sağlığını kaybetti ve kızlarının bakımına muhtaç oldu. Lyuboşka, sadece kızların gittiği Asalet Enstitüsü'nden mezun olmuştu, fakat babası ölmüş, annesi de delirmişti, genç kadın kız kardeşleri gibi kendi kaderine terk edilmiş ve bu nedenle de küçük yaştan itibaren çalışmak zorunda kalmıştı. O da soylu olmayan aydın olarak adlandırılan sosyal gruba dâhildi, her şeyden haberi vardı, fikirlerini yüksek sesle dile getirmekten fazlasıyla korkuyordu çünkü, gördüğü, duyduğu; tutuklamalar, ev aramaları ve infazlar çıldırmış annesine doğru bir koridor açıyordu, devrime katılırsa ve bütün bunları yaşarsa annesi gibi olabileceğini düşünüyordu... İşte bütün korkusu buydu; çıldırmış annesine benzemek. Böylece siyasetten uzak durmaya kesin olarak karar verdi ve bu fikrini bir daha asla değiştirmedi. Lyuboşka, saf ve çocuksu yüzüne hiç uymayan çok güçlü ve inatçı bir karaktere sahipti.

İvan Antoniç ve Lyuboşka'nın evliliğinden ilk doğan çocuk Kolya oldu. Ondan sonra da hızla ve arka arkaya diğerleri doğdu.

Kolya daha dört yaşındayken okuma yazmayı öğrenmişti. Anne-babası ona çok düşkündü, çevresindekilere ne kadar güzel okuyup yazdığını, at, noel ağacı, ev ve kuş resimleri çizdiğini anlatıyorlardı durmadan. Çocuklarıyla gurur duyuyorlardı. Sessiz kış gecelerinde; hava kararmaya başladıktan hemen sonra, okulun çatısına dizilen karga sürüleri keskin, cırlak sesleriyle aralarında kavga eder, bağırıp çağrışırlardı, kargaların sesi kesilip sokak ıssızlaştığında ve gökte yeşil yıldızlar parlamaya başlayıp, dondurucu soğuk pencere camlarında tuhaf, fantastik kristal çiçekler yapmaya başladığında; Petrovlar'ın küçük dairesinde gazyağı lambaları yakılacak ve çaydan sonra sıska, küçük çocuk; Lermontov'un "Tüccar Kalaşnikov" şiirini ezberinden okuyacaktı:

Altın başlı büyük Moskova'nın üzerinde,
Beyaz taşlı Kremlin duvarlarının üzerinde,
Uzaktaki bozkırlardan, karanlık dağlardan
Koyu gri bulutları kovalayarak
Kızıl renkli şafak sökecek.
Bir kadın altın buklelerini sallayarak...

Misafirlerin hayranlığı başlarını sallamalarından anlaşılırdı. Daha sonra, çizdiği resimlere ve nihayet bu yaşta hiç hecelemeden ve hiç duraksamadan nasıl okuduğunun gösterildiği sahneye gelirdi sıra. Fakat Kolya bunlardan çabuk bıkar ve misafirleri kollarından çekiştirerek kuşlarını göstermek için odasına doğru götürürdü. Ah, burası gerçekten de, saatlerce hatta sonsuza kadar kalabileceğiniz, kendi başına apayrı bir dünyaydı. Çocuğun odasından kapalı boşluğa bakan pencerenin altına bir ağ kurulmuştu, bu ağın üstüne, özenle seçilerek yerleştirilmiş kuru dalların üzerinde saka kuşları, keten kuşları, baştankaralar, şakrak kuşları ve ipekkuyruk kuşları kanat çırpıyordu. Geceleri ortalık iyice sessizleştikten sonra narin tüylerini kabartır, başlarını kanatlarının altına gömer ve uykuya dalarlardı. Fakat Kolya'nın pencereye

sürüklediği misafirlerin gürültüsüyle uyanır, şaşkın ve korkarak etraflarına bakınır, gagalarıyla pencere pervazlarına vurmaya başlarlardı, Kolya ise onların bakıcısı sıfatıyla misafirleri hemen odadan çıkarır; yani "işte size kuşları da gösterdim. Artık yeter," demeye getirirdi.

Bazen misafirler ve Petrovlar hep birlikte şarkı söylerlerdi; en sık söylenen şarkılar, "Bystri kak volni" [*Dalgalar kadar hızlı*], "Iz strani, strani dalyokoi" [*Uzak diyarlardaki bir ülkeden*] ve geleneksel öğrenci marşı "*Gaudeamus igitur*"du. Bazen de İvan Antoniç detone sesiyle çok daha radikal olan "*Acı kadehten içmemizin nedeni/her şto*fun [1,23 litre, *–ç.n.*] *Rusya'nın iki başlı kartal mührüyle/sımsıkı mühürlenmiş olmasıdır*" şarkısını söylemeye başlardı ki, Lyubov İvanovna'nın sert ve anlamlı bakışları nedeniyle hemen değiştirmek zorunda kalırdı. Lyubov İvanovna daha sonra misafirlerini zarif bir tavırla piyanonun başına toplayarak Schubert'in bir serenadını ya da "*Neva'nın kıyısında durup/Batan güneşin mor ışınlarını seyrettik*" veya "*Yırtık pırtık çul çaput içindeki/Hasan için üzülme*" gibi o dönemin popüler romanslarından bazılarını söylerdi. Böylece düetler ve triolar oluşmuş olurdu. Onlar kadar neşelenen İvan Antoniç de yine detone sesiyle (şarkı söylemeyi severdi ama ne yazık ki müziğe yatkın bir kulağı yoktu) bu yeni melodilere katılır ve *şto*funu da tamamen unuturdu.

Pazarlar Kolya için eşsiz tatil günleri. Bunun nedeni sadece hayranlık duyduğu anne ve babasının, işte olduğu ve kendisini de yaşlı bir dadıya bırakmak zorunda kaldıkları çalışma günlerinden farklı olarak bütün gün evde olması değildi. Başka bir sebebi daha vardı. Pazar günleri Moskova'da kuş pazarı kurulurdu. Bu pazarın adı "Truba"ydı, Tsvetnoi Bulvarı yakınlarında, Trubnaya Caddesi'ne kurulurdu. Pazar sabahları Kolya gözünü açar açmaz yalın ayak yatak odasına, babasının yanına koşar, yorganın altına girerek sarılır ve ara vermeden yalvarmaya başlardı.

"Vanya" –annesi gibi o da babasını adıyla çağırırdı– "Vanya, Truba'ya gidecek miyiz?"

"Dışarda dondurucu bir soğuk var. Böyle bir havada nereye gidilir ki?"

"Sevgili Vanya, canım, ne olur gidelim. Üşümeyeceğim. Başlığımı takarım.

O kadar ısrarlı yalvarırdı ki, karısına bakıp gülümseyen ve bakışlardan onun da onayını alan İvan Antoniç daha fazla direnemezdi. Ve aile, Kolya üst üste giydirildikten sonra Trubnaya Caddesi'ne doğru yola çıkardı.

Ama ne kadar da eğlenceliydi! Truba'ya giden atlı bir arabaya binilirdi. Pazarda yok yoktu! Her tür kuş, sincap, balık, ayı ve tilki yavrusu, yem olarak kullanılan kurtçuklar, su böcekleri, sivrisinek cibinlikleri, kafesler, ağlar, tuzaklar, köpekler, bazı özel cins hayvanlar, kavanozlar, akvaryumlar; ıslık çalan, şarkı söyleyen, cıvıldayan kuş seslerinin, birbirleriyle gevezelik eden insan seslerinin ve her tür gürültü patırtının birbirine karıştığı bir alanda sergilenirdi. Burada da boş boş gezinenlere, kollarının altında kafeslerle gezen kaçak güvercin avcılarına rastlanırdı; etrafta sağa sola koşuşturan, iki parmaklarını ağızlarına sokup ıslık çalabilen gürültücü çocuklar da eksik değildi; ayrıca, kırmızı burunlu, yüzleri çürümeye başlamış kahverengi elmaya benzeyen, şişkin yüzlü körkütük sarhoşları da katmak lazım bu kalabalığa. Pazarın müdavimleri arasında çeşitli konum ve sınıftan kuş âşıkları vardı; bunlar alışkın olmayan birisinin göremeyeceği bazı işaretlerden kuş türlerinin özelliklerini saptayabilirlerdi. Spekülatörler ve ikinci el satıcılar, yüksekokul ve üniversite öğrencileri, Moskova civarındaki kasabalardan gelen, koyun derisinden ceketler giymiş avcılar da eksik değildi. Saydığımız bu insanlardan oluşan bu çok renkli kitle, pazarda vücudunun eklemli her kıvrımı sürekli hareket etmekte olan kurtçuklar gibi dolaşırdı. Satıcılar Truba'nın müdavimlerini çok iyi tanıdıkları için hile yapma ya da karşısındakini sorguya çekme gibi yollara başvurmazlardı: Ne de olsa, müdavimler bu tür oyunlara kanmayacak kadar hakimdiler olup bitene. İvan Antoniç de neyin ne olduğunu çok iyi bilenlerdendi ve küçük Kolya –veya ailesinin taktığı adla "Küçük Robinson"– da tüylü krallık hakkında yaşından fazla bilgiye sahipti; Brehm ve Kaigorodov'un kuş kitapları başucundaydı çünkü.

Aile, Kolya'nın sayısız bacağın arasında kaybolduğu ve tezgâhlara yaklaşıncaya kadar da nereye gittiklerini bilemediği kalabalığın arasında geçip ulaşmak istediği yere ulaşınca, yeni kuşlar satın alınır, geçici kafeslere konulur ve soğuktan el-ayaklar uyuşmuş bir halde kızağa binilir eve dönülürdü. Sevinçten yerinde duramayan Kolya, kırmızı askılarından tuttuğu kafeslerin kapılarını açarak yeni gelenleri dışarı çıkarırdı. Daha sonra da saatlerce tüylü dostlarını seyrederdi...

Artık bahar yaklaşıyordu. Sokaklardaki karlar erimeye başlamıştı. Güneş daha fazla parlıyordu. Asfalt yolların kenarlarından akan çamurlu derecikler ışıklar yansıtarak, önüne çıkan engellere çarpıp, çağıldayarak akıyordu. Okuldaki çocuklar bahçenin dışına çıkıp kâğıttan gemi yüzdürme sanatını göstermeye başlamışlardı bile. Yollardaki oluklara bırakılan bu gemi filosu ıslanmaya başladıkça yana doğru yatar ve çocukların sevinç çığlıkları arasında Moskova Nehri'ne yönelirdi. Binaların çevresindeki topraklar kurumuştu. Bu da çocuklara –Rus çocuklarına özgü olan– aşık oyunu, dokuz kuka oyunu gibi oyunların vaktinin geldiğini hatırlatırdı. Okulun küçük bahçesinde tomurcuklanan çiçekler çoktan kokmaya başlamıştı. Sağlıksız görünen sarı benizli yaşlı kadınlar temiz hava soluyabilmek ve artık rahatsız etmeden ısıtmaya başlayan güneş ışığından yararlanabilmek için gece bekçileri, kapıcılar, temizlikçiler ve kâhyaların yaşadıkları bodrumlardan yavaş yavaş yukarı, kapı önlerine çıkmaya başlamışlardı.

Mevsimin ilk limon sarısı kelebeği de havalanmış, sinekler çoktan güneşin ısıttığı duvarlardaki yerlerini almışlardı. Leylak salkımları tomurcuklanmış, parlak gövdeli huş ağacı yeşil taptaze yapraklarını göstermişti. Bahçede toprağı koklayabilir, ayakkabı giymeden dolaşabilirdiniz. Kısacası, doğadaki tüm canlılar yuvalarından ve deliklerinden sürünerek, kıvrılarak çıkıp gün ışığına yöneliyorlardı. Bir bahçeden ötekine koşuşturan Kolya, her ağaç ve çiti inceleyip, toprağı kazıyarak, tırtıl ve kozaları toplayıp duruyordu. Toprağın, çürüyen yaprakların, yaş dalların kokusunu seviyordu. Ve de küçücük bir kelebeğin, katlanmış ve paçavra gibi sallanan kanatlarıyla kozadan kıvrılıp dışarı çıktı-

ğını görmek ne büyük sevinçti! Daha sonra bu kanatlar gözlerinizin önünde kuvvetlenip büyüyecek, kelebeğin karnı havayla dolacak ve kanatlar açılmış bir şemsiye gibi gerilecekti, bunları seyrettiğinizde kelebeğin bütün büyüme evrelerine tanıklık etmiş oluyordunuz.

Kolya doğaya o kadar dalmıştı ki çevresini tamamıyla unutmuştu. Ve bu tutkusu nedeniyle de ağzından ilk kötü söz çıkmıştı bir kere.

Bir gün; İlkbaharın o güzel günlerinden birinde, okulun bahçesinde bir karafatma yakaladı. Böceğin yaydığı kötü kokuya rağmen uzun süre onunla oyalandı daha sonra da avucunda sıkarak eve doğru koşmaya başladı.

"Kolya! Nereye gidiyorsun?"

Ses, dikiş dersinin genç öğretmeni olan genç kadına aitti.

"Bakın öğretmenim, bir karafatma buldum."

"O da ne öyle? Bana da göstersene!"

Kolya böceği gösterdi.

"Öööl Ne kadar iğrenç! Leş gibi kokuyor."

Bu sözlerin ardından genç kadın Kolya'nın hazinesini topuğuyla sertçe ezdi.

... Çocuk birdenbire titremeye başladı ve gözleri yaşla doldu; o an için ona öyle geldi ki, böcek sanki her bahçedeki sıradan bir canlı değil de daima hayal ettiği o büyük, koyu mavi, parlak ve gizemli Kırım karafatmalarından biriydi. Dizginleyemeyeceği bir öfkeye kapıldı. Kaskatı kesilmiş bir halde gözlerini kadının gözlerine dikerek –ki yaptığının ne kadar büyük bir kabahat olduğu hakkında hiç fikri yoktu– bağırdı:

"İt dölü karı!"

Bu cümleyi hayatının sonuna kadar asla unutmayacaktı.

Petrovların, yaz tatilinde gittikleri Makarovo Köyü'nden de yük arabaları gelmeye başlamıştı. Yataklar, sepetler, kap kacaklar, yastıklar, kuştüyü yataklar, kısacası her türden ev eşyası iki vagonla, yürüyüş mesafesi olarak seksen vest uzaklıktaki yere taşınıyordu. Petrovlar, Bogorodsk köyüne trenle gidiyor, yazı

geçirecekleri yirmi vest uzaklıktaki yere ulaşmak için de yük arabasına biniyorlardı: Öğretmenlerin yaz tatili vardı; böylece Kolya'nın babası da tüm zamanını oğluna ayırabiliyordu.

Petrovların, yörenin zangoçu İvan İvaniç'ten kiraladıkları geleneksel Rus izbasının [ahşap ev, *–ç.n.*] bulunduğu Makarovo Köyü, Bogorodsk-Glukhovo bölgesinin tipik özelliklerini taşırdı. Burada büyük ormanlar ve bataklıklar vardı. O zamanların ormanları yaban özelliklerine sahipti hâlâ; Makorovo çevresinde gezinen köylüler zaman zaman hayvanlarına dadanan ayılara rastlıyordu. Nitekim yörede, Mitri ya da başka bir "Amca"nın ayıyı hasır sepetle nasıl da kovaladığının anlatıldığı sayısız mesel mevcuttu. Köyde, yüzü "*Mihail İvaniç Toptigin*'in" [ayı, *–ç.n.*] şefkâtli pençesiyle tanınmaz hale gelmiş, "Ayı artığı" lakaplı yaşlı bir köylü de vardı. Köylüler size ormanda çeşit çeşit çilekleri, kocayemişleri, Bektaşi üzümleri, frambuaz toplayan bir grup kızın ayıyı korkutup kaçırdıkları yeri bile gösterirlerdi. Pek çok yabani yemiş cinsi vardı buralarda. Ormanda çeşit çeşit mantarlar da vardı. Fakat köylülerin ekip-biçeceği toprak az hem de verimsizdi. Ahşap sabanın çevirdiği toprak bir ölüden geriye kalan kemikler gibi güneşin altında sarıya dönüşmüştü. Köyde daimi bir kıtlık olduğunu söylemek yanlış sayılmazdı.

Damı kararmış samanlarla kaplı küçük, yoksul kulübelerin arasından geçen yol, yanı başında papazın evinin bulunduğu kilisede sonlanırdı. Çok uzak sayılmayacak bir mesafede de zangocun kulübesi vardı. Ağır iş, eziyet, ter ve yoksullukla yoğrulan bir hayat süren köylüler, tatil zamanlarını da votkayla sarhoş olarak geçiriyorlardı; tabiî mevsimlik işler dışında aracılardan kiraladıkları dokuma tezgâhlarıyla yaptıkları ürünlerden de ek kazanç kaynak sağlamış oluyorlardı. Bu ilkel dokuma tezgâhlarında yalın ayak, yarı aç-yarı tok, kirli, yırtık pırtık elbiseler içinde güneşin doğuşundan akşam karanlığına kadar ara vermeden bir kopek fazla kazanabilmek için çalışan kız çocukları henüz beş ilâ yedi yaşlarındaydılar. Köyün kadınları tahtakurularının, hamamböceklerinin eksik olmadığı şamatanın ve her türden pisliğin içinde, bir yandan kendi işlerini yapar öte yandan da bir zamanlar ken-

dilerinin de çalışmış olduğu tezgâhlarda çalışan kızlarını daha fazla çalışmaları için azarlamaktan geri kalmazlardı. Civardaki tekstil atölyelerinin yarattığı rekabet, köylülere ödenen ücretleri iyice düşürmüştü. Köylülerin başlarında Demokles'in kılıcı gibi sallanıp duran göbekli ve açgözlü patronlar bu rekabetten elbette iyi bir kazanç topluyorlardı. Evlerinde akşam yemeğiyle birlikte "Tanrım bizi kurtar!" diye yakaran köylüleri yoksulluktan kurtaracak herhangi bir umut kapısı yoktu.

Köyün ortasında ahşap çatılı, kaidesi hafifçe yana doğru yatmış bir meyhane vardı. Yanı başında, bulunan meydanda halka bol bol içme fırsatı sunan köy toplantıları düzenlenirdi. Pazar günleri ise köylüler, son yarım kopeklerini de içkiye yatırmak üzere meyhaneye düşerlerdi; bu tür içki âlemleri, sarhoşların, meyhane çalışanları tarafından dışarı atılmasıyla noktalanırdı. Bu köy toplantılarından bazıları, iki köyün karşı karşıya geldiği dövüş müsabakası organizatörleri tarafından düzenlenirdi; bu müsabakalara katılanlar âdeta birer vahşi hayvan gibi dövüştürülür, zaman zaman sopalar da kullanılır ve bol miktarda kan akardı.

Papazın küçük gri evi, köy kilisesinin hemen yanındaydı. Devasa leylak ağaçlarının arasında kalan bu ev, yasemin salkımlarıyla çepeçevre sarılmıştı. Salkımlar o kadar yayılmıştı ki evin beyaz panjurları zar zor seçilebiliyordu. Kilise cemaatinin sefilliği ve perişanlığı nedeniyle rahibin ailesi de sefâlet içindeydi, köydeki pek çok aile gibi papazın ailesi de bulaşıcı frengi hastalığına yakalanmıştı; sürekli aksırıyorlardı, yüzleri solgundu, burunları yumrularla doluydu, soğuk algınlığı ve sıracadan mustariptiler; devamlı burnu akan, kekeme çocuklar köydeki hastalıkların kanıtı gibiydiler.

Kolya sabahları uyanır yüzünü yıkar ve babasıyla nehre koşardı. Baba-oğul, bataklığa dönüşmüş toprağı üstüne döşenmiş ensiz kütüklerin üzerinden zar zor yürüyerek geçerlerdi. Bataklık engebelerle dolu, çatır çutur seslerin çıktığı bir yerdi; bastıkları tümseklerin içeriye doğru çöktüğü oluyordu. Bu zorlu yolu güç belâ aşıp nehir kıyısındaki küçük ama derin havuza ulaşmaktan

büyük keyif alırlardı. Burada söğütlerin gümüşi dalları suya kadar değerdi, büyük ve yaşlı akçaağaçlar, dipteki kütüklerin altında kerevitlerin yuva kurduğu, yağlı yayın balıklarının saklandığı suları gölgelemişti; suyun üzerinde ise küçücük kanatlarını titreterek uçan koyu mavi renkli hanımböcekleri görülürdü; arada sırada bir yusufçuk da konduğu kuru daldan havalanır daire şeklinde bir tur attıktan sonra biraz önce havalandığı gözde yerine dönerdi.

Kolya ve babası çimenlere uzanırlardı. Otlar sabahki çiğ nedeniyle hâlâ ıslak olurdu. Güneş yaprakların arasında oynaşır, küçük ve ince ışık parçaları suyun yüzeyinde hızlı hızlı hareket ederdi. *Pyenoşka tyenkovka* kuşu ha bire tyen, tyen, tyen diye öter ve yeşil yapraklar arasında sinek avlardı. Nehrin soğuk suyuna dalmak cesaret isterdi. Ancak baba-oğul bir süre kıyıda oturduktan sonra nehre girerler, neşe içinde birbirlerine su sıçratıp saatlerce dışarı çıkmazlardı. Güneş yükselince otlar kurumuş olur, çiçeklerden de baş döndürücü kokular yayılırdı. Ciğerotunun üstüne konan altın-yeşil renkli kelebekler bitkinin özünü emerlerdi. Kıyıda, ıslak toprakta, yer altındaki çok odalı yuvalarından çıkan köstebekler çoktan faaliyete geçmişlerdi. Sarımtırak bir sinek havada hiç kımıldamadan duruyor, incecik kanatlarını durduğu yerde o kadar hızlı çırpıyordu ki sanki görünmez hale geliyor ve sonra da vızıldayarak gözden kayboluyordu.

Artık eve gidip çay içme zamanı gelmişti. Sonraki istikamet ormandı. O ne doğal zenginlikti öyle! Kolya gözlerini kocaman açmıştı. Önünde sonsuz biçimlerde açılmış olan yaşamın çeşitliliklerini görmek, solumak için derin bir arzu duyuyordu. Sincaplar ladin ağaçlarında hoplayıp sıçrayarak yukarıya, gökyüzüne doğru yükseliyor, kozalaklarla dolu dallara dikkatlice tırmanıyorlardı. Sarıasma kuşları ise flüte bezer sesleriyle şakıyorlardı. Alakargalar cırtlak ve öfkeli sesleriyle ötüyor, kanatlarının turkuaz yansımaları çalılıklar arasında parlıyordu. Saksağanlar; onlar da bağırıp çağırarak mallarını satmaya çalışan pazarcı kadınlar gibi fundalıkların içinde gevezelik ediyorlardı. Böğürtlen ya da çay üzümleri tanelerinin kırmızı kandamlaları gibi oraya buraya

saçıldığı zümrüdi yosunların arasından mantarların kahverengi şapkaları göze çarpıyordu. "Kralın mantosu" kelebekleri ve pervaneler çiçeklerin arasında kanat çırparken, kanatları altın renkli böcekler yıldız çiçeklerinin arkasında saklanıyorlardı. Geceleri hortumlarını daldırdıkları çiçeklerin etrafında vızıldanırlardı.

Bu hayat değil de neydi! "Küçük Robinson" doğanın sunduğu lüks hediyelerle bütün gün avunabilirdi. Koleksiyonuna yeni kelebekler ve çeşitli kanatlı böcekler eklemek üzere çam ağacı kabuklarından bir tür kutu yapılabilirdi; aynı kabuktan balık için olta mantarları, tellerden yuvalar, at kılından olağanüstü balık oltaları yaratmak mümkündü. İvan Antoniç de oğluna yardım ediyordu; kurutulmuş bitki koleksiyonu için bizzat çeşitli örnekler toplamış, çalışmalarını hayranlık uyandıracak derecede dikkat ve özenle gerçekleştirmişti; günlerce güneşin altında şapkasız dolaştığından, çıplak kafasının parıltısı her yerden görülebiliyordu. Otlar, çiçekler, böcekler ve kuşlar hakkında çok şey biliyor, hikâyeleri oğlunun merakını çekiyordu. Ah, bir de bir pervanenin kafatasını ya da küçücük bir tırtıl bulabilseydi!

Gece olup da ay doğduğunda Kolya bu kez civardaki komşu çocuklarla birlikte kilise kapısında bekleyecekti; birazdan gizemli gece kuşları olan çobanaldatanlar, kocaman siyah gözleri ve yumuşacık sessiz kanatlarıyla köyün kumlarla kaplı yoluna konup havalanacaktı. Keşke bu kuşlardan birini canlı yakalayabilseydi!

Petrovların yaz tatili bitti. Sonbahara doğru Moskova'ya geri döndüler; yük arabaları yeniden ev ve mutfak eşyalarıyla dolarken, küçük atlar başları eğik bir halde, düzenli ve ölçülü yürüyüşleriyle Makarovo Köyü'nden "Çarlığın ilk başkentine"* sakin Bolşaya Ordinka Sokağı'na doğru yola çıktılar.

---

* "Çarlığın başkenti" – yani Rusya'nın ilk başkenti Moskova kastediliyor. Çar Büyük Petro'nun inşa ettiği St. Petersburg 1712 yılından Rus devrimine kadar başkentti. 1918 yılında Moskova yeniden başkent oldu. – *ç.n.*

2. Bölüm

Petrovların okul lojmanındaki komşuları Yabloçkinlerdi. Lyubov İvanovna'nın kızkardeşi Marya Ivanovna'yla evli olan Mihail Vasilyeviç Yabloçkin okulun başöğretmeniydi. Uzun boylu, yakışıklı sayılabilecek Mihail Vasilyeviç Yabloçkin, kalp hastasıydı. Kartal burunlu, hafif kıvırcık siyah saçlı, çok zayıf, Gürcü ve sâdık bir Eski İnanan [Geleneksel Ortodoksluk – *ç.n.*] karışımıydı. Siyah gözlerinde ve solgun, hastalıklı görünümlü bembeyaz yüzüne donuk bir ifade yerleşmişti; feri kaçmış gözleri, içini ha bire kemiren ve organizmasını altüst eden yıkımın işareti gibiydi. Devamlı hastaydı. Ardı ardına tekrarlayan küçük kalp krizleri nedeniyle harap oluyordu. Sıcakkanlıydı ve sinirliydi; kendi sinirli halinden mutsuz oluyormuş gibi bir havası da vardı. Mutsuz bir çocukluk dönemi geçirmişti: Köy papazı olan dev cüsseli ve dev burunlu babası, olağanüstü güzel, akıllı ama dirençsiz karısını mezara göndermiş olmak gibi korkunç bir üne sahipti.

Bu "Tanrı'nın adamı" son derece sert, cimri ve açgözlüydü; köylülere acımasız ve aksi, karısı ve çocuklarına da zalimce davranırdı. Toplumsal konumundan nasıl çıkar sağlayabileceğini gayet iyi bildiği için çeşit çeşit meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçenin ve küçük bir hamamın yer aldığı, çok iyi işleyen bir çiftliğe sahipti. Papazlık hizmetleri için gereğinden fazla para istemekten asla utanmazdı. Karısının ölümünden sonra, uşağının kızıyla yaşamaya başlamıştı, tabiî bu kız da ailenin diğer üyeleri gibi zulmünden payına düşeni almıştı. Çocuklarını döver ve "evdeki düzeni" *Domostroi*'nin hayranlık uyandıran önerileri doğrul-

tusunda "sağlardı". Mihail'in de rahip olmasını istemiş ve son derece hoş görünen dinî okullara göndermişti; çocuk Mihail ezberden Yunanca ve Latinceyi, günah çıkarma ve vaaz yöntemlerini, ahlâkî teolojiyi ve bedensel işkenceleri öğrenmişti, bunların yanında sık sık dinî okul öğretmenlerinin hayvanî davranışlarına maruz kalınan bir eğitimden geçmişti. Mihail bu dayanılmaz acılarla dolu okul hayatının ardından zaten kötü olan sağlığını tamamen yitirmişti. Nihayet papaz okulu yerine, öğretmen okuluna gitmeyi tercih etti ve öğretmen okulundan mezun oldu. Fakat evde ve okulda maruz kaldığı dayaklar, ilginç bir şekilde, ne yüreğinde tepkilere neden olmuş ne de isyankâr ve eleştirel bir yapıya neden olmuştu. Bu tür bir tavır sergileyebilecek karakterde değildi, gereken canlılıktan doğuştan yoksundu. Tam tersine, mevcut ruhanî ve laik hiyerarşiye sadakat duygusundan taviz vermeyen inananlardan biriydi; sadakatine tam olarak güvenilebilirdi. Çağının tüm devrimci ve ilerici fikirleri ona dokunmadan geçmişti: Sınırlı zekâsını karıştırabilecek hiçbir şeyi okumazdı.

Genel hali ve tavrında, yürüyüşünde, oturuşunda, okuma ve konuşmalarında, kısacası tüm davranışları ve yüzündeki mimiklerinde, tüm hayatını etkileyen ve tedavisi de mümkün olmayan ölümcül bir ifade var gibiydi. Kamburu çıkmış bir halde, uzun, zayıf, leyleklerinkini andıran ince bacağını diğerinin önüne kayıtsızca atarak ağır ağır yürürdü. Yavaş yavaş konuşur ve kelimeler ağzından uzayarak çıkardı. En sevdiği tavrı, donuk bir tonlamayla şarkı sözü gibi tekrarladığı "Buradaki her şeyde sanki bir yanlışlık var" nakaratıydı. Lâkin bu "yanlışlık" kavramı yüce ilkelere has bir eleştiri değildi –zaten kendisi o kadar yüksekleri hiç bilemezdi–; Yabloçkin'in itirazları sadece günlük işlerin ufku kadar olabilirdi; "Nikeşka"nın (Mihail Vasilyeviç böyle demode lâkaplar kullanmaktan hoşlanırdı) ocak için yanlış odun seçilmesi, aşçının kendisine buyurulan çorbayı pişirmemesi, masa örtüsünün uygun seçilmemesi, odanın sıcaklığının yeterli olmaması gibi ufak tefek şeylerdi canını sıkan. Hiçbir şeyden memnun olmazdı. Ama o toplumsal düzen ve bu düzenin dayandığı ilkelerden hoşnuttu; korkusundan değil "doğru bilince" sahip olduğu

için buna adanmıştı. Bu zayıf, hastalıklı ve sınırlı zekâlı adam, babasının despot kişiliğinden bazı şeyler edinmişti, buna bir de müzmin sağlık sorunları eklenince gayet çekilmez bir kişilik ortaya çıkmıştı.

Karısı onun aksine gayet akıllı bir kadındı. Üstelik kız kardeşinden çok daha güzeldi: Koyu, kalın kestane rengi saç örgüsü, samur siyahı kaşları, ışık saçan iri ve zeki gözleri, sempatik gülüşü onu gayet câzip hale getiriyordu. Mihail Vasilyeviç'in kalbini çalan da bu güzelliği mi olmuştu? Belki. Bununla birlikte evlenmeden önce, müstakbel eşinin kız kardeşi Lyuboşka'ya ilgisiz olmadığının bilincindeydi; nitekim Mihail Yabloçkin, Lyuboşka tarafından reddedildikten sonra dikkatini kardeşi Marya'ya çevirmek zorunda kamıştı. Böylece yıllar geçip, Marya İvanovna üç çocuk doğurduktan sonra Yabloçkinlerin aile hayatı –kamuoyu önünde hiçbir sorun yokmuş gibi sergilenen mutlu tablo değil de Tolstoy'un isyan ettiği cinsel yaşamdan başlayarak– tam bir cehenneme dönüşecekti. Marya Ivanovna'nın gizli gizli kaç kere ağladığını, yüreğindeki gerçekleri kendisinden bile sakladığını, her şeyi tekrar tekrar düşündüğünü, acılarını dışarıya sözcükler ya da mimiklerle hatta sesindeki titremeden bile hissettirmemek için insanüstü bir dayanıklılık ve irade sergilemek zorunda kaldığını kimse bilemezdi. Sadece çocuklar –ki Marya İvanovna'ya bir anneye duyulan gerçek sevgiyle bağlıydılar– annelerinin acısını büyüdüklerinde tahmin edebileceklerdi. Marya İvanovna, bütün işkencelere katlandı hatta kalın kafalılığının, yetersizliklerinin, kabalığının ezikliğini yaşamakta olan kıskanç kocasından ayrılmadı. Mihail Vasilyeviç, karısının kendisinden üstün olduğunu gayet iyi biliyordu; Marya İvanovna'nın enstitüden mezun olurken en yüksek derece olan onur derecesini çariçeyi temsil eden yüksek mevkideki birisinin elinden almasından pek etkilenmişti, çünkü sınıfsal otoriteye büyük saygısı vardı. Marya İvanovna'nın dil eğitimi olağanüstüydü, –kız kardeşleri gibi– enstitüyle sınırlı kalmamış ve çok fazla okumuştu, olaylara geniş bir biçimde bakmasına yarayacak bir geniş perspektif edinebilmişti. Kocasıyla arasında hiçbir ortak noktası yoktu zaten. Fakat her şeye rağmen

yine de –ne yazık ki kadınlar böyleler işte!– ona acıyor, sağlığı kötüleştiğinde endişeleniyor ve her konuda taviz vermeye devam ediyordu. Ama kocasına bir tek konuda karşı çıkmaktan asla kaçınmayacaktı: Yani baba çocuklarına elini kaldırdığında... Mihail Yablonoviç, onun adı da Kolya olan ve âdeta avcının tuzağına yakalanmış bir kurt yavrusunun tepkisiyle nefret dolu ve her fırsatta babasıyla inatlaşmaktan kaçınmayan zayıf, hastalıklı, akıllı sayılabilecek oğlunu kemeriyle acımasızca döverdi. Böyle zamanlarda anne, her şeyi unutup oğlunu korumak için koşardı. Diğer iki kız ise ağlayıp, annelerinin eteğine yapışırdı... Bu sahne genellikle de Mihail Vasilyeviç'in hafif bir kalp krizi geçirmesi, daha sonra Marya İvanovna'nın koşup ilâcını getirmesi ve doktoru çağırması ve de günlerce kendisini hasta despota adamasıyla sona ererdi. Böyle günlerde pencereler kapanır, panjurlar inerdi. Evin karanlık odalarına iç bayıcı ilâç kokuları yayılır, hane üyeleri sessiz olmaya çalışır, hatta parmak ucunda yürürlerdi. Okulda gün boyu hem kendisinin hem de kocasının işlerini yapan Marya İvanovna'ya geceleri de uyku yoktu.

Böylece aylar, yıllar geçti.

Evdeki sıradan şeyler, büyük bir kavga için yeterliydi. Olay genellikle şöyle olurdu: Yemek, çabuk sinirlenen Mihail Vasilyeviç de dâhil olmak üzere herkesi sıkan boğucu bir sessizlik içinde yendikten sonra, tabağının üzerine hüzünlü bir ifadeyle eğilmiş olan oğluna öldürücü bakışlarını diken evin reisi, daha fazla dayanamayıp bazı kışkırtıcı uyarılarda bulunur ve fitili ateşleyen sahne yaşanmaya başlardı.

"Nikolay niye böyle büzülmüş duruyorsun?"

"Hiç. Nedeni yok".

"Ne demek 'nedeni yok'. Kaldır başını bakayım".

Sessizlik.

"Sana söylüyorum! Beni duyuyor musun, duymuyor musun?"

Sessizlik.

"Babanı dinleyecek misin?"

"Hayır."

"Ne dedin sen bakayım? Bir daha söyle! Bir daha dedim sana!"

"Hayır."

"Seni gidi haylaz çocuk! Seni gidi sütü bozuk..."

Mihail Vasilyeviç bunları söyledikten sonra elleri titreyerek ve peçetesi hâlâ yakasında, sandalyesinden kalkar, Kolya ise lastik top gibi yerinden fırlardı. Böyle durumlarda Marya Ivanovna kâh kocasına kâh oğluna yalvarırcasına bakar ve kocasının ardından koşardı:

"Mişa, Mişa, sakinleş lütfen. Mişa, Tanrı aşkına bu kadar öfkelenme..."

Ancak kocası çoktan çocuğun yanına varmıştı.

"Sen de bu küstâhın tarafını tutuyorsun! Hepinizin canı cehenneme!"

Kaba bir hareketle karısını ittikten sonra da çocuğun peşi sıra koşardı.

Kolya ise vahşi küçük bir kurt yavrusu çevikliğiyle masaların ve yatakların arkasında saklanır, odadan odaya koşarak, üzerlerinden atladığı iskemle ve tabureleri barikat olarak kullanıp babasının yolunu keser, kapıları hızla çarptıktan sonra karanlık holü geçip sokak kapısından kaybolurdu.

Ancak bazen babanın oğlunu yakaladığı da olurdu. Bu durumda çocuğu bacaklarının arasında sıkar, pantolonunu aşağıya indirir, kemeriyle acımasızca döverdi. Dövme seansları ona garip bir tatmin duygusu verirdi: Öfkesini, yetersizliğini, değersizliğini, insanlara yabancılaşmasını, hastalığını ve âcizliğini böyle telafi etmiş olurdu. Ama oğlunu cezalandırdıktan hemen sonra göğsünde bir ağrı belirirdi. Kalbi önce hızla çarpar, sonra yavaşlar ve aniden duracakmış gibi olurdu; hatta bir keresinde ağır bir kalp krizi sonucu tüm ölümlülerin yazgısı olan o kaçınılmaz noktadan zar zor geri dönebilmişti.

Bu krizin ardından da Yabloçkinlerin evinin baştan sona kasvetli bir hastane odasına dönüşeceği o uzun süreçlerden biri daha başlardı.

Benzer sahneler şu veya bu şekilde âdeta doğa kanunu gibi Yabloçkin ailesinin hayatında dönem dönem yaşanırdı. Marya İvanovna kaç kere, son derece incelikli ve dikkatli bir tavırla

kocasına yaklaşıp çocuk eğitimi konusunda konuşmak istemişti. Ancak Mihail Yabloçkin karısına her defasında uğursuz bir şeyler olacağına işaret eden öfke saçan bakışlarını yönelttir, karısı da onu daha fazla öfkelendirmekten çekinerek geri adım atardı. Pestalozzi, Comenius ve diğer bilgelere gönderme yapan entelektüel gerekçeler de onu hiçbir şekilde etkilemez, etkilese bile bu etki daha çok kırmızı gören bir boğanınki gibi olur ve tabiî zavallı Marya İvanovna da boğa güreşçisi rolünden feragât ederdi. Bazen bu tür girişimler Mihail Vasileyviç'in haftalar boyunca perdeleri kapalı karanlık bir odada, ilâçlara boğulmuş ve yastıklara dayanmış istirahatiyle de sonuçlanabilirdi.

Marya İvanovna'nın her zamanki gibi güler yüzlü ve sevimli halini koruyarak okulda iki kişinin işini birden yaptıktan ve ayrıca herkesin yardımına koştuktan sonra evde kendisini yatak odasına kilitleyip, dermansız acısıyla baş başa kaldığı zamanlar da olurdu. Sinirleri bu gerilimi taşıyamayacak bir eşikteydi: Hiç bitmeyen gerilim ve bağırışlar –komşular evden gelen sesleri duydukları için her şeyden haberdardılar– dedikodulara, imâlı, bazen de sert bakışlara yol açıyordu ama her şeyi görmezden, duymazlıktan gelmek onu iyice sarsıyordu.

İşte Yabloçkinlerin çocukları böyle bir ortamda büyüdüler. Yaşına göre büyük gösteren Kolya Yabloçkin içinde babasına karşı bilinçli bir nefret büyütmüş ve çok erken yaşlarda hayatta ve toplumsal düzendeki olumsuzlukları gözlemlemeyi öğrenmişti. İnce küçük bacaklı, güzel, siyah, kadife gözlü zayıf, küçük bir kız olan büyük kız kardeş Manya –abisinden bir buçuk yaş küçük, Kolya Petrov'dan bir buçuk yaş büyük– ise kederin insanlaşmış sureti gibiydi; onu *Mater Dolorosa** olarak çağırmak abartı olmazdı. Büyük bir sevgi beslediği abisine yapılan işkencelerden, taptığı annesinin gözyaşlarından ve babasının hastalığından dolayı büyük bir ıstırap içindeydi. Sessizdi, çok okurdu ve henüz küçük sayılabilecek yaşlarda insanlar arasındaki ilişkilerin yarattığı sorunlardan büyük ölçüde etkilenmişti: Annesi bu

* Meryem'in Oğlu İsa'nın çarmıha gerilmesine üzüntüsünü işleyen resimler, *–ç.n.*

kadar iyi bir insanken niye acı çekiyordu? Babası niçin abisine işkence yapıyordu? Bu âdil miydi? Tanrı buna niçin izin veriyordu – o Tanrı ki kibar ve iyi olarak bilinmez miydi? Bu tür yüzlerce soru, dünyaya yumuşak, hüzünlü bakışlarla bakan, siyah saçlı küçük kafanın içinde kaynaşıp duruyordu. Dickens'ı *Tom Amca'nın Kulübesi*'ni, İncil'i, Gogol'un *Taras Bulba*'sını, Ostap'a acı çektirdikleri sahneyi okurdu. Her yerde sorularına cevaplar arar, ama bulamazdı. Hatta annesi, o her şeyi bilen ve anlayan çok sevdiği annesi bile verdiği cevaplarla kızının sarsılmış ruhunu yatıştıramazdı.

Manya, Kolya Petrov'un tek arkadaşıydı. Kolya'nın kardeşi Volodya, kuzeni Kolya'dan da küçüktü. Manya ise Kolya'dan bir buçuk yaş daha büyük olmasına rağmen onunla bahçelerde dolaşıp koza toplamayı ve değişik konularda konuşmayı seviyordu. Onun gözünde Petrovların yaşantısındaki her şey ilginç ve farklıydı; hiçbir zaman kavga etmezlerdi, çok iyi bir ilişkileri vardı. Yabloçkinlerde olmayan bir duygu vardı aralarında. Bu bağın oluşmasında hayatlarındaki zıtlıklar etkili olmuştu. Başka bir atmosferin ve ilgi alanlarının içine giren Manya böylece, kendi evinin neden olduğu, ruhunu delen bitmez tükenmez sıkıntılardan uzaklaşıp huzur bulabiliyordu. Beraber dolaşıp, çitlere, ağaçlara tırmanıyor, okulun arka bahçesindeki tomrukların kabuklarıyla toprağı kazıyorlardı...

"Kolya, şuna bak, ne tuhaf bir solucan!"

"Bu solucan değil; tırtıl. Kavak güvesinin larvası."

"Sopaya benziyor"

"Evet, bunların hepsi böyledir. Bulundukları ortama göre renk ve şekil değiştirirler."

"Kolya, büyüyünce ne olacaksın?"

"Doğa Bilimleri Fakültesi'ne gireceğim. Babam bana Kholodkovski'nin *Kelebekler Atlası*'nı alacağına söz verdi. Bunu hiç duydun mu?"

"Hayır."

"Çok güzel resimler var! İçinde her şey ama her şey var. Sana gösteririm. Hatta 'ölü'nün kafası bile var."

Bir süre sessizleştikten sonra,

"Vanya Amca sizi hiç döver mi?"

"Hayır. Asla."

"Peki sen hiç ağlamaz mısın?"

"Hayır. Yalnızca geçen Pazar ağladım. Turba'ya gitmedik de ondan."

"Şey söylesene. İsa'yı çarmıha gerdikleri için üzülmüyor musun?"

"Tabiî ki üzülüyorum."

"Peki onun için hiç ağlamadın mı?"

"Ağladım."

"Bak gördün mü! Bir de bana hiç ağlamadığını söylüyorsun!"

"Şey ama o farklı. Onu çarmıha gerdiler. Birisine zarar verildiğinde acı hissedersin."

Bir an sessizlik oldu. Manya dalmıştı. Düşünceleri ona hiç rahat vermiyor, dikkatini başka şeylere yöneltmesini engelliyordu. Bu kaostan çıkması zordu. Derin derin düşünürken, piyanoda basit parçalar (müziğe büyük bir tutkuyla bağlıydı) çalmak için kullandığı uzun, ince parmaklarını oynattı. Ama bir şey söylemedi.

"Manya, Bize gelsene."

"Olur. Ama anneme sormalıyım."

"Peki. Ama çabuk ol. Geleceksin değil mi?"

"İzin verirlerse. Annem de herhalde izin verir."

Kolya tırtıllar, yapraklar –böceklerini beslemek için– ve kozalardan oluşan ganimetiyle eve döndü. Bunları çeşitli kutular arasında bölüştürdü. Bu arada Manya da, sevinçten ışıl ışıl parlayan bir yüzle koşarak geldi: Kendisine gitmesi için hemen izin vermişlerdi; hem de uzun süre kalabilecekti! Kolya bu ziyaret sırasında ona koleksiyonunu gösterdi. Akşam oldu. Güneş battı. Küçük karga sürüleri daireler çizerek ve gürültüyle ötüşerek dönüp duruyorlardı. Burunlarını cama yapıştırmış olan çocuklar da günün solan renklerini seyrediyorlardı. Biraz sonra "*çiki-ftiki*"ler geldiler. – (Okulun çöplerini bidonlara boşaltan "avcı" ve "altın dilliler"i böyle adlandırırlardı–. "*Çiki-ftiki*"ler işlerini yapacak,

bu arada birbirlerine sövüp sayacaklardı. Kolya ve Manya, Kolya'nın odasındaki küçük çocuk masasına oturup büyükannenin vermiş olduğu ince bardaklardan çay içmeye başladılar. Manya ev kadını rolünü üstlenmişti.

Ancak bu güzel günün sonuna yaklaşılmıştı. Kapıda İvan Antoniç gözüktü; Manya'nın küçük kafasını okşadıktan sonra:

"Manya annen seni arıyor" dedi.

Çocuklar mutfağa koştular. Yabloçkinlerin aşçısı oradaydı. "Hanımefendi artık eve dönmeniz gerektiğini söyledi. Yatma zamanı geldi."

Manya yüzünde üzgün bir ifadeyle evin yolunu tuttu.

İvan Antoniç oğlunu teselli etmeye başladı. Lyubov İvanovna'nın her fırsatta karşı çıktığı ancak bir türlü baş edemediği kötü bir huyu vardı: Kolya'nın babası oğlunun hiç anlamadığı ama küçük birsinin ağzından çıktığında son derece tuhaf gelebilecek her türden "saçmalığı" öğretmekten çekinmezdi. Kolya babasından öğrendiği için gururla söylemeye başlardı:

Kadınsız erkek
Buharsız makine gibidir.
Valfsız bir klarnete
Nişan alamayan bir silâha benzer.

"Hadi bakalım Kolya! Tekrarla!"

"Kadınsız erkek... "

"Vanya! Sus bakayım! Bu ne saçmalık böyle! Kolya, yeter dedim sana..."

"Ama babam öğretti bunu bana."

"Biliyorum babanın öğrettiğini. Ama yeni kitabına baksan iyi olur. *Kot – Murlyk* [Miyavlayan Kedi]."

"Hani nerede? Nereden aldınız? Yeni mi?"

"Evet yeni."

"Satın mı aldınız?"

"Evet bugün. Çok güzel resimleri var."

Kolya bunun üzerine, kocasına anlamlı ve azarlayıcı bakış-

larla bakmaya devam eden annesine doğru koştu. Ivan Antoniç ise bıyık altından gülüyordu; karısıyla kavga edecek kadar ileri gitmemişti hiçbir zaman.

Bu sırada Kolya yeni kitabına dalmıştı. Genellikle bulduğu her şeyi okurdu. Babasının da yardımıyla, oynadığı sözcük ve harf bloklarıyla kendi kendine okuma yazmayı sökmüştü. Daha sonra okuma sırası Tolstoy'un pedagoji çalışırken yazdığı *'Alfabe'*ye gelmiş, bunu sarı kapağıyla yine Tolstoy'un *'Okuma Kitabı'* ve daha sonra da diğerleri izlemişti. Ama Kolya'nın gözdesi Kaigorodov'un *Tüylülerin Krallığı'ndan* adlı eseriydi. Brehm'in kuşlarla ilgili kitabı da ağır ve kalın ciltleriyle bilgeliğin anıtları gibi oraya konulmuştu Kolya tarafından. Ancak çok sevdiği bir kitap vardı, Kolya her satırını ezbere bilmesine rağmen tekrar tekrar okumaktan asla vazgeçmezdi. Bu, ne *Robinson Crusoe* ne de Jules Verne'in *Kaptan Grant'ın Çocukları'ydı*; onun asıl tutkusu Mark Twain'in *Huckle Berry Finn'in Maceraları*'ydı; Huck, Kolya'nın kahramanıydı ve bu haylaz çocuğun maceraları ona büyük bir coşku aşılıyordu...

Ancak tüm bunlara bakıp da Petrovların hayatının mütevazı sevinçlerle devam eden ama küçük de olsa sorunsuz devam ettiğini düşünmemek gerekir. Her şeyin istenildiği gibi olduğunu düşünmek pek doğru olmaz. Tabiî problemlerin aile ortamı dışında ortaya çıktığını söylemek gerekir. Bu tür olaylar, elbette ki bütün basitliklerine rağmen okul hayatındaki sorunlar, sorumluluklar yanında bazen çok karmaşık olabilen günlük hayat ve insanlar arası ilişkilerle örülmüş olan küçük ortamlarda patlak verirdi. Bu ortam tutku ve çıkar, ihtiras ve onur, kibirlilik ve hoppalık, kendini beğenmişlik ve küstâhlık, ödül ve kıskançlık, erdem ile zayıflığın birlikte fokurdadığı büyük bir kazandı. Tuhaf gelebilir ama okuldaki çeşitli grup ve kişiler arası kutuplaşmanın taraflarını akraba olan bu iki aile temsil ediyordu: Yabloçkinler ve Petrovlar. Mihail Vasilyeviç ve Ivan Antoniç neden çatışıyordu? Belki de her iki adamın bilinçaltının uçsuz bucaksız derinliklerinde bir zamanlar Mihail'in hoşlandığı Lyubov İvanovna'nın İvan'la evlenmeyi tercih etmiş olmasının yarattığı kıskançlık ya-

tıyordu. Ancak böyle bir kişisel sorun olmasa bile ikisinin çatışmasına yetecek sayısız neden vardı. Bunlardan biri sürekli hoşnutsuzluk ifade eden bir öğretmen; diğeri üniversite öğrencisiydi. Biri var olan düzene sâdık bir Ortodoks, diğeri sınırlı olsa bile çağının özgürlüklere bağlı fikirlerden uzak duramayan bir kişilik. Biri karanlık, kasvetli ve soğuk; diğeri sıcak, sevimli ve yumuşak kalpli. Biri üst konumunda iken; diğeri ast olmasına rağmen "liderinin" otoritesine hiçbir zaman baş eğmeyen bir insan.

Bu karşıtlıklar incelendiğinde, aralarında sadece bir-iki kez değil birçok kavga çıkmış olmasına şaşırmamalı; tartışmalar genellikle tesadüfen herhangi bir anda ve yerde başlar, bazen son derece anlamsız, bazen de uygulama için önem taşıyan konularla ilgili anlaşmazlıklardan kaynaklanırdı. Bu iki kahramandan her birinin taraftarları konumundaki meslektaşları da bir mıknatısın çektiği demir parçaları gibi liderlerine bağlanır, dedikodu yapar, kışkırtır, yağlar, yangına körükle gider, en küçük ayrıntıyı bile tartışır, yorumlar ekler, kısacası yarı entelektüel küçük memurların zevksiz, ölümcül derecedeki o monoton ortamında tekrar tekrar milyonlarca kez yapılan şeyleri yinelerlerdi. Dolayısıyla okulun derinliklerinde de farelerle kurbağalar arasında bir savaş yaşanıyordu; bu bazen tüm okulu sarsacak skandala dönüşecek gerçek bir hırgür şeklinde alevlenir, başka zamanlarda da hani içten içe yanan ama yavaş yavaş hissedilen duman kokusu dışında işaret vermeyen bir kömür yığınının tutuşması gibi alttan alta sürerdi.

Bir gün İvan Antoniç teneffüs sırasında bir başka öğretmenin sınıfına girdi.

"Ivan Antoniç geliyor!" sesi tüm sınıfı doldurdu. Çocuklar hemen sustularsa da ondan genellikle korkmazlardı: İvan Antoniç onların gözüne şeytanımsı ya da "ortalığı titreten" birisi gibi görünmüyordu.

İvan kara tahtaya baktı; tebeşirle büyük harflerle Rusça şu sözcükler yazılmıştı: *konava, kon* ve *babki stoyat na konu.*•

• Kon, Rusların oynadığı bir oyundur ve *babki* şans oyunlarındaki "para" ya da "pay" demektir. Cümleye göre "Aşık oyunu şansa bağlıdır". *Konava* da, "hendek" anlamındaki Rusça *kanava*'nın yanlış telaffuzudur.

"Bunu kim yazdı?" diye sordu İvan Antoniç.

Onlarca ses bir ağızdan, "İvan Palyiç!" diye bağırdı.

"Yani *kanava*'yı *o*'yla mı yazıyorsunuz?"

"Evet, Ivan Antoniç. Ivan Palyiç* bize böyle öğretti."

"Zırvalamayı bırakın çocuklar! Size böyle saçmalıklar öğrettiğine inanamıyorum. Buradaki *kon*'un *kanava*'yla hiçbir ilgisi yok."

"Ama İvan Palyiç bize böyle öğretti."

"O halde İvan Palyiç size saçma sapan şeyler öğretiyor. Ona benim böyle söylediğimi iletin."

Çocuklar etraflarına bakınıp gülüştüler. Birbirlerine göz kırpıp kahkahalar attılar. Kahkahalar attıktan sonra da başlarını çevirdiler. İçlerinden söylenenleri anlamadığı belli olan biri, sadece burnunu karıştırıp bön bön baktı. Bir başka öğrenci ise, anladığını göstererek hemen defterini açtı, silgi ve kalemini kalem kutusundan çıkardı, dilini dişleri arasına aldı ve başını bir yana eğerek çalışkan bir öğrenci tavrıyla, *o*'yu bastıra bastıra sildikten sonra yerine *a* yazdı; yanlış öğretilen kötü *kon*'un tüm izlerini ortadan kaldırmak için büyük bir çaba içindeydi. *Kanava*'nın nasıl yazıldığıyla zerre kadar ilgilenmeyen bir üçüncüsü ise – hatta isterseniz eski Rusça *yat* harfiyle yazın – sadece ağzındaki bisküviyi çiğnerken kendi bisküvisinin neden Volodka Vasilyev'inki kadar şekerli olmadığına hayıflanıyordu. Başka bir öğrenci de dilbilgisi tartışması yerine, sıranın altından kendisine tekme atan komşusunun sırtına vurmakla meşguldü. Kısacası herkes kendi işine dalmıştı. Yine de İvan Antoniç'in uyarılarının etkisi oldukça önemliydi.

Üstelik İvan Antoniç bu konuyu küçük bir hadise kabul edip unutmayacaktı: Filolojiye olan tutkusu, daha da ileri gitmesini gerektiriyordu. Aynı zamanda sorun yaratan, alaycı ve ayrıca sonuna kadar giden kişiliğiyle ün salmıştı.

Öğretmenler odası çoktan hareketlenmişti. Mihail Vasilyeviç leylek gibi uzun bacakları, yeşil yüzüyle bir odanın içinde koştu-

* İvan Palyiç "İvan Pavloviç"in günlük konuşmada kullanılan şeklidir.

ruyor bir yandan da zayıf, kurumuş eliyle göğsünü tutmayı ihmal etmiyordu. Kısa ve tombul Peder Voskrezenski, erken grileşmiş ve ikiye bölünmüş sakalı, domuzunkini andıran küçücük gözleri, yanaklarına kadar uzatılmış favorileriyle, bir şeyler söylemek istiyormuş gibi sürekli gözlerini kırpıştırıyor, büyük sandalyesine sığmayan bedeni masanın altına kayacakmış gibi duruyordu. İvan Palyiç ise, öfkeden haşlanmış ıstakozu andıran kıpkırmızı yüzüyle nereye ve neye bakacağını bilemez bir halde oturuyordu. Diğer öğretmenler ise kendi aralarında fısıldaşıyorlardı: Olayı çoktan duymuş olan Mihail Vasilyeviç, öğretmenlere yaptığı duyuruda, otoritenin sarsılmasına izin vermeyeceğini ve nezâketsizliğinden dolayı da Ivan Antoniç'i azarlayacağını bildirmişti. Ancak bundan haberi olmayan İvan Antoniç, yüzünde sevimli bir ifadeyle öğretmenler odasına daldı ve vakit kaybetmeden, artık sinirlerine hâkim olamayacak bir noktada bulunan İvan Pavloviç'in yanına gidip elini omzuna koyarak hücuma geçti:

"Dostum, aklınızı kaçırmadınız umarım. Herhalde *kanava*'yı *o*'yla yazmıyorsunuz."

Sessizlik.

"Baylar dinleyin beni! Bu arkadaşımız İvan Palyiç çocuklara *kanava*'yı *o*'yla yazdırıyor. *Kon*'dan türediğini söylüyor. Ha, ha, ha! Buna ne dersiniz? Rusça dilbilgisi tarihinde yeni bir sayfa! Rusça aşık oyunu Batı Avrupa dillerine sızmış bulunuyor!"

"Ivan Antoniç, tavrınız... Tavrınız... Küçük çocukların önünde... *Saçma* sözcüğünün kullanabildiniz... Bu... Bu..."

"Ne demek 'bu'? Öğretmenlerin görevi câhilliği yaymak değil dilbilgisi öğretmektir."

"Hey! Bunu nasıl söylersiniz! ... Bu çok yersiz bir küstâhlık! ..."

"Ne dediniz? Küstâhlık mı ediyorum? *Kanava* sözcüğünün kökeni bildiğiniz gibi..."

"Bu ne cüret! Bu ne cüret!"

"Bağırmayın. *Kanava*'nın kökeni *kanal* gibidir. Rusça değil yabancı kökenlidir. Eğer isterseniz şimdi gösterebilirim..."

"Pekâlâ, tabiî ki bunları üniversitede öğrendiniz... Ancak sizi

azarlamak zorundayım... Otoriteye karşı geliyorsunuz... Siz bir öğretmensiniz... Bu nedenle sorumlusunuz..."

"Mihail Vasilyeviç, izin verirseniz, sorumluluğunuzu ben *size* hatırlatmak zorundayım..."

"Sorumluluklarımı sizden öğrenecek değilim. Bana lütfen ne yapmam gerektiğini söylemeyin."

"Sorumluluk doğru şeylerin öğretildiğini görmektir. Ivan Palyiç özür dilerim, ama çocuklara saçma şeyler öğrettiğinizin farkında mısınız?"

"Pekâlâ, İvan Antoniç. Lütfen söyler misiniz *kanava*'daki *v* nereden geliyor?"

"*Kanava kon*'dan geliyorsa, *v*'yi nasıl koyarsınız? Burada *lucus a non lucendo** söz konusu."

"Ama durun! Bir öğretmeni hangi hakla öğrencilerin önünde küçük düşürürsünüz! Okulun düzenini bozuyorsunuz!"

"Ve de bir öğretmene bağırmaya nasıl cüret edersiniz!"

İvan Antoniç bunları söyledikten sonra hızla odadan dışarı fırladı; çıkarken kapıyı o kadar hızlı çarptı ki kapı camı yerinden oynadı.

O gece Yabloçkinlerin evinde ürkütücü bir sessizlik hâkimdi; çocuklar şaşkın haldeydi: Anne ve Baba çalışma odasına kapanmışlar, iki saat geçmesine rağmen henüz dışarı çıkmamışlardı. Kolya Yabloçkin sakin görünmeye çalışıyordu. Manya sessizce, girilmesi yasak olan odanın ürkütücü kapısına doğru yaklaşmaya başladıysa da, birdenbire dehşete kapılıp geriye döndü. İçerde acaba neler oluyordu? Yoksa Baba zavallı Anne'yi dövüyor muydu? Ya da, hem Anne hem Baba ölmüş olabilirler miydi?

Manya'nın gözleri doldu; annesi için derin bir acı duydu; annesinin gözleri kapalı, soluk almayan, soğuk bedeni gözlerinin önünde canlandı – "Anneciğim, sevgili Anneciğim!" diye bağırmak istedi küçük kız. Birden kapıya koşup küçücük elleriyle yumruklamak, annesinin canlı, gözlerinin açık ve bedeninin de her zamanki gibi sıcak olduğundan emin olmak istedi; o anda

* Latincede "ışımayan/ışıksız -karanlık-" anlamında; akla uygun gibi görünen bir tümdengelimdeki hatayı anlatmak için ironik bir biçimde kullanılır.

tek istediği küçük kafasını annesinin göğsüne dayayıp dünyadaki tüm kötülükleri, acıları unutmaktı... Ancak küçük Manya kendisini toparlayıp beklemeye başladı.

Kapının arkasındaki alçak sesli konuşmalar sürüyordu. Seslerden biri öfke ve nefretten gıcırdarken, tekleyen bir kalp ve öksürük nöbetleriyle sık sık kesilmek zorunda kalıyordu. Diğerinin sesi, ağır hastasıyla nasıl konuşacağını bilen deneyimli bir hasta bakıcınınkini andıran güven verici, kibar ve yumuşak bir tona sahipti.

"İğrenç bir şey! Bu İvaşka beni tüm okula rezil edecek."

Sinirlenme Mişa, yalnızca sağlığını düşün. İvan Antoniç patavatsızlık yaptığını anlayacaktır. Hem İvan Antoniç'e tereddüte düştüğü durumlarda en azından Grot'un Rus diliyle ilgili kitabına bakmasını söyleyebilirsin."

"Sanki sorun bir tek buymuş gibi bana öğüt veriyorsun! Bu adam küstâhın teki! Ben onun üstü müyüm, değil miyim? Okula karşı sorumlu olan o değil, benim."

"Tabiî ki Mişa. Ama bu, ne bileyim, o kadar da abartılacak bir olay değil bence. İvan Antoniç'in düşüncesiz olduğu doğru ama senin de bildiğin gibi iyi bir öğretmen."

"Ne öğretmen, ne öğretmen! Ortalık karıştıran bir 'sersem'. Kelimenin tam anlamıyla 'küstâh'. Yarın okul idaresine yazıp, bu okulun ikimize dar geldiğini söyleyeceğim. Şu üniversiteli gevezeler yok mu? ..."

"Bekle Mişa. Hemen acele etme."

"Diğer öğretmenlerle de konuştum: Ya ben ya o. Bu gevezeyle, bu hayvan herifle daha fazla aynı yerde kalamam!"

"Tamam, tamam Mişa. Nasıl istersen. Sen daha iyi bilirsin. Ama sinirlenmemeye çalış. Şunu iç ve yat. Lütfen sakinleş. Şimdilik iyi geceler."

Marya İvanovna kocasına ilâcını verdikten sonra sessizce çıktı odadan. Anne'nin Baba'nın kasvetli ininden kurtulmuş olması çocukların neşelenmesine neden olmuştu.

Aynı gece İvan Antoniç de sevgili Lyuba'sına damdan düşer gibi okulu bırakacağını söyledi.

"Sen neden söz ediyorsun? Ne oldu? Anlat bana Vanya."

"Bu dangalağa daha fazla katlanamayacağım!"

"Hangi dangalaktan söz ediyorsun? Lütfen böyle bilmece gibi konuşma."

"Kimden söz ettiğim açık değil mi? Tabiî ki, Yabloçkin. Sana ne oluyor böyle kuzum? Kim olduğunu hemen tahmin etmen gerekirdi."

İvan Antoniç böylece, hiçbir ayrıntıyı atlamadan, *o*'yla yazılan *kanava* hikâyesini ve öğretmenler odasındaki kavgayı anlattı. Kendisi ki, dilbilgisi kurallarının sâdık takipçilerindendi, nasıl olurdu da çocukların abuk sabuk şeyler öğrenmesine izin verirdi. Üstelik her şey bir yana, bu Yabloçkin ona bağırma cüretini gösterebilmişti!

"Ama Vanya, bekle lütfen, biraz sakin kafayla düşünsen..."

"Kapı çalınıyor! Gecenin bu saatinde bu da kim böyle?"

Gidip mutfağın kapısını açtığında, okuldaki öğretmenlerden Dimitri Dimitriyeviç'le karşılaştı. Orta boylu, yüzünde çocukluğundaki çiçek hastalığının izlerini taşıyan, sürekli içmekten kıpkırmızı ve hep emir almaya hazırmış gibi sırıtan yüzüyle bu küçük kıpır kıpır adam, aylardır yıkanmamış gibi sürekli kir pas içindeydi.

"Geçerken ayaküstü uğrayayım dedim, İvan Antoniç."

"Lütfen gel otur. Lyuba, Dimitri'ye bir çay versene."

"Şey sen gittikten sonra..."

"Nereden gittikten sonra?"

"Oh? Ne oldu anlatsana."

"Şey, Mihail Vasileri senin görevden alınman için okul idaresine başvuruda bulunacağını söyledi."

"Ya demek niyeti bu!"

"Evet, durum bu. Kusura bakma İvan Antoniç. Meslektaşın olarak seni uyarmak istedim. Tüm öğretmenler küfrediyor. Sen aramızdaki en bilgili kişiydin. Hepsi sana değer veriyor."

"Teşekkür ederim. Böyle düşündüklerini bilmiyordum."

Misafir gitmek üzere ayağa kalktı. Ancak ayakkabılarını ağır ağır giyiyordu; bunun nedeni ya giyerken gerçekten zorlanması ya da İvan Antoniç'in meslektaştan gelen bu "bilgiyi" karısıyla

paylaşırken nasıl bir tepki göstereceğini merak etmesiydi. Nihayet ayakkabılarını giydi ve kapı açıldı; içerdeki sıcak hava dışardaki soğukla birleşince küçük buhar baloncukları oluştu, kapı yeniden üzerindeki küçük, bronz çıngırdağa çarparak kapandı. Dimitri Dimitriyeviç gitmişti.

"Lyuba duydun mu? Ne baş belâsı adam!"

"Yeter artık Vanya. Mihail Vasilyeviç'i gerçekten tanımıyorsun. Onu kendin gibi sağlıklı bir insan olarak değerlendiremezsin. Bugün kendine hâkim olamadı ama yarın daha iyi olacaktır..."

"Ama niye okulu böyle insanların sorumluluğuna veriyorlar ki? Nihayetinde, okul hasta ya da düşkünler evi değil!"

"Kötü bir öğretmen değil."

"Sen her zaman başkalarına arka çıkmaya hazırsın, Lyuba. Ne yapmamı istiyorsun? Yani iyi bir Hıristiyan gibi vurması için diğer yanağımı mı çevireyim? Ben onun ayak işlerine koşturan çırağı değilim. Herkese beni attıracağını söyledikten sonra yarın karşısına geçip eğilmemi mi bekliyorsun? Ona gününü göstereceğim. O kara câhilin burnundan fitil fitil getireceğim!"

"Vanya yeter artık. Düşüncesizce hareket ediyorsun. Ciddî değilsin. Bunu iyice düşünmeli, burnunun dikine gitmemelisin; Okulu bırakırsan başka bir yerde iş bulmak zorundasın. Çocuklar ne olacak? Onlara nerede yer bulacağız? Biraz bunları düşün lütfen. Buraya yerleştik, alıştık. Buradan ayrılmamız durumunda başta ev olmak üzere bir sürü sorun ortaya çıkacak; Bunları hiç düşünmüyorsun..."

"Her zaman iş bulabilirim."

"Nasıl kendinden bu kadar emin olabilirsin?"

"Sana söylüyorum. İşsiz kalmam."

"Hayır Vanya, böyle davranamazsın. Saçmalıyorsun. O kadar kızgınsın ki ne dediğini bilmiyorsun. Bu gece, fitili ateşlenmeye hazır bir bomba gibisin."

Lyubov İvanovna eğilip kocasını başından öptü. İvan Antoniç de karısının eline bir öpücük kondurdu; bu el, Sparrow Tepeleri'ne yürüyüşe gittikleri zamanlardaki küçük ve yumuşak halini çoktan yitirmeye başlamıştı...

Gece saat on civarında, Marya İvanovna onları görmeye geldi. Üzgün olduğu belliydi, ama kendisine hâkim olmaya çalışıyordu.

"Lyuba, seninle biraz konuşmak istiyorum."

"Ben de istiyordum sana gelmek üzereydim."

"Mihail Vasilyeviç yarın okul idaresine yazmaya karar verdi. Haberiniz var mı?"

"Evet biliyorum. Zaten Vanya da ayrılmak istiyor."

"Ne yapacağız?"

"Ortalığı yatıştırmaya çalışmaktan başka yapacak bir şey yok. Sen ne diyorsun?"

"Bence de. Mişa'yla bugün konuşmaya çalıştım ama kendinden geçmiş vaziyette. Yarın yeniden deneyeceğim. Şu an dinleniyor. Hepimiz için her şey çok zor Lyuba."

İki kız kardeş konuşurken kapıdan İvan Antoniç'in neşeli şarkısı duyuluyordu. Her zamanki gibi detone bir sesle Offenbach'ın *Troya'nın Güzel Heleni*'ni söylemeye çalışıyordu.

Üç tanrıça kavgaya tutuştu
Bir gece vadide
"Evet, dediler hep bir ağızdan
Aramızda en güzel olan kim?"

Kız kardeşler sessizce bakışıp gülüştüler. Kapıdan gelen şarkı sesi hiç ara vermeden sürüyordu.

Yazgılarımız sürekli değişirken
Hayatlarımız güç bela sürerken
Tanrılar! Sizler kuşkusuz eğleniyorsunuz.

İvan Antoniç başka bir aryaya geçmişti. Sesi bir süre yankılandı, sesinden memnun kalmış olmalı ki, bir süre sonra sustu. Hiçbir şey olmamış gibi neşe dolu, sevimli bir yüzle kız kardeşlerin yanına geldi.

"Ah sevgili Marya. Demek bizi ziyarete geldin. Hayat ne kadar güzel. İnsanın canı şarkı söylemek istiyor."

"Hayatı gerçekten bu kadar güzel mi buluyorsunuz?"

"Tabiî ki."

"Çok şanslı bir adamsın İvan Antoniç, Lyuba seni kıskanıyorum. Onunla canın hiçbir zaman sıkılmaz."

"Evet, kalbimin meleği. Ben sıkıcı tiplerden değilim. Sağlığın nasıl Marya? Umarım iyisindir."

"Fena değil. Şimdi gitmek zorundayım. Benim Mişa yine yatak istirahatinde. Hoşça kal, Lyuba; hoşça kalın İvan Antoniviç...

"İyi uykular. Umarım rüyanda ağaçlıklı yollarda, yasemin kokuları arasında yürür, sevdiğin herkesi öpersin."

"Ne kadar şakacısınız. Tamam tamam. Hadi gidiyorum."

İki akıllı kız kardeş olayı hallederek kaçınılmaz yazgıyı bir süre daha erteleldiler. Ancak kavgalar bitmek bilmedi; öğretmenler kütüphanesi için kitap seçimi, öğretmenlere verilecek paralı iznin süresi, herhangi bir zamirin ya da fiilin kökeniyle ilgili yorumlar, çalışanlarla ilişkiler, kısacası yeni bir kavga için yeterince neden vardı. Okulda, iki büyük karşıt grup oluşmuştu; bunların arasında salınıp duran bir de küçük tarafsızlar grubu vardı. İki kutuptan da kopmuş olan bu kişiler, birbirine karşıt gruplara ispiyonculuk yapıyorlardı; ayrıca fısıltı kampanyalarını başlatanları, düşman arazisini keşfetmeye meraklı olanları, jurnalciler ve provokatörleri de unutmamak gerekir; kısacası, gerçek bir mücadele sürecinde her zaman artık gibi ortaya çıkan ve akılcı bir savaş yerine ufak çaplı hırgürlerin görüldüğü zamanlarda çığ gibi büyüyen her tür insan ve sosyal etkinin bileşimine burada da rastlamak mümkündü. Yine de unutmamak gerekir ki, bazı durumlarda hırgürün akılcı bir mücadeleye doğru evrildiği ya da daha da kötüye doğru büyüdüğü vakalar da vardır...

Sonunda Lyuboşka, böyle bir hayatın giderek dayanılmaz hale geleceğini öngörerek İvan Antoniç'in başka bir iş araması için ısrar etmeye başladı. Yeni bir işin bulunması, cana yakın kişiliği ve elbette bunun karşılığında insanların kendisine gösterdiği sempati nedeniyle reddedilmeyeceğini sanan İvan Antoniç'in düşüncesinin tersine oldukça uzun sürdü. İvan Antoniç nihayet

Bessarabia eyaletinde vergi tahakkuk memurluğu görevi buldu; bu işi buluncaya kadar hem haysiyetini hedef alan saldırılar, hem de düpedüz küçük düşürücü tavırlar nedeniyle çok acı çekti.

Bir akşam, çocuklar ve öğretmenlerden bazıları okulun küçük bahçesinde gezinirken İvan Antoniç, altın şeritlerle süslü yeni üniformasıyla verandaya çıkıp kürsüde vaaz veren diyakoz gibi resmî bir ses tonuyla: "Vatanıma hizmet etmeye gidiyorum!" diye bağırdı.

Babanın yeni görevi, okula elveda, bahçeye elveda ve de Manya'ya elveda demekti. Kolya çok sevinçliydi ama aynı zamanda ağlamamak için kendisini zor tutuyordu.

3. Bölüm

Petrovlar uzun ve yorucu bir yolculuğun ardından Bessarabia'nın başkenti Kishinyov'a ulaştılar; Kishinyov Puşkin'in serüvenlerinden dolayı kendi küçük sokaklarından (Bükülmüş Diz, Kurtarıcı Sokak vs.) hayatları boyunca hiç çıkmamış taşralılar tarafından bile bilinir olmasına rağmen zamanın o büyük ve kültürlü şehir görüntülerinden oldukça uzaktı.* Bessarabia'yı büyük bir şehirden ziyade adı ironik bir biçimde siyah çamuruyla özdeşleşen küçük ve pis Byeltsi ilçesiyle birlikte anmak daha mantıklıydı.** Ana caddesi olan Kilise Caddesi de, bu yapış yapış balçıkla kaplıydı; caddedeki çamurun keyfini sürenler içinde debelenip duran domuzlardı: İyice mayışmışlardı, bazıları leş gibi kokan çamurun içine kulaklarına kadar gömülmüştü, saman rengi göz kapaklarını bile kapatmaya üşendikleri anlaşılıyordu, kulaklarını nâdiren oynatıyorlardı; bazıları kuyruklarından sallanan yağ topaklarıyla, homurtular çıkararak sağa sola koşuşturuyorlardı; bazıları da, sırtlarını çite sürterek kaşıyıp cırtlak cırtlak homurtular çıkarıyordu. Kısacası, burası tam bir domuz cennetiydi.

Byeltsi'nin içindeki ve etrafındaki araziler, son derece zengin toprak sahibi aristokratlar olan Krupenski Ailesi ve Kantakuzen Prensleri'ne aitti. Bölgedeki birkaç parça sayılmazsa tüm topraklar onlarındı. Güneşin altında kavrulmaktan Çingeneler gibi esmerleşmiş, zayıf, kaba saba insanlar olan Moldavyalı köylüler

* A. Puşkin, *Tsygane* adlı eserinde ve diğer yazılarında sık sık söz ettiği Bessarabia'nın başkenti Kishinyov'da 1820-23 yılları arasında sürgünde kaldı.

** Kasabanın adındaki Rusça köken Byel- "beyaz" anlamına geliyor.

çok zor koşullarda yaşıyorlardı. Mısır, kavun, ayçiçeği, küçük meyve bahçeleri gibi ufak çaplı tarım işlerinden güç belâ geçinebilen köylülerin bu son derece küçük gelirleri bile, vergi, kira gibi ödemelerden sonra, toprakları fahiş fiyatlara kiralayan vicdandan nasibini almamış "Yahudi emlakçılar" tarafından tırtıklanarak yok denecek hale getiriliyordu. Yiyecekleri arasında et yoktu tabiî, ama ekmek de yoktu: Moldavya'ya özgü tek geleneksel yiyecek türü sayılan, mısır taneciklerinden yapılmış bir tür lapa olan *mamalyga*'yı bulabildikleri için hem Yüce Tanrı'ya hem de diğer büyüklere şükredip dururlardı; mısır tanecikleri hafiften sıkılaşıncaya kadar parmak arasında sıkılır sonra da ağza atılırdı; aynı mısır tanecikleri başka "işlemler" için de kullanılırdı.

Sıcak ve çıplak stebin ortasında, kasabalara özgü küçük kulübeler göze çarpıyordu; ayrıca yoksul Yahudilerin yaşadığı birkaç haneden oluşan ufak köyler de sağa sola serpiştirilmişti; trahoma hastalığından dolayı gözleri çukura kaçmış, vücutları pire ısırıklarıyla dolu bu zavallı insanlar, bulabildikleri ufak tefek işlerle ayakta kalmaya çalışırlardı. Küçük el işleri ve arabacılık yaptıkları işler arasındaydı ya da birkaç iğne, birkaç makara ip, küçük mataralar ve birkaç kutu kibritten ibaret olan sefil stoklarıyla ticaret yaparak varlıklarını sürdürmeye çabalarlardı; ama her şeye rağmen gayet sağlıklı insanlarmış gibi çoğalmaktan geri kalmazlardı; pislik, çamur ve böceklerle kaplı sokaklarda, aç karnına koşuşturup duran çocukların dış görünüşleri, Yehovalarının bu seçilmiş halkı ne kadar koruyup kayırdığını ortaya koyuyordu; hiçbir durum onların üreme isteğini bastıramamıştı. Mülkiyet sahibi, tamahkâr ve acımasız bir faizci olan, Byeltsi'de dükkânları ve büyük ölçekli araba kiralayıcılığı yapan, depoları ve büroları bulunan zengin ve saygın soydaşlarının giderek kabaran cepleri bu yoksul görüntüyü dengeliyordu sanki. Bu zengin soydaşların evleri güzel ve temizdi; çocukları Kishinyov ya da Odeassa'daki okullara gidiyorlardı. Zengin Yahudiler *Ahit*'in [Covenant] koruyucusuydular; sinagogtaki şeref yerleri onlara tahsis edilmişti. Yoksul soydaşları nezdinde onlar, dünyada başarılı olmayı bilen, dindarlıkları ve inançları nedeniyle *Adonai* [Tanrı] tarafından

ödüllendirilmiş bilge kişilerdi [*khokhem*]; Tanrı'ya duyulan korku ve saygıya benzer bir konuma yerleştirilmişlerdi.

Byeltsi kasabasındaki Ruslar'ın büyük bölümü, her tür çinovniklerden [*memur*] oluşan resmî erkandı; polis teşkilâtından üst düzey görevliler, askerî komutanlar, vergi memurları ve maliyeciler, polis, jandarma, rahipler, yargıçlar, gardiyanlar, hükümet doktorları vb.'nden oluşan kitlenin tümü Rus'tu ve genellikle de özel Ruslar'dı; yani hepsi de *Yid* [Yahudi] sözcüğünü sağda solda aşağılar biçimde telaffuz eden, kalın kafalı, "vatansever"di ve Moldavyalılara da tepeden bakarlardı. Rusların hemen hemen hepsi sabahtan akşama kadar yeşil çuhalı masaları çevreler, votka ve konyak içer, kâğıt oynar, çinovniklere özgü aksesuarlar arasındaki tebeşirle de oyun puanlarını yazarlardı; bunlar başka bir şeye ihtiyacı olmayan tescilli hırsız, sarhoş ve kumarbazlardan oluşmuştu. Kazak memurun, gardiyanın, rütbeli askerin ve genelde Rus çinovnikin vatanseverlik sloganı "Yahudi herifin suratına patlat" cümlesiydi.

Aynı ortamda büyüyen çocukların da ağzından, "*parkhaty* [küfür] Yid, bok çukurunda geber" gibi kötü tekerlemeler eksik olmazdı. Yahudilerle alay etmek vatanseverlik ve yiğitlik ölçütüydü. Zengin Yahudiler elbette bu aşağılanmalara bağışıktı; onlar aşağılanmalardan kurtulabilmişler ve bir biçimde bu istisnaî kesime dâhil olabilmişlerdi. Varlıklı kesim az çok saygı görürdü; bazen Ruslar varlıklı Yahudilere eşlik etmek zorunda kalırlardı, yüzlerine karşı konuşmazlardı ancak sırtlarını döner dönmez de tiksintilerini belli ederlerdi.

Ancak kulübelerde yaşayan yoksul Yahudiler, Rusların gözünde domuzlardan ve köpeklerden bile daha aşağıda yer alırdı. Kasabalılara özgü küçük ve zavallı bir dünyası olan, çinovniklerden oluşan Büyük Rus kastı, kültür de dâhil olmak üzere aristokrasiye özgü bütün erdemlerden uzak ohnalarına rağmen aristokratlar gibi davranırdı. Bu durum içinden çıkılmaz bir bataklığı, ürkütücü bir kum gölünü andırıyordu; ya yeni geleni dibine çekip kendisi gibi içkici, kumarbaz, rüşvetçi –polis çinovnik tipine özgü yurtseverlik duyguları ve sömürgeci anlayışına sahip– biri-

sine dönüştürür ya da er geç, tecrit edilmesi gereken bir yabancı haline getirir ve bu tecridi haklılaştırmak için de adının etrafında bir dedikodu ve iftira ağı oluştururdu.

İşte İvan Antoniç Petrov ve ailesinin yeni koşulları böyleydi. Petrovlar Kilise Caddesi'nin sonunda kasabanın dışına yakın bir yerde Staneviç ailesine ait küçük bir eve yerleştiler. Moldavyalı ev sahipleri İvan Yegoriç Staneviç, evinin kirası ve oldukça geniş olan meyve bahçesinden elde ettiği gelirle yaşayan basit, yarı okuryazar bir adamdı. Sürekli toprakla uğraşırdı; elinden düşürmediği bahçıvan belini bahçenin herhangi bir yerinde görmek mümkündü; kâh elma ya da kayısı ağacının etrafındaki toprağı çevirir, kâh toprak yolu düzeltir ya da yeni tohumlar ekmek için küçük çukurlar açardı. Tek başınaydı; sabahın erken saatlerinden akşam geç vakte kadar meyve bahçesiyle oyalanır, çitleri onarır, eğilmiş ağaç dallarının altına destek koyar, duvarları onarır, çatıdaki aralıkları çaktığı ince tahtalarla kapatır, büyük bahçe makasıyla dalları ve çalılıkları budardı. Kendine iyi bakmıştı, güçlü ve sağlıklıklıydı; sakalları yer yer kırlaşmıştı bu yaşlı adamın. Karısı Katerina İvanovna Staneviç ise dış görünüşüyle tipik Moldavyalı kadınlardandı: Bir zamanlar parlak bakışlara sahip büyük siyah gözlerinin feri kaçmış ve sarı-kahverengi kırışık bir deriyle çevrelenmişti. Romalılarınkine benzer büyük burnu, ince, uzun çenesine doğru kıvrılmıştı; ince, zayıf ensesinde de incecik bir örgü gibi iç içe geçmiş iki kat deri göze çarpıyordu. Aslında sıska, kuru yapısı ve buruşuk cildiyle hindiyi andırdığı söylenebilirdi. İflah olmaz bir tiryaki olduğu için sürekli *papirosy* [ağızlıkla içilen sigara] içerdi. Onu diğerlerinden ayıran doğuştan gelen, iyi kullandığı keskin zekâsı ve yaşamla ilgili önemli deneyimleriydi. Kısacası Staneviç ailesinde ipler İvan Yegoriç'in değil Katerina İvanovna'nın elindeydi.

Üç yetişkin çocukları vardı. Oğulları lise mezunuydu. Büyük oğul Pavel İvanoviç siyah gözleri, kabarık sakalı, başından eksik olmayan kürk şapkası ve çarpıcı düzgün hatlarıyla yakışıklı bir gençti; Kishinyov'daki yerel *gimnaziya*'da öğretmenlik yapıyordu. Küçük oğlan Vasili İvanoviç Byeltsi'de vergi dairesinde

çalışmıştı. O da, çok çarpıcı olmasa da, modaya uygun hatlarıyla yakışıklı sayılabilecek bir gençti. Ondaki hava bana bir kelebeği çağrıştırıyordu; her zaman briyantinli, özenle taranmış koyu kıvırcık saçları; biçimli ve temiz sakalı; şık bağlanmış kravatı ve hatta yürüyüş tarzıyla baştan aşağıya tam bir kelebeği andırıyordu. Evlilik çağındaki kız kardeşleri Yelizateva İvanovna, yüzünün nârin, biçimli hatlarına biraz erkeksi bir görünüm katan kartal burnu da olmasa parlak ve ateş gibi yakan gözleriyle olağanüstü güzel bir kız sayılabilirdi. Biçimli bir palmiye ağacı gibi uzun boyluydu; kıvrak ve düzgün hatlara sahip bir vücudu vardı. Asıl kaygısı uzun burnu değildi; vücudu dayanılmayacak kadar ağır bir koku saçıyordu. Zavallı kız bu kokuyu bastırabilmek için gece gündüz deli gibi parfüm sıkmaktan neredeyse çıldıracak hale gelmişti; küçük odasındaki aynanın önü bin bir çeşit parfüm şişesiyle doluydu; kendisini günün her anında, ciddi bir endişe kaynağı olan vücut kokusunu bastırabilmek için değişik türlerdeki kokuları üstüne sürerken görebilirdiniz. Genç Staneviçler alçakgönüllü ve tatlı dilli insanlardı. Ancak Pavel İvaneviç'in içkiye zaafı olduğu söyleniyordu. Ama unutmamak gerekir ki, Kishinyov'da yaşayanlar hakkında sürekli dedikodular ortaya atılması alışılmış bir durumdu!

Genelde Petrovların ev sahiplerinden şikâyetlenmeleri için bir neden yoktu; baştan beri Petrovlarla Staneviçler arasında çok iyi ilişkiler kurulmuştu.

Çocuklar için – Kolya ve Volodya – ise en önemlisi meyve ağaçları ve bahçeydi. Kasaba bozkır, mısır tarlaları, vadiler ve tuz kumsallarıyla çevriliydi. Bölgede değil orman, koruluk bile yoktu. Ancak meyve bahçesi oldukça büyüktü, içindeki ağaçların hemen hepsi de Moskova ya da Makarovo'da rastlanmayacak türdendi, o nedenle yeniydiler. Burada kayısı, şeftali, kiraz ve erik ağaçları vardı. Ağır ve iri budaklı gövdeleriyle dev akasya ağaçları göze çarpıyordu; ayrıca bol reçineli, kokulu dallarıyla dört mevsim yeşilliğini koruyan mazı ağacı, dişbudak ve kayın ağacını da unutmamak gerekir. Bunun yanı sıra reçel ve Moskova'da hiç bilinmeyen ama Bessarabia'da geleneksel şerbetin

yapıldığı güller, tatlı ve güzel kokulu üzümleriyle komşudaki bağ da çocukların gözdesiydi.

Tüm bunlar çok yeni şeylerdi; hayvanların, kuşların, böceklerin ve memelilerin dünyası da aynı derecede tuhaftı. Kolya kısa sürede tüm ağaçlarına, patikalarına, çalılıklarına ve çitlerine tırmandığı meyve bahçesinde, Moskova'da yalnızca hayal edebileceği çok zengin bir çeşitlilik keşfetmişti. Toprakta özenle örülmüş ağlarla çevrili delikler zehirli örümceklerin yuvalarıydı. Bu örümcekleri yuvalarına su akıtarak dışarı çıkarmak mümkündü; ancak bunları başka yollardan da yakalama imkânı vardı; bu deliğe bir ipin ucunda top haline getirilmiş bir mum sarkıtıldığında örümcek güçlü dişlerini muma geçirir ve oltaya takılmış bir balık gibi ipin ucunda yukarı çekilebilirlerdi.

Kolya hemen annesinin odasına sessizce dalıp gardrobun çekmecesinden mumlanmış *fleurs d'orange*'larla (portakal çiçeği) beraber kıymetli bir anı olarak saklanmış olan düğün mumlarından birer parça aşırdı. Annesinin gözü gibi koruduğu bu değerli hazinenin bir gün Bessarabia'daki zehirli korkunç örümceklerin yakalanmasına yarayacağını kim düşünebilirdi ki?

Oldukça dik yerlerde başka delikler de vardı; buralarda da, Moskova civarında rastlanmayan siyah tarla çekirgeleri yaşıyordu. Bunların izini sürüp deliklerinden dışarı çıkmalarını beklemek oldukça uzun sürse de Kolya, hiçbir zaman pes etmez, sabırla çıkış yolunu hemen kapatabileceği uygun zamanı beklerdi.

Kalın yapraklı, sık dallı leylak ağaçlarının ziyaretçileri ise farklı bir koku yayan İspanyol sinekleriydi.

Renkli ince bir yosun mozaiğiyle kaplı kararmış çitin üzerinde büyük bir gece kelebeği saklanmaya çalışıyordu. Bu Avrupa'nın en büyük kelebeği ya da pervanesiydi; tavusunkini andıran gözü gece görebilirdi ve yarasa gibi açılmış kanadıyla, tuhaf görünüşlü, kabarık tüylü bir tür tavus kelebeğiydi.

İyot kokulu ve dokunulduğunda elleri karartan kocaman ceviz ağacının tepesinde bir örümcekkuşu yuva yapmıştı, çocuk ona ulaşabilmek için o baş döndürücü yüksekliğe bir maymun çevikliğiyle tırmanmaktan kaçınmamıştı; hatta öyle bir yere gel-

mişti ki, tutunması gereken öteki dalı yakalayabilmek için ağaç gövdesinde küçücük bir çıkıntıdan başka bir şey yoktu. Eğer kayacak olsaydı, bu dünyaya elveda demesi işten bile değildi! Ancak Kolya tüm akrobatik hareketleri beceriyle yaptığı için bunu da başardı. Bacağına batan kıymık dışında bu tırmanışı da kazasız belâsız atlatmıştı.

Ağacın tepesinde, gökyüzünde altın renkli arıkuşları daireler çizerek dönüp duruyordu. Leylakların üzerinde, eşekarılarının iki katı büyüklüğündeki kırmızı kafalı dev yabanarıları dolanıyorlardı. Geceleri durmadan vızıldayan böcekleri ve onların teras duvarında yankılanan seslerini duyabilirdiniz. O kadar çok böcek çeşidi vardı ki bunların adlarını bile sıralamak mümkün değildi. Kolya nefesini tutmuştu; bu yeni dünyada her şey çok büyük, çok parlak, artık çok çok uzaklarda kalan Moskova'dakinden çok daha renkliydi...

Başka açılardan da Petrovların çocukları için yenilikler söz konusuydu. Moskova'dayken sürekli kontrol altında, saksı bitkileri gibi büyümüşlerdi; hiçbir zaman tek başlarına okul bahçesi dışına çıkmalarına izin verilmemişti. Hepsi de terbiyeli, itaatkâr yani "model çocuklar" olarak yetiştirilmişti. Kolya ve Volodya'nın çeşit çeşit meyvelerle dolup taşan bahçeden tek bir kiraz ya da erik, hatta o sulu, iştâh açıcı şeftalilerden koparmaması Staneviç ailesi için ne kadar şaşırtıcıydı! Bu çocukların iyiliğini ve terbiyesini sanki hiçbir şey bozamazdı. Ama ne yazık ki bu böyle sürüp gitmedi ve her şey tepetaklak oldu! Byeltsi'de sokaklarda oynamaya alışan çocuklar yeni arkadaşlar edinirken, haylazlık ve gözü pekliğin belirlediği yeni bir ahlâk anlayışı ve kendine özgü yeni bir eğitim yöntemiyle de tanıştılar. Ancak yine de çocukların davranışlarının bir gecede değiştiği söylenemez.

İlk başta Lyubov İvanovna Kolya'nın eğitimine düzenli müdahalelerde bulunmaya başladı. Üstelik "genel düzene" uymak amacıyla dinî eğitim vermeyi de düşündü. Kendisi, kocasının din karşıtı söylemlerini benimsememekle beraber inançlı sayılmazdı. Bir gün evde "Kutsal Hikâye"yi resimlerle anlatan kitapçıklar gördü; tümü de Kolya'nın hayal gücünü aşan ilginç resimlerle do-

luydu: Adem ile Havva'yı kılıcıyla Cennet'ten dışarı çıkaran bir melek; Büyük Tufan sırasında dalgalara karşı koymaya çalışan Nuh'un Gemisi; kardeşleri tarafından köle olarak satılan muhteşem Yakup; dev bir balina tarafından yutulan Yunus Peygamber; paçavralar içindeki kollarını Cennet'e doğru uzatmış vaziyette oturan zavallı Eyüp; küçük bir sepet içerisinde Nil Nehri'ne bırakılan zayıf Musa. Kitap daha pek çok ilginç öykü ve resimle doluydu. Böylece annesi Kolya'ya ders vermeye başladı, hazırlık amacıyla da "Merhametli Tanrı..." sözleriyle başlayan ilk duayı okuttu. Ancak erdem aşılama girişimleri daha fazla sürmedi çünkü Lyubov İvanovna hamileydi. İvan Antoniç ekmeği dilimlerken, yine detone bir sesle ilân edecekti:

"Karnında bir şişlik var, bir *gorbúşka*,"

"Bir oğlun olacak – Andreyuşka."

Ve nihayet Andreyuşka, feryat figân içerisinde dünyaya geldi; yeni bebek, anne-babasının muştuladığı hediyeyi merakla bekleyen Kolya için küçük bir sürpriz sayılmazdı. Doğum, genç anneye yeni sorumluluklar ve yeni kaygılar getirdiği için çocuklar kendilerini her tür sınırlamadan uzak bütünüyle özgür bir ortamda buluverdiler. Tam bir serbestlik, yeni arkadaşlar, sokaklar, tarlalar, meyve bahçeleri, yeni oyunlar ve serüvenler yaşamlarını aniden değişikliğe uğratmış ve onları eskisinden çok farklı bir şekle sokmuştu.

Staneviçlerin evlerinin yanında Moldavyalı rahip Ciorescu'nun dul karısının evi vardı. Kendisi iri yarı, kara kaşlı kara gözlü, kıvırcık saçlı bir kadındı; yürürken göbeği aşağı yukarı sallanırdı. Son derece iyi kalpli, son derece câhil, son derece de çalışkandı. Küçük bir meyve bahçesi vardı; az bir aylıkla ve bu bahçenin ürünleri olan elma, armut ve bektaşi üzümlerini satarak geçiniyor, aynı zamanda iki çocuğunu yetiştirmeye –yetiştiremiyordu demek daha doğru olur– çalışıyordu. Çocuklardan büyük olanı, Petrovların "Volodya Sosedski" [Komşu Volodya] olarak çağırdıkları Volodya; diğeri ise, zayıf ve kirli elleriyle sürekli akan burnunu silmeye çalışan, ufak, siyah gözlü, küçük Tanya'ydı. Volodya Sosedski, Kolya Petrov'dan iki yaş büyük olmasına

rağmen zar zor okuyabiliyordu; nitekim Kolya bir gün okuma yarışması düzenlendiğinde içten içe büyük bir zafer elde etmiş gibi hissetti. Kendisi kısa bir öyküyü büyük bir ustalıkla, üstelik gerekli yerleri tonlayarak okurken Tolstoy'un "Köpekbalığı" parçası verilen Volodya Sosedski, heceleyerek hatta neredeyse harflere bölerek okuyabilmişti. "Ge - ge - mi - miz - Gemimiz - kı - yı - bo - bo - yun- ca kıyı boyunca i - iler - li - yor - du ilerliyordu." O günden sonra Kolya'nın komşu çocuklar arasındaki saygınlığı arttı.

Yahudi asıllı Levka da iyi bir arkadaş olduğunu kanıtlamıştı. Kendisi zayıf, kızıl saçlı ve çilli, çok cana yakın ve çevikti. Petrovlar'ın çocuklarının kısa sürede ilgisini çekmiş, onların bilgi dağarcığını beklenmeyen bir anda zenginleştirmişti. Levka'nın göz kapaklarını içeri dışarı doğru kıvırmak gibi bir marifeti vardı. Bu içeri, dışarı doğru kıvrılan göz kapakları kan kırmızısıydı; bu haliyle ortalıkta koşturarak tüm çocukları korkutabilirdi. Gırtlağından tuhaf sesler de çıkarmasını biliyordu; bu hünerini kısa sürede Kolya ve Volodya'ya öğretti. Anneleri her ne kadar "aptalca sesler" olarak adlandırıp karşı çıksa da artık otoritesini hemen hemen yitirmiş olduğu için çocuklar bu yeni becerilerini her fırsatta sergilemeye bayılıyorlardı. Levka burnundan soktuğu ipliği ağzından çıkarmayı, daha sonra bu ipliği dişleriyle "doğramasını" da biliyordu; Ayrıca, kasabadaki askerî barakaların yakınlarında bulduğu boş kovanları da yutabiliyordu. Onu taklit eden Petrovların çocukları da, iplik numarasını deneyecekler hatta kovanları da yutacaklardı. Daha sonra da dışkılarını kontrol ederek kovanların ne zaman çıkacağını bekleyecek, kovanın dolaşımını tamamlayıp dışarı çıkmasının ardından da sevinçten uçacaklardı. Levka tek kelimeyle müthiş bir uzmandı.

Civardaki çocuklar arasında lider konumunda bir başkası daha vardı; Rus bir marangozun oğlu olan Vanka Nesterov, "Çocukların geldiği yer" başlığı altında toplanmış olan o esrarengiz sırlar hakkında oldukça bilgiliydi.

Son olarak da yine yakın komşular arasında yer alan, "köy eşrafı"ndan birinin kızlarını saymak gerekir; bunlar, dünyaya şaş-

kınlıkla bakan büyük, mavi gözlere sahip Sanya ile yaşı büyük olduğu için çocuklara pek uymayan ablası Lena'ydı. Sanya'nın güzel, sevgi dolu gözleri sanki hep bir arpacık varmış gibiydi ama Kolya Petrov'a göre arpacıklar bu sessiz, sevgi dolu kızın düşünceli yüzünü daha da sevimli hale getiriyordu.

Kolya ve Volodya zamanlarının büyük bir bölümünü meyve bahçesinde ya da sokaklarda geçiriyorlardı. Kolya hızlı ve çevikti, dişleri de aralıklıydı; kendisi her zaman lider konumundaydı, kardeşine emirler verir ve bunları hemen yerine getirmesini isterdi. Büyük, dürüst ve saf gözlere sahip olan Volodya abisi için her şeyi yapmaya hazırdı.

"Volodya çabuk ol! Git su getir! Sincabın deliğine su dökeceğiz! Hadi çabuk ol!"

Volodya hemen yerinden sıçrayıp koşarak giderdi.

"Ne, sadece yarım kova mı?"

"Affedersin Kolya. Bir kova daha getiririm."

Volodya bir kez daha emre uyarak koşa koşa kovayı doldurup getirir ve sincabın yuvasına boşaltırlardı, zavallı hayvanı ıslak bir sıçan gibi titrerken görmek onlar için eğlenceli olurdu. Sonra da küçük yaratığın veba olup olmadığı, hastalığı varsa yayılmasının nasıl önlenebileceği tartışması başlardı.

"Volodka, kutu getir!"

"Hemen!"

Kolya bu sırada denetçi görevini üstlenirdi: Pis işlerden hiçbir zaman kaçınmadığı ve ilginç hayvanların nasıl izlenip yakalanacağını çok iyi bildiği halde büyük bir operasyon gerçekleştirildiğinde gözlemcilik işi hep ona düşerdi; insanı duygulandıracak kadar saf olan kardeşi Volodya da her zaman abisine itaat etmeye hazırdı.

Böylece günler, haftalar, aylar gelip geçti. Çevredeki çocuklar akasyaların kokularıyla baş döndüren beyaz çiçeklerinin açmasıyla birlikte maymunlar gibi ağaçlara tırmanır, güzelim çiçekleri yolmaya başlarlardı. O terbiyeli günler eskide kalmıştı? Oğlanların en büyük eğlencesi, kayısı ve kiraz ağaçlarının kabuklarından söktükleri özsuyundan olma pusu ağızlarının içinde biraz emip

biraz çiğnemekti; koyu kırmızı ve sert ya da sarı ve kehribar renkli olan pus şamdandan damlayan mum gibi donmuş damlacıklar halinde ağaç gövdesine asılı olurdu; yağmurdan sonra iyice ıslanıp su emdiği için tadı kaçardı; Kolya tüm bunları bizzat denediği için çok iyi bilirdi. Ayrıca kirazları ya da kıvrımlı koyu yeşil yaprakların arasında saklanmış olan üstünde mavimsi gri bir leke olan koyu mavi dev armudu düşürmek için ağaçları sallamaktan, köklerine esaslı tekmeler atmaktan çekinmezdi; kayısı çekirdeklerinin iyi bir düdük haline getirilebilecek olması da cabasıydı.

Bektaşi üzümlerine gelince, bu apayrı bir şeydi! Ne yazık ki bunların olgunlaşmasına fırsat verilmezdi; çiçeklerin yerinde yeni yeni belirmeye başlayan küçük ekşi koruk tanecikleri, büyüklerin azarlamalarına karşın çocukların talanından kurtulamazdı; hepsi de büyük bir açgözlülükle salkımlara saldırır ve tek bir koruk tanesi bile bırakmazdı. Bu talan sırasında büyükleri kandırmak amacıyla bin bir hileye başvururlardı: Kayısı ağacının dalını istemeden kırdıklarında hemen yerine tutturulur, işlenen suçun arkasında herhangi bir ipucunun kalmaması için her şey yapılırdı; o an için herhangi birinin ağaçta herhangi bir anormallik hissetmesi mümkün değildi!

Çocukların da büyükler gibi kendilerine özgü boş inançları, önyargıları, içlerini dolduran hayalleri, idealleri vardır; sonsuza kadar belleklerine kazınmış olan, yaşamın trajik ya da korkunç anlarında birdenbire bilince çıkardıkları, bir insan yüzündeki kırışıklıklar veya akşam güneşinin yatay ışığında net görülebilen örümcek ağı gibi şaşırtıcı ayrıntılar vardır. Çocukluk dünyası çok geniş ve çeşitlidir. Her gün büyür; çocukların safiyane bakışları her şeye açıktır ve tabiî o küçük ruhlar, yaşamın oraya buraya saklanmış deliklerine sızan renkleri, sesleri, ışığı, güneşin aydınlattığı çalılıkları ve ormanın içinde yolunu bulmaya çalışan her şeyi iştâhla yutarlar.

Kolya'nın da kendine özgü küçük bir düşü, ideali, ona rehberlik eden bir yıldızı vardı. En büyük hayali, sırlar perdesinin altındaki bir "ateşböceği"ni yakalamaktı. Herhangi bir atlasta izine

rastlanmamıştı. Latince ya da Rusça adı da yoktu. Entomologlar tarafından tanınmıyordu. Ancak çocukların düşlerinin odak noktasıydı. Maeterlinck'in fantastik Mavi Kuşu gibi ulaşılamayan ama her zaman arzu edilen, sanki Cennet'e ait bir varlık, Anka Kuşunun eşdeğeriydi. Kolya bu böceği defalarca görmüştü. Hatta bir gün, aniden ortaya çıkıp yok olan gizemli bir varlık gibi ateş kırmızısı kanatlarıyla süzülerek çocuğun çok yakınından geçip komşu evin damındaki siyah olukların arasında kayboldu. Heyecandan âdeta tıkanan Kolya, çıldırmış gibi bağırarak eve koştu:

"Baba! Baba! Ateşböceği gördüm!"

Ve arkasından olayla ilgili sayısız hikâye sıralandı...

Tabiî ateş böceği yakalanamadı.

Zaten bu eksikliği telafi edecek daha başka harikalar da vardı.

Bir keresinde Kolya, ağaçların güneş ışığı değmeyen taraflarında gece kelebeklerini aradı, bununla da yetinmedi çitlerin alt taraflarına bakındı ama gece kelebeği göremedi. Yine gece kelebeği ararken birdenbire ağaçtan "pah pruh, pah pruh" sesleriyle öten kuş sesi işitti, böyle bir sesi ilk defa duyuyordu. Dondu kaldı. Kalbi hızla çarpmaya başladı. Rengârenkti, uçarken âdeta renkli dairler oluşturuyordu. Bu ne olabilirdi ki? Gümüş renkli kanatlardan parıltılar saçılıyordu. Kanatları, beyaz çiçekli büyük akasyaların sık yaprakları arasında bir meleğin kanatları gibi tuhaf ve gizemli göründüler. Kolya rüyalarında pembe renkli flamingoların koyu mavi gökyüzünde uçuştuklarını kaç defa görmüş ya da cennetin parlak mavi derinliklerinden gelen büyüleyici korno seslerini işitmişti... İşte bu sihir sanki yeryüzüne inmiş gerçeğe dönüşmüştü. Ve de yakınlarında, ulaşabileceği bir yerlerdeydi. O acayip ses yeniden yakınlarda bir yerde duyuldu. Kolya bir uyurgezer gibi büyülenmiş ve kendisinden geçmiş bir halde çit boyunca ilerleyip sesin geldiği yöne doğru yavaş yavaş yürümeye başladı. Ve ansızın... Aman tanrım! Gözlerinin önünde bir şey hareket ediyor, çitin yanı başında duruyordu... Bilincini yitirmiş bir halde çıplak elleriyle kuşu yakaladı. Yakaladığı şeyin ne olduğunu fark etmeden avıyla birlikte koşmaya başladı. Bu bir mucize değil de neydi? O an kafasında binlerce düşünce

dolaşıyordu. Bu nasıl bir kuştu? Nasıl olmuştu da buraya gelebilmişti? Buna kimse inanamazdı! Acaba rüya mı görüyordu? Kolya kendisini çimdiklemek istedi ama iki eli de doluydu; yumuşak tüyleri çevreleyen avucu terden sırılsıklam olmuştu ama dünyadaki hiçbir kuvvet o mucizevî kuşu bir kafes gibi çevreleyen parmakları çözemezdi!

Kuşun sırrı hemen anlaşıldı: Kasabanın öteki ucunda bir yerlerdeki kuş yetiştiricisinin kaçan Mısır güverciniydi. İnsan eline oturacak kadar uysal olduğu için de bizim yaramazın avuçlarına düşmüştü. Küçük çocuğun yaşadığı o olay, kalbinin tatlı çarpıntıları, o garip rastlantı; kısacası, her şey belleğine yer etmişti.

Bir başka gün, Kolya'nın eve getirdiği çeşit çeşit ganimetler arasında –çeşit çeşit çekirgeler, kanatlı böcekler vb.– kırmızı çizgili ve kuyruğunun sonunda altın renkli boynuzumsu bir çıkıntısı olan büyük, yeşil bir tırtıl da vardı. Bu ancak, işin uzmanı olan çok az kişiyi sevindirecek bir hazineydi; "ölü kafası" türünden sayılan bu tırtıl, sırtındaki o altın renkli olağanüstü boynuzu ve ses çıkarabilen tek pervane ya da kelebek özelliği nedeniyle Avrupa'daki tüm pervane ve kelebeklerin kralıydı! Bu ender rastlanan tırtıl ne tartışmalara, umutlara yol açmıştı! Beklentilerin gerçekleşmesi de uzun sürecekti: Boynuzumsu kozasından çıkıp, güçlü, ince uzun bir kelebeğe dönüşerek uçmaya başlaması ve arı kovanlarına dadanması için iki yıl beklemek gerekecekti. Piramitlerden krallığın değerli hazinesini çalan efsanevi Mısırlı hırsıza benziyordu bu tırtıl. Tavsiye üzerine tırtılı patates yapraklarıyla besleyip, kutusunu toprakla doldurmuş, kendini "evindeymiş gibi" hissetmesi için her şeyi yapmışlardı. Böylece hemen, birkaç hafta içinde, kiraz ağacının zamkı gibi büyük, kahverengi bir koza ortaya çıktı. Meraklı parmaklar dokunduğunda koza hareket ediyordu ancak Kolya "aptal bir oğlan"ın ya da kızın aşırı ilgi gösterdiğini ya da değerli hazinesine dokunduğunu gördüğünde vahşi bir hayvana dönüşüyordu.

Kozanın bulunduğu kutu, bir azizin kemiklerinin saklandığı manastırdaki küçük gümüş kutsal sandık gibi korunuyordu. Kolya genellikle, Musa'nın on emrinin saklandığı kutsal sandı-

ğı andıran zooloji tapınağının kilidini pantolonunun sağ cebinde taşırdı. Bu tapınakta eksik olan biricik şey *Eingang verboten*! [Girmek yasaktır!] levhasıydı. Ancak bu yazı olmadan da Kolya'nın ilahların tapınağını nasıl büyük bir dikkatle koruduğunu herkes bilirdi ve gözyaşları, azarlama gibi tatsız sahnelerin yaşanmaması için herkes *sanctum sanctorum*'undan [Musevilikte bir tapınağın en kutsal yeri, *–ç.n.*] uzak dururdu. Bu tapınakta neler yoktu ki! Tuzak ve kapanlar sayesinde yakaladığı çeşit çeşit kuşu barındıran kafesler. Birbirini yiyen büyük yamyam örümceklerin bulunduğu kavanozlar ve buralardaki leş artıklarından yayılan kötü kokular. Ayrıca, çoğalan leş artıklarının saklanması için mutfaktan alınan büyük kavanozlarda, toprakta bahçıvan belini andıran güçlü ön ayaklarıyla karmaşık tüneller açabilen ve geceleri, ilkbaharın çiftleşme zamanında çobanaldatan kuşlarınkine benzeyen tiz bir ses çıkaran eğlendirici yaratıklar olan köstebek çekirgeleri saklanırdı. Dev yeşil "nalbant böcekler" pencere pervazlarında ve çiçekler arasında dünyada yolunu arıyor, düşünüyor ve yokluyorcasına kararlı bilge adımlarla uzun ince bıyıklarıyla sağı solu yoklayarak yavaş yavaş kıvrılırlardı.

Hayvanat bahçesi sürekli zenginleşiyordu. Bu hayvanlar dünyasının avluda alt bir bölümü daha vardı: Bir doğanın oturduğu büyük kutu, tam yanında bir Mısır güvercini ve de bazı "baykuş ya da kukuma kuşu yavruları" [*Athene noctua*] ve diğer tüylü yaratıklar. Kediler bunların düşmanıydı. Petrovların çocukları da, şahsi düşmanları olarak gördükleri kedilerden nefret eder ve onlara karşı çok acımasız davranırlardı.

Doğan bazen kutusundan dışarı çıkar, kırık kanadını da peşinden sürükleyerek avluda dolanır ve aklına estiğinde de uslu, güzeller güzeli tavusun sırtına çıkardı. Böyle zamanlarda büyük bir korkuya kapılan uslu tavus sırtındaki o garip sürücüsüyle beraber panik halinde uçma denemesinde bulunurdu...

Bir gün Kolya feryat figânla uyandı: "Kolya Kolya! Ne korkunç! Ne kadar güzel! Aman Tanrım! Lanet olsun!" Yaşlı dadı, iğneyle delinmiş olsa da hâlâ canlı olan bir şeyi elinde tutarak holde duruyordu: Bu, o boynuzumsu kozaydı! Kolya kozanın bu-

lunması gereken yere koştu: Kapı açıktı ve koza da boştu; geriye sadece bir kabuk kalmıştı. Neyse ki, pervanenin kanatlarındaki polen dökülmemişti. Pervane kozanın arkasına saklanmıştı, onu ebediyen uyutmak için eter kullanmak gerekiyordu: Böcek ölmemek için uzun süre direndi; sesi iyice hafiflemişti ve kanatlarını çırpıp durdu. Kolya neredeyse ağlayacaktı. Böcek tüm güzelliğini kaybedecekti, ama yapacak bir şey yoktu. Ertesi sabah Kolya babaannesine şu mektubu yazdı: "Sevgili büyükanne! Bizi ziyarete gel! Bende bir "boynuzumsu koza" var. Kolya."

Zaman su gibi akıp geçti. Çocuklar meyve bahçesinde bütün gün dört dönüyorlardı; Kazaklar, soyguncular gibi çeşitli oyunlar oynuyorlardı... Oyundan bıktıklarında ise ya İvan Yegoriç ya babaları ya da Katerina İvanovna'yla merdivenlerde oturuyorlardı. Dev ceviz ağaçları ışığın yatay geldiği gün batımında, parlak asitle yakılmış gibi görünüyorlardı. Ağaçlardan birinin en tepesindeki dallardan birinde cüce bir baykuş aniden ortaya çıkıp keskin bir sesle ku ku, ku ku diye ötmeye başladı. Bu ses Kolya'nın belleğinde "Vadideki baykuşlar ötüyorlardı" adlı şiirin dizelerinden birini çağrıştırmıştı. Karanlık çökerken ay yükseldi, yıldızlar görünür oldu. Evde ışıklar yakıldı. Seslerden Lyubov İvanovna'nın Sokhlet firmasının yeni ürettiği bebek biberonunu yıkadığı anlaşılıyordu. Uçarken camlara çarpan büyük kanatlıların da sesi işitiliyordu. Yorgun küçükler çoktan yataklarına girip rüyalarında ateş böceklerini, hayali kuşları, olağanüstü büyüleyici kitapları görmeye başlamışlardı bile; başka binlerce küçük ruh da böyle sevinçler içindeydi şu anda...

Ancak ne yazık ki çocuklar kısa süre içinde, iyilik ve kötülük ağacının meyvesini yiyerek zehirleneceklerdi; o ağaca, hepimizin atası masum Havva'yı kandırmayı başaran İncil'de anlatılan yılan çoktan yuvalanmıştı bile. Bu yılan şimdi Vanka Nesterov'un şekline bürünmüş ve çocuklara insanın nasıl üretiğini tüm ayrıntılarıyla anlatmaya başlamıştı. Volodya anlatılanları kayıtsızca dinledi. Anlatılanlara çok öfkelenen Kolya, anne ve babasının bu tür bir davranışta bulunduğu fikrine uzun süre karşı çıktı, çünkü anne ve babasının böyle bir şey yapmasının imkân-

sız olduğuna inanıyordu. Ancak yine de huzurlu değildi. Bir ara doğrudan soru sormayı düşündü ama cesaret edemedi. Daha sonra annesinin İncil dersleri sırasında, "Zina yapmayacaksın" emrini açıklamaya çalışırken çok zorlandığını anımsadı. Hem Kutsal Kitap'ta kocanın karısına yapışıp iki vücudun tek vücut olmasını anlattığı saçmalıklar da vardı. Sözcükleri çok iyi biliyordu ama gerideki anlamı tam kavrayamamıştı. Bu ürkütücü ve pis anlam, Vanka Nesterov'un açıklamalarında da ortaya konmamış mıydı? Vanka kendi anne ve babasından söz ederken bu tür delice şeyleri ailesinde de gördüğünü iddia ettiğine göre belki de tüm bunlar doğruydu. Hatta köpekler bile, örneğin, ister çiftleşme ister üreme deyin, böyle şeyler yapıyorlardı. Nitekim kendi köpekleri Byelka bile...

Şaşkınlık ve kuşku çığ gibi büyümeye başlamıştı. Kolya artık her an tetikteydi. Sonra bir gün oldukça ilginç bir şey oldu. Gecenin geç bir vaktiydi. Anne babasının yatak odasının kapısı açıktı. Kolya ile Volodya yan yana odalarında uzanmışlardı. Uyuyamıyorlardı. Yüzlerce düşünce ve görüntü sakin bir yaz gecesinde, ortalıkta vızıldayan sivrisinekler gibi kafalarının içinde dönüp duruyordu. Sessizlik. Birdenbire bu sükûnetin ortasında Volodya'nın sesi duyuldu:

"Hey Baba, biliyor musun Vanka Nestrov, Stepan'ın kızlarla aşk yaptığını [*lyubaetsa*] söyledi."

"'Aşk yapmıyor' [*lyubatsea*] 'beceriyor' [*yubaetsa*]" diye düzeltti Kolya; sonra da titreyerek uzanıp bekledi. Ama söyledikleri havada kalmıştı.

Anne babasının odasında ölümcül bir sessizlik vardı. Sonra alçak sesle bazı fısıldaşmalar duyuldu.

"Aha!" diye düşündü Kolya. "Kumrular gibi tuzağa düştünüz. Demek hepsi doğruymuş! Yani siz de bunu yapıyorsunuz! Demek ki, bizi sürekli aldatıyordunuz. Bundan sonra size inanacağımı mı sanıyorsunuz? Bekleyip göreceğiz!"

O günden sonra Kolya evin büyüklerini göz hapsine aldı. Her hareketlerini kontrol ediyordu. Ortada kuşkulanılacak bir şey olmadığında bile onlardan kuşkulanıyordu.

Bir gün annesi kocasına rasgele bir şeyler söyledi:

"Vanya, biliyor musun, Sonya Teyze birkaç gün içinde evliliklerinin ellinci yıldönümünü kutlayacak."

"Sahi mi?"

"Evet. Salı günü."

"Anne, *yubilei** ne demek?

Lyubov İvanovna Kolya'nın sorusunu duymazdan geldi.

"Aha!" diye karar verdi çocuk. "Ben anlamını biliyorum."

Bir başka gün Lyubov İvanovna'ya yönelik kuşkular iyice arttı. Annesi yüzünü yıkayıp dişlerini fırçalıyordu. Kolya diş etinin kanadığını gördü; diş fırçasında kan izi vardı.

"Anne, diş fırçan niye kanlı?"

Annesi cevap vermedi.

"Aha!" dedi Kolya içinden. "Ben biliyorum. Sizden kan geliyorsa eğer..."

Kolya tabiî ki Freud'den söz edildiğini henüz duymamıştı. Ancak Kolya, psikanalizin ünlü kurucusunun çocuk dünyasındaki cinsellikle ilgili teorilerinin tümünü en fantastik şekliyle üretmek için büyük bir gayret gösteriyordu...

Ama ne olursa olsun artık anne babası da dâhil bütün büyüklere güven duyamayacağını fark etmişti. Üstelik Kolya, her konuda güvendiği ve büyük bir aşkla bağlandığı anne babasına kendisini bu kadar alçakça ve vicdansızca kandırdıkları için ayrıca gücenmişti. Hakarete maruz kalmış hissediyordu; hayalleri yok edilmişti. Kolya arkadaşlarının –Vanka, Volodya Sosedski, Levka ve diğerleri– tüm bunlara kayıtsız kalmasını ve hatta gülerek karşılamasını anlayamıyordu.

Tabiî epey sonra kızlarla ilgilenmeye başladıktan sonra, cinsellikle ilgili hikâyeleri de kayıtsızlık ya da iffet düşüncesinden arınarak büyük bir merakla dinlemeye başlayacaktı. Bu hikâyeler yavaş yavaş onu özel bir dünyanın içine çekmişti. Hatta çocuklar, onunla aşağıdaki gibi bayağı tekerlemeler ya da kötü çocukların

* "Ellinci yıl kutlamasının Rusça karşılığı *yubilei*'dir; Kolya bu kelimeyi basit bir fiil olan *yubat* ya da *yebat*'la [becermek] karıştırıyor.

ağzından eksik olamayan başka sözlerle dalga geçtiklerinde bile dövüşmeyecekti:

Kolya Kolya Nikolay
Attın bir kızı ahıra
Soktun durdun ama yapamadın
On kopek gitti havaya

"Kız" olarak adlandırılan bu korkunç yaratıklardan kaçmaya başlamıştı. Onlarla uğraşmak utanç verici ve rahatsız ediciydi. Onları artık doğal karşılamıyordu. Ruhu sokakta edindiği cinsel bilgilerle zehirlenmişti. Ancak yine de tüm soruları, kuşkuları, endişeleri, tahminleri ve teorilerini büyük ve karanlık bir sır olarak herkesten saklamıştı. Ruhunun bu bölümündeki tüm kapıları kapatmış ve hayvani bir kurnazlıkla büyüklerle ilgili bu tür konulara gönderme yapmaktan kaçınmıştı. Bazen tüm bunlar ona kâbus, kötü bir rüya gibi geliyordu. Moskova'yı, Manya'yı hatırladı; birbirleriyle nasıl oynadıklarını, ne kadar masum ve iyi ilişkiler kurmuş olduklarını anımsadı. Acaba Manya, Kolya'nın şimdi yüreğinde taşıdıklarını bilseydi neler düşünürdü? Sevgili, tatlı Manya! Neredesin? Her şey ne kadar güzeldi... Kolya çocukluk arkadaşının üzgün, yumuşak bakışlı gözlerini hatırladı.

4. Bölüm

İvan Antoniç'in devlet memurluğu görevi sıkıcı, sinir bozucuydu; üstelik geleceğe yönelik hiçbir şey vadetmiyordu. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, bir eyer sığırın üzerine ne kadar otururwhile bu iş de ona o kadar oturmuştu; bu uzak sınır bölgesi ve kasabadaki resmî zevatın yozlaşmış dünyası onun yapısına tamamen tersti; kendi çaplarında entrikalar, ayak oyunları, rüşvet, "meslektaşlarının" fizyonomisi, kurnazlık ve aptallık, riyakârlık, sahtekârlık ve uşaklık midesini bulandırıyordu. "Kurtlarla birliktesen onlar gibi ulumalısın" diyen eski Rus atasözü onun mantığına uygun değildi. Görevi, vergi ödemelerini ve ticarî belgeleri incelemek, raporları Vergi Dairesi'ne ulaştırmak ve muhtelif vergileri belirlemesini gerektiriyordu. Çok yumuşak ve insancıl yapısı, idarecilik vasıflarına uygun değildi; bu da başkalarının elinde oyuncak olmasını kolaylaştırıyordu. Böyle bir felâketten sakınmak için sert ve taviz vermez bir idareci tavrı takınmaya çalıştıysa da bu tutumu, bir duman sütununun hafiften esen rüzgârla bile dağılması gibi hemen dağılıverecekti. Ancak dürüstlüğü ve doğruluğu kısa sürede herkes tarafından anlaşıldı. Kimse ona rüşvet teklif etmeye cesaret edemedi. Diğer memurlar kendi aralarında onunla dalga geçiyorlar, onu bir tür *yurodivy* [kaçık aziz] ya da deli olarak görüyorlardı. Ancak hiçbir zaman açıkça dile getirmemiş olsalar da hem Moskovalı oluşuna hem de üniversite eğitimine derin saygı duyuyorlardı; bu insanlar için üniversite diploması devlet nezdinde saygın bir yer edinilmenin bir aracı ve gönülsüz de olsa saygı duyulması gereken şerefli bir statünün göstergesiydi, Moskova ise doğal olarak iyi geçinilmesi

gereken iktidar gücünün kaynağıydı. Bu nedenle herkesin gözü önünde, örneğin kulüpte ya da herhangi birisinin evindeki buluşmada İvan Antoniç'i küçük düşürmeye cüret edemezlerdi. Ayrıca İvan Antoniç'in alaycı ifadeleri de ünlüydü, bu nedenle onunla bu alanda aşık atmak mantıklı olmazdı; eğer kötü şanslı biriyseniz size bir sıfat bulur ve bu sıfattan kolonyayla ovsanız bile kurtulamazdınız. Kasabalılar ve iş arkadaşları her şey bir yana sırf bu yüzden bile ona karşı temkinli davranırlardı.

Belli zamanlarda, komisyoncular, kapatılan dükkânların ya da işyerlerinin avukatları yani tüccar kastının temsilcileri sayabileceğimiz insanlar işle ilgili bir şeyler konuşmak için İvan Antoniç'i ziyaret ederlerdi. Ziyaretler çoğunlukla gruplar halinde yapılırdı; bunlardan en göze çarpanı, Ortodoks *peisy*'si,* büyük, taranmamış ve gri sakallı yaşlı Yahudi Raful'du; sürekli sulanan kırmızı gözleri neredeyse yok olmuştu, trahomalı gözkapakları parça parçaydı; koyu mavi damarları bir deri bir kemik kalmış kollarının dışında gibi görünüyordu; yaşlı bedeninin ince kirli gabardin palto içindeki titreyişleri fark edilirdi; genizden çıkan boğuk sesi sadece acındırma ve yalvarma için yaratılmıştı. Bu ses, leş kargaları sürüsü çinovniklere yıllarca yaltaklanmış olmanın ürünüydü. Ziyarete gelen Yahudiler arasındaki Raful en zenginlerin bile dinlediği saygın bir kişiydi, herkes onun tavsiyelerini ciddiye alırdı, bir *khokhem*'di; dış görünüşü acınacak olmasına rağmen bu yaşlı adama gösterilen saygı, etkileyici ve derinlikli zekâsından, inatçılığından ve zengin deneyiminden kaynaklanıyordu. Raful'a yüzünde burun yerine sadece deliklerle dolu kırmızı damarlarla kaplı bazı pembe parçalar kalmış olan Schneiersohn adında birisi eşlik ederdi. Schneiersohn'un burnu belsoğukluğu nedeniyle erimişti; burnunun bulunması gereken yerden her soluk alıp verişinde solunum yollarının derinliklerinden sarımsak kokusunun bile bastıramayacağı kadar iğrenç bir koku yayılırdı. Sözünü sakınmayan Schneirsohn'un sesi daima kendinden emin ve güven vericiydi; Raful'dan çok daha güven

* Peisy, Hasidim gibi bazı Yahudi gruplarının uzun, kıvrımlı ya da örgü şeklinde favorileri.

vericiydi, Raful gibi ezik bir görünümü yoktu. Ancak bu dürüst ve özgüvenli adam, kendi halkı arasında tatlı dilli Raful kadar güvenilir sayılmazdı. Onlarla beraber, genellikle kısa konuşup, genelleyici tespitlerde bulunmakla yetinen Yahudiler tarzında ceket giyip, yaka ve kravat takan Pirkensohn adlı bir adam da gelirdi.

Rus tüccar Ryabinin kendisini ötekilerden ayrı tutardı. Yüzünün Eski İnananlar'ın başrahibi Avvakum* ya da Nikita Pustosvyat'ınkiyle çarpıcı bir benzerliği vardı: Kartalınkini andıran bir burun; soğuk, karşısındaki konuşmacıya delici bakışlarla bakan gözler; sofulara özgü, çiçekbozuğu lekeleri taşıyan, hemen hemen çukurlaşmış bir yüz; çengeli çağrıştıran kupkuru eller; Ortaçağ destanlarında Svyatoslav'a** atfedilen, "panter gibi" yavaş ve yumuşak adımlar, eski Rusların giyindiği tarzda, Eski İnananlar'ın da çok sevdiği –Ryabinin de zaten bu Eski İnananlar'dan biriydi– uzun kaftandan bir kıyafet. Bu cemaatin mensupları ticarette nasıl davranılması gerektiğini çok iyi bilirlerdi; müminlere özgü eski erdemleri vardı, tıpkı Batı Avrupa'daki inançlı Protestanlar ya da Eski İnananlar'ın ticarî kapitalizminin merkezi olan Moskova'da Rogozhskoye Mezarlığı'nda yatan kahramanlar gibi ticarî ilişkilerde kılı kırk yaran pintiliğin, açgözlülüğün ve paragözlüğün simgesiydiler. Ryabinin ticarî delegasyonda Rus kanadını temsil ediyordu; sıklıkla Yahudi meslektaşlarıyla gelirse de kendisini ayrı tutmayı yeğlerdi; giriş kapısı olarak arka veranda kapısını tercih ederdi, böylece âdeta özel konumunu üstüne basa basa göstermek, sanki "Lütfen beni Yahudilerle karıştırmayın" demek isterdi.

İvan Antoniç, Biyeltsi'deki Rus çinovnikler arasında Yahudi temsilcilerle insanî ilişki kuran, ayrımcılık yapmayan belki de tek kişiydi. İvan Antoniç'in ailesinde, Rus dilinde yaygın olan,

* Başrahip Avvakum (1620-1682), Rus Çarı ile barışık olmayan ve eski gelenekleri savunan din adamı. Çar'ın emriyle, 1682'de işkenceyle öldürüldü. – *ç.n.*

** I. Svyatoslav, babası öldüğünde 18 yaşındaydı. Rus tarihinde Hıristiyanlığı ilk kabul eden ve bu yüzden de kilise tarafından "azizeler" arasında gösterilen annesi Olga'ya Kiev'in idaresini bırakan "savaşçı" Ukraynalı.

Yahudileri aşağılayıcı milliyetçi, çirkin sözler kesinlikle kullanılmazdı. Bu ender rastlanan durum, İvan Antoniç'in etrafında tuhaf bir atmosfer yaratmıştı. Yüzüne değil elbette ama arkasından "Yahudileri şımarttığı", ya da "Yahudilerin ağzıyla konuştuğu" söyleniyordu. Onun bulunduğu ortamlarda ise, "Zaafınızı biliyoruz. Ama ne yapabilirsiniz ki?" anlamına gelecek biçimde imâlı imâlı sırıtıyorlardı. İvan Antoniç onlar nezdinde kusurluydu; "yabancıların" ezilmesini Rus İmparatorluğu'nun şânı ve şöhreti sayan yüzde yüz saf Rus kanı taşıdığına inanan vatanseverlerin kategorisinden değildi çünkü. Aslında çinovnikler, soyut değerlendirmelerde bulunabilecek kapasitede değildi. Onların kafasındaki her şey göründüğü gibiydi: basit, ilkel ve kaba. Üstlerine dalkavukluk yapan çinovnikler özellikle "dışardan" olanlarla ilişkilerinde kendilerini usta hissederler ve bundan büyük bir zevk alırlardı. Yahudilerle ilişkilerine gelince, onların *carte blanche*'ları* olduğunu söylemek abartı olmazdı; çinovniklerin gözünde Yahudiler yağmalanmaya uygun, Roma hukukundaki ifadeyle *jus utendi et abutendi*** bir "mal"dı.

Bir Yahudiye hakaret edilebilir, alay edilebilir, sakalından çekilebilir, dövülebilirdi; ondan rüşvet alabilir ve bunun için de kesinlikle cezalandırılmazdınız. Zaten herhangi bir itiraz olduğunda da asıl suçun ya da hatanın "Yid"de olduğunu beyan edecek istediğiniz kadar tanık bulabilirdiniz; sonuçta hepsi de, Yahudilerin İsa'yı öldürmesinin tesadüf olmadığını söyleyecekti...

Bu tür durumlar, küçük, basit, pis kokular yayan çıkarlara delalet ederdi. Dünyayı sarsan herhangi bir olay, krallıkların devrilmesi, kraliyet ailelerinin tahtlarından olması, önemli keşifler yapılması, büyük kahramanlıklar, tüm bunlar yeşil çuhalı masayı çevreleyenlere vız gelirdi; yerel çinovniklerin tüm ideallerinin, esinlerinin, yürekleri dolduran düşlerinin ve umut dolu arzularının kesişme noktası, odak noktası işte bu masaydı. "Bir el

* "Erkeğin, kadına metresi olması için teklifte bulunması"; bu kalıba göre eğer kadın teklifi kabul ederse istediği kadar para harcayabilecektir. Her şeyi yapabilme özgürlüğüne sahip olma anlamında kullanılmış. – *ed.*

** "Kullanma ve kötüye kullanma hakkı" (istediğim gibi harcarım) Roma hukukunda mülkiyet tanımının önemli eşiği.

çevirmek", "ufak çaplı bir vint oynamak", "bir kadeh içmek", "içerken muhabbet edecek birilerini bulmak", bu tür cümlelerin hemen hemen tüm ruhsal gereksinimleri ve istekleri karşıladığı söylenebilirdi.

İşte Biyeltsi'deki resmî zevatın kaymak tabakası bu masanın etrafındakilerden ibaretti. Bu tabakanın ön sıralarında bir subay olan Vasili Semyonoviç Petuşkov da yer alırdı. Ufak tefek, şişman, üniformasına sığamayan bir adam olan Petruşkov, komik vücudunu terzinin marifetine rağmen saklayamamıştı; kendisi, Krilov'un masalındaki, öküze öykünen kurbağayı andırıyordu.

Petruşkov yürürken, oyun masasında otururken, askerlerine emir verirken, bulvarda karısıyla el ele yürürken, sarhoşken, çakırkeyifken daima şişinip durur, çalım atar ve önemli birisiymiş gibi görünmeye çalışırdı; ancak bu tavırları ensesini kızartmaktan ve şişman sarkık gerdanını Ukrayna pancarı gibi morartmaktan başka bir işe yaramazdı. Bunlar neyse, ama en kötüsü yaramaz oğlanların çatalı cama sürterek çıkardıkları tüyleri diken diken eden sese benzeyen sevimsiz, ince, tiz ve boğuk sesiydi. Göbek ve kısa bacaklardan ibaretti; vücudu üniformanın içine zorla tıkıştırılmıştı, göbeğinin yanından kılıcı sarkardı, kırmızı bir yüzü vardı, gözleri öfkeli, kötü niyetli ve griydi. Bu kibirli, şiş göbekli adam yaradılışın özünü, bir bardak "makao"da ya da "konyak, evet biliyorsunuz, limon dilimiyle" cümlesinde bulmuştu. Karısı ise savaş kahramanı havasına bürünen bu adamın yarısı kadar daha büyüktü. Vücut hatları olağanüstü yuvarlaktı, güçlü kuvvetli gövdesi kıyafetini her noktasından dışarıya doğru itiyordu ve kıyafetin dikişleri, kendisini salmak isteyen bu et yığınının basıncı nedeniyle patlayacakmış gibi gergin duruyordu. Petruşkov, Biyeltsi'nin pembe akasyalar ve dişbudak ağaçlarıyla donatılmış küçük bulvarında, kibirli bir edayla kendisinden oldukça büyük görünen hanımefendiyle el ele dolaşırken hanımefendinin *toilette*'inin yanındaki bir aksesuardan başka bir şey olmuyordu. Olağanüstü geniş kalçaları ve butlarıyla insan ötesi bir başka türe aitmiş gibi duran karısı ise daha çok Frigyalıların bereket tanrısı Kibele'yi andırıyordu. Ancak bu son derece saygın aile, kusurlu

tarafın kim olduğu bilinmemekle beraber soyunu devam ettirecek evlatlara sahip olamamıştı.

Petruşkov'un en yakın arkadaşı, yumruk yumruğa kavga etmeye bayılan sarhoş Albay Korşunov'du. Korşunov'un küfürleri sadece Yahudiler tarafından değil askerler tarafından da iyi bilinirdi; sövüp sayarken gözü dönmüş bir hayduttan beter olurdu. Gök gürlemesini andıran bir sesle salladığı küfürler, kasabanın dışındaki tarlaları aşıp Staneviçlerin hanesine kadar ulaşırdı. Varlığı özellikle kadınların bulunduğu ortamlarda tedirgin ediciydi. Ona göre bu barbar, kabadayı tavırları, çevresindeki sıradan insanlardan ayrılmasını sağlıyor ve kişiliğine bir tür özgünlük katıyordu; daha da keskinleştirmeyi tercih ettiği askerlere özgü küstâhlığı en büyük övünç kaynağıydı. Uzun boyluydu, eski putların tahtadan oyulmuş yontularına benzeyen baltayla şekillendirilmiş gibi bir yüzü vardı. Yüzünün ortasında etli, kırmızı – mor bir burun duruyordu; kaşlarının karmakarışık kılları, çalıları andırıyordu; ekşi şarap ve tütün kokusu yayan ağzını grileşmeye başlayan kızıl bıyıkları örtüyordu.

Korşunov, şişman küçük arkadaşı ve meslektaşına hem yarı koruyucu davranır hem de yarı kibirli bir tavırla bakardı. Ancak Petruşkov'un karısı söz konusu olduğunda tavrı değişirdi; mahmuzlarının şaklaması için topuklarını havalı bir biçimde birbirine vurarak, çevik bir hareketle eğilip kadının elini öperdi; bunun karşılığında da, lamba temizleme fırçası kadar kalın tüylü olan favorilerinden kısa olanına mutlaka bir öpücük konardı. Civardaki genelevin düzenli ziyaretçisi ve tehlikeli bir zampara olan Korşunov kadınlar hakkındaki düşüncelerini genellikle en basit sözcüklerle ifade ederdi; bu noktada saygıdeğer albayın düşünceleri, emir eri İvan'ınkinden farklı değildi. Nitekim Bayan Petuşkova'ya baktığında şöyle düşünecekti: "Horozuyla dolaşan tavuğa benziyor... Kullanılmaya hazır bir kelebek gibi... Bunda iş var..."

Hayal gücü "Bunda iş var" ve "Kullanılmaya hazır" düşüncelerinden öteye geçmezdi. Ancak bundan dolayı albayın el öpmekten fazlasına cesaret edemeyeceğini de düşünmemek gerekir.

Korşunov'u "güzel ruhlara" sevdalı, salt Platonik türden aşklar besleyen veremli romantiklerden saymak büyük bir hata olurdu. Bir asker olarak kaleleri zorla fethetmeye alışıktı ve özellikle de kasabadaki bu küçük kümes krallığında horozların seçim şansı pek bulunmadığı için isteklerini ele geçirmekte çok başarılıydı. Korşunov'un ölçüleri mikro boyuttaki karısından çok Bayan Petruşkova'nınkine uygundu.

"Basil! Oh, Basil!" Hanımefendi Vasili'nin Fransızcasını tercih ederek kocasına seslendi.

"Ne var tatlım?"

"Niye Albay uzun zamandır bize gelmiyor?"

"Ne demek yani? Daha biraz önce kulüpte beraberdik."

"Basil!"

"Evet hayatım?"

"Yani, bazılarını eve davet edelim, diyecektim. Sürekli olarak kulüpte şunu yaptık, bunu yaptık' diyorsun'. Oysa ben..."

"Kimleri çağırmak istiyorsun?"

"Şey hepsini..."

"Hepsi kim?"

"Mesela Korşunov."

"Hımm, tamam. Başka?"

"Kinkulov... Yani kimi tanıyorsan davet et..."

"Yarın mı?"

"Evet, yarın, niye olmasın? Tanrım, burası o kadar sıkıcı ki! Zaten başka türlü çekilmez."

"Pekâlâ. Ama biliyorsun hayatım, oyun masaları, *balık*,* konyak servisini ayarlaman lazım. Bildiğim kadarıyla sen bu konularda bir numarasın."

Geceleyin Petruşkov, Korşunov'u görmeye kulübe gitti; üniformasız olan Korşunov, elindeki bilardo sopası ve baştan sona tebeşir tozuna bulanmış vücuduyla bilardo masasına iyice abanmıştı. Bacaklarından birini arkaya doğru uzatmış çift vuruş yapmaya çalışıyordu. Dili az çok kullanma yeteneğine sahip olmakla birlikte Cicero'nun düzeyine ulaşabildiğini söylemek abartı olur-

* Mersin balığı filetosu.

du. Elinin titrememesi ve hep öfkeli olduğunu gösteren, yakası açılmadık küfür kültürü, albayın içki düşkünlüğünden çok fazla etkilenmediğini ortaya koyuyordu.

"Merhaba Albay"

"Hımm, merhaba canım... Bekle bir dakika... Şu an kritik bir pozisyondayım!.. Kahretsin! Yine kaçırdım! Niye benle tam sayı alacağım sırada konuşuyorsun? Lanet olsun! Ne var Vasili Semyoniç?"

"Affedersiniz Albay. Karımdan size kişisel bir mesaj getirdim."

"Oh. Emrinizdeyim."

"Doğrusunu söylemek gerekirse, karım siz olmadan yaşayamıyor."

"Abartıyorsunuz, Vasili Semyoniç."

Korşunov rahatsız olmuştu. Birisinin kendisine kötü bir oyun oynayabileceğinden kuşkulanıyordu; bu şaka gibi gözüken sözlerin arkasında, ciddi sonuçlara yol açabilecek daha ciddi bir anlam aramak gerekiyordu belki de. Ama yine de canı cehenneme! Varsın şeytan istediği oyunu oynasın. Bugün varız yarın yokuz. Kaybedersek kaybedelim, diye kendi kendine düşündü Korşunov. Bu sözler nerede geçiyordu? Ah evet bir operadandı galiba – üç kart – üç kart –.

Neyse ki, korkulan olmadı ve herhangi bir ciddi konuşma olmadı.

"Karım yarın bize gelmenizi istiyor."

"Memnuniyetle."

"Kâğıt oynarız. Bir şeyler yer, içeriz. Eğleneceğimizden eminim. Ah, biliyor musunuz, karımla artık hiç ilgilenemiyorum."

"Bu sizin açınızdan büyük bir ayıp" dedi Kurşunov. Birdenbire ciddileşip, ceketini giymişti. "Büyük bir ayıp, Vasili Semyoniç. Tanrı size böyle büyük bir mutluluk bahşetmiş ve siz..."

"Pekâlâ, karıma hep kompliman yapıyorsunuz, ama ben bundan payımı alamıyorum, Albay. Ha, ha, ha. Yani sizin geleceğinizi kendisine söyleyebilirim değil mi?"

"Teşekkür ederim. Mutlaka geleceğim."

"O halde, müsaadenizle şimdi gitmeliyim."

"Müsaade sizin."

Korşunov klüpten "Siyah Gözler" şarkısını ıslıkla çalarak ayrıldı:

Kömür kadar siyah, ateş gibi parlak gözler,
Büyüleyici, güzel gözler
Bu gözleri ne kadar seviyorum
Bu gözleri ne kadar sevdim
Lanet olsun o güne
Ki seni gördüm ve âşık oldum.

Yaşamı, kendisini, oyun kâğıtlarını, Petruşkov'un karısını, Petruşkov'u, klübü, Biyeltsi'yi ve dünyadaki her şeyi seviyordu. Bu olağanüstü hanımefendiyle ilişkilerini tazelemek için zaten fırsat bekliyordu; besbelli o da bunu istiyordu.

"Pekâlâ," diye düşündü kendi kendine; "bu pısırık adama gelince, kendi düşen ağlamaz, derler."

İsa'dan korkan savaşçı kastın hiçbir zaman hüzünlenmeyen temsilcisi böyleydi işte.

Biyeltsi'de, Kutulov adında neşeli ve yakışıklı bir başka Kazak subayı daha vardı. Siyah kaşlı, eğlenmeyi seven, güzel dans eden Kutulov da içer, kavga eder, uçarılıklardan kaçınmazdı; ama ruhunun derinliklerinde Petuşkov'unki gibi çıkarcılık ya da Korşunov'unki gibi askerlere özgü, kaba kendini bilmezliğe yer yoktu. Doğrusu bazı iyi özelliklere sahip olduğu söylenebilirdi. Ancak bu yönü çok uzun zaman önce içkinin ve amaçsız hayatın dipsiz kuyusunda yitip gitmişti. Bir gün kumarda her şeyini kaybedince kendisini uçurumun kenarında buldu; borçlarını ödeyemeyecek noktaya gelmişti. Bir subay olarak onuru, üniformanın, birliğinin onuru, kısacası her şeyi alay konusu olacaktı. Buna da dayanamayacağı için hayatla hesaplaşmaya karar verdi ve birkaç kez tabancasının pürüzsüz, soğuk namlusunu okşayarak, dudaklarını yaklaştırdı. Ve kuşkusuz, kendisini kurtaracak başka bir yolu hiç umulmadık bir anda bulamasaydı bu dünyadan çekip gidecekti; onurunu korumak için intihar yerine evliliği seçti ve "gençliğinde besbelli çok güzelmiş" denilecek türden çok

zengin, aristokrat bir hanımefendiyle hayatını birleştirdi; onunla parası için evlendiği aşikârdı. Ancak vicdanı onu pek de rahatsız etmiyordu: Kumar masasında borçlandığı sarhoş arkadaşına parasını ödemeseydi, üstlerine karşı daha büyük bir ayıp olacaktı; ama kendisini para karşılığında satmış olması da hoş değildi; her ne kadar bu satış Kutsal Kilise tarafından onaylanmış olsa ve ortada bunu kanıtlayacak bir evlilik belgesi bulunsa da sonuçta satış satıştı. "Deli bu adam" dedi bazıları. Bazıları da "akıllı adam" diye yorumladılar davranışını.

Ancak işler sanılandan ve etrafta dolaşan dedikodulardan çok daha karmaşıktı. Kutulov'un karısı Yekaterina Agafovna, kasabadaki hanımefendilerden, kocaların karılarından ve âşıklarından çok daha üstün birisiydi. Gençliğinde çok güzel olduğu kesindi. Eski parlaklığını yitirmiş, yorgun ve donuk olsa da siyah gözleri hâlâ büyük görünüyordu; samur kaşları, düzgün hatları, hokka gibi burnu ve güzel yüzü de geçmişteki çekiciliğinin izlerini taşıyordu. Ancak tüm fiziksel özellikleri sararmış, sönmüş ve tohuma kaçmıştı; çünkü ne yazık ki, kırkını geçmişti. Çok iyi bir eğitim almış, çok okumuştu; çok iyi de piyano çalardı. Üstelik Biyeltsi'deki estetik anlayışından yoksun hanımefendilerin tersine son derece zevkliydi. Kıyafetlerinde ince bir sadelik vardı. Evi de pahalı ve aristokrat bir görüntü sunmasına rağmen mütevazıydı; aşırılıktan, yeni zenginlere özgü zevksizlikten uzaktı. Kutulov karısının kendisinden daha üstün olduğunun bilincindeydi. Karısının kendisini, son demlerini yaşayan insanlara özgü bir aşkla, çılgınca sevdiğinin de farkındaydı. Ama ne yazık ki, yaşlıydı. Yaşlıydı. Kutulov kendisini ne kadar zorlarsa zorlasın Yekaterina Agafovna için gerçek bir koca olamıyordu. Karısı ise gecelerini ağlayarak, gündüzlerini de panjurları kapalı evinde kıskanarak ve acı çekerek geçiriyordu. Yazgısını kabullenemeyen Kutulov da bazen kendisini evden dışarı atıp içki ve sefahatin kucağına atlar ve itibarını düşürdüğüne aldırmadan, yaka bağır açık, yarı hasta bir halde eve dönerdi; tüm bunlar ruhundaki çözümsüz sıkıntılarının göstergesiydi. Bir defasında kulüpte o kadar ileri gitti ki, neredeyse anlamsız bir düelloya taraf olacaktı;

neyse ki tesadüfen orada bulunan İvan Petroviç, Kutulov'u yarı baygın bir halde kendi evlerine taşıyıp, bu durumdan kurtarmıştı.

Kutulov üç gün boyunca fiziksel ve ahlâkî zehirlenmeden kurtulup kendine gelinceye kadar Petrovların evinde uyudu; İvan Antoniç, durumdan çoktan haberdar olan Yekaterina Agafovna'ya kocasını teslim ederken tatsızlıkların yaşanmaması için Kolya'yı beraberinde götürmüştü; böylece asla dayanamayacağı tatsız konuşmaların, sorgulamaların, kısacası hoş olmayan sahnelerin yaşanmasını engelleyebilecekti. Kolya, Kutulovlar'ın yaşadıklarından ve gözlerinde daima keder olan Yekaterina Agafovna'dan çok etkilenmişti. Oturma odasında hoş kokulu, kibar ve temiz bir hava vardı. Ancak bazı nedenlerden dolayı Kolya'ya öyle geldi ki, burası aynı zamanda cenaze odası gibi kokuyordu; Yekaterina Agafovna'nın yüzüne baktığında da, reprodüksiyonlarından bildiği Kramskoy'un *Tesellisiz Acı* adlı tablosunu hatırladı... Birkaç yıl sonra Kutulov intihar edecekti.

Doktor Kinkulov, Biyeltsi'deki çinovnik gezegenindeki en parlak yıldızlardan biriydi; hanımefendiler arasındaki adı, "hanımefendilerin doktoru"ydu; erkekler arasındaki adı "cemaatin damızlığı"ydı. Saltikov – Shchedrin'in* diliyle, "Bir muhafiz subayı arzusuyla" çalışıyor olması nedeniyle Biyeltsi'nin sıkıntıdan patlayan cinsi latifleri arasında ün salmıştı; omuzlarında apolet yoktu ama bu eksiği tamamlayacak çok daha başka özellikleri vardı. Kuvvetliydi ve iyi beslenmişti; sağlıklı, pembeye çalan bir tene sahipti. Etnik kökeni meçhuldu; Ermeni miydi yoksa Yunanlı mıydı veya Tambov kasabasından mı gelmişti... Kendisini Rus olarak görür ve belli başlı bayramlarda da Rus Ortodoks kilisesindeki âyinlere katılırdı. Yüz hatları geniş ve etkileyiciydi. Özellikle de burnu fazlasıyla göze batıyordu; büyük ve etli olan bu burun "hastalıkları sınıflandıran uzmanlık dalı" için mükemmel bir konu olabilirdi. Siyah zeytin taneleri gibi sevimli gözleri vardı; bu gözler Şark'a özgü gevşeklik ve şehvet düşkünlüğüyle gölgelenmemişti; daha çok aynı anda her tarafa koşuşturabilen karafatmaları andırıyordu. Sesi, bir baş meleğin trompeti gibiydi.

* Saltikov – Shchedrin için sözlüğe *bkz.*

İstediği kadar votka içer ve sarhoş olmazdı. Yahudilere karşı tutucuydu ancak iyi para ödedikleri için zengin Yahudi hastalarının varlığından da memnundu; güzel Yahudi kadınlarla düşüp kalkmaktan da rahatsızlık duymazdı; bu maceralarını da, kendisini damızlık olarak tanımlayan erkek arkadaşlarıyla beraberken hiç çekinmeden, tüm ayrıntılarıyla anlatırdı; ancak Rus hanımefendilerle ilişkilerine gelince, bunları bir sır gibi saklardı.

Bu parlak yıldızların etrafında dolaşan uydular da vardı; bunlar genellikle modellerine benzer yaratılmış olmalarına rağmen her birinin özelliği farklıydı; ancak küçük ayrıntılar çinovniklerin dünyasında fark edilmezdi, bu da kişisel farklılıkların yok olmasına neden olmuştu. Gerçekte, her şey bağıntılı olduğu için –herkesçe bilinen, kanıtlanmış bir önerme– her şeyde ve herkeste hem ayırt edici özellikleri hem de o kutsal kıvılcımı bulmak mümkündü. Bunun için sadece perspektifi değiştirmek yeterdi.

Şimdi biz yine kahramanlarımıza dönelim. Petrovların evinde tüketim vergisi bölümünden seçkin bir memur olan Dolivo-Dobrovolski'yle karşılaşıyoruz; sakalı büyük bir yelpazeye benziyordu, saçları yer yer grileşmişti ve gözleri tiroidi varmış gibi dışarı fırlamıştı. Tuhaftı, ama Petrovların çocuklarını büyüleyen büyük, yeşil bir kurbağayı andırıyordu; o kadar hayranlık uyandırmıştı ki, bir keresinde küçük Volodya, bu tuhaf yabancının içindeki kurbağayı bir an önce görme isteğiyle dayanamayıp, adamın gözlerinin içine bakıp şöyle dedi: "Kolya sizin büyük bir kurbağa olduğunuzu söylüyor. Gerçekten..."

Bu sözler üzerine ortalığı birdenbire bir ölüm sessizliği kapladı: Bunu Dobrovolski'nin göz kırpışları izledi, böyle yaparak anlayamadım-anlayamadım diyordu sanki. Kolya zincirlerinden kurtulmuş azgın köpek gibi annesinin odasına doğru seğirtti ve annesine kardeşinin münasebetsizliğini anlattı. Neyse ki söylenenler misafirler tarafından öyle pek de önemsenmemişti. Fakat Dolivo-Dobrovolski'nin asıl çarpıcı yönü, sakalında sembolleşen önemli kişi havasıydı. Votka bardağını dudaklarına götürmesi kutsal bir tören gibiydi. Yine bir *balık* parçasının aynı yere yönlendirilmesi o kadar ağır ve törensel bir havada gerçekleşirdi

ki, insan bu sıradan işlemin çok derin anlamları olduğunu sanırdı. Bu şatafatlı tavırları her anına hâkimdi: Yürürken, otururken, oyun kâğıtlarını eline alırken, oyunda kaybedenleri not ederken, antrede köşede duran bastonuna göz atarken, kasketini veya şapkasını giyerken, kısacası her hareketi, duygu ve anlam yüklüydü; yani, sıradan ölümlülerinkinden oldukça farklıydı.

Meslektaşı Mihailov ise tam zıddıydı; bu anlamlı, teatral tavırlardan hiçbiri onda yoktu. Zarif, açık sözlü bir adamdı; ne kadar içerse içsin sarhoş olmaz, bıkıp usanmadan üç gün üç gece üst üste kâğıt oynayabilirdi. Onda sınır kavramı yoktu; dünya onun için bir istiridyeydi. Ancak hakkını vermek lazım; ne rüşvet almış ne de başkalarına kötü davranmıştı.

Mihailov'un çürümüş "liberalizm"i o kadar ileriye gitmişti ki, "câhil" bir kadınla evlenmiş üstüne üstlük bir de çocuk sahibi olmuştu; çok güzel bir kız çocuğuydu bu... Biyeltsi'deki hanımefendiler onun karısına aşağılayarak bakarlar ve aralarında fısıldaşırlardı.

Kurşunov ve Semyoniç'in birliğinin düzenbaz veznedarı ve de Aziz Ioann Kronştadski'den saatlerce söz etmeye hazır rahibi de bunlara ekleyelim; işte, MS 189...'da Biyeltsi'de kamu görevlileri, askerler ve din adamlarının küçük dünyalarının fotoğrafı böyleydi. Bu hoş çiçek demetinin dalları arasında, güvercin besleyen muhafaza komutanı, okulun sivri dilli müdürü ve daha düşük seviyelerdeki başka hizmetliler de yer alıyordu; sekreterler, şube şefleri, kâtipler ve daha pek çok bürokrat, bölge insanlarının ellerine, kulaklarına, burun deliklerine yapışarak halkın yavaş yavaş kanını emiyorlardı.

İvan Antoniç bu insanlarla ilişkilerini şu veya bu şekilde sürdürmek zorundaydı. Tabiî konumu nedeniyle bu ilişki gönüllü olmasa da bu çevreye dâhil olmak, nesnel bir biçimde kurulmuş bu sosyal ilişkiler ağının içinde bulunmak gerekliliğinden kaynaklanmıyordu; kendisi aynı zamanda yapısı gereği taş gibi sert, [*Lord*] Byron'unki gibi bir *Child Harold* ya da Budist bir rahip olamayacağı için sosyal ilişkilere de ihtiyacı vardı. Kederli olduğu zamanlarda bile, kalabalıkta kendisini unutmak ve hayata

tutunabileceği yeni bir şeyler keşfetmek için insanlar arasında olmayı isterdi. Üzüntünün içinde yitip gitmek, "acıyı yaşamak" yerine kederden kaçmaya çalışırdı. İnsanlar bu açıdan köpeklere benzerler. Köpekler ikiye ayrılabilir: Bazısı yaralandıklarında köpek sürüsüne karışır; bazısı ise tersine, yaralarını yalayarak iyileştirmek ve bildikleri bazı tedavi edici otları yemek üzere ormana kaçar; ancak çok sonra açlıktan bir deri bir kemik kalmış ama iyileşmiş olarak evinin avlusuna döner. İvan Antoniç ilk gruptan yani sürüye karışan köpeklerdendi. İnsansız yaşayamazdı. Etrafında, günü geçirmek zorunda olduğu memurlardan başka insan olmadığı için geceleri düzenlenen bu iğrenç yeme, içme, kumar partilerinin sürdürüldüğü garip ve anlamsız hayata giderek fazla sürüklenmeye başladı. Bu durum karısını kaygılandırıyordu.

"Lyuboşka, yarın misafirlerimiz olacak..."

"Tanrı aşkına Vanya! Daha önceki gün misafir ağırladık."

"Şey, biliyorsun. Hayır demek yakışık almaz."

İvan Antoniç'in hayatında bu "yakışık almaz" sözü son derece önemliydi. İşinde hatalı davranan bir astını azarlamak ona göre "yakışık almazdı". Hakaret eden birisinin sözünü kesmek de "yakışık almazdı"; aynı şekilde içki içmeye davet edildiğinde gitmemek, kendisine uzatılan bilmem kaçıncı votka kadehini reddetmek ya da oyuna katılmamak da "yakışık almazdı". Kısacası "yakışık almaz" sözü, yaşamının büyük bir bölümünde bir tür davranış biçimine dönüşmüş, hayatına her geçen gün biraz daha egemen olmaya başlamıştı.

"Dinle Vanya, evde yiyecek bir şey yok."

"Bir şeyler ayarlamaya çalış, Lyuboşka. Yoksa kabalık olur..."

"Param bile yok."

"Boşver. Borç alırım nasıl olsa."

"Vanya!"

"Tamam hayatım. Bak şimdi. Biraz konyak, biraz *balık,* mantar, işte hepsi bu."

"Yine her şeyi kafana göre halletmeye çalışıyorsun. Niye bunları yapıyoruz? Ne işimize yarayacak? Her geçen gün biraz

daha bu bataklığın içine çekiliyorsun. Daha geçen gün sen kendin dedin ki..."

"Bırak bunları Lyuba. Ama nasıl onlara "Gelmeyin' diyebilirim ki. Sen de biliyorsun ki, büyük kabalık olur."

Böylece İvan Antoniç, içki ve yiyeceklerin, mezelerin, soğuk ve ara sıcak yemeklerin, şarap, votka, likör yani sözüm ona hayatın mutluluk kaynağı sayılan her şeyin listesini çıkardı. Üstelik tuhaf gelecek ama bu kadar çok yiyecek ve içecek sunmanın misafirler nezdinde uyandırdığı hayranlıktan da için için hoşlanmaya başlamıştı. Nazik ev sahibi rolünün verdiği hazzı tadabilmek, ruhunun derinliklerinde saygı duymadığı ve hiçbir zaman saygı duyamayacağı misafirlerine ziyafet çekebilmek için savurganca para harcayıp karşılığında bir hafta boyunca yarı aç yarı tok gezmeye razıydı. Bu insanlar evinde yiyip, içip, kâğıt oynayıp, mükemmel ev sahipliğini övdüklerinde eski düşüncelerinden vazgeçer ve hepsinin aslında iyi arkadaşlar, harika adamlar olduklarını düşünürdü. O an tüm bu iyi arkadaşların kapıdan çıkar çıkmaz hakkında dedikodu yapacaklarını, "Yahudi âşığı", "deli" gibi sözler söyleyeceklerini de unutmuş olurdu; kalın kafalı, sıkıcı, komplocu ve vicdansız insanlardan oluşan bir toplulukla karşı karşıya bulunduğu gerçeği aklından çıkar giderdi. Yarı sarhoş bir halde, pembe düşlerden oluşan bir dünyaya dalardı; üstelik bu bulutların üzerinde dolaşmakdan hoşnutsuz olduğunu söylemek de yanlış olurdu. Çocuklar, iyi bir ev sahibesi rolünü kusursuz oynayan annelerinin ziyafetin ardında babalarındaki bu değişiklik nedeniyle derin düşüncelere daldığının fakındaydılar; hatta anneleri geceleri ruhlardan korkan sevgili Vanyeçkasını bile yaşlı gözlerle kontrol etmeye gider, bunun "artık son" olduğunu söylene söylene bir önceki gecenin yapmacıklığını üzerinden atmak için ya pirinç kazanın içinde banyo yapar ya da baş ağrısıyla yatağa uzanırdı. Çocuklar anne babalarının bu durumunu açıklayacak ironik bir söz bile bulmuşlardı: "Anne mağrur bir aristokrat, baba katışıksız bir Rus"; bu söz, kendi kendisini eleştirdiği sıralarda İvan Antoniç'i çok güldürürdü. Ancak ne kadar yemin ederse etsin, "artık bu son" sözü daha şimdiden gelecek seferki

"bu son"un haberini vermiş olurdu.

Biyeltsi'de insanlar oldukça önemli olduğu söylenen bir müfettişin gelmesini bekliyorlardı. Nihayet bu zat teşrif etti ve sürpriz bir biçimde Petrovların da ikamet ettiği Staneviçlerin evine yerleşti. Oda Kisyinov'da yaşayan Pavel İvanoviç Staneviç tarafından önerilmişti. Müfettiş Vasili İvanoviç Knyaznin gri saçlıydı, senatörler ve bütün üst düzey çanak yalayıcıların süslü üniformalarına benzeyen seçkinlik sembolü elbiseler giyiyordu, görüntüsü de son derece önemli kişilerden alışık olduğumuz mağrur ve haşmetli kalıba uygundu. Yürüyüşüne azamet katan adımları itibarlı bir adam olduğunu ortaya koyuyordu. Gri, solgun ve pudralı yüzü taş bir maskeyi ya da ölü maskesini, *facies hippocratica*'yı* andırıyordu; bu taş maskenin her iki yanında da, Çar II. Aleksandr stilinde dikkatlice taranmış, koyun pirzolasına benzeyen favorileri uzanıyordu; çenesinin tam ortasında da keçisakalı sarkıyordu. Sulanan gözlerindeki ifade kibirli bir kayıtsızlığı dışa vuruyordu. Ayrıca Vasili İvanoviç'in her sabah flüt çalmak gibi bir tutkusu vardı; bundan daha büyük tutkusu ise kâğıt oynamaktı.

Nitekim üç gün üç gece süren kumar partileri düzenlenmişti. Hatta çok sevdiği flütünü bile çalacak zaman bulamamıştı. Odaların hali cehennemi andırıyordu: Oraya buraya atılmış şişeler, yarı dolu bardaklar, sigara kutuları, yere atılmış ve ayakkabı ile ezilmiş puro izmaritleri, boş ya da yarısı yenmiş sardalye konserveleri, limonlar, iskambil kâğıtları, kâğıt parçacıkları, renkli tebeşir parçaları. Sabahları hava o kadar ağırlaşıyordu ki odaların havalandırılması için âdeta masalara yapışmış gibi duran misafirlerin yerlerinden zorla kaldırılmaları gerekiyordu. Bu andan sonra saygın ziyaretçiler avluya, yorgunluk ve uykusuzluktan iyice sersemlemiş askerler gibi sendeleyerek çıkacaklar, sabahın ayazında tir tir titreyerek, gittikçe donuklaşan ve yıldızların zar zor seçilebildiği gökyüzünü seyredeceklerdi; doğal ihtiyaçlar giderildikten sonra da masalara yeniden oturacaklar hem kendilerini

* "*Facies Hippocratica*", uzun süren bir hastalığın ardından ölmekte olan kişideki belirgin yüz görünümü; Hipokrat yüzü.

hem başkalarını hem de havayı konyak, sigara ve kumar ateşiyle zehirlemeye başlayacaklardı.

Sonra tüm görüntüler sigara dumanı okyanusunun içinde yeniden bulanıklaşacak, insanı andıran belli belirsiz şekiller güç belâ ayırt edilirken, kesik konuşmalar duyulacaktı:

"Büyük Şilem."

"Koz."

"Dam'dan haberiniz var mı?"

"Pas."

"Konyak ister misiniz? Bir kadeh daha...."

"Hıck... İçe... hıck... mem.... İçe...mem..."

Şarap lekeli masa örtüleri, küller, kir, kusmuk izleri, yani domuzlara özgü evrensel pislikleri –tüm bunlar temizlenmeli ve yıkanmalıydı– ortadan kaldırmak da insan ırkının öteki yarısını oluşturan kadınların göreviydi.

Vasili İvanoviç'in denetçilik ziyareti bitmek üzereydi. Böylece Vasili İvanoviç, yarı şiş yüzü, uyuyan bir morina balığınınkileri andıran cam gibi gözlerinin altındaki mor halkalarla, görevini yapmış olma bilinci ve cebini de hafiften doldurmuş olmanın verdiği rahatlıkla, kendisine emanet edilen bölgede her şeyin yolunda olduğunu, bundan daha iyi olamayacağını, sadece Petrov'un Yahudilere biraz yumuşak davrandığını veya halkın çıkardığı bu söylentilerin iyice yayıldığını ama herkesin bildiği gibi halkın sesinin aynı zamanda Hakkın sesi olduğunu üstlerine rapor etmek üzere Kishinyov'a doğru yola çıktı. Eski bir Fransız atasözü *Chaque sot trouve toujours un plus sot qui l'admire** der. Vasili İvanoviç de resmî mühürlü 24 ayar bir aptaldı ve Biyeltsi'dekiler de ondan daha ahmak oldukları için müfettişin ayakları dibinde dolaşmak, boş ve anlamsız gözlerine 'her an emrinizdeyiz efendim' ifadesiyle bakmak için birçok nedenleri vardı. Böylece hem hayran olanlar hem de hayran olunanlar yani iki taraf da birbirinden memnundu. Bu salaklardan farklı kategoride bir ahmak olan misafirperver, saf ve eksantrik "katışıksız" Rus İvan

* Bir aptal her zaman kendisine hayran olacak daha aptal birini her zaman bulur.

Antoniç ise "sevgili arkadaşı" Vasili İvanoviç tarafından başkent Kishinyov'da, Biyeltsi'nin gözleri kamaştıran güneşi üzerindeki tek leke olarak tanımlanacaktı.

İvan Antoniç'e gelince, işlerin böyle olduğuna dair en ufak bir kaygısı bile yoktu. Konuğuna refakat etmek için gösterdiği çabadan dolayı üç gündür hasta yatıyordu. İyileşip, kendisine gelinceye kadar başında ıslak bir havluyla yatmış, sardalye kutularından balık yağı içmiş, inlemiş, dünyadaki her şeye ve herkese sövüp saymıştı.

İşte kasaba denetiminin sonucu buydu.

İvan Antoniç'in işi ağır aksak gidiyordu. İşe karşı bütün ilgisini yitirmişti. Raporları belirli zamanlarda derlemesi gerekiyordu ancak derleme işini daima erteliyor ve son birkaç güne sıkıştırıyordu. Bu nedenle, o birkaç gün fazlasıyla yoğun oluyordu. Böyle zamanlarda Lyubov İvanovna işin yarısını üstlenecek, bu sırada İvan Antoniç huzursuz bir şekilde bir aşağı bir yukarı gezinecek, ellerini çaresizce sallayarak, bu kadar az zaman kalmış olduğunu nasıl olup da anlayamadığını yüksek sesle dile getirerek hayıflanacaktı. Raporların yazılmasına yardımcı olan "sekreter" vardı; Dzyub adlı bu genç adamın sıska ensesinde, *boutons d'amour* [aşk yumruları] adıyla bilinen pembe, kırmızı ve sarı sivilcelerle kaplı, Âdem'in elması gibi olağanüstü büyük bir yumru vardı. Böyle günlerde, kâğıt üzerinde hızla dolaşan kalemlerin sürtünme sesi duyulacak ve raporlar, her şeye rağmen zamanında tamamlanacaktı. Fakat İvan Antoniç Petrov bu çalışmadan kesinlikle hoşlanmayacaktı.

Belki de Kolya'ya yazarlık ilhamı veren bu ortak kalem sallama süreciydi. Ancak o rapor değil ilginç kitaplar yazmak istiyordu. O sırada çeşitli kitaplar okuyordu: Bret Harte ve Korolenko, Dickens ve Leo Tolstoy, *Kedi Murilka* ve Posrednik Yayınevi'nin Marcus Aurelius, Epictetus ve Sakyamuni'yle ilgili kitapları; İncil'de İsa'nın Hayatı ve Heine, Garshin ve Mirra Lokhvitskaya'nın erotik şiirleri; genç oğlan tüm bunları, içine türlü türlü malzemeler tıkıştırılmış bir elma payını yutarcasına büyük bir iştâhla okuyordu.

Ancak Kolya cinsel aydınlanma derslerinden, büyüklerin yalanlarının zihnine yerleşen devasa boyutu nedeniyle hem büyüklere hem de diğer insanlara bu konularda bir şey sormamaya karar verdi ve bu kararını yaşamın ilkelerinden birine dönüştürdü. Çünkü anne babasından gelecek herhangi bir açıklamaya inanmıyordu. Kalitesiz bir şair ve Tahlil Ofisi müdürü olan Kuzma Prutkov'un yazılarında dile getirildiği gibi "Bir kez yalan söylersen sana kim inanır artık?"

Petrovların evinde bulunan çeşit çeşit yayınlar arasında *Rus Şiirinin İncileri* adlı bir antoloji yer alıyordu. Antolojideki şiirler içerisinde Kolya'nın gözdesi olan iki eser vardı. Bunlardan biri Lermontov'un Goethe'den çevirdiği "Über allen Gipfeln ist Ruth" (ya da Lermontov'un çevirisiyle, "*Dağların tepeleri gecenin karanlığında uyuyor*") idi.*

Kolya'nın diğer tercihi ise Maikov'un "Johann Hus'un Yargılanması"ydı.** Şiiri defalarca okuduğu için ezbere söyleyebiliyordu:

Mecliste, Konstanze'de,
Kutsal oturum düzenleyen din adamları
Johann Huss'u mahkûm ettikten sonra
Ona layık bir ölüm tasarladılar.
Uzun siyah cübbeli bir doktor
İşkencenin her türlüsünü tartıştıktan sonra
Orada toplanan herkese
Korku tekerleğinde parçalamayı önerdi.
Şeytanın kaynağı kalbi
Vahşi pagan köpek sürüsüne yedirilecek
Hastalığın kaynağı dili ise parçalanıp
Cehennemdeki kargalara atılacaktı.

* Buharin, belki de Goethe'nin bizatihi yaklaşan ölümüne bakışından etkilendi ve bu nedenle o şiiri iki kez andı. Şiir şöyle olmalı:
Vadilere huzur hâkim./Ağaçların tepelerinde/zar zor işitilen bir hışırtı sesi/Ormanlardaki kuşlar/sessizleştiler./Ama bekle biraz./Yakında sen de/Kavuşacaksın huzura.

** John Huss ya da Jan Hus (1371-1415) – Çek halkının ulusal kahramanı.

"Küçük Robinson" Kolya, John Huss'u bu derece korkunç bir ölüme niçin mahkûm ettiklerini hiç anlamamıştı ama "din adamlarına" karşı yüreği sırf bu nedenle korkunç bir nefretle dolmuştu. Şairin din adamlarına yönelik ironisi bu adamların işe yaramaz olduğunu gösteriyordu. İsa'yı mahkûm eden ve Romalı askerlerle beraber çarmıha gerenler de din adamları değil miydi? "Yahudiler"in İsa'yı öldürdüğünü söylüyorlardı. Ama İsa'nın kendisi de Yahudi değil miydi?

Annesi Mari de Yahudi soyundan gelmiyor muydu? İncil'de İsa'nın "David'in soyundan" olduğu söylenmiyor muydu? Ama David Yahudilerin Kralı'ydı. İncil'de Yahudilerle ilgili sadece bunlar yazılıydı. Hayır, burada yine büyüklerin bir yalanı görülüyordu. Baba Kutsal Kitap'ta yazılanlara gülüp geçiyordu. Peki, tüm bunlar saçmaysa ne diye her pazar Kolya'yı kiliseye götürüyordu?

Daha sonra Kolya'nın zihninde babasıyla gittiği, İsa'nın Dirilişi'nden önceki gece düzenlenen tüm çanların çaldığı o etkileyici ayinle ilgili ayrıntılar canlandı. Uzakta, dirilen Tanrı'nın şerefine yakılan ateşle tutuşturulmuş kandilleri seçebiliyordu. Ama ne yazık ki Kolya zafer ilahilerini duyamayacaktı, çünkü gelirken ayağı güvercin pisliği ve çamurla dolu bir çukura girmiş ve ayakkabısı bileğine kadar leş gibi kokan pislikle bulanmıştı. Galoşlarını kaybetmiş ve tüm geceyi de yeni ayakkabılarını, paçalarını çamurdan temizlemekle geçirmişti. Evet, o Paskalya gecesini çok iyi hatırlıyordu!

"Ama eğer İsa iyiyse" diye kendi kendine akıl yürütüyordu Kolya "Niçin ona inanan insanlar tersini yaptılar? O bize herkesi sevmemizi söyledi – oysa onlar ne yaptılar? İsa yoksuldan yanaydı; peki bu Hıristiyanlar niye öyle davranmıyor? Yine burada da yalan ve hayal kırıklığı söz konusuydu. Peki ya Sakyamuni? Saraydaki hayatını, her şeyi terk ederek kendisi için iyi olanı seçti! Ya Epictetus? O bir köleydi ama ne bilge adamdı! Ve de Dickens'ın *Büyük Umutlar*'ındaki mahkûm... Niçin zenginlerden bin kat daha iyiydi..."

Kolya kendisini her taraftan kapana kıstırılmış gibi hisse-

diyordu: Görüldüğü gibi ne tarafa dönse hayal kırıklıkları, büyüklerin kurduğu tuzaklar ve kapanlarla karşılaşıyordu; onların bariyerlerini aşmak, tüm yalanları ortaya çıkarmak için de bu karmaşada çok dikkatli olmalı, her şeyi titizce ayırmalıydı.

Kolya okudukları içerisinde özellikle de Heine'yi beğenmişti. Çocuk Heine'nin şiirlerini içeren küçük kitabı alarak sofanın bir köşesine büzüşecekti. "Romantiklerin son temsilcisi, şairlerin ve bülbüllerin kralı" olarak tanımlanan şairi okurken acı gözyaşlarını içine akıtacak, boğazına bir yumru oturacaktı.

Hastings Field'teki cesetler ve kanlar arasında dolaşan, kuğu gibi boynuyla Edith vardı. Kolya en ufak ayrıntısına varıncaya kadar rüzgârda dalgalanan saçının tellerini, yaraları ve kanı, hayalinde canlandırabiliyordu. Kuğu gözlü bâkirenin çıldırmış gibi bakan gözlerini görebiliyor, ceset yiyen canavarların iğrenç çığlıklarını duyabiliyor, zavallı bâkirenin dudaklarını yapıştırdığı kılıçla üçlü darbeyi taklit edebiliyordu...

Ayrıca Heine'nin, mezardan sevgilisi Clara'ya "Beni buraya çağıran sensin" diye seslenen Don Ramiro'yla ilgili şiiri vardı. Kolya birdenbire ürperdi. Rahmetli Ramiro'nun gaipten gelen sesini işitir gibi oldu. Dona Clara şimdi ne kadar utanmalıydı! Bu Don Fernando da ne alçak bir adamdı! Kolya Ramiro için derin bir acı hissetti ve gözyaşları sessizce değerli kitabının üzerine aktı.

Ve de genç şövalye Olaf, ne muhteşem bir adamdı! Kral, cellâdını kapısının önüne dikmiş ancak o yine de ölümün karşısında bile yaşamı, yıldızları, çiçekleri yücelten tutkulu bir şarkı söylemişti... Kral ise beş para etmez bir adam, zalimin tekiydi!

Ayrıca *Köle Gemisi*'ni de unutmayalım:

Van Keuck yük gemisinde oturup
Defterinde hesaplar yapar
Yükün değerini kestirmeye
Kârını tahmin etmeye çalışır.

Kolya, birbirlerine zincirlerle bağlı zavallı zencileri, Van Keuck'ün ve gemi kaptanının iğrenç suratlarını gözünde canlan-

dırınca kalbi nefretle doldu ve küçük yumruklarını sıktı.

Öte yandan, bilge hahamın oğlu Gabriel de Saragossa'nın İspanyol asilzadesinin genç kızının burnunu çimdiklemesi ne büyük bir sevinç kaynağıydı! Heine'nin *İbrani Melodileri*'nde yer alan çok hoş bir eserdi bu. Kolya "Çıfıt Yahudiler" hakkında atıp tutanlara bu olağanüstü parçayı okumak, genç kızın yaptıklarını anlatmak istiyordu.

Ya William Ratcliffe? Kolya şu satırları tekrarlayınca kalbi yerinden fırlayacak gibi oluyordu: "Oh! Niçin kılıcınız kanlı, sevgili Edward!"; çıldırmış Margaret'in İskoç şarkısıydı bu.

Sonra Almanzor ve Witzli-Putzli vardı.* Bu açgözlü, kötü İspanyollar cezalarını bulmuşlardı. Ancak Heine'nin şiirindeki en büyük keşif Hıristiyanların Tanrı-yiyen olarak adlandırılmasıydı. Komünyon sırasında İsa'nın asıl vücudu ve asıl kanının ekmek ve şarapta olduğuna inanılması ne kadar saçmaydı! Bu insan yemekten de kötü bir şeydi. Bunu nasıl olur da kimse fark etmezdi? Heine'de anlatılan bir başka şey ise Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan Üçlü'nün çarpım tablosuna uymadığıydı. Gerçekten de öyle değil miydi? Tüm bunlar ne kadar saçmaydı. Hatta Anne bile Sonsuzluk'taki Güneş'in Oğlu'nun Baba'dan nasıl doğduğunu, Kutsal Ruh'un ise sonsuzluktan da önce nasıl var olduğunu açıklayamıyordu. Hangi cehennemde isterlerse doğsunlar! Hangi cehennemden gelirlerse gelsinler. Tüm bunlar çok saçmaydı! Bir gerçek varsa o da tüm bu zırvaların allanıp pullanarak ortaya sürüldüğüydü. Sürekli yalanlar söyleniyordu ve de üstelik bu yalanlar yenilir yutulur cinsten değildi! Hepsi peri masalından ibaretti. Kutsal Kitap'a göre de Tanrı önce ışığı, daha sonra güneşi, ayı ve yıldızları yaratmıştı. Eğer öyleyse ışık nereden geliyordu? İşte bir tane daha: Peygamberlerden biri Tanrı'dan Güneş'i sabit tutmasını istemişti. Oysa coğrafya dersinde anlatılanlara göre güneş değil dünya güneşin etrafında dönüyordu. Yani Kutsal Kitap saçma sapan şeylerden söz ediyordu. Yine anlatılanlara göre, balina adlı bir balık Yunus Peygamber'i

* Heine'nin şiirindeki "*Witzli-Putzli*" adı Aztek savaş tanrısı *Huitzilopochtli* adından esinlenmiştir.

yutmuştu. Ama balina balık değil memeliydi. Üstelik bir insanı yutması mümkün değildi çünkü çok dar bir boğazı vardı. Dünya ateşten bir top halinde başlamıştı. Oysa Kutsal Kitap Âdem ile Havva'nın bir haftada yaratıldığını söylüyordu: Cennet'in o büyülü bahçesindeki sevgililer besbelli özenle yaratılmışlardı. Bilim kitapları dünyanın milyonlarca yıldan beri var olduğunu anlatıyordu, oysa Dünya'nın Yaratılışı'ndan İsa'nın doğumuna geçen süre tam tamına 5.508 yıldı. Bir yandan da, on binlerce yıl öncesinden kalan insan artıklarını gösteren arkeolojik kazılar vardı. Hayır, tüm bunlar saçma ve anlamsızdı.

Böylece Kolya, kendi çabalarıyla uç noktada bir inançsız oldu. Düşünceleri bazen safçaydı; ancak yine de doğal bilimlere dayanan sağlam bir temeli vardı, ironi ve gülünçleştirme ise cila görevini üstlenmişti.

Tabii ki, bunlara yaramaz çocuklara özgü standart küfürlerle beraber çocukça gerekçeler de ekleniyordu.

"Sizin Tanrınız kaldırabileceğinden daha ağır bir taş yapabilir mi?"

Öteki çocuklar donakalacaklardı...

"Belki de Tanrınız, onun kötü, aptal ve bok olduğunu söylediğimde beni cezalandırır."

Kolya'nın arkadaşlarının gözleri şaşkınlıktan faltaşı gibi açılacaktı...

Küfürler gittikçe artıyordu: Aydınlanmadan kaynaklanan tüm özel bilgiler Tanrı'nın, bu şanssız ve uğursuz ilahi varlığın başına patlıyor ancak bu derece korkunç şeyleri cezasız bıraktığı için besbelli Güçsüz olduğu da düşünülüyordu.

Petrovların evindeki kütüphanede, ya Mamin-Sibiryak ya da Nemiroviç-Dançenko'ya ait olan kuzey topraklarıyla ilgili bir kitap daha vardı. Kolya kitaptaki resimlerin yanı sıra çeşitli şekillerdeki altın renkli baskısı ve siyah süslemeli lüks tasarımından fazlasıyla etkilenmişti. Birdenbire, nedendir bilinmez, bu kitabı başka bir yere kopya ettiğinde yeni bir eser, yani bizzat Kolya'nın yapıtı olabileceği fikrini edindi. İşte şimdi gelin de bu durumu çözün: Bu çocuk Tanrı diye bir şey olmadığını çoktan

anlamıştı fakat kopya edilmiş bir kitabın orijinal olabileceğine inanıyordu. Üstelik bundan yüzde yüz emindi. Böylece babasının bürosundan yazışmalar için ayrılmış bir tomar kâğıdı aldıktan sonra bir yerlerde saklanıp kitabı kopya etmek için saatlerce uğraştı. Yanlış yaptığı kâğıtları da buruşturup sofanın arkasına bir yerlere attığı için kısa sürede kullanılmış bir kâğıt yığını oluşmuştu. Bu arada vicdanı da kendisini rahatsız etmeye başlamıştı: Sonuç itibariyle kâğıdı çalmıştı. Epictetus ya da Marcus Aurelius olsaydı böyle davranır mıydı? Kolya kâğıdı çalmış olmanın verdiği utançla kafa derisinin terlemeye başladığını hissetti.

Bir gün yazarlık uğraşısının tam ortasında küçük Andreyuşa'ya bakmakla yükümlü olan ancak aynı zamanda bir gözü de Kolya ve Volodya'yı kontrol eden yaşlı dadıya yakalandı.

"Kolya, ne yapıyorsun burada?"

"Kitap yazıyorum."

"Ulu Tanrım! Şu kâğıtlara bak! Nereden buldun bunları?"

"Kitap yazmak için her zaman kâğıda ihtiyacın vardır."

"Ya öyle mi? Peki ne yazıyorsun Tanrı aşkına?"

"Size dedim ya işte. Kitap yazıyorum."

"Azizler aşkına! Peki, tüm bunları nasıl yazıyorsun?"

"Çok kolay. Kafamdan."

"Babanın kâğıtlarından mı aldın? Peki, ona sordun mu?"

"Oh, sevgili dadıcığım, lütfen bir şey söyleme. Biraz aldım. Söz başka almayacağım..."

Dadı anlatmayacağına dair söz verdi. Bir de sofanın arkasında, buruşturularak atılmış, bunun on katı kâğıt olduğunu bir bilseydi! Bu çöplükten nasıl kurtulacaktı? Kolya bunları nereye atabilirdi? Kolya'nın küçük beyninin çözemeyeceği kadar büyük bir sorundu bu; üstelik ortaya çıkacağından emin olduğu suçu da zihnini kemirip duruyordu.

İşte Kolya Petrov'un yazarlık hevesi, çocukluğunda ilk kez böyle tuhaf bir biçimde ortaya çıkmıştı.

5. Bölüm

O, Biyeltsi'nin ufkunda bir şimşek gibi belirdi, kayan bir yıldız gibiydi, düşen bir meteor gibi ışık saçıyordu. Menekşeyi andıran derin mavi gözleri, lepiska saçlarıyla çok hoş genç bir kadındı; sevimli yüzü Staneviçlerin bahçesindeki eşsiz bir gül gibiydi, parlak gün ışığını andıran altın sarısı saçları iki örgü halinde başını çevreliyordu; tatlı gülüşü ilkbaharın sıcak günlerini çağrıştırıyor; yumuşak adımları, kuğularınki gibi doğuştan gelen zarafetini gözler önüne seriyordu. St. Petersburg'taki enstitülerden birinden mezun olmuştu, kozasından yeni çıkmış parlak renkli kanatlarıyla, hayatın hoyrat ellerinin henüz dokunup bozamadığı güzelliğiyle kelebek gibi bazı uzak akrabalarının bulunduğu Biyeltsi'ye konmayı tercih etmişti. Yelena Vladimirovna Klevanskaya adlı bu genç kız henüz 19 yaşının bile baharını yaşıyordu. Her şeyiyle hayranlık uyandıracak kadar doğaldı. Sanki ünlü bir Fransız atasözü olan, *Pour être belle, il faut souffrir** deyişini çürütmek için yaratılmıştı.

Biyeltsi'deki varlığı (Staneviçlere taşınmıştı, kızlarıyla da kısa sürede çok yakın arkadaş olacaktı) büyük bir heyecan yaratmıştı. Dış görünüşünün çekiciliği yanında başka özellikleri de vardı: Kendisi, Faust'un her sözünü bir papazın erdemli öğütleri olarak kabul eden Gretchen gibi saf ve aciz tiplerden değildi. Son derece canlı, eğitimli, akıllıydı; ayrım yapmadan herkese karşı güven veren, abartılmamış bir kibarlık sergiliyordu ve özellikle de topluluk içerisinde o alışılmış utangaç görüntüyü sergilemi-

* Güzel olmak için acı çekmek gerekir. – *ç.n.*

yordu. Birkaç gün içinde ünü tüm bölgeye yayılmıştı; ilahi bir varlığın etrafında dolanan müminler gibi Biyeltsi enteli jensiyasının genç, yaşlı, sivil, asker bütün önemli şahsiyetleri onun etrafına toplanmaya başlamışlardı. İnsanlar yerçekiminin genel kurallarına uymakla birlikte, geleneksel yörüngelerin dışında yeni yörüngeye girmişlerdi. Staneviçlerin evi muhabbet ve kahkaha sesleriyle çınlamaya başlamıştı, kısacası gürültü değil ama neşeyle dolmuştu. Yelena Vladimirovna'ya ilgi, telaşla koşuşturan, heyecanlı bir kalabalık da yaratmıştı; erkekler onu gruplar halinde ziyaret etmekle yetinmiyor, ziyarete giderken hediye olarak buket buket çiçekler, şekerlemeler, çikolatalar, hoş resimler ve heykelcikler de getiriyorlardı; kısacası ev sayısız hayranın meleğe benzetilen bu kıza getirdiği çeşit çeşit hediye ile dolup taşıyordu.

Tam bu sıralarda, herkesin Lyalya Teyze ya da Lyalka Teyze olarak çağırdığı, Lyubov İvanovna'nın üvey kızkardeşi de Petrovları ziyarete gelmişti. Hâlâ genç, ilginç, çok akıllı ve her tür önyargıdan arınmış bir kadındı. Ancak genç olmasına rağmen ruhunu derinden sarsan bir dram yaşamıştı. Enstitüde çalıştığı sıralarda platonik bir aşk yaşamış, iki genç birbirlerini çok sevmiş ama genç adam her zaman belli bir mesafede durmayı tercih etmişti. Bu mesafeli davranışın arkasındaki hikâye yıllar sonra ortaya çıkmış ve iki tarafın aşkının daha da güçlenmesine yol açmıştı. Olayın sırrının anlaşılması ise gerçek bir trajediydi. Birgün, Lyalya Teyze'nin büyük bir tutkuyla bağlandığı bu genç adam –görünürde herhangi bir neden yokken– çıldırdı. Daha sonra kendisinin, gizli gizli tedavi olduğu *lues** hastalığından dolayı delirdiği öğrenildi. Hastalığın aileden "kalıtsal bir hediye" mi yoksa eski bir günahın sonucu mu olduğu anlaşılamadı. Ancak o hastalığını biliyor ve büyük bir acı çekiyordu. Sevgilisine duyduğu aşkın platonik sınırları aşmamasının nedeni buydu. Hastalığının tedavi olacağını umuyor muydu, yoksa kadınlardan tamamen uzak duracak gücü mü yoktu, ya da bu korkunç sırrı aş-

* Frenginin Latincesi.

kına anlatmaya mı hazırlanıyordu... Elveda bile demeden öldüğü için tüm bu sorular cevapsız kalacaktı.

Lyalka Teyze bu gerçekleri enstitüden arkadaşı olan sevgilisinin kız kardeşinden öğrendikten sonra tabiî ki kanadından vurulmuş bir kuşa döndü. Yüreği kanıyordu. Neredeyse ruhsal bunalım geçirmenin eşiğindeydi. Avcılar bu tür durumları iyi bilirler: Yaralanan ördek önce birden titredikten sonra dimdik uçar, bir ara düşer gibi olursa da yine doğrulur ve gökyüzünde bilinmeyen bir uzaklığa uçmaya çalışır; belki de uzaklarda bir yerlerde düşüp atmacaya yem olur; ya da belki de yarası iyileşip, sadece geçmişin fiziksel bir anısı olarak ara sıra hafiften kendisini hissettirir.

İşte zavallı Lyalka Teyze'nin durumu böyleydi; kafasındaki bin bir düşünceyi ve kalbindeki acıyı bastırabilmek için kendisini uzak diyarlardaki Bessarabia'ya atmıştı. Yakınları onu sevgi ve şefkâtle kucakladı. Staneviçlerin kızı ona âşık oldu, oğlanlar da büyük bir hayranlık beslediler; Kolya'nın hayranlığının asıl nedeni getirdiği ok-yay takımı değil Lyalka Teyze'nin kendileriyle büyüklerle konuşurmuş gibi konuşmasıydı, Teyze, Kolya'nın çevresindeki insanların sandığından çok daha fazlasını anlayabildiğinin farkındaydı. Böylece iyileşme süreci başladı; hatta bazen, büyük bir şok yaşayan insanlar gibi şen şakrak gözükmeye çalışıp, küçük bir flört de yaparak sevimli bir havaya büründü. Staneviçlerin büyük oğlu Pavel İvanoviç, ateşli, kadife bakışlarıyla, dişisine kur yapan erkek bir güvercin gibi etrafında dönüp duruyordu. Gözlerini oğullarının üzerinden ayırmayan yaşlı Staneviçler biraz sevinç biraz da kaygıyla bir şeylerin olacağını hissettiler (oysa herhalde hiçbir şey olmayacaktı)...

Nihayet sahneye Yelena Vladimirovna çıktı. Tüm yörüngeler yeniden belirlendi. Lyalka Teyze bunun üzerine bavullarını toparlayıp, tüm yalvarmalara rağmen Moskova'ya döndü: Ya bir kadın olarak ikinci planda kalmayı istememiş ya da ruhunun derinliklerinde gözyaşı dökmeye devam ettiği halde, sergilediği akıllı ve şen şakrak görüntüden rahatsız olmuştu; bu çelişki onun için çok acıydı. Gerekçesi her ne olursa olsun, itirazlara, ikna

çabalarına kulak tıkayacak ve geldiği gibi birdenbire kaybolup gidecekti.

Böylece Yelena Vladimirovna'nın egemenliği sağlam ve sarsılmaz bir monarşiye dönüştü.

Klevanskaya ve Yelizaveta İvanovna arasındaki arkadaşlık doğal bir biçimde gelişti. İkisinin de yaşları ve ilgi alanları aynıydı ve aynı düşleri vardı. Kızlar, Kolya'yı sürekli Yelizaveta İvanovna'nın küçük odasına çağırıyorlardı. Bu odadaki her şey çocuk için tuhaf ve büyüleyiciydi: Özenle düzeltilmiş yatak, üzerinde aynası ve kesmeli camdan yapılmış çeşit çeşit parfüm şişeleri olan makyaj masası, yatağın başucunda asılı dekoratif kilim ve tavus kuşları ve cennet kuşları figürleriyle süslenmiş paravan; bu paravan odayı gerektiğinde ayırmak içindi. Alışılmadık, mahrem, ulaşılamayan ve tamamen kendine özgü bir ortamdı bu oda. Kızlar küçük oğlanı şefkâtle sarıyor, hatta bazen onu öpüyorlardı, parfümlere boğuyor, şiir okuması için hoşuna gidebileceğini düşündükleri çeşitli maskaralıklar yapıyorlardı.

Kolya'ya yönelik bu farkında bile olunmayan erotizm ve annelik içgüdüsünün tuhaf karışımı çocuk üzerinde hafiften bir uyuşturucu etkisi yaratmıştı. Yelizaveta İvanovna'nın sayısız parfümünden yayılan aroma sisinin içinde kaybolmuş gibiydi. Bu siste kızların tatlı seslerini duyabiliyordu: Bir yandan esmer kızın hızlı hızlı konuşması, diğer yandan sarışının göğsünden yükselen kontralto sesi. Beyaz dişler parlıyor, siyah ve koyu mavi gözler neşeyle gülüyordu. Kolya utanmıştı, fakat kızların odasında oturmak yine de güzeldi. Şiir okuması için ısrar etmelerine gerek yoktu: Ağzından sırasıyla çıkan sayısız dize dinleyicilerinin başından aşağıya dökülecekti.

"Kolya, lütfen 'Dağların tepelerini'... 'söyle'..."

Ve çocuk Geothe'nin şiirini Lermontov'un çevirisiyle söylemeye başlardı. Son dize olan –burada herkes içini çekerdi–, "Bekle biraz, yakında sen de/Kavuşacaksın huzura." söylendiğinde ortalığı melankolik bir sessizlik kaplardı. Daha sonra kızların bir başka isteği daha olurdu: "Hadi şimdi de Fet'ten bir şeyler söyle sevgili Kolyeçka."

"Pekâlâ, hangisini? 'Sana selâm getirdim'i ister misiniz?"

"Tamam. Önce bunu söyle sonra da 'Fısıldayarak utangaç bir halde'yi."

"Pekâlâ, istediğiniz buysa."

Kolya, çeşit çeşit renklerdeki yastıklarla süslü divanın köşesine biraz daha rahat yerleşti. Gaz lambasının buzlu camından ve makyaj masasında aynanın önündeki iki mumdan yansıyan ışık çocuğun oturduğu yere zar zor ulaşıyordu. Kızların isteklerine uyarak Fet'ten ısmarlanan parçaları söyledi. Ancak Kolya, Yelena Vladimirovna hayran olmasına rağmen Fet'i sevmiyordu. (Bu kız herhalde Pisarev'in* öğretilerinden etkilenmemişti; galiba enstitüsündeki eğitim çok daha farklı bir çizgideydi.)

"İsterseniz Heine'den de bir şeyler söylerim."

Böylece heyecandan titreyen sesiyle "Hastings Field"i ezbere okuyacaktı. Özellikle de şu dizeler çok etkileyiciydi.

"Boynu bir kuğununki kadar zarif
Olağanüstü beyaz, ince ve güzeldi
Ve şimdi Bowes'ta yatan Kral Harold
Bir zamanlar onu tutkuyla sevmiş,
Ona âşık olmuş, öpmüş ve sarılmış,
Ancak daha sonra unutup terk etmişti...
Günler günleri, yıllar yılları kovaladı
Böylece on altı yıl geçip gitti..."

İşte burada kızlar sessizleşir, göğüsleri iner kalkar, gözleri yaşlarla dolardı.

Son dizede yani, Edith'e sevgilisinin cesedi getirildiğinde;

"Rahipler alçak sesle bir dua mırıldandılar."

dendiğinde kızlar zaten gözyaşlarını tutamayacaklardı. Odanın karanlığında Kolya da kızların görmemesi için ceketinin koluyla gözyaşlarını yavaşça silecek ve birkaç dakika hiçbir şey konuşamayacaktı.

---

* Pisarev, Dimitri İvanoviç (1840-1868) Rus yazar, edebiyat eleştirmeni. Rus devrimci ütopik sosyalistlerindendi. Fet'in sert bir eleştirmeni. – *ç.n.*

Kolya bazen onlara Çehov'un *Renkli Masallar*'ından ya da Gogol'un *Dikanka yakınlarındaki Çiftlikte Geceler*'inden de bir öykü okurdu. Özellikle Gogol'un "Korkunç İntikam" öyküsünde şeytan sihirbazın dev kafasının büyümesini okuduğunda tüyleri diken diken olurdu... Kızlar da korkudan kaskatı kesilmiş bir halde sessizce onu dinlerlerdi.

Okuma faslı bittiğinde de Kolya'yı şekerlemelere boğarlar, ertesi gün her yerde de ne kadar iyi okuduğunu, ne kadar mükemmel bir çocuk olduğunu anlatarak hakkında övgüler düzerlerdi. Böyle durumlarda İvan Antoniç'in yüzü sevinçten parlar, Lyubov İvanovna ise gülümserdi. Kolya ise kıpkırmızı kesilir ve utancından kaçacak delik arardı; ancak içten içe bu övgülerden büyük bir kıvanç duyar ve kendisini âdeta bulutların üzerinde dolaşıyormuş gibi hissederdi. Sanki baş döndürücü bir çiçek bahçesine düşmüş gibiydi. Gökyüzünü seyreder ve kim bilir neler düşünürdü.

Yine böyle şiir gecelerinin birinde Yelena Vladimirovna tatlı bir heyecanla, sahip olduğu en değerli şeyi (onun söylediğine göre) Kolya'ya hediye etti. Bu, enstitüdeki albümüydü; olağanüstü güzel bir kâğıttan ve pahalı deri ciltten hazırlanmıştı. Üstelik çok hoş bir kokusu vardı. Hemen hemen bütün sayfaları şiir dizeleri, enstitüdeki arkadaşlarının, öğretmenlerinin, St. Petersburg'taki tanıdıklarının onun için yazdıkları satırlar, basit çizimler, mutluluk dilekleri, ünlü insanların sözleri, içeriği bazen yüksek sosyetenin beğenisine denk düşen –örneğin, "Ayağa kalkın artık gönlü ferah leydilerim ve lordlarım"– İngiliz ve Fransız şairlerinden kendi yaptığı çevirilerle doluydu.

Bu "leydiler ve lordlar" seçkin tabakanın katılacağı geyik avına davet ediliyorlardı. Kolya, bu sevimli kızdan gelen hediye nedeniyle büyük bir gurur duyuyordu. Bu albüm en değerli hazinesi olacak ve Puşkin'in "Cimri Şövalye"sindeki kahraman gibi bir köşeye oturup saatlerce hazinesine bakacak, içeriğini zaten ezbere bildiği sayfalarını tekrar tekrar karıştıracaktı. Ancak çeşit çeşit yazılar, şiir ve öyküler arasında özellikle bir satır Kolya'nın dikkatini çekmişti. Bir köşeye dikkatle işlenmiş olan bu kısa ve

öz yazıda "Moizeka'yı unutma" deniyordu. Hepsi buydu, herhangi bir imza ya da başka bir şey yoktu. Kolya bu tür yazıların ne anlama geldiğini çoktan öğrenmişti ve kısa olmasına rağmen ne kadar anlamlı olduğunu çok iyi biliyordu. Kalbinde bir şeylerin koptuğunu hissetti.

Bu çocukluğa özgü bir tür olgunlaşmamış kıskançlık mıydı? Hemen hemen. Kolya hiçbir zaman, pek çok insanın biyografisinde dile getirdiği çocukluk sevdaları yaşamamıştı. Ancak yine de Yelena Vladimirovna ile bu bilinmeyen "Moizeika" arasında bir sır olmasından acı ve sıkıntı duyduğuna göre kıskançlığa benzer bir şeyler, bu duygunun ilk kıpırdanmalarını hissetmiş olmalıydı.

Bu arada, Yelena Vladimirovna'ya kur yapma faaliyetleri de aralıksız sürüyordu; onu ziyarete gelen kalabalık asla eksilmiyor, Yelena Vladimirovna da bundan büyük bir mutluluk duyuyordu; etrafına neşe ve ışık saçıyor, zekâsıyla herkesi kendisine hayran bırakıyordu. Hatta İvan Antoniç bile –Lyuboşka'ya tam bir sadakatle bağlı olmasına ve ruhunun derinliklerinde *mit Haut und Haar** kendisini karısına ait hissetmesine rağmen– bu genç kadının varlığıyla neşelenmiş ve yüzünde tutkulu bir ifadeyle Lokhvitskaya'dan şu dizeleri söylemişti:

Tutku dolu yaz eğlencelerini arıyorum
Karanlıkta elimdeki mumlarla

Ya da daha da ileri gidip şu riskli dizeleri bile okumaktan kaçınmamıştı:

Bana bir kadın verin, vahşi bir kadın,
Bir aşk sarmaşığı gibi etrafında dolanayım.

Bu şiirlere herkes hep bir ağızdan gülecekti; hatta Biyeltsi'nin resmî zevatının bu mağrur tipleri bazen alkışlayacaklardı da. Kolya, babası Biyeltsi'deki çinovniklerle beraber olduğunda daima tedirgin olurdu; onların İvan Antoniç aleyhine tavırlarını çoktan anlamıştı. Babasını çok seviyordu; kutsal olan her şey-

* Kanıyla, canıyla, – *ç.n.*

le dalga geçmesini, şiir söylemedeki ustalığını, bildiği şeyleri, anlattığı öyküleri seviyordu; kısacası sadece sevgili, tatlı babası olduğu için seviyordu. Bu nedenle, babası her zamanki gibi insanların içki içmek için birbiriyle yarıştığı bir toplantıda kusunca çok üzülmüştü. Ayyaş Mihailov dışında gelen misafirlere tahammülü yoktu; Mihailov'u ise Ren kıyısındaki geçmiş zamanlara ait şatoların olağanüstü resimlerini yaptığı ve Kolya'ya da komik resimler çizmeyi öğrettiği için seviyordu; örneğin Mihailov ona, vadinin tepesinden bakıldığında arabacının kırbacının görülebildiği ancak troykanın görülmediği "Vadinin öte yanındaki troyka"yı çiziyordu; ya da "karakolun arkasındaki nöbetçi asker" resminde nöbetçi asker yerine sallanan bir süngü görüyordunuz; "yerde yatan atlar"da ise resme sağ köşeden baktığınızda atlar dörtnala gidiyormuş gibi gözüküyordu. Mihailov'un Kolya'ya öğrettiği daha pek çok kâğıt hilesi vardı.

O sıralarda Kolya artık kızlarla arkadaşlığı kesmişti. Ancak Mihailov'un kızıyla "ilişkisi" sürüyordu; beraber yürüyüşe çıkıyor, salıncakta sallanıyor ve oynuyorlardı. Güzel, nâzik bir kızdı ancak insanlar ona sırt çeviriyorlardı çünkü "gayri meşruydu". Kolya bunu biliyordu; etrafındakilerin ona nasıl davrandıklarını gözlemlemişti (kimse onu evine davet etmiyordu) ve olağandışı bir şeyler sezinlediği için de yeni kuralı olan kızlarla görüşmeme konusunda bir istisna yapmaya karar vermişti. Bir gün evlerine de götürmüş ve bütün günü onunla geçirmişti; hatta kızın bütün gün ortalıkta olmamasından Mihailovlar o kadar telaşlanmışlar ki kaybolduğunu ya da çingenelerin onu çaldığını düşünmüşlerdi. Kolya'nın arkadaşlığı çok hoşuna gitmişti.

Sonra birdenbire –bu çok tuhaf bir şeydi!– Kolya, Yelena Vladimirovna'yı ziyarete gelenlerin ona layık olmadıkları duygusuna kapıldı; hepsi de aptal, dar kafalı ve sıradandı. Kızın, şık ceket ve çizgili pantolonlar içerisindeki bu akıllı geçinen, saygın aptalların etrafında sudaki bir balık gibi sıçrayıp durması, flört eden bir koket gibi davranması sinirini bozuyordu. Staneviçlere söz yoktu. Ama ya ötekiler? Yelena Vladimirovna tekrar tekrar aynı şeyleri dinlemekten, hep aynı gülüş ve mimiklerin eşlik etti-

ği fıkraları, yorumları ve esprileri işitmekten sıkılmıyor muydu?

Kolya o sırada kızın tamamen farklı olduğunu, Yelizaveta'nın odasında oturup şiir dinleyen kızla aynı olmadığını düşündü. O odada her şey tatlı, ince, nazik ve güzeldi. Oysa burada şarap şişeleri, yapmacık hareketler ve her şeyden önemlisi aptallık vardı. Böylece Kolya'nın içinde, sadece "iyi"nin kalabilmesi için "kötü" Yelena Vladimirovna'ya hoşuna gitmeyeceği bir şeyler yapmak isteği uyandı. Bunun için önceden hazırladığı, bilinçli bir planı ya da amacı yoktu. Bu konuda hiçbir art niyet taşımıyordu. Tersine, bilinçsiz bir dürtüydü onu buna iten. Çocuk ruhunun derinliklerinden doğan karanlık bir arzu, tanımlanamayacak bir dürtüydü onu harekete geçiren. Kolya'ya öyle geldi ki, Yelizaveta'nın sevgili odasını ve onunla ilgili her şeyi korumak için nöbet tutuyor, gerçek Yelena Vladimirovna'ya göz kulak oluyor ve şövalye ruhuyla onu etrafında "kuyruk sallayan köpekler"den koruyordu. Kolya o çocukluk dönemindeki aydınlanmayla, tüm bu iltifatların St. Petersburglu bu genç sosyete kızının hoşuna gittiğini henüz anlayabilecek durumda değildi. Onun saf düşüncesine göre, Yelena Vladimirovna'nın misafirlerle beraberken davranışları anormaldi; Hegel'i tanımış olsaydı, İdea'yla uyuşmadığını, gerçek ve rasyonel olmadığını söyleyecekti. Ancak tahmin edileceği gibi o sıralarda henüz Hegel'i tanımıyordu. Yine de Yelena Vladimirovna'nın yapmacık davrandığını, tavırlarının yanlış olduğunu ve özünü yansıtmadığını düşünememekle beraber tüm bunları hissetti.

İşte tüm bu bölük pörçük düşünceler, resimler, duygular ve telaşlar güzel bir günde oldukça şaşırtıcı bir şekilde sona erdi. Staneviçlerin evinde "tam takım herkesin toplandığı" günlerden birinde yine her zamanki gibi Yelena Vladimirovna etrafına gülücükler saçmakla meşguldü. Kolya da değerli albümü elinde bir köşede gelenlere bakıyordu. Birdenbire Çehov'da "Hımın, ben biliyorum" diyen çocuk gibi albümü açıp, kendisini üzen yazıyı buldu ve yüksek sesle okudu: "Yelena Vladimirovna'nın albümünden: 'Moizeika'yı unutma'". Orada bulunanların büyük bir çoğunluğu –belki de tümü– bunun anlamını bilmiyordu. Ama

Yelena Vladimirovna çok iyi anlamıştı. Ok gibi oturduğu yerden fırlayıp albümü almak için Kolya'nın arkasından koştu. Kolya şimşek gibi odadan çıkmış kız da arkasından fırlamıştı. Aslında bir tavşan kadar hızlıydı. Ama duvar ve çitleri atlayamıyordu. Kolya ise iki duvarı atladıktan sonra çoktan kayıplara karışmıştı. Böylece kovalamaca sona erdi.

Bu olay Kolya için beklenmedik bir biçimde kapanmıştı. Belli ki bu "Moizeika" kızın hayatında sandığından çok daha önemli bir rol oynamıştı. O anda, bu hareketiyle aslında gerçek Yelena Vladimirovna'ya, Heine'nin romantik dizelerini dinlerken hüzünlenip sessizleşen kıza çok sivri bir iğne batırdığını anladı. Vladimirovna'nın benliğinin bu gizli yönü kötü çocuk Kolya tarafından herkese gösterilerek alay konusu edilmişti. Böylece Yelizaveta'nın odasında geçirilen geceler sona erdi. Yelena Vladimirovna tekrar albümü almaya kalkışmadı; onu gördüğünde kibarca selam verdi ama bir daha şiir okumasını istemedi. Bu olayın üzerinden birkaç gün geçtikten sonra St. Petersburg'tan gelen bir telgraf üzerine, etrafında dolaşan erkekleri sudan çıkmış balık gibi ortada bırakarak ani bir kararla kuzeydeki başkente doğru yola çıkacak ve Yelena Vladimirovna'dan geriye kalan tek şey albümü olacaktı.

Ancak talih Kolya'nın yüzüne güldü ve Vladimirovna'nın gidişinden doğan boşluğu başkaları doldurdu. Slavyanskilerin Moskova'dan Biyeltsi'ye gelmeleri beklenmedik bir ziyaretti. Bayan Slavyanski, kızlık soyadıyla Gorodetskaya ya da İvan Atoniç'in kullandığı adıyla "Nataşka Gorodetskaya" eski bir arkadaşı, evlenmeden önce trajik bir aşk yaşadığı devrimci güzel sevgilisinin kan kardeşiydi. Natalya Dmitriyevna, dış görünüşü, iradesi, zekâsı, olağanüstü iyi eğitimi ve geniş kültürüyle Biyeltsi'dekilerin düşük standardıyla karşılaştırılamayacak bir kadındı; her şeyiyle göze çarpıyordu Kocası da iyi eğitimliydi; ancak bu hasta ve zayıf bünyeli adam, ayaklarını bile zar zor sürebiliyordu, son derece de miyoptu. Büyük bir kafa ve gözlüklerinin oturduğu küçük bir burundan oluşan hastalıklı çehresi ve tarak yüzü görmemiş parlak renkli, karmakarışık saçlarıyla karısının

tam zıddıydı. Biyeltsi'ye gelirken küçük oğulları Tosya'yı da (Anton) beraberlerinde getirmişlerdi. Tosya kelimenin tam anlamıyla bir fenomendi. Kolya Petrov'a yaşıt, ince, zayıf ve had safhada miyop olduğu için kalın camlı gözlükler takan bu çocuk, fiziksel anlamda babasının kopyasıydı. Ancak o yaştaki bir çocuktan beklenmeyecek derecede okumuş, bilgili ve kıvrak bir zekâya sahipti.

Slavyanskilerin Biyeltsi'ye gelmeleri Petrovların hayatına yeni bir insanî soluk katmıştı: Nihayet, tam bir değişikliğe yol açacak gerçek insanlar gelmişti! İvan Antoniç'in zihninde eski anılar canlanırken, bir yandan da Moskova'daki gelişmiş düşünce ortamı, tüm fikir ve ilgi alanlarıyla tatlı bir bahar esintisi gibi hoş kokular yaymıştı. Lyubov İvanovna da çok sevinçliydi; sonunda, kasabadaki bön çinovniklerle ilişkilerine ara vermesini sağlayıp insanca konuşabileceği kişilerle karşı karşıyaydı. Yaşamı çocuk bezleri yıkamak, yemek pişirmek, ev işleriyle uğraşmak, misafir ağırlamak, bu konularda deneyimli bir eş gibi davranamamak kaygılarıyla geçen zavallı kadın nihayet o özlem duyduğu muhabbet ortamını bulabilmişti. Ancak aralarında en mutlusu herhalde Kolya'ydı, çünkü ilk kez kendisinden aşağıda olmak bir yana, pek çok alanda kat kat üstün olan bir arkadaş bulmuştu. Tosya'nın olağanüstü donanımına ilk başta şaşırdıysa da onun üstünlüğünü hemen kabul etti.

Çocukların birbirlerini inceleyerek kısa kısa cümlelerle konuştukları o ilk bahçe gezintisinde Kolya'nın Uriel Acosta'yı bilmediği ortaya çıktı. Tosya, bunun üzerine yumuşak ama kendinden emin bir sesle, bu inatçı rasyonalist düşünür hakkında uzun bir söylev verdi. Tosya'nın Swift'i okuduğu da öğrenildi; oysa Kolya'nın bundan haberi bile yoktu. Sonra Kolya döllenmenin sırlarını açıklamaya başladı ancak Tosya yine ince ama son derece kararlı bir ses tonuyla hücre bölünmesi, tomurcuklanma veya aşılama yoluyla üremeyi anlattı; Kolya'nın tüm bunları aklının ermesi mümkün değildi, üstelik öteki çocuklardan da duymamıştı. Kolya bu kez büyük bir şevkle kuşlar ve kelebeklerinden söz edecek oldu. Tosya buna da mikroskobuyla yaptığı incelemeler-

den ve tek hücreli hayvanların ne kadar ilginç olduğundan söz ederek cevapladı. Kısacası ormanın ne kadar derinlerine dalarsanız o kadar çok odun buluyordunuz. Ayrıca Tosya'nın Almanca ve Fransızca da bildiği ve bunları oldukça iyi konuşabildiği ortaya çıktı; oysa Kolya'nın bu konuda en ufak bir fikri bile yoktu. Ve de üstüne üstlük Tosya yumuşak sesiyle İtalyanca bir şarkı söylemeye başladığında (*La donna e mobile* Kolya'ya tanıdıktı), kahramanımız bir kez daha hem de bir daha ayılmamak üzere şoka uğrayacaktı. Doğrusunu söylemek gerekirse Tosya bitkilerin ve hayvanların dünyasını Kolya kadar iyi tanımıyordu, resim çizemiyor, ağaçlara tırmanamıyor, örümcek yakalayamıyor ya da dağ sıçanlarını dışarı çıkarmak için yuvalarına su dökmüyordu. Bu nârin insan, çok üstün beyinle dolu değerli bir kap gibi korunmalıydı. Çünkü sürekli üşütüyor, baş ağrısı çekiyor, çökük göğsü endişe ve acıma duygusu uyandırıyordu... Ancak Kolya onun kitap bilgisinin altında ezilmişti; ona öyle gelmişti ki, sanki Tosya'nın büyük, solgun ve zayıf yüzü, gerisinde çeşit çeşit bilgiden oluşmuş erişilemez bir dağı saklıyordu.

Birkaç gün içinde de iki çocuk çok yakın iki arkadaş oldu ve bütün günü beraber geçirmeye başladılar. Tosya kendisindeki eksiklikleri Kolya'da bulduğu için ondan hoşlanıyordu. Kolya'ya gelince, o zaten çoktan Tosya'nın zekâsına tapmaya başlamıştı: Tosya'yla arkadaşlığı kutsal bir şeydi; zayıf bünyeli ama zeki küçük arkadaşı için ejderhalarla bile çarpışmaya hazırdı. Tosya'nın konuşma tarzı, küçük bir çocuktan beklenmeyecek kadar edebiydi; okuyor gibi konuşuyordu; her bir cümleyi büyük bir titizlikle kuruyordu ve bırakın çocukların konuşmasını, büyüklerin sıradan konuşmasından bile çok farklıydı. Tosya çarpıcı ve ince zekâsıyla, muhalifine akılcı saldırılar düzenleyip keskin bir mantıkla onu parçalara bölüp Pisarev gibi alay etmeyi çok iyi biliyordu; üstelik bunu, sesini asla yükseltmeden, sakin biçimde yapıyordu. Yapısındaki keskin yoğunlukla, bu sakin, coşkusuz hatta ilgisiz dış görünüşü karşıt gibi görünüyor ve insanlar üzerinde ilginç bir etki uyandırıyordu. Onu tanıyan büyükler bu tavırlarına bir yandan gülümsüyor bir yandan da bu hassas bünyeli çocuğun

tüm bunları bu yaşta nasıl öğrendiğini düşünüyorlardı. Nitekim düşünme kapasitesine göre değerlendirildiğinde, ona bir çocuk gibi davranmak mümkün değildi; bu ancak cılız kalmış çok bilge bir kişi, kalın gözlüklerin arkasından bir çift porselen gözün hiç kırpmadan baktığı süper zeki bir cüce olabilirdi. Ancak bu zihin hipertrofisi Tosya'ya pahalıya mal olacak, kendisi birkaç yıl sonra büyümeye bile zaman bulamadan bir hastalık sonucu ölecekti. Ancak bu çok sonraları oldu. O sıralarda henüz hayattaydı ve Kolya'yla da çok iyi arkadaş olmuşlardı; Kolya onu tüm kalbiyle çok sevmesine rağmen arkadaşı için endişeliydi; ender görülen ve asla yeri doldurulamayacak olan bir hazineyi kaybetmekten korkan insanlarda rastlanabilecek bir tedirginlikti...

Slavyanksiler, Petrovların evindeki kapalı verandada yemek masasına oturmuşlardı. Tosya da onlarla beraberdi. Lyubov İvanovna da her zamanki gibi telaş içerisindeydi; bir yandan semaverle ilgileniyor, kapları yıkıyor, bir yandan da masaya tabakları diziyor, ekmek, et, reçel ve şerbet koyuyordu. Dışarısı zifiri karanlıktı. Yalnızca gece güveleri, ışık gördükleri için verandanın camına çarpıp duruyorlardı; karanlığın içinden birdenbire çıkan güveler aceleyle cama yönelip çarptıktan sonra yeniden, bu kez bacaklarını ve küçük kanatlarını daha da hızlı hareket ettirip yukarı doğru kanat çırpıyor, sonra düşüyor ve Sisyphos gibi hiç yılmadan tekrar ayağa kalkıyorlardı. Yabanarıları ise reçelin içine düşmüşlerdi; biri çoktan ölmüştü; kalın reçel tabakasının içinde debelenen diğerleri de tedavi edilemez sakatlar gibi yarı felçli bir halde umutsuzca dışarı çıkma çabasındaydılar. Lambalar parıldıyordu. Hem lambaların etrafındaki hem de tavana yansıyan ışık altın gözlü küçük kanatlı böcekleri, titrersinekleri kendine çekiyordu, bunlar lambalara ya da tavana çarptıktan sonra masa örtüsünün üzerine düşüyorlardı... Bu yaz gecesi ne kadar güzel ve sessizdi.

"Burada keyfin nasıl İvan Antoniç?" diye sordu Natalya Dmitriyevna. "Bize buradaki yaşantınla ilgili doğru düzgün bir şey anlatmadın. Zaten senin ağzından da kendinle ilgili bir şeyler duymak şimdiye kadar mümkün olmamıştır."

Lyubova İvanovna sözünü kesti: "Haklısın Natalya Dmitryevna. Onu konuşturmaya çalış, iyi gelecektir."

"Oh, *Natalie*." (Adının Fransızca versiyonunu kullanmıştı.) "Burada nasıl mıyız? Şey, yaşayıp gidiyoruz işte. Gördüğün gibi ayaktayız. Kendi yağımızla kavruluyoruz, hepsi bu."

"İyi ama benim sormak istediğim bu değil. Yani burada ne tür insanlarla görüşüyorsunuz?"

"Buradakiler de başka yerlerde olanlardan farklı değil; burnunda iki deliği, hareket etmek için iki bacağı olan insanlar işte."

"İvan Antoniç, deli numarası yapma!"

"O her zaman böyledir, Natalya Dmitryevna! Daha önce de huyu aynı mıydı Allah aşkına? Biliyorsun, Moskova'dayken durum farklıydı; elbette orada da bir sürü boş kafa vardı ama en azından bazı dayanak noktaları da bulunurdu; burada ise hiçbir şey yok. Varsa yoksa kâğıt oyunu. Hayatın tek anlamı bu. Neyse ki, çocuklar henüz bozulmadı ama doğrusunu söylemek gerekirse bu durumdan nasıl kurtulacağımı bilmiyorum."

"Görünüşe bakılırsa kâğıt oynamak İvan Antoniç'in matematiksel zekâsını geliştirmiş." Tosya'nın birdenbire ince sesiyle ifade ettiği bu sözler, iğneleyici bir ifade taşıyordu.

"Tosya sana sorulmadığı zaman lütfen lafa karışma!"

"Sadece yorum yapıyordum, Anne. Şöyle ki, oyun kâğıtlarının da pozitif bir yönü olabilir ve bu yönü göz önüne alındığında İvan Antoniç iskambil oyununa hiç de olumsuz olmayan bir özellik atfedebilir." (Kolya Tosya'ya, Biyeltsi'deki hayattan söz etmişti.)

Tartışmayı dinleyen İvan Antoniç'in yüzü kızarmıştı. Ne çocuktu ama! Bu sözlere kendini kontrol edebilen Lyubov İvanovna da çok şaşırmıştı ve rahatsız olduğu her halinden belliydi. Kolya babası için hem üzülmüş hem de sevinmişti. Tosya porselen yüzü ve porselen gözleriyle, her an kırılabilecek oyuncak bir bebek gibi oturuyordu; yüzünde hiçbir ifade yoktu. Bu haliyle oturan Buda'ya benziyordu. Natalya Dmitryevna ne yapacağını bilemez haldeydi.

Slavyanski ise semaverin arkasında suspus durmayı tercih etmişti.

"Tosya saçmalama!" Natalya Dmitryevna'nın ses tonu kendinden emin olmadığını gösteriyordu.

"Saçmalamak demek anne, sinirlenmek demektir. Ancak sinirlenmek benim için çok zararlı. Biliyorsun, babamın demir gibi sağlığı bana da geçmiş."

"Dinle Anton." Birdenbire Slavyanski'nin tiz sesi duyuldu. "Buraya gel. Biraz gidip dolaşalım."

"Babalar ve oğullar arasındaki sorun bu kadar keskinse ve de varlığım bir başkasını rahatsız ediyorsa, çok sevdiğim bir insan olan sizin bu basit arzunuzu yerine getireceğim babacığım."

Tosya ayağa kalktı ve Kolya'yı elinden tutarak onunla beraber dışarıya çıktı.

Odadaki korkunç sessizlik beş dakika kadar sürdü.

Nihayet, İvan Antoniç sessizliği bozdu.

"Oğlanlar geri gelsin. Natalya Dmitryevna, nasıl bir çocuk doğurmuşsun böyle? Tanrım bu çocuk gerçek bir fenomen. Onu nasıl besledin?.. Kolya, Kolya! Tosya'yı geri getir! Çabuk ol!"

Çocuklar geri gelip yerlerine oturdular. Tosya yine eski yerine yerleşmişti. Sanki hiçbir şey olmamış gibi, kapı dışarı gönderilmeden önceki haline dönmüştü. Ama gerçekten bir şeyler olmuş muydu acaba? İvan Antoniç durumu hâlâ anlayamamıştı: Bu çocuğun böyle konuşmuş olması bir rüya mıydı? Böyle bir çocuk mümkün müydü? Belki bu sözler büyüklerin yorumlarını yansıtıyordu, çok farklı şeyler söylenmiş sonra da çocuk o sözlere bir şeyler eklemişti. Ama hayır kelimesi kelimesine bu sözleri söylemişti... Ama hâlâ --diye düşündü kendi kendine İvan Antoniç– niye bir çocukla uğraşıyorum ki?

"Evet Natalya Dmitryevna, burada nasıl yaşadığımızı öğrenmekte ısrarlı mısın?" İvan Antoniç konuyu değiştirmek için üçüncü bir kişiye yönelmişti. "Herzen'in 'Genç Bir Adamın Anıları'ndaki kasaba tasvirini hatırlıyor musun? Burası tam öyle işte. Bir hükümet konağı, ayın yirminci günü, madalyalı ve rütbeli adamlar. İşten sonra ise bir şeyler atıştırıp, içki içmek ve kâğıt

oynamak. Büyük bir bölümü rüşvet alır. Tüm bunların şaşırtıcı, ilginç bir yönü var mı? Bana söyler misin lütfen, Herzen'in, Saltikov-Shchedrin'in hatta Gogol'un söylediklerine yeni olarak ne eklememi istiyorsun? Nihayetinde, hepsi olup biteni anlattı."

"Peki yerel doku nasıl?"

"Tabiî ki Yahudilere, kısmen de Moldavyalılara barbarca bir yaklaşım söz konusu. Ancak bunları sana anlatmama gerek yok, zaten biliyorsun. Köylüler sabahtan akşama kadar çalışıyorlar ama yine de karınlarını doyuramıyorlar; tek yiyecekleri *mamalyga*; tatil günlerinde ise, tüm iyi Ortodoks Hıristiyanlar gibi votka içiyorlar. Yahudilere gelince, onlar da kulübelerinde trahomadan kıvranıp acılar içerisinde yaşamaya çalışıyorlar. Bilirsin fıkradaki gibi işte; herkes bir parça yiyecek bulabilmek için diğerinden borç alıyor. Bazen bu zavallı kitlenin nasıl olup da yaşayabildiğini anlayabilmek için beynimi zorluyorum. Ama işte bir şekilde yaşıyorlar; üstelik doğurganlar da, çoğalıp dünyayı doldurmakla meşguller. Hem soyuluyorlar üstelik bir de sakallarından çekiştirilip dayak yiyorlar. Puşkin sayesinde Bessarabia'yı biraz tanıyorsunuz. Ama onun anlattığı sonuçta Kishinyov, Biyeltsi değil. Niye çay içmiyorsunuz? Lyuboşka, Tanrı aşkına buraya biraz çay koysana!"

"Teşekkürler, İvan Antoniç, rahat ol lütfen."

"Biyeltsi dışında Skulyani, Faleşti ve diğer küçük köyler de var. Görevim gereği bazen oralara da gitmek zorunda kalıyorum. Öyle manzaralar var ki, bakmaktan asla bıkmazsınız."

"Pekâlâ. Ya sen? Sen ne yapacaksın, İvan Antoniç?"

"Ne mi yapacağım? Şikâyet mi? Kime? Reform için bazı planlar mı hazırlayacağım? Ben reformcu muyum ki? Hem zaten biliyorsun, böyle bir şey yapmaya kalkışsan bile yararsız. Sıkıntı yaratmaktan başka bir işe yaramaz. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu devlet işi bana artık çok itici gelmeye başladı. Tanrı yardım etse de en azından bu işte dürüst bir insan olarak kalabilsem. Herkes kuyumu kazmakla meşgul. Nedeni ise Yahudilere iyi davranmam ve rüşvet almamam. Nasıl güzel değil mi?"

"Durum pek iyi değil yani."

"Hiç değil. Oysa Moskova'da her şey farklıydı. Ne günlerdi, değil mi Natalya Dmitryevna? Hatırlar mısın? Ama sen zaten orada yaşıyorsun. Şans işte... Tanrı bazılarını kayırırken bazılarına da haksızlık yapıyor... En iyisi siz bize Moskova'da, 'Piter'de (St. Petersburg) ne olup bittiğinden söz edin. Tanrı bilir ya, sizin anlatacaklarınız çok daha ilginç olacaktır. En azından Herzen ve Ogaryov'un yaptığı gibi Hannibal'ınkine benzer şekilde bazı şeylere karşı saldırıya geçebilseydim. Ama bildiğiniz gibi, bunu hiçbir zaman yapmadım..."

Sıra Moskova'yla ilgili hikâyelere gelmişti. Ve bunlar gerçekten de çok daha ilginçti. Slavyanskiler Çar II. Nikola'nın tahta çıkışı ve Kodinka felâketinden* söz ettiler; değişimle ilgili tüm umutlar balon gibi sönmüştü; hükümetin muhalefet üzerindeki baskısı Çar III. Aleksandr dönemine göre çok daha artmıştı. İvan Antoniç'i devrimci faaliyetlerin eşiğine getiren öğrencilik yıllarından Rasputin adlı arkadaşı Sibirya sürgünü sırasında ölmüştü; ayrıca entelijensiyanın ilerici çevrelerinde de Marksistlerin sayısı artmıştı ("olağanüstü enerjik ama dar fikirli insanlar"); edebiyatta da Sembolistler ortaya çıkmıştı, bunlar bir yandan devri kapanan Fransız şairleriyle ilişki kurarken bir yandan da Vladimir Solovyov'un izinden gidenlerle yakınlaşmayı ihmal etmiyorlardı; felsefe de daha çok mistiklerin ve idealistlerin etkisi altında kalmaya başlamış, Lopatin *Felsefe'nin ve Psikoloji'nin Sorunları* gazetesinin başına geçmişti; Narodnikler ve eski gelenekleri için de işler zordu; sadece Marksistlerin eleştirilerine hedef olmakla kalmayıp aynı zamanda "ultramodern" Avrupalı burjuva unsurların da saldırılarına maruz kalıyorlardı; Moskova'da da bazı aydın tüccarların yardımıyla yeni bir tiyatro inşa ediliyordu; işte genel hatlarıyla entelijensiyadaki yenilikler bunlardı, işler de eski günlerdeki gibi değildi; korkunç bir tahammülsüzlük hâkimdi ve sözlü kavgalar da gittikçe şiddetleniyordu...

Kısacası, Petrovların misafirleri ev sahiplerine, Biyeltsi'nin iskambil kâğıtlarından oluşmuş dünyasına çok uzaklardan bir yerlerden, adeta cennet ile dünya arasındaki mesafe kadar uzak

* Sözlüğe *bkz.*

diyarlardan taptaze fikirler getirmişlerdi. Fark o kadar somuttu ki İvan Antoniç bile eski günlerden kalan bilgilerine rağmen Natalya Dmitryevna'nın söylediği her şeyi anlayamıyordu. Belli ki geçmiş yaşamlarıyla şimdiki zaman arasında büyük bir uçurum oluşmuştu ve hayat da büyük bir hızla ve de oldukça yoğun bir şekilde akıp gidiyordu. Kolya ise boş boş bakıyordu. Enstitü'de Lyalka Teyze'nin öğretmiş olduğu bazı mizahi yergi satırlarını hatırladı:

Buckle, Mill, Comte ve Kant
Hepsi de kolay okunur
"Özü"nü kavramak kolaydır.
Yani dostum anlamak hiç de zor değildir.

Yukarda adı geçen isimler kimlerdi ya da "öz" neydi; Kolya bunları henüz bilmiyordu. Bu bilgisizliği ve bu konulara kapalı olduğu duygusu, bu satırları içinden çıkılmaz bir abrakadabraya, ancak şeytanın anlayabileceği tuhaf sözlere dönüştürmüştü ve kendisi için hiçbir şey ifade etmeyen büyük laflar duyduğu her defasında bunları hatırlayacaktı.

İvan Antoniç biraz ciddileşmişti. Konuşmanın özü her zamanki gibi *façon de parler* [tâbiri caizse –*ç.n.*] soytarılık yapmasını, delidolu, havadan sudan konuşmasını engelliyordu. Ayrıca ilk kez gördüğü Slavyanski'nin önünde de kontrollü davranıyordu: Nataşa (diye düşündü) onun sağını solunu bilirdi, ama bu aşırı ciddî, muhtemelen hayatında bir kez bile şaka yapmamış ya da birilerine takılmamış bu gözlüklü beyefendi, kendisi hakkında neler düşünecekti acaba? Daha bir votka kadehinin nasıl şerefe kaldırılacağını bile bilmezdi; çok fazla ölçülüydü. Bu nedenle şöyle düşünebilirdi: "Nataşa'nın arkadaşı bu mu!" İvan Antoniç'in aklından geçen bunlardı. Kendisine çekidüzen verdi, diline sahip çıktı ve ortama uygun çok daha ciddî bir üslup benimsedi. Ayrıca Slavyanskilerle bu kadar samimi bir muhabbet de kendisi için ilginçti: Biyeltsi'deki hayat tüm ihtiyaçlarını ve ilgi alanlarını karşılayamıyordu, tabiî devlet işinin getirdiği ilişkiler ağının son derece itici olduğunu söylediğinde samimiydi.

Konuşma uzayıp gidiyordu. Tosya'nın başı önüne düşmeye başlamıştı; biraz sonra da solgun yüzünü bitkin bir halde masanın üzerine koyacaktı.

Annesi acıyarak ona baktı.

"Gitme vakti geldi, İvan Antoniç."

"Ah, biraz daha kalsaydınız! Çok uzun zamandır görüşmüyoruz!"

"Hayır gitmeliyiz." Natalya Dmitryevna kararlıydı. "Haydi, Anton İvaniç!"

Ayağa kalktı.

"Fener getirin yoksa düşüp ayağımızı kıracağız. Kolya! Koş çabuk feneri getir! Ben sizi geçireyim."

"Gerek yok. Allah aşkına, rahatsız olmayın"

"Oh hayır. Şu çamura batacaksınız şimdi. Küçük Kolya bizim buralarda zaten birçok kez battı..."

Böylece Slavyanskiler gittiler; Kolya birdenbire kendisini boşlukta ve yalnız hissetti; anne babası ve küçük Volodya'nın varlığı bile bu boşluğu dolduramamıştı.

6. Bölüm

Biyeltsi stepler, mısır tarlaları, alçak ve yüksek tepelerle çevrelenmişti; yer yer tuzullara da rastlanıyordu; bölgenin küçük nehri Reutsel yılan gibi kıvrılarak akardı. Rüzgâr, geçen yıldan kalma hafiften kahverengileşmiş çalı çırpıyı yumaklar halinde, uçsuz bucaksız steplerde oradan oraya savurup dururdu. Arka ayakları üzerinde dikilen nöbetçi yer sincapları bir insan yaklaştığında ya da bir şahinin gölgesini gördüklerinde ıslık çalarak diğerlerine haber verir ve anında deliklerine girip gözden kaybolurlardı. Kasabanın eteklerinde, gösterişsiz beyaz badanalı kulübeler göze çarpıyordu; bunların biraz ötesinde de yüksek tuğla duvarlarla çevrilmiş, son derece net geometrik kareden ve dikdörtgenlerden oluşan, insanı ürküten kale yükseliyordu. Güvercinler alay edercesine kalenin üstünde dönüp duruyor, mavi gökyüzünde oynaşıyorlardı; kale bekçisi bir güvercin tutkunuydu ve özellikle de küçük ve kalkık gagalı, opal renkli, taklacı türlerine bayılıyordu.

Nehir küçüktü; sıcak bastırdığında, toprakta çatlaklar oluşur, stepler devenin tüyleri gibi kızıl kahverengi bir renge dönüşür ve nehir kururdu; böyle zamanlarda sürekli kıvrılarak akıp giden su yerine yer yer küçük birikintiler oluşurdu. Nehirde çok fazla balık yoktu, bu eksikliğin yerini ıstakoz türündeki bol miktarda kabuklu doldururdu. Bunların yerel dildeki adı *shoiki*'ydi. İnce dereler uzun yollar kat ettikten sonra kirli sarı köpüklerle nehre karışırdı; nehir kıyısında çalı ya da ağaç yetişmezdi. Nehir boyunca uzanan arazi devedikeni, dulavratotu, kazayağı, tatula, pelin gibi çeşit çeşit uzun yaban otlarıyla kaplıydı. Bunların arasın-

dan geçmek çok zordu; fakat bu bölge aynı zamanda saka kuşu, yeşil ispinoz ve ötleğen avlamak için idealdi.

Kolya bazen Makarov'daki ormanı özlüyordu. Staneviçlerin bahçesindeki dalları bile neredeyse artık ezberlemişti. Nihayet bir gün babası beklediği haberi verdi: "Yarın ormana gideceğiz..!"

Oh Tanrım, bundan daha güzel bir müjde olamazdı! Orman oldukça uzaktaydı; ev ile arası yirmi verstlik bir mesafeydi. Gezi grubu sayıca çoktu: Yelizaveta İvanovna Staneviç, Slavyanskiler, yaşlı Staneviçler, Mihailov ve kızı Tanya ile ördek ve kuş avlamak üzere kafileye katılan hazineden iki memur; bu ikisi ve Mihailov köpeklerle tüfekleri de beraberlerinde getirmişlerdi. Her birine iki binek atının koşulduğu faytonları sürmeleri için Yahudi arabacılar bulunmuştu; atların koşum takımlarındaki çıngıraklarının sesi geçilen her yerde bu büyük kafilenin kasaba sınırları dışına yolculuğunu haber vererek herkesin dikkatini çekiyordu.

Hava mükemmeldi. Bu yaz sabahının erken saatlerinde taze bir koku ve serinlik hissediliyordu. Masmavi sonsuz gökyüzünde, beyaz inci taneleri gibi küçük ince bulut kümecikleri göze çarpıyordu. Tarlaların üzerinde uçan bozdoğanlar havada kısa bir süre için durup sonra yeniden hızla kanat çırpmaya başlayarak keskin gözleriyle etrafta uygun bir av araştırıyorlardı. Yolun kenarında koşturan sincapların ürkek ürkek kuyruklarını titrettikleri göze çarpıyordu. Bıldırcın kılavuzları da, kitap sayfalarını yırtmak için yarışan yaramaz çocuklar gibi cırlak sesleriyle birbirlerine karşı galip gelme çabasındaydılar. Arada sırada, hafif hafif sallanan parlak ipeksi otların arasından bir bıldırcının ötüşü duyuluyordu. Etrafı yabanî çiçeklerin ve pelinlerin kokusu sarmıştı; o yıl, eskilerin hatırladığı kadarıyla geçmiş yıllara göre çok daha fazla yağış alan stepler henüz kurumamıştı. Kısacası yaşam tüm renkleriyle dolu dolu ve capcanlıydı...

Güneş iyice yükseldi; sıcaklık artmaya başlamıştı. Atlar terledi, yürüyüşleri yavaşladı; arabacılar bağırarak, kamçılarını şaklatarak onları yeniden canlandırmaya çalışıyorlardı. Zavallı hayvanlar istedikleri kadar kafalarını, kuyruklarını sallasın, at-

sinekleri ve daha bir dizi ısırgan böcekten kurtulamıyorlardı. Üzerlerindeki örtüler böcek ısırıkları yüzünden kan lekeleriyle kaplanmış, vücutlarında yer yer kabarcıklar oluşmaya başlamıştı. Koşumlarındaki çıngıraklar çınlıyor, fayton kafilesi arkasında sarı bir toz bulutu bırakarak ilerliyordu...

Herkes memnundu; her zaman gördükleri aynı odalar, ağaçlar ve çitler yerine nihayet yeni bir şeyler görebileceklerdi. Yelizaveta İvanovna Moldavyaca bir şarkı mırıldanıyordu:

Spune, spune, Moldovane
Inde drumu la fokshani
Shi kasutsa mititik
Shi nevasta frumushik
Shi barbatu natereu
Yakuloi suflitu neu?*

Avcılar, avın zevkini tatmak için bir arada yürüyor, bu konuda görüş alışverişinde bulunuyorlardı.

"Ne dersin? Sence küçük toy kuşları ortaya çıkmış olabilir mi?"

"Hayır, sanmıyorum. Daha yeterince sıcak değil."

"Peki büyük toy kuşları, onlardan yakalayabilir miyiz?"

"Şeytan bilir ne olacağını. Bazen iki yüz kuştan oluşan sürüler halinde rastlarsın, bazen de bir tanesini bile zor bulursun. Bazen de dona yakalanıyorlar; böyle zamanlarda, köylüler de gelip sopalarıyla vurup öldürüyor ya da ahırlarına götürüp orada evcilleştiriyorlar. Kanatları donduğunda."

"Ya ördekler?"

"Sanırım nehrin kıyısındaki kamışların arasında bulabiliriz, hem yaban ördeklerine hem de çamurcunlara rastlamak mümkün. Keklik de avlayabiliriz. Reks'im bu konuda uzmandır. Seni onlara ulaştıracağından emin olabilirsin."

"Ha, ha, ha! Seni koşturup yorsa ne iyi olurdu."

"Şakayı bırakın, kendiniz de biliyorsunuz. Sen bir avcısın de-

* Bu dizeler, bölgenin 19. yüzyılın sonlarında Çarlık Rusyası tarafından ele geçirilmesinin ardından zorla dayatılan Kiril harfli Moldavya alfabesiyle yazılmıştır. Latin harflerinin kullanıldığı Romencede farklı telaffuz edilebilir. – *ç.n.*

ğil mi? Yoksa tek bildiğin avcı votkası mı?"

"Şey bu da iyi bir fikir. Açık havada iyi gider. Peki konyak getirdin mi?"

"Konyaksız olur mu hiç? Tabiî ki getirdik. Eh ne de olsa –ha ha ha!– avcıyız, öyle değil mi?"

"Peki ağın ya da bir torban var mı?"

"Sadece ellerim var."

"Hadi gel. Merak etme. Elimiz boş dönmeyeceğiz."

Köpekler sağı solu koklayarak iz peşine düşmüştü. Ateş gibi parlayan gözleriyle sürekli hareket halindeydiler. Hafif tekmeler onları yeniden faytonların olduğu yere geri gönderiyor, tekmelere bağırışlara bazen de yüz kızartıcı müstehcen laflar eşlik ediyordu. Slavyanskiler, Petrovlarla yolculuk yapıyorlardı; ancak Kolya ile Tosya Staneviçlerin arabasındaydı. Tosya kalın gözlüklerinin arkasından etrafındaki her şeye, yanlışlıkla Dünya'ya düşmüş bir Marslı gibi şaşkınlıkla bakıyordu.

"Bu nedir?"

"Mısır. Palmiye ağacı mı sandın?"

"Ya şu şey? Orada uçan? Gümüş renginde!"

"O bir tavşan tazısı."

"Ne yer?"

"Fare, böcek, çekirge."

"Kolya! Bak! Ne güzel bir kuş! Masmavi!"

"Burada istediğin kadar var. Bu da bir kuzgun. Galiba ormana gitsek daha iyi olacak."

"Kolya" yaşlı Staneviç'in sesiydi bu. "Sana söylemeyi unuttum; bu sabah küreğimle bir kök kemirgeninin kafasına vurdum."

"Nasıl bir kök kemirgeni? Neye benziyordu?"

"Şey kahverengiye çalan kırmızı rengindeydi, üzerinde de siyah benekler vardı. Tam iki sincap büyüklüğündeydi."

"Hamster olmalı. Niye bana göstermediniz? Ona vurduğunuzda öldürdünüz mü?"

"Şey, hâlâ canlıydı."

"İvan Yegoriç, lütfen onu bana gösterin. Niye öldürdünüz ki? Canlı getirebilirdiniz!"

"Ne işime yarar ki? Zarar vermekten başka bir şeye yaradığı yok! Bahçemdeki her şeyi mahvediyordu; bir de ona mı acıyayım?"

Petrovların Slavyanskilerle seyahat ettiği faytonda ise başka bir muhabbet vardı.

"Natalya Dmitryevna, Tosya'nın bu kadar çok okuması sence zararlı değil mi? Erken yaşta zekâsının bu derece gelişmiş olması –ki ender rastlanan bir durum bu– seni korkutmuyor mu?"

"Ama ne yapabilirim ki? Tabiî ki korkuyorum. Pedagoji bu durumu açıklayamıyor. Ben de baş edemiyorum, Lyubov İvanovna. Sorun, fiziksel açıdan son derece zayıf olması; o kadar zayıf ki –bu durum beni ürkütüyor– çocuk oyunlarını oynamayı sevmiyor; aslında oynayacak kuvveti de yok; koşamıyor, yüzemiyor, bu nedenle de sürekli büyüklerle beraber. Eksikliğini kitaplarla doldurmaya çalışıyor. Tabiî ki, bu tek yönlülük tehlikeli. İvan Antoniç'e kaç kez Rossolimo'ya* götürmeyi önerdim ama..."

"Tabiî, tabiî" diye Slavyanski cırlamaya başladı, "kötü bir şey. Bir yandan tüm işlevlerinin aynı ölçüde gelişmemesi kötü... ve bu da... sanırım... tehlikeli. Diğer yandan da gördüğünüz gibi Henry Thomas Buckle'ı andırıyor. Dört yıldır... şey...hımm... Klasik Yunanca yazabiliyor. Ayrıca gelişmesi de çok iyi..."

"İvan Antoniç, sen hep bunları diyorsun. Yok şöyle, yok böyle. Peki ya sonuç? Sürekli tereddüt etmek ve Hamlet gibi düşüncelere dalmak mı? Sonra çok geç olacak. İnanmayacaksınız ama, bir süre önce Tosya'nın elinden John William Draper'ın bir kitabını aldım.** Düşünebiliyor musunuz, sekiz yaşındaki bir çocuk Draper okuyor! Üstelik kitabı aldığımda o kadar ağladı ki geri vermek zorunda kaldım."

"Ben de Kolya için endişeliyim."

"A, bak, bu farklı bir şey; Kolya yerinde duramıyor, tam bir çocuk! Üstelik her konuda uzman."

"Sizin haberiniz yok, Natalya Dmitryevna. Çocuklar üzerin-

* Rossolimo için sözlüğe *bkz.*

** Popüler bilimin öncülerinden Amerikalı yazar; *Human Physiology* (1856), *History of the Intellectual Development of Europe* (1863) ve *Thoughts on the Future Civil Policy of America* (1865) gibi kitapları bulunuyor.

deki kontrolümü kaybettim. Hepsi sokak çocuğu olup çıktı. Her şeyi biliyorlar. Vanya ve ben, şu sorunu, şey, yani cinsellik konusunu nasıl açıklayacağımızı düşünüyorduk. Ama onlar zaten her şeyi biliyorlar. Sokaktan öğrendiler."

"Bu o kadar da endişelenecek bir şey değil, Lyuba. Çocukları her şeyden uzak tutmak fikrinden vazgeçelim artık! Bırakalım kendileri keşfetsinler."

"Böyle konuşuyorsun çünkü her şeyi hafife alıyorsun. Zaten Kolya'ya da bir sürü saçmalığı öğreten sensin. Neyin, ne zaman söylenmesi ya da söylenmemesi gerektiğine hiç dikkat etmiyorsun. Tanrı bu özelliği senden esirgemiş galiba."

O sırada, avcılarla beraber önden giden fayton birdenbire durdu. Ne oluyordu? Tüfekli adamlar ve köpekler arabadan indiler. Yolda bir grup kekliğin havalandığını görmüşlerdi: Tozların içinde dolaşan kuşlar, atların seslerini duyunca hemen havalanmışlardı.

"Gidelim, İvan Antoniç. Zaten ormana kadar aşağı yukarı beş verstlik bir yol var; daha fazla değil. Siz oraya yerleşin; orman o kadar da büyük değil; sizi buluruz."

"Tamam."

"Bize 'ne tüy ne kürk' dilemeyecek misin?"

"Ne demek bu? Tekrarlasana."

Mihailov bir kahkaha attı. "Sevgili İvan Antoniç. Belli ki 'genç ve dürüstsün ve Saksonya'da da hiç bulunmamışsın.'* Bu avcılar arasında şans dilemek için kullanılan bir deyiş. Ama özür dilemek zorundayız, çünkü senden böyle bir dilekte bulunmak, tekeden süt sağmaya çalışmak gibi bir şey. Hadi, hoşçakalın! Lütfen kızıma göz kulak olun."

"O Tanrım, ne zor bir iş
Yetişkin bir kız babası olmak."

Mihailov bu şarkıyı kalın bas sesiyle söylemeye başlayınca Petrovlar ve Slavyanskiler ellerinde olmadan güldüler. Böylece avcılar yola koyuldu. Tosya ve Kolya da Staneviçlerin arabasından inip Tanya'nın yanına gidip oturdular; yeniden hareket etti-

* Bir halk şarkısından...

ler; uzaklaşan arabalar mavi şeritten bir sis perdesini andırıyorlardı.

Nihayet ormanın serinliği yüzlerini yalamaya başlamıştı, arabacılar güneşin altında zümrüt gibi parlayan yeşil yapraklarının oluşturduğu büyük doğal kameriyenin altına vardıkları anda atları durdurdular. Arabacıların koşum takımlarını çözüp serbest bıraktığı hayvanlar, gölgeliklere yöneldi hemen; dalların taze yapraklarını yemek için vakit kaybetmeyen atlar bir yandan kendilerinden geçmiş bir halde kuyruklarını sallayarak ulaştıkları taze yapraklar ve otları çiğniyor bir yandan da gövdelerindeki tüm kasları titretiyorlardı.

Ormanda derin bir sessizlik vardı. Dev sütunları andıran büyük ağaç –meşe, kayın, gürgen ve yabani kirazlar– yapraklarının oluşturduğu görkemli perdeden güneşin ışınları sızıyordu. Ayaklarımızın altında, çiçekler, yosunlar ve ipeksi otlardan oluşmuş yumuşak bir örtü vardı. Ağaçların oluşturduğu kemerdeki boşluklardan sızan ışık ormanda aydınlık alanlar oluşturuyordu. Gölgelik yerlerde, toprakla birleştikleri noktalarda, birbirlerine sarılıp öylece kalmış yılanları andıran büyük ağaç köklerinin ve gövdelerinin arasında, yeşil bir renk cümbüşü sergileyen eğreltiotları kümesinin altından âdeta gizlenmişçesine çağıldayarak akan küçük bir çay vardı.

"Gelin, Gelin!" diye bağırdılar hep bir ağızdan.

"Burası yerleşmek için iyi bir yer. Çok güzel değil mi?"

İvan Antoniç heyecanlanmıştı.

"Natalya Dmitryevna! Yelizaveta İvanovna! Katerina İvanovna. Buraya gelin. Lyuboşka, sen gerekli emirleri verir misin, lütfen."

Arabacılar da dâhil olmak üzere herkes piknik için gereken masa örtüsü, semaver, yiyecek, şişe vb... eşyaları belirlenen yere taşımaya başlamıştı.

"Yalnız, lütfen yerlere kâğıt atmamaya dikkat edin" diye uyarıda bulundu Natalya Dmitryevna gülümseyerek.

Masa örtüsü ağaçsız bir yere yayıldı. Faytonlardan taşınan deri minderler de yere serildi. Tabaklar, çeşit çeşit sandviçler,

sardalye, peynir, haşlanmış yumurta, sosis ve domuz pastırmasıyla doluydu. Ve de tabiî ki, olmazsa olmaz, içki şişeleri ortaya çıktı.

"Çocuklar nereye kayboldular?"

"Ko-o-lya! Tosya! Ta-a-nya! Hey!" İvan Antoniç tüm gücüyle bağırdı.

Uzaklardan bir yerlerden çocukların sesi duyuldu: "Hey! Buradayız!" Çocuklar kaşla göz arası ortalıktan kaybolup, etrafı keşfetmeye, ağaçlara tırmanmaya başlamışlardı. Kolya önlerinden gidip, Cicero gibi gördükleri her şey hakkında bilgi veriyordu; Tanya onun arkasındaydı; Tosya ise Aristo'nunkini andıran filozofça bir ifade takındığı ciddi yüzüyle onu dinliyordu, ama kızın varlığından oldukça rahatsızdı ve oradan kaçıp gitmemek için kendisini zor tutuyordu.

Çocuklar nefes nefese koşarak geri geldiler. Kolya'nın elinde bir ganimet vardı.

"Baba! Bak, bak! Tüylü bir tırtıl. Ne güzel değil mi?"

"Bu bir apollo."

"Üstelik hiçbir yeri de aksamıyor. Bana bir parça kâğıt versene; zarf yapacağım. Hem biliyor musun ispinozlara da rastladık. Gerçekten!"

"Nerede?"

"Yabani bir kiraz ağacının üzerinde. Olgun meyveleri gagalıyorlar. Sürü halindeler. İstersen gidip bakalım. İki adım ötede"

İvan Antoniç bir an tereddüt ettikten sonra gitmemeye karar verdi. Gitmesi yakışıksız bir davranış olacaktı...

"Şişe açacağını verebilir misin?"

Pop! Pop!

"İvan Yegoriç. Münzevi keşişler bile böyle bir teklife hayır demez! Anton İvaniç biraz da size verelim mi?"

"Teşekkürler. Ben içmiyorum."

"Hey Kolya! Git arabacıları çağır! Hadi çabuk ol!"

Kolya arabaların bulunduğu yere koştu. Kemerlerle bağlı gabardin ceketleri, kafalarında, kalın birkaç tutam kızıl saçın fışkırdığı yarmulkları [*sinagog şapkası*] andıran kalpaklarıyla iri yarı

üç Yahudi arabacı birbirlerine bakıp anlaşılmayan bazı şeyler söyledikten sonra çekingen bir halde çocuğu takip ettiler.

"Sizin için ne yapabiliriz Efendim?"

"Bir şeyler içmek ister misiniz? Herhalde 'hayır' demezsiniz."

"Ama nasıl olur?"

"Olur işte! İçeceksiniz değil mi?"

"İçeriz"

Her biri birer kadeh alıp gürültülü bir biçimde içtiler ancak mezeleri kesin bir dille reddettiler; yüzlerinden domuz pastırmasının görüntüsünden bile tiksindikleri anlaşılıyordu; hatta kokusunun bile midelerini bulandırdığı söylenebilirdi. Bu "ağırlanma"dan dolayı minnet duygularını ifade ederek oradan ayrıldılar; kırmızı kıyafetleriyle aynı renkteki büyük ceplerinden çıkardıkları kâğıda sarılı yiyecekleri ufak parçalara ayırdıktan sonra dikkatlice yemeye başladılar.

Yemekten sonra herkes taze havasıyla insanı içine çeken ormana daldı. Etrafını sayısız insanın sarabileceği, dev taş sütunları andıran gövdeleri, üzerlerinde yer yer göze çarpan koyu kahverengi yosunlarıyla muhteşem güzellikteki kayın ağaçlarının dalları göğe doğru uzanmış ve yükseklerdeki yeşil karmaşaya karışmışlardı. Genişleyebildiği kadar genişleyen meşeler, yaşlı insanların derisini andıran buruşuk, pörsümüş kabuklarıyla, yamru yumru, düğümlenmiş kolları andıran dallarını her tarafa uzatmışlar; yer yer delinmiş, parçalara ayrılmış yaprakları ise sağlam gövdelerini oraya buraya serpiştirilmiş yeşil renkleriyle çevrelemişti. Gölge yerdeki koyu yeşil yaprakların altında salkım halinde çobandeğnekleri asılıydı. Yerden yükselen keklik üzümlerinin kısa kalın dallarından hafif, hoş bir koku yayılıyordu. Eğreltiotlarının arasından da, çok eskiden soyu tükenmiş olan devasa türlerle aynı soydan açık yeşil atkuyrukları fışkırmıştı. Pembe renkli hoş çiçekleriyle söğüt otları oldukça büyümüştü. Taze ot ve çürümüş yaprakların kokusu, yaza özgü öteki kokularla birlikte her yerden hissediliyordu. Yukarlarda bir yerlerde bir ağaçkakan tıkırtısı duyuldu. Baştankaralar öttü. Yetişkin bir

çalıkuşu, sık çalılıkların arasından yere düşmüş bir ağacın yarı çürük gövdesinin üzerine sıçradı. Gevezelik edip kuyruğunu sallamaya başlayarak küçük bir fare gibi yere düşmüş dalların arasında karıştı.

"Baba, bak! Yabanî armut ağacı! Ne kadar da büyük!"

"Şu senin ispinozlar nerede?"

"Sağda. Acele edelim".

İvan Antoniç diğerlerinden ayrılıp çocuklarla beraber yürüdü. İspinozlar kiraz ağacında değildi ancak yerde kuşların düşürdükleri gagalanmış, kuru kirazlar biraz önce burada büyük bir ziyafet olduğunu gösteriyordu.

"Bak bak! Tam oradaydılar. Kuşların pislikleri hala taze" diye bağırdı Kolya kendinden geçmiş bir halde; babasını ikna edeceğini düşündüğü kanıtta elindeydi; üstelik tam da burnuna tutmuştu.

"Püf! At şunu. Tamam, görüyorum."

Tosya kurnazca gülümsüyordu. Tanya'nın yüzü kıpkırmızı kesilmişti; bu tür dobra dobra konuşmalara, hareketlere alışık değildi. Burada her şey hayranlık uyandırıyordu. Hayatında ilk kez ormana gelmişti.

"Hey!" Kadınların sesi duyuldu.

"Hadi çocuklar. Geri dönüyoruz."

Grupta önden gidenler, geride kalanlara ayak uydurabilmek için yavaş adımlarla yürüyorlardı. Arada sırada, sağda solda bir şeylere dikkati çeken sözler duyuluyordu. Hepsi de bu yeşil renk cümbüşü, çiçekler, taze hava, güneş ışınları arasında kendinden geçmişti. Aynı zamanda her biri, daha önemli, daha yumuşak ve daha sakin bir şeylere doğru kanalize olan bir ruh hali içinde düşüncelere dalmıştı. Yelizaveta İvanovna çiçek topluyordu; güzel yüzü de sık sık, koparacağı çiçek üzerine eğiliyordu; bu arada, zor duyulabilen bir sesle şarkı mırıldandığı işitiliyordu; şarkı söylemesi kederden değildi, öylesine, herhangi bir neden olmadan şarkı söylüyordu.

İvan Yegoriç elindeki sopasıyla, büyük ağaç gövdelerini yokluyordu; bu kalın tahtalardan onlarcasını eve götürse, ne iyi olur-

du! Bir sürü yıkılmış ağaç, fundalık burada boşu boşuna heba oluyordu. Oysa hepsi de gerçek birer hazineydi!

Natalya Dmitryevna kocası ve çocuğu için endişeliydi: Benim canlarım, bu zayıf ve hasta halleriyle yorulmadılar mı?

Lyubov İvanovna'nın ise kafasını meşgul eden tek bir düşünce vardı: Dadı, bebek Andryuşa'yı gerektiği gibi doyurabilecek miydi? Ya süt ekşirse? Onları bütün gün tek başlarına bırakmak yanlıştı; ama burası da ne kadar güzeldi.

Anton İvaniç arkada topallayarak yürüyordu; önce bu gezinin hoş olacağını düşünmüştü; ama o kadar da hoş değildi. Yürümek zordu, ormanın derinlikleri de çok ilginç değildi... Öte yandan, doğanın içinde olmak hiç de kötü değildi... Kalın camlı gözlüklerinin arkasından miyop gözleriyle doğayı dikkatlice incelemeye başladı.

Zaman da bu arada su gibi akıp geçti. Çocuklar yeteri kadar koşup zıplayamamıştı ve büyüklerin önünde oynamak da, sizi ağlatacak sözler işitmek demekti!

"Geri dönme vakti gelmedi mi?"

"Evet, hava henüz kararmamışken yola koyulmalıyız."

"Ne kadar uzaktayız?"

"Aşağı yukarı, yirmi vest."

"Güneş hâlâ tepede."

"Evet ama gidip avcıları alacağız daha."

Kolya'nın dudakları titremeye başlamıştı. Buradan gitmemeyi çok istiyordu ama ne kadar yalvarsa da işe yaramayacağını biliyordu. Üstelik ormanda hava hâlâ çok güzeldi. Çocuk doğaya, o capcanlı yaşama, görüntülere yüreğinin derinliklerinde büyük bir yakınlık hissetti. Bu hayat, hem ağaçları yalnızca yakacak odun olarak gören kuru, aşırı gerçekçi bakış açısı hem de sınırsız bir fanteziyle şarkılar, şiirler söyleyen romantik yaklaşımı çürüten bir özellik taşıyordu. Büyük fantezist ve nüktedan E. T. A. Hoffmann zamanında kök salmış olan ve hâlâ geçerliliğini koruyan bâtıl inanç, altın ve pırlanta çeşmelerle dolu peri masalları aracılığıyla, doğadaki ritmlerin sadece doğaüstü ve sihirli kavramlarla, yani doğanın gerisinde bir çeşit farklı, gizli ve gizemli bir

dünyanın tanımlanmasıyla açıklanabileceği fikrini egemen kılmıştı. Kolya'nın "botanikle uğraşma", bitki ve hayvan koleksiyonu yapma tutkusu, Hoffmann'ın masallarından (*Klein Zaches*) birindeki komik profesörünkinden daha önemsiz değildi. Ancak bu sevgisi onu, doğanın tüm seslerini, yıldızlı gökyüzünü, şafak vaktinin kızıllığını, ay ışığını ve hışırdayan yapraklar, patlayan fırtınalarıyla gerçek ve yaşayan doğayı hissetmesini engellemiyordu. O ılık havanın sakince esen rüzgârının içinde, renkler ve seslerde kaybolan çimen kokularıyla yıkanıyordu... Ve şimdi çocuk, yalvaran gözlerle orada durmuş bakıyordu; bu ağaçların, bu ipeksi yosun halının, zümrüt yansımaların bu yeşil cümbüşün arasında biraz daha durulamaz mıydı?

"Hadi toparlanın. Gitme zamanı..."

Çocuklar kap kacağın toplanmasına gönülsüzce yardım ettiler. Çöpler Doğa Ana'nın saflığını kirletmesin diye çöp haline gelen kâğıtlar üst üste yığılıp gömüldü. Herkes faytonlardaki yerini aldı. Atlar kuyruklarını salladı. Arabalar ormandan ayrılırken koşumlardaki küçük çıngırakların sesi duyuldu ve kamçılar şakladı. Güneş çoktan göz kamaştıran mavimsi bir perdenin ardında batmaya başlamıştı. Yollar belli belirsiz mavimsi bir pusun içinde görünmez hale gelmişti, mısır tarlalarının üzerindeki sıcak hava, zar zor seçilebilen bir dalga halinde titreşerek, ileri geri sallanıp duruyordu. Ayçiçeği tarlalarının tepesi de altın paralar gibi parlıyordu. Batan güneşin ışığını yansıtırken erimiş gümüş rengindeki ince bir şerit gibi akan nehir, kalın, yeşil sazlıkların arasından kıvrılarak ilerliyordu. Arada sırada uzaklardan kapı tıklatmasını andıran birkaç el silâh sesi duyuluyordu. Çekirgeler sonu gelmezcesine cızırdıyorlardı. Arabalar tepelerden vadiye doğru inmeye başladığında çocuklar hep bir ağızdan bağırdılar:

"Oradalar! Oradalar! Görüyor musunuz? Tam orada!"

Uzaklarda, ayrı ayrı yerlerde bulunan avcıların yüzleri belli belirsiz seçilebiliyordu. Onların arkasında da, çok daha küçük gözüken, âdeta minyatür şeklindeki köpekler koşuyordu. Arada avcılardan biri silahını doğrultacak, dumanı görmenizden neden sonra ise –zaman aralığı ne kadar ilginç bir şeydi!– yastığın altın-

dan ateş edilmiş gibi boğuk bir ses duyulacaktı. İnsanlar ve köpekler sağda solda iz sürüyor, koşturuyor, yerlere eğiliyor –herhalde düşen avları arayıp buluyorlardı–, daha sonra yeniden değişik yerlere dağılıyorlardı... Arabalar artık avcıların bulunduğu yere varmışlardı ve o zamana kadar kafileye bakmayan avcılar da kollarını sallayıp tüfeklerinin namlularına üflemeye başlamışlardı: Avcının kulağına çok hoş gelen, borununkini andıran bu metalik ses havada titreşip kafiledeki herkesin kulağına ulaşmıştı.

"Bizimkilerin ne avladıklarını merak ediyorum."

"Belki de hiçbir şey avlayamamışlardır."

"Hiç mi? Ama çok fazla ateş ediyorlardı."

"Ateş etmek başka, vurmak başka" diye konuşmaya katıldı Tosya ince, zayıf sesiyle.

Yaşlı Staneviç elini kalın kaşlarına siper edip otoriter bir sesle konuştu:

"Bir şeyler taşıyorlar. Bu demektir ki, av partisi o kadar da kötü değildi. Mihailov'un yanında bir şeyler sallanıyor; diğerlerinin de eli boş değil."

"Gördüm" diye bağırdı Kolya ellerini çırparak. "Ben de gördüm."

"Baba, görmüyor musun? İyi bak! Mihailov'un solunda. Diğerlerinin sağında. Öyle değil mi, İvan Yegoriç?"

"Doğru söylüyorsun."

Emir verildi ve faytonlar arkalarında bir toz bulutu çıkararak –arkada kalanların halini kimse düşünmüyordu!.. Neyse ki, yaz yağmurlu geçmiş de burun, kulak ve gözler fazla toza batmamıştı– büyük bir hızla ilerlemeye başladılar.

Sonunda avcılarla buluştular.

"İvan Antoniç! Ölesiye yorgunuz!" Mihailov'un bas sesi ortalığı kaplayarak, ganimetleri hakkında soru sorulmasını önlemiş oldu. "Bir içki içsek iyi olur sanırım. Bizi biraz beklemek zorunda kalacaksınız."

"Tabiî ki. Misafirimiz olunuz. Hanımlar! Muzaffer savaşçılarımıza iy bakın: Ödülü hak ediyorlar. Lyuboşka! Yelizaveta İvanovna!"

"Rahatsız olmayın, biz hallederiz. Gördüğünüz gibi, şövalyelerimiz kendilerine bir şey söylenmesini beklemeden işe koyuldular bile."

Gerçekten de diğer iki avcı, bir saniye içinde paketleri çözmüş, tüm yiyecek ve şişeleri dışarı çıkarmışlardı; zevkten kendilerinden geçmiş bir halde mantarları sökmüş, güneşten yanmış yüzlerinin aksine bembeyaz, parlayan dişlerini göstererek çiğnemeye başlamışlardı bile.

Kafilede geri kalanlar, özellikle çocuklar, dikkatlerini avcıların ganimetlerine yöneltmişlerdi. Tanya babasıyla gurur duyuyordu. Ama Kolya öfkeliydi. Avcıların ağının içinde hâlâ canlı ama kanadı kırık bir bozdoğan bulmuş ve Mihailov'a götürmüştü.

"Kolya, onu senin için yakaladım." Mihailov'un ağzı domuz pastırmalı sandviçiyle o kadar doluydu ki, çenesinin iki yanındaki kaslar dışarı fırlamıştı; çenesini hareket ettirmek için çaba sarf ediyordu ve belli ki, büyük bir gayretle çiğnediği lokmaları midesine göndermek için hâlâ bazı zor hareketler yapmak zorunda kalıyordu. Horulduyor, pufluyor, çenesini zar zor hareket ettiriyor, ancak gözleri ışıl ışıl parlıyordu.

Nasıl parlamasındı ki! Orada, yığının içinde birbirine bağlı aşağı yukarı yirmi dört keklik vardı. Kül rengi, kızıl kahverengi kanatları ve tuğla kırmızısı kuyrukları birbirlerine bağlanmış bir halde, otların üzerinde küçük bir tümsek oluşturmuşlardı; bunların hemen yanında, her biri aşağı yukarı 15 kg. tartan, şanjan renkli, benekli kanatları, uzun boyunları, her iki yanında sakalları olan gri mavi kafalarıyla olağanüstü güzellikte iki toy kuşu vardı; mağrur boyunları gevşek bir halde yere uzanmış, siyah gözleri ince, mat mavi bir tabakanın altında sonsuza dek kapanmıştı; birinin omzu parçalanmış ve kan damlaları tüm vücuduna sıçrayarak, tüylerinin sevimli kıvrımlarını kirletmişti. Üç güzel yaban ördeğinin üzerinde, şık "aynalar" parlıyordu: Kanatlarındaki parlak, koyu yeşil tüylerinin adı buydu. Bunların yanında da birkaç bıldırcın göze çarpıyordu; bu zavallılar diğerlerinin ağırlığı altında ezildikleri için zar zor tanınabiliyorlardı; tümü de kirli, gri, kan topaklarına dönüşmüştü...

Herkesin ganimetlere bakması avcıları gururlandırıyordu; çizmelerini çıkarmışlar, hanımlardan izin alarak tozluklarını da atmış, yiyor, içiyor arada sırada savaşmayanlara keyifli keyifli göz atıyorlardı.

"Peki bu ne?" diye sordu Tosya, yığının arasından tuhaf görünüşlü bir kuşu çekip çıkararak. Bu bir piliç büyüklüğündeydi ama uzun bir gagası ve az çok uzun sayılabilecek bir boynu vardı; kızıl kahverengi kabarık ve yumuşak tüylere sahipti.

"Baba!" diye bağırdı Kolya, "Bu bir balaban kuşu! Gerçekten! Balaban kuşu! Balaban kuşu!"

"Ha, ha, ha!" Mihailov gürültülü bir kahkaha attı. "Bunun ne olduğunu bilmek istiyorsan Pavel Vasilyeviç'e sor. O sana anlatacaktır."

Avcıların arasında yer alan Pavel Vasilyeviç, üstü başı çamur içinde orada oturuyordu. Çamur çoktan kurumuştu, ama elbiseleri hâlâ çamur izleriyle kaplıydı; hatta yüzünde bile, çiçek bozuğu gibi yer yer lekelere rastlanıyordu. Tedirgin bir halde arkaya dönüp baktı ancak arkadaşları onu dürtükleyip duruyorlardı ve belli ki, hoşlanmayacağı bir şeyi anlatmaya zorluyorlardı.

"Beni rahat bırakın Allah aşkına!"

"Yo, yo. Hikâyeyi anlat Pavel Vasilyeviç. Sıkılmayın. Çekinilecek bir şey yok; burası senin anavatanın ne de olsa!"

Pavel Vasilyeviç hâlâ susuyordu. Fazla fümelenmiş sucuğu çiğnemek için büyük bir çaba gerekiyordu. Latin atasözündeki gibi *Tarde venientibus ossa* ("Geç gelen kemikleri yer"). İyi parçalar çoktan kapılmıştı ve yemek tüketiminde arkadaşlarına göre daha ağır davranan Pavel Vasilyeviç'e de kemikler kalmasa bile daha kötü şeyler düşmüştü. Ama bir avcı için bu o kadar da önemli miydi?

"Anlatmak istemiyor musun? O halde senin yerine biz anlatalım."

"Mihailov tavşana nasıl ateş edip de hedefi ıskaladığını anlatsan daha iyi edersin."

"Ben mi? Tavşana mı ateş ettim? Aklını kaçırmış olmalısın!"

"Evet dostum. Çok iyi gördüm."

"Hiç de değil! Ben hiç tavşana ateş etmedim."

"Etmedin mi? Bu da iyi! O halde, o küçük tepenin arkasında, benim bulunduğum yerden sola, sana doğru koşup gelen şey neydi? Aslan mı? Yoksa kaplan mı?"

"Hey, ben o sırada birkaç kekliğe ateş ettim, ikisini de vurmayı başardım."

"Şu senin keklik de oldukça tuhaftı galiba; dört ayağı ve uzun kulakları vardı..."

"Hey, sen galiba insanları kandırmaya çalışıyorsun. Söylediklerini ancak Şeytan anlar. Peki, sana göre, o iki toy kuşunu vuran kimdi?"

"Tabiî ki sen vurdun. Benim sözünü ettiğim bu değil zaten. Toy kuşlarını vurduğun doğru. Ama tavşanı ıskaladığın da doğru. Hem de ne ıskalama! Üstelik aranızda sadece yirmi adımlık bir mesafe vardı. Ateş ettikten sonra da tavşan sadece koşmakla kalmadı; neredeyse göğe kadar sıçraya sıçraya sıçraya uzaklaştı..."

"Sen hayal gördüğünün farkında mısın? Oysa burada somut kanıtlar var. Bayanlar baylar! Şu çok bilen adama bakın! Her tarafı lekeyle kaplı, görüyorsunuz değil mi? Bataklığa girdiği için üstü başı çamur içinde kaldı. Bataklıktan da bize doğru bağırarak küçük bir toy kuşu avladığını müjdeliyordu. Düşünebiliyor musunuz? Sadece küçük bir toy kuşu. Üstelik bataklıkta. Sözün kısası, gerçek bir avcıyla karşı karşıyasınız!"

Olay şu ki, Pavel Vasilyeviç çalılıkların arasında bir balaban kuşunu ürkütüp kaçırınca, steplerde yaşayan toy kuşunun nasıl olup da bataklığa düştüğünü anlamamasına rağmen küçük bir toy kuşunu vurduğuna ikna olmuştu. Avını bulup da bunun bir balaban kuşu olduğunu anlamasından sonra ise yanlışlıkla arkadaşlarına bir toy kuşu vurmuş olduğunu bildirmişti. Bu telaş içerisinde de ayağı kayıp düşmüş ve baştan aşağıya bataklığın pas rengi çamuruna bulanmıştı. Üst üste yaşadığı bu maceralar onu fazlasıyla rahatsız etmiş, eve gidene kadar etrafındakilerin alay konusu olmuştu. Zavallı Pavel Vasilyeviç bu durumdan nasıl kurtulacağını bilmiyordu. Bu arada, Mihailov'un da tavşanı vurmak isterken ıskaladığı doğruydu ama her şeyi tüm ayrıntı-

larıyla gören Pavel Vasilyeviç dışında herkes onun inkârlarına inanmıştı. Mihailov'un sırtında taşıdığı keklikler de (İvan Yegoriç'in keskin gözlerinin gördüğü aslında Mihailov'un sırtındaki kamburdu) her şeyi gölgede bırakmıştı.

İvan Antoniç Mihailov'a dönerek, "Avcılar gitme zamanı! Hemen hazırlanabilecek misiniz?" diye sordu.

"Tabiî, hemen. Çok yorgunuz, dostum, İvan Antoniç. Bize kızma: Bizi kafilenize katarak hata ettin; şimdi de bedelini ödüyorsun."

"Oh hayır. Önemli değil." İvan Antoniç ne diyeceğini bilemedi (O sırada kafasından, kendisine doğru gelen ama aslında yanlış olan bir şey söylediği düşüncesi geçti.)

"Sizinle geleceğiz. Kafileyi geciktirdiğimiz için tekrar kusura bakma" dedi Mihailov.

Nihayet herkes yerleşti ve dönüş yolculuğu başladı. Mihailov yeniden kızını dizlerinin üzerine oturtup başını, düğmeleri çözülmüş, terden sırılsıklam gömleğinden kılları dışarı fırlamış, güçlü kuvvetli göğsüne bastırdı.

Güneş çoktan ufukta batmaya başlamıştı ve doğu tarafı ateşle tutuşmuş gibi alev alevdi. Tepelerin eğimleri altın sarısı bir renge bürünmüştü. Gökyüzü de büyük bir yangınla tutuşmuş gibi ateş rengindeydi. Üzerine koyu mavi süslerin göz kamaştıran parlak bordürlerle işlendiği çeşitli değerli taşlardan oluşmuş dev bir deseni andırıyordu. Güneş, insanın hız anlayışına meydan okuyan bir aceleyle batıyordu. Ok gibi parlayan ışınları, dev kütleden ürkmüş gibi yavaşça birbirlerine sokulan mavi bulutları delip geçiyordu. Sihirli kırmızı top, dev mor okyanusun asi bir elemanına dönüşerek batıyordu. Tatlı tatlı esen meltem, pelinin keskin ve sert kokusu dışında, tarlalardan bin bir çeşit büyüleyici aromayı bizlere taşımaktaydı. Gökyüzünü de karga sürüleri doldurmuş ve binlerce kuşun tiz, gırtlaktan gelen sesleri –metalik diyaframlar kırılıyormuş gibi– yükseklerden inerek, gecenin sessizliği ile şaşırtıcı biçimde ahenk oluşturuyordu

Uzun bir yankı gibi, sınırsız uzayda,
Ahenkli ve yavaş bir koroya dönüşüp
Gizemli bir halde, ayrılmamak üzere kaynaşıp
Tüm sesler, renkler ve kokular birbiri içinde eriyorlar.

Güneş çoktan toprağın sınırlarına ulaşmıştı. Sanki tamamen kaybolmamak için son bir çaba harcayarak yassılaşmış ve genişlemişti... Ancak tüm gayretine rağmen karada tutunabileceği bir şey olmadığı için koyu mor bir okyanusun içinde batmaya mahkûmdu.

Bu arada, serin hava da taze soluğuyla kendisini çoktan hissettirmeye başlamıştı. Ufuktaki küçük kırmızı parlak parça da çoktan batmış, karadan yansıyan güneş ışınları ölümcül bir hastalığa yakalanmış gibi çoktan donuklaşmıştı. Koyu mor renk de canlılığını yitirmiş, altın rengindeki ihtişamın sonuna gelinmişti. Turuncu tonlar donuklaşmıştı. Altın rengiyle tutuşturulmuş yeşilin yumuşak gölgeleri, donuk açık mavi renginin önlenemez ilerleyişi karşısında sessizce gerilemek zorunda kalmıştı. Yavaş yavaş ortaya çıkan yıldızlar gökyüzünde göz kırpıyorlardı ve kocaman karanlık gökyüzü, sihirli gümüşi parıltılarla renklenmeye başlamıştı. Çok uzaklarda ise, yeryüzüne inen gecenin gölgeleri arasında, insanlara ait ışıklar, yani kasabanın ışıkları göze çarpıyordu...

7. Bölüm

Biyeltsi'de çiçek salgını başlamıştı. Büyük bir salgın değildi, ancak doktor ve polis tutanaklarının kayıt altına aldığı pek çok çiçek vakası ve birkaç ölümden sonra, hastalığın varlığından kuşku duyulabilir miydi? Petrovlar da, küçükler ve büyüklerle beraber bütün ailenin ikinci kez aşılanmasını kararlaştırdı. Ancak Kolya aşıdan fazlasıyla korkuyordu. Kolya'nın aşıdan korkması tuhaf bir durumdu, çünkü bir keresinde büyük bir köpek saldırıp sol omzunu dişleri kemiğine değinceye kadar ısırmış gözünden tek bir damla bile gözyaşı dökülmemişti; her şey olup bittikten sonra yarası pansuman edilirken gözyaşları arasında hafifçe inlemiş ve "Beni... ısırdı" demişti. Ağlayıp sızlanmadığı doğruydu fakat bu olay onda sonsuza kadar silinmeyecek bir iz bırakacaktı. Çatılara ve ağaçlara en tehlikeli tırmanışlar ona vız geliyordu, ağaçların dallarından baş aşağı sallanıyordu; hatta bir keresinde boynundaki omurlar neredeyse yerinden çıktığı için yaklaşık iki hafta yatmak zorunda kalmıştı. Bir gün de tırmandığı bir ağacın ilk dalına tutunmuş, aşağıya doğru sarkmış ve bir yangın merdiveni ile güç belâ kurtarılıncaya kadar da orada kalmıştı. Kısacası her biri fazlasıyla riskli olan çeşit çeşit serüvenler yaşamıştı. Ancak yine tırmanmaktan ve atlayıp, sıçramaktan vazgeçmemişti. Öte yandan, çiçek aşısından korkmasının nedenini bilemiyordu: Korkusunun kaynağı ya doktorun dehşet verici kesici âletleri ya da "çiçek aşısı" sözcüklerinin anlaşılmaz bir şeyler ifade etmesi –anlaşılmaz olan ya da bilinmeyen bir şey her zaman korku uyandırır–, belki de aşıdan sonra oluşan iltihaplı kırmızı şişkinlikten ürkmesi ve aynı zamanda haf-

talarca yarı hastalıklı vaziyette dolaşmak istememesiydi; belki de bunların tümüydü; sonuç olarak küçük çocuk, ne olursa olsun bu operasyondan kaçmayı kafasına koymuştu.

Nihayet, kâhinleri andıran sevimsiz yüzü ve acı çekmekte olan insanlığın kurtarıcısı rolüne soyunmuş bütün insanlara özgü ciddi tavırlarıyla doktor göründü. Tabi hastalığın tedavisinden kendisine çıkaracağı herhangi bir övünme payı olamazdı: Ne çiçek mikrobunu keşfetmiş ne bağışıklık teorisini ortaya koymuş ne de serumu icât etmişti; yaptığı iş, elektrik düğmesini çevirerek ışığı yakan ama aslında elektriğin ne olduğundan haberi bile olmayan birisi gibi teknik olarak herkesin yapabileceği bazı el hareketleriyle sınırlıydı. Ancak yüzünde öyle bir ifade vardı ki, sanki ceketinin cebinde tıbbın en büyük sırlarının anahtarını saklıyordu ve bu nedenle, sıradan ölümlülerin ona büyük bir hürmet beslemesi gerekiyordu; yaşam ve ölüm ona bağlıymış, büyük bilgelikleri barındıran kutsal bir hazineymiş gibi duruyordu. Çok komik gözüken aşırı ciddiyetiyle parıldayan soğuk âletlerini ve ilâç "preparatları"nı yere dizmiş, alkol istemiş ve kendisine olağanüstü önemli bir hava vererek ellerini yıkamaya başlamış, daha sonra âletlerini suda kaynatmış ve alkolle yıkamıştı; tüm bu işlemler de kutsal bir törenmişçesine derin bir sessizlik içinde gerçekleştirilmişti.

Aşıya ilk önce Kolya'dan başlanması düşünülmüştü. Ancak Kolya ortalarda gözükmüyordu. Çocuğu bulmak için herkes seferber oldu. Doktor ise yüzünde memnuniyetsiz bir ifadeyle beklemeye başladı: Düşünsenize değerli vakti boşa harcanıyordu! İvan Antonoviç ise çok öfkeliydi; bir doktorun karşısında bu ne sıkıcı bir durumdu! Bahçeye gidip bağırmaya başladı ve nihayet oğlunun kırmızı tişörtünü fark etti. Hemen Kolya'nın arkasından koşmaya, çocuk da kaçmaya başladı. Bir ara babası ona yetişir gibi olduysa da çocuk çiti atlayıp komşu bahçeye geçti. Ancak burada onu büyük bir sürpriz bekliyordu. Komşunun darbeleriyle ünlü boğası her nedense o sırada bahçede bulunuyordu. Hayvan Kolya'nın babasının yardımına gelip, başını eğerek çocuğu kovalamaya başladı. Çocuk bu kez panik içinde, bahçeyi büyük bir tarladan ayıran daha yüksek çite doğru koşup tam zamanında at-

ladı; böylece boğanın boynuzlarından kıl payı kurtulmayı başardı. Hatta atladığı sırada hayvanın sıcak soluğunu arkasında hissetmişti. Öte yana geçtiğinde yüreği tuzağa düşmüş bir kuşunki gibi pır pır çarpıyordu. Hızlı hızlı solumaya başladı. Vücudu soğuk soğuk terlemişti. Tüm gücünü tüketmiş, uzun süre kendine gelememiş ve neler olduğunu kavrayamamıştı. Her şey şimşek hızıyla olup bitmişti.

Bu arada evde kutsal aşı töreni başlamıştı. İvan Antoniç hiç çekinmeden oğlunun arkasından sövüp sayarak gecikmeden dolayı defalarca özür diledi; aşıya Kolya olmadan başlamaktan başka çare yoktu. Doktor herkese çiçek aşısı yaptı; karşılığında bol bol çay ve konyak ikram edilmesi kendisini fazlasıyla memnun etmişti. Ücretini de aldıktan sonra kasabadan ayrıldı. Kolya da akşama doğru, haylaz oğlanın baba evine dönmesi gibi suçlu bir edayla üstü başı kir pas içinde çıka geldi. Anne babası onu cezalandırmak için banyo kazanının bulunduğu odaya kilitlediler. Kolya etrafına bakındı. Oda boş ve sıkıcıydı. Bu ceza onu ruhunun en derin yerinden yaralamıştı. Aşıdan kaçması niçin bu kadar büyük tepki toplamıştı? Onlara Kolya'ya zor kullanma hakkını kim vermişti? Çiçek aşısı olmak istemiyorsa onu zorlamanın ne anlamı vardı? Duyduğu hakaretlerden dolayı boğazında bir şeyler düğümlendiğini hissetti ve ağlama nöbetine tutuldu. Dudakları titredi, gözleri yaşlarla doldu. Üstelik karnı da acıkmıştı ancak gururu nedeniyle bir parça ekmek bile istememekte kararlıydı; bütün gün hiçbir şey yememişti, madem kendisine yemek vermeyi unutmuşlardı, o halde onlardan bir şey istemenin yararı yoktu...

Sonra birden aklına bir plan geldi. Pencereyi yokladı, sürgülerini çekti ve bir maymun çevikliğiyle ön bahçeye atladı. Bir an düşündükten sonra pencerenin hemen altındaki çalılıkların arkasına büzüldü. Orada, otları düzleştirip hem gözüne batmamaları hem de kamuflaj sağlamaları için dalları da örerek kendine küçük bir sığınak hazırladı. Daha sonra da küçük inine yerleşip düşüncelere daldı. Şimdi arayıp da bulsunlardı bakalım! Herkes onsuz yaşamanın ne olduğunu öğrenecekti! Bu insanlar kalbini kırmışlardı; şimdi de ağlasınlardı!

"Kolya! Kolya!" Boğuk sesler kulağına kadar geliyordu.

Sessizlik.

"Kolya! Hemen buraya gel!"

Cevap yok.

Kolya umutla bekledi. Çalıların arkasından kaçarken açık bıraktığı kapıdan Lyubov İvanovna'nın elinde şamdanla içeri girdikten sonra şaşkınlıktan nasıl donakaldığını görüyordu: Kolya orada değildi!

"İşte bu güzel" diye düşündü çocuk kendi kendine. Bulunduğu yerden mumun titreyen alevini ve duvara yansıyan gölgesini görebiliyordu. Sonra annesi banyo kazanının üzerine eğildi; –herhalde çocuğu kontrol etmek için– acaba Kolya içine mi düşmüştü? Kazan doluydu. Kadın hâlâ orada kıpırdamadan duruyordu. Ardından pencereyi açtı. Mumun alevi esintiden dalgalandı; Kolya sığınağından şamdanda eriyen mumun aktığını görüyordu. Nefesini tutup orada, annesine çok yakın bir mesafede oturdu.

"Bırak merak etsinler, bırak merak etsinler" diye düşündü kendi kendine. Ve oturduğu yerden gerçekten kaybolduğunu hatta öldüğünü hayal etmeye başladı. Anne ve babası cesedinin başında gözyaşı döküyor, duygularını incitmiş oldukları için pişmanlık duyuyorlardı. Düşünmek istedi; bu rol onlara çok uygundu. Ancak kendisine acıması, anne babasının pişmanlığından dolayı sevinç duymasına rağmen aynı zamanda onlar için üzülmeye de başlamıştı. Gözyaşlarının onlarınkilerle karıştığını hissediyordu. Kendisine daha fazla hâkim olamayıp hıçkırmaya başladı:

"Anne, buradayım! Buradayım!"

Anne ne de olsa annedir. Oğlunun yaramazlıklarını çoktan unutmuştu. Kalbinde o an tek hissettiği şey sevinçti. Kolya sağ salim bulunduğu için çok mutluydu. O ana kadar olan bitenler umurunda bile değildi.

"Beni çok korkuttun Kolya! Bir an için kazanın içine düştüğünü sandım. Neredeydin?"

"Ben ... Anne... Ben çalılıklardaydım."

"Tanrı aşkına orada ne yapıyordun?"

"Ben... Şey... Ben..."

"Niye ağlıyorsun? Ah deli çocuk. Vanya! Buraya gel!"

Kolya'nın annesi kocasına olan biteni anlattı.

"Niye böyle davrandın Kolya? Utanmadın mı? Anneni o kadar korkuttun ki az kalsın bayılıyordu. Yeni doğum yaptığı için üzülmemesi gerektiğini bilmiyor musun?"

"Ben... İstemezdim..."

"Peki niçin yangından kaçar gibi doktordan kaçtın?"

"Acıtıyor..."

"Sen küçük bir kızsın. Bu yüzden!"

"Baba, yalan söyleme! Kız olmadığımı biliyorsun."

"Pekâlâ öylesin işte. Küçük bir çizikten bile korkuyorsun. Ama ne kahraman! Bak gör, Tosya'ya anlatacağım nasıl bir skandala yol açtığını. Bir de Uriel Acosta'ya özenirsin. Pantolonunun arkasında da ne var böyle?"

Kolya boğadan kaçmak için çiti atlarken pantolonu en biçimsiz yerinden yırtılmış, ancak o sırada fark etmemişti. Neyse ki, gübreye bulaşmış pantolon havayı birdenbire değiştirmiş, İvan Antoniç'in fark ettiği pislik herkesi güldürerek olayın barışçı bir şekilde kapanmasını sağlamıştı. Biraz önce trajik gözüken her şey şimdi Kolya'ya da komik gelmeye başlamıştı. Gerçekten de Uriel Acosta hiç doktordan kaçar mıydı? Üstelik çalılıklarda oturup da cesedini hayal edip ağlamak delilik değil miydi? Tüm bunlar gerçekdışı, kendi uydurmasıydı!

İş tatlıya bağlandıktan sonra Kolya'ya hemen bol tuzlu köftelerle vişne reçeli verildi. Vişneler tepsi içinde, kilerde olgunlaştıkları için sulu ve çok lezzetliydi. Kolya ağzını tıka basa bu nefis yiyeceklerle doldurunca artık hayat bir saat öncesinde olduğu gibi kötü gözükmemeye başladı...

Havanın güzel olduğu bir gün, Andryuşa'ya bakan yaşlı dadı, Kolya ve Volodya'yı beraberinde kasabaya götürmüştü. Kasabada bir dükkândan ötekine girip sabun, mum, havuç, diş temizleme tozu, et, üzüm gibi bir sürü malzeme aldılar. Dadı, paketlerin birbirine karışmaması için her şeyi ayrı ayrı olağanüstü bir beceriyle kâğıtlara sarıp torbalara yerleştirdi. Alışverişlerinin son durağı ise Popovların bakkal dükkânıydı. Dükkân naneyle tatlandırılmış

kekler, vanilya, karamel, Hollanda armuduyla –armudun kokusu bugünlerde boyacıların pahalı arabalara sürdükleri verniğin kokusuyla aynı– doluydu. Duvarlarda çeşit çeşit ürünlerin sergilendiği raflar göze çarpıyordu; burada da, birbirine yapışmış çeşit çeşit şekerlemelerle dolu kavanozlar, kalın, koyu mavi kâğıtlara sarılı koni biçimli şeker parçaları, Pavlovların imalatı olan, üzeri etiketli teneke çay kutuları, füme alabalık, yavaş yavaş küflenmeye başlamış sucuklar, kuzu paçası, şarap, votka gibi her damak zevkine uygun, bazılarının kısa ve şişman, bazılarının ise ince uzun boyunlu şişelerde bulunduğu çeşit çeşit içki yer alıyordu.

Dükkân sahibi, temiz ve son derece düzenli bir Rustu: muntazam gri ceketli bu yaşlı adam, beyaz önlükleriyle tezgâhın arkasında duran ve kulaklarının arkasına yerleştirdikleri kalemle müşterinin hesabını yapan genç tezgâhtarları denetliyordu. Zayıf ama sağlıklı bir görünüşü olan patronun gri sakalı gayet düzgün taranmıştı. Dükkânda gezinirken ellerini ovuşturuyordu; bu hareketinin nedeni üşümesi değil, neşeli olmasıydı. İşi gereği kibar davranmak zorundaydı; hatta kibarlığı abartmış kravatlı bir yaka bile takmıştı. Dadı alışverişini yaparken o da çocuklara yaklaştı.

"Kimin çocuklarıyla tanışıyorum acaba?"

"Petrovların"

"Vergi memurunun mu?"

"Evet"

"Sizinle tanıştığıma memnun oldum. Şeker sever misin?" diye sordu Kolya'ya.

"Severim."

Popov kavanozlardan aldığı şekerlemeyi Kolya ve Volodya'ya verdi. Ama Kolya'nın tepkisi sertti:

"Biz dilenci değiliz."

Dükkân sahibi ne cevap vereceğini bilemiyordu, doğrusu, küçük bir çocuğun böyle bir tepki gösterebileceğini düşünememişti. Volodya da aşırı mağrur bir tavır takınmıştı. Patron düşündüyse de ne diyeceğini bilemedi, bu arada dadı alışverişini tamamlamış, üçü de 'hoşça kalın' diyerek dışarı çıkmıştı bile. Çocuklar memurlara verilen rüşvetler hakkında çok şey duydukları için Kolya da

vergi memurunun oğlu olarak Popov'un hediyesi olan şekerlemelerde –küçük ya da büyük hediye olması fark etmez– rüşvet kokusu almıştı. Ertesi gün tüm kasaba olaydan haberdar olmuştu: "Vay be! Çocuk dediğin böyle olur!" Popov'a gelince, o ise çocuklardan övgüyle söz etmiş, anne babalarının onları ne iyi yetiştirdiğine dikkat çekmişti; ancak içten içe de bu kadar katılığa gerek olmadığını, sonuçta bunların sadece çocuk olduğunu düşünüyordu. Ama işi gereği, herhangi bir tartışmaya girmek niyetinde değildi.

Petrovların rutin yaşamı, İvan Antoniç'in sürpriz bir şekilde, eyalet vergi dairesinin ve dolayısıyla da üst düzey yöneticilerin yaşadığı başkent Kishinyov'a tayiniyle değişti. İvan Antoniç çeşitli evrak, rapor, istatistik verileri ve en önemli dosyalarını toparlayıp Kishinyov'a gitti. Burada resmi bir nezaketle karşılandı ve "takdire değer dürüstlüğü" için komplimanlar bile yapıldı. Ancak üstleriyle soğuk konuşmalar devam ettikçe, yavaş yavaş "Yahudileri kayırdığına" dair sözler de gündeme gelmeye –bu dokundurmalara, karşısındakinden âdeta özür dileyen, anlayışlı gülümsemeler eşlik ediyordu– ve tabiî İvan Antoniç'in diğerlerinden farklı davrandığı lâkin bu "özgün tavırların" genel düzene ters düştüğü, çevreye ayak uydurmak gerektiği açıkça dile getirilmeye başlandığında, İvan Antoniç altına bir mayın döşendiğini, kendisine de bunu patlatmak düştüğünü kavramıştı. Doğrusunu söylemek gerekirse, konuşmalar sırasında, lehinde ve aleyhinde olan her şeyi tam kavrayamamış, yalnızca içinde büyük bir öfke kabarmıştı; gıcır gıcır üniformanın içindeki iki dirhem bir çekirdek âmirinin suratına tükürmek için büyük bir istek duydu. Tükürmedi tabiî, öyle sert konuştu ki, artık geri adım atmak îmkânsızdı; gemileri yakmıştı. O da istifa edeceğini açıkladı, herkese hoşça kalın dedikten sonra Biyeltsi'ye geri döndü.

Kasabaya gelir gelmez bu olayın nasıl geliştiğini hemen anladı. Kendisi Kishinyov'dayken Biyeltsi'ye Primerov adlı genç birisi atanmıştı; işinde oldukça âcemi olan bu memur Kishinyov'da "özel görevler" için seçilmiş memur sıfatıyla çalışmıştı ve belli ki polis teşkilatının yüksek makamlarıyla da yakın ilişkisi vardı. Biyeltsi'ye İvan Antoniç'in görevine aday olarak gönderilmiş,

zaten bu durumu açıkça ifade etmekten de çekinmemişti. Böyle küçük bir kasabada bu tür bir haberin yıldırım hızıyla yayılmaması imkânsızdı. Biyeltsi'deki çinovniklerin küçük dünyasında İvan Antoniç'in günlerinin sayılı olduğundan söz ediliyordu; bu gelişmeler üzerine, sihirli bir değnekle dokunulmuş gibi resmi ilişkiler yeniden gözden geçirildi ve çinovniklerin büyük bir bölümü İvan Antoniç'e sırtını çevirdi demek abartılı olsa bile, herkes bir miktar mesafeli davranmaya başladı. Ancak bu durumun İvan Antoniç'i fazla rahatsız ettiği de söylenemezdi; artık öfkesinin sınırlarında dolaştığı için yüksek bir noktadan baktığı bu dünyadaki herkese ve her şeye tükürüyor, kendisine hâkim olmaktan vazgeçtiğinden şimdiye kadar dile getiremediği en sert sözleri yüksek perdeden söylemekten kaçınmıyordu.

Bu arada kendisini destekleyecek bir "kamuoyu" oluşturma çabasında olan Primerov da tüm enerjisiyle çalışıyordu. Üzerinde elmas şeklindeki üniversite armasının (genç adam Rusya'nın güneyindeki hukuk fakültelerinin birinden mezun olmuştu) parladığı, en kaliteli İngiliz tasarımı, gıcır gıcır üniformasıyla göz dolduruyordu. Saçı düzgün bir biçimde yana doğru taranmış, öndeki perçemi itinayla kıvrılmıştı. Ayakkabıları ayna gibi parlıyordu; kıyafetinin belinde altından kalın bir saat kösteği asılıydı. Sağ elinde "taşlı" bir yüzük vardı. Kolalı keten gömleği güneşin altındaki beyaz kar gibi parlıyordu. Konuşurken kelimeler bazen genizden, bazen dişlerinin arasından çıkıyor, amirlerinin güvenini kazanmış olduğunu gösterme çabasındaki kişilere has, kendisini çok fazla önemseyen bir edayla konuşuyordu. Konuşması gibi yürüyüşü de mesaj verir gibiydi ve ellerinin her hareketi de önceden hesaplanmış izlenimini uyandırıyordu. Bu eller sanki bilinçliydiler! Fizyonomisi bakımından çok fazla şanslı olduğu söylenemezdi. Sivilceli ve sağlıklı olduğunu gösteren pembe yanaklı bir yüzü; kuş midesini andıran bir burnu, her ne kadar büyüteçle görülecek gibi olsa da, sürekli taradığı ve kestiği seyrek kızıl bıyıkları vardı; domuzunkini andıran küçük, kurnaz gözleri gereksiz yere yuvalarından fırlayacak gibiydi. Tüm bu kusurlar da aslında "hava" amacını taşıyordu ve de Primerov –bu konuda çok tecrübeli olduğu söyle-

nebilirdi– dış görünüş ve tavırlarını ayarlama konusunda uzmandı.

Vint ve Preferans oyunlarında ustaydı. Sert konyak tercih ederdi. Onunla "senli benli" olunamazdı. Tersine tüm davranışları, hiyerarşinin çeşitli kademelerindeki bürokratlar arasında gözlenen özel sosyal mesafeye vurgu yaparak "haddinizi bilin" mesajı veriyordu. En önemlisi de, çevresinde korku veren bir saygı uyandırmasını çok iyi bilmesiydi. Henüz resmen bir görev üstlenmemiş olmasına rağmen insanlar daha şimdiden onu gördüklerinde titremeye başlamışlardı; Yahudiler titriyordu (onun hakkında bizzat edindikleri çok sağlam bilgilere sahiptiler); Rus esnaf titriyordu (kasabadaki hem Rus hem de Yahudi ahali endişe içinde ne tür "hediyeler" isteyebileceğini tahmin etmeye çalışıyordu), hatta çinovnikler de titriyordu; ya kâğıt dağıtır gibi birini oraya, birini buraya atamaya başlasa ne olacaktı. Adamın sırtı kalındı, valinin balolarında dans ediyordu ve üstelik söylenenlere göre, Sayın Vali'nin kızına kur da yapıyordu. Sözün kısası, Primerov şimdiden çinovniklerin dünyasında son derece saygın bir yer edinmişti; zaten Molchalin'in tarzında olanlar da hazır ola geçmiş vaziyette, ruhlarındaki uşaklık, korku, umut, yağcılık, dalkavukluk, kısacası bürokratlara özgü tüm erdemlerini sergileyerek dikkatlerini bu genç adama yöneltmişlerdi.

Tanrı Babamızın ertesi günü, Primerov üniformasıyla kiliseye geldi, önünde saygıyla eğilip, kendisine yol açan çinovniklerin arasından geçip ön sıralardaki yerini aldı. Üstleneceği yeni görevinde istibdatın ve Ortodoksluğun hatırı sayılır temsilcisi olacağını ilan eden bir tavır takınmıştı; etrafındakilere, koruması altındaki insanları şefkâtle kucaklayan bir iyilik havarisi tavrıyla bakıyordu. Ancak sonra yüksek statüsüne yakışır, saygın bir duruşun daha uygun olacağını düşünerek, küçük ve yavaş hareketlerle, sadece üstleri için Tanrı'dan bir şeyler diliyormuş gibi istavroz çıkarmaya başladı. İvan Antoniç kilisede değildi, yalnızca görevi gerektirdiğinde gider ve orada bulunduğunda da kendisini aptal gibi hissederdi. Böylece Primerov kilisede, Biyeltsi'deki resmî zevatın tüm üst tabakasıyla irtibat kurdu; sanki tüm çinovniklerin sessizce ortak hayır dualarını almış gibiydi.

Ayinden sonra ahali dağılınca, saygın simalar çoktan Primerov'un etrafında toplanmaya başlayıp "en içten dileklerle" elini sıkmak için sıraya dizilmişlerdi bile. O da tüm bu tebrikleri sanki mecburiymiş gibi kabul ediyordu. Nihayet konu dönüp dolaşıp, havadan sudan gibi görünen ancak kişilerarası ilişkilerde son derece belirleyici olan hassas noktaya geldi.

"Eh, burada, işler nasıl bakalım?"

"İdare eder, Aleksey Vasilyeviç. Olağanüstü bir şey yok."

"Pekâlâ baylar, sizlerle açık konuşacağım. Anlayacağınız, işi sıkı tutmak niyetindeyim."

"Biz de memnuniyetle yardımcı olacağız; bu bizim görevimiz."

"Duyduğuma göre burada Yahudiler çok rahatmış; burnuma biraz kötü kokular geliyor."

"Bazı aksaklıklar olduğu doğru."

"Ama bu nasıl olur? Siz hepiniz Ortodokssunuz; üstelik Çarın ve vatanın hizmetindesiniz..."

"Bu tür davranışlara ne yazık ki izin veriliyor. Ne diyebiliriz ki? Buradaki Yahudiler tepemize çıktılar."

"Pekâlâ, bunun suçlusu kim? Herhalde Tanrı değil. Ha, ha, ha."

"Doğrusunu söylemek gerekirse, Aleksi Vasilyeviç, aramızdan birisi –İvan Antoniç– bu konuda oldukça gevşek davranıyor."

"Evet, Kishinyov'dayken de Yahudilere karşı yumuşak davrandığı söyleniyordu."

"Maalesef öyle. Kendisi sadece lafta Ortodoks. Rusmuş gibi duruyor, ama bu adamlarla ilişkilerine gelince..."

"Peki, bunun karşılığında ne alıyor? Hiçbir şey almıyor mu yoksa?"

"Herkes bir şey almadığını söylüyor."

"Hımm, demek öyle. Baylar, ben şahsen bu işten çıkarı olmadığına inanmıyorum. Bu adamlara karşılık beklemeden iyilik yapılmaz. Ancak, tabiî ki buna inanmak sizin sorununuz. Özellikle de..."

"Şey, kim bilir, Aleksey Vasilyeviç; bizler bu konuda sadece duyduklarımızı aktarıyoruz; açıkçası emin değiliz."

"Tamam, bu kadar yeter. Kendi açımdan, Yahudilerin burnunu

sürteceğimi size açıkça belirtiyorum. Ben Ivan Antoniç gibi davranmayacağım. Bunu şimdiden bilmenizde yarar var."

"Tamam Efendim."

"Görevimiz burayı tam bir Rus kasabası yapmak, anlaşıldı mı?"

"Sizi anlıyoruz."

"Burada, Rus tüccarlar var mı?"

"Evet, var."

"Peki onların durumu nasıl? Onlar da Yahudilerle eşit muamele mi görüyorlar."

"İvan Antoniç ayrım yapmıyor. Ancak herkesin bildiği gibi Yahudiler, –siz de çok iyi bilirsiniz Aleksey Vasilyeviç– kanunsuz işler yaparlar. Bu nedenle herkesle ilişkisini iyi tutup, gerektiğinde onları parmağında oynatıyor olabilir."

"Peki İvan Antoniç bizim Ruslara yardım etmiyor mu?"

"Sürekli eşit haklardan söz ediyor. Yasalarda neyin yazılı olduğunu, neyin olmadığını anlatıp duruyor."

"Bozguncu adam. Sizler, bütün bunlara göz mü yumdunuz?"

"Ama ne de olsa üstümüz; yani biliyorsunuz, İvan Antoniç âmirimiz."

"En azından olan bitenden Kishinyov'dakileri haberdar ettiniz mi?"

Bir sessizlik oldu. Herkesin aklından o andan aşağı yukarı aynı sözler vardı: Çok istedik ama yapamadık. Bazıları her şeye rağmen İvan Antoniç'i ihbar etmişlerdi. Ancak bunu açıkça dile getirmekten çekindiler; çünkü görevde kalırsa azledilebilirlerdi. Şimdilik en iyisi susmaktı; nasıl olsa bir gün işler düzelecekti; her şeyin bir zamanı vardı.

"Bazılarının gereken makamlara yazı gönderdikleri söyleniyor."

"Hımın, yerinde bir davranış; bunu açıklamakta çekinilecek bir şey yok."

"Ama artık siz geldiniz, Aleksey Vasilyeviç; sözlerinizi dinleyeceğiz. Nihayet kasabada Rus hâkimiyeti kurulacak."

"Evet, baylar, artık her şey kontrolüm altında olacak –bana

oyun oynayamazsınız– biliyorsunuz, katıyım ama âdil davranırım – evet baylar, sözün kısası sert ama âdilim."

"Rus atasözünün dediği gibi, şahini uçuşundan tanırsınız."

"Latincede de baylar, buna benzer bir söz var: *ex unque leonem.* Rusça'da 'Aslanı pençelerinden tanırım' anlamına geliyor."

"Evet ya, pençelerinden... ha, ha, ha. Anlatmak istediğinize çok iyi uyuyor."

"Teşekkürler, baylar. Ortak çabamız ve de uyum için de çalışarak... görevimizi... yerine getireceğimize inanıyorum."

Primerov'a çok güzel bir araba verildi. Ancak o birkaç gün içinde, kasabanın yazgısını belirleyen yöneticilerden oluşan birkaç memurun yaltaklanan bakışlarla eşlik ettiği, çok daha görkemli bir araba edinmeyi başardı; yeni siparişine gerekçe olarak da "kamuoyundaki prestiji"ni gösterdi.

İvan Antoniç'in durumu ise oldukça tuhaflaşmıştı; görevi de facto olarak başka birisine devredilmiş ama bu değişiklik de hukuksal olarak ilân edilmemişti. Bu tür insanlar çifte yaşam sürdürür: Bir yandan etiyle, kanıyla, Rus İmparatorluğu'na mensup her vatandaşın sahip olduğu tüm özellikleriyle, yani vücudu, ruhu ve nüfus kâğıdıyla canlı bir varlık; diğer yandan, karanlıkta sürdürülen gizli kapaklı oyunların sadece bir gölgesi. Kısacası, üniforması içindeki dış görünüşüyle var olmasına rağmen artık hiçbir işlevi kalmamıştı. Daha önce ağzından çıkan sözleri şimdi de tekrarlamasına rağmen artık etkisini yitirmişti. Konuşuyordu ama kimse onu dinlemiyordu; sosyal konumu değişince buna paralel her şey değişmişti. İvan Antoniç'in kamu hizmetindeki göreviyle tüm bağlarını kesip, misafir kabul etmekten vazgeçmesi ve alelacele Moskova'ya dönmek üzere hazırlanması iyi olmuştu: Bu noktada, içgüdüleri işe yaramıştı; aksi takdirde attığı her adımda yeni engellerle karşılaşacaktı.

Ailenin geri dönüş kararına tepkisi hem olumlu hem de olumsuzdu. Bir yandan herkes kırgın ve üzgündü. Diğer yandan da, bu küçük dünyadan, arka planda kalmış bu hayattan kurtulacakları için sevinçliydiler. Lyubov İvanovna açısından bu taşınma işi büyük zorlukları ve kaygıları de beraberinde getiriyordu. Birinin

daha kundakta olduğu üç çocukla tam üç gün üç gece trenle yolculuk yapmak zorunda kalacaklardı; üstelik buna arabalarla kat edilecek uzun mesafeler de dâhil değildi. Üstüne üstlük, geçimlerini nasıl sağlayacakları da belirsizdi. Her zamanki gibi yine işi şansa bırakarak yola koyulacaklardı. İvan Antoniç'in işi yoktu. Gelecek onlar için ne gibi sürprizler hazırlıyordu acaba?

Yine de tüm zorluklara rağmen Bessarabia'dan ayrılmak Lyubov İvanovna için bile pek çok şeyin çözümüydü; sonuç olarak, Biyeltsi'deki hayat onun için de çekilmez hale gelmişti. Her zaman iyimser olan İvan Antoniç'e gelince, son derece heyecanlı ve hareketliydi; şimdiden, umut dolu pembe bulutların üzerinde dolaşmaya başlamıştı. Ona kalırsa her şey sanıldığından daha kolay olacaktı. Planlar yapıyor, neşeli bir ruh haliyle şiirler söylüyor, Kolya'yı dizlerine oturtup, onunla beraber düşler dünyasında kayboluyordu.

Moskova'ya gidecek olmalarından dolayı en çok da Kolya seviniyor, Devrim Yayınları'ndan çıkan yeni kitapları edinmeyi çok istiyordu. Bu kitapların tanıtım broşürlerini, üstelik hem de resimli olanlarını görmüştü! *Denizdeki Yaşam* ile *Avrupa'daki Kelebekler* ve *Orta Asya'nın Zenginlikleri* başlıklı kitaplar en büyük tutkusuydu. Ayrılık vakti gelip çatıncaya kadar Moskova ona dev bir deniz feneri gibi gözükmüştü; orada her şey harika ve heyecan vericiydi...

Staneviçlere gelince, bu ani ayrılığa fazlasıyla üzülmüşlerdi. Hayatlarını Petrovlarla paylaşmış, onlara alışmış, bu aileyi sadece kiracıları olarak değil, insan olarak da sevmişlerdi. Doğma büyüme Moldavyalı olan yaşlı Staneviçler, "lütfen" sözcüğünün Moldavyacasıyla (*poftim, poftim*) dalga geçmeyen Ruslarla ilk defa tanışmışlardı; tıpkı Almanca *bitte* ya da İtalyanca *prego* denmesinden daha farklı algılanmamıştı söyledikleri söz; üstelik Moldavyalıların folklorik danslarına (*dzhok*) da, tüm dünyada tanınan ve yaygın olan vals ve polkaya olduğundan daha az bir ilgi göstermemişlerdi. Petrovlarla yaşlı Staneviçler arasında en ufak bir soğukluk ya da samimiyetsizlik yoktu, tersine her şey insanî, basit ve açıktı. Bunun temel nedeni de, Biyeltsi'deki günlük yaşa-

mın, doğası gereği, dar ve sınırlı olmasıydı; havada uçuşan yüksek fikirler yoktu. Ancak kasabadaki bu sınırlı dünya, daha iyi ilişkilerin kurulduğu anlamına gelmiyordu. Edebiyat ve müzikle ilgili olan Yelizaveta İvanovna Staneviç, Petrovların gideceğini duyduğunda çok üzülmüş, gözyaşlarına zor hâkim olmuştu.

Biyeltsi'deki "cemaat" ona karşı soğuktu; zaten genç kız, işten arta kalan zamanının büyük bir bölümünü Petrovlarla geçiriyordu; ona göre engin bir kültüre sahip olan bu aile, oyalanmak için birebirdi. Ama işte her şey bitiyordu!

İvan Antoniç kardeşlerinden doktor olanlarına ve baldızına, durumuyla ilgili telgraf gönderdiğinde, acı gerçek tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı; sanki vapur sisler arasından birdenbire çıkıvermiş, orada sizi almak için bekliyordu; sizin de acele edip bir an önce iskeleye varmanız gerekiyordu.

Eşyaları ambalajlama işi de tüm hızıyla sürüyordu; bir yerlerden büyük tahta sandıklar, ambalaj kâğıtları, çiviler bulunmuştu; her şey kâğıtlara sarılıp, paketleniyor, iplerle bağlanıyordu; her yerden çekiç sesleri geliyor, ellerine kıymık batmış adamlar sağa sola koşuşturuyorlardı; evin tümüne eşi benzeri görülmemiş bir kargaşa hâkimdi. Kolya'nın derdi ise, en zarif porselenden bile daha kırılgan olan kelebek koleksiyonunun nasıl taşınacağıydı. O da diğerleri gibi, telaş içinde sağa sola koşturup, kelebeklerin bulunduğu küçük kutuları yerleştireceği tahta çerçevelerin incecik çıtalarını yapıştırmak için mum istiyordu; o derece ki, küçük bir şeytan gibi devamlı bacakların arasında dolaştığı için zaten yorgun olan herkesi fazlasıyla bıktırmıştı. Neyse ki, becerikli Volodya ona yardım ediyordu. Etrafındaki bu çılgın Babil Kulesi'nden aşırı ürkmüş olan Andryuşa ise feryat figân ağlıyordu; onu susturmak mümkün değildi. Islak bezler, süt şişeleri, emzikler, çeşitli ilâçlar, hiçbir şeyin yerinde olmadığı bu kaos içinde sağa sola atılmış, sanki hepsi üst üste yığılıp ezilmişti. Nihayet günler sonra ortalık yatıştığında, evde yeni bir düzenle karşılaşıldı: Büyük çiviler çakılarak kapatılmış sessiz sandıklar bir köşede, yaydıkları katran ve talaş kokusuyla tabut gibi duruyorlardı.

Kolya ise üzgün üzgün bahçede dolanıp, tanıdığı her şeyle

vedalaşıyordu. Kalbi sızlıyor, içi kan ağlıyordu; yüreği neredeyse parçalanacak gibiydi. Her yer anılarla doluydu: Şu ağaçta bir ardıç kuşu yakalamıştı, Yelena Vladimirovna ona, tam şu patikada yetişmişti; burada bir kelebek kozası bulmuştu; örümcekkuşunun yuvasını ararken şu ağaçlara tırmanmıştı.

Bu bahçede, güneşin ışınları arasında binlerce titrersineğin toz tanecikleri gibi oynaştığı güzel günler ve sakin geceler geçirmişlerdi. Burada yürümüşler ve ilkbaharın kokusunu soluyup, sesler ve renkler içinde kendilerinden geçmişlerdi; kışın karla kaplandığında beyazın, kayısı, elma, armut ve kiraz ağaçları çiçeklendiğinde pembenin güzelliğini görmüşler, arılar bal için çiçek özünü bu bahçeden toplamışlardı; burada, bembeyaz kar örtüsünün üzerindeki dulavratotları arasında saka kuşları ve ispinoz kuşlarının izini sürmüşlerdi... oh, oh... bu vahşi ve özgür kuşlar nasıl da tuzağa düşmüşlerdi! İşte, İvan Yegoriç hamsteri küreğiyle tam şurada öldürmüştü... Tüm bu anılar, oyunlar, arkadaşlar, kuşlar, kelebekler, ağaçlar, sevinç, keder, başarı heyecanı, gözyaşları, Yelena Vladimirovna, Tosya... bir film şeridi gibi gözünün önünden geçti... Sanki vücudundan etler koparılıyor, bu etler de ölmek istiyor ama ölemiyordu.

Ancak dünyada her şeyin bir sonu olduğu gibi, buradaki yaşamın da sonu gelmişti; bu arada tabii ki, son acı gözyaşı da içe akıtılıp kriz geçtiğinde, o geçiş dönemlerine özgü tüm çalkantılar sona erer; böylece, zaman ve mevsimlerin sonsuz döngüsü içinde, yok olma sırasının kaçınılmaz bir biçimde ona da geleceği yeni bir evre başlar.

Nitekim, Zaman'ın çanları çalmış ve Petrovların köklerinin bulunduğu, doğup büyüdükleri yere doğru yolculukları çoktan başlamıştı.

8. Bölüm

İvan Antoniç'in üç erkek kardeşi vardı; bunlardan ikisi doktordu: Georgi Antoniç ve Mihail Antoniç ya da aile içindeki adlarıyla Zorz (Georgi için) ve Mihaluşka ya da Maymun (Mihail için). İki kardeş birbirlerine çok yakın ve aynı eğitimi almış olmalarına rağmen birbirlerine hiç benzemeyen iki insan olabileceklerini kimse tahmin edemezdi.

Becerikli ve çevik yapılı Georgi Antoniç'in kafası yoğun ama yumuşak bir saç tabakasıyla kaplıydı; büyük gözleri neşe saçardı, güvenilir bir insandı, akıllıydı ve nüktedan kişiliğiyle kadınların gözdesiydi; üstelik kadınlara platonik âşık rolü oynamazdı; atik davranırdı; liberal hatta radikal kabul edilebilecek görüşlere sahipti. Uzun yıllar Smolensk Eyaleti'nin kasabalarından birinde doktor olarak çalışmış ve yöre entelijensiyası tarafından "partilerin neşe kaynağı" olarak görülmüştü. Çok iyi bir doktordu; hastaları onu taparcasına severdi; sadece ona zaafı olan kadın hastalarının sevgisi değildi bu. Tıp bilgisi mükemmeldi ve elbette mükemmel bir pratisyendi, uzmanlık dallarındaki bilgisi de kapsamlıydı. Tıp literatürüne daima kuşkuyla yaklaşır ve hatta samimi bir itirafla iyi doktorluğun iki temel etkeni olduğunu söylerdi: Birincisi, hastaya zarar vermemek; ikincisi, hastayı iyileşeceğine ikna etmek. İlâçlarla ilgili de fikirleri de olumsuzdu; hastaları için sadece yan etkilerinin az olduğunu bildiği ilâçları reçetelendirirdi. Nihayet nedeni ne olursa olsun, tedavilerinin sonuçları diğer doktorlarınkinden her zaman daha iyiydi. Yani Le Sage'ın "Doctor Sangredo"suyla* uzaktan yakından ilgisi yoktu.

* Alain René Le Sage'ın (1668-1747) *Adventures of Gil Blas of Santillone* romanındaki "eli kanlı" Doktor "Sangrado" karakteri. –ç.n.

Georgi Antoniç daima güler yüzlüydü ve hastalarını, özellikle de kadınları sıcak bir ilgiyle karşılardı. Muayenehaneden çıkan hastalar –çok ağır vakalar haricinde–, ruhlarının hafiflemiş olduğunu, "morallerinin eskiye göre düzelmiş olduğunu" hissederlerdi. Georgi Antoniç son derece düzenliydi; giyimine kuşamına özen gösterir, iç çamaşırlarını her gün değiştirmeyi ihmal etmezdi.

Mihaluşka şehir dışındaki Zemstvo [*yerel meclis*] hastanesinde çalışıyordu. Kısa boylu, miyop, burnunun üzerinde kelebek gözlükleri hiç eksik olmayan, kafasını olduğundan büyük gösteren kaba sakallı bir adamdı; hali tavrı oldukça ciddiydi, çekingendi de; çok zeki değildi, düşünüşü, hareketleri, konuşması son derece yavaştı. Aşırı vicdanlıydı ve abartıya kaçan bu özelliği belirgin bir kişilik sorununa dönüşmüştü.

Gimnaziya'dan mezun olmak için yeterlilik sınavına gireceği sırada, iyi hazırlanmadığı kararını verdi; oysa sınavda başarılı olmaması için hiçbir neden yoktu. Yakınları Mihaluşka'yı evden çıkarmak için çok çabaladılar ama ikna edemediler, dışarı çıkmayı inatla reddetti ve sofada yere uzanıp akşama kadar Herbert Spencer okudu; sınava girmediği için de son sınıfı tekrarlamak zorunda kaldı; bir kere "hazır olmadığı"na kanaat getirmişti ve artık dünyadaki hiçbir kuvvet onu bu düşüncesinden vazgeçiremezdi.

Bacağını bir maymun gibi (zaten takma adı buydu) kafasının üzerinden ensesine doğru sallandırarak saatlerce meditasyon yapabilirdi.

Zorz, Mihaluşka'nın sevdiği kadına nasıl ilânı aşk ettiğini görmüş ve taklit etmeye başlamıştı. Onu taklit ederek takılırdı; "Biliyor musunuz, belki bugün sizi öpeceğim, belki de yarın, ama aslında bugün de olabilir. Evet, en iyisi bugün, yok yok, yarın."

Mesleğini öğrenirken gayet titiz davranmış ama bu eğitim ona pek yaramamıştı. Çünkü hastalarına, azizlere özgü bir saflıkla tedaviyle ilgili tüm şüphe ve tereddütlerini aktarıyordu: Sizin hastalığınız şu, şu da olabilir ama semptomlar tam tersini gösteriyor;

bu durumda, şu şu uzmanlar şunu yapmanızı öneriyor fakat bir başka otorite de bu önerilerden veba gibi sakınmamızı söylüyor. Tıbbın bu alanında henüz bir şey bilinmiyor vs.

Bu sözler karşısında hasta şöyle düşünecekti: Bu ne biçim doktor böyle; şeytan götürsün bunu; görünüşe bakılırsa bunun kafası hiç çalışmıyor. Ve böylece bir dahaki sefere bu doktora gelmeyecek, derdine derman bulması için bir başka Tıp Tanrısı aramaya başlayacaktı. Doğal olarak, böyle ücra bir kasabada, bu tür kılı kırk yaran abartılı yaklaşımlardan vazgeçmek gerekiyordu. İş yükü fazlasıyla ağırdı, civar yerlerden de hastalar geldiği için bu tür teorik tereddütlerle kaybedecek vakit yoktu, ayrıca köylülerle bu tür tıp muhabbetleri de yapamazdınız. Yine de, Mihail Antoniç Dr. Hamlet'i oynama huyundan vazgeçmemişti. Zaten bu huyunu tamamen söküp atmak yerine sorunu her yönden ele alma, tartışma ve araştırma ilkesinin gerekliliğini değerlendirmeyi sürdürdü. Öte yandan, bir budalayı andıran bu adam çok başarılı bir satranç oyuncusuydu; o derece ki, satrancın hem teoriği hem pratiğinde rakipsiz olanlar bile, karşısına geçtiklerinde yenilmekten kurtulamazlardı. Kendisi topraksız bir köylü gibi yaşar, yalnız bir hayat sürerdi; giyimine kuşamına önem vermezdi; vücudu örtündüğü sürece gerisi önemli değildi. Yorgun olduğundan boş zamanlarında da yatağa uzanıp okumayı tercih ederdi.

Kadınlarla ilişkisi yoktu; sigara içmez, ağzına votka koymaz, kâğıt oynamazdı. Yalnızlığı, tecrit edilmişliğini severdi. Tavuk, ördek ve hindi yetiştirirdi. Çok da zengin olmayan sözcük dağarcığında, özellikle iki kelimeyi çok sık kullanırdı: Her ikisi de 'canım' anlamına gelen ve sevecenlik ifadesi bakımından aralarında çok az fark bulunan *governik* ve *miloçka*. Halka son derece iyi davranırdı. Yoksullara az çok saygı duyar, Tanrı'nın varlığını da tam olarak yadsımazdı. Hatta Shakespeare'in "Cennette ve dünyada felsefenizin düşlediklerinden fazlası var" cümlesini alıntılayarak, inancını dayandırabileceği temeller bile bulmuştu. Dünyada diyordu, araştırılandan çok daha fazlası var. Ölçülü kişiliği ve düşünce biçimi, sağlam temellere dayanan, sarsılmaz

bir şeyler arayışı belli bir muhafazakârlığın göstergesiydi; onun dünyasında mantığa ya da arzulara yer yoktu.

Mişa Amca'nın hastanesinin bulunduğu Tesovo kasabası Orta Rusya'daki diğer binlerce kasabadan farklı değildi: Öteki kasabalarda olduğu gibi burada da, damları siyah samanla örtülü, kırık dökük, bakımsız kulübeler vardı; bunların önünde de, kabuklarını atların kemirdiği, kuru, bodur üvez ağaçları göze çarpıyordu; yine diğer yerleşimler gibi burada da soğan şeklinde altın kubbeli ve tuğladan yapılmış bir kilise ile meyhane vardı; buradaki köylüler de diğer yerleşimler gibi topraksızlık, vergiler, yüksek kiralar yüzünden perişan haldeydiler; açlıktan kırılıyor, votka içiyor ve kavga ediyorlardı; 'kulak'lar, polis, kasabanın ileri gelenleri, üst düzey güvenlik görevlileri, papazlar ve Zemstvo memurları el birliğiyle köylüleri canlarından bezdirecek her şeyi yapıyorlardı; her yerde olduğu gibi burada da, büyük toprak sahiplerinin kuşattığı küçücük arazilerinin içinde sıkışıp kalmışlardı. Kasabadaki hastane de bu sosyal düzenin tüm fizyolojik ürünlerini ortaya koyuyordu: Sarhoş kavgalarından yaralananlar, kötü beslenmenin yol açtığı bozukluklar, doğuştan frengi, doğumda kan zehirlenmesi, verem öksürükleri, çocuklarda raşitizm, dizanteri, uçuk, plika,* sıraca illeti. Hastanenin bekleme odası sürekli hamileler ve ağrılar içinde kıvranan hastalarla dolup taşıyordu; çocuğunu emziren köylü kadınları, hasır ayakkabılı erkekler eksik değildi; kısacası, gri, sefil, pis ve mutsuz bir ortamdı hastane. İyodoform ve karbolik asit kokusunun sardığı, rafların çeşit çeşit şişeler ve kavanozlarla dolu olduğu hasta kabul bölümünde, inlemeler ve bazen de hıçkırıklar duyulurdu. Köylüler hastaneye ulaşmak için çoğu kez onlarca verst yolu yürümek zorunda kalırlardı; bazen getirilen hasta o kadar kötü durumda olurdu ki, hiçbir tedavi fayda etmezdi; hasta çocuksa zaten her şey için çok geç olurdu; yetişkin biriyse, yolda sarsılarak taşındığı için hemen hemen tüm organları adeta yarasından dışarı fırlamış olurdu; havale geçiren bir loğusa ise, hastaneye ulaşamadan zaten yolda ruhunu teslim ederdi.

* Bir diz rahatsızlığı. – *ç.n.*

Koğuşlara ancak çok ciddî hastalığı olanlar yatırılırdı; bir deri bir kemik kalmış bu insanlar beyaz çarşafların altında cesetlere benzerlerdi; feri kaçmış gözlerini, alışkın olmadıkları bu büyük ve çok iyi aydınlatılmış odada yavaş yavaş gezdirirler, o sırada, hastanede olmaktansa, acı çeken ruhlarının alışkın olduğu kendi sıcak bir ortamlarında, o kırık dökük kulübelerinde olmayı ve orada ölmeyi tercih ederlerdi. Karantinaya alınmış koğuş tifüs, difteri, kızıl hastalığı geçirenlere ayrılmıştı. Morga giden sedyelerde kefene sarılı, katılaşmış bedenler taşınırdı; morg, tüm acıların, sevinç ve kederlerin bittiği yerdi; buradaki tek varlık *mors immortalis*, yani ölümsüz ölümdü.

Bessarabia'dan yola çıkan Petrovlar bu iki kardeşin evlerine geldiler; en azından yeni bir başlangıç için bir yerlere sığınmak zorundaydılar. Kolya'nın anne babası, küçük Andryuşka'yla birlikte Georgi Antoniç'in evine yerleşti; Kolya ile Volodya da Tesovo'ya, Mişa Amca'nın yanına gönderildi. Çocuklar Mişa Amca'yı ziyaretlerinde, Kolya'nın ölü pervanenin boynuzu hakkında mektup yazdığı büyükanneyi de görebileceklerdi. Ayrıca Mişa Amca, kimsesiz bir köylü çocuğu olan Fedya'yı da evlat edindiğinden Petrovların çocuklarının arkadaş ihtiyaçları da giderilmiş olacaktı. Öte yandan çocuklar kendilerini, Bessarabia'da çiçekler, kayısı ağaçları, çeşit çeşit otlarla dolu bir bahçeden sonra birdenbire karbonik asit, iyodoform, morg, binbir türlü hastalık, korkunç bir yoksulluk, ağlama, inleme ve ölümün hâkim olduğu bir dünyada buluvermişlerdi. Onlar için bu, yeni ve alışılmadık bir ortamdı; şaşırmışlar ve aynı zamanda şoke olmuşlardı; aslında günlük hayata damgasını vurmuş trajedinin ağırlığı altında ezildiklerini söylemek yanlış olmazdı. Kolya korkunç hastalıkların, ölümün ve yoksulluğun varlığından haberdardı. Ancak tüm bunlar onun şimdiye kadar bildiklerinden uzaktı, sadece belli belirsiz bir fikir halindeydiler. Ama burada bütün soyut fikirler birdenbire ete kemiğe bürünüp, tüm duyu organlarını esir almış ve çığlık çığlığa haykırmaya başlamıştı.

Bu nedenle, Kolya büyükannesini ve Mişa Amcası'nı gördüğü için ne kadar sevinse de, hastane ortamı o kadar karanlık ve

kasvetliydi ki, omuzlarına birdenbire büyük bir ağırlığın bindiğini hissetti. İlk birkaç gün korku ve merakla, çekingen bir halde hastane pencerelerinden içeri baktı; hastaları ve cesetleri birer odun ya da hayvan leşi gibi profesyonel bir ilgisizlikle taşıyan personeli seyretti. Hatta iri yarı, hantal, esmer tenli bir köylünün, hiçbir neden yokken kendisine kötü kötü bakarak sarf ettiği kısacık bir cümle, şaşkınlığını daha da artırmıştı: "Ah, sizi gidi Lordlar sizi! Herhalde her gün et yersiniz."

Kolya o anda tuz ve lahanayla pişirilen eti düşündü; başkaları için et ulaşılmaz bir lüksken gerçekten de o her gün et yiyebiliyordu.

Köylünün söylediklerinden hiçbir şekilde gocunmadı. Tersine, tuz ve karalahanayla pişirilen eti yediği için azarlanması gerekiyormuş gibi bir duyguya kapıldı. Bu azar, Kolya'nın çok az tanıdığı, yaralı, yarı ölü çocuklarını hastaneye gönderen devasa bir dünyadan geliyordu. Kolya, ürkek bir halde anne babalarına sokulmuş köylü çocuklarını gördü; kirpiklerinin altından çevreye güvensiz bakışlarla bakıyorlar, annelerinin eteklerine sıkıca yapışıyorlardı; çoğunun teni soluk ve pas renginde, karınları şişti; yırtık pırtık giysilerinden gözüken incecik bacakları yara izleriyle kaplıydı; sanki hayat erkenden sillesini vurmuş ve zayıf, yumuşak bedenlerinin derisi de böylece soyulmuştu. Kolya bazen bu vahşi, sarı saçlı, çekingen yaratıklara yaklaşmak istiyor, ama çekindiği için konuşamıyordu .

Kasabadaki ilk günler böylece geçip gitti. Bu dünyada insanoğlu her şeye alışır. Kolya da yavaş yavaş yeni ortama ve hastanedeki sahnelere alışmayı öğrendi; ama bu yeni tanıştığı sefâlet, ihtiyaç, acı ve ölümle dolu dünya, onun ruhunda sonsuza dek silinmeyecek bir iz bırakacaktı.

Mihail Antoniç'in Kolya'nın babaannesiyle yaşamaya başladığı küçük ev hastanenin avlusundaydı. Avlunun etrafında horozlar ve tavuklar sağa sola salınarak yavaş yavaş dolaşıyorlardı; şişman ördekler de aynı şekilde ve vak vak sesleriyle dolanıyorlardı; ince boyunlu dişi hindilere gelince, onlar tüylerini kabartıp, kuyruklarını açarak kendilerine kur yapan erkeklerin

eğlencelerinden habersizmiş gibi dolanıp duruyorlardı. Bir kartal ya da çaylak gökyüzünde pike yapmaya hazırlandığında, kuşun yere yansıyan gölgesini fark eden horozlar başlarını göğe doğru kaldırıp alarm veriyorlar, tehlikeyi hisseden tavuklar da aceleyle kümeslere kaçışıyorlardı.

Ahşap çitin ötesinde, köylülerin saman yüklü arabalarına koşulmuş kaderine boyun eğmiş, yaşlı atlarını bağladıkları parmaklıklar vardı. Aslında bu atların da sahipleriyle aynı yazgıyı paylaştıklarını söylemek yanlış olmazdı: Otları zar zor çiğneyen hayvanların zayıf bedenlerinde kaburga kemikleri dışarı fırlamış, karınları içeri çökmüştü. Yer yer tüyleri dökülmüş, yaralar oluşmuştu; başları öne eğik, titreyen vücutlarıyla, acele etmeden durgun durgun ot çiğniyorlardı. Dünyalarından o kadar bıkmışlardı ki bu halleri, köylülerin "Tanrı bir an önce canımı alsa" dileğini paylaştıklarını gösteriyordu. Öte yandan, tıpkı insan hayatında olduğu gibi, hastanenin domuzlarının keyfine diyecek yoktu. Gübrelerin içinde yuvarlanıp, ördeklerin yiyeceklerine musallat oluyor, önlerine gelen her şeyi silip süpürüyorlar ve Voltaire'in *Candide*'indeki Doktor Pangloss gibi dünyaya pembe gözlüklerle bakıyorlardı.

Volodya yavaş yavaş Mişa Amca'nın kümes hayvanlarına sevgisini paylaşmaya başlamıştı; tavuğun ne zaman yumurtlayacağı, ne zaman yumurtlamayacağını az çok kestirebiliyordu, hatta bu ilgisi ağabeyi Kolya'nın biraz da tepeden bakan bir tavırla "Tavuk âşığı" sıfatını yakıştırmasına neden olmuştu. Kolya'ya gelince, onun tek tutkusu vahşi kuş avlamaktı, evcilleştirilmiş hiçbir şeyle ilgisi yoktu. Hatta bir keresinde, kümes hayvanlarını sevenlerin izinden gitmeyi reddetmesinin bedelini az kalsın ağır ödeyecekti. Balık avlamak için oltanın ucuna takacağı güzel bir tüye ihtiyacı vardı. Şimdiye kadar, uslu, sakin atların kuyruklarından yeteri kadar tüy koparmıştı. Şimdi ise sıra hindinin kabarık tüylerine gelmişti.

Dişisine kur yapmakla meşgul bir hindiye yavaşça yaklaşıp tüyünü koparmak üzereyken, durumu pencereden izleyen amcası Mihail Antoniç'in gözlerine yakalandı. Kolya'yı bir güzel döv-

mek için duvardaki kırbacını alıp dışarı fırladı. Kümes hayvanlarına aşırı düşkünlüğü nedeniyle de şaka yapmadığı ve son derece öfkeli olduğu anlaşılıyordu. Kolya hızla uzaklaştı oradan ama hem herkesin içindeyken kırbaçlanma utancını hem de kırbaçlanma düşüncesinin yarattığı korkuyu üstünden atamadı. Hayatı boyunca onu kimse kırbaçlamamıştı, hatta böyle bir şeye kimse yeltenmemişti; doğal olarak kırbaçlanma düşüncesi nedeniyle amcasına o günden sonra mesafeli davranmaya başladı. Eve gelmedi, ancak onu çok seven ve amcasının kendisini affetmesinde etkili olan babaannesiyle giriştiği uzun pazarlıklardan sonra ortaya çıkabildi. Böylece hindinin tüyleri yolunmaktan, Kolya'nın kaba etleri de kamçıdan kurtulmuş oldu. Sonuçta yerden bulacağı bir tüyle yetinmek zorundaydı; eh, bu çok da kötü bir şey değildi.

Tesovo yakınlarında, yer yer küçük göletler oluşturan bir nehir akıyordu. Bu göletlerden birinin yakınlarında bir yel değirmeni vardı ve bent vardı. Su bendinin dibine baktığınızda, yosun tutmuş kazıkların yanında uykudaymış gibi hareketsiz duran büyük kefaller göze çarpıyordu; daha derindeki gizemli sularda ise tatlı su levrekleri dolaşıyordu. Karanlık sularda, ak kefaller, gümüşi pırıltılar saçarak neşeli neşeli dans ediyormuş gibi yüzerlerdi. Bunları avlamak için tek yapmanız gereken şey, kıvrık bir iğnenin ucuna bir sinek takıp, oltayı sallandırmanızdı – ondan sonra, gelsin kefaller, levrekler. Arada sırada suyun yüzeyinde hızla hareket eden bir su böceği de görülürdü. Küreği andıran ayaklarıyla suyun yüzeyinde bir an hareketsiz durur, sonra kayarak, derinliklerde kaybolurdu. Kolya, Volodya ve Fedya buraya gelmeyi âdet edinmişlerdi. Bütün günlerini ellerinde kamışlarla, balıkları gözleyerek geçiriyorlardı. Geri kalan zamanda ise, olta için yem ararlardı: Pamuklu kumaşla tampon yapılmış ekmek ve ayçiçek yağı (yağ koku vermeye, tampon ise ekmek parçasının kayıp kaybolmasını engellemeye yarıyordu), çekirgeler, kefaller, sinek ya da karınca yumurtaları da inci balıkları için kullanılacaktı. Çocukların cepleri çeşit çeşit ıvır zıvırla doluydu: Balık yemlerinin konulduğu kutular aşınacak ve zamanla tozlaşmış olan çok karmaşık bir bileşiğe dönüşecekti; yani ancak yaşlı bir

büyücünün hoşuna gidebilecek türden kokulu tütünü andıran ekmek kırıntıları, yapışkan çekirge ayakları, sinek gözleri ve kanatları, kurtçuk artıkları ve mikroskobik toprak parçacıklarından oluşan bir karışım ortaya çıkacaktı.

Yakalanan her balık, solungaçlarından geçirilip ağzından çıkarılan sağlam bir iple yapılan bir halka olan *snizka*'ya tutturulur, daha sonra "uyumaması için" suya atılırdı. Her çocuğun bir *snizka*'sı vardı; balık avının sonunda en becerikli, en şanslı balıkçı, arka arkaya dizilmiş balık çelengiyle övünecekti. Geceleri ise çocuklar düşlerinde, gölün pürüzsüz yüzeyini, oltaya vuran olağanüstü büyüklükteki bir balığı ve suyun derinliğindeki yemleri göreceklerdi...

Gölün kenarında oturmaktan sıkıldıkları zaman en büyük eğlenceleri, pantolon paçalarını sıvayıp, ellerindeki file sepetlerle sığ sularda balık avlamaktı. Burada her şey vardı – hareket, kahkaha, sürprizler, küçük maceralar, gerekçeler, kavga, tesadüfi başarılar ve başarısızlıklar. Kumluk yerlerde ufak tatlı su balıklarına, kayalıklarda iribaşlar ve çaça balıklarına, kıyıda yosunların arasında, zeminin kaygan bir kille kaplı olduğu ve kayıp birdenbire kendinizi buz gibi dondurucu kaynak suyunun içinde bulabileceğiniz yerlerde, file sepetlerin içinde, çamur topaklarının arasında, sürekli ileri geri hareket eden kilizbalıklarına rastlayabilirdiniz. Ara sıra tabiî hızlı davranmak şartıyla bir turna balığını yakalayıp sepete atmak mümkün olabilecekti; ancak bu kıvrak ve güçlü balığı hemen kıyıya çıkarmak gerekiyordu, çünkü bir kuyruk hareketiyle fileden kurtulup dışarı atlayabilirdi.

Bir gün gece yarısı, kilisenin alarm halindeki çanları herkesi yatağından fırlattı. Şiddetli fırtınanın yarattığı karmaşayı artıran sesler "Yangın! Yangın!" diye bağırıyordu.

İnsanlar gecelikleriyle camlara koştu. Hatta büyükanne bile upuzun geceliği ve gri saçları çözülmüş bir halde yataktan fırlayıp cama yapışmıştı. Nehrin karşı kıyısında gökyüzü pırıl pırıl parlıyordu. Köylülerin kulübeleri siyah kadife gecede yakılan büyük bir şenlik ateşi gibi yanıyordu. Yükselen alevlerle beraber böcek sürüleri yukarı doğru sürüklenip, gökyüzünün sonsuz

derinliklerinde kayboluyorlardı. Bazen alevler yatışıp söner gibi oluyor, parlaklıklarını yitiriyor, ancak aniden tekrar yükselip, üstelik bu kez çok daha şiddetli ve büyük bir kor halinde gökten yere doğru yağmaya başlıyorlardı.

Kolya pencerenin yanında durmuş tir tir titriyor, korkudan dişleri takırdıyordu. Birdenbire ani bir kararla yerinden fırlayıp, üzerini giydi ve dışarı koştu.

"Kolya! Nereye gidiyorsun?"

"Deli çocuk!"

"Yangına" diye bağırdı Kolya ve kapıyı büyük bir gürültüyle kapatarak fırladı; bu sözleri söylerken çoktan nehre doğru koşmaya başlamıştı bile.

Âdeta şeytanî bir ışıkla aydınlanan karanlıkta kıvrılıp bükülerek çılgınca dans eden alevlerin yansıdığı nehir üzerindeki küçük köprü üzerinde kendisine yol açıp ilerleyen Kolya nihayet yangın alanına ulaştı. Meydanda büyük bir kalabalık toplanmıştı. Hepsi bir ağızdan bağırıp çağırıyor, itiş kakış içinde birbirlerine tavsiyelerde bulunmaya çalışıyorlardı. Hava kuru ve sıcaktı; ateş soluyordu. Kulübelerden biri çoktan yanıp kül olmuş, kömüre dönüşmüş artıklar içten içten hâlâ yanmaya devam ediyordu; bir türlü hızını alamayan alevler mutlaka orada burada, başta fark etmedikleri, kendilerini besleyecek yeni bir şeyler buluyorlar, hemen üzerine atlayıp iştahla midelerine indiriyorlardı. İkinci kulübe de kısa bir süre önce tutuşmuş, rüzgârın da etkisiyle gittikçe yayılıp şiddetlenen alevler havaya kırmızı ve sarı renkte parçalar fırlatmaya başlamışlardı bile. Köylüler sövüp sayıp, lanetler yağdırıyorlar, telaşla alevlerin sardığı keresteleri kancalarla kurtarmaya çalışıyorlardı. Keresteler büyük bir gürültüyle yere düşüyor, etraflarına kıvılcım saçıyorlardı. Aralarında köyün nalbandı Stepan'ın da bulunduğu pek çok cesur adam, bu dizginlenemeyen ilkel gücü suyla bastırma telaşındaydı. Su döktükleri sırada kaşları da alevlerden hafifçe nasibini aldığından telaşla geriye çekiliyorlardı; bu adamlardan yayılan cesaret ve duman kokusu bütün insanlarda hayranlık uyandırmaktaydı.

"Bak Stepan yine alevlerin içine girdi."

"Ay ay! Çökecek çökecek! Stepan dikkat et keresteler düşebilir."

"Ne rüzgâr ama! Çocuklar diğer evleri korumak zorundayız! Yangın yayılıyor!"

"Hadi gidelim! Hey siz, orospu çocukları, kancalarınızı gereksiz yerlere sokuyorsunuz."

"Bize akıl vermeye kalkma! Ne yaptığımızı biliyoruz!"

"Hey İyi Ortodokslar, su getirin lütfen! Orada kazık gibi dikilmeyin öyle! Hadi sallanın! Vanka! Petka!"

Çocuklar su almak için nehre koştular. Kolya da bir kova kapıp onlarla gitti. Doğrusu o sırada, evleri yananların başına gelen felâketleri, yaşanan acı ve üzüntüleri çok da fazla düşünmüyordu. Hayır! Onun benliğini o an esir alan şey bu çılgın fırtına, kıvılcımlar, gökyüzünde ve suda dans eden alevler, kalabalığın uğultusu, alevlerin insanların gözlerindeki yansıları, ortalıktaki hareket, yangını söndürmeye çalışan cesur insanların çabaları, her yerden dışarı fırlayan güruh, bu alışılmadık kolektif çalışma, yangının gücü, haykırışlar, el kol hareketleri, gecenin karanlığındaki bu parlak ışıktı.

"Hey, delikanlılar daha çabuk! Neyi bekliyorsunuz?"

Gençler oflayıp puflayarak getirdikleri suyu boşaltıyorlar sonra aynı anda üç kova alıp yeniden nehre koşuyorlardı.

"Hey sen küçük yaramaz, orada ne yapıyorsun? İzin almadan gelmeye nasıl cüret edersin?"

Kolya, karşısında Mişa Amca'yı buldu. Saçı başı dağınık, şapkasız, geceliğinin üzerine giydiği kısa ceketiyle orada duruyordu. Güneşin altından bakan bir baykuş gibi miyop gözleriyle, kelebek gözlüğünün arkasından Kolya'ya bakıyordu.

"Ama Mişa Amca su götürüyordum..."

"Su mu götürüyorsun? Seni şimdi saçlarından sürükleyip götürürsem görürsün. Büyükannen orada yas tutuyor. Kaybolduğunu, hatta öldüğünü sandık."

Mişa Amca tüm öfkesine rağmen yine de çocuğu affetti. Sonuçta, hayatı o kadar tekdüze, monoton ve griydi ki yangın bu kısırdöngünün kırılmasını sağlayan bir vesile olmuştu. Bir an için

kalabalığa karışmıştı ve bu tür durumlarda her tür öğüt gereksiz olduğundan onun tavsiyeleri de havaya karışıp kaybolmuştu.

Dam büyük bir gürültüyle çöktü, yangının sardığı kolonlar karanlık semalarda kıvrılıp bükülen yılanlar gibi havada dans etmeye başladılar. Duman, ısı ve ateş kokusu her yeri sarmış, oraya buraya saçılan alevler çılgın, ilkel bir dansın tohumlarını ekmişlerdi. Önüne gelen her şeyi yalayıp yutan bir ocağı andıran azgın alevler karşısında kalabalık geri çekilmek zorunda kaldı.

"İyi bakın! Gelin! Çabuk buraya getirin! Tamam çocuklar, asılın. Hadi hep beraber. Tam isabet. İşte böyle."

Öne arkaya doğru şarkı söyleyerek sallanan köylüler, art arda sıralanmış kancalarıyla kan ter içinde çalışıyorlardı. Rüzgâr gerçekten çok şiddetliydi ama neyse ki civardaki kulübeler, büyük ıhlamur ağaçlarıyla çevriliydi; bu ağaçların yaprakları titreyip, kıvrılarak kuruyor, evleri yangının yıkıcı etkisinden koruyabiliyorlardı.

"Tohtur beyim. Burada işiniz ne? Niye yatmadınız?"

"Yeğenimi almaya geldim."

"Hangisi?"

"Orada, sizin çocuklarla su getiriyor."

"Bu küçük yaramaz mı? Tam bir ateş parçası. Ama yeğeninizin burada işi ne?"

"Alarmı duyunca evden koşup çıkmış."

"Ya demek öyle."

"Yangın nasıl başladı?"

"Kim bilir? Ya birisi izmaritini atmıştır ya da bir kibrit veya sobadan kıvılcım düşmüştür. Allah bilir nedir. Neyse ki sadece iki ev yandı. Geçen gün Timokhino'daki yangın bir düzine evi yaktı; tam buradaki gibi sonu gelmez bir yangındı. Evleri yananlar her şeylerini kaybettiler. Tanrı korusun. Ne büyük felâket."

"Peki oradaki yangın nasıl başladı?"

"Oh, bu ayrı bir hikâye. Azizler gününü kutluyorlardı. Tabiî hepsi dut gibi sarhoştu. O kadar içince sonunda olacağı budur. Şimdi artık istedikleri kadar ağlasınlar, olan oldu bir kere."

Nihayet yangın etkisini kaybetmiş, son nefesini vermeye ha-

zırlanan bir insan gibi can çekişiyordu. Yanan evin iskeleti çoktan yarı yarıya yıkılmış veya çökmüştü.

"Hadi çocuklar, bir kez daha asılalım! Kancalar yanınızda mı?"

"Hazır! Şarkıya başlayın."

"Şimdi, son bir gayret hadi!"

Simsiyah kereste yere düştü. Küçük sarı alevler hâlâ direniyordu ama yangından geriye kalan artık sadece bunlardı. Nar taneleri kadar kırmızı közler kor halindeydiler ve ara ara parlak alevlere dönüşüyorlardı. Ancak gökyüzündeki kırmızılık yavaş yavaş solmaya başlamıştı. Yangın sönüyordu.

Kalabalık dağılmaya başlamıştı. Kolya ile Mişa Amca da evin yolunu tuttular. Alevler yatışmıştı; sadece kömürleşen tepeciklerden bir kısmı içten içe yanmaya devam ediyordu ancak bunlar da yerle temas ettiklerinde külle kaplanıyorlardı. Karanlık gece iyice zifiri karanlığa bürünmüştü, yıldızlar bile, gökyüzünün geniş göğsünde henüz tam ortaya çıkmamış lekeler gibi zar zor seçiliyorlardı. Kolya hâlâ, biraz önce gördüklerinin etkisinden kurtulamamıştı; yangın gözünün önündeydi, telaş, patırtı, uğultu kulaklarında çınlamaya devam ediyordu.

"Tanrım, hangi cehenneme kayboldun" diye acı acı bağırdı büyükanne çocuğu kucaklayarak. "Fiyodor'u arkandan gönderecektim. Sen Allah'tan korkmaz mısın! Ya sen Mişa, sen de tuhafsın. Çocuğun arkasından gittin, sonra sen de kayboldun."

"Bir şey yok anne." Annesini yatıştırmaya çalışan Mihail Antoniç ile Kolya suç ortağı olmuştu. "Nihayetinde.... yangındı... pekâlâ... gördüğün gibi herkes iyi, her şey yolunda. Çaya ihtiyacımız var anne. Böyle bir heyecandan sonra hemen yatamayız."

Şimdi herkes, her zamankinden daha özel ve lezzetli gelen bu olağanüstü, vakitsiz çayı içmek üzere masanın etrafında toplanmıştı. Dudaklarını yaktığından bardağına üflemek zorunda kalan Kolya, daha sonra tüm görgü kurallarını hiçe sayarak sıcak sıvıyı hortumla çeker gibi içti. Ancak onu kimse fark etmemişti; o sırada, balığı bıçakla yese de kimse bir şey söyleyebilecek durumda değildi.

Dışarısı zifiri karanlıktı, tek bir ışık gözükmüyordu. Biraz önce parlak alevlerin yaladığı gökyüzü dipsiz bir kuyu gibi kapkaranlıktı. Masa, lamba, masa örtüsü, halka şeklindeki kurabiyeler, üzüm reçeli, semaver... Kısacası her şey yangının vahşi şiddeti ve kaynaşan kalabalıkla karşılaştırıldığında anlamsız ve önemsiz gözüküyordu; sanki zar zor sağa sola kımıldanabilecek bir başka küçük dünyaya geçilmişti...

Ertesi gece Kolya, yangın yerine gitti. Çok güzel bir yaz gecesiydi. Tarlalardan olgunlaşan çavdarın kokusu geliyordu. Nehir kıyısındaki sulu çayırlarda bıldırcın kılavuzları ötüyordu. Hafif, hoş kokulu bir meltem yüzüne hafifçe dokunup âdeta kucaklıyordu. Ufukta gittikçe yayılan bir pus belirmişti. Kilisenin kubbesi erimiş altın gibi ışıldıyor, tepesindeki haç kobalt mavisi gökyüzünde parlıyordu. Kolya nehrin kıyısındaki dik yokuşu inip yangın yerine gitti.

Kalın kerestelerden geriye yalnızca gri kül yığını içinde sönmüş kömür kırıntıları kalmıştı. Toprak, çanak çömlek iskeletleri, tabak, toynak ve kemik parçaları... İşte bir zamanlar insanların yaşadıkları yerlerde artık sadece bunlar vardı. Oh, Tanrım, asırlık güzelim ıhlamur ağaçları ne kadar kötü durumdaydılar! Bir tarafları çok kötü yanmış ve şekilsizleşmişti: Tüm yaprakları kahverengine dönüşüp büzüşmüş, dalları estetik güzelliklerini kaybetmişlerdi; kuru, hışırdayan yaprakların görüntüsü hüzün veriyordu. Çıplak ayaklı çocuklar küllerin arasında, hazine aramakla meşguldüler. Oysa burada her şey ölüydü; hatta hiçbir şey tütmüyordu bile.

Yine de hayat devam ediyordu. Gençler, omuzlarına yapışmış tezek parçası, arkaya itilmiş kasketleri, kasketlerinin altından çıkan taranmamış perçemleriyle çoktan sokakta gezinmeye başlamışlardı bile. Ortalarına bir akordeoncuyu alarak, kol kola girmiş yürümekteydiler. Her şeye boş vermiş olan keyifli çalgıcı, akordeonunun tuşlarına dokunduğunda sokağı en yeni melodiler dolduracaktı. Kasabanın eteklerinde, büyük kütüklerin saklandığı ambarlardan genç kızlar ince, titrek sesleriyle karşılık vereceklerdi.

Ayın büyüleyici ışığı yansıyor nehre
Gecenin sessizliği sarıyor her yeri

Daha sonra daha yüksek bir tonla devam edilecekti:

Bu dünyada tek arzum
Seni görebilmektir, aşkım.

"Ayın büyüleyici ışığı"nın hemen arkasından mutsuz köylü kızını anlatan kederli bir şarkı duyulacaktı:

Her kuşun bir yuvası var
Kurdun bile yavrusu var
Ben ise öksüzüm,
Kimsem yok bu dünyada

Delikanlılar bu şarkıya boğuk sesleriyle, sözleri gayri-ahlâkî olan bir şarkının trajik bir dizesiyle karşılık vereceklerdi. Şarkı bir fahişeyle ilgiliydi:

Kötü kaderi onu kötü yola düşürdü
Ve subaylarla yatmaya başladı.

Rus halk şarkıları baştan sona melankolikti. Bu şarkılarda kötü kader, baskılar, gurbet, sonu kötü biten aşklar ve yoksulluktan söz ediliyordu. Hiçbir şey hayatımızın belli başlı özelliklerini halk şarkılarımız kadar iyi yansıtamaz; hayatımızın gerçek anlamdaki tortularını görebildiğimiz tek yer bu şarkılardır.

Hatta Delvig, Neledinski-Meletski ve Tyupin'in şarkıları gibi taklit edilen şarkılar da ister istemez aynı temel unsurlardan hareket edip, gölgelerin renksizleştirdiği nesnelerin bazen parıldaması gibi nadiren ortaya çıkan birkaç sevinç parıltısını kaçınılmaz olarak mutsuzluk ve acının takip ettiği bir hayattan söz ediyordu. Acı ve özlem duyguları tüm ülkeyi kaplıyor: "Yüzüğümü kaybettim." "Sön meşalem sön. Ben de senle beraber söneceğim..."

Para kudretinin teslim aldığı köyler de şehirlerle birlikte umutsuzluk ve acıyla haykırıyorlardı: "Gurbet ah acı gurbet, yabancı topraklardayım şimdi." ve "Marusya zehir içti" gibi şarkılar Çar'ın egemenliği altındaki uçsuz bucaksız topraklarda yan-

kılanıyordu. Bu ülkenin her tür acı ve hüznün birbirine karıştığı gözden ırak yerlerinde, bu dev kazanda, cılız da olsa yavaş yavaş bu hayattan memnuniyetsizliği dile getiren protesto sesleri yükselmeye başlıyor; her şeyi unutup, ilkel romantizme, büyük halk kahramanlarından söz edilen destanlara, hapishane şarkılarına ve orada burada başkaldırmaya başlayan fabrika işçilerinin zararlı şarkılarına sığınma arayışları birbirine karışıyordu.

Hayatlarından bezmiş olanlar ve hapishanelerdeki tutuklular bu şarkıları her yere yayarken, biraz da öfkeyle, örneğin "Saşa, melek, saf ve namuslu" şarkısındaki dizelerini kendi hayatlarına paralel olarak değiştirmişlerdi:

Güneşin parlamadığı
Günün âdil başlamadığı bu yerde
Hayat boyu kalmaya mahkûmum
Ça-a-rın em-ri-yle!

Kolya, henüz anlamını tam kavrayamadığı bir şarkıyı da şaşkınlıkla dinlemişti:

Burası, Tanrım, bir hükümet binası
Aleksandrovski Tsentrál.*

Gece olmak üzereydi. Köylü kızları, kasabanın eteklerinde ambarların bulunduğu tarafta, dönerek dans ediyorlardı, kütüklerin üzerinde oturan yaşlı adamlar ve kadınlar, tütün çiğneyip alçak sesle konuşuyorlardı; delikanlılar ise ellerinde akordeonlarla bir Rus dansını icra ediyorlardı. Biraz sonra, çiftler halinde, kimsenin göremeyeceği kuytu yerlerin bulunduğu tarlalarda gözden kaybolacaklardı.

Rüzgârda fısıldaşan çavdar tarlaları bize yol açın
Yalvarırım bu sırrımı kimseye söylemeyin...

Uzaklardan bir yerlerden, kendinden oldukça emin olduğu anlaşılan bir başka delikanlının sesi duyuldu:

* Merkez cezaevi. – *ç.n.*

Oh, gece yarısı oldu
Ben de güzel bir kız alıp
Onu bembeyaz elinden tuttum,
Bem-be-yaz elinden!

Doğal olarak, aziz hami günü sırası Tesovo'ya gelmişti; bu gün adına, kasaba kilisesi inşa edildiği aziz için tatildi. Kilisede koronun eşil ettiği görkemli bir âyin düzenlenmişti. Aynı gün panayır da kuruldu. Meyhane de sabahın ilk ışıklarından itibaren dolmaya başlamıştı. Kasabanın dışındaki çayırlar, genelde evde yapılmış şekerlemelerden oluşan çeşit çeşit mallarla doluydu: Ceviz, fındık; Çaregrad'dan getirilmiş bezelye, bakla; ayakkabı tabanı şeklinde "mon pensier" çikolatası ve helva; küçük, beyaz kekler; Tula malı zencefilli çörekler; ucuz, yapışkan, renkli karameller; evde yapılmış küçük bonbonlar. En cici kıyafetlerini giymiş çocuklar, ellerindeki değerli kopekleri bir tezgâhtan diğerine koşturarak çoktan harcamaya başlamışlardı. Ağızları çikolata, şekerlemeyle tıka basa dolu olmasına rağmen gözleri dondurma satıcısında, çeşit çeşit gazoz ve meyve sularındaydı. Burada insanı cezbeden bin bir türlü eğlence vardı: Boyunlarında çıngırakların asılı olduğu tahtadan yapılmış atlıkarıncalar, laternacının gürültüsü ve daha bir sürü şeyin bulunduğu harikalar dünyası... Bayram nedeniyle diğer kasabalardan da Tesovo'ya akın olduğundan ortalık insan kaynıyordu. Müzik çalıyor, atlıkarınca gıcırdayarak dönüp duruyor, kızlar, gerçekten korktukları için değil de, şımarıklık olsun diye çığlıklar atıyor, delikanlılar tempo ile alkış tutuyordu. Biraz ötede, bir pavyondaki Petruşka bebeği, art arda yediği yumruk darbeleriyle, gırtlaktan gelen tuhaf haykırışlar arasında sonunda yere yığılmıştı; farklı renklerdeki balonlar, dev üzüm salkımları gibi havada asılıydı; her yere yayılmış olan "deniz yaratıkları" (suyla dolu küçük tüplerin içindeki cam şeytanlar), şekerlemeler, oyuncaklar, balonlar çocukları baştan çıkarıyordu.

"Hey, bizim mallarımıza da bakın Hıristiyan kardeşlerim. Satılık bunlar. Satılık. Bu bir deniz yaratığı, köylü bayanlara say-

gılı. Kızların peşinden koştu, sonunda kendini bu şişenin içinde buldu."

"Hey, balonlarımız, toplarımız var. Hadi çocuklar bu tarafa!"

"Hey, sıcak çöreklerimiz var! Fırından yeni çıktı, ikisi beş kopek!"

"Dondurma en alasından"

"Helvaya helvaya gelin! Bütün dünyada dillere destan. Hadi durmayın dostlar, pamuk eller cebe. Sadece beş kopek."

"Hıristiyan kardeşlerim," "Deniz yaratıkları"nın sahibinin sesiydi bu. "Bu küçük şeytanı kementle yakaladım şişeye koydum. Artık kızların peşinden koşamayacak."

"Bebekler, bebekler! Gerçek kadar büyük. Canlı gibi. Al yavrunu sevindir." Çığırtkan bebek satıcısı o sırada, lacivert *poddyovka*'sı,* ayna gibi parlayan ayakkabıları, başında yeni kasketiyle mağrur bir edayla tezgâha yaklaşan kulak'a, yani zengin bir köylüye sesleniyordu.

Yoksulların çıplak ayaklı çocukları ise, kekler, zencefilli çörekler, atlıkarınca, çıngıraklı oyuncak atlar, bebeklerle dolu harikalar dünyasını uzaktan seyrediyorlardı; bayram için giyecekleri hiçbir şeyleri yoktu; hatta harcayabilecekleri çeyrek kopekten bile yoksundular. Panayır yerine gelemiyorlar, yalnızca utangaç bir halde dışardan seyretmekle yetinerek yaşamın bu güzellikleri de dâhil olmak üzere her şeyden kendilerini dışlanmış hissediyorlardı.

Petruşka'nın bulunduğu çadırın hemen yanında, bacakları bandajlı kör bir dilenci oturuyordu. Gözlerinin beyazlarını gökyüzüne doğru çevirip, diğer sesleri bastırmaya çalışarak bir şarkı tutturmuştu:

Doğrusunu öğren: Beş nedir?
İsa'nın beş yarası
Dört İncil
Tanrı'nın üç kişiliği
Tanrı'nın iki yapısı

* Dizlerin altına kadar inen düğmeli ya da düğmesiz ceket. – *ç.n.*

Mari'nin tek oğlu
İsa peygamber,
Papazları yöneten
Çarlardan daha kudretli...

"Hıristiyan kardeşlerim, İsa adına şu kör adama yardım edin. Bir, iki kopek verin. Allah ne muradınız varsa versin."

Soluk yüzlü, avurtları içe çökmüş, incecik bacaklı ve anormal şişmiş karnıyla hamile bir kadın dilencinin kasketine bir kopek attı.

"İsa seni kurtarsın."

"Hey, siz Saşkalar; sevgili küçük kanaşkalar, şu paramı bozar mısınız?" Atlıkarıncada eğlenen birsinin neşeli sesi duyuluyordu. Kafayı bulan insanlar da meyhaneden çıkıp panayır alanına doluşmaya başlamışlardı. Atlıkarıncanın yakınlarında büyük bir itiş kakış yaşanıyordu. Gürültü patırtı, şarkılar, arada sırada patlak veren kavgalar birbirine karışmıştı. Kızlara asılanlar da oluyordu; kadınlar ise namuslu olduklarını göstermek için abartıyla bağırıp çağırıyorlardı.

"Hey, şaşı şeytan, nereye el atıyorsun!"

"Ihh, şey öylesine duruyorum işte. Sen Maruşka, nereye gidiyorsun" diye cevap verdi "şaşı şeytan". O sırada hiçbir şeyden çekinmeden bir başka şişman kadının göğüslerini mıncıklamakla meşguldü. "Hey hey, buranda ne var?"

"Ne olduğunu sana şimdi gösteririm, ama canın cehenneme" diye güldü kadın. "Ayağını denk al, yoksa sana gününü gösteririm."

O sırada, anayoldan gösterişli bir araba yaklaştı; arabayı, olağanüstü güzellikte iki at, mağrur bir arabacı, pembe, beyaz şeritler, şemsiyeler ve limonluk çiçekleri süslüyordu. Bölgenin toprak sahibesi Sotova'nın canı halkını seyretmek istemişti. O'na kasabanın üniformalı polis şefi, iki kızı ve biri Alman, diğeri Fransız iki mürebbiye hanımefendi eşlik ediyorlardı.

Arabanın görünmesiyle gürültü patırdı aniden durdu, ortalık sakinleşti. Biraz önceki gürültücülerin çoğu kasketlerini, şap-

kalarını çıkarıp arabadakileri saygıyla selâmladı. Hanımefendi, ayak takımını arabasının içinde saplı gözlüğünün arkasından seyrediyordu. Küçük kızlar mürebbiyeleriyle beraber dışarı çıktılar. İnsanlara biraz daha yaklaşmak istediler ama hemen uyarı geldi:

"*Nicht weiter bitte, Mariechen. Blieben sie hier.* (Daha uzağa gitmek yok. Burada durun.)"

"Ah! Rus halkı! Ne güzel! Bu sahne ne kadar da renkli, Madam!"

Belli belirsiz gülümseyen madam da aynı fikirdeydi. Polis şefi panayırdaki kalabalıkla ilgili açıklamalarda bulunuyordu.

"*Schon genug*!" (Tamam, bu kadar yeter).

"Biraz daha kalamaz mıyız?" diye küçükler sızlandılar.

"Hayır çocuklar bu kadar yeter. Burada sarhoşlar var. Eve gidiyoruz!"

Araba gözden kayboldu. Toprak sahibesi hanımefendinin *le peuple russe*'ü (Rus halkı) bu kadar seyretmesi yetmişti; zaten kendisi için de pek ilginç değildi.

"Bu bayanın güzel bir poposu var." İçkiyi fazla kaçırmış olan bir delikanlı sırıtıyordu. "Şu arabayla bir tur atmayı öyle isterdim ki! Atların boyunlarındaki çıngıraklar..."

"Kendine gel. Bu sözler yüzünden sana ne yaparlar biliyor musun?"

"Hey, kötü bir niyetim yoktu."

"Kes sesini de sadece seyret."

Meyhane, Babil Kulesi'ne dönmüştü; birbirine karışan bağrış çağrış, şarkı sesleri, kırılan tabakların patırtısı ortalığı tam bir Sodom ve Gomore'ye* çevirmişti. Kötü tütünün dumanı pencereden çıkıp dışarıya yayılıyordu.

"Oh, ne güzel günlerdi", Diğer her tür sesi bastıran davudi bir ses duyuldu. Bu sözleri söyleyen, yangında bir kahraman gibi davranan, gerçek bir abide ve tam bir eşkıya olan nalbant Stepan'dı. Elinde kalan son kuruşu da içkiye harcıyordu.

"Styopa, dostum yeter." Onunla biraz içmiş olan komşusu ve aynı zamanda dostu İvan Kolesnikov durdurmaya çalışıyordu.

* Tekvin'de söz edilen günahkâr kentler. – *ç.n.*

"Yürü, git yoluna."

"Ama Styopa..."

"Hadi, çek arabanı dedim. Yoksa sana öyle bir tekme atarım ki kemiklerini bile sayamazsın."

Stepan kendinde olmadığından artık davranışlarından da sorumlu değildi. Tamamen şuursuz bir haldeydi.

"Stepan, hadi eve gidelim." Aniden karısı gözüktü; ince, dümdüz göğüslü, saçları da düz taranmış bir kadındı bu. "Tanrı aşkına ceketin nerde?"

"Defol!"

"Ceketin nerede Styopa? Beni duyuyor musun?"

"Git başımdan! Seni öldüreceğim! Çek arabanı!"

"Bu kadar çok mu içtin? Sizi gidi kan emiciler sizi." Şimdi de dönmüş, tezgâhın arkasında göbeğine hafifçe vuran meyhaneciye bağırıyordu. "İnsanların iliğini kemiriyorsunuz. Soyup soğana çeviriyorsunuz. Sizi gidi canavarlar sizi. Pis haydutlar!"

Kadın kendisinin bile tanıyamadığı bir sesle bağırıp çağırıyor, kriz geçiriyormuş gibi ağlayıp sızlayarak bir ona bir buna lanet yağdırıyordu. Stepan ise şuursuzca gözlerini fıldır fıldır çeviriyordu. İçinde nedenini ve kime karşı olduğunu bilmediği bir öfke dalgası gittikçe büyüyordu. Bir an için karısına, bu ağlayan zırlayan canlıya saldırıp öfkesini ondan çıkarmak istedi ama bunun yerine dışarı fırlayıp koşarak uzaklaştı...

Ertesi günün gecesinde Mihail Antoniç ayakta duramayacak kadar yorgundu. Çok zor bir gün geçirmişti; nalbant Stepan'ın kasığındaki derin bıçak yarasını dikmişti; kafasına vurulan bir odun nedeniyle Kolesnikov'un kafatası neredeyse parçalanmıştı, beyin sarsıntısı geçirmişti ve hastanede yatıyordu; civar kasabadan gelen bir köylünün kaburgası kırılmıştı; bir başkasının sağ kolu yerinden çıkmıştı, diğer beşi ciddî şekilde yaralanmıştı; bir ara peder Vasili'yi çağırmak zorunda kalmıştı, ancak peder o kadar sarhoştu ki neredeyse ölmek üzereydi; hamile bir kadın ise karnına yediği yumruktan dolayı düşük yapma tehlikesiyle karşı karşıyaydı; kısacası iyi Ortodoks Hıristiyanlar'ın kutladığı aziz hami gününün ardından her defasında rastlanan olağan manzaralardı bunlar.

Geceyarısı da kanlı bir kavga çıkmıştı. Komşu köylerden sarhoş birisi Tesovo'daki bir kıza kur yapmıştı. Kızın erkek arkadaşı da adamı bayıltacak derecede sert bir yumruk atmış, bunun üzerine adamın yanındakiler de karşı saldırıya geçmişlerdi. Tesovo'da "Bizden birisini dövüyorlar" lafının duyulması üzerine halk ataları gibi odun kadar dayanıklı birer dövüşçüye dönüşmüş, böylece her tür âletin silah olarak kullanıldığı büyük bir kavga başlamıştı; bu patırtının yol açtığı zarar ziyan ise sadece hastanede kaydedilebilyordu.

Kolya sessizce, gözünü bile kırpmadan Mihail Antoniç'in anlattıklarını dinliyordu. Masanın üzerindeki semaverin suyu bitmişti ve semaverden kokular yükselmeye başlamıştı Kolya bunun farkında değildi; o sırada, bıçak yaralarını, kesikleri, kırılan kaburgaları, çatlayan kafataslarını düşünmekle meşguldü...

"Bütün bunlar Tanrı'yı unuttukları için oluyor. İşte Tanrı onları böyle cezalandırıyor. Hayvan gibiler, gerçek bir hayvan. Tanrı olmadığında, insan köpekten beter olur." Kolya'nın büyükannesi oğlunun anlattıklarını böyle yorumluyordu.

"Sorun bu değil anne. Okul yok ama votkamız var. Sorun bu işte" diye mırıldandı Mihail Antoniç.

"Tanrı olmadan sizin okullarınız bile işe yaramaz. İsa'yı, Kurtarıcımızı unuttular. Tanrım ne büyük günah!"

"Büyükanne?"

"Evet Kolya?"

"Ya buranın rahibi? Mişa Amca ölecek kadar içtiğini söylüyor. İçerken Tanrı yanında mıydı, değil miydi?"

"Kötü Kolya! Sessiz ol! Sana bunları kim öğretiyor?"

"Haydi anne! Sakin ol lütfen! Kızacak bir şey yok."

"Seni oğlum İvanuşka bozdu. Daha ağzın süt kokuyor ama sen de diğerlerine benzeyeceksin." Büyükanne büyük bir öfkeye kapılmıştı. "İşte Tanrı da hepinizi böyle cezalandırıyor."

"Tanrı yok." Bu sözler ağzından gayri ihtiyari çıkmıştı, sanki tartışmayı mantıklı bir sona bağlamak istiyordu.

"Lanet olsun! İsa düşmanı! Bunak! Meymenetsiz!" Yaşlı kadın kendinden geçmişti. "Tanrı babanı da cezalandıracak. Oh

Tanrım! Ne günlere kaldık? Şu bacaksızlar, veletler, Tanrı'ya el kaldırmaya cesaret ediyorlar."

"Sakin ol anne. Bu kadar kızacak ne var? Hadi güzelim!.."

Ama Büyükanne pek sakinleşebilecek durumda değildi: Ağlama nöbetine tutulmuştu. Sevgili yavrularının çalınmasından büyük bir öfke duyan yaşlı bir kaplan gibi odanın içinde dolanıp duruyordu. Neredeyse, Tanrı'nın affetmesi için torununun saçlarına yapışıp kafasını ısıracaktı.

"Anne, yeter!" Mihail Antoniç annesini yatıştırmaya çalışırken, bir yandan da, Kolya'ya çenesini tutması için işaret ediyordu. Ancak Kolya'nın cephesinde de artık ok yaydan fırlamıştı; kalbi o kadar hızlı çarpıyordu ki, vuruşlarını küt küt duyabiliyordu; kanı neredeyse beynine hücum etmişti.

"Büyükanne, asıl rahip ve onun Tanrısı adına özür dilemelisin."

Büyükanne çığlık atıp odasına koştu; orada hıçkırıklarla ağlayıp durdu. Başta ortamı yumuşatmaya çalışan Mihail Antoniç de artık Kolya'ya iyice öfkelenmişti; şaşkın ve ne yapacağını bilemez bir haldeydi. Üstüne üstlük ölesiye yorgundu; bütün gün rutin hasta ziyaretleri, muayeneler ve yara bandajları dışında bir sürü ameliyat yapmak zorunda kalmıştı. Kolya'ya sessizce kamçının asılı olduğu yeri gösterip, sakinleştirici damla vermek için annesinin odasına yöneldi; döndüğünde de onu bir güzel döveceğini söyledi. Bu sözler karşısında Kolya hem amcasına gücenmiş hem de ruhu derinden sarsılmıştı. Kamçılanma tehdidi karşısında büyük bir öfkeye kapılarak, yüzünü divanın üzerindeki yastıklara gömüp hıçkırmaya başladı. Bu sahneyi kocaman açılmış saf gözleriyle baştan sona sessizce seyreden Volodya da ağlıyordu; hemen abisine koşup sarılarak gözyaşları içinde yalvardı: "Kolyeçka, canım, lütfen."

Mihail Antoniç ise iyice şaşkına dönmüştü.

"Kolya! Çocuğum! Sadece şaka yapıyordum..."

Ancak çocuk heyecan nöbeti geçirdiğinden sarsıla sarsıla ağlıyordu. Mihail Antoniç ise odanın ortasında durmuş, sersemlemiş bir halde elini kolunu sallıyordu. Nihayet, bitkin bir tavırla

elini sallayarak, 'ne haliniz varsa görün' der gibisinden odasına gidip, kapıyı kilitleyerek soyundu. Bugün yaşadıkları yeterdi. İşte, Tesovo'nun aziz hami bayramı Doktor Petrovların evinde bu şekilde sona ermiş oldu.

Ertesi sabah Büyükanne Moskova'ya gideceğini söyledi, yakınları ne kadar yalvardılarsa da fikrini değiştirmedi. Kolya boynuna sarıldı; büyükannesini üzdüğü için çok pişmandı; ne de olsa büyükannesi onu çok seviyordu ve defalarca korumuştu; eskiye uzanan sağlam bir dostlukları vardı. Ama artık olan olmuştu; annesini kararından vazgeçiremeyeceğini anlayan Mihail Antoniç hastanenin arabacısına atları hazırlamasını söyledi. Böylece büyükanne yarı gücenik, yarı affetmiş bir ruh haliyle yola koyuldu.

Onun gitmesinden sonra hizmetçi Stepanida evin her türlü sorumluluğunu üstlendi. Çiçek bozuğu lekeli, tombul yüzlü bu kadın çok iyi kalpliydi. Sanki hayatında hiç kimseye kızmamış, hiçbir şeye gücenmemiş, hiç ağlamamıştı. Sağlıklı, kuvvetli, son derece tertipli ve dürüsttü. Mihail Antoniç'i yardıma muhtaç bir çocuk ile kutsal bir aziz karışımı birsiymiş gibi gördüğünden, Mişa Amca'nın üzerinde uzun paçalı donu yokken bile odasına girmeye çekinmezdi. Onu yetişkin bir erkek olarak görmüyordu. Mihail Antoniç'in gözünde ise Stepanida çok değerli bir hazineydi; bundan dolayı, annesi Agniya İvanovna'nın gitmesi evde herhangi bir boşluk yaratmayacaktı.

9. Bölüm

Nalbant Stepan hastaneye yattıktan sonra Kolya onu ziyaret ediyordu sıkı sık. Stepan bir doğa tutkunu, aynı zamanda usta bir avcı ve balıkçıydı; çocuk saatlerce onunla konuşur, Bessarabia anılarını anlatırdı. Stepan'ın karısı da kocasını hastanede ziyarete geliyor, beraberinde Kolya'dan bir yaş küçük olan Vasya'yı getiriyordu. Böylece Kolya, Vasya'yla yakınlaştı. Kısa sürede sıkı fıkı arkadaş oldular; Kolya sık sık onların kasabadaki evlerine gidiyordu.

Ruslara özgü bir köy kulübesi, nam-ı diğer bir *izba* olan Stepan'ın evi, kasabanın en ucunda, nalbant dükkânının hemen yanındaydı. Burası da diğer *izba*'lara benziyordu: Kereste parçalarından yapılmış çerçeveler, saman kaplı dam, dış cephesi çalı çırpıyla karıştırılmış kilden yapılmış bir duvar, kırık cam parçalarının bir araya getirilmesiyle yapılmış küçük pencereler. Kulübe tek odadan ibaretti; odanın neredeyse yarısını da Rus evlerine özgü dev bir soba dolduruyordu.* Fırının karşısındaki iki duvarda, zamanla kararmış ikonaların ve kutsal resimlerin asılı olduğu 'kutsal köşe' ve her an düşecekmiş gibi duran iki raf vardı. Ucuz baskı ürünü, eski püskü aziz resimleri o kadar kirlenmiş ve bozulmuştu ki üzerlerindeki çizimler tamamen bozulmuştu. Duvarda, ucunda ağırlıkların sallandığı bir de saat vardı. Bu ağırlıklar, büyük bir nal, paslı bir kilit, bir de boş bir votka şişesiydi; bunlar olmazsa saat çalışmayacaktı. Kulübede küf ve ekşi ter ise buhara tutulmuş deri kokuları birbirine sinmişti. Pencereler nedense daima kapalıydı hatta yazın bile açılmazdı. Sürekli sallanmadığı ya

* Oda veya salonların ara duvarlarına düşey doğrultuda ve iki yönlü yerleştirilen dökme demir soba/peç. –*ç.n.*

da doyurulmadığı takdirde viyaklamaya hazır bebek için odanın ortasında tavana asılı beşik duruyordu. Sobanın üstündeki geniş yüzeyde, kir ve idrar lekeleri nedeniyle kırmızı renkten siyaha dönüşmüş olan battaniyelerin üzerinde üç çocuk oturuyordu. Bunlardan en büyüğü Vasya'ydı; biri kız, biri oğlandı ve ikisinin de yerleştikleri sobanın yanında keyifleri yerindeydi. Vasya ev işlerine yardımcı oluyordu; hayvanlara bakıyor, bebeğe göz kulak oluyor, babasının dükkânına yemek götürüyor, kulübenin ve ahırın temizlenmesine katkıda bulunuyor, nehirde çamaşır yıkıyordu.

Sobanın ve duvarların üzerinde, pas renkli "*Prusyalılar*" (hamamböcekleri) bıyıklarını sallayarak dolaşıyorlardı; dişiler, küçük vernikli çantaları andıran yumurtalarını yanlarında taşıyorlardı. Özellikle gece küçük lamba söndürüldüğünde, hamamböceklerinin sayısı o kadar artıyordu ki, ekmek kırıntılarına ya da lapa artıklarına saldıran yüzlerce böceğin sesi duyulabiliyordu. Tahtakuruları, pireler, bitler çocuklara uykularında rahat vermiyorlardı; o derece ki, kaşınmaktan zavallıların her tarafı yara bere içinde kalmıştı; ısırık izleriyle dolu vücutları, coğrafya haritalarını ya da kırmızı mürekkepten dövmeleri andırıyordu.

Yarısı samanla örtülmüş damın kapattığı avlunun karanlık köşesinde bir inekle, sıska yaşlı bir at duruyordu. Ancak pis kokulu yapışkan çamur, domuzların hayatlarından zevk almalarını engellemiyordu. Duvarda, eski bir saban ve tırmık da vardı. Ahır tavana kadar saman doluydu.

Stepan'ın ailesi zar zor geçiniyordu. Diğer köylüler gibi Stepan da, süslü arabasıyla panayırı seyretmeye gelen toprak sahibi Sotova'dan –ya da ona seslendikleri adıyla Sotikha'dan– toprak kiralamıştı; bu kibar bayan, açlıktan kırılan köylülerden aldığı kiralarla geçiniyordu. Bu dolandırıcı ve alçak kadın, kardeşlerim dediği Hıristiyanların iliğini emmede herhangi bir mahsur görmüyordu.

Stepan nalbantçılıktan fazla bir şey kazanmıyordu. Toprağı işleyecek yeterli sayıda adamı da yoktu; çocuklar sırtında büyük bir yüktü; karısı ise her şeye rağmen kocasıyla birlikte toprağı

sürüyor, gübrenin taşınmasına yardım ediyordu. Stepan'ın sırtından ceketini bile hiç acımadan alabilecek meyhaneciye borçları da gittikçe artıyordu. Aile etin yüzünü bile görmemişti; menüleri ekmek, patates, lahana ve lapadan ibaretti. En azından inek Maşka, çocuklar için gereken sütü verdiği için günü kurtarıyordu.

Yavaş yavaş bu hayata alışan Kolya, köylülerin kaygılarını anlamaya başlamıştı; yeni arkadaşı Vasya bazen büyükler gibi konuşuyordu. Boş zamanlarında Kolya'ya aşık ve dokuz kuka oyunlarının nasıl oynandığını öğretmişti. Kolya özellikle de aşık oyununa merak sarmıştı; isabetli vuruşlar yaptığı oyunu çok iyi öğrenmiş ve kısa zamanda oyunun zor bir aşaması olan *shtrafy*'de bile büyükleri geçmeye başlamıştı. Bir gün divanın altında Kolya'nın yeni hazinesi olan aşık oyununu gören Mihail Antoniç yeğenine hayran olmuştu.

Vasya hastaneye babasını ziyarete geldiğinde Kolya onu Mişa Amca'nın evine gelmesi için ikna etti. Çocuk ilk önce çekindi; hiçbir şekilde 'tohtur'un yüksek mertebedeki mekânına girmek istemiyordu. Ancak Stepanida onun bu inatçı çekingenliğinden kurtulmasını sağladı; çocukla öyle bir ilişki kurdu ki, Vasya cesaret edip o büyülü eşikten içeri adım atmayı başardı.

Mihail Antoniç'in mütevazı evi Vasya'nın gözünde bir saraydı. Şimdiye kadar bir sürü odası olan böyle bir yer görmemişti; divan, masa, kilim, kitaplarla dolu raflar onun dünyasına yabancıydı; tüm bunlar ona göre soylulara özgü bir zenginlikti; hatta kendisi için yeni olan bu eşyalardan korktuğu bile söylenebilirdi. Sandalyeye oturmaya cesaret edemiyordu çünkü tek bildiği herkesle paylaştığı tahta sıraydı. Eline hiç gazete almamıştı. Gitar onun için olağanüstü bir şeydi; saksı içindeki bitkinin yayvan yapraklarına şaşkın gözlerle bakıyordu. Kolya tüm bu eşyaların ne işe yaradıklarını sabırla arkadaşına anlatırken, o sırada kulaklarında köylünün sözleri çınlıyordu: "Ah, sizi gidi tuzu kuru Lordlar! Siz herhalde her gün et yersiniz."

Kolya artık toplumsal hayatın net bir şekilde bölündüğünü anlamıştı. Daha önce, insanların büyükler ve küçükler olmak üzere iki kategoriye ayrıldığını düşünüyordu; büyükler sürekli

çocukları hayal kırıklığına uğratır, zaman ayırıp onlara fazladan bir şey öğretmezlerdi. Ardından büyükler iyiler ve kötüler, nazik olanlar ve alçaklar diye ikiye bölündü. Ancak şimdi bir başka ikilik, zenginler ve fakirler diye bir bölünme ortaya çıkmıştı. Kolya Heine'nin şiiri "Köle Gemisi"ni ya da William Ratcliffe'in geceleyin İskoç meyhanesi monologlarını hatırladığında, bunları yeni bir bakış açısıyla değerlendirmeye başladı. "Her gün" yediği etten, temiz iç çamaşırlarından, günlük yaşamının yarı centilmen gidişatından utanıyor, toprak sahibi hanımefendinin süslü arabasına, şemsiyelere, şapkalara, kelebek gözlüklerine nefret ve isyan karışımı bir duygu besliyordu. Yoksulların dünyasına yaklaşıp, Vasya, ailesi ve çevresiyle ilişkileri geliştikçe, tesadüfen de olsa zengin dünya ve suç ortaklarıyla bağını gösteren giyim kuşamdan kibar davranışlara kadar her tür sembol onun için giderek ağırlaşan bir yüke dönüşmeye başlamıştı. Dindarlıktan kaçmasını sağlayan unsur ise, daha çocuk yaşta gelişen inançsızlık duygusu ve sürekli doğanın kucağında olmanın yarattığı arzulardı. Artık toplumun "alt kademelerindeki" insanları kendisine daha yakın hissetmeye başlamış, üst tabakanın hayat tarzına karşı da bir tür nihilizm geliştirmişti. Kolya kesinlikle tepkisini yüksek sesle dile getirmeyecek ve kibar bir "leydi"yle karşılaştığında da ağzından tek bir laf çıkmayacaktı; büyükannesinin Tanrısı'yla dalga geçtiği gibi bu insanların hayatlarıyla da alay edecekti.

O sıralarda tanık olduğu bir ayrıntı aklına öyle bir kazındı ki hayatının en önemli simgesine dönüştü. Bir gün Vasya'nın annesinin kupkuru memesini gördü; bu memeden, ağlayıp duran bebek için bir damla bile süt akmamıştı. Açlıktan kıvranan kadının bu acıklı, buruşuk ve sarkmış memesi aklından hiç çıkmadı.

Bir başka gün de Ortaçağın günahlarında arınmak isteyen pişman hanımefendilerin, zavallıların ve düşkünlerin cerahatli yaralarını gözyaşları eşliğinde, o narin dudaklarıyla İsa aşkına öptüklerinden haberi bile olmadan Vasya'nın küçük kardeşinin yaralı bereli dizlerini öpmek istedi. Ama Kolya, canını bizim için fedâ eden Kurtarıcımıza derin bağlılık hissetmiyordu. Niyeti bu "alttakilere" alçakgönüllü olduğunu göstermek değildi. Sadece

onları da kendisiyle eşit sayıyor ve hayatın bu insanlarla daha kötü olmadığını, hatta pek çok konuda, huş ağacını kavak ağacından ayıramayan, herhalde ekmeğin ya da yulafın da ağaçta yetiştiğini sanan hepsi de iyi aile çocuğu olan okul arkadaşlarıyla geçirilen zamandan çok daha özgür ve ilginç olduğunu hissediyordu. Yalnızca dünyaya yukardan aşağıya doğru değil de aşağıdan yukarıya doğru bakmaya, hayatı "alt sınıflarla" bütünleştikçe onların ilgi alanları, kaygıları, üzüntüleri, dertleri, sevinçleri ve umutlarına daha yakın olmaya başlamıştı.

Bir süre sonra meydana gelen bir olay neredeyse hayatına mal olacaktı: Mihail Antoniç bir gün üç çocuğu ve Vasya'yı da (babası hastaneden çıkmış olduğundan artık daha çok boş vakti vardı) yanına alıp nehre yüzmeye götürdü. Güzel bir pazar günüydü, doğa sanki dirilişi [*Pazar günü*] kutluyordu. Güneş tüm ihtişamıyla parlıyor, ışınlarını cömert bir biçimde dünyaya yayıyordu. Masmavi gökyüzü âdeta nehirle bütünleşmişti. Olağanüstü bir dinginlik gözleniyordu; sessizlik yalnızca ara sıra duyulan bir köpek havlaması, bir şarkı ya da balta sesiyle bozuluyordu. Kalın ve kısa otlarla kaplı nehir kenarında soyundular. Otların ötesinde, nehrin taşıyıp biriktirdiği kalın tanecikli bir kum şeridi göze çarpıyordu. Kum şeridi nehrin içine uzanan bir set oluşturmuştu. Kıyı kesimi derin değildi, çocukların burada yüzmelerinde ve oynamalarında sakınca yoktu. Güneş sığ suyu iyice ısıttığından çocuklar daha derinlere gidip, suyun içinde yuvarlanmaya, birbirlerine su sıçratmaya başladılar; daha sonra da birdirbir oynamaya karar verdiler; neşe içinde birbirlerinin sırtına tırmanıp, birbirlerini suya iterek kahkahalar atıyorlardı.

Herkes çok eğleniyordu, normalde pek de neşeli görünmeyen Mihail Antoniç'in bile kesik ve gür sesiyle güldüğü işitiliyordu. Herkesin güreşe tutuştuğu sırada uzaklarda çok güzel, beyaz bir nilüfer gören Kolya oraya gitmeye karar verdi. Ancak su aniden derinleşmişti, dibe battı. Bayılmadan önce hatırlayabildiği tek şey, istemeyerek annesini üzdüğü ve ağlamasına sebep olduğu bir davranıştı. Diğerleri, onun kaybolduğunu hemen fark etmemişlerdi.

"Kolya nerede!" diye bağırdı Mihail Antoniç birden panik halinde. Herkes donup kalmıştı; Kolya ortalarda yoktu. Suda boğulmuştu. Su durgunlaşmış, her yer aniden sessizleşmişti. Bu sessizlik ürkütücüydü.

İyi yüzücü sayılabilecek Mihail Antoniç dibe dalıp baygın kurbanı yüzeye çıkardı. Fazla çaba sarf etmeden kıyıya taşıdı. Kolya'ya suni teneffüs uygularken diğer çocuklar etrafını sarmış, Mihail Antoniç'in Kolya'yı ayıltma çabalarını korku dolu gözlerle seyrediyorlardı. Neyse ki su, Kolya'nın ağzından ve kulaklarından dışarı çıkmaya başlamıştı... Yavaş yavaş nefes de alıp verebiliyordu... Ve nihayet gözlerini açtı...

"Hey, nasılsın bakalım, sersem çocuk?" Mihail Antoniç'in azarlayıcı tondaki sesi, endişeyle yanı başında gümbürdüyordu.

"İ-yi-yim sa-dece su." Çocuk bu sözleri mırıldanırken ağzından tekrar bir kova su boşaldı ve bitkin bir halde gözlerini kapadı.

"Aldırma, geçecek." Mihail Antoniç pantolonunun kalın kumaşıyla Kolya'ya masaj yapıyordu.

Bir süre sonra, Kolya çoktan kendine gelmiş, hatta diğerleriyle beraber gülmeye bile başlamıştı. Boğulmanın eşiğine gelmiş olduğuna inanamıyordu. O sanki böyle bir şey hiç yaşanmamış ya da ciddî bir şey olmadığından "şakadan" yapmış veya belki de bu korkunç olayı başkası yaşamıştı. Gerçekle gerçek dışı öylesine iç içe geçmişti ki, hangisinin doğru olduğuna inanamıyordu. Ancak bu tuhaf duygular ve bu tuhaf gözlemler, yorumlar, diğerleri için bütünüyle anlaşılmazdı. Kolya'nın korkudan biraz sarsılmış olabileceğini düşündüler; oysa bu yarı felâketi andıran olay şimşek hızıyla olup bittiğinden korkmaya bile vakit kalmamıştı. Bir süre sonra ayağa kalktı, başını bir tarafa eğdi, önce bir ayağının sonra diğerinin üzerinde zıplamaya başladı; kulağından boşalan suyun çokluğu herkesi şaşırtmıştı.

"Hey, bir hafta yetecek kadar su içmişsin."

"Dikkat et gece yatağını ıslatmayasın."

"Böylece beyaz nilüferlerin arkasından gitmek neymiş öğrenmiş oldun."

Arkadaşlarının takılmalarına Kolya'nın cevabı, "Yüzmeyi

öğreneceğim; o zaman gününüzü göreceksiniz" oldu. Gerçekten de daha sonra mükemmel bir yüzücü oldu; ancak bu yıllar sonra olacaktı.

Sonbahar yaklaşıyordu. Ağaçların yaprakları sararmaya başlamıştı. Geceleri hava soğuk oluyordu. Kolya ve Volodya hâlâ Mişa Amca'yla yaşıyordu. Babalarının iş arayışı sonuç vermemişti. Lyubov İvanovna ve Andryuşa hâlâ Georgi Antoniç'in evinde misafirdi. Babaları defalarca Moskova'ya gitmiş, çalmadık kapı bırakmamış, gereken yerlere mektup yollamış, çağrıda bulunmuş, ilân vermiş ve yardım edebileceklerini umduğu herkese başvurmuştu ancak yine de hiçbir yerden olumlu cevap gelmemişti. Bazılar açıkça, bazıları ise dolaylı olarak yardım edemeyeceklerini ilettiler; bazıları da söz vermelerine rağmen hiçbir şey yapmadılar. Çok az paraları kalmıştı; aslında kardeşlerinin desteğiyle geçiniyorlardı. Kış yaklaştığından, Moskova'ya gidip İvan Antoniç'in üçüncü kardeşi Yevgeni'nin yanında kalmaya karar verdiler; Kolya okula yerleştirilmeliydi, İvan Antoniç de iş peşine düşmek için Moskova'da bulunmak zorundaydı; ayrıca artık *volens nolens* (ister istemez), üçüncü kardeşten yardım isteme zamanı gelmişti.

İvan Antoniç oğlanları alıp Georgi'nin evine götürmek için Tesovo'ya döndü; sonra tüm aile Moskova'ya doğru yola çıkacaktı.

"Baba! Babam geliyor!" Kolya babasının bulunduğu arabayı görünce bağırarak onu karşılamaya koştu. İvan Antoniç arabadan inip oğluna sarıldı.

"Burada işler nasıl, Kolyacık? Mişa evde mi?"

"Evet. Fena değil. Sizde işler kötü mü?"

"Maalesef öyle. Sizi bir haftalığına Georgi Amca'ya götürüyorum. Sonra Moskova'ya döneceğiz. Selâm Maymun." Mihail Antoniç verandadan çıkıp konuğunu karşılamaya gelmişti. İki kardeş kucaklaşıp öpüştüler.

"Kolya ve Volodya'yla aranız nasıldı? Seni bıktırdılar mı? Büyükanne Moskova'ya giderken bize uğradı; Kolya'yı Lyuboşka'ya şikâyet etti. Kusura bakma Mişa."

"Aman sen de takma kafana. Her şey yolunda. Çocukların harika. Annenin Tanrı'ya aşırı bağlılığı sorun yarattı. Önemli bir şey değildi. Oh, ama ertesi gün Kolya neredeyse boğulacaktı."

"Boğulacak mıydı?" İvan Antoniç'in yüzü bembeyaz kesilmişti.

"Herhalde açsındır. Akşam yemeğini beraber yiyelim. Stepanida! Hayatım, masayı hazırlar mısın? Yemek yiyeceğiz. Vanya kurt gibi acıkmış olmalı. Evet, ne diyordum, senin yaramaz oğlan az kalsın boğuluyordu."

"Baba, bak burada aşık kemikleri var..." Kolya oyundaki başarısından söz ederek hazinesini gösterdi.

"Lütfen yine başlama. Bunları atmak gerekiyor; kim isterse ona ver. Yanımızda götüremeyiz. İleriki yıllarda nasıl olsa bol bol oynamaya vaktin olacak, sevgili çocuğum. Ha, ha, ha. Şimdi bana boğulmanın eşiğine nasıl geldiğini anlatsan, daha iyi olur."

"Mişa Amca beni kurtardı. İçimden ne kadar su boşaldığını bir görseydin! İnanılacak gibi değildi!" Kolya, o anın etkisindeymiş gibi olayı anlatmaya başladı.

"Hımım, gerçekten mi? Çok şükür, yanındaymışsın. Sağol Maymun. Neyse ki, Lyuboşka'nın bundan haberi yok."

"Hadi, yemeğe Vanya, masa hazır. Ama votkam yok."

"Yalnız olduğum için içmiyorum... Ama biliyor musun, annem gerçekten kızmış. Lyuba'ya oğlumu bozduğumu, Tanrı'nın beni cezalandıracağını söyledi. Hatta Tanrı bana kızdığı için iş bulamayacağıma dair kehânette bile bulundu. Sevgili annemiz gerçekten çıldırmış! Ya sen Volodya, nasılsın? Sen boğulmadın değil mi?"

"Ben boğulmadım, Baba. Ama Kolya ağladı."

"Ne zaman?"

"Büyükanne onu azarlarken."

"Peki sen ağlamadın mı?"

"Oh, ben de ağladım."

"Sen niye ağladın?"

"Kolya için üzüldüm..."

"Ya, öyle mi? Benim iyi kalpli oğlum."

Babaları Volodya'yı kendisine doğru çekip, başkalarının acılarını her zaman derinden hisseden küçük oğlunu öptü.

Yemekte, pastırmalı omlet yiyip çay içtiler.

"Ne zaman gitmeyi planlıyorsun?"

"Geceyi geçireceğim. Sonra yola koyulacağız."

"Kal da biraz etrafı dolaş."

"Yo, sağol Mişa. Lyuboşka'ya yarın geleceğimi söyledim. Tamam, şimdi ne yapacağız? Yedik, içtik. Geriye ne kaldı? Bir parti satranca ne dersin? Uzun zamandır oynamıyorum. Satrançtaki ününü herkes biliyor..."

Oyuna oturdular. Çocuklar açısından tahta üzerindeki hamleleri seyretmek son derece sıkıcıydı. Her hamle için yaklaşık yarım saat düşünülüyordu. Her şeyi, özellikle de zamanı unutmuşlardı. Çocukların gözleri kapanmaya başlamıştı bile, bir süre sonra da başları masanın üzerine düştü; ertesi gün yola koyulacaklardı. Ancak büyük kardeşler, gözleri satranç tahtasına yapışmış vaziyette heykel gibi oturmayı sürdürüyorlardı; yalnız arada sırada fısıltı halinde şu sözler duyuluyordu:

"Şöyle yaparsam, o böyle yapar, sonra ben bunu yaparım, o da şunu... ben bunu, o şunu..."

"Hey çocuklar, siz niye hâlâ buradasınız?" İvan Antoniç birdenbire çocukların uyukladığını fark etti. "Hadi yatağa!"

Sonra yine hesaplara daldı.

"Sıra kimde."

"Sende İvanuşka."

"Aha. Eğer oraya gidersem, sen şuraya gidersin. Sen oraya... sonra ben buraya..."

"Boşu boşuna kaleni kaybedeceksin. Sonra şah tehlikede olacak."

"Ah, pardon. Fark etmemiştim."

İvan Antoniç kötü bir satranç oyuncusu değildi. Ancak Maymun'un kombinasyonlar konusunda olağanüstü bir yeteneği, satrançtaki karmaşık denklemlerde müthiş bir belleği vardı. Sonuçta, kardeşini çok ince ve zekice tasarlanmış hamlelerle mat etmeyi başardı ve İvan, matematiği kuvvetli olmasına rağmen yenildi.

"Vakit de epeyi geç olmuş. Bayağı oturmuşuz."

"Dinle Vanya!" Mihail Antoniç bu sözleri mahcup bir tavırla söylemişti. "Biraz para versem, diyorum. Burada yalnızım biliyorsun, Fedya dışında kimse yok."

Sıkılma sırası İvan Antoniç'teydi. Kıpkırmızı kesilmişti. Gerçekten de, cebinde yarım kopek bile yoktu. Moskova'da bazı eşyalarını satmak zorunda kalacaktı. Bu berbat bir durumdu! Öte yandan, borç almak da utanç vericiydi...

"Sorun şu ki Maymun bu parayı sana nasıl geri ödeyeceğimi bilmiyorum. İş konusunda çok umutsuzum."

"Sana bu parayı faizsiz vereceğim, geri ödeme tarihi de beklemiyorum. Lütfen al. Zaten hazırlamıştım."

Kardeşinin cebine bir tomar kâğıt para sıkıştırdı. İvan Antoniç çok duygulanmıştı. Birdenbire ciddileşip sustu; teşekkür etmeden yalnızca kardeşinin elini sıktı.

Ertesi sabah Kolya erkenden uyanıp sessizce dışarı çıktı. Tatlı bir sonbahar havasıydı. Sanki her şey soğuk, çok renkli kristalden yapılmıştı. Islak otlar Kolya'nın ayakkabılarını ıslattı. Ağaçlar ve evlerin damları belli belirsiz yeşil gölgelerin oynaştığı açık mavi gökyüzünün önünde kalıbı çıkarılmış şekilleri andırıyorlardı. Kolya her yolculuktan önce olduğu gibi şimdi de ikilemde bocalıyordu: Yeni yerler keşfetmeye meraklıydı ama aynı zamanda eski kaldığı yerler için de üzüntü duyuyordu. Düşüncelerinde Tesovo'da olup biten her şeyi yeniden yaşıyor, oradan sonsuza dek ayrıldığını hissediyordu.

Aniden bir rüyadan uyanır gibi yıldırım hızıyla kasabaya doğru koşmaya başladı: Stepan ve Vasya'yla vedalaşmamıştı.

Ancak birdenbire aşık oyunu koleksiyonunu –20 komple seti vardı– hatırladığından geri dönüp ayaklarının ucuna basarak eve girdi; her birinin ayrı bir "kişiliği" olan parçalardan oluşan koleksiyonunu toplayıp bir torbaya doldurduktan sonra yeniden kasabanın dışına doğru koştu.

Stepan kulübenin yanında odun kırıyor, tüm oduncular gibi, her darbede rahatlatıcı olan 'hıh!' sesi çıkarıyordu. Önce oduna vuruyor, balta biraz girince, odunu başının üzerinden geçirerek

daha sert olan başka bir odunun üzerine tüm gücüyle vurarak ikiye bölüyordu.

"Stepan Amca vedalaşmaya geldim. Vasya evde mi?"

"Evet, Gidiyor musunuz? Neden?"

"Babam geldi. Hepimiz gidiyoruz."

"Vasya için çok kötü olacak. Bu çanta ne?"

"Ona aşık oyunu koleksiyonumu getirdim."

"Eve gir. Herhalde hâlâ sobanın üzerinde kestiriyordur."

Kolya kapıyı açtı. Çok iyi bildiği o sıcak, ağır *izba* havası yüzüne çarptı. Stepan'ın karısı Vasilisa bebeği emziriyordu. Vasya da uykulu, şiş ve hafif iltihaplı gözlerle tahta sırada oturmuştu.

"Kolya! Ne işin var burada?"

"Gidiyorum, Vasyenok. Vedalaşmaya geldim. Aşık kemiği koleksiyonumu da sana bırakıyorum."

"Gerçekten gidiyor musun?" diye bir şeyler mırıldandı Vasilisa üzerindeki kirli pamuklu ceketi çekiştirerek.

"Evet hemen yola koyulmamız gerekiyor. Seninle vedalaşmak için geldim."

Kolya yüreğinde büyük bir acı duyduğundan daha fazla konuşamadı. Vasya'nın da dudakları titriyordu.

"Hoşça kal Vasya."

Kolya arkadaşını hızlı bir hareketle öptü, hatta elini bile sıkmadan gözyaşları içinde koşarak uzaklaştı, uzun vedalaşma sahnelerine dayanamazdı. Sonra Stepan'a gitti; gözlerine bile bakmadan, iri, kaba saba elini hızla sıkıp eve doğru koşarken, arkasından Stepan'ın sözlerini zar zor duyabildi.

"Hayatta her zaman iyiliklerle karşılaş, sevgili oğlum..."

Kolya arkasına dönüp bakmadan koşuyordu: Elveda, elveda...

Evde herkes kalkıp hazırlanmış, çay içmekteydi. Camlar buharlanmış, küçük su tanecikleri oluşmuştu. Semaver ise yüksek perdeden ince ve şikâyet eder gibi bir sesle cızırdıyordu. Stepanida yolluk olarak kurabiye, peynirli kek pişirmiş, yumurta haşlamıştı. Odada hiçbir şey söylemeden duruyor, çocuklarının gitmesine üzülen bir annenin şefkâtli yüzüyle bakıyordu.

Gitme vakti gelip çatmıştı. Herkes arabadaki yerini aldı. Arabacı kamçısını şaklattı.

"Deh!"

Araba yolda hoplaya zıplaya ilerlemeye başlamıştı bile. Geride kalanlar ellerini, mendillerini sallayıp, bir şeyler söylüyorlardı ama onları duymak mümkün değildi; sadece ağızlarının hareket ettiği görülebiliyordu...

En yakın tren istasyonu kasabaya 20 verstlik mesafedeydi. Bölgede hiç orman yoktu. Yol dümdüzdü, heyecan verecek bir şey yoktu, tarlaların, çayırların arasında uzanıp gidiyordu. Tarlalardaki ekinler çoktan biçilmişti; ekinlerin sapları arazide donuk, altın renkli bir görüntü yaratmıştı. Kargalar henüz güneye göç etmemişler ama kümeler halinde toplanmaya başlamışlar, güneşin parlattığı boş tarlalarda serbestçe, çalım satarak dolaşıyorlardı. Kış buğdayı yeşil bir kadife gibi yayılmıştı. Nehirden bir ördek sürüsü geçti. Gökyüzünün yükseklerindeki bir yerlerde turnalar uçmaktaydı.

Küçük kasabalar sanki birbirlerine omuz vermiş gibiydiler. Ön bahçelerde, henüz tatlanmamış acı meyveleriyle üvez ağaçlarının kırmızılıkları göze çarpıyordu. Havada bir serinlik, nemli toprak ve sonbahar kokusu vardı. Uzaklarda ara ara tarlalar, şerit gibi akan bir nehir, kıvrılarak uzanan yollar, tepelerinde haçların parladığı kilise kubbeleriyle kasabalar göze çarpıyordu.

Yolda arada sırada, ayaklarında hasır terlikler ve omuzlarındaki torbalarının ağırlığıyla orantılı olarak iki büklüm yürüyen yayalara da rastlanıyordu; bunlar genelde kadın ya da erkek dilenciler ve hacılardı. Hepsinin kaba kumaştan dokunmuş heybelerinde kara ekmek parçaları olurdu. Belli ki kendi günlük kaygılarına ve düşüncelere dalıp gitmiş bir halde yavaş ama ölçülü yürüyorlardı. Bu monoton hareketler, atılan ağır adımlarda hepsinin ortak özelliği olan bir şey vardı... Bu insanlar yürümüyor da sürükleniyor gibiydiler... Bu halleriyle, doğanın gizli çağrısını barındıran köklü ve son derece güçlü içgüdülerinin etkisiyle kıtaları, okyanusları aşıp, uzun yollar kat eden ve kimsenin de engel olamayacağı kuşları andırmaktaydılar.

Arada sırada huş ya da ıhlamur ağaçlarının çevrelediği araziler de göze çarpıyordu; buralar kaymak tabakanın lüks evleriydi.

Bu dev malikâneler, balkonları ve mükemmel sütunlarıyla uzaktan bile görülebiliyorlardı; tümü de çok iyi düzenlenmiş yeşil alanlara ve ayna gibi parlayan suni göllere sahip saray yavrularıydı. Evlerin girişlerindeki sıra sıra sütunlar, yazlıklar, taşa özgü bir mükemmellikle donmuş mermer heykeller yüz yıllık ıhlamur ağaçlarının, piramit şekilli kavakların ve yabancı ülkelerden getirilmiş bakımlı, gümüşi mavi parıltılı ağaçların arkasından da seçilebiliyorlardı. Bazen ılıman kuşağa özgü şeftali, greyfurt ve portakalların yetiştirildiği seraların camından arabanın güneş ışığı yansıyordu. Bu arazilerde gururla dalgalandırılan bayraklar, unvan sahibi soylu sınıfın gücünü ve otoritesini temsil ediyorlardı.

Köylülerin alın teri ve kanı pahasına elde edilmiş servet akışı ve acımasız soygunlar sayesinde ayakta kalabilmiş bu eski malikânelerde hayat Çariçe Katerina ve Çar I. Aleksandr döneminin ihtişamını yansıtmaya devam ediyordu. Madalyalı, kurdeleli anlı şanlı atalarının eski portreleri duvarların tepesinden insanları süzüyorlardı. Parke zeminler parlıyor, sofistike Fransızca konuşmalara, gümüş ve kristallerin çınlamaları eşlik ediyordu. İnsanlar birbirlerine sevimli sevimli bakıyorlar, yemek odalarının masalarını bembeyaz örtüler süslüyordu. Ama bunların kan ve alın teriyle kirlendiğini kimse göremiyordu. Evet, kan ve ter.

Araba nihayet istasyona vardı. İvan Antoniç ile oğulları arabadan inip kıyafetlerine yapışan samanları temizlediler; oturmaktan ayakları uyuştuğundan biraz kalkıp hareket etmek iyi gelmişti. Sanki bacaklarına iğneler batıyordu. İvan Petrov sürücüye borcunu ödedi. Peronda bir jandarma duruyordu. Yüzü sivilceli gişe memuru yarım saat sonra bir trenin olduğunu söyledi. Bu büyük bir şanstı. Aksi takdirde çok geç kalacaklardı. İstasyonda jandarma dışında tek bir Allah'ın kulu yoktu. Bankta oturup beklemeye başladılar. Yapacak başka bir şey olmadığından Kolya bankın, hatta sandalyenin arkasındaki yazıları okumaya başladı. Hepsi de saçma sapan şeylerdi: "Manka aptal", "Varka Simyon'la geziyor", "Ben güzelleri severim" ve daha bir sürü okunamayan mesajlar...

"Baba, saatine baksana. Ne kadar zaman kaldı?"

"Beş dakika daha."

Biraz sonra yaklaşan trenin sesi duyuldu. Ses giderek büyüdü, metalik gövdesine dev bir canavar gibi gümbür gümbür vuran yük ve yolcu treni istasyona girdi. Petrovlar üçüncü mevkideki kompartımanlardan birine girip pencere kenarına yerleştiler. Kompartıman pisti, ucuz tütün kokuyordu ama kalabalık değildi. Yanlarına hasır ayakkabıları, yıpranmış kumaş şapkası ve kahverengi, evde dokunmuş kıyafetiyle yaşlı bir köylü oturdu; gözleri sulanmış, uzun gür sakalı sararmıştı. Gözlerinden biri kataraktlıydı. Yirmi beş yaşlarında, başı sürekli eğik duran genç bir adamla yolculuk yapıyordu; gencin üzerinde, genellikle kadınların giydiği bir ceket olan eski püskü, koyu gri bir *katsaveika* vardı. Komşu kompartımanlarda da zanaatkârlar, havuç, patates, elma dolu sepetleriyle köylüler göze çarpıyordu; sütçü kadınlar yağ külçelerini bezlere sarmışlardı; biraz ötede de, keten ipten sık dokunmuş torbalarında testere, çekiç gibi âlet edevat taşıyan marangozlar oturuyordu. Gazete kâğıdına sardıkları tütünle hazırladıkları sigaraları içiyorlar, arada sırada da birkaç nefes çektikten sonra dişlerinin arasındaki tütünü tükürüyorlardı.

Zil üçüncü defa çaldı. Lokomotiften ne tam gıcırdamaya, ne de tam düdüğe benzer tuhaf, boğuk bir ses çıktı ve vagon şöyle bir sarsıldı. Tren, iç içe geçmiş mekanik parçalar birbirine çarpıyormuş gibi titredi ve birkaç dakika sonra sarsıla sarsıla hareket etmeye başladı. İstasyondaki binalar, istasyon bekçisinin evi ve sığırcıkların tünediği iki ağaç sanki geriye doğru kayıyordu. Yolculardan çoğu şapkasını eline alıp istavroz çıkardı.

Lokomotif durduğunda depoladığı enerjiden güç kazanmış gibi arkasında buhar bulutları bırakarak hızla ilerliyordu. Telgraf direkleri, çalılar, ağaçlar, çeşit çeşit renklerdeki tarlalara karışarak hızla geriye gidiyordu. Daha uzaklardaki görüntüler de, çok hızlı olmasa da geri geri gidiyordu; sahnenin bütünü sanki geniş bir eksen etrafında dönüyordu. Her halinden yorulduğu belli olan bitkin karga da trene yetişmeye çalışıyordu; ancak çabaları yetersiz kaldığından gittikçe geride kaldı ve sonunda tamamen

gözden kayboldu. Telgraf telleri dalgaların üzerindeymiş gibi bir iniyor, bir çıkıyordu. Ekilmiş tarlalar, çayırlar, çalılıklar, arada sırada görünüp kaybolan ağaçlar... Sanki tren hızlandıkça hepsini oburca yutuyordu.

"Petruk, sen başlıyorsun, tamam mı?"

"Bekle biraz."

"Hadi nazlanma! Ortalığı şenlendirmek lazım..."

Marangozlardan biri, bir yerlerden akordeon bulmuştu; marangozlar trenin ve enstrümanın ritmik temposu eşliğinde sigara içip, tütün çiğnerken bir yandan da şarkı söylüyorlardı.

Tram tam tiri ri ri tam tam
Tram tam tiri ri ri tam tam
Bizler Vladimir Eyaletindeniz,
Bizler Pokrovo ilçesindeniz
Tram tam tiri rir ri tam tam
Tram tam tiri ri ri tam tam
Rendem kör, tahtayı rendeleyemeyecek
Testerem kör, kesemeyecek.

Elden ele dolaşan bir kadeh votkanın eşlik etmesiyle sesler daha da yüksek çıkmaya başladı.

"Biletler, biletler, lütfen!" Şef kondüktör ve iki yardımcısı kontrole gelmişlerdi.

Yolcular biletlerini aramaya başladılar; bazıları ceplerini, bazıları çantalarını karıştırdı; birkaçı da küçük torba olarak kullanıldığı anlaşılan kırmızı mendillerini açıp, bir bebek gibi sarıp sarmaladıkları bileti görevlilere uzattılar.

Şef kondüktör marangozlara yaklaşarak sordu: "Şarkı söyleyen siz miydiniz?"

"Evet bizdik."

"Trenlerde şarkı söylemek yasak."

"Allah Allah! Ama neden?"

"Yasak işte, o kadar. Öyle gerekiyor her halde. Yasa böyle."

Bu açıklama marangozları tatmin etmemişti. Yazgıya boyun eğmek gerekiyormuş gibi kederli kederli iç çektiler. Ancak kon-

düktör ve yardımcıları öteki vagona geçer geçmez yeni bir şarkıya başladılar.

Uçsuz bucaksız tarlalarda
Kederli kederli yürür
Bir huş ağacının altında otururum...

Nihayet tren eyalet baş kentindeki istasyonda durdu.

"Geldik!"

Petrovlar indiler. Zaten hemen hemen yükleri yoktu. Stepanida'nın verdiklerini de yiyip bitirmişlerdi. İvan Antoniç bir eliyle Kolya'yı, diğer eliyle Volodya'yı tuttu, üçü birden Georgi Amca'nın evine yöneldi. Buradaki evler tek katlı ve genellikle tahtaydı. Arada sırada tuğla kullanılan inşaatlar da göze çarpıyordu; hepsi de meyve ağaçlarıyla dolu bahçelerle çevriliydi. Kırılmış çitler gelişigüzel yere düşmüşlerdi. Aydınlatma lambaları, bulunmaları gereken yere yani sokak fenerlerinin üzerindeki yerlerine konulmuştu; bunların içindeki gazyağı lambaları da her zaman tek parça değildi; tahta zeminde bazı çürük yerler vardı; hatta bunlardan bazıları ufalanıp kızıl-kahverengi bir toza dönüşmüştü, delinen yerler siyah leke gibi duruyordu. Kamuya ait binalar yumurta sarısı renge boyanmıştı; binanın önündeki polis uykulu gözlerle bakınıyordu sağa sola. Kasabanın merkezi, olmazsa olmaz katedraliyle birlikte daha kasvetli bir havaya bürünmüştü; atların pislikleri üzerinde dünyada kendilerinden başka canlı yokmuş gibi gezinen şişman, kırmızı ayaklı güvercinler, tüylerini güneşe vermişlerdi. İşte yolcularımızın Georgi Amca'nın evine giderken karşılaştıkları manzara buydu.

Georgi Antoniç'in oturduğu ev dört odalıydı ve tamamen kendisine aitti; küçük ama güzel bir evdi, etrafında bir meyve bahçesi vardı. Bürosu da iyi döşenmişti; kütüphanenin rafları tıp literatürü ve uzmanlık dergileriyle tıka basa doluydu; ayrıca bir doktorun mutlaka sahip olması gereken âletlere de sahipti; duvarlarda Pasteur, Charcot, Oppenheim, Zaharin, Botkin gibi hem Rus hem de Batı Avrupalı önde gelen tıp adamlarının portreleri göze çarpıyordu. Bunlar arasında, Georgi Antoniç'in uzaktan ak-

rabası olan ve bu nedenle özel bir konuma sahip, Rus kimyasının kurucularından Zinin de vardı. Hastaları için bekleme odası olarak kullanılan holde, büyük bir deri koltuğun karşısındaki masanın üzerinde *Russkaya Mysl* [Rus Düşüncesi], *Russkoye Bogatstvo* [Rusya'nın Serveti], *Niva* [Mısır Tarlası], *Vestnik Inostrannoi Literatury* [Yabancı Edebiyat Bülteni], *Vestnik Yevropy* [Avrupalı Haberci] gibi çeşitli dergiler duruyordu. Ayrıca Moskova'daki liberal profesörlerin yayın organı olan, özellikle can sıkıcı katılığı ve dış ilişkilerdeki olağanüstü bilgisiyle ünlenmiş *Russkiye Vedomosti*'nin [Rusya Haberleri] son sayıları da göze çarpıyordu. Geniş pencereler odayı daha aydınlık ve çekici kılmıştı. Demir çemberlerin içine oturtulmuş tahta saksılardaki kauçuk, palmiye ve daha başka tropik iklimlere özgü ağaçlar tavana kadar uzamıştı. Arka oda da İvan Antoniç ile karısı ve bebeğe tahsis edilmişti.

Lyubov İvanovna koşup çocukları kucakladı. İkisi birden annelerine sarıldılar.

"Zorz Amca" dişlerinin arasında tuttuğu sigarasıyla bürosundan çıktı, sevimli bir yüzü vardı, kıyafetleri tertemizdi.

"Ah, nihayet bizim Voltairci geldi! Gel bakalım buraya."

(Georgi Antoniç büyükannenin Kolya'nın inançsızlığıyla ilgili şikâyetlerini işitmişti işitmesine lakin sadece o an için Voltaire'in deizmiyle ateizm arasındaki farkı unutmuştu; oysa, Kunigunde'nin uygulamalı fizyoloji derslerini hiç unutmamış gibi gözüküyordu.)

Kucaklaşmaların ardından, ahlar, ohlar, hayret ve şefkât ünlemlerinin iç içe geçtiği bir öykü seli akmaya başladı. Lyubov İvanovna, büyük oğlunun neredeyse boğulacağı olayı dehşet içinde dinledi; o sırada çocuklarından ayrı kalmaya razı olduğu için cezalandırıldığını düşünüyordu. (Sanki yanlarında olsaydı durum farklı olacaktı!)

"Artık her şey geçti gitti, Lyubov İvanovna. İyi biten her şey iyidir." Georgi Antoniç güldü. "Kolya benimle yürüyüşe gelmek ister misin? Yoksa yemek mi yemeyi tercih edersin?"

"Yo, hayır, Zorz Amca. Yolda hep yedik zaten. Stepanida bize bir şeyler hazırlamıştı..."

"Stepanida kim?"

"Mişa Amca'nın kâhya kadını. Bize gereken her şeyi verdi."

"Pekâlâ, gidiyor muyuz? Lyubov İvanovna, izin veriyor musun? Seni temin ederim ki oğlun boğulmayacak, ne deniz, ne de hayat okyanusunda."

"Uzun sürer mi Yegor* Antoniç?"

"Hayır, hayır. Sadece bir buçuk saat kadar."

"Pekâlâ. Ama lütfen gözünün önünden ayırma."

Georgi Antoniç günde iki kez yürüyüşe çıkardı; ilki sabah işe başlamadan önce, diğeri ise akşam yemeğinden önce. Kolya'yı elinden tutup dışarı çıktı ve nehre giden yola doğru yürümeye başladılar. Yolda karşılaştıkları insanlar onu tanıyor ve kibarca selâmlıyorlardı. O da onlara sıra dışı bir canlılıkla karşılık veriyordu.

"Georgi Antoniç, nereye gidiyorsunuz?" Birdenbire hoş bir kontralto kadın sesi duyuldu; Georgi Antoniç bu sesi duyunca daha da canlanıp yüzü bir kat daha parladı.

"Ah, tatlı Antonina Nikitiçna. Bazı gizli güçler sizi görebilmem için beni buraya getirmiş olmalı."

"Tabiî ki, tabiî ki. Peki ailenizin bu üyesi kim?"

"Yeğenim Kolya. Kısa bir süre önce ölümün eşiğinden dönen bu genç Voltaireciyi tamıştırmama izin verin."

"Yeğeniniz mi? Ama yeğeninizin bebek olduğunu duymuştum." Kolya'ya elini uzatırken, bu sözleri alaycı bir tonda söylemişti.

Kolya şaşkınlıkla diyalogu izliyordu. Düzgün hatlarıyla hoş bir kadındı; paltosunun altından göğsüne siyah bir gül iliştirdiği güzel siyah ipek bir elbise görünüyordu. Özenle taranmış uzun, dalgalı saçları kar gibi beyazdı. Bu saçlar, nüktedan karakterini yansıtan siyah gözleriyle ilginç bir karşıtlık oluşturuyordu. Çekici olmasa da güzeldi, ama yüzünde sevimsiz, I. Pavel'i anımsatan bir şeyler vardı: Yüzüne bayağıca bir ifade veren hafif kalkık burnu mu, kibirli bir ifadeye sahip, kaprisli birine özgü ağzı mı,

* Yegor, Georgi'nin bir başka söylenişi. – *ç.n.*

düzgün olmayan yüz kemikleri mi; her neyse ne, bu izlenimi telafi edilemiyordu.

Georgi Antoniç onu cevaplarken bir çocuğa, bir adama bakıyor, sanki durumu değerlendirip ona göre davranmak istiyordu.

"Bakın. Akşam yemeğine misafirim olacaksınız. İtiraz yok."

"Teşekkürler ama mümkün değil."

"'Mümkün değil'i kabul etmiyorum! Tanrı aşkına, Georgi Antoniç, neler oluyor size böyle? Bir hanımefendi size teklifte bulunuyor ve siz reddediyorsunuz. Bunu yapan siz misiniz gerçekten?"

"Tamam kabul. Teslim oluyorum."

Georgi Antoniç kibarca karşısındakinin elini öptükten sonra Kolya'ya döndü.

"Sana da yeni bir yer göstermek istiyorum. İtirazın olmaz herhalde."

Kolya ses çıkarmadı.

Antonina Nikitiçna Vyazigina civardaki toprak sahiplerinin en liberaliydi. Serası, makineleri ve eğitimli bir ziraatçinin idaresindeki toprakları model oluşturacak bir biçimde örgütlenmişti. Zemtsvo okullarına yardım ediyor, yerel idarecilerle ilgili hoşnutsuzluğunu açıkça dile getirmekten çekinmeyip sert uyarılarda bulunuyor, liberalizmini cesurca sergiliyordu; bu yönüyle de modaya uygun bir çizgi izliyordu. Ancak bu fikirleri onun süt üretim tesislerinden büyük bir pay almasını ve ürünleri zarar gördüğünde köylülerden yüksek cezalar talep etmesini engellemiyordu. (İşleyen düzen korunmalıydı!)

Çiftliklerde çalışanların ve mevsimlik işçilerin sırtından geçinerek zengin olmuştu, ancak parayı çalışanların emeği sayesinde değil, sermayeyi rasyonel ve çağdaş bir şekilde kullanması sonucu elde ettiğini düşünüyordu. Gelirinin gerçek mekanizması ve asıl kaynağı ona gösterilecek olsaydı, gösterilenleri gülünç bulurdu. İşçiler, köylüler ve çiftlik çalışanları servetine el uzatacak olsalar, bunu büyük bir adaletsizlik olarak değerlendirecek, "câhil ayaktakımı"nın başkaldırısını bastırmak amacıyla valiyi arayacak ve güvenlik güçlerini göndermesini isterken de, uygar-

lık ve kültür adına yeniden düşünmeye kalkışmayacaktı. Ancak o sıralarda daha "ayaktakımı ayaklanmadığından" kendisini Frondeurisme, liberalizme ve aydınlanmacılık lüksüne kaptırmıştı.

Son derece serbestti, ama otoriter bir kişiliğe sahipti; çok okuyordu, pek çok ilerici dergiye abone olmuştu; özellikle de "Dioneo" tarafından Londra'dan *Russkiye Vedomosti*'ye gönderilen yazılara bayılıyordu, İngiliz atlarına ve İngiltere anayasasına hayrandı. Topraklarıyla ilgilenmek yerine başkentlerde ya da yabancı ülkelerin batakhanelerinde eğlenenlere, topraklarını fahiş fiyatlara köylülere kiralayanlara, mülklerini dededen kalma yöntemlerle işletenlere, devletten feryat figân yardım isteyenlere, mutlak monarşinin, otokrasinin başlıca destekçisi olanlara karşı son derece katıydı; onları "kültür karşıtı bir güç" olarak tanımladığı otokrasiyle beraber hurdaya dönüşmeye mahkûm siyasî muhalifler ve umutsuz aptallar olarak değerlendiriyordu. Sosyalizmi de *Russkiye Vedomosti*'nin bakış açısıyla değerlendiriyor, yani bir ütopya, boş bir gevezelik olarak görüyordu; hiçbir itirazı olmadığı, sosyalist laflarla süslenmiş margarin sosyalizminden değil de gerçek sosyalizmden söz ettiğinizde her şeyi reddediyordu. Rus aristokrat çevrelerde de üslup "önyargılı yurtseverler" tarafından belirlendiğinden, beyaz bir karga gibi dışlanıyordu. Hatta arabacıya 'siz' diye hitap ettiği için bile eleştiriliyordu; hizmetçilerle veya halktan diğer insanlarla da 'siz' diye konuşmaması gerekiyordu. "Önyargılı yurtseverler" kör bir düşmanlıkla yeni her şeyden nefret ediyorlar, zira yeniler "kutsal kurumları" küçümsüyorlardı; ziraat makinelerinden, okullardan, hastanelerden, okuryazarlıktan, gazetelerden korkuyorlar, her yerde "yozlaşma" görüyorlardı. Köylünün ağzına tesadüfen bir parça şeker girecek olsa, bu ahlâkî bir çöküş, kitlelerin yozlaşmasının dışavurumu olarak görülüyordu. Alkole batmış olan Romalılar olarak Rus aristokratları, iktidarları yavaş yavaş zayıflamaya başlasa da hâlâ egemendiler. *Femme émancipée* olarak gördükleri Vyazigina'yla dalga geçiyorlar ama aynı zamanda görüşleri desteklendiği ve taklitçileri olduğu için de ondan az çok çekiniyorlardı.

İşte Georgi Antoniç ve Kolya bu kadının evine doğru yola koyuldular.

Antonina Nikitiçna'nın kasabada kendi evi vardı, toprakları üzerinde tuğladan inşa edilmiş, tek katlı, geniş dökme cam pencereleri olan ama herhangi bir mimari üslubu yansıtmayan bir evdi bu. Kapıyı çok güzel bir hizmetçi açtı; hizmetçiden çok son sınıftaki *gimnaziya* öğrencisine ya da sosyal sorumlulukları gereği gönüllü çalışan kibar, genç bir kadına benziyordu. Antonina Nikitiçna akşam yemeğinin hazırlanması için talimat verdikten sonra amca ile yeğenini oturma odasına götürdü; Kolya'nın daha etrafına bile bakmasına fırsat kalmadan yemek odasına çağrılıp, masadaki yerlerini aldılar. Odayı tavana asılı bir lamba pırıl pırıl aydınlatmıştı. Pencerelerin karşı duvarında, besbelli usta bir zanaatkârın eseri olan, zarif oymalı, olağanüstü güzellikte, dev bir ceviz büfe vardı. Masanın etrafında yine ceviz ağacından, büfeyle aynı tarzda olan ağır sandalyeler dizilmişti. Duvarlar ince, tahta panolarla kaplıydı. Kar kadar beyaz, ütülü masa örtülerinin üzerinde soğuk keklik etinin bulunduğu bir servis tabağı, çeşit çeşit salatalar ve her tabağın önüne konmuş küçük gümüş tuzluklar, piramit şeklinde katlanmış peçeteler, tatlı, sulu armutların, büyük kırmızı şeftalilerin, büyük elmaların ve mandalinaların dizili olduğu kristal bir kâse göze çarpıyordu.

Her nedense Kolya'nın gözü tuza takılmıştı: "Onların" *tuzu* bile son derece özeldi; büyük taneli, gri değil de tümünün eşit büyüklükte olduğu ince, beyaz pudra gibi tanecikler. Kırmızı ve beyaz şarap şişeleri de misafirlerin beğenisine göre seçilmek üzere bir köşede duruyorlardı.

"Baylar, lütfen çekinmeyin, istediğinizi alın. Rica etmek zorunda bırakmayın."

Böylece yemek faslı başladı.

"Georgi Antoniç, size hatırlatmak isterim ki, davranışlarınız hiç de *comme il faut* değil."

"Sizi hangi konuda kırdığımı öğrenebilir miyim, Antonina Nikitiçna?"

"Eski arkadaşlarınızı unutmanız hoş değil."

"Nasıl yani?"

"Beni en son ne zaman gördünüz, söyler misiniz? Başkaların-

dan eğlenceleri hiç kaçırmadığınızı duymasaydım, neredeyse bu dünya üzerindeki varlığınızın sona erdiğini düşünecektim."

Georgi Antoniç bir saldırıyı geri püskürtmeye çalışıyormuş gibi kollarını salladı: "Eğer cinsi latifin bir temsilcisi olmasaydınız, bunun masum bir insanı lekeleyen ciddî bir iftira olduğunu söylemekten çekinmezdim."

"Nasıl? Hâlâ kendinizi savunmaya mı çalışıyorsunuz? Ah, dostum bu hiç de nazik bir davranış değil"

Antonina Nikitiçna hizmetçiyi çağırmak için çıngırağı çaldı: Keklik çoktan bitmiş olduğundan, diğer servise geçme zamanı gelmişti.

Hizmetçi bu kez gümüş bir kapağın altında, dumanı hala tüten alabalığı getirdi. Georgi Antoniç kelebek gözlüğünün arkasından yana doğru bakarken birdenbire ev sahibesinin yakıcı bakışlarıyla karşılaştı. Bu sessiz birbirini süzme durumu ancak birkaç saniye sürdü.

"Evet sizi dinliyorum, bu tavrınızı nasıl açıklayacaksınız acaba?"

Georgi Antoniç onu görmeye gelmemiş olmasının nedenlerini açıklayacak pek çok gerekçe ileri sürdü; bir ara çok meşguldü; bir ara kendisini iyi hissetmemişti; en sonunda da onu zaten *geçen Pazar günlerinden birinde* ziyaret etmiş olduğunu söyledi, bunu hatırlamıyor muydu acaba?

"Sabır filleri ve düşünce eşekleri çoktan kaçıp gittiler. Oh, lütfen bilgeliğin baykuşlarını bu gece kovmayın."

"Kimden bu?"

"Solovyov'dan bir parodi. Konuyu değiştirsek iyi olacak sanırım."

"Sanırım sizi tatmin edecek bir cevap veremedim."

"Hayır, başarılı olamadınız. Her neyse, küçük yeğeninizin Voltaire'in izinden gittiğini söylemiştiniz değil mi?.. Oh, ama niye burada oturuyoruz?.. Hadi oturma odasına geçelim. Maşa! Lütfen bize kahve ve Benedictine getirir misin?"

Herkes oturma odasına yöneldi. Biraz sonra, küçük kahve fincanları ve nârin likör bardaklarıyla beraber, üzerinde *liquoris*

monastorum benedictinorum yazan siyah bir şişe getirildi.

"Size bir şeyler çalayım mı?" Ev sahibesi, kekliği, alabalığı ve birkaç şeftaliyi afiyetle yemesine rağmen yemek boyunca kendisini iyi hissetmeyen "Voltaire hayranı"nı unutmuş, dikkatini yeniden Georgi Antoniç'e çevirmişti. Oturma odasında çok güzel bir Beckstein konser piyanosu duruyordu.

Georgi Antoniç müzikten anlamazdı. Ancak yine de hanımefendinin çalmasından büyük mutluluk duyacağını söyledi. Bunun üzerine ev sahibesi piyanonun başına oturup Chopin'in noktürnlerinden bir partisyonu büyük bir başarıyla yorumladı. Belli ki karşısındaki memnun etmekten çok kendisini tatmin etmek için çalışıyordu; doktorun müzik konusunda son derece câhil olduğunu çok iyi biliyordu ama amacı bir şekilde kendi tepkilerini dile getirmek, bastırılmış duygularını tüm çıplaklığıyla ortaya dökmek –gerekirse, serpiştirmek, "nesnelleştirmek"– ve böylece bir süre için, ruhunda isyan eden heyecanlardan ve samimiyetsizlikten uzaklaşmaktı.

"Harika!"

"Gerçekten mi? Çok memnun oldum."

Konuşma yerel konulara, kasabaya, Zemstvo'ya, tıbba odaklandı; bu sırada, orada olmayan tanıdıkların dedikodusu da yapıldı.

Ancak Georgi Antoniç birdenbire muhabbeti yarıda bıraktı: "Kusura bakmayın, Antonina Nikitiçna, gitmek zorundayız. Yoksa Lyubov İvanovna..."

"O da kim?" diye sordu ev sahibesi sertçe.

"Annesi." Georgi Antoniç Kolya'yı işaret etti. "En fazla bir buçuk saatte geri döneceğimize dair söz verdim. Ama yaklaşık iki buçuk saattir buradayız, belki de daha fazla."

"Bu bir fedakârlık mı?"

"Lütfen böyle konuşmayın, Antonina Nikitiçna. Biliyorsunuz..."

"Tamam, tamam. Biliyorum. Her şeyi çok iyi biliyorum... Pekâlâ o halde Pazara görüşürüz. Sizi bekleyeceğim. Hoşçakalın. Siz de hoşçakalın, küçük Voltaire..."

Petrovlar Vyazigina'nın evinden çıktıklarında dışarda çoktan karanlık bastırmıştı. Gökyüzünde yıldızlar parlıyor, hilal şeklindeki ay koyu mavi bir okyanusta ilerleyen gümüşi bir tekneyi andırıyordu. Çamurlu toprakta bata çıka ilerleyip, zifiri karanlıkta düşmemeye çalışarak çitler boyunca yürüdüler.

"Neyin var Kolya. Dilini yutmuş gibi yemek boyunca hiç konuşmadın."

"Hımm."

"Hanımefendiden hoşlanmadın mı?"

"Yo, hayır."

"Girişken bir kişiliğin olduğu söyleniyor. Üstelik pek de konuşmayan birisi değilmişsin. Sorun nedir?"

"Bir şey yok."

Amcası, "Bir şey yok" dışında Kolya'nın ağzından tek bir söz bile alamıyordu.

Evde anne babası beklemekten yorgun düşmüştü.

"Nereye kayboldunuz Allah aşkına?"

"Hoş bir hanımefendiyi ziyaret ettik. Kolya'nın sosyeteye tanıştırılması gerekiyor!"

Kolya sesini çıkarmadı.

Yatma vakti gelmişti. Etrafına yastıklar dizilmiş olan Andryuşa, ağzında emzik varmış gibi rüyasında dudaklarını emiyordu. Volodya sedire uzanmıştı. Kolya da kardeşinin yanı başında, yan yana dizilmiş, üzerlerine de bir şilte atılmış iskemlelerde uyuyacaktı. Soyunup sandalyeden bozma yatağına uzandı; kafasında aşık oyunu, Stepan, Mişa Amca, Vanya, *izba,* şeftaliler, kar beyazı saçlarıyla Antonina Nikitiçna...fırıldak gibi dönüyorlardı... Uykusunun içinde kulağına da belli belirsiz sesler ulaşıyordu:

"Ne yapacağız? Bileziğimi ve saatimi çoktan sattım."

"Ya Mişa'nın yüz rublesi?"

"Onu geri ödemek zorundayız, Vanya. Hem taşınmak için de para lazım; yani tüm giderleri hesapladığımızda bir şeyler daha satmamız gerekiyor. Ama ne kadar erken yola koyulursak o kadar iyi olacak."

"Öyle mi düşünüyorsun?"

"Ya ne olacak? İnan ki kimse senin için çaba göstermeyecek. Ne kadar saf olduğunu anladın sanırım. Çocuklar olmasaydı... Ama sen işin bu yönünü hiç düşünmüyorsun."

"Öyle ya da böyle yaşayacağız, Lyuba."

"Umarım. Ama durum daha da zorlaşacak, bundan kuşkum yok. Yakında satılmadık hiçbir şey kalmayacak. Tatsız olaylardan, kavgalardan kurtulamayacağız. İnsan insandır! Başkalarından medet umarak yaşamak çok zor bir şey, Vanyeçka."

"Hadi gel, sabahleyin eminim daha iyimser olacaksın."

"Bu boş bir teselli... Peki ya sonrası?

"Sonra ne?"

"Vanya, yine hamileyim."

Kolya derin bir uykuya dalmıştı.

10. Bölüm

Petrov ailesi uzun ve zahmetli bir yolculuğun ardından nihayet, İvan Antoniç'in küçük kardeşi Yevgeni'nin Moskova'da, Babyi Gorodok semtindeki eski bir binanın ikinci katındaki dairesine ulaştı; burası Cesur Aziz John Kilisesi'nin biraz ötesinde, şehrin oldukça çukur bir bölgesinde yer alıyordu. Bina rutubetli ve depremden çıkmış gibi, her tarafı çatlaklarla doluydu. Duvarlardaki sıvalar kalıp kalıp dökülüyordu, çaprazlama yerleştirilmiş çürümüş tahta döşemenin altından tıkaç olarak kullanılmış kirli paçavralar görünüyordu. Suyun aktığı yerlerdeki yerleşik lekeler ve küf tabakaları binaya son derece kötü ve sağlıksız bir görünüm veriyordu. Çatı yıllardır boya yüzü görmemiş, pas her tarafı kemirmeye başlamış, kalıp kalıp dökülen badana da uyuz olmuş hayvanlara benziyordu. Tahta merdivenler çürümüş ve eksikler oluşmuştu. Bronz tokmakları parça parça sökülmüş gibi duran kapılardan garip gıcırtılar duyuluyordu. Akan tavan yeşil desenlerle kaplanmıştı. Tavan köşeleri çok rutubetliydi 'Vanya-otu-biç örümcekleri' bile buralarda ağ örmekten çekiniyorlardı (Bu örümcek türü böyle ilginç bir ada sahipti çünkü uzun, ince bacağını çektiğinizde orakla biçilmiş gibi hareket ediyordu).

Örümceklerin bile gelmek istemediği bu nemli alanlara şişman, iğrenç tahtakuruları yuvalanmıştı; dokunduğunuzda soğuk ve kaygan olan bu böcekler her an tavandan masaya, yatağınıza ve başınıza düşebilirlerdi. Evin sevimsizliğinin, kasvet ve rutubetinin yansıdığı pencere camları da kabarcıklarla kaplı gibiydi.

Binanın birinci katında bir çamaşırhane ve bir de kutu imalathanesi vardı. Çamaşırhane her zaman rutubetliydi; buhar bulutlarının arasında çamaşır yıkayan insan siluetleri zar zor seçilebi-

liyordu. Renk renk ıslak çamaşırlar –fanilalar, iç donları, masa örtüleri, mendiller, gömlekler– sağa sola saçılmış ya da köşelere yığılmıştı. Kaynayan sabunlu kazanlardan buhar yükseliyordu. Kirli su havuzcukları yerde küçük akarsular oluşturmuştu. Avlu kapısı yaz kış sürekli açıktı. Çamaşırhaneden her an elinde kirli su dolu leğeniyle birisi dışarıya fırlıyor, leğendeki suyu boşaltıyor, toprak ya da kar gri mavi bir renge bürünüyordu. Küçük avluda aynı zamanda çamaşırların serilmesi için iç içe geçmiş iplerin oluşturduğu bir labirent vardı. Rüzgâr yaz aylarında çamaşırları yelken gibi şişirir, bazen de iyi tutturulmamış olan bir çamaşırın yere düşürürdü, kışın ise kuruyan çamaşırlar soğuktan kaskatı kesilirdi.

Çamaşırhanede çalışanlar bu rutubetli, havasız ortamda hem çalışıyor hem de burayı ev olarak kullanıyorlardı; yani tüm hayatlarını, üç küçücük, tıka basa insan, çamaşır, leğen, sabun, hastalık, öksürük ve aslında felâketlerden ibaret odada geçiriyorlardı. Yaşından önce olgunlaşmış çamaşırcı kadınlar, kuru nasırlı elleri, sabun ve alkaliden aşınmış parmakları, kırışmış yüzleri ve sarkmış göğüsleriyle yıpranmış, bir deri bir kemik kalmışlardı. Umutsuz yaşamları, ağır ve sevimsiz işleri nedeniyle istisnasız hepsi votka içiyor, kavga edip, dövüşüyorlardı; bu nedenle de her tarafları morluklar ve çiziklerle doluydu. Kocaları ya da sevgilileri de onları ölümcül bir savaşın içine itiyorlardı. Tüm bunlar, Gogol'ün *Çıplak Dağda Bir Gece* adlı eserinde, birkaç metrelik bir alanda; insanların ve nesnelerin bir arada bulunduğu cadılar kazanında olup bitiyordu.

Kutu yapılan atölyede ise insanlar sabahtan akşama kadar karton kutuları yapıştırmakla meşguldüler. Yapıştırıcı, macun, ter ve ucuz tütün kokuları birbirine karışmıştı. İnsanlar güneşin doğuşundan gece yarılarına kadar hiç yerlerinden kalkmadan çalışıyordu; atölye sahibi de daima başlarında duruyordu. Öğle yemeğinden önce işçilerine çay vererek, kursaklarına daha az lahana çorbası ve lapa girmesini sağlıyor, böylece tasarruf etmiş oluyordu. Çalışanları genç ve yumuşak başlıydı; ağır çalışma koşulları, votka ve kötü beslenmeden dolayı yüzleri solgun ve

çökmüştü. Hüzünlü şarkılar söyleyen bu çocuklar pazar günleri kendilerinden geçinceye kadar votka içer ya kavga çıkarırlar ya da ranzalarında sızıp kalırlardı; ertesi gün de sararmış, şiş yüzleri ve dayanılmaz baş ağrılarıyla uyanmalarına rağmen, ne olursa olsun, yeniden sarhoş olma arzusuyla işbaşı yaparlardı.

Avlunun hemen bitişiğinde bakımsız bir akasya ağacı vardı. Akasyanın dallarında da her zaman ip parçaları, paçavralar, çul çaput göze çarpardı. Zemin kırık cam parçaları, mantarlar, eski ayakkabı parçaları ve köpek dışkılarıyla doluydu. Burada ot yeşermesi mümkün değildi, yeşerse de zaten kupkuru toprakta hemen kururdu. Bu küçük bahçe, kedi ve köpeklerin en sevdikleri barınaktı. Ancak buradaki insanlar gibi, hayvanlar da ya uyuz ya ayakları kırık ya gözleri akmış ya da gidecek bir yeri olmayan hayvanlardı; bunlar bir köşede büzülür ve çoktan yenemeyecek hale gelmiş olan kuru kemiği kemirir dururlardı. Ama çiftleşme dönemlerinde birbirlerini parçalayacak kadar azgınlaşırlar ve havada tüy yumakları uçuşurdu. Binada yaşayanların en büyük eğlencelerinden biri, hayvanları birbirine kapıştırmak ya da bu ürkek, talihsiz yaratıkları taşlamak ve korkutmaktı.

Esintili ve eğri büğrü patikaların arasında iç içe geçmiş başka evler de vardı; bunlar da diğer yapılara benzerdi ya da daha kötüydü, duvarları kaidesinden kaymış olan ahşap yapılardı; tahta kapılarında zil yerine ipli bir çıngırak asılıydı. Dar tahta bir yaya kaldırımının süslediği parke taşlarının arasında basılmayan bazı yerlerden otlar fışkırmıştı. Dilencilikle geçinen insanların yaşadığı bu evler, yılların birikimi olan hurda yığınıyla çevriliydi. Zaten, ikinci el satıcılar, eskiciler ve köpek satıcıları buradan eksik olmazdı. Köpek satıcıları buralarda yakaladıkları ya da birkaç kopeğe satın aldıkları köpekleri kaçak et satan kasaplara satarlardı. Tatar hurdacılar da bu arka sokaklarda dolanıp, çekik gözleriyle etraflarına bakınarak tiz sesleriyle bağırırlardı: "Şurum – burum. İyi mallarım var. Satılık ya da değiş tokuş usulüyle." Bu sözleri duyan ağırbaşlı Rus tüccarlar başlarını pencerelerden uzatıp kalın bas sesleriyle sesleneceklerdi: "Satacak eski eşyalarınız ya da çizmeleriniz var mı?" Şişeciler de sırtlarındaki torbalarıyla arka

sokaklarda bir aşağı bir yukarı dolanıp, şarkı söyler gibi ama monoton bir ses tonuyla tekrar ederdi: "Şişeler, kemikler! Şişeler, kemikler!" Tatarların sırtlarındaki balyalar, tüyleri dökülmüş kürk mantolardan, mendillere ve dantellere, yepyeni mallardan eski püskü eşyalara kadar bir sürü giyim eşyasıyla doluydu. Bu eşyaların hepsi satılıyor veya değiş tokuş ediliyordu. Genellikle her eşya hayatın çeşitli evrelerinden geçmiş oluyor ve her evre de belli bir sosyal statüdeki tüketici gruba denk düşüyordu: Buna göre yeni kıyafet saygın olarak adlandırılan kesim tarafından giyilecek, bu kullanılmış kıyafet daha sonra yoksul düşmüş ancak toplumda hâlâ belli bir yeri olan insanlara satılacaktı; tamamen eskidiğinde ise yoksulun da yoksulu olan kesimin yani dilencilerin, "açıkgözlülükle hayatını kazananlar"ın, ayak takımının eline düşecekti. Bu değişimler önemli sayılırdı; sayısız kombinasyon mevcuttu ve bu eskiciler, ikinci el tüccarlarının oluşturduğu gezgin esnaf, bu süreçte aracı rolünü üstlenmişti.

Yevgeni Antoniç, kardeşinin de gereksinimlerini hesaba katarak kısa bir süre önce Babyi Godorok'a taşınmıştı. Hesaplarının ardından, dört odalı bir ev kiralayabileceğine karar vermiş ve evin durumuna önem vermeyip ucuz bir yer istemeleri halinde İvanuşka'nın ailesine de destek olabileceği sonucuna varmıştı. Bu arada Büyükanne de onlarla kalmak için Moskova'ya gelmiş ve mektup yazarak Fedya'yı da yanlarına çağırmıştı. Yevgeni Antoniç bekârdı ancak Ufoçka evin işleriyle ilgileniyordu; aileden teyze ya da kuzen gibi akrabalık bağı olan bu kadın ayaklarını zar zor sürüyerek yürüyebiliyordu. Tüm ev ahalisi dört odaya sıkışmak zorunda kalmıştı. Odalardan biri yemek ve oturma odası olarak kullanılıyordu. İvan'ın ailesi bir başka odaya tıkılmıştı. Üçüncüsü Büyükanne, Ufoçka ve Fedya'ta tahsis edilmişti. Yevgeni'nin sığınağı ise dördüncü, küçük odaydı. Onun payına işte burası düşmüştü. Bu durum onun açısından tam bir fedakârlıktı. Ancak çok ince ruhlu ve son derece cömert bir insandı. Kardeşler arasında bir tek o üniversiteye gitmemişti; nedeni ise, liseden mezun olur olmaz iş hayatına atılmak zorunda olduğunu hissetmesiydi. Uzun süre *Russkaya Mysl*'ın yazı işlerinde çalışmıştı

ancak şimdi Andreyevlerin kumaş fabrikasında muhasebeciydi; gününün tümünü, Varvarka yakınlarında Sredniye Tüccarlar Sokağı'ndaki (ya da Küçük Tüccarlar Mahallesi) bir "ambar"-da geçiriyordu. Kardeşlerinden daha uzun, kel kafalı, yuvarlak yüzünde yumuşak bakışlı gözleri olan bir adamdı; patates gibi burnunun üzerinde bir kelebek gözlüğü taşırdı. Her zaman bir şeyler mırıldanır, şarkı ya da coşkulu, ancak monoton bir şekilde, her satırın sonunda sesini melodram tarzında yükselterek şiir söylerdi.

Sabahleyin saat sekizde herkes kahvaltı masasının etrafında toplandığı sırada Yevgeni Antoniç aceleyle işe gitmeye hazırlanırdı. Kafasındaki birkaç saç telini aceleyle yıkar, masaya oturur ve yüksek sesle birkaç dize okumaya başlardı:

"Medeniyetten uzak sanatçı, mahmur fırçasıyla..."

Yaşlı Ufoçka da, dudaklarını şapırdatarak yüzüncü kez aynı hikâyeyi tekrarlayacak ve Georgi Antoniç'in tavsiyelerine rağmen takma diş yaptırmadığına hayıflanacaktı.

"Yevgeni Antoniç bana şöyle dedi: 'Ufoçka! Kendine takma diş yaptır!'"

Bunu söylerken, yüz yaşın kırıştırdığı buruşmuş yüzü tatlı bir gülümsemeyle aydınlanırdı.

Masanın üstünde poğaçalar, çörekler, tereyağı, şeker kâsesinde de kırılmış şeker parçaları vardı. Ancak bu yiyeceklerden canının istediği kadar yemek yasaktı! – 'Al, tıka basa ye!' gibi bir ortam yoktu kısacası. Tersine, bir başkasının hakkını yememek için herkes ne kadar yiyebileceğini hesaplamak zorundaydı; birisi ötekinden biraz fazla alabilirdi ama bu da sınırlıydı. Kısacası her şey inceden inceye hesaplanmalı, her bir şeker parçası görünmeyen terazilerde tartılmalıydı. İnsanların yemek konusunda birbirlerini sert bakışlar ya da el kol hareketleriyle uyarmaları da evde belli bir gerilim yaratıyordu.

Sabah kahvaltı masasındaki gerilimli ortam, Yevgeni Antoniç'in kibarlığı ve bitmek tükenmek bilmeyen iyi kalpliliği sayesinde yumuşuyordu. Çocuklara takılarak onlara birer parça yağ ve şeker verecek, ancak bunu yaparken son derece dikkatli

davranıp karşısındakini incitmemeye çalışacaktı. Ne yazık ki, öğle yemeklerinde evde olmadığından işler daha da zorlaşıyor, en sıradan şeyler büyük bir soruna dönüşebiliyordu. Çorbadaki iri kemiğin iliğini kim alacaktı? İlik nasıl bölünecekti? Kızartılmış et nasıl parçalanacaktı? Karabuğday lapasına ne kadar yağ konulacaktı? Geleneğe göre, böyle konularda ailenin en yaşlısı olan büyükanne karar verirdi. Ancak burada da alttan alta bir düşmanlık seziliyordu. Tüm kaynanalar gibi, ruhunun derinliklerinde, sevgili İvanuşka'sını kendisinden "çalmış olan" oğlunun karısından, yani Lyubov İvanovna'dan pek hoşlanmıyordu. Ayrıca İvanuşka'nın, Lyuba'nın "bozguncu etkisi"altında kaldığına kanaat getirmişti. Büyükanneye göre özgür düşünceliliğin, "ahlâkî çöküntü"nün, çocukların kötü yetiştirilmesinin ve Kolya'nın inançsızlığının nedeni Lyuba'ydı. Farklı yerlerde yaşarken bu düşüncelerin farkına varılmamıştı. Ama aynı çatı altında, bu rahatsızlıklar yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştı. Büyükanne Lyubov İvanovna'ya nispet amacıyla Fedya'yı açıkça kayırıyordu: Fedya erdemlerinden dolayı tereyağı, et ya da şeker gibi yiyeceklerle ödüllendiriliyordu. Lyubov İvanovna bu tür konuları tartışmaktan utanıyordu ama çocuklarına da çok düşkündü. Oğlanlara açıkça haksızlık yapıldığı zamanlarda kendine hâkim olup susuyor ancak daha sonra ikinci el ticaretle uğraşan seyyar satıcılardan birini çağırıp elbise, eşarp ya da şal gibi bir giyim eşyası satarak elde ettiği parayla aldığı çörekleri, fırsat bulduğunda gizlice çocuklarının eline tutuşturuyordu.

İvan Antoniç ise tüm çabalarına rağmen iş bulamamıştı. Bu arada, eldekilerin hemen hemen tümü satılmıştı: İvan Antoniç'in üniformaları ve frakları, Lyubov İvanovna'nın Biyeltsi'deki günlerinden kalma balo kıyafetleri ve kürk mantoları.

Ancak buradan gelen paralar da buhar olup uçmuştu; henüz farkına bile varamadan para elinizden kayıp gidiyordu. İvan Antoniç olan bitenin bilincinde olmasına rağmen çaresizlikten hiçbir şey yapamıyordu. Başlarda iş ararken maruz kaldığı hakaretlere ve onur kırıcı davranışlara öfke duyuyordu; ancak sonra bunlara alıştı. Özellikle de aile içindeki küçük, küçükten öte basit

çekişmelerin altında ezildiğini hissetti. Hayatta insanı en alçaltıcı şey, küçük dünyalardır.

Arada sırada Kolya'yı eski gazeteleri ve kitapları kiloyla satmaya gönderiyorlardı. Böyle zamanlarda çocuk arka sokaklarda dolanıp gizlice topladığı şişe ve kemikleri de götürüp satıyordu. Hatta küçük bahçede toprağı kazdığında buradaki toprağa bol miktarda şişe ve daha pek çok eski püskü şeylerin de karışmış olduğunu görmüştü. Toprak kazmayı alışkanlık haline getirdiğinden elleri sertleşmiş, nasır bağlamıştı. Bu satışlardan kazandığı birkaç kopekle şekerleme satın alıyor –şekere bayılıyordu ama evde ona yeterince şeker verilmiyordu– ve çok sevgili Volodyasıyla paylaşıyordu. Hurdaları depoladığı gizli bir yeri vardı; "şişeler, kemikler" sesini duyar duymaz hazırladığı eski püskü şeyleri satıyor ve hemen şekerci dükkânına koşuyordu.

Kolya ancak sezon sonuna doğru, öğretim yılının hemen hemen ortalarında okula başlayabildi. Okulun hâlâ başöğretmeni olan Mihail Vasilyeviç Yabloçkin sayesinde burada öğrenime devam edebilmiş, böylece yeniden kendisini eski yuvasında bulmuştu. Yabloçkinlerin evinde de son derece samimi bir şekilde karşılandı. Sabah teneffüsü sırasında Kolya Yabloçkinlerin evine kahvaltı için gittiğinde Manya özellikle, bol sos ve et suyuyla hazırlanmış pirzolaları ona veriyordu. Ama ne kadar lezzetli pirzolalardı bunlar! Manya, Petrovların çocuklarının yoksullaşma nedeniyle iyi beslenemediklerinin farkındaydı. Zaten bunu görememek imkânsızdı: Gömlekleri omuzlarından düşüyordu, çorapları delik ve yamalıydı, kıyafetleri de ütülenmemişti. Oğlanların şekere, limonlu çaya, yumurtalara bakışlarından da ne derece aç oldukları anlaşılıyordu. Çocuklara, özellikle de eskiden çok iyi arkadaş olduğu Kolya'ya acıyordu. Ancak bu dostluk kaldığı yerden devam etmemişti – o günden bu yana köprülerin altından çok sular akmış, ikisinin yolları ayrılmıştı ve işin tuhaf tarafı, Kolya, Manya'ya Bessarabia'nın güzelliklerinden bile söz etmemişti. Sadece bir kez eski bir olay hatırlanmış ve tekrarlanmıştı: Kolya, gururu ve eğlencesi olan ünlü kurutulmuş ve özenle saklanmış "kafatası"nı getirmişti. Manya hediyeyi büyük bir ciddi-

yetle inceledi. Çok uzak diyarlardan getirilen bu tuhaf güve, aynı zamanda çok farklı bir yaşamla ilgili ipuçları sunuyordu.

Çocuklar bu değerli hazineyi semaverden çıkan buhara tutu. Böceğin kurumuş uzuvları yumuşayıp, bacak ve antenleri bükülebilir hale gelince Kolya güveyi mantar bir çerçeveye tutturdu.

Kolya sabah kahvaltısında sıcak çayı içer içmez çantasını kapıp, Babyi Gorodok, Yakimanka Caddesi ve daha sonra Polyanka'dan geçerek eskiden yaşamış olduğu Ordynka'ya varıyordu. Burası doğduğu evdi. Öğrenciler merdivenlere oturup kapıcının okul kapılarını açmasını beklerlerdi. Kapılar açıldığında hepsi birden hücum eder, itiş kakışla ve büyük bir gürültüyle bahçeye doluşur, ceketlerini asmak için askılara koşarlardı; herkes ceketini kendisi için numaralandırılmış olan yere asabiliyordu. Daha sonra çocuklar karga sürüleri gibi, okulun ana merdiveninde toplanır, tıbbî kontrolden geçmek üzere uzun bir kuyruk oluştururlardı; revir merdivenlerin altındaydı, okulun papazı Peder Voskresenski'nin kızı Yelizaveta Alekseyevna tek tek ağızlarına bir tahta parçası sokar dili aşağıya bastırır ve difteri, bademcik iltihabı vb. hastası olup olmadığını belirlemek için herkesi muayeneden geçirirdi. Bir sonraki muayenede yeniden kullanılmak üzere bu küçük tahta çubuk, kaynatılması için sepetine konulacaktı.

Muayeneden sonra çalan zil dua için büyük toplantı salonuna gidilmesi gerektiğini bildirirdi. Aynı zamanda yazı dersine de giren müzik öğretmeni İvan Alekseyeviç Zolotov'un, uzun ince burnunun üzerinde çirkin bir çıkıntı oluşturan büyük bir sivilcesi ve veremlileri andıran sağlıksız bir görüntüsü vardı. Eline diyapazonu alıp ses verdikten sonra başlamaları için işaret ederdi.

Şarkı, "Gökyüzündeki Babamız, gerçek Ruhumuz" sözleriyle başlıyor, ardından koro düzgün bir sesle "Her yerde ve her zaman var olan" dizesiyle devam ediyordu.

Daha sonra ince ve pürüzsüz sesler, "Yaşamın kaynağı ve koruyucusu" diye sürdürürken, altolar alçak bir tonda "Bize gel ve aramızda ol" sözleriyle eşlik ediyorlardı.

Duanın sonunda da giderek alçalan sesler, "Tanrım, bizleri kötülüklerden arındır, ruhumuzu kurtar" diyerek ilahiyi bitiriyordu.

Bu da bittikten sonra çocuklar sınıflara koşup sıralarına yerleşeceklerdi. Kolya sınıfta hemen her konuda birinciydi. Kaligrafiyi andıran el yazısı o kadar güzeldi ki öğretmenin yazısı bile yanında sönük kalıyordu. Öğretmeni bu durumdan çok memnun olduğundan onu A +'yla ödüllendirmişti. Kolya'yla birincilikte yarışan iki öğrenci daha vardı: Özenle taranmış siyah saçları tam ortadan ayrılmış, son derece tertipli bir çocuk olan Nartsissov alt kademeden bir memurun oğluydu; yüksek perdeli tiz sesiyle koronun gözdelerindendi; bir de, annesi çamaşırcı olan Yakovlev vardı; gömleğinin içine zar zor sığan bu yetenekli çocuk, kalıtsal bir hastalığa yakalanmıştı. Burun delikleri parçalanmış olan Yakovlev'in burnundan o kadar kötü bir koku geliyordu ki, sınıfta kimse yanına oturamıyordu. Kafası matematiğe çok iyi çalıştığından, öğretmenin sözlü olarak sorduğu matematik sorularını herkesten önce yanıtlardı.

Kolya'nın sınıfta samimi olduğu iki arkadaşı daha vardı: Kolya'nın resim tutkusunu paylaşan Kruslovski ve okuldaki çamaşırcı kadının oğlu olan Mozgalev. İki yandan bastırılmış gibi ince bir yüzü olan Kruslovski bir kamış kadar zayıftı; uzun bir burnu, incecik elleri vardı. Mozgalev ise tam tersiydi; tombul sayılabilecek hatlara sahipti. Okulda onu Mizgir (*Örümcek*) diye çağırırlardı. Sürekli koltuk altındaki yumrulardan ya da apselerden dolayı hastaydı. Okulun bodrum katında yaşıyordu; Kolya, hastalandığı günlerde "Mizgir"i ziyarete giderdi; asfalt zemindeki ayak seslerinin duyulabildiği bodrum katı yukarıdan inen loş ışık aydınlatırdı; ilk kez gördüğü bu taş koridorun her tarafına iyice sinmiş olan rutubet burada yaşayanların solgun yüzlerinin ve kemik hastalıklarının nedenini gayet iyi açıklıyordu.

Kolya, Moskova'da yeniden kitapların dünyasına dalmıştı; eskiden olduğu gibi şimdi de düzensiz bir okuma tarzı vardı; İspanyol romanlarını, Moliere'i, Korsh'un eski edebiyat tarihini

ve '*Apocalypse*'i* âdeta yutarcasına okuyordu. Bunlar arasında 'Apocalypse'in özel bir yeri vardı. Okulda din derslerinde Kolya bu kitabı bildiğini söyledi. Bu açıklama karşısında şaşkınlığa uğrayan papaz, çocuğun dediklerinin doğru olup olmadığını belirlemek için sorular sordu. Kolya soruları cevapladı ancak kitabın karmaşık olmasından yakındı. Felsefî yaklaşımlarla pek ilgilenmeyen şişman rahip ise kilisenin özel kararıyla, 'Apocalypse'in sıradan insanlar tarafından okunmasının yasaklandığını belirterek çocuğun da bu kurala uymasını istedi. Ancak yasak meyve her zaman daha tatlı olduğundan Tanrı'nın saygıdeğer hizmetkârının bu sözleri Kolya'yı kitaptan soğutmak yerine her satırını daha da dikkatli okumasına yol açtı. Kitapta, sempati uyandıran ancak pek de anlaşılamayan muzaffer kahramanlar, kozmolojik âfetler, Baş Melekler'in borazanları, ölülerin dirilişi, Canavar, son günler, Babil Kulesi (*Bludnitsa*), kısacası havada uçuşan karmaşık olayların hepsi, bu mistik belgenin törensel eskatolojisi ve sembolik resimleri, yeni yeni olgunlaşmaya başlayan ateist görüşlerine rağmen Kolya'yı derinden etkilemiş, kendisini kitaptaki Şeytan'la özdeşleştirmeye başlamıştı. Neyse ki tam da o sıralar Vladimir Solovyov'un "*Şeytan üzerine Okuma*" kitabı eline geçmişti. Kolya kitapta, Şeytan tam uçuruma atlamaya yeltenirken havadan gelen "elektrik akımı" gibi bir şey tarafından durdurulduğunu anlatan bölümü okuduğunda birdenbire vücudunun baştan sona titrediğini hissetti. Şeytan'ın *bludnitsa*'dan doğduğu varsayıldığına göre annesinin de bir *bludnitsa* (bu sözcüğün anlamını bilmiyordu) olup olmadığını öğrenmeye çalıştı. Ancak annesi çocuğun tüm bu söylediklerinden dehşete kapılmıştı. Bunun üzerine Kolya kendi fikirlerini geliştirip bundan kimseye söz etmemeye karar verdi; bu tuhaf soruyu sorma nedenini açıklamaya kesinlikle niyeti yoktu.

Büyükannesiyle tartışmasının tetiklediği bir tür ruhsal bunalım –daha doğrusu bunalımın son evresi– geçiriyordu. Ancak Kolya kısa sürede ruhunun derinliklerinde saklı olan eski kav-

* Kıyamet anlamındaki bu terim aynı zamanda İncil'in son kitabının da adıdır. – *ç.n.*

ramlardan son bir hamleyle kurtulmayı başaracaktı. Özellikle de rüyaları onu rahatsız ediyordu. Rüyasında, okulun bodrumunda Mozgalev'i ziyarete gittiğini görüyordu. Asfalt zeminde yürüyordu. Etraf karanlıktı. Ayak sesleri koridorda yankılanıyordu. Adımlarının yankıları taş koridorda giderek büyüyor, ancak ne kadar çabalarsa çabalasın Mozgalev'in odasının kapısını bulamıyordu. Yürüyor yürüyor ama bir türlü kapıya ulaşamıyordu. Sonunda yorgun düşüp, Girit Labirenti'ndeymiş gibi umutsuzca kaybolduğunu düşünüyordu. Geri dönüp gün ışığına çıkmak istiyor ancak çıkış kapısını bulamıyordu! Koridorlar gittikçe uzuyor, sonsuzlukta kayboluyordu. Kolya soluk soluğa koşuyordu. Bu sırada gittikçe ısınan zemin neredeyse basılamayacak hale gelmişti. Cehennemdeydi. Asfaltın hazırlandığı kazanları andıran dev fıçılar sıra sıra dizilmiş duruyor, büyük, kıllı zebaniler üç sivri uçlu çatallarıyla günahkârları bu kazanlarda haşlıyorlardı. Kolya sıcak dayanılmaz hale geldiğinden ter içinde uyandı.

Bir başka gece ise rüyasında yerde uzandığını gördü. Ilık bir geceydi; gökyüzü sayısız yıldızla kaplıydı. Hepsi göz kırpıp mavi, yeşil, kırmızı ve altın sarısı renkler saçıyorlardı. Ancak birdenbire yerlerinden kayan yıldızlar müthiş bir dans başlattılar. Sayıları gittikçe artan ve giderek büyüyen yıldızların etraflarında gümüşî halkalar oluşurken, soluk kırmızı parıltılar saçılmaya başlandı. Ortaya çıkan şekiller inanılmaz güzellikteydi. Aniden bunların arasından devasa, kör edecek kadar parlak, koyu kırmızı güneş belirdi. Ter içinde uyanan Kolya "Komet! Bir komet dünyaya yaklaşıyor" diye düşündü.

Bir başka gecede de pencerenin kenarında oturuyordu. Hava çok güzeldi; güneş neşeyle ve sevinçle parlıyordu. Taze yaprakların kokusu her tarafı kaplamış, ağaçlar tomurcuklanmaya başlamıştı. Kolya güneş ışınlarının üçlü bir prizmadan geçtiğini fark etti: Her yerde gökkuşakları dans ediyordu. Bunlar sıradan renkler değildi; güneş ışığının olağan görüntüleriyle ilgisi yoktu. Her yer renk yelpazesinin yedi tonuna bürünmüştü. Birdenbire dev bir kütle gözüne çarptı! Gökyüzünden dev bir buz kütlesi düştü. Sonra bir tane, bir tane daha! "İşte gökkuşağının nedeni: Hava-

daki su buharı dondu. Felâket kaçınılmaz." Buz kütleleri sayıları gittikçe artarak, birbirlerinin peşi sıra düşüyorlardı. Ağaçlara, evlere çarpıyor, toprağı, gökkuşağının yedi rengiyle parlayan buz dağlarıyla kaplıyorlardı. Ve birdenbire sağır edici bir gürültü her yeri kapladı.

Neyse ki, doğa-bilimi kavramlarıyla karışarak şekil değiştirmiş bu kıyamet sahneleriyle dolu kâbuslar kısa sürede sonlanacak ve Kolya her tür dinsel fanteziden sonsuza dek uzaklaşıp gerçek bir zihinsel huzura kavuşacaktı. Ancak yine de kafasında birbirine zıt bir sürü fikir çakışıp duruyordu. Her zaman hatırlanacak olan Kozma Prutkov'un söylediği gibi: "Pek çok insan sos gibidir; başlangıçta edindiklerini hayatının sonuna kadar beraberlerinde taşır." Çocuklar genellikle kitaplarda, yazılı malzemelerde yer alan her şeyin doğru olduğunu sanırlar. Henüz hayatı tatmamışlardır; onlara göre yazılan ya da basılan her şey doğrudur. Bu nedenle, kitapların Kolya'yı bu derece etkilemiş olması şaşırtmamalı. Çocuk okumaya daldığında tamamen kitapların dünyasına girip her şeyi unutuyordu. İspanya'yla ilgili romanları okuduktan sonra, şövalyelerin soylu tavırlarına saygı duymaya başlamıştı; İspanyol hidalgolarına duyduğu sempati o kadar büyüktü ki, İspanyol-Amerikan savaşı sırasında tüm kalbiyle İspanyolları desteklemiş ve Atlantik'in öteki yakasındaki düşman devlet çürümüş, ancak saygın Katolik monarşinin donanmasını hiç zorlanmadan yendiğinde çok üzülmüştü.

Korsh'un kalın kitaplarını okumaya başladıktan sonra da, Yunan-Roma mitolojisinin ve kahramanlarının, köpükten doğmuş altın bukleli genç erkeklerin dünyasında, "kemikler, şişeler", "şurum burum"lardan ve günlük hayatın küçük dertlerinden kaçarak sığındığı Agora'da, atriyumlarda, dev sütunların altında, heykellerin, mabutların arasında, ceset küllerinin konduğu yerlerde, Plutharkos'un kahramanlarıyla yaşamayı sevmişti.

Öte yandan, Moliere'in bir sürü eserini de yutarcasına okumuş, boynuzlu erkekler, sevgililer, kurnaz hizmetçiler, Mascarilles, Sganarelles, Tartuffes'le, kısacası Moliere'in dünyasının gülünç yaratıkları ve yetenekli, ancak incelikten yoksun sağdu-

yulu tipleriyle tanışmıştı ve Büyükannesi onun için "Yaşlı adam! Bakın şu yaşlı adama, bilmediği şey yok" diyordu. Yaşlı kadın bu iğneleyici sözlerin aslında Kolya'yı ne kadar mutlu ettiğinin farkında değildi.

Kolya pazar günleri Tretyakov Galerisi'ne gitmeyi seviyordu. Orada saatlerce dolaşıyor, bir odadan diğerine geçerek sevdiği resimlerin önünde saatlerce duruyordu. Repin'in *Korkunç İvan* adlı tablosunda, ölmek üzere olan gencin yumuşak, umutsuz ve çılgın bakışlarıyla yerdeki kan gölü karşısında gözyaşlarına hâkim olamıyordu. Surikov'un *Streltsi'nin İnfazı* onu ürpertiyordu. *Leydi Morozova*'da, kahramanlara özgü bir gururla parlayan kadının gözleri, zincirler, dilenciler, kurnaz suratında günahkâr bakışlarıyla işgüzar rahip, koşan çocuk, leydinin kızları... Tüm bunlar o kadar canlıydı ki, galeriden çıktığında, gördükleri gerçekmiş gibi hâlâ etki altında kalıyordu. Viktor Vaznetsov'un Rus-Bizans sanatı onu şaşırtıyordu: Meleklerin korkunç parıltılı gözleri, Meryem Ana'nın siyah kaşlı yumuşak bakışlı yüzü, insan yüzlü iki fantastik kuş Sirin ve Alkonost,* üç kahraman ve leş kargalarının ayın solgun ışığı altında ölülerin bedenlerini parçaladığı savaş meydanı. Ge'nin *Gerçek Nedir?* başlıklı yağlıboya tablosunun önünde çakılıp kalacaktı. Boydan boya ışıklandırılmış olan koridorda, Hıristiyanlık düşmanı şişman Romalı yetkili Pontius Pilat'ın bitmiş tükenmiş İsa'yı sorgulaması ne kadar da insanî bir durumdu! Kolya, olağanüstü ustalığı ve rafine stilinden pek fazla haberdar olmasa da Serov'un parlak tablolarından gözlerini alamayacaktı. Doğa tutkunu olan Kolya, Rus taşrasını herkesten çok daha iyi betimleyebilen, hüzünlü ve düşünceli gözlere sahip Yahudi asıllı Levitan'ın lirik tablolarını da çok sevmişti. *Altın Sonbahar, Göl Kenarında, Sonsuz Barış* adlı eserleri, karın üzerine yansıyan koyu mavi gölgeleriyle mevsim manzaraları çocuğun içinde, insan egosunu bütünüyle eriten bir hüzün uyandırıyordu. Daha eski dönemlerdeki ressamlardan, kuru üsluplu Şişkin'e kıyasla Kuindzi çok daha hoşuna gitmişti; *Huş Ağacı Ormanı*'ndaki parlak güneşin altında sonsuza kadar durup iç-

* Sirin ve Alkonost için sözlüğe *bkz.*

meye hazırdı. Böylece oda oda dolaştıktan sonra yeniden favori tablolarına, eski sevgili dostlarına yönelip uzun uzun bakacaktı.

Kolya okuldaki resim derslerine –hem kara kalem hem fırçayla– büyük bir şevkle katılmaya başlamıştı. Piramitler ve küpler çiziyor, alçıdan maskeler, yüzler, kol, bacak, göğüs gibi vücudun çeşitli parçalarını yapıyordu. Evde bazen yemek odasını boş bulduğunda (Petrovların evi o kadar kalabalıktı ki kımıldayacak yer yoktu) kâğıtlarını, sivri uçlu kurşun kalemlerini, kara kalemlerini, silgisini, bir fotoğrafı ve kurşun kalem çizimlerini yumuşatacak meşin kalemini masaya dizerek, bazı eski dergilerden kestiği hoşuna giden resimleri, bir takım portreleri kopya edecek ya da "kafasından" bazı şeyler çizecekti. Bir gün de Leonardo'nun *Son Yemek* adlı tablosunun eski, güzel bir reprodüksiyonunu bulmuş, bunun üzerinde günlerce çalışmıştı. Özellikle havarilerin el ve parmak hareketlerinden etkilenmişti; hararetli bir konuşmaya dalmış gibi gözüken bu eller sanki kapalı ağızların yerini almıştı. Sonunda Kolya "başarmıştı", ya da en azından etrafındakilerin söylediklerine buydu.

Bu arada ailenin yarı aç durumunda da herhangi bir değişiklik olmamıştı; İvan Antoniç'in iş bulma çabaları sonuçsuz kalmıştı; eskiden olduğu gibi, şimdi de hiçbir şey yolunda gitmiyor; şimdi de yemek kırıntılarıyla beslenmek zorunda kalıyorlar ve eskiden olduğu gibi şimdi de küçük, tatsız tuzsuz kavgalar çıkıyordu; sorunlardan bunalan Lyubov İvanovna sessiz sessiz gözyaşları döküyordu; şimdi ikinci el alıcılara eskisinden olduğundan daha fazla şey satmak zorundaydılar; şu anki tek fark ise, belli başlı eşyaların çoktan satılmış olmasıydı; bebek Andryuşa altını ıslattığında eskiden olduğu gibi şimdi de ağlıyor, babası onu yatıştırmak için hemen kollarına alıp detone sesiyle, içinde melodi olmayan Fet'ten bir parça söylüyordu. Avluda da her zamanki gürültü patırtı, bitmek tükenmek bilmeyen kavgalar sürüp gidiyordu. Her zamanki sevimsizliğiyle çamaşırhanedeki ve kutu yapım atölyesindeki işler de devam ediyor, çeşit çeşit hurdaları toplayan eskicilerin o tanıdık sesleri eksik olmuyordu.

Artık kış çoktan geride kaldığından, güneş her zamankinden

daha fazla parlıyordu. Avludan boşanan kirli sular sokağa akıp, köpüklü akarsulara dönüşerek kaldırımlar boyunca çağıldıyordu. Hüzünlü akasya ağacının çiçekleri de açmaya başlamıştı. Kutu imalathanesinde tüm pencereler açık olduğundan Kolya geceleri camın kenarına oturup, çalışırken bir yandan da şarkı söyleyen işçileri dinliyordu. Bazen şarkıların sözleri saçma denecek kadar anlamsızdı. Örneğin şöyle bir şarkı duyulabiliyordu:

Dönüp dolanıyor, mavi bir balon
Dönüp dolanıyor başımın üzerinde;
Dönüp dolanıp düşmek istiyor,
Atlı adam da kızı kaçırmak istiyor.

Ardından iyice saçma bir şarkı tutturacaklardı:

Eğer isterseniz size
Malanya'nın şarkısını söyleyelim
Malanya, patlak gözlü sevgilim!
Eve yalın ayak gitmek–
Ve başını ıslatmak zorundaydı!

Bu tür şarkılar sıkıcı olduğundan, Boerlerle ilgili son derece popüler bir başka şarkıya sıra gelecekti: "Transvaal, sevgili ülkem, alev alev yanıyorsun". Son satırlarında da daha iyi bir şeyler, adalet dileyen sözler yer alıyordu:

Acı saat geldi çattı
Sevgili ülkem için
Oh, hanımlar, hanımlar, bizler için
Ve de oğullarımız için dua edin.

Boerler genellikle son derece popülerdi. Başkan Kruger, Botha, Delarey ve diğer Boer generallerinin adları çok iyi bilinirdi. Rus İmparatorluğu'nun ikinci derecedeki ulusların dizginlerini ellerinde tutan çarist politikacıları, Yahudi katliamının profesyonel elebaşları, gericiliğin ideologları ve Ortodoks Kilisesi'nin sâdık müminleri olan bu adamlar görülecek eski hesapları olduğu "hainleri" kahretmek için hayranlık uyandıran Boerlerin kahraman

çabalarının zafere ulaşmasını engellemeye çalışmak bir yana, birdenbire özgürlük aşkıyla yanıp tutuşmaya başlamışlardı. Bunda şaşıracak bir şey yoktu! Almanya'nın çok konuşan İmparatoru Kaiser Wilhelm, dünya çapında ün salan bıyıklarıyla oynayan bu saygın zat, Boerler, İngiliz toprak sahipleri, zenginler, fatihler ve Afrika'daki korsanların taçsız kralı Cecil Rhodes'un başında bulunduğu İngiliz birliğin ani saldırısını geri püskürttükleri için Başkan Paul Krueger'e bir tebrik telgrafı göndermişti.

Rus halkı da Boerlerin kahramanca mücadelelerinin zafere ulaşmasından, kurnaz çarist diplomatların her tür hesapları ya da Alman Kaiser'in –o Kaiser ki daha sonra Dünya Savaşı'na hazırlanırken Şansölyesi'ne şöyle yazacaktı: "Önce başlarındaki sosyalistleri yok et ve zararsız hale getir, sonra da gerekiyorsa kan dökme pahasına dış savaşı başlat. Ama daha önce değil."– amaçlarıyla hiç ilgisi olmayan saf bir sevinç duymuştu. Halk, Boerleri de kendilerinden sayıp, çok güçlü bir ulusun silahlı üstün ordusunu yenilgiye uğratan bu çiftçi "küçük insanları" bağrına basmıştı. İşçiler, çıraklar ve köylüler Boer Savaşı'nın resimlerine baktıklarında Boer generallerinin geniş kenarlı şapkalar, sıradan sayılacak ceket ve çizmeler giydiklerini, deri kayışlara bağlı tüfekler taşıdıklarını görmüşlerdi. Transvaal'ı savunanların sivil görünüşü bu insanlara yakınlık duymalarına yol açmıştı. Böylece cılız da olsa, kitlelerin bilinçaltının derinliklerine serpilen umut ve esin tohumları, Boer savaşçılarının zaferlerine yönelik coşkulu bir sempatinin filizlerine dönüşmüştü.

Topu topu dokuz oğlum var
Bunlardan üçü – artık hayatta değil.
Ancak özgürlük için savaşıyor
Diğer altısı

Yaşlı bir Boer'in özgürlük için savaşan oğullarıyla ilgili bu sözler, bir başka yaşamın mümkün olabileceğinin uzak bir çağrışımıydı. Ancak bunun için henüz vakit gelmemişti.

Bazen tatil günlerinde imalathanedeki işçilerin hala ayaklarının üzerinde durabilecek dermanları kalmışsa, Kolya onlarla

aşık oyunu oynuyordu. Hatta para için de oynanacak, kemiklerin yanına bakır kopekler dizilecekti; bir kopek kazanmak için üç kemik vurmak gerekiyordu. Kenarları parlayan, hor kullanılmış bu eski püskü paralar, yaşlı bir askerin madalyaları gibi özel bir hazine niteliğini taşıyordu.

Bir gün Kolya kutu atölyesindeki pencerenin kenarında otururken, burnuyla sinirli sinirli oynayan çıraklardan birisi ona dönerek;

"Hey Kolya, bizim için dev bir uçurtma yapabilir misin?" diye sordu.

"Nasıl yapacağım?"

"Annenden eski kumaş parçaları alamaz mısın? Bunları yamar, diker, yapıştırır, bir dakika içinde hazır ederiz. Öyle bir uçurtma yaparız ki, herkesin içi gider."

"Peki neyle uçuracağız? Büyük bir şey ipi koparır."

"Özel İngiliz sicimi buluruz. Sen yalnızca kumaşı bulmaya bak. Gerisini biz hallederiz tamam mı?"

"Tamam."

Kirli çamaşır torbasında Kolya küçük, eski bir kumaş parçası buldu. Bu hırsızlığı yaparken de "Nasıl olsa artık sadece yama olarak kullanılabilir" diye teselli etti kendisini. "Üstelik iade de edebilirim. Ne uçurtma olacak ama!" Babyi Gorodok'un semalarında süzülen uçurtmayı hayal ettikçe büyük bir sevinç duyuyordu.

Pazar sabahı uçurtma yapımına ayrılmıştı. Çocuklar kumaş parçalarını dikip, çeşitli renklerdeki parçaları yan yana koyduktan sonra şekil vermek için sağlam altı çıta yapıştırdılar. Bunların ikisi çapraz, diğer dördü ise kenarlara yerleştirilmiş, sağlam olsun diye hepsi de çok sağlam bir iple bağlanmıştı. Böylece, uçurtmanın iskeleti hazırdı. Şimdi sıra kuyruğa gelmişti. Uçarken kuyruğun ağırlığı uçurtmanın gövdesini dengelemeliydi. Ağaç kabuğundan, uzun kuyruğun bağlandığı bir tür destek hazırlayıp sicimle tutturduktan sonra Petruka uçurtmayı gururla dışarı çıkardı. Bunu havada tutmak kolay değildi. Tepelere, Yakimanka Sokağı'nın civarına gitmeliydiler. Mitya, kutsal bir

ikonayı taşıyan mümin gibi uçurtmayı havalandırırken, Petruka da sicim yumağını elinde tutuyordu.

"Hadi gidiyoruz!"

Petruka koşarken Mitya da uçurtmayı bıraktı. Uçurtma yavaş yavaş göğe yükseldi.

"Petruka, daha da gevşet!"

Sicim yumağı baş döndürücü bir süratle çözülmeye başlamıştı. Uçurtma da gökyüzünde hızla yükseliyordu...

"Uf çok ağır! Parmaklarım kesildi. Kolya! Denemek ister misin?"

"Tabiî."

Kolya ipi zar zor tutabiliyordu; uçurtma hızla yükselirken hızla kayıp giden ip gerçekten de parmaklarınızı kesiyordu. Babyi Gorodok'taki çocuklar çarpılmış bir halde uçurtmayı seyrediyorlardı. Kolya ve arkadaşları herkesin ilgi odağı olmuştu. Güvercin besleyenler de küçük pencerelerinden kafalarını uzatıp "Ah" diye bağırıyorlardı. En meraklıları ise çocuklara yaklaşıp bir dakikalığına da olsa ipi tutmak için yalvarıyorlardı. Dev uçurtma tüm ihtişamıyla gökyüzünde süzülürken diğer sıradan uçurtmalar bunun yanında çelimsiz, silik kalıyordu.

Bu büyük bir zaferdi. Hem Kolya hem de diğerleri çok heyecanlanmıştı. Ancak aniden beklenmedik bir şey oldu; kuyruğun sonundaki birleştirici parça uçtu gitti. Uçurtma yukarı doğru fırlayıp bir süre dalgalandıktan sonra havada önce küçük dairler daha sonra da dev bir daire çizerek toprağa düşüp, evlerin damlarının arkasında gözden kayboldu. İp ise gevşek bir halde sallanıyordu...

"Lanet olsun! Düştü! Hadi gidip bulalım! İpi izleyin."

Ancak aramaları boşa çıktı. Birileri bir yerlerde, kim bilir kim ve nerede vakit kaybetmeden ipi kesmişti. Çocuklar ancak bir parçasını bulabildiler. Gerisi kayıptı. Keyifli başlayan gün hüzünle sona ermişti.

11. Bölüm

Kolya ilkbaharda sınavlarını başarıyla verdi ve ilkokul son sınıfa geçti. Fakat yaz mevsimi inanılmaz derecede sıkıcı geçiyordu. Petrovlar için yazlığa gitmek bir hayaldi; karınlarını bile zor doyurabiliyorlardı. Boğucu bir sıcak yaşanıyordu. Asfalt âdeta yanıyordu. Asfalt kaldırımlar o kadar yumuşamıştı ki gelip geçenlerin ayakkabıları, hatta yalın ayak çocuklar ve dilencilerin ayakları bile iz bırakıyordu. Avludaki çamur toza dönüşmüştü. Toprak zeminde çatlaklar göze çarpıyordu. Petrovların evinde ıslak çocuk bezleri, ekşimiş süt, idrar, tükürük ve kirli çamaşırların iç içe geçmiş kokuları ağır bir hava oluşturmuştu. Çocuklar çareyi kilisenin bahçesine sığınmakta bulmuşlardı; burada toprak çimenle kaplıydı, yer yer de karahindiba çiçeklerine rastlanıyordu. Üç büyük huş ağacında yuva yapmış kumrular kanatlarını çırparak öfkeli öfkeli bağrışmaktaydılar.

Çocuklar bazen akşam âyinlerinden önce çan kulesinin taş, dik merdivenini tırmanıp zangoçtan çanları çalmak için izin istiyorlardı. Çanlar düzenli bir şekilde sıralanmıştı; önde parlak, temiz gümüşi bir sesle çalan küçük çanlar yer alıyordu; daha sonra, kendinden emin ve tok bir sesle çalan daha büyük çanlar vardı; en son sırada ise, büyük bir gürültüyle bas bir ses yayan ve içindeki dev dili bronz duvara sert darbelerle vuran en büyük çan tüm heybetiyle göz dolduruyordu. Zangoç bu işin ustasıydı. Bütün çanların ipleri elinde toplanmış ya da ayaklarına bağlanmıştı; kısacası aynı anda hem ellerini hem de ayaklarını kullanarak, olağanüstü bir hızla bir yandan ayaklarıyla dans edip, bir yandan da ellerini hareket ettirerek melodileri baştan sona çalabiliyordu. Bu sırada sesler öne ve arkaya doğru akacak, bir an için her ses

ayrı ayrı çıktıktan sonra hepsi mükemmel bir ahenkle birleşecek ancak kalın ve güçlü dalgalarını boşluğa gönderen büyük çanın gümbürtüsüyle, küçüklerin metalik muhabbeti kaybolup gidecekti.

Çan kulesinden bakınca Moskova, acem halısını andıran renk cümbüşüyle ayaklarınızın altında kalıyordu. Kurtarıcı İsa Katedrali'nin dev altın kubbesi güneş ışınlarının altında alev alev parlıyor, Moskova Nehri şerit gibi kıvrılıp gidiyordu. Kremlin'in küçük eski katedralleri, parlak ufak kubbeleri ve haçlarıyla küçük bir grup oluşturuyordu. Çar'ın sarayı ve Kremlin'in mazgallı duvarlarının kenarlarındaki kuleler, her bir kubbenin üzerindeki çift başlı kartal figürleriyle yükseliyorlardı. İrili ufaklı evler, kulübeler ve mezbeleler arasında da, yine çan kuleleriyle sayısız kilisenin serpiştirildiği Moskova'nın sokakları ve dar yolları uzanıyordu. Çok uzaklarda Suharyov kulesi havada asılı gibi duruyordu. Kentin dış taraflarında, nehir ve bahçelerin puslu yeşilinin çevrelediği Sparrow Tepeleri'nin açık mavi rengi görülebiliyordu.

Güvercinler ve kırlangıçlar çan kulesinde yuva yapmışlardı. Kırlangıçlar berrak havayı koyu siyah kanatları ve keskin sesleriyle delerek yuvalarına gidecek ardından tekrar kümeler halinde başka yerlere uçacaklardı. Ancak tepeden görünen bu engin manzara nefes kesici olsa da etkisi ancak bir dakika sürüyordu.

Kilise bahçesine ve çan kulesine gitmek, uçurtma uçurmak ve kelebek yakalamak dışında çocukların hiçbir eğlencesi yoktu. Yalnızca bir kere İvan Antoniç onları Sparrow Tepeleri'ne götürmüştü. Kazanlara ait beyaz ve alçak Meryem Ana Kilisesi'nin bulunduğu Kaluga Caddesi'ni, Meşçanskoye Akademisi'ni geçip Neskuçni Bahçeleri'ne varmışlardı. Oldukça uzun bir yoldu, üstelik o tarafa giden araba da yoktu. Güneşin altında birkaç mil yürümek zorunda kalmışlardı. Arada sırada geçtikleri evlere bakarken İvan Antoniç açıklamalarda bulunuyordu: "Burası Sidorovların evi. İvan Petroviç'in yaşadığı yer."

"Hangi İvan Petroviç?"

"Krutikov, tabiî ki!"

"Hangi Krutikov?"

"Krutikov'u nasıl bilmezsiniz? Ona ders vermiştim... Durun bakayım... Evet, evet 1887'de."

"Baba, o tarihte doğmamıştım bile."

"Tüh! Tabiî ya! Nasıl da, unuttum. İşte şurada da İvanov yaşıyordu –burada, sağda– gördünüz mü? Annem ve ben de burada oturuyorduk."

Eski bir Moskovalı olan İvan Antoniç yalnızca sokak ve patikaları bilmekle kalmayıp aynı zamanda sayısız anıyla birbirine bağlı evleri de hatırlıyordu. Ancak ne yazık ki yılları, tarihleri ve mevsimleri birbirine karışmaktaydı.

Çocuklar kendilerini çayır çimenin, yaprakların, ormanın ortasında buluverdiklerinde yorgunluklarını tamamen unutmuşlardı. Dik Sparrow Tepeleri'ni derin derelerle huş, kızılağaç ve ceviz ağaçlarının oluşturduğu sık ormanlık alanlar kesiyordu. Tepelerin kızıl-kahverengi çamurdan yamaçları Moskova Nehri'ne uzanarak burada büyük bir kavis oluşturuyordu. Su sakin sakin akıyor, bu sakin suyun içinden ağaçların gölgeleri yansıyordu. Tepelerin eteğinde, ormanlık yamaçların bittiği yerde yaşlı, siyah kavak ağaçları iri budaklı büyük gövdeleriyle toprağa çok sağlam kök salmışlardı; rüzgâr "ters" yöne eğdiğinde ince yaprakları güneşin altında gümüşi parıltılar saçarak titreşiyordu; sanki rüzgârın yanlış taraftan gelen dokunuşlarına karşı ıslık çalıyorlardı. Bu büyük gövdeler arasında, kavakların köklerini yıkayarak akan küçük derecikler, canlı, yeşil otların içinde bir noktada kaybolduktan sonra tekrar yüzeye çıkıp gri-mavi taşların üzerinden köpürerek akıyorlardı. Kaynaktan fışkıran su berrak ve buz gibi soğuktu. Bu kaynaktan, Moskova Nehri'ne doğru yumuşak otlarla kaplı bir alan uzanıyordu; nehirde küçük vapurlarla gezinti yapabilirdiniz; vapurlara binmeden önce, bir görevli yolculardan para topluyordu. Tepelerden bakıldığında engin bir manzarayla karşılaşıyordunuz. Uzakta, açık mavi pusun içinde "beyaz taşlardan yapılmış başkent"* dalgalanıyordu. Manzara, havada oluşmuş bir serap gibi, su renginin yumuşak tonları içinde süzülüyor-

* Moskova'nın lakabı.

du. Görüntülerden en yakın olanı, nehrin diğer tarafında, lahana ekili bahçelerin hemen ötesinde yer alan kuleleriyle bekçi gibi dikilmiş olan Novodeviçi Manastırı'ydı. Uzaklardaki görüntüler ise, bir dizi atmosferik dalganın oluşturduğu sedef renkli pus içinde kaybolmuştu.

Güneş batıyordu. Ormanda serinlik iyice hissedilmeye başlamıştı. Nehre düşen gölgeler gittikçe uzarken, Moskova, yer yer alev alev yanan "kırk kere kırk"ların* altın kubbelerinin parladığı hafif kırmızı ve opal tonların arasında pembe bir görünüme bürünmüştü.

Petrovlar akşam yorgun argın Babyi Gorodok'taki evlerine döndüler. Çocukların ayakları bu kadar uzun yürüdükleri için sızlıyordu. Artık istedikleri tek şey uyumaktı. Ciğerleri bol bol temiz havayla dolu bir halde dönmüşlerdi, yer sanki ayaklarının altında kayıyor, gözleri hiçbir şey görmüyor, başları göğüslerine düşüyordu. Nihayet uyku galip gelip, gözkapaklarını kapatırken geride kalan günü de beraberinde alıp götürecekti...

Sonbaharın gelmesiyle okul hayatı yeniden başladı. Bu Kolya için yük değildi; tersine okulda ona, evde hiçbir zaman sahip olamayacağı güzel şekerlemeler veriliyordu; kahvaltı için de Yabloçkinlere gidiyor, pembe renkli lezzetli pirzolanın ortasına çatalı nasıl batıracağını düşündükçe ağzının suyu akıyordu. Okuldayken "doğal davranmayı" başarabiliyordu. İncil dersi gibi "anlamsız" şeyleri sadece bir formalite olarak görmeye alışmıştı – doğru cevapları verirsiniz, olur biter. Zorluk çekmeden Eski Slav Kilisesi'yle de baş edebiliyordu; sanki her şey bir oyunmuş gibi belli bir düzen içinde sürüp gidiyordu. Dualar sırasında okul korosuna katılıyor hatta günün duasını da okuyor ancak bunları dinî bir duyguyla yapmıyordu; tersine böyle zamanlarda, kalabalığa ezberinden bir şeyler okuyormuş gibi hissediyordu.

Güzel bir gündü ve okulla birlikte Dahomey'den yeni getirilen zencileri görmek için Hayvanat Bahçesi'ne gidileceği söylendi. Çocuklar hemen sıraya girip yürümeye başladılar. Hayvanat Bahçesi'nde, gorillerin ve çeşit çeşit maymunların bulunduğu

* Moskova'da bulunduğu söylenen kilise sayısı.

kafeslerin hemen yakınında, kadın erkek zavallı zenciler çocuklarıyla beraber bekçilerin çevrelediği bir alanda sergileniyorlardı. Hava hâlâ sıcak olduğundan Dahomeyliler yarı giyinik haldeydiler. Yağlı yağlı parlayan siyah derilerinin bazı yerleri koyu mavi gibiydi. Kalın etli dudaklarının arasından beyaz sağlam dişleri parlıyordu. Büyük ve bembeyaz gözlerinde kederli ve şaşkın bir ifade vardı. Ruslar bunların etrafında, hayvanları seyreder gibi kalabalık bir grup oluşturmuşlar, kaba saba şakalar yapıp gülüşmekteydiler.

Dizlerine kadar uzanan ceket giymiş bir adam zencilerle alay ediyordu: "Şu Hıristiyan olmayan şeytanlara bakın. Kurumla sıvanmış gibiler. Cehennemlik barbarlar."

"Deriniz siyahsa, ruhunuz da siyahtır. Bunu herkes bilir."

"Sence bunların ruhu var mı?"

"Kim bilir."

"Bunlar yamyam değil mi? İnsan etiyle beslendikleri söyleniyor."

"Gerçekten mi?"

"Evet evet öyleymiş."

"Herhalde yamyamlar. Neyse ki, arada parmaklıklar var."

"Onlar yamyam değil; hepiniz ahmaksınız!" Kolya bu sözleri sarf ettikten sonra "ahmaklar" henüz nasıl bir tepki göstereceklerini düşünürken koşarak uzaklaşmıştı. Bu öfke patlaması gayri ihtiyari gerçekleşmişti. İlk kez zenci görüyordu ve bu adamların görüntüleri onu şaşırtmıştı. Ancak "Tom Amca'nın Kulübesi"ni okumuş ve sevgili Huck Finn'in en iyi arkadaşının Zenci Jim olduğunu görmüştü; Heine'nin "Köle Gemisi"ni hatırladı; tüccarların ve mısır alışverişiyle uğraşanların siyah derili insanlarla ilgili alaycı görüşlerini duyunca da kan tepesine sıçramıştı.

"Petrov nereye gidiyorsun?" Çocukları hayvanat bahçesine götüren öğretmenleri, Kolya'nın, Dahomeylileri seyretmek için toplanan kalabalıktan koşarak uzaklaştığını görünce şaşkınlıkla arkasından seslenivermişti.

"Dahomeylileri daha fazla seyretmek istemiyorum. Onlar hayvan değil. Lütfen başka şeyleri gidip seyretmeme izin verin

Nikolai Palyiç."

Öğretmen gözlerini yukarı doğru çevirdi. Aklından bazı şeyleri hesaplıyor gibiydi.

"Pekâlâ, Ama kaybolma. Sonra bahçede bir tur atacağız."

Kolya dolaşmaya başladı. İlk durağı filin bulunduğu yerdi. Dev Hindistan fili bir köşede hareketsiz duruyordu. Bir ayağını kaldırdığında, kürek mahkûmları gibi bağlı olduğu ağır zincir şakırdıyordu. Buruşuk derisi eski bir çuval gibi kat kat sarkmıştı. Arada sırada tembel bir halde gövdesiyle havayı yokluyor ancak hemen eski kayıtsız tavrına dönüyordu. Birisi ona çörek ya da *kalaş* uzattığında yiyeceği ustaca yakalayıp, gövdesini eğerek ağzına götürüyordu. Böyle zamanlarda bekçi ona nasıl davranacağını hatırlatıyordu:

"Eğil Zemba, 'teşekkür ederim' de."

Ve bu dev hayvan, balta girmeyen ormanların oğlu, zincirlerini şangırdatarak dizlerinin üzerine çöküyordu.

Filin hemen yakınında dev cüssesiyle, küçük, pis bir su birikintisine zar zor sığabilen hantal bir su aygırı horulduyordu. Komşu bölmede ise, kalın demir parmaklıkların gerisinde yırtıcı hayvanlar bulunuyordu. Büyük bir kaplan, kuyruğunu sallayarak, kafesinin içinde sinirli sinirli dolanıp duruyordu. Ön pençelerini başının altına koymuş olan aslan ise, gözlerini kapatmış uyukluyordu. Biçimli ve çevik vücutlarıyla zarif leoparlar ve pumalar, ağızlarını o kadar açmışlardı ki sanki şeytanî bir gülüşle yiyecek bekliyorlardı. Öte tarafta ayılar, kafeslerinin bir köşesine ayaklarını içe doğru çevirmiş, gürültülü bir şekilde pençelerini yalamakla meşguldüler. Zümrüt yeşili gözlerinde gizemli bir pırıltı vardı.

Kolya'nın bir sonraki durağı kulakları sağır edici bağrış çağrışın olduğu kuşların bölümüydü. Kuşlar değişik seslerle şarkı söylüyor, ıslık çalıyor, gevezelik ediyor, cıvıldıyordu. Bu inanılmaz kakafoni içinden papağanların cırlak, kulak tırmalayan sesi diğerlerinden net bir biçimde ayırt edilebiliyordu. Uzun kuyruklarıyla kırmızı ve mavi tropikal iklim papağanları; sağa sola hareket edip duran ibikleriyle hafif pembe ve beyaz tonlardaki

papağanlar ve görünüşte birbirlerinden ayırt edilemeyecek daha bir sürü küçük kuş, kafeslerinin tellerine gagaları ve ayaklarıyla tutunarak bir yerden ötekine zıplayıp duruyor ve yağlanması gereken tekerleklerin çıkardıkları cızırtılara benzer kulak tırmalayıcı çığlıklar atarak bağrışıyorlardı.

Büyük kuşhanelerde ise Avustralya ispinozları, parlak sığırcık kuşları ve daha bir sürü tür göze çarpıyordu; yaramaz çocukların kahkahalarını andıran gıdaklamalarıyla, tukanların dev burunları, ağaç deliklerinden dışarı fırlamıştı. Her tarafta bol miktarda bulunan çulluklar ve beyaz karınlı yeşilbacaklar ortalıkta dolaşıyorlardı. Kolya tüm bu curcunayı keyifli bir halde, uzun uzun seyrediyordu.

Daha sonra, kuşların en büyükleri ve en kuvvetlileri olan yırtıcı kuşlara sıra geldi. Koca dağların buzlu zirvelerinin kralları olan, çıplak boyunlu leş yiyen akbabalar –bu kuşlar yiyeceklerini yükseklerden görüp pike yapabilirler– bir kafese tıkılmışlardı. Burada, kanatları düşmüş, kafalarını mahzun bir şekilde eğmiş, hüzünlü gözlerle oturuyorlar, bir zamanlar güçlü, kuvvetli olan kanatlarındaki tüyler yerlere dökülüyordu. Kuyruklarını kaldırmış, birbirlerine sokulmuşlardı. Duvarın dibine büzüşmüş Amerikan akbabası dilenciyi andırıyordu. Bir zamanlar sarp yamaçları mesken tutmuş beyaz kuyruklu kartallar, altın renkli olanları, dağ kartalları da burada isteksiz, mutsuz ve sağlıksız yaratıklara dönüşmüşlerdi. Sadece, etraflarına mistik parlak turuncu gözleriyle bakan puhu kuşları hallerinden pek şikâyetçi değildiler. Kolya o sırada Puşkin'in bir dizesini hatırladı:

Nemli bir zindanda parmaklıkların arkasına
Konulmuş tutsak, genç bir kartal...

Tüm kafes ve bölmeleri dolaştıktan sonra nihayet maymunların bulunduğu yere geldi. Çeşit çeşit maymunlar –ipek maymunları, goriller, Habeş maymunları– değişik şekillerde uzanıyor ya da oturuyor, tırmanıyor, yaşlı bir ağacın bir dalından ötekine atlıyor ya da tavanda asılı trapezlerde sallanıyorlardı. Buruşuk, pembe yanaklı yüzüyle yaşlı bir adama benzeyen küçük, ipek maymunu

Çin fındıklarını ustalıkla çıkarıp tek tek parmaklarıyla tutarken, çevresindeki kalabalığa hüzünlü gözlerle bakmayı da ihmal etmiyordu. İnsan gibi, fındığı ağzına koymadan önce dikkatlice inceliyor daha sonra kabuğu parmaklarıyla dikkatlice kırıp, hızlı hızlı çiğnerken bir yandan da eliyle kulağının arkasını kaşıyordu. Bir başka maymun ise soru işareti şeklindeki kuyruğuyla kafes tellerine tutunup indikten sonra fındık yiyen maymuna doğru sıçrayıp yiyeceğini çaldı. Bunun üzerine ikisi birden yerde yuvarlanıp kavga etmeye başladılar; ancak daha sonra birbirlerinden hızla uzaklaşıp, kuyruklarını doladıkları ağaç dallarından kafa üstü sallanmayı tercih ettiler. Çocuk orada durup maymunları sonsuza dek seyredebilirdi. "İnsanların maymun soyundan geldiğini" bildiğinden dikkatle bu dört ayaklı akrabalarını seyrederek varlıklarının sırlarını anlamaya çalışıyordu. Ne düşünüyorlardı? Ne hissediyorlardı? Ne tuhaf yaratıklardı!

"Petrov! Demek buradasın! Kaç saattir seni arıyoruz." Nikolai Palyiç, liderini takip eden bir çete gibi gülüşerek, arkasında itiş kakış yürüyen çocuk ordusuyla gelmişti. "Şimdi ikişer sıra olun çocuklar. Tamam. Hadi gidiyoruz!"

Böylece hayvanat bahçesi ziyaretinin sonuna gelinmiş oldu.

Okulda o yıl sıra dışı bir kutlamanın hazırlığı yapılıyordu. Puşkin'in yüzüncü doğum yılı kutlamaları yaklaşıyordu. Ölü şairin ruhu halk arasında o kadar canlıydı ki, imparatorluğun en ünlü temsilcilerinden Çar I. Nikolay, namı diğer "Sopa Nikola" onu ezmiş, sürgüne göndermiş ve cenazesinin de birkaç asker eşliğinde gizlice gömülmesini emretmiş olmasına rağmen çarlık yönetimi bile şairin anısına şatafatlı törenler düzenlemek zorunda almıştı. Okullar aracılığıyla, çarların dalkavuğu olan, duygusal baladların yazarı ve otokrasinin silâhlı kuvvetlerinin şairi Zukovski'nin de kotarmasıyla, Puşkin'in yanıltıcı ve aşağılanabileceğini düşündükleri eserlerini gösterme kampanyaları da hız kazanmıştı; devletin propagandasına göre, Puşkin son nefesini verirken çarla ve kiliseyle barışmıştı. Çocuklar için basılan kitapçıklarda bu zor ve meydan okuyan deha, bu kavgacı ve saldırgan adam, kıvrak bir zekâya ve olağanüstü bir yeteneğe sahip,

otoriteyle sertçe dalga geçen ve aynı zamanda, *Aralıkçılar*ın* (Dekabristler) dostu olan bu şair, aşağıda yer alan şu unutulmaz dizeleri yazmamış gibi, "uslu küçük bir çocuğa", iktidarın sadık bir hizmetkârına yani I. Nikolay rejiminin Derjavine'ine** dönüştürülmüştü.

Rus halkını eğlendireceğiz
En yüksek direkten
Son rahibin bağırsaklarıyla
En son çarı asarak

Bu yumuşatıcı merhem niteliğindeki kitapçıklar bol miktarda basılıp ülkenin her tarafına dağıtılmıştı. Hayatı boyunca eziyet gören ve ölümü de sessizce geçiştirilen (Liberal, ılımlı İvan Sergeyeviç Turgenyev'in bile büyük şairin ölümü için yazdığı basit bir şiirden dolayı hapsedilmesi tesadüf değildi) Puşkin, *notre celebre poete russe* [ünlü Rus şairimiz – *ç.n.*] adıyla icra edilen ikiyüzlü bir propagandanın oyuncağı olmuştu. Şimdi artık çarlık yönetimi, özellikle de Belinski'nin*** yazıları sayesinde geniş kitlelerin belleğine büyük çapta işlemiş olan bu büyük şairle ya da en azından gölgesiyle el ele yürümek arzusundaydı.

Bu amaçla da çeşit çeşit heykeller, büstler, kantatlar, konuşmalar, övgü dolu sözler hazırlık sürecindeydi. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu kutlamaları (Puşkin'i överken aynı zamanda yanlış tanıtma) tüm Rusya'ya histerik bir tonda "Teslim ol, mağrur ölümlü!" diye bağıran şu yetenekli gerici Fyodor Dostoyevski'nin bizzat kendi yeteneğiyle elde ettiği zaferle karşılaştırmak mümkün değildi. Turgenyev'e gelince, o da artık hayatta değildi. Böylece resmî ve yarı resmî çevrelerde her şey daha da basitleşmiş ve küçülmüştü. Ancak yine de yüzüncü yıl kutlama propagandaları için hummalı bir çalışma yapılmış hatta okullara şairin nasıl anılacağına dair programlar dağıtılmıştı.

Aleksandro-Mariinski Akademisi'nde de kutlama hazırlıkları

* 1825'te Rusya'da meşrutiyet talep edenler – *ç.n.*

** Rus şair (1743-1816); klasik estetik anlayışla yazılmış şiirleriyle tanınmıştır. – *ç.n.*

*** Belinski için sözlüğe b*kz.*

yapılıyordu. Bunun için de özellikle Kruslovski ve Kolya Petrov'a çok iş düşüyordu: Törenler sırasında toplantı salonunda toplananlara göstermek için Puşkin'in iki büyük portresini çizeceklerdi.

Kolya titreyerek girişmişti bu işe, korkuyordu. Kendisine verilen bu görevden önce, karın üzerinde siyah şekillerin, buzla kaplanmış ağaçların görüldüğü ve yerde yatan yaralı Puşkin'in de hasmı Dantes'i nişan aldığı "Puşkin'in Ölümcül Düellosu" adlı çizimi için epey ter dökmüştü. Ama bu resmi öylesine, sadece kendisi için yapmıştı. Şimdi ise başkaları için çizmeliydi.

Projenin sorumlusu, yumuşak bakışlarıyla, iyi kalpli ve son derece kibar bir adam olan resim öğretmeni Zaikin'di. Zengin bir tüccar olan Krasavin'in kızıyla evlenmiş olduğundan kendine ait bir miktar serveti vardı; kayınvalidesinin evinde, güzel döşenmiş bir dairede oturuyordu. Zaikin çocukların kendi evinde proje üzerinde daha rahat çalışabileceklerini düşünmüştü.

Kolya, Lermontov ve Heine'yi sevdiği gibi Puşkin'i de büyük bir tutkuyla seviyordu. *Yevgeni Onegin*'den uzun bölümleri ezberinden okuyabileceği gibi Puşkin'in masallarının hemen hemen tümünü ve kısa şiirlerinin çoğunu biliyordu. Gizlice kendi kendine, düzyazı şeklinde yazılmış masalı *Dubrovski*'nin üzerine gözyaşı dökmüştü. Puşkin'in Prosper Mérimée'den yaptığı başarılı çevirileri *Batı Slavlarının Şarkısı*'nı okurken titremişti. Puşkin'in çarpıcı ağıtları için yas tutmuştu. Dehasının karmaşık basitliği, sözcüklerin doğru seçimi, hayal gücünün yetkinliği, hiçbir fazlalığın bulunmadığı, hemen hemen her şeyin yerinde olduğu, dışavurumun nihai şeklini aldığı basit üslubu Kolya'yı Puşkin'e o kadar yakınlaştırmıştı ki, bu büyük şair sanki yaşamının bir parçasıydı. Gerçek kültürün böyle bir gücü vardır. İşte bu nedenle Kolya kendisine verilen işin altından yüzünün akıyla çıkabilmek için aklının sınırlarını zorluyordu. Sürekli endişe içindeydi, bir türlü rahat edemiyordu. Elleri terden sırılsıklam olmuştu. Arada sırada bu görevi reddetmesi gerektiğini düşünse de buna gücü yetmeyeceğini, üstelik bundan büyük bir utanç duyacağını anlıyordu. Nasıl olurdu da Puşkin gibi birisini reddedebilirdi!

Bunun çok ayıp olacağını düşündüğünden "en iyi resmi çizme" umudu onu motive etmeye başlamıştı.

Nihayet iki çocuk kendilerini Zaikin'in evinde buldu. Kruslovski, çamaşır taşımak, temizlik vb. gibi sıradan işlerle hayatını kazanan yoksul bir kadının oğluydu; yoksulların tıkış tıkış yaşadığı bir evde oturuyordu. Kolya'ya gelince, zamanında rahat sayılabilecek bir hayat sürmüş olsa da artık "karnının tok sırtının pek" olduğu günler geride kalmıştı, İşte bu nedenle, her şeyden önce iki çocuk da masaya oturtulup önlerine de kremalı nefis sıcak çikolatalar konulduğunda birdenbire yaşamın maddi varoluşundan kurtulup Cennet'e düştüklerini sanmışlardı.

Zaikin onlar için kaliteli "ipeksi" beyaz kâğıtların yerleştirildiği iki harika resim tahtası hazırlamıştı. Ayrıca gölge yapmak için kalemler, "meşin kalemler" (gölgeleri koyulaştıracak kalem darbelerini yumuşatmak için), silgiler, "büyütecekleri" Puşkin'in fotoğrafları da dâhil olmak üzere çeşitli fotoğraflar ve başka aksesuarlar da vardı. Oda oldukça büyüktü ve geniş bir pencereden ışık alıyordu; Zaikin de çocukların yanında aynı masaya oturmuş kendi işini yapıyordu (sipariş edilen ilânlarda kullanılacak suluboya vinyetler çiziyordu). Böylece çalışma başladı.

Çocuklar ertesi gün, daha ertesi gün de Zaikin'in evine gittiler; bu ziyaretler onlar için bayram gibiydi: Burada çalışmak çok güzeldi; sessiz, sevimli ve sıcak bir ortamdı; üstelik her defasında sıcak çikolata ve kurabiye ikramı zaten başlı başına bir olaydı. Bu arada okulda, yine kutlamalarla ilgili bir başka hazırlık daha sürüyordu: Şiirler ezberleniyor, Puşkin'in hayatı ve eserlerinden bazı bölümler canlandırılıyor, kostümler uydurulmaya çalışıyordu. Kolya balıkçı ve altın balık masalıyla "Rusya'ya iftira edenlere" şiirini ezbere okuyacaktı. (İkinci şiir milliyetçiliğe vurgu yapmak için Puşkin'in ne kadar "vatansever" olduğunu göstermek amacıyla seçilmişti). Kolya balıkçı ve altın balık şiirini zaten ezbere biliyordu ancak "İftira edenler"e gelince, bunun neyle ilgili olduğunu tam anlayamamıştı. Yine de bunları öğrenmek, okulda pek çok kez tekrarlamak zorunda olduğu "Senin Ruhundan uzaklaşacak mıyım yoksa Senin Teveccühünden sakınacak mıyım?" ezberci İncil derslerinden çok daha iyiydi.

Nihayet portreler hazırdı. Bunlar öğrenci işiydi ama daha ilk yoklamada öğretmenlerin takdirini kazandı. Resimler için kaliteli paspartular hazırlanmıştı. Kolya'nınki oval, Kruslovski'ninki ise dikdörtgen bir çerçeveye yerleştirildi.

Kutlamaların yapılacağı gün çocuklar, bir anıt açılışı için bir başka yere götürüldüler. Burada büyük bir kalabalık ve sayısız polis toplanmıştı. Çocuklar ise kalabalık nedeniyle ne bir şey görebiliyor ne de duyabiliyorlardı. Yalnızca önlerinde duranların kafaları ve sırtlarını görmekle, konuşmalarla alkışların, bir takım müzik ve şarkı seslerinin iç içe geçtiği bir gürültüyü duymakla yetindiler; sonra da saatlerce ayakta dikilmenin verdiği yorgunlukla, bitap halde okula döndüler.

Akşamleyin okuldaki tören düzenlendi. Toplantı odası pırıl pırıl aydınlatılmış, yeşil çelenklerle süslenmişti. Duvarlara defne dalları ve palmiyeler asılmıştı. Puşkin'in portreleri de seradan getirilen çiçeklerle çevrelenmişti. Öğretmenler, öğrenciler ve anne babalar toplanmışlardı. Hatta kelebek gözlüğü, madalyalarla süslü frağıyla debdebeli bir görüntü sergileyen okulun müfettişi beyefendi de gelmişti. Kolya ise bir köşede durmuş, yaptığı portreye bakıyordu: Nasıl olmuştu? İyi miydi? İyi gibi duruyordu. Peki hangisi daha iyiydi, benimki mi Kruslovski'ninki mi? Kruslovski'nin portresinde eller daha iyiydi; benimkinde ise eller tahtadanmış gibi duruyordu. Ama benimkinin de gözleri daha iyiydi; doğrusunu söylemek gerekirse, onun arka planı daha başarılıydı... İşte Kolya'nın aklından bu düşünceler geçiyordu.

Bu arada, toplantı odasında koro bir kantata başlamış, ardından hem öğretmenler hem de öğrenciler Puşkin'in şiirlerini söylemek için sahneye çıkmışlardı. Nihayet sıra Kolya'ya gelmişti; programa göre önce masalı sonra da "İftira Edenler"i ezbere okuyacaktı. Bir an için dünyada her şeyi unuttuğunu sandı. Kürsüye yürüdü ve o an korkudan donup kaldı. Dinleyicilerin yüzlerini, ışıkları, şamdanlarda yanan mumları gördü; salon baştan sona doluydu. Her şey belleğinden silinip gitmiş, beyninde büyük bir boşluk oluşmuştu. Alnı boncuk boncuk terliyor, elleri titriyordu. Bu durum sadece bir saniye sürse de kronolojik olarak bir noktayla ifade edilebilecek anlar bazen zihinde iyice uzarlar.

Sanki kaybolanlar geri gelmiş gibi birden her şeyi hatırladı. Böylece Kolya daha ilk dizeleri ezbere söylerken, kendine güvenini yeniden kazandı; bütünüyle masaldaki tiplerle özdeşleşerek bazen yaşlı bir adam bazen de titiz yaşlı bir kadın oldu; denizin kükremesini duyabiliyor ve tüm bilgeliğiyle dalgalar arasında parlayan altın balığı görebiliyordu.

Kolya öğretmeni Nikolai Palyiç'in yüzünün ışıldadığını fark etti; Marya teyze, başını takdir eder bir biçimde sallayan okul müfettişine bir şeyler fısıldıyordu; anne babasının yüzü, tıpkı diğer eşarplı kadınların, gömlek ve ceket giymiş şatafatsız erkeklerin yüzleri gibi aydınlanmıştı; öğrenciler ise ağızları yarı açık halde, tek bir sözcük bile söylemeye cesaret edemeden Kolya'ya bakıyorlardı.

Kolya şiiri bitirdi. Tüm salon alkışlamaya başladı. Sanki yerine çakılıp kalmıştı – böyle bir deneyimi daha önce hiç yaşamamıştı. Marya Teyze ona parmağıyla işaret edip öne gelmesini istedi. Ancak çocuk o kadar heyecanlanmıştı ki sınıf arkadaşlarına doğru koşup, hızlı hızlı nefes alıp vererek bir köşeye büzüldü. Artık hiçbir şeyin bilincinde değildi. Tüm algıları zayıfladığından, sadece bir sesin, "şimdi üçüncü sınıf öğrencisi "B" sınıfından Petrov 'Rusya'ya İhanet Edenlere' şiirini okuyacak" dediğinde kendine gelebildi.

Bu kez Kolya soğukkanlılığını korudu. Yüksek perdeden başladığı şiirini kendisinden bir şeyler katarak okudu. Ancak bu şiir dinleyicileri ilki kadar etkilememişti. *Aforoz* ve *halk şairi* gibi temalar anne babalar için anlamını kavrayamayacakları yabancı kelimelerdi. Bu durumu telafi etmek amacıyla okul müfettişi şiir bittiğinde Kolya'nın yanına gelip başını okşayarak, tok bir sesle tebrik etti:

"Mükemmel. Çok iyi..."

Nikolay Palyiç "İftira Edenler"den sonra öğrencisiyle iftihar etmeye başlamıştı.

"Resim de çiziyor, Müfettiş Bey."

"Gerçekten mi?"

"Eğer bakmak isterseniz, şu portre onun çalışması."

"Güzel, çok güzel. Sende iş var oğlum. Böyle devam et."

Kolya ne diyeceğini bilemediğinden anlaşılmaz bazı şeyler mırıldandı. Müfettiş sırtını sıvazladı. Gri saçlı, tıraşlı yüzü ve sivilceli büyük bir burnuyla okul doktoru Aleksandr Nikitiç de bastonuyla Kolya'ya takdir anlamında hafifçe vurdu – bu tavrı, aydın bir kimsenin en üst düzeydeki takdirinin işaretiydi. Okul rahibi Peder Voznesesnki de ipek cüppe içindeki iri cüssesini sürüyüp, bir yandan da göğsünde ağır gümüş bir zincirle asılı olan haçı eliyle tutarak pürüzlü sesiyle bağırdı: "Mükemmel, sevgili oğlum, özellikle de 'İftira Edenler' çok başarılıydı. Gerçekten olağanüstü." Bunları söylerken Kolya'nın çenesini birkaç saniye tuttu.

Kutlamaların edebi bölümünün bitmesinin ardından müziğe ve dramaya sıra gelmişti. Tiyatro dekorları diğer sanat hocası Alyabyev tarafından hazırlanmıştı. Dekorları hazırlarken gerektiği gibi çalışabilmek için içki talep etmesine ve çok sarhoş olmasına rağmen resimlerin güzelliği karşısında Kolya şaşkınlığa uğramıştı – Bu şekilde resim yapmak isterdim!

Ancak şimdi Kolya fiziksel yorgunluğu ve yaşadığı tüm o heyecanlar nedeniyle herhangi bir şeyi seyredebilecek durumda değildi. Oturduğu yerde başı zonklamaya başlamış, yüzü sararmış, gözleri yarı yarıya kapanmıştı.

"Kolyeçka, neyin var?" diye sordu Marya İvanovna, yeğeninin solgun yüzünü fark ederek.

"Başım ağrıyor..."

Marya İvanovna telaşlanmıştı.

"Buraya gel, Manya!" diye seslendi kızına. "Kolya'yı bize götür ve fenasetin ver. İlâç benim küçük masamın sağ çekmecesinde. Anladın değil mi? Biraz uzanıp dinlensin sonra eve gider..."

Kolya için Puşkin kutlamaları böylece sona erdi.

Kolya daha sonraki günlerde bu zafer anının hatıralarıyla yaşadı. Puşkin'in portresini eve götürdü. Ancak yavaş yavaş anılar da bulanıklaşmaya, eski etkisini yitirmeye başladı. Puşkin'in portresi de yemek odasından alınıp bir kenara atıldı. Gelecekten bugüne bir sürü yeni, küçük endişeler akmaya başlamıştı.

Evde her şey eskisi gibi sürüp gidiyordu. İvan Antoniç umutsuzca iş arama çabalarını sürdürüyordu. Lyubov İvanovna'nın doğum zamanı yaklaşmış, gelecekle ilgili kaygıları daha da artmıştı. Okulda ondalık kesirlere geçilmiş ve teneffüslerde elim sende, hırsız, polis oyunlarını oynamaya başlamışlardı. Büyük Perhiz yaklaşıyordu. Komünyon'a hazırlık için perhize girmek gerekiyordu.

Normalde Petrov ailesinde perhiz geleneği yoktu. Ancak artık dizginler Büyükanne'nin elinde olduğundan dinî kurallara harfiyen uyulacaktı. Doğrusunu söylemek gerekirse, Yevgeni Antoniç'in evinde zaten bir tür "Perhiz" uygulanıyordu – yemeklerinin pek yağ içerdiği söylenemezdi. Ancak yine de arada sırada bir kemik kemirmek, bir parça yağ ya da biraz süt içme şansına sahip olabiliyorlardı. Ama artık perhiz yağıyla pişirilmiş patates ya da gerçek şeker yerine perhiz şekeri dışında hiçbir şey yenmeyecekti; et ise kesinlikle yasaktı. Yemekten önce Büyükanne, mırıldanarak, çevresindekilere tehditkâr bakışlar atarak gösterişli bir şekilde dua edecekti. Fedya da onun davranışlarını taklit ederek beraber dua okuyacaktı. Diğerleri yaşlı kadınla göz göze gelmemeye çalışarak Her Şeye Kadir Tanrı ziyaretini bitirinceye kadar bekleyeceklerdi.

"Vanya, günah çıkaracak mısın?" diye sordu Büyükanne İvan Antoniç'e, sert ve sorgulayıcı bakışlarını yönelterek.

"Ne işe yarayacak ki Anne?"

"Ne demek 'ne işe yarayacak?' Sen bir günahkârsın! Perhiz yapmayalı kaç yıl oldu?"

"Üniversiteden beri galiba" diye yanıtladı İvan Antoniç hafifçe gülümseyerek.

"Ah! İsa ve Azizler aşkına! Tanrı'yı gücendirme! Çok geç olmadan bir an önce pişman olduğunu itiraf et." Sesi öfkeden titreyen Büyükanne bu sözleri neredeyse bağırarak söylemişti.

"Bırak Anne. Biliyorsun ki ben günah çıkarmam."

"Şeytanlar! Tanrı hepinizi cezalandıracak, göreceksiniz. Açlıktan öleceksiniz. En azından çocuklara acı – Lyubov İvanovna, beni dinlemeyeceğine göre en azından sen onunla konuş."

"Onu zorlayamam, Agniya İvanovna" diye yumuşak bir sesle cevapladı gelini.

"Pekâlâ, bekle Vanya. Tanrı seni Âdil Öfkesi'yle cezalandıracak. Ve senin de şikâyet etmeye hakkın olmayacak. Çünkü sen suçlusun." Babaanne "suçlamak" fiili için çağdaş karşılığı *vinovaty* yerine Slav Kilisesi'nin kullandığı *vinovati*'yi tercih etmişti. "Hiçbir zaman haç çıkarmıyorsun – ya sen Zenya?" Sıra küçük oğluna gelmişti.

"Ben mi Anne? Niye, neden?" diye sordu yumuşak bakışlarla.

"Ne demek 'niye neden'? Sen Ortodoks Hıristiyan mısın yoksa değil misin?" Agniya İvanovna'nın sinirleri tepesindeydi.

"Ne önemi var Anne. Bırak da yemeğimizi rahatça yiyelim. Sorun ne? İnanıyorsan, peki tamam inan, kimse seni engellemiyor. Ama başkalarına karışmaya hakkın yok." Bu sözleri oldukça sıkıntılı ve sabırsız bir halde söylemişti.

"Ulu Tanrım! Niye beni böyle çocuklar vererek cezalandırdın? Lanetli günahkârlar, Tanrı sizleri bağışlasın!" Büyükanne uzun süre kendine gelemedi, sürekli söylenip durdu arada sırada da bağırdı. Ancak yemek yenmesi gerektiğinden ve de yemek sürecinin adetleri ve mantığı öfkesini yatıştıracak en iyi çare olduğundan, Babyi Gorodok'taki eski evde bazen patlak veren kavgalara benzer bir sahne yaşanmadı.

Kolya Komünyon'a hazırlık olarak perhizden kaçamazdı çünkü her şeyden önce okulda, Tanrı'nın hizmetkârının "günah çıkardığını ve kutsal Hıristiyanlığın ayinlerine iştirak ettiğini" gösteren bir kilise belgesi vermesi gerekiyordu. Bunun için annesi yirmi kopek vermişti. Ancak Kolya rahibe yalnızca beş kopeğini verdi.

Kilisenin içi göz kamaştırıcı ve sessizdi. İnsanlar rahibin bulunduğu perdeli bölümün önünde sıraya girmişler, bilerek ya da bilmeyerek işledikleri "günahlar"ı itiraf ediyorlardı. Hepsi de solgun ve ciddî yüzleriyle gölgeler gibi sessizce günah çıkarmaya hazırlanıyorlardı. Çoğu da diz çökmüş halde başlarını yere doğru eğerek neredeyse kilisenin taş zeminine değdirecek şekilde dua ediyorlardı. Bazıları da sanki birkaç dakika sonra darağa-

cına götürülecekmiş gibi üst üste haç çıkarmakla meşguldüler. Gül yağı, tütsü ve mum kokuları iç içe geçmişti. Yarı loş bir ortamda, ikonaların önünde ince şamdanlardaki mumların yanı sıra çeşitli renklerdeki lambalar yanıyordu. Bunlar ince titrek ışıklarla, gümüşi ve yaldızlı cüppeler, ikonaların hâleleri ve metal şamdan tutacaklarda oynaşıyor, ikona lambalarının kristalleri ve değerli taşları üzerinde parıltılar saçıyorlardı. Tanrı'ya yalvaran müminlerin binlerce kez öpmesinden dolayı aşınmış olan azizler, kararmış yüzlerindeki Bizans gözleriyle haşin bakıyorlardı. Bu sessizlik, bu kasvet, bu taştan soğukta ölümcül, mezarı andıran bir şeyler vardı.

Günah çıkaranların gözden kaybolduğu perdeli bölümün arkasında gizemli mırıltılar ve fısıltılar işitiliyordu. Günah çıkaranlar çabuk çabuk haç çıkarıp kiliseden ayrılıyorlardı. Artık sıra Kolya'ya gelmişti. Oğlan biraz çekinerek perdenin arkasına geçti. "Bana Tanrı, inanç, Kilise hakkında bir şeyler sorsa nasıl yanıt vereceğim? Yalan mı söyleyeceğim? Ama yalan söylemesem beni okuldan kovarlar. Marya Teyze bile beni kurtaramaz." Bu sorulara cevap bulamadan (ne olursa olsun, diyerek) içeri girdi.

Neyse ki, peder bu tür yüce konularla ilgili sorular sormadı. Kolya'yı yorgun ve bıkkın bir halde şalla örtüp tütün kokan nefesiyle sorularını sormaya başladı:

"Adın ne?"

"Nikolay. Peder."

"Kötü sözcükler kullandın mı?"

"Suçluyum, Peder."

"Ailene karşı geldin mi?"

"Suçluyum."

"Okulda başarılı mısın?"

"Evet."

"Annenden şeker çalmıyorsun değil mi?"

"Hayır."

"Tanrı'nın hizmetkârı Nikolay günahlarından arınmıştır..." Peder bir şeyler mırıldanıp haçı öpmesi için burnuna sokarcasına Kolya'ya uzattı. Çocuk tabağa beş kopek bıraktıktan sonra yan-

gından kaçar gibi dışarı koştu. Dışarda berrak bir hava vardı ve ilkbahar kokuyordu. Masmavi gökyüzünde pamuk gibi puf puf beyaz bulutlar göze çarpıyordu.

Kolya evin avlusunda, günah çıkarırken hiç ürkmediğini, rahibin kendisine saçma sapan sorular sorduğunu ve haçı da neredeyse burnuna soktuğunu, bu sıkıntıları yaşadığı için de tabağa yirmi kopek yerine beş kopek bıraktığını anlattı. Öykünün devamı ise o kadar çok küfürle doluydu ki Büyükanne bunları duysa herhalde bayılırdı. Buradaki çıraklar her ne kadar Tanrı ve Şeytan'la ilgili birtakım korkularının şekillendirdiği dini inançlara sahip olsalar da hepsi de artık bıyıklı yetişkin gençlerdi ve Kolya'nın demek istediklerini anlayabilecek durumdaydılar. Ancak Kolya daha da ileri gidip biraz atıp tutmaya başlayınca civardaki işçiler, komşu çocuklar hepsi birden yüklenmeye başladılar.

"Kolya bu kadar ileri gitme! Senin gibi konuşan bir çocuk vardı, Komünyon sırasında koluna felç indi."

"Bunları büyükannene de anlatsana."

"Yo, hayır Kolya. Rahiplerle dalga geçmek farklı bir şey. Komünyon'da ise biliyorsun Tanrı orada."

"Hey, gerçekten İsa'nın vücudunu, Tanrı'nın budunu yiyip, Kanını içtiğimize mi inanıyorsunuz? Yani kanlı canlı, kutsal insan eti mi yemiş oluyoruz? O halde bu demektir ki yamyamlardan da beteriz. Tanrı yiyiciler, bir tür leş kargaları. Böyle masallara inansaydım şuraya yığılır kalırdım."

"Kolya! Sus sus!"

"Ama gerçekten..." Kolya kendini tutamıyordu. "Hepsi Komünyon ekmeği ve kilise şarabından ibaret. *Kagor* dedikleri türden, koronun ilahilerinde de söyleniyor."

Katedralin keşişleri
Kagor'u yudum yudum içtikten sonra
Parmaklıkların üzerine
Yığılmış yatıyorlardı

Biraz önceki itirazlarını unutmuş olan diğerleri de Kolya'ya eşlik etmekte gecikmediler:

Parmaklıkların üzerine
Yığılmış yatıyorlardı

"Bakın ne yapalım" diye sürdürdü konuşmasını Kolya. "Bahse girelim. Size Komünyon'dan İsa'nın Vücudu'nu getireceğim. Burada her tarafını inceleriz."

"Hadi Kolya. Bu konuyu kapat artık."

"Hayır kapatmayacağım. Ne o? Korkuyor musunuz yoksa?"

"Pekâlâ, nasıl getireceksin?"

"Çok basit. Dilimin altında saklayacağım. Peder kaşıkla ağzıma koyduğunda, hop, hemen dilimin altına kaydıracağım. Sonra da görmeniz için şu bankın üstüne koyacağım."

Kolya bahçedeki küçük kirli bankı işaret etti.

"Evet ne diyorsunuz? İtirazı olan var mı?"

Herkes susmuş, vücut ağırlığını bir sağ, bir sol ayağı üzerine kaydırıyordu.

"Kolya, yine de dikkatli olmanda fayda var. O çocuğun kolu belki gerçekten çarpıldı."

"Merak etmeyin. Kollarım çarpılmayacak. Ve size İsa'nın Vücudu'nu getireceğim."

Kolya Komünyon alacağı gün âyine katılmak için kiliseye gitti. Tören son derece etkileyiciydi. Kilise altın ve gümüş içinde pırıl pırıl parlıyordu. Tepedeki pencerelerden sızan güneş ışınları tütsü kaplarından yayılan dumanlara nüfuz ederek açık mavi sütunlara dönüşmüşlerdi. Koro neşeli ve gür bir sesle ilahiler okuyordu. Çanlar muzaffer bir edayla çalıyordu. Ahali, ekmek ve şarabın İsa'nın Vücudu'na ve Kanı'na dönüştüğü, Hıristiyanlığın o en büyük mucizesinin gerçekleşeceği ânı büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu. Günahkârlar çoktan her tür günahtan ve şeytandan arınmış olduğundan, insanlığın dirilen Kurtarıcısı'nın Komünyonu'nu büyük bir sevinçle bekliyorlardı. Kızlar pembe ve beyaz kıyafetler giymiş, saçlarındaki çiçeklerle heyecandan kendilerinden geçmiş bir haldeydiler; ilk kez Komünyon alanlar saçlarını arkadan küçük kurdelerle bağlamışlardı; yüzleri ışık saçıyordu; yaşlı hanımefendiler buruşuk ciltleri ve buruşuk kalp-

leriyle, derin duygular içinde takdis edilmeyi beklemekteydiler; parlak ipek gömlekler, frak ya da üniforma giymiş –ölümlüler arasındaki konumları ya da sınıflarına göre– erkekler de bu büyük mucize için hazırdılar. İlahiler ise daha da coşmuştu. Altın işlemeli kıyafetleri içindeki vaiz kilisedeki ahaliye dönerek,

"Kalbimizi açıyoruz" dizesini okudu.

"Kalbimizi Tanrı'ya açıyoruz" diye devam etti koro uyumlu bir şekilde; ince sesler gittikçe yükselip katedralin kubbesi altında yankılanırken, daha aşağıdan da baslar kalın perdeden notalarla eşlik ediyordu. Rahip, insanların günahları için acı çeken, çarmıha gerildikten sonra dirilen İsa, Kuzu adına inananlara seslendi.

"Al ve ye. Bu benim Vücudum."

Acaba gerçekten kolum çarpılır mı? –Aman, ne saçma şey– Kolya törenin havasından hafifçe etkilenmiş vaziyette kendi kendine düşünüyordu.

"Al ve iç. Günahlardan arınmanız için akan bu benim Kanım..."

Ne saçmalık. Önemli olan boş bulunup bunu yutmamak –belki de kimseye çaktırmadan ağzımdan çıkarabilirim– ama beni görebilirler!

"Ve şimdi Tanrı'nın hizmetkârı Fyodor Komünyon alıyor..."

Kahretsin! Ağzınızla Vücudu kaşıktan alıp –sonra ağzınız bir bezle siliniyor– ardından size verilen "sıcak içeceği" içeceksiniz –sonra haçı öpeceksiniz– hımm bunu yutmamayı nasıl başaracağım?

"Şimdi Tanrı'nın hizmetkârı Marya Komünyon alıyor."

Önemli olan dilimi sağlam tutup her şey olan bitene kadar hiç kımıldatmamak...

"Şimdi Tanrı'nın hizmetkârı Dimitri Komünyon alıyor... Tanrı'nın hizmetkârı Barbara..."

"Adın?" diye fısıldadı rahip,

"Nikolay..."

"Şimdi Tanrı'nın hizmetkârı Nikolay Komünyon alıyor."

Kolya İsa'nın Vücudu'nu dilinin altında tuttu –hayır bebe-

ğim, kayma lütfen– şarap ise sanki dipten yukarıya doğru ekmeği yıkamıştı. Ama neyse ki kayıp gitmemişti!

Sonra kiliseden eve doğru koştu. Dilinin altındaki küçük Komünyon ekmeğini sıkıca tutuyordu. İşte şimdi onlara göstereceğim! "Kolunu kaybedersin." Ha, ha, ha! Ne saçmalık!.. O sırada kafasından bu düşünceler geçiyordu.

Rüzgâr gibi koşup avludaki atölyenin kapı eşiğine ulaştı. Böğürür gibi bir ses çıkararak ağzını işaret etti. "İşte! Vaat edilen ödül dilimin altında" demek ister gibi bir hali vardı.

İşçiler avluya koşup komşularına seslendiler. Kolya sevinçten parlayan gözleriyle insanlar toplanana kadar bekledi – herkese tek tek gösterecek hali yoktu!

Nihayet herkes geldi. Kolya, Komünyon ekmeğini avucuna alıp bankın üzerine koydu. Sanki bir bomba patlayacakmış gibi herkes geriye kaçıştı.

"Bakın, hepinizle dalga geçiliyor... Evet ne diyorsunuz? Yenmiş, çiğnenmiş gibi bir hali var mı? Getireceğimi söylemiştim ve de getirdim. Korkacak bir şey yok! Gördüğünüz gibi iki kolum da dilim de yerinde. Bu sadece küçük bir Komünyon ekmeği; şaraba batırıldığı için pembeleşmiş. Koklayabilirsiniz – bakın kan değil şarap kokuyor. Gördünüz mü?"

"Ama nasıl olur?"

"Dediğim gibi: Dilimin altındaydı. Hey ne yapalım biliyor musunuz? Komünyon ekmeğini kilisenin avlusundaki hindiye verelim."

"Neler diyorsun!"

"Gerçekten, çok eğlenceli olacak."

Çocuklar bu inanılmaz olayı seyretmek için koştular.

Böylece, İsa'nın doğumundan bin dokuz yüz yıl sonra yazın, Rus İmparatorluğu'nun asıl başkentinde, Tanrı'nın hizmetkârı Nikolay yerine, Babyi Gorodok semtinde yer alan Cesur Aziz John Kilisesi'nin avlusundaki isimsiz hindi İsa'nın Vücudu'ndan bir parça yemiş oldu.

12. Bölüm

Yüzyılın başında Rusya, toplumsal yaşamın tüm özlerini, bir zamanların saygın yaşam biçimlerini, toplumsal güç ilişkilerini, mevcut alışkanlıkları, ölçüleri ve dünya görüşlerini hızla değiştiren büyük bir tarihsel fermantasyon fıçısını andırıyordu. Rus barbarizminin ve otokratik Bizans despotizminin hatip ideologu Konstantin Leontiev'in, "Rusya'yı dondurmada" başarılı olma, ülkeyi, Batı'nın yıllardır tanık olduğu, kaçınılmaz olarak büyük toplumsal yıkıma sürükleyen gelişmelerden koruyabilme umudunu dile getirmesinin üzerinden fazla uzun bir zaman geçmemişti. Evinde şatafatlı âyinler düzenlemeye, puroya, safkan Rus kurt köpekleriyle ava gitmeye ve hoş Şark kadınlarına meraklı, uzun süre Konstantinopolis'te diplomat olarak bulunduktan sonra ünlü Optinaya Manastırı'nda münzevi "ihtiyarlar" arasında keşiş hayatı yaşarken frengiden ölmüş olan bu aristokrat beyefendi, kurnaz ve hilekâr Bizans'ı ve Ortodoksluğu "doğru yolun temel direği ve kanıtı" olarak değerlendirmişti.

Kısa saçları ve üstlerindeki gerçek Rus *poddyovka*'larıyla* Slavofil toprak sahiplerinin de, Avrupa uygarlığını benimsemiş Batıcılara karşı giriştikleri sert mücadelelerin ve toplumu "proletercilik ülseriyle" korkutup, böylece "iyi Rus halkı" üzerindeki denetimlerinin avantajlarını göstermelerinin üstünden fazla uzun bir zaman geçmemişti.

Yine kısa bir süre önce, değişik düşüncelerdeki Narodnikler Rusya'da kapitalist gelişimin imkânsızlığından söz edip, koo-

* Uzun erkek giysisi.

peratifler ve *mir** aracılığıyla ülkede "üretimin halk tarafından" gerçekleşebileceğini ileri sürüyorlardı.

Sosyalist tartışmaların yürütüldüğü çevrelere katıldığı için yargılanan ve daha sonra "Ortodoksluk, otokrasi ve milliyetçilik ilkesi"nden yana tavır alan sara hastası o yetenekli Fyodor Mihailoviç Dostoyevski'nin, gerçek dinin beşiği olan kutsal Konstantinopolis'in ele geçirilmesinin ardından Tanrı'nın yeryüzündeki Ortodoks bir çarın yüce liderliğinde tesis edecek olan Seçilmiş bir Topluluk oluşturulması görüşünü ortaya koymasının üstünden çok zaman geçmemişti.

Ancak ortaya çıkan sanayi dumanları ve fabrika düdükleri bu türden ütopik düşlere son veriyordu. Rus burjuvazisinin "gelmesi"ne eşlik eden paranın gücüne paralel olarak "Proletercilik ülseri" de bastırılamaz bir güçle büyümüştü. Eski soylu ve unvan sahibi aristokratlar Çariçe I. Katerina dönemini, görkemli baloları, ziyafetleri, o kibar hayatın ihtişamını, altın ve gümüş tabakları, muhteşem arabaları özlemle anmaya devam ediyorlardı. Devletin her şeyi ellerindeydi. Majesteleri'nin özel muhafızlarından mavi üniformalı jandarmalara kadar tüm üst rütbeli subaylar aristokrat tabakadandı. Çar'ın eğitimli, kurnaz ve deneyimli diplomatları da eski aristokratlardan oluşuyordu. Bakanlar Kurulu'nda onlar oturuyor, Senato ve Kutsal Sinod'u onlar doldurduğundan yüksek resmî bürokrasi bu çevrelerden meydana geliyordu. Metropoliten ve piskoposluk makamlarıyla Rus ruhban sınıfını da ellerinde tuttuklarından, sayısız kilise ve son derece zengin manastırlardan oluşan uçsuz bucaksız bir servetin sahibiydiler. Kanlı ellerini sadece "Finlandiya'nın soğuk kayalıklarından ateş gibi sıcak Kafkaslar'a kadar"** uzatmakla kalmayıp aynı zamanda Asya'nın ücra topaklarına da göz diken bu uçsuz bucaksız devletin büyük bir bölümünü kontrol ediyorlardı.

Evet altın, yıldız ve nişanlarla bezeli, apoletli ya da apoletsiz, kılıçlı ya da kılıçsız bu aristokrat sınıfı nihayet ömrünün son günlerine gelmişti. Gerçi eskisi gibi yemeye, içmeye, eğlenmeye ve

* Yoksul Rus köylüleri arasında uygulanan bir tür komünal toprak mülkiyeti.
** Puşkin'in "Rusya'ya İftira Edenlere" şiirinden bir dize.

yağmalamaya devam ediyordu. Yine eskisi gibi, kafayı çekiyor, kırsal kesimden elde ettikleri geliri şampanya ve istiridye, pahalı Fransız ve İtalyan fahişeler, İngiliz atları, kumar, yurtdışı gezileri için su gibi para harcamaya devam ediyor; sınır tanımayan lüks ve şatafatlı hayatlarıyla yabancıların gözlerini kamaştırıyorlardı. *Prince russe* (Rus prensi) varlığı kimsede olmayan ihtişam ve saygınlığı simgeliyordu, yabancı aktrisler, kumarhane sahipleri ve kumarbazlar arasındaki itibarı eskisi kadar sağlamdı.

Ancak her şeye rağmen unvanların ve "büyük Rus varlıklarının "sahiplerinin bu savurgan hayatlarının toplumsal karşılığı oldukça anlamlıydı. Nitekim soylu sınıfın gücünü kaybettiği her yere söyleniyordu. Hanedan ulağı olan aristokrasi korkmaya başlamıştı. Dededen kalma mülkleri sürekli ipotek altına alınıyor hatta bazen açık artırmayla satılan bile oluyordu. Kibar sınıfın gelmiş geçmiş tüm kuşaklarının kefareti için eski "vişne bahçeleri"nden vazgeçmek gerekiyordu – tarihin baltası acımasızdı: Şerefli geleneği hesaba katmıyordu. St. Petersburg ve Moskova'da bulunan sayısız mülk el değiştirmiş, bunların büyük bölümü Rus tüccarlar ve fabrika sahiplerinin malı olmuştu.

Bu yeni insanlar bir yöntem çerçevesinde sakin bir şekilde hareket ediyorlardı. Ancak bunlar, önemsenmesi gereken bir başka büyük güce dönüşmüşlerdi: Servetleri çok büyüktü, soylu kesimin bu sermaye birikimine boyun eğip geri çekilmesinin nedeni sadece kibarlıktan değildi. Bu sermayedarların arkasında, otokrasinin ve toprak sahiplerinin en duyarsız, en kaygısız temsilcilerini bile endişelendirecek, fabrika işçilerinin oluşturduğu büyük kalabalık bilinmez bir gölge gibi duruyordu; devrimin potansiyel gücü doğrudan halkta toplandığından –bu hiç de, dünyanın öteki ucundaki Yaik Nehri Kazaklarının durumuna benzemiyordu– görünüşe göre sonsuza kadar var olacak olan bu toplumsal katmanın yaratacağı "bozuculuk", diğer tüm isyan ve ayaklanmalara göre çok daha tehlikeli olabilirdi.

Burjuvazi tarihsel olarak kaybedilmiş zamanı kazanmak için sanayinin ihtiyaç duyduğu insanları, yani kendi sınıfına ait insanları, zamana uygun kaptanları çoktan hazırlamıştı. Amaçları

iktidarı ele geçirmekti ve bu amaçla kendileri adına ekmeği aslanın ağzından alacak işçileri de kullanmaya hazırdılar. Bu zengin insanların bir bölümü alt tabakadan gelmişti; bunlardan en çarpıcı örnek ise Savva Morozov'du. Dünyaya geniş bir açıdan bakabilen, büyük başarılar kaydetmiş bu inatçı, güçlü iradeli ve başarılı adam, imparatorluk yönetiminden nefret ediyor ve sunduğu tüm imkânlara rağmen mevcut iktidarı mahkûm etmekten geri kalmıyordu. Fabrikalarında çalışan işçiler onunla alay ederken şu şarkıyı söylüyorlardı:

Hey, ne hınzırdır bizim küçük Savva,
Göbeğini sarmak için üç kol ancak yeter.
Her gün kaç tabak yemek yer yine de doymak bilmez
Şeytan onun yoluna hiçbir zaman çıkmaz.
Üç esmer metresi vardır
Üçü de İtalyan mürebbiye
Ve bizim alınterimizden kazandığı paralarla
Hepsine ipek elbiseler alır
Bu elbiselerle tavus kuşu gibi dolanan kadınlar
Mutlu ederler bizim küçük Savva'yı.

Yine de bu tür alaycı eleştiriler, enerjik Morozov'un devrimcilere para yardımında bulunmasını ya da en uç noktadaki politik eğilimlerin temsilcileriyle işbirliği yapmasını engellememişti: Ona göre bu insanlar Fransız Montagnardlar [meclisin üst sıralarında oturdukları için Dağlılar, *–ç.n.*] gibi, ayak takımına özgü bir cesaretle, aristokratların mağrur ve aptal kafalarını kesip soylu aristokrasinin egemenliğine son verdikten sonra tarihin değiştirilemez yasaları uyarınca, Rusya'yı büyük, uygar ve ileri bir burjuva ülkesine dönüştürecek aydınlanmış burjuvazinin önünü açacaklardı.

İş adamı, organizatör, borsa simsarı, başarılı girişimci, mantar gibi büyüyen sayısız anonim şirketin hissedarı olan uzun boylu, yapılı, filî andıran Mamontov aynı zamanda edebiyat ve sanat uzmanı olarak tanınmıştı: Tiyatro, edebiyat, resim... ilgi alanına girmeyen yoktu. Sanat, edebiyat dünyasının en ünlü aydınlanmacıları onun arkadaşlarıydı. Zayıf ahlâklı, saçları ağarmış,

metodik Sergey Şukin'in Znamenski Geçidi'ndeki, pırıl pırıl dökme cam pencereleri olan gri, iki katlı evi, moda olan yabancı ressamların tablolarından oluşan önemli bir müzeye çevrilmişti. Buradaki altın renkli Gauguin ve çok tatlı bir mavi tonun hâkim olduğu Claude Monet tablolarından oluşan koleksiyonlar Avrupa'da bile yoktu. Gündemde olan Fransız empresyonistler ve de Cezanne, Degas, Van Gogh en muhteşem eserleriyle bu evi süslemekteydiler. Şukin'in amacı yabancı resim sanatında Pavel Tretyakov'un ününü yakalamaktı.* Sırma tel fabrikası "Alekseyev ve Şamşin"in sahiplerinin torunu Konstantin Sergeyeviç Alekseyev, Stanislavski adı altında dünyayı sarsan Moskova Sanat Tiyarosu'nun organizatörü ve ruhu olmuştu. Yine Morozov gibi alt tabakadan gelen Sitin, İngiliz makineleri ve binlerce işçinin çalıştığı dev baskı makineleriyle ülkenin en önde gelen basımevlerinden birinin sahibi olarak Rusya'nın başlıca yayıncısına dönüşmüştü. Önder konumuna yükselen Rus burjuvazisi kendileri için tutmaları gereken en önemli ideolojik pozisyonların vazgeçilmezliğini çok iyi kavramıştı.

Ancak yeni doğan Rus burjuvazisi Rusya'nın kırsal kesimini terk etme eğilimini hızlandırıp, çoktandır çürümüş zambak kokusu yayan dünya kültürüyle yakından tanıştıkça, olgunluk dönemini aşmış olduğunu ve asla geriye dönemeyeceğini algılayabiliyordu. Bu nedenle Avrupa kültürünün en değerli çiçeklerini olabildiğince çabuk koparmak için acele ediyorlardı; ancak toplumsal çelişkilerin zehrini emmiş olan Avrupa kültüründen de bu hoş bozulmadan kaynaklanan morga özgü bir koku yayılmaya başlamıştı.

Rusya'da toplumsal çalkantılar artmış ve burjuvazi açısından yıkıcı olabilecek fırtınanın belirtileri bu sınıfın toplumsal bilincinin köklerini sarsmaya başlamıştı: Dalga gelecekti, bu kaçınılmazdı. Dünya kültürünün yörüngesine giren ülke çoktan tarihsel yazgısının ezgisiyle dans etmeye başlamış, Gogol'ün troykasıyla değil de şimşeğinkiyle karşılaştırılabilecek bir hızla büyük tarihsel bir yıkıma doğru ilerliyordu.

* Tretyakov Galerisi'nin kurucusu.

Bu burjuva sınıfının ve entelijensiyasının yaralı genç kuşağı semboller dünyasında geziniyordu. Onlar için gerçekler çok kaba, ilkel ve bayağıydı. Zarif düşlerin, gizemli bir müziğin ve mecazların süslediği, maddî dünyada karşılığı olmayan soyut bir dünyayı bekliyorlardı. Doğal olan her şey onlar için varoluşun bayağı bir şekliydi. Baudelaire'in *Kötülük Çiçekleri*'ni bir adım öteye taşıyıp korkunç günahlardan söz etmeye başlamışlardı. Rus sanatıyla olan her tür ilişkilerini kesmişlerdi: Nekrasov ya da Repin'den söz etmek onların gözünde bir tür barbarlık, tahammül edilemez bir zevksizlik göstergesiydi. İnce ruhlu Paul Verlaine'in şiirsel sloganı *De la musique avant toute chose*'u [Her şeyden önce müzik!] kendi parolalarına dönüştürmüşlerdi. Bir züppe, maceraperest ve Verlaine'in eşcinsel partneri olan yetenekli şair Arthur Rimbaud'yu idol edinmişlerdi. Edgar Poe'nun çılgın yeteneği onlar için örnek alınacak bir modeldi. Gerçek hayattan kopup hayal âlemine dalmışlardı.

Bir mısır tüccarının oğlu olan Valeri Bryusov edebiyat bayrağını güçlü elleri arasına almıştı. Uzun boylu, zayıf, köşeli yüzü ve belirgin elmacık kemikleri, siyah saçları, kalın kaşları ve yakıcı bakışlarıyla, aynı zamanda soğuk, tutkulu ve zorba bir kişiliğe sahip, son derece çalışkan ve yetenekli bir adam olan Bryusov yön belirliyor ve dümeni elinde tutuyordu. Onun etrafında toplanan sayısız yeni şair de ürünlerini göstermeye başlamışlardı. Dünyayı en soyut matematik biliminin soyutlamalarına dönüştüren Bugayev adlı eksantrik bir matematik öğretmeninin oğlu olan Andrei Beli bu okulun en tipik temsilcilerindendi. Kadınsı, ince hatlı yüzüyle kibrit çöpü kadar zayıf, cam gibi parlak mavi gözleri, bukleli, altın sarısı saçlarla kaplı küçük kafalı bu adam, başka bir gezegenden insanların ve maddi şeylerin bulunduğu bu dünyaya yanlışlıkla düşmüş, cismen var olmayan bir uyurgezerdi. Onun yakınındaki arkadaşı ve yoldaşı Aleksandr Blok da bir öğretmenin oğluydu. Blok, aşırı büyük burnunu saymazsak, uzun boylu, yapılı, kıvırcık saçlarıyla Apollo heykelini andıran yakışıklı bir gençti. Onun parlak tıraşlı yüzü ve tavırlarındaki zarafet özellikle çarpıcıydı. Meleğin gözlerine ve baştan çıkarılmış şey-

tanın ağzına sahip olan tuhaf dinci bir hayalperest konumundaki Vladimir Solovyov'un öğretilerine herkesten daha fazla bağlıydı. Lopatin, Trubetskoy Prensleri –Sergey ve Yevgeni– daha çok Büyük Perhiz yağı, Madonna'nın erotik kültü ve Platonov'un mistisizmi kokan bu idealist dinsel felsefenin yorumlayıcılarıydılar. Müzikte bu psikolojinin dışavurumunu, kendi alanında önemli olan Skriyabin'in eserlerinde, resimde ise çılgın Mihail Vrubel'in hastalıklı dehasında görmek mümkündü.

Ancak bu yeni burjuva sınıfının aristokrasisi elitist bir ideolojiydi. Toplumun diğer geri kalan geniş katmanlarının gözünde son derece uçuk, gerçek hayatta karşılığı olmayan bir şeydi. Ortalama eğitim almış burjuva ve entelektüel sınıf, Çehov, Repin ve Mihailovski'ye hayrandı. Ama Maksim Gorki lümpen-proletaryanın parçalanmış ayakkabılarıyla çoktan sahneye çıkmıştı bile; o Gorki ki daha sonra bu yamalı ayakkabılarını atıp yerine saygın proleter çizmelerini geçirerek, gelecekteki zafere ulaştıracak olan yola koyulacaktı. Ve Yasnaya Polyana'nın malikânesinde, büyük bir sanatçı yeteneği olsa bile çok çocuklu, dar kafalı annesinin dinsel ahlâkçılığı ve trajik kargaşalar altında ezilen dünya çapındaki dev Leo Tolstoy, yaşlı, münzevi bir fil gibi oturuyordu.

Politikada, edebiyatta, bilimde ve felsefede yeni eğilimler, fikirler ve insanlar ortaya çıkmaya başlamıştı. Fabrikaların oluşumuyla beraber proletaryaya paralel olarak Rus Marksizmi de doğmuştu. Böylece, Belinski, Çernişevski ve Dobrolyubov'un meşruluğu gibi lüzumlu her şeyden yararlanıp Narodniklerin duygusal ütopyalarına ve arka arkaya kazanılan zaferlere –o sırada sadece edebiyatta– boş gözlerle bakan yeni insanlar türemişti. Radikal entelijensiya bölünmüş, eski otoritelerin hükmü kalmamıştı. Burjuvazinin ruhsal değerlere önem veren aristokrasisi çökmekte olan Batı Avrupa'nın limonluklarındaki egzotik orkideleri ve kasımpatılarını koklarken proletaryanın yeni ideologları, Batı Avrupa'daki gelişimin devrimci yönünün en üstün ürünü olan Marksizmin parlayan silâhlarını kullanıyorlardı. Burada her şey hareket halindeydi; sürekli bir mücadele içinde, canlı ve gerçekti. Feodalizmin fetişleri ve modelleri ve de bur-

juvazinin yeni modelleri tozla kaplıydı. Saygın, sakallı ve yaşlı Narodnikler –Lavrov, Mihailovski, Vorontsov– ciddî bir tehlikeyle karşı karşıyaydılar. Bu yaşlı insanlar, birlikten ya da istisnalardan (*samobytnost*) söz etmeyen bu yeni, gürültücü, kendini beğenmiş ve enerjik genç insanlara hayranlıkla bakıyorlardı. Bu gençler kendilerini açıkça Alman Karl Marx'ın yandaşları olarak tanımlıyorlar ve her yerde Narodniklerle aralarına kesin bir sınır koyuyorlardı. Herkes halktan söz ederken onlar sınıflardan söz ediyorlardı; başkaları hoşgörüyü ön plana çıkarırken onlar inatla ve acımasızca çelişkileri ortaya koyuyorlardı; her şeye sevimli, alaycı gözlerle bakıyor, saygıdeğer insanları küçümsüyorlardı; saygın olabilirsiniz ancak geçmişle daha fazla ileri gidemeyeceksiniz, diyorlardı – gerçekte, onlar için hiçbir şey kutsal değildi. Kafaları Smith, Ricardo, Kant, Hegel, Feuerbach ve Fransız materyalistleriyle meşguldü. Marx'ı ezbere biliyorlardı. Toprak istatistikleri, fabrika müfettişlerinin raporları ve sayısız temel verinin oluşturduğu rakam ve kâğıt yığınlarına gömülmüşlerdi. Enerjileri ve inatçılıkları olağanüstüydü. Doğrusunu söylemek gerekirse aralarında daha uysal olanları da vardı; Kızıl sakallı Peter Struve; iyi huylu, miyop, aşırı kilolu Tugan Baranovski; siyah kıvırcık saçıyla, kendisini önce dine adamış ancak daha sonra ani bir tikle dili çözülen İspanyol bir keşişi andıran Berdyaev; sakin Sergey Bulgakov vb... Bunlar mücadelenin yangın, duman ve alevinden uzakta duran Yasal Marksistlerdi.

Ancak Marksistler arasında farklı türden insanlar da vardı. Bunlardan, özellikle de Ulyanov'u saymak gerekir. Genç olmasına rağmen bilgeliği nedeniyle arkadaşları onu Yaşlı Adam olarak çağırıyorlardı. Dev bir kubbeyi andıran saçsız kafası parlak bir zekânın göstergesiydi. Keskin bakışları karşısındakini deler gibiydi. Demir gibi sert bir karakteri, olağanüstü bir enerjisi vardı. Sürekli araştırdığı için tüm olayları, hatta en önemsizlerini bile bilir ve unutmazdı. Elindeki en ufak bir istatistiksel veri ânında, tüm toplumsal sisteme karşı bir nefret zeminine, karşısındaki mahkûm eden sert bir cümleye, keskin bir kılıca dönüşebilirdi. Zihni bileylenmiş devrimci bir giyotin gibiydi. Kolları kısa, oto-

riter ve güçlüydü. Kendisi de tıknaz sayılabilecek, kısa boylu, kızıl sakallı, Simbirsk'te doğup büyümüş bir Rustu. Pek çok dil bilirdi ve dünya edebiyatına da hâkimdi. Ancak hedefi üniversitede bir yer kapmak değildi. Hayır! İşçi çevrelerinin lideri konumundaydı. Yer altında çalışan bir eylemciydi. Kışkırtıcı, yasa dışı broşürler kaleme almıştı. Daha sonra yenilmez bir ordu oluşturacak sayısız güvenilir insanı bir araya getirmişti. Daha önce ağabeyi asılmış olmasına rağmen o da onun yolunu seçmişti. "V. İlyiç" takma adıyla imzaladığı makaleleri düşmanını nihai olarak bozguna uğratan, çürütülemez bir argüman topluluğuydu. Kendisi aynı zamanda parlak bir stratejist, taktikçi, örgütçü ve pratik anlamda bir eylemciydi de. Ufak bir kıvılcımı yangına dönüştürmede onun üstüne yoktu. *Ecce homo*!

Popülistler daha önce –belki, tarihte monizmle ilgili kitabı sübjektif istisnacı (*samobytny*) sosyolojinin bütününde ciddî yaralar açmış olan Plehanov dışında– böyle bir düşmanla karşılaşmamışlardı. Ancak Plehanov'un bile bu derece yıkıcı bir etkisi olmamıştı. Liberaller yakından izliyorlardı: Bu adam niye böyle tehlikeli, vahşi bir hayvan, gerçek anlamda devrimci bir kaplandı. Bunu halletmek gerekiyordu! Ancak İlyiç tüm bunlara karşı yalnızca kurnazca sırıtmakla yetiniyordu.

Düşmanını öfkelendirmeyi çok seviyordu; kargaşa onun temel unsuruydu. Ancak kargaşada oyun oynanmasına tahammülü yoktu. Her şeye dikkatle bakıyordu: Yaşamını, tüm kitlelere öncülük edip otokrasiye son verecek ve daha da ileri gidip komünist bir devrime yol açacak dâvaya, sınıflar üzerindeki çalışmasına adamıştı. Bu bir düş müydü? Evet, bu bir düştü ancak bilgiye, güce dayanan, gerçekleşmesi gereken ve gerçekleşecek olan bir düş. Eski Narodnik hareketi Marksistlerin yarattığı fırtınanın etkisiyle paramparça olmuştu. Bazıları "emekçi" türünden sıradan liberallere, saygın *Kulturträger*'lara [kültür teşvikçileri] dönüşüp göbeklerini büyüterek Zemstvo'nun bağrında mutlu yaşıyorlardı. Marksizme karşı cephe alıp "proletarya" ve "kapitalizm" sözcüklerini ironiyle yazmaya devam ederken sınıf savaşını da inatla reddediyorlardı. Bazıları Marx'ın öğretilerinden bir kıs-

mını benimsemiş olduğundan proletaryadan söz etmekten korkmuyorlardı; ancak birbirlerine en zıt unsurları bir araya getirip öyle bir ideolojik karmaşa yaratmışlardı ki mide bulandırıcı eklektisizm kokusunu daha kilometrelerce uzaktan duyabilirdiniz. Öte yandan, ortodoks Marksistler büyük bir inatla uyumu, dünya görüşlerinin olağanüstü bütünlüğünü savunuyorlar ve herhangi bir sapma görür görmez alarm zillerini çalıp, müthiş bir öfke sergiliyorlardı; onların bu tavrı omurgasız insanlar tarafından doktriner bir davranış ve dogmatizm şeklinde yorumlanıyordu. Son derece bütünleşmiş bir tabur halinde ilerliyorlar, aktif sınıfların, grupların, eğilimlerin arkasında saklanan tüm muhaliflere saldırıyorlardı. En soyut teorik konular –pazarlar, krizler, köylü sınıfının farkı– daha sonraki donanımlı tartışmaların önüne geçiyordu. Yaşamla ilgili büyük sorunlar önceliği olan teorik sorunlar olarak çözümleniyordu. Ve bu gerçek yaşam her formülde, her istatistikte kendini gösteriyordu.

Marksizm bütün kaleleri tek tek ele geçiriyordu. Devrimci yer altında, işçiler arasında güçlü destekçiler bulmuştu. Yasal basında da her gün yeni zaferler elde ediyordu. Hükümet bazı gazeteleri kapatmıştı – ama yenileri ortaya çıkmıştı. Hükümet onları tutuklamış – hapishanelerde araştırmalarını sürdürmüşlerdi. Hükümet bu insanları yurtdışına sürgüne göndermiş – sürgünde Almanca kitapları okumuşlar, dil öğrenmişler, akademik makaleler yazmışlardı. Hükümet onları salıvermiş – ve onlar da yeniden görevlerinin başına dönmüşlerdi; yorulmadan, sistematik bir biçimde, çelik gibi bir iradeyle işlerini sürdürmüşlerdi. Polis ve gizli polis teşkilâtı, işçilerin grevlerinde Sosyal Demokrat baş belâlarına uzanan "köklerin ve sapların" alev alev tutuştuğunu görüyordu. Bu "kökler ve saplar"ın sayısı gittikçe artıyordu. İşçi sınıfı gerçek doğasını ortaya koyuyor ve bazen orada bazen burada omuz kaslarını deneme fırsatını yakalıyordu.

Muhalif Fronde fraksiyonu da kırsal kesimde, liberal Zemstvo hareketi içinde, kapitalizmi seçen toprak sahipleri ve "üçüncü kuvvet" olan doktorlar, öğretmenler, istatistikçiler arasında yayılıyordu. Kırsal kesimdeki geleneksel Rus hareketi eriyor ve

katmanlara bölünüyordu. Kulaklar, hayvan tüccarları, sarraflar, hancılar ve orta sınıf eski kırsal kesim yaşamının çökmesine yardımcı olup toprak sahiplerine ve toprak sahiplerinin hükümetine katkıda bulunuyordu. Bu zor yaşam koşullarında doğru yolu seçenler ve sektler hızla yaygınlaşıyordu – askere gitmeyi reddedip vergi ödemekten kaçınan Stundeler, Duhoborlar, Malakanlar, Tolstoycular gibi. Ancak arada sırada yönlerini kutsal metinlere göre belirlemeyip, toprak sahiplerini yerlerinden sürmeyi düşünenler de çıkıyordu. Şehirlerdeki ve endüstriyel yerleşim alanlarındaki grevciler sürgünden evlerine döndükten sonra isyan tohumlarını atmış ve bazen de bu tohumlar çok iyi ürün vermişti.

Polonya, Gürcistan, Baltık bölgesi, Orta Asya'daki topraklar, Kuzey Kafkasya, Finlandiya ve Ukrayna'da ezilen halklar dişlerini göstermeye başlamış, otokrasinin ağır zincirlerine karşı memnuniyetsizlik ve protesto sesleri her an patlamaya hazır bir bombaya dönüşmüştü. Rusya'ya ait tüm toprakların, Polonya Kralı, Finlandiya Prensi ve daha bir dizi yöneticiye hükmeden, kısa boylu, kızıl-kahverengi saçları yandan ayrılmış Nikolay Romanov, Romanov sülalesinin en kapasitesiz çarlarından biriydi; ne zekâ ne de kişilik bakımından pırıltısı vardı, vasat bir adamdı. Rus diplomat Kont Osten-Saken Alman Prens von Bülow'a ondan söz ederken şunları söylemekten kaçınmamıştı: *L'empereur Nicolas a une indifference qui frise l'heroisme* [İmparator Nicolas kahramanlarınkini çağrıştıran bir umursamazlık içinde].

Nikolayların hepsinden çok daha fazla devrimden korkuyor ve Alman imparator ailesinden gelen karısı da bu uçsuz bucaksız topraklara yayılmış devletin imparatoriçesi olmayı çok önemsiyordu. Ancak Nikolay korkusundan değil gerçekten karısını seviyordu. Çariçe emir vermekten çekinmiyordu ve onun gözünde monarşinin prestiji açısından önem taşıyan her şey öncelikliydi. Zayıf iradeli ancak aynı zamanda kurnaz bir adam olan Nikolay, bu yapıdaki diğer insanlar gibi, sınırlı kapasitesi nedeniyle sonuçlarını tam kavrayamasa da serüvenlere atılmayı severdi. Bir barışsever olduğunu iddia eden bu adam (1899 yılında Lahey Barış Konferansı'nı düzenlemesi tesadüfi değildi) ölüm cezala-

rını gözünü kırpmadan imzalarken dış politikada da Konstantinopolis'i ve Boğazlar'ı ele geçirme, Uzak Asya'da yeni zaferler elde etme, hükümdarlığını Rus Devleti'nin Hıristiyan ordusunun zaferleri aracılığıyla yüceltmenin hayallerini kuruyordu.

Uluslararası durumu değerlendiren Bismarck daha 1880'lerin başında önemli bir gözlemde bulunmuş ve şunları söylemişti: "Rusya fıçısında fermantasyon başladı; alarma neden olacak bir gümbürtü duyulabilir. Bir gün bu durum patlamaya da yol açabilir. Uluslararası barış için bu patlama Avrupa'da değil de Asya'da olsa daha iyi olur. Tıkacın tam önünde durmasak karnımızın yara almasını engelleyebiliriz." Ancak Alman emperyalizminin bu kurdunun burada bir başka amacı daha vardı: Doğu'da büyük ölçüde kan dökülmesini sağlayarak Rusya'yı zayıflatmak son derece yararlı olabilirdi; böylece Rus ordusunun Batı sınırlarından çekilmesi sağlanacaktı. Paris Komünü deneyiminden sonra şu sıralar Avrupa savaşına girmemeyi kararlaştırmıştı, çünkü bu tür bir savaşın üç imparatorluğun varlığını ortadan kaldırabileceğine dikkat çekmişti. Ancak Çar'ın çevresindeki akılsız büyük prensler, karanlık malî operasyonları yürütenler, dalkavuk iş adamları, hepsi birden Büyük Petro geleneklerinin, Pasifik Okyanusu'na ayak basmanın, Rusya'nın dünya çapındaki tarihsel misyonunun, "Japonların nasıl cüret edemeyeceğinin", Rus ordusunun gelecekteki edebi anlı şanlı zaferlerinin hayalini kuruyorlardı. Nikola da, imparatorluğun doğu sınırlarındaki sivil ya da asker, ünlü ya da ünsüz serüvencilerin entrikalarına gözlerini kapatıp askerî alandaki kazanımlarının düşleriyle yaşıyordu. Nikolay Romanov, başında defne tacıyla muzaffer Ortodoks ordularının mutlak lideri olarak tarihe geçme fikrinden gurur duyuyordu. Oysa dar kafalı Çar, muzaffer bir komutandan çok ustaca kurulan kapana yakalanan bir fareyi andırdığını bilmiyordu.

13. Bölüm

Kolya Petrov politika konusunda son derece bilgisizdi. Henüz çocuk olduğu için politik sorunları anlayabilecek yaşta da değildi. Bazen *Russkiye Vedomosti*'de yabancı parlamentolardaki tartışmalara okuyup parantez içinde italik harflerle yazılmış, "aşırı sol üyelerin sıralarda gürültü yaptıklarını" (bu tür "gürültü" göndermelerine sıkça rastlıyordu) okuduğunda sinirleniyordu: Niye bu insanlar sürekli müdahale ediyorlardı ki? Aynı saygın gazetede *Kapital*'in yandaşları gibi bir ifadeye rastladığında, saf saf, kapitalistlerden söz edildiğini sanıyordu.

Zamanın hareketli toplumsal hayatını ve olaylarını sadece edebiyat aracılığıyla anlayabiliyordu. Yabloçkinlerin evinden Sembolistlerin küçük kitaplarını aşırmıştı – Petrov ailesi şairleri yakından izlerdi; İvan Antoniç bu köklü geleneği oğluna da devretmişti. Ancak şu var ki, artık eskisi gibi kitaba verilecek parası kalmamıştı. Yine de arkadaşlarından ödünç kitap alıp edebiyat dünyasını takip etmeye çalışıyorlardı; hatta İvan Antoniç'in eski çalışma arkadaşlarından biri olan Bessonov özel kütüphanesine bedava üyelik hediye etmişti.

Kolya'nın burada bulduğu ve her zamanki büyük bir iştahla yuttuğu kitaplardan biri de Max Nordau'nun *Dejenerasyon* romanıydı. Bu şimdiye kadar yazılmış olan en güzel kitaplardan biri değildi. Ancak keskin dili, "düşüşe geçenleri" küçümsemesi, orijinalindeki kuru düzyazı nedeniyle kaybolmuş şiirsel üslubunun Rusça çeviride yakalanabilen sayısız ve anlamsız paragrafı nedeniyle Kolya'yı etkilemişti.

Kolya'nın olağanüstü bir belleği vardı; özellikle kendisini etkilemiş olan şu cümleleri ezberlemişti: "O renkler. Ne kadar da ağır şu eski vergiler. Köpeklerin mayısta havladığı kum saatleri. Uzun zamandır uyumamış olan Zencinin tuhaflaşmış cildi. Portakal yemeyi seven ve uyuyamayan büyükanne. Köprüde bir timsah var bir polis de şişkin yanaklarıyla sessizce sallanıyor. İki asker bir hayvan barakasının içinde ve bir tıraş bıçağının üzerinde çentikler var. Ancak en büyük kumarı kazanmamışlardı. Lambanın üzerinde siyah noktalar vardı." Bu abrakadabra ona Tesovo'daki çocuklardan duyduğu bir şarkıyı çağrıştırmıştı: "Bir, iki, üç, dört, beş, hop/Yabani tavşan geziyor hop, hop, hop." Bunu daha sonra saçma sözlerden oluşan bir nakarat izliyordu:

Enta penta likadei
Fuksy Kendra gramotei
Ashimbrot ashimbrot,
Grali, srali drugish tot.

"P. Ya."nın (Yakuboviç-Melşin) çevirdiği ve parçalanan cesetlerin "ahlâksız kadınlar gibi" bacaklarını açtıkları ve "Lapayı andıran milyonlarca solucanın kıvrıldığı" Baudelaire'in *Une charoque* adlı şiirini okuduğunda tam anlamıyla afallamıştı. Doğrusunu söylemek gerekirse, Nordau'nun kitabındaki her şey Kolya açısından anlaşılır değildi ancak temel fikri – yozlaşma – kavramış ve bu kavram bilincine yerleşmişti. Bu fikrin etkisi altında olduğundan modernistlere karşı tavır almış ve çocukça bir abartıyla onlarla alay etmeye başlamıştı.

İlk öğretimini çok başarılı derecelerle tamamlamış, final sınavlarında tüm soruları ilk o cevaplamıştı; evet, yazı sınavında *pod uztsy* (geminden) yazdığı doğruydu; oysa öğretmenlerin çoğu doğru yazılışın *pod uzdtsy* olduğunu ileri sürmüşlerdi ancak Rusça testinin sözlü bölümünde, *uzy* (birleştirici ekler) ve *uznik* (mahkûm) sözcüklerinde *d* 'nin atılabileceğini, türevleri olan *vyazat* (bağ; örgü) ve *venzel*'in (monogram) ise bu kuralın dışında kaldığını söyleyerek onlarla tartışmıştı. Bunun üzerine öğretmenler bakışıp soruyu cevapsız bırakmanın daha iyi

olacağını kararlaştırmışlar, böylece çocuğun hata yaptığı değerlendirmesi geri çekilmişti. Kolya öğretmenlerden birinin diğer meslektaşının kulağına eğilip, "Olgun bir çocuk değil mi?" diye fısıldadığını, diğerinin de onaylayan bir tarzda başını salladığını görmüştü üstelik. Sınav sonunda kendisine takdir belgesi ve üzerinde altın yaldızlı harflerin bulunduğu, parlak mavi kapaklı, Puşkin'in eserlerinden oluşan ciltler de verilmişti.

Anne babası onu *gimnaziya*'ya, doğrudan ikinci sınıfa göndermeyi kararlaştırdı. Ancak bunun için Latinceye hazırlanması gerekiyordu. Lyubov İvanovna'nın yaşlı bir öğretmen olan bir akrabası vardı; oğlu kısa bir süre önce sınıf birincisi olarak *gimnaziya*'dan mezun olmuş ve az bir para karşılığı Kolya'yı kısa sürede hazırlamayı kabul etmişti. Natalya Andreyevna (yaşlı öğretmenin adı buydu) emekli aylığıyla geçinmekteydi. Su toplamış vücudunu zar zor kımıldayabiliyor ve zamanının büyük bir bölümünü, üzerinde bir battaniyeyle koltuğunda oturup gözlüklerinin arkasından okuyarak geçiriyordu. Sevimli ve dışa dönük olduğundan Kolya'yı küçük oğlu gibi kabul etmiş, her şeyden önemlisi de şekerli ve limonlu çay ikram etmişti. Uzun boylu, zayıf, uzun bacaklı ve bir gözü kataraktlı oğlu Gorenka'yla beraber Zuboski Bulvarı üzerindeki bir evin küçük bir odasında yaşıyordu.

Utangaç, nârin ve içine kapanık bir genç olan Gorenka çekmeceden parçalanmış kitaplarını almış – biri Nikiforov'un Latince grameri, diğeri Semyonoviç'in okuma kitabı – ve dersler başlamıştı. Kolya için Latince, yaşıtlarının düşündüğü gibi ölü ve sıkıcı bir dil değildi. Doğrusunu söylemek gerekirse, arkadaşı, *mensa*'nın tamlamasını bilmediği için onunla konuşmayı reddeden Heine'nin kitabındaki küçük sızlanan oğlana da benzemiyordu. Korsh'u okuduktan sonra zihni Yunan-Roma yaşamının imgeleriyle dolmuş, büyük ve muzaffer Romalılar ve dilleri onu yakından ilgilendirmeye başlamıştı. Güçlü belleği sayesinde Latince sözcükleri ve dilbilgisi kurallarını zorlanmadan aklında tutabiliyordu: Üstelik her şeyi düşünmeden "papağan gibi" tekrarlayan birisi de değildi, ancak her zaman bildiği ve hatta bilme-

diği varsayılan her şeyi hemen kavrayabiliyordu. Latincenin labirentlerini, tüm bu *ut finale, ut consecutivum, accusativus's, cum infinitivo* vb.'ni o kadar hızlı öğrenmişti ki Gorenka bazı şeyleri atlayıp Sezar'ın Galya'yla ilgili savaş anılarına geçmeyi kararlaştırmıştı: *C.J. Caesaris commentarii De bello gallico.* Kolya, Romalı lejyonların ünlü liderinin doğrudan kendi ağzından çıkan sözcüklerle yazılmış savaş anılarını dinlediğinde kendinden geçmişti: *Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt belgi, aliam – aquiatni, tertium – qui iprosum lingua celti, nostra galli appellantur* [Galya üçe bölünmüştü, bunlardan birinde Belçikalılar, diğerinde Akitenler, üçüncüsünde de kendilerini Kelt olarak tanımlayan ancak dilimizde Galyalılar olarak bilinen topluluklar yaşıyorlardı]. İşte anılar böyle başlamıştı. Kolya bunları okudukça eski çağların soluğunu ensesinde hissediyordu.

Ancak Gorenka kızarıp bozararak ve de terleyerek Sezar'ın diğer anılarının yanı sıra askerlerinin yabancı bir ülkeyi işgâl ettiklerinde liderleri hakkında söyledikleri şu şarkıdan söz ettiğinde çılgına dönmüştü:

Urbani servate uxores,
Moechum calvum addicimus.

Şehir sakinleri, karılarınıza göz kulak olun
Kel kafalı bir liberteni getiriyoruz.

Kolya sonbaharda bütün sınavlarını zorlanmadan verip *gimnaziya*'nın ikinci sınıfına kabul edildi. Bu arada, öğretmen çocuğu olduğu için de anne babasının çabalarıyla burs da verilmişti.

İlk Moskova Erkek *Gimnaziya*'sı, Kurtarıcı İsa Katedrali'nin çaprazındaydı. Bu büyük gri binanın cephesi doğrudan sokağa bakmıyordu. Ön kapıya ulaşmak için küçük bir bahçeden geçmeniz gerekiyordu. Öğrenciler ise yandaki yoldan dolanıp arka kapıdan giriyorlardı. Okulun girişinde, "ayrı bir birim" olan taş zeminli bir avlu vardı; duvar boyunca galoşlar, portmantolara asılı üniformalar ve şapkalar dizilmişti. Dört katlı yapıda, küçük bir kilise ve "iki dünyadan" ya da daha doğrusu iç içe geçmiş

iki ayrı kattan – yani iki kat yüksekliğinde – oluşan büyük bir toplantı salonu yer alıyordu. Duvarlarda, okuldan mezun olmuş çarların ve ünlü insanların portreleriyle, altın madalya almış öğrencilerin ve mezunların adlarının yazılı olduğu mermer tabelalar vardı. Zemin katta ise, şaşırtıcı bir biçimde fakir bir manastırın yemekhanesini andıran kasvetli yemek salonu yer alıyordu; güneş ışınları küçük ve dar pencerelerden buraya ancak sızabiliyorlardı; alçak kemerli tavanlar tüm ağırlıklarıyla her an üzerinize çökecekmiş hissini uyandırıyorlardı; uzun masalar ve banklar kulübeleri andırır şekilde sıralar halinde dizilmişlerdi – tüm bunlar tam bir sefâlet manzarası oluşturuyordu! Binanın geri kalanında ise sınıflar, yatılı öğrenciler için (gündüz öğrencileri de vardı) yatakhaneler ve bir spor salonu yer alıyordu; ayrıca bir fizik laboratuvarı, daha doğrusu gerçek ekipmanlar yerine paslı, eski püskü âletlerle dolu bir oda; bir mutfak, öğretmenler ve hizmetçiler için yapılmış bölümler yer alıyordu.

O sıralarda, yıllarca korkunun kaynağı olmuş, Yunan-Roma dünyası ve kültürüyle hiçbir somut bağ kuramayan ve sadece ölü dillerin papağan gibi ezberlenmesine dayanan, doğa bilimlerini görmezden gelen, modern teknoloji ya da politik ekonominin sözünü bile etmeyen katı klasik eğitim sisteminde de yavaş yavaş bazı çatlaklar ortaya çıkmaya başlamıştı. Toplumsal gelişimin ihtiyaçları farklı insanların yetiştirilmesini de zorunlu kılıyordu. Tamamen modern bir eğitim programını benimseyen "Normal okullar" (*realnye shkoly*; klasik olmayan orta öğretim okulları) mantar gibi yayılmaya başlamıştı. Genellikle hat safhada gericilerden oluşan "klasisizm"in muhafazakârları artık toplumda tutunamamaya, *gimnaziya*'da da eski Yunan ve Latin dillerinin savunucuları eski konumlarını yitirmeye başlamışlardı – zemin ayaklarının altından kayıyordu; özlemle eski güzel günleri anıyorlar, dersleri de bıkkın ve uyurgezer bir vaziyette veriyorlardı: Eski mağrur tavırlarını bütünüyle yitirmişlerdi. Bu halleriyle, gençliklerinde her şeyin ne kadar güzel olduğu nakaratını binlerce kez tekrarlayan yaşlı hanımefendileri andırıyorlardı; onların zamanında her şey ucuzdu; insanlar uzun boylu ve sağlıklıydı,

kahramanlar da şimdiki gibi çelimsiz tipler değildi; havalar da eskiden daha güzeldi; erkekler daha yakışıklıydı; tavırları daha nâzikti; üstelik satın aldığınız her şey çok daha dayanıklıydı; kısacası genelde her şey çok daha çekiciydi. Kendilerinin de günleri sayılıydı zaten.

Okul müdürü, Çek asıllı Iosif Osvaldoviç Gobza aynı zamanda Latince hocasıydı. Uzun boylu, yapılı, Basedow hastalığına tutulmuş gibi patlak gözlü, mavimsi lekeler ve damarlarla kaplı koyu kırmızı yüzü, etli burnu ve olağanüstü parlak kırmızı dudaklarıyla, çalımla yürüyen hindilere benziyordu. Komik bir aksanla konuşuyor, konuşurken gözlerinin beyazlarını o kadar dehşetli bir edayla çeviriyordu ki öğrenciler gülmekten kendilerini alamıyorlardı.

"Sen... iki saaat... oorada diikileceksin" diye korkunç bir tonla bağırırdı cezalandırmak istediği öğrenciye; çocuk ise aynı zamanda okul müdürü de olan öğretmeninin yüzüne karşı gülmemek için eliyle ağzını kapatırdı.

Aslında Gobza katı olmaya niyetli değildi; makamının gücünü ve olumsuz yönlerini kullanmaktan hep kaçınmıştı.

Okul müfettişi Fiyodor Semyonoviç Korobkin ise kısa boyu ve ortası kel kafasıyla göze çarpıyordu; sadece kulaklarının çevresinde ve ensesinin üzerinde birkaç tutam saç görülüyordu. Çok iyi eğitim almıştı ve yalnızca kendi uzmanlık dalı olan matematik alanında değil aynı zamanda felsefe de dâhil olmak üzere pek çok konuda bilgi sahibiydi. Çok iyi bir öğretmendi; en kuru matematik problemlerini o kadar canlı ve ilginç bir hale getirirdi ki sınıfın en tembelleri bile onun dersinde kulak kesilirlerdi. Ancak bu yaklaşımı, öğrencilerin o sıralarda moda olan "Bizler Fabrika Dostlarıyız" şarkısının sözlerini değiştirip kendisiyle dalga geçmelerini engelleyememişti. Öğrencilerin hiçbir zaman saymadığı bu yumuşak huylu matematik öğretmeni geçerken, koridor şu sözlerle çınlardı:

Fed-ya, bi-zim buk-leli ço-cuk
Fedya, bi-zim bukleli ço-cuk

Fedya, bizim bukleli çocuğun
Kıyafeti ya-ma-lıdır!

Bu şarkı doğrudan kendisini hedef alsa da öğrencilerinin alaylarını duymazlıktan gelip yürüyüp giderdi.

Rus dili ve edebiyatı hocası Vladimir Aleksandroviç Sokolov da "farklı" olmayı sevenlerdendi. Kesinlikle aptal bir adam değildi ve konusunu da çok iyi bilirdi, ciddi bir kinik olduğundan öğrencileriyle son derece anlamsız tartışmalara girişmekten kaçınmazdı. Geniş burnu, sanki içinde her biri farklı bir yöne gitmek isteyen iki burun saklıymış gibi ucunda ikiye bölünmüştü.

"Bizans tazında bir burnum var" derdi fizyonomisiyle hafiften dalga geçerek.

Yüzü sivilceli yeni yetme bir öğrenci gördüğünde de "Şu yüzünü kaplayan küçük kırmızı noktacıklar da ne böyle?" diye sorardı alaycı bir tarzda. "Daha yolun başındasın oğlum, daha yolun başında. . . nyaa, nyaa, nyaa" derken bir yandan da, kürsünün üzerinde bacağını sallayıp duracaktı.

Ya da öğrencilerden birine şöyle seslenecekti:

"Hey sen, orada oturduğun yerde kımıldanıp duran, metan gazıyla dolu meleğim... Altında iğne mi var?.. Belki de yellenme kasın hareket geçti. Ha, ha, ha! Nyaa-nyaa-nyaa."

Genellikle anlamsız sözcükler kullanırdı – *rakaliya, kanalstvo, sikambry* gibi türetilmiş kelimeler – ve fıkra anlatanlara da bayılırdı. Öğrenciler onu "lafa tutmayı" severlerdi: Birisi dersini bilmiyorsa ve sözlüye kalkma ihtimali varsa hemen Sokolov'a yeni bir fıkra anlatırdı. Tüm sınıf beygir gibi kişnerken, Sokolov'un gülmekten gözleri yaşarır, gözyaşları Bizans burnunun üzerinden damlayıp üniformasını ıslatırdı; sürekli olarak mendilini çıkarıp kelebek gözlüğünün camını silmek zorunda kalırdı. Böylece de ders saati herkesi memnun etmiş bir halde kaynayıp giderdi.

Tarih dersine Vitali Osipoviç Einhor geliyordu; kısa boylu, şişman bu adam, çarpık ama adaleli bacakları üzerinde sağa sola sallanarak yürürdü. Ne tam Ermeni, ne de tam Yahudi burnunu

andıran büyük bir burnu, ortadan ikiye ayrılıp iyice kafasına yapıştırılmış seyrek siyah saçları vardı. Öğrencileri onu Vitaşa ya da kısa bacaklı, hantal insanlarla dalga geçmek için kullandıkları gibi mürekkepbalığı diye çağırırlardı. Çok sert bir öğretmendi, aynı zamanda aktif bir araştırmacıydı ve yayımladığı bir sürü eseri vardı (tabiî ki, resmî makamlarca onaylanmış konular hakkında); tarih bilimindeki yenilikleri yakından takip eder, sürekli arşivleri tarardı. Çoğu kez gereksiz yere *görünüşe göre* terimini kullanmayı sever, hemen hemen her cümlede unutmadığı bu sözcüğü de yanlışlıkla "görüntüye göre" diye telaffuz ederdi. Öğrencileri onun bu tuhaflığıyla dalga geçmeyi de ihmal etmezlerdi: Vitaşka'yı rahatsız etmek istediklerinde ciddi bir yüz ifadesiyle konuşmaya başlarlardı:

"Vitali Osipoviç, bu yıl, görüntüye göre, Merovenjleri, görüntüye göre okumayacak mıyız?"

Mürekkepbalığı bu alaycı sözler üzerine mecburen farkında değilmiş gibi davranacaktı. Sadece öğrencilere kaçamak bakışlar fırlatmakla yetinecek, bu arada sınıftan gizli kıkırdama sesleri duyulacaktı.

Latince hocası ise – müdür gibi Çek olan – İvan Fyodoroviç Zbraslavski'ydi. Rusçası Latincesi kadar iyi değildi. Latincede "Yunanca akusativ" olarak tanımlanan ve ilişki anlamında kullanılan bir dilbilgisi şekli vardır; bu sözcük her zaman Rusçaya *ilişki* sözcüğü eklenerek çevrilir; örneğin "Baküslerin göğsü ilişkili olarak kıllıydı – " İşte Latince hocasıyla ilgili alay da 'ilişki' kelimesi üzerinde kurulmuştu. Zavallı adam Latince ünlü atasözü *Ars longa, vita breva*'yı (Hayat kısa; sanat uzun) da Rusçaya "Göbek kısa, ancak şey uzundur" diye tercüme etmişti.*

Okul papazı Peder Stefan da "Sikerdon, kırmızı tüylü beygir" takma adıyla onurlandırılmıştı. Gerçekten de kızıl bir sakalı vardı, beygir adı ise ona uygun olduğundan değil tam tersine hiç uyuşmadığından verilmişti. Son derece yumuşak huylu ve dindar bir adamdı, sadece teoloji kitaplarını değil aynı zamanda laik

* Çekçede *zhivot "hayat"* anlamındadır, Rusçada "göbek" demektir: Ayrıca Çekçede *shtuka* "sanat"; Rusçada "şey" ya da "parça" anlamındadır.

felsefenin kitaplarını da okumayı, konuşmayı severdi; konuşurken gözlerini, kutsal olanın güzelliğinin ve yüce gönüllülüğünün dışavurumu olarak gördüğü gökyüzüne doğru kaldırırdı. Einhorn'un *görüntüye göre* kelimesinin kullanması gibi Peder Stefan'ın da ağzından çıkan iki kelimeden biri "evet, bayım"dı. Öğrenciler, "Sikerdon" bir ders saati boyunca kaç kez "evet bayım" diyeceği hakkında bahse tutuşurlardı. Ayrıca sınıfta yüksek sesle saydıkları için sınıfın bir köşesinden ya da arkalarından ("Kamçatk" olarak adlandırılırdı) "yirmi üç", "yirmi dört" diye sayan sesleri rahatlıkla duyabilirdiniz – bu arada saygın din adamı ise kürsüde huzursuzca kımıldayıp dururdu.

Modern dil eğitimi Almanca ve Fransızcaydı. Enerjik bir adam olan Almanca hocası Arthur Ludwigoviç Plesterer'ın takma adı "Klistir" [*Sırınga*] idi; nedeni ise son sözcükleri yankı yaparak söylemesiydi. Bu takma ad ona denk düşüyordu çünkü çok iyi bir öğretmendi. Sınıfta yalnızca Almanca konuşur, öğrencileri de Almanca yanıtlamaya zorlardı. Elde ettiği sonuçlar mükemmeldi. Öte yandan, büyük gözleri ve siyah saçları olan Fransızca öğretmeni Mösyö Cordet o kadar uysal ve yumuşak bir adamdı ki öğrencilerine çok kibar davrandığından sınıfta herkes çığrından çıkardı.

Öğretmenler arasında, Moskova'da çok iyi tanınan, öğrencilerin "Çiç Miç" ya da sadece "Çiç" veya "Önemli bir şey değil!" diye adlandırdıkları Dimitri Dimitriyeviç Galanin'in özel bir yeri vardı. Fizik dersi veriyordu. Makaleleri sıklıkla eğitim ya da fizik ve matematik dallarıyla ilgili uzmanlık dergilerinde yayımlanırdı; pek çok kitap yazmış, en ilerici ve bilgili eğitimcilerden biri olarak kabul edilmişti. Ancak felsefede son derece idealistti ve Hıristiyanlık, liberalizm ve sosyalizmin karışımı bir öğretinin öncüsü olan Solovyov'un sempatizanları arasında yer alıyordu. Öğrencileri ona bayılıyordu. Son derece insancıldı, bürokratik ve resmî tavırlardan her zaman uzak dururdu. Ne yazık ki, öğrencileri hiçbir zaman fizik öğrenmemişlerdi; dersi savsaklıyorlardı ve kendisi de çok yumuşak huylu olduğundan onları hizaya sokup cezalandırabilecek yapıda değildi. Genellikle deney sırasın-

da bir şeyler kırardı. Sonra da yüzünde son derece şaşırmış gibi bir ifade belirir ve işaret parmağıyla yukarı doğru kalkık burnuna dokunarak "Önemli bir şey değil!" derdi.

Çok uzun boylu, geniş sakallı ve gözlüklü bir adamdı. *Gimnaziya*'da okuyan oğlu daha da uzundu. Karısının beden ölçüleri de hemen hemen aynıydı. Bu nedenle öğrenciler arasında şöyle bir deyiş vardı: "İki Çiç, ili Miç, aralarında da bir delik." Bu sözler Galanin ailesini tanımlıyordu.

Gimnaziya'daki öğrencilerin, gelenekleri kuşaktan kuşağa geçen kendilerine ait sosyal bir dünyaları vardı. Onlarla "normal okul" öğrencileri arasında sürekli bir savaş görülürdü. *Gimnaziya* öğrencileri ötekileri "soğanlı omlet" diye adlandırırken karşı taraf da *gimnaziya*'nın üniforması üzerindeki renkli şeritlere gönderme yaparak "mavi jambon" adını takmışlardı. Daha üst sınıflarda bu gelenekler, ciddî olanlar – yani bilim ve politikayı seçecek en yetenekli öğrenciler – ve maceralara, sefahate dalan daha az ciddî olanlar tarafından iki koldan sürdürülürdü. Bu ikinci katman, üniversiteye girdikten sonra *byelopodkladochniki*'leri – ceketlerinin altına beyaz astar giyinen, aristokrat görünüşlü ve gerici görüşlere sahip öğrenciler – oluşturan zengin aile çocukları züppelerden meydana gelirdi.

Alt sınıflarda, terbiyeli olmaktan başka her şey olan içeriğiyle çok zengin bir sahte yazı ve folklor kültürü oluşmuştu. Barkov,* Puşkin'in *Yevgeni Onegin* yapıtının yeniden üzerinde çalışılmış dizeleri, Lermontov'un *Şeytan*'ı, "Ferdinand ve Isabella" adlı bir şiir ve benzer çalışmalar göze çarpıyordu; hepsinin üzerinde de, her kıtadaki ilk dizenin son derece terbiyeli, ikinci dizesinin ise yayımlanamayacak kadar terbiyesiz olduğu "Altın Alfabe" vardı.

Gimnaziya'daki yaşam tek tip yaratıcılığı besleyen bir zemin oluşturuyordu. Popüler şarkılar komik sözlerle Yunanca ve Latinceye çevrilmişti. Üçüncü sınıf öğrencileri "Yürüyüşe çıkan üç genç bâkire" ["*treis parthenoi*"] şarkısını eski Yunanca dilinde söylüyorlardı; ikinci sınıfta olanlar ise bir Ukrayna şarkısı olan *I shume i gude I driben didzhdik ide*'yi [Gök gürlüyor, şimşek ça-

* Barkov için sözlüğe bakınız.

kıyor/ve yağmur boşanıyor] Ovid ve Virjil'in dilini terbiyesizce bozarak söylüyorlardı:

Et tonat
Et bromat
Coelum pluvium dat.
Quis me, quis me, iuvenalam,
Usque domum reducat?

Ayrıca kaba saba şiirler de oluşturmuşlardı. Geometri, teneffüslerde erkek çocuklar korosu tarafından hep bir ağızdan söylenen ünlü "Pitagor'un pantolonu" şarkısının doğmasına yol açmıştı:

Oh, Pitagor'un pantolonu
Her tarafı eşittir
Düğmeleri de bilinen miktardadır
O halde *x* neden sıkışmış gibidir?
Çünkü bilirsiniz *x* çok geniştir–
İşte öğrencinin yanıtı buydu

Almanca dili de aşağıdaki anlamsız eski bir tekerlemenin yeniden canlanmasını sağlamıştı:

Nemets-Pérets-Kolbasá
Kupíl lóshad bez khvostá.
(Alman adam biber soslu
Tenekesiz bir at sahibi oldu)

Ayrıca fiil çekim kurallarıyla dalga geçen şarkılar da vardı. Yabancı dillerin kuralları genellikle şiir şeklinde öğretiliyordu; Latince ve modern dillerin dilbilgisi kitapları çoğu kez bu tür "şiirlerle" doluydu. Sıralarında can sıkıntısıyla oturan öğrenciler gevşek bir halde sere serpe yayılmışlardı:

Ich bin (Benim)
Dubina (Almanca "Du bist"in bozulmuş hali; Rusça'da "meşe ağacı parçası", "klüp" ve aynı zamanda "dangalak" anlamına geliyor)
Poleno ("kütük"ün Rusçası)

Brevno ("Kütük'ün Rusçası; aynı zamanda "ahmak" anlamında)
Ich war (Bendim)
Varvar (Bir barbar)
Sobachyo (ve bir köpek)

Saçma çeviriler son derece popülerdi ve bu konuda oğlanların hayal gücü olağanüstüydü: Anlamlı Rusça atasözleri (Örneğin, "Bir köylünün evi köşesinde olanlarla değil kekinin içindekilerle değerlendirilir") doğrudan Fransızcaya ya da Almancaya çevrildiği takdirde ortaya çok gülünç şeyler çıkıyordu. Bunlardan en ünlü olanı da şuydu: *J'aime de baiser les éponges de ma cousine.* Bu cümlenin Rusça karşılığı şöyleydi: "Kuzenimin *gubki*'lerini öpmeyi severim". *Gubki*'nin edebiyattaki karşılığı "dudak" anlamındadır ancak aynı zamanda "sünger" de demektir. Rusça "Sreda ego zayela" (Etrafındakiler onu yiyip parçalıyordu ya da baskı altında tutuyordu) Fransızcada *Mercredi l'a mangé*'ye (Çarşamba onu yiyordu) dönüşüyordu, çünkü Rusça *sreda*'nın "orta" anlamına gelen kökü "etrafındakiler" olarak çevrilebiliyordu; yani bir şeyin ortasında bulunan ya da haftanın ortadaki günü olan "Çarşamba" anlamı meydana çıkıyordu. Öte yandan, Alman birisi şu cümleyi duysa herhalde kahkahalarla gülerdi: *Ach,du, meine Seele, rote Mamselle.* Bu cümle "Akh dusha moya, krasna devitsa"nın (Oh, sevgilim, güzel kız) edebi karşılığıydı. "Güzel kız" yerine *rote Mamselle*'ye dönüşmüştü çünkü Rusçada *krasna* hem "kırmızı" hem "güzel" demekti.

Öğrenciler Rusça cümle, *Daite nozhik, daite vilku, ya zarezhu svoyu milku*'yu da [Bana bir çatal ver, bana bir bıçak ver; yiyeceğimi keseceğim] cümlesini Almancaya şöyle uydurmuşlardı: *Gib mir Gabel, gib mir Messer, ich werde meine Liebste fressen* [Bana bir çatal ver, bana bir bıçak ver; sevgilimi parçalayacağım]. *Gimnaziya*'da *milka* sözcüğü "yemek" anlamındaydı ancak Rusçada "sevgili" anlamına da gelebiliyordu.

Ayrıca birbirlerine zekâ ürünü olan bilmeceler de soruyorlardı, örneğin: *trinum et unum, sed non Deus; initium mundi et finis*

saeculorum. Bunun karşılığı "Üç kısma ayrılan ancak tek olan ama Tanrı değil; dünyanın başlangıcı ve çağların sonu". Bilmecenin cevabı Latincedeki *m* harfiydi. (*mundus*'un başlangıcı ve *saeculorum*'un sonu).

Ya da çevrilmeleri için bir dizi anlamsız Latince sözcüğü arka arkaya sıralarlardı. *Secundum servi vos bibere.* Bunların karşılığı olan sözcükler *po, raby, vy*, ve *pit*'ti. Bunları bir araya getirdiğinizde Rusça şöyle bir cümle ortaya çıkacaktı: *Pora by vypit* (İçmek için uygun bir zaman).

İyi bilinen aşk şarkıları ve diğer popüler şarkılar da değiştirilmişti. Öğrencilerin bozduğu şarkılardan biri şuna dönüşmüştü:

Soğuk bir sonbahar gecesinde
Sosis tezgâhında duran genç kız
Korkunç bir sosisi
Tutuyordu titreyen ellerle.

Kısacası çocuklar kıvrak bir zekâ ve hayal gücü ürünü olan her tür yaratıcılıktan kaçınmıyorlardı. Rusça, Almanca, Fransızca, Latince ve Yunanca sayısız şaka, tekerleme, masal, şarkı, şiir dizeleri ve hatta uzun öykü türündeki şiirlerin tümü öğrencilerin özel yaratıcılıklarıyla karıştırılıp bir barbar diline dönüştürülerek cıvık bir karışım haline getiriliyordu. Okula yeni gelen birisi, ilk günlerde bu üzerine yağan üstün zekâ örnekleri nedeniyle serseme dönebilirdi çünkü diğer öğrenciler bu özel uzmanlık alanındaki deneyimlerini onunla paylaşmaya kalkışacak ve bu konuda ne kadar üstün olduklarını göstermek için birbirleriyle yarışacaklardı.

Kolya Petrov birdenbire kendisini yepyeni bir çevrede buldu: İlkokulda çocuklar genellikle şehirli orta-alt tabaka ailelerden geliyorlardı; hepsi de fazla temiz değildi ve kıyafetleri de kötüydü; üstelik ailelerinin alışkanlıklarını ve yaşam biçimlerini de okula taşımışlardı. *Gimnaziya*'da ise büyük toprak sahiplerinin, zengin tüccarların, önemli bürokratların ve saray mensuplarının çocukları okuyordu – hepsi de temiz pak ve iyi giyinmişti; pembe tenleri, özenle taranmış saçlarıyla dikkat çekiyorlardı. Kol-

ya'nın ikinci el satıcıdan alınmış küçük bir ceketi, yine aynı yerden alınan subay üniformalarından kesilmiş kumaş parçalarının annesinin yan yana dikmesiyle ortaya çıkan kötü dikişli bir paltosu vardı. Boyu nedeniyle hemen ona da iki isim yakıştırılmıştı: Lilliput ve Küçük Adam.

Ancak kimse onu bu yeni sosyal dünyasında, diğer yeni gelenlere yapılması âdetten olduğu üzere tekme ve yumruklarla karşılamamıştı. Bunun nedeni ya diğer çocukların sınavlardaki başarılarından etkilenmiş olmaları veya sivri dilinden çekinmeleri ya da fiziksel hünerleri ve değişik ilginç hikâyeler anlatabilme yeteneğine saygı duymalarıydı. Kısacası kimse ona dışardan birisi gözüyle bakmamış, tersine hemen "oğlanlardan biri" olarak kabul edilmişti. Yalnızca bazı çok çalışkan ancak fazla başarılı olmayan öğrenciler kıskandıklarından onun inek olduğuna, gece gündüz ders çalışmaktan başka bir şey bilmediğine dair söylentiler yaymışlardı. Oysa Kolya'nın bir sözlüğü bile yoktu; bu nedenle derslerden hemen önce birisinden alelacele aldığı kelimeleri anında ezberliyordu. Sınıfta öğretmenleri çok dikkatli dinlediğinden ve hepsi de o gün işleyecekleri derslerle ilgili ön bilgiler verdiklerinden konuları zamanında öğrenebiliyordu. Yalnız bir gün, arkadaşından ödünç aldığı kitaptaki sözcükleri kendi defterine yazmayı ancak bitirmişti ki, Latince hocası onu tahtaya çağırdı. Yazının henüz mürekkebi bile kurumadan kendisini tahtada buldu.

"Bugünkü kurban Petrov." Kolya tam anlamıyla ineklerin oturduğu sıralardan gelen fısıltıları duyabiliyordu.

"Pekâlâ. Evet bayım, görelim bakalım, Petrov bize neler anlatacak," diye söze başladı Zbraslavski; parlak gözlükleri göz alıcıydı, Kolya'yla konuşurken bir yandan da kızıl sakalını ve favorilerini sıvazlıyordu.

"İlk önce sözcüklerden başlayalım. Latincede 'kurbağa' nasıl denir?"

"Rana."

"Leylek?"

"Ciconia."

"Yutarak yemek?"
"Devorare."
"Üçüncü şahıs çoğul?"
"Devorant."

Almanca dersinde de aynı sahneler yaşandı. Kolya kısa ve basit bir öyküyü Almanca anlattıktan sonra Plesterer memnun bir halde ders kitabını kapatıp, öğrencisiyle kıvanç duyan bakışlarla sınıfa dönerek, "Was fehlt ihm doch?" (Bir yerde yanlış yaptı mı?) diye sordu. Sonra da gururla yanıtladı, "Gar nichts!" (Tek bir yanlış bile yok!).

"Baksana Lilliput, seni neyle besliyorlar da böyle her konuda başarılı olabiliyorsun?" Almanca öğretmeninin oğlu Fritz'di Kolya'ya bu soruyu soran. Okulda onunla ilgili bir şarkı ağızdan ağıza dolaşıyordu.

Fritz Fritz
Willst du grütz?
Hayır anneciğim
Kaka isterim.
Fritz, Fritz,
Vereyim mi kasha?
Hayır anne,
İstiyorum kaka.

"Özel bir şey yok" diye cevapladı Kolya. "Sadece şu senin yemeyeceğin kasha'lardan yiyorum."

O günden sonra herkes Fritz'le alay etmeye son verip daha iyi davranmaya başladı.

Sınıfta birincilik için Kolya'yla yarışan iki çocuk daha vardı: Matveyev ve Sokolovski. Matveyev, emlakçılık işiyle uğraşan Moskovalı zengin bir aile olan Fedotovların himayesinde yaşıyordu. Ailenin oğlu da aynı sınıfta öğrenciydi. Matveyev, tüccar ailelerin kutsal kitabı olan *Domostroi*'de övülen türden uysal, itaatkâr bir çocuktu. Sürekli olarak "koruyucu ailesi"nin her an insanî yardımlarını geri çekebilecekleri tehdidi altında yaşıyordu. Evde avludaki karları temizlemekle görevliydi ve bir dükkân

çırağı gibi sürekli kendisinden bir şeyler yapması istenirdi. Karnesinde iyi notlar bulunması ve böylece yaşlı Fedotov'un yardımdan vazgeçmemesi için okulda azami gayret gösteriyordu. Siyah saçlı ve esmer tenliydi. Fiziksel olarak da oldukça güçlü ve dayanıklıydı. Zayıf, pembe yanaklı, sarı saçlı, açık renk tenli bir çocuk olan tüccarın oğluyla beraber okula geliyordu; oğlanın üniforması, subay kıyafetleri için kullanılan en iyi kumaştan dikilmişti, yakası ise kar gibi beyazdı. Giydiği her şey son derece kaliteli olduğundan Matyevey'in, kalın aba kumaştan üniforması ve pirinç tokalı kalın kemeri yanında çok aykırı kalıyordu.

Sokolovski ise Polonyalı bir aileden geliyordu; annesinin Moskova'da, Kurtarıcı İsa Katedrali yanındaki Alçak Lesnoi Bulvarı'nda iki katlı tuğla bir evi vardı; Moskova Üniversitesi'nden yaşlı sayılabilecek bir hocayla evlenmiş olan kız kardeşi, liberal kadın hareketinin önde gelen simalarındandı. Sokolovski'nin babası Moskova'da yaşamıyordu; Varşova yakınlarından büyük bir malikânenin yöneticisiydi ve Polonyalı radikal çevrelerle de ilişkisi vardı; Polonyalı "yasal Marksist" Ludwig Krzywicki'yi yakından tanıyordu.*

Sokolovski ailesi, aristokrat gelenekleri sürdüren tipik liberal bir burjuva aileydi. "Aşırılıklar"ı sevmeyen ve "sıradan insanlar"a tepeden bakan ancak aynı zamanda barbarlığı ve otokrasinin Asya despotizmini de eleştiren *comme il faut* [gerektiği gibi – *ç.n.*] bir liberalizmin ve kültürün temsilcisiydiler. Bu ailede parlamentarizm, bilim, liberal reformlar, temiz masa örtüleri, şampuanlı saçlar, *Russkiye Vedomosti*, Carlsbad suları, nazik Fransız aksanı iç içe geçip bir bütün oluşturmuştu. Meşik (Sokolovski'nin oğlu) Fransızca ve Almancayı çok iyi konuşuyor, çok okuyordu; çok yönlü bir çocuktu ve derslerini de kolaylıkla öğrenebiliyordu ancak Lilliput kendisini geçtiğinde herhangi bir kızgınlık ya da kıskançlık ifadesi göstermiyordu. Oysa Matveyev, sonradan gelen kendisine ait bir şeyleri çalmış gibi kıskanı-

* Ludwig Krzywicki (1859-1941). Polonyalı araştırmacı ve deneme yazarı; bilimsel sosyalist fikirlerin savunucusu; Marx'ın *Kapital, C. I*'ini Lehçeye çevirmiştir.

yordu. Matveyev elindekini yitirme korkusu yaşadığından onun öfkesinin nedeni anlaşılırdı; sınıfta birinciliği başkasına kaptırdığı takdirde Fedotov yardımdan vazgeçebilirdi. Ancak birinciliği kaptırmasına rağmen korktuğu başına gelmedi ve herhangi bir felaket yaşanmadı.

Sınıfta birincilik için yarışan üç kişi arasında Kolya en canlısı ve en dışa dönük olanıydı; sınıfta herkesle çabucak iyi ilişkiler kurmayı başarmıştı. Tabiî ki bu ilişkiler her zaman da saf bir samimiyet ve salt dostluk temeline dayanmıyordu; Kolya'yı yazılı sınavlar sırasında kopya verdiği ve bunu da çaktırmadan büyük bir beceriyle gerçekleştirdiği için seviyorlardı. Bu nedenle de çarçabuk koruyucular edinmişti; bu çocuklar Lilliput'a el kaldırmaya yeltenenleri doğramaya hazırdılar.

O yıllarda sınıfta pul koleksiyonculuğu moda olmuş Kolya da bir süreliğine bu tür bir faaliyette bulunduktan sonra sıkılarak vazgeçmişti; çok zevksiz ve anlamsız bir işti! Eski pantolonların düğmelerini toplamanın çok daha anlamlı olduğuna karar vermişti. Ne de olsa Rus, yabancı, Avrupa ya da Amerikan malı çeşit çeşit düğmeler vardı – ve üstelik hepsi de farklıydı! Pullara karşı soğuk tavrını açıklayacak olağanüstü bir gerekçe bulmasının ardından da, Bolivya ve Şili pullarıyla dolu albümlerini gururla gösteren en başarılı filatelistlerle her fırsatta dalga geçmeye başlamıştı; bu çocuklar koleksiyonlarına o kadar önem veriyorlardı ki, iptal edilen bu posta pullarına bakıp aynı zamanda ait oldukları ülkelerle ilgili hayaller de kuruyorlardı.

İşte böyle bir ortamın hâkim olduğu *gimnaziya*'da okuyan Kolya'nın yıl sonu karnesi baştan sona A'larla doluydu.

14. Bölüm

Uzun arayışlardan sonra İvan Antoniç nihayet bir iş bulabilmişti; "*The Komissarovka*" adıyla bilinen Komissarovskoye Teknik Akademisi'nde "denetçi" olarak çalışacaktı. Volodya birinci sınıfa burada başladı. Lyubov İvanovna ise bir oğlan daha dünyaya getirmiş, bebeğe Pyotr adı verilmişti. Ev Babil Kulesi'ni andırıyordu: Küçük oda o kadar dolmuştu ki, kımıldayacak yer yoktu. Kötü kokan çocuk bezleri ve viyaklamalar arasında insan boğuluyormuş hissine kapılıyordu. Doğum sırasında Kolya ile Volodya arkadaşlarının yanına gönderilmişlerdi – yoksa anneleri hayvanların bile tahammül edemeyeceği koşullarda doğum yapmak zorunda kalacaktı. İvan Antoniç ise başını iki elleri arasında almış evin içinde koşturup duruyordu; bir an için durup Lyuboşka'nın feryatlarını dinliyor sonra yeniden koşmaya başlıyordu. Nihayet, her şey düzene girdi.

Neyse ki, karısının doğum yapmasının hemen ardından İvan Antoniç'in bu alt kademedeki işi garantilendi – çok parlak bir iş olmasa da yıllarca süren işsizliğin, başkalarının yardımlarıyla yarı aç yarı tok yaşamanın, bir dilim ekmek için sıkıntılara, gurur kırıcı davranışlara maruz kalmanın ardından hiç olmazsa sofrada aş demekti.

Petrovlar böylece "kalabalık aile"den ayrılmaya, Yevgeni Antoniç'i ağır yükünden kurtarmaya karar verdiler. Serpukhov Kapısı yakınlarındaki Valovaya Sokağı üzerinde Mokhov adlı birisine ait küçük bir daireyi kiraladılar. Burada ne avlu ne de bahçe vardı. Doğrusunu söylemek gerekirse aslında bir avlu vardı ancak bu küçük parke taşlı alanın çocuklar için hiçbir anlamı

yoktu. Binada ayrıca, mürekkep ve gaz kokan bir matbaa, karşı dairede de klor kokusunun yayıldığı küçük bir kimya atölyesi vardı. Yine de insan evin içinde istediği gibi dolanıp oturabiliyor, en önemlisi kendisini baskı altında hissetmiyordu. Oturma odasında kitap okuyabiliyordunuz. Bebek ağlamaları sesinin geldiği yatak odasının kapısı kapatılabiliyordu. Tek kelimeyle, Babyi Gorodok'taki komün yaşantısının sürdürüldüğü daireden çok daha rahattı.

İlk olarak çocuklara yeni kıyafetler almak gerekiyordu. İvan Antoniç Komissarovka'daki kâhyadan biri Kolya, biri de Volodya için iki takım satın aldı – bunlar ikinci el satıcılara verilecek kullanılmış "pansiyon" kıyafetleriydi. Çocuklar ceketlerin, pantolonların fermuar bölgesindeki tatlı ve yağ lekelerini benzenle çıkarmak için bütün bir gece uğraşmışlardı. Ancak bunlar için sızlanmak yersizdi – başka bir seçenek var mıydı? Nihayet, kıyafetler hazır oldu ve oğlanlar "yeni" bir şeyler giymenin zevkini tadabildiler.

İlkbaharda, öğrenciler ve öğretmenlerin yaz tatili yaklaştığından İvan Antoniç oğlanları beraberinde köye götürmesi için Komissarovka'daki sanat öğretmeni Mihail Samoiloviç Kellat'la anlaştı; Kellat, genellikle küçük bir köy kulübesi kiralayıp, boyalarını ve tuvalini de alarak bölgedeki tarlalara, ormanlara, kırlara gidiyordu. Çocuklar haberi duyunca sevinçten havaya uçtular; özellikle de Kolya'nın önünde çok sevdiği ancak tam tanımadığı sanat dünyası, resim ve boyaların dünyası açılıyordu. Paletler, fırçalar, tuvaller, lakeler, vernikler... Sadece isimlerini bildiği her şeyi ilk elden görebilecek ve kim bilir, belki de bir sanatçının fırçasını tutabilecekti.

Mihal Samoiliç –yakın çevresindeki adı– son derece tuhaf ve değişik bir tipti. Sadece dış görünüşü bile yeterince çarpıcıydı. Ortasında enseye doğru bir çizginin göze çarptığı iki baş aynı anda büyümüş ve ikisi de kel kalmış gibi çok uzun kafası; ensesinde ise tam da sanatçı havası veren uzun siyah saç bukleleri vardı; yüzü unla sıvanmış gibi solgundu, gözaltlarında ise küçük ve şiş, sarı torbacıklar oluşmuştu. Geniş kenarlı bir şapka ve üzerine büyük gelen bir yağmurluk giyiyordu; sürekli olarak elinde

özel olarak kendisi için yapılmış bir bastonla dolaşırdı; onu bastonsuz görmek hemen hemen mümkün değildi.

Geçmişinde trajik bir olay yaşanmış olacak ki, Gogol'ün hayatının sonlarına doğru yaptığı gibi kendisini dine adamıştı. Düzenli olarak oruç tutar, sürekli dua eder, bıyıklarının altında gizemli biçimde kımıldayan dudakları sürekli bir şeyler mırıldanırdı. Göğüsten gelen yumuşak bir ses tonuyla, kısa cümlelerle konuşurdu; sanki Tanrı'nın dokunduğu, bu dünyaya ait olmayan, eksantrik, kutsal bir çılgındı ama son derece kibar ve sakin bir insandı. Ucuz tütünden sardığı sigaraları art arda içerdi. Ormanlarda tek başına dolaşırken alçak sesle kimsenin bilmediği ilahiler, şarkılar mırıldanırdı. Kadınlardan korkar ve kaçardı; besbelli onları Şeytan'ın temsilcileri, günahkâr ve baştan çıkarıcı varlıklar olarak kabul ederdi. Bir zamanlar ünlü Moskova Resim, Heykel ve Mimarlık Akademisi'nden mezun olmuş hatta mezuniyet projesi için altın madalyaya layık görülmüştü. Ancak mezun olduktan sonra dünyadan el etek çekmiş, geçimini sağlamak için çalışmasına rağmen tam bir manastır keşişi gibi kimseyle ilişki kurmadan yaşamaya başlamıştı.

Kısa bir süre önce, kuzenlerinden birinin oğlu olan Saşa adlı bir çocuk, Miusskaya Meydanı'ndaki Sanayi Akademisi'nde okumak için yanına taşınmıştı. Tavşan dudaklı, sevimli ve akıllı bir çocuktu; arada sırada amcasına takılmaktan da çekinmezdi. Mihal Samoiliç balık tutmayı da severdi; günlerce durgun suyun kenarında oturup oltasının suyun içinde hafif hafif oynamasını seyredip bir yandan da doğanın seslerini dinleyebilirdi.

Sonunda iple çekilen gün geldiğinde Petrovların çocukları kendilerini köydeki kulübede buldular. Yere içi saman dolu iki yatak serildi. Üç çocuk yan yana yattı ve üzerlerine de Mihal Samoiliç'e miras kalmış, pirinç ve naftalin kokan büyük, kırmızı bir battaniye serildi. Yattığınız yerde her tarafınıza samanlar batsa da nehir, orman, güneş ve de en önemlisi resmin olduğu bir yerde bu tür rahatsızlıkların lafı bile olmazdı! Mihail Samoiliç'in yerleştiği küçük sandık odasında (başkalarının karşısında asla soyunmazdı sanki kendi vücudundan bile utanıyordu) taşınabilir bir şövale, büyük bir eskiz masası ve boyalarla dolu bir kutu var-

dı. Kolya ilk kez küçük boya tüplerini görüyordu. Yeni ve henüz kullanılmamış olduklarından hoş, metalik parıltılar saçıyorlardı. Kullanılmış diğer eski tüplerin yarısı sıkılmış, yarısı dışarıya akmıştı, karmakarışık başka bir kutunun içindeydiler; akan boyalar tüplerin üstünde katılaşarak yumrular oluşturmuşlardı. Kutuda düz ya da yuvarlak başlıklı fırçalar da vardı; bunlardan bazıları Mihal Samoiliç'in zevkine uygun bir biçimde temizlenmiş ve sıraya konulmuştu. Palet sahibinin şapşallığını yansıtıyordu: Mihal Samoiliç "gazyağıyla boyamayı" sevmesine rağmen yıllardan beri temizlenmediği aşikârdı.

Burada ne kadar da değişik renkler vardı! Sanatçının izniyle Kolya hepsini dikkatlice incelemeye başladı. İsimleri bile Kolya için son derece özel ve büyüleyici bir şeylerin simgesiydi: Lâl kırmızısı, dore pembe, kurşun oksidi kırmızısı ya da sülüğen, kobalt mavisi, Prusya mavisi, çivit rengi, gök mavisi, lacivert, krom, limon sarısı, toprak sarısı, toprak kahvesi, asfalt, Paolo Veronese (Veronese yeşili), zümrüt yeşili ve daha neler neler... Mihail Samoiliç'in sahip olmadığı renk yoktu. En son sırada ise kurşun beyazı ya da üstübeç içeren kalın tüpler yer alıyordu. Tüm bunlar Kolya'da derin bir saygı duygusu uyandırıyordu. Bu ne zenginlikti böyle! Ne karmaşık şey! Bunların, çocuklara özgü resimleri boyamaya yarayan ve dört temel rengi içeren basit suluboya takımlarıyla uzaktan yakından ilgisi yoktu. Bu gerçek bir şeydi, yani aslolandı. Ve Kolya, işte tam da bunların yanında duruyordu. Rüya görmüyordu; bu gerçek yaşamdı ve tüm bu zenginliğe, çeşitliliğe eliyle dokunabiliyordu.

Güzel bir günde Mihal Samoiliç çocukları topladı, bazı dolu kutuları da aldıktan (hepsini kendisi paketlemişti) sonra hepsi birden ufak tefek eskizler yapmak üzere ormanın yolunu tuttular. Küçük şırıl şırıl akan bir akarsuyun kenarında çok güzel bir yer buldular. Etraf, gövdeleri yosun kaplı ladin ağaçlarının gümüşi dallarıyla çevriliydi. Aşağıda, dar bir koyağın dibindeki eğreltiotlarının arasında, küçük bir dere akıyordu – derenin kumluk dibini ve üzerinde sulu ışık parçacıklarının oynaştığı taşları görebiliyordunuz. Güneş ışınları da ladin ve köknar ağaçlarının kalın yaprak tabakasından süzülüyorlardı. Dallar arasında düzen-

li adımlarla hareket eden ispinozlar arada sırada titrek ve güzel sesleriyle ötüyorlardı. Çiçek ve çimenlerden hoş bir koku yayılıyordu. Kalın bitki örtüsünün arasında yer yer asmalar göze çarpıyordu; bunlar, bitki örtüsü arasında kendilerine yer açıp palmiye şeklindeki yapraklarını ışığa doğru uzatmışlardı. Havada insanın rahatlaması ve mutlu olması, düşünmesi ve çalışmasını sağlayacak tatlı bir serinlik vardı.

Mihal Samoiliç kutuları ve fırçaları dağıttı.

"Bir şeyler çizmeye çalışın."

Kolya o kadar şaşırmıştı ki sevinçten çıldırmamak için kendini zar zor kontrol edebiliyordu. Mihail Samoiliç onlara bazı temel, basit bilgiler verdi. Ve hepsi birden, Volodya da dâhil çalışmaya başladı.

İlk önce Kolya'dan hiçbir şey çıkmadı; kara kalemle bir şeyler çizebiliyordu ancak sıra boyamaya gelince her şey donuk ve ölüydü; çizim monoton, donuk bir yeşil içinde kaybolmuştu; perspektiften eser yoktu. Ne yapacağını bilemez bir halde şaşkınlıkla otururken Mihal Samoiliç yanına geldi, gülümseyerek fırçayı elinden aldı ve Kolya'ya son derece cüretkâr gözüken bir tavırla renkleri karıştırmaya başladı. Eskize vurulan birkaç fırça darbesinin ardından resim birden hayat bulmuştu.

"Cesur ol Kolyuşka. Korkma. Gölgeleri daha koyu yap, koyu maviyle boya. Zaten doğada da gölgeler daha koyu değil mi?"

Kolya cesur davranmaya başlayınca ortaya daha iyi şeyler çıktı.

"Peki, ya sen Saşa?"

Saşa çok cesaretliydi. Kendinden emin bir tavırla büyük fırça darbeleriyle boyuyordu ancak onun resminde de bir ton uyumundan söz edilemezdi. Mihal Samoiliç onda da gerekli düzeltmeleri yaptı.

"Hey, Volodyuşka, ya sen ne yapıyorsun?"

Volodya bütün renkleri karıştırmıştı.

Mihal Samoiliç yeniden Kolya'nın yanına geldi. Biraz mor renk katarak ladin ağacının gövdesini düzene soktu, dalların altına da bir iki fırça darbesi vurunca ağacın gövdesi iyice belirginleşti..

"Renklerin şu çeşitliliğine ve zenginliğine bak. Görüyor musun şu daldaki yaprakları, nasıl da yuvarlak? Oysa sen onları düz yaptın. Sol taraf parlak yeşil oysa sağa dikkatli bakınca iki koyu parça göze çarpıyor. Yani hepsi aynı renkte değil. Resmine istediğin kadar dal koy, renk çeşitliliği olmadan hiçbir yere varamazsın. Anlıyor musun?"

"Anlıyorum Mihal Samoiliç ama galiba benden doğru düzgün bir şey çıkmayacak."

"Bugün olmayabilir ama yarın olacak. Yalnızca yakından bak. Ve de hemen ümitsizliğe kapılma, acele de etme. Bir an için otur. Düşün. Biraz geriye git ve eskizindeki resmi doğadaki orijinaliyle karşılaştır. Böylece her şey yavaş yavaş gelişecek."

Çocuklar uzun süre kalıp çalıştılar. Her tarafları boya olmuştu ama mutluydular.

"İlk gün için fena sayılmaz. Şimdi yemek zamanı. Gaz yağı ve bir paçavra alıp paletlerle fırçaları temizleyin – sonra da doğru eve!"

Eve doğru yürürken Mihal Samoiliç kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu: "Gençlikten kalan pek çok tutku beni canlandırıyor." Geniş kenarlı şapkası, elinde salladığı bastonuyla önden yürüyordu.

İşte ilk resim dersi böyle açık havada, tıpkı Barbizon'daki gibi geçmişti.

Mihal Samoiliç kendisini çok pratik bir insan olarak görse de günlük hayatında son derece beceriksiz biriydi. Öteberi alışverişi için haftada bir gün Moskova'ya gidiyordu. Genellikle çok yetersiz besleniyorlardı; tek yedikleri şey lapa ve yağda pişirilmiş patatesti. Ancak açık havada dolaştıktan sonra her şey çok lezzetli geliyordu. Agafya (kulübenin işlerine bakan hizmetçi) kilerden, üzerlerindeki su damlacıklarından "terli" oldukları anlaşılan iki toprak kap getiriyordu; bu kaplardaki ılık, tatlı süt kâselere boşaltılıyor, lapanın üzerine de büyük tuz tanecikleri serpiştiriliyordu. Her bir patates ise tek başına bir yemekti! Kısacası oğlanların Mihal Samoiliç'in evinde keyfi yerindeydi.

Bir gün Samoiliç şehirden hasır bir sepetle döndü.

"Mersin balığı aldım – çok güzel bir balık – biraz da pastırma."

Mersin balığı bozulmuştu; yayılan koku dayanılmazdı. Ancak Mihal Samoiliç'e kalırsa balık harikaydı. Mersin balığını haşlayıp yanına da kabak koydular; yemekte, Mihal Samoiliç, "Yiyin, mersin balığı harika" dedikçe çocuklar gülmekten kırılıyorlardı.

Mihal Samoliç yemekten hiç anlamıyordu. Pazar günü Moskova'dan derisi soyulmamış pastırma getirmişti.

"Kolyuşka, biraz füme domuz eti istemez misin?"

"Füme domuz eti" bütünüyle küfle kaplıydı; Kolya bunu ilk önce semaverde kaynayan sudan geçirerek sterilize etmiş sonra da tüm cesaretini toplayıp ev sahibini kırmamak için etten bir parça almıştı.

Daha sonra çocuklar yalnız kaldıklarında füme domuz etini aralarında espri konusu yapıp birbirlerine takılmaya başlamışlardı: "Kolyuşka, biraz füme domuz eti istemez misin?"

Mihal Samoiliç bir, iki günlüğüne Moskova'ya gittiğinde çocuklar tek başlarına kalıyorlardı. Böyle zamanlarda ilk yaptıkları şey, köyün çocuklarıyla beraber geceleri atların otladığı yere koşmaktı. Büyük kırmızı battaniyeyi, ev sahibinin verdiği kürk mantoyu da yanlarına alıp derenin kenarında, çayırların üzerinde olağanüstü bir gece geçirmişlerdi. Yıldızlar geceleyin gökyüzünde pırıl pırıl parlıyorlardı. Civarda otlayan atların kişnemeleri, burunlarından çıkan sesler duyulabiliyordu; arada sırada ayaklarıyla yere de vuruyorlar sonra her şey yeniden sessizleşiyordu. Oğlanlar bir kamp ateşi yakıp, birbirlerine sokularak ateşin etrafında oturmuşlardı; ateşin kızıllığı yüzlerine vurmuştu.

"Ateşe birkaç ardıç dalı atmak lazım yoksa sönecek–"

Hepsi birden neşeyle civardaki ağaçlara koştular. Çoban çocuğun kurtlara karşı korunmak için büyük bir bıçağı vardı. Bu bıçakla, ahududu ağaçlarının arasında kendilerine yol açtıktan sonra taşıdıkları ganimetleriyle ateşi beslediler. Yükselen ateş kesif kokulu, yoğun bir duman yaymaya başladı; ardıcın taze dallarını yuttukça iyice coşan alevler çevreye zevk vererek çatırdayıp, ıslığı andıran sesler çıkarıyorlardı.

"Hey çocuklar, sivrisinekler kesin bu dumandan hoşlanmayacaklar" dedi sarı saçlı çilli bir delikanlı.

"Biz evde sivrisinekleri uzaklaştırmak için hep ardıç dalları yakarız" diye yanıtladı bir başkası.

"Kara tavuk ardıç ağacının meyvelerini yemeyi seviyor." Çoban çocuk kendisine ağacın uygun dallarından sopa yapmakla meşguldü. Sopanın üzerinde bazı ilginç resimler, işaretler de oyuyordu.

"Derenin derinliklerindeki balıkları avlamak için kendinize kamış da yapabilirsiniz" diye devam etti ilk konuşan çocuk. "Bir ucu oldukça kalın diğer ucu ise saç teli kadar ince; ama hiçbir şekilde kırılmaz sadece eğilir. Balık avlamak için ideal."

"Oh, şu küçük çayda ne avlayabilirsiniz ki?" diye merakla sordu Kolya. Balık avlama lafını duyunca heyecanlanmıştı.

"Ne istersen. Geceleri burada morina balığı avlayabiliyoruz ancak öteki tarafta gölde –ormanın öte tarafında– solucanları yem olarak oltanın ucuna takıp, güzel kiliz balıkları da avlayabilirsiniz. O göldeki balıklar çok büyük ve altın kadar değerli –"

Koruda bir baykuş ötmeye başlamıştı.

"Geçen gün Filka küçük bir baykuş buldu."

"Nerede? Kimde şu anda?" Kolya hemen kulak kesilmişti.

"Orada koruda buldu. Bir ağacın kovuğunda. Tüylü. Tuhaf bir hayvan. Kuştan çok hayvan gibi. Uçamıyor ama tırmalıyor! Düşünebiliyor musunuz çocuklar, tırmalıyor. Yani baş kaldırıyor!"

"Ne yaptınız baykuşu?"

"Şey Petruka iple bağlamış. Öldürmüş yani."

"Bunu neden yaptınız ki? Siz deli misiniz?"

"Nemize lazım ki? Baykuşlar küçük tavşanları yiyor."

"Küçük tavşanınız var mı?"

"Yok, daha değil. Ama geçen yıl, Filip Amca'nın küçük bir tavşanı vardı; kızıl bir şey; elleriyle sanki toprağın üzerinde davul çalıyordu."

"Ona ne oldu?"

"Sonrası malum. Kesip yediler. Epey yağ çıkmıştı."

Ay gökyüzünde pirinçten bir tas gibi asılıydı.

"Kolya, Kabil'in (Âdem ile Havva'nın kardeş katili olan ilk oğulları – *ç.n.*) ayda oturduğu doğru mu?"

"Palavra."

"Peki o koyu renkli lekeler nedir?"

"Dağlar."

"Yani ayın yüzeyinde dağlar mı var? Yalan söylüyorsun atıyorsun"

Kolya açıklamaya başladı. Saşa da onu destekledi. Köyün çocukları şaşkınlıktan gözleri fal taşı gibi açılmış bir halde dinliyorlardı... Ateş de sönmeye başlamıştı.

"Kolya gidip yatalım. Yoksa yarın sabah, kendimizi sirkeyle şırınga yapılmış gibi hissedeceğiz" dedi Saşa.

"Tamam. Koyun postu paltoyu yayalım."

Oğlanlar, yüzleri aya dönük uyuklamaya başladılar. Volodya top gibi büzülmüştü. Diğerleri de uykuya daldı. Yalnızca çoban oğlan uyumuyordu. Artık sönmekte olan ateşin başında oturmuş kendisine hasırdan yeni bir çift pabuç örmekle meşguldü. Eskiler aşınmıştı; bunları bir keşişin yağsız Perhiz çorbasına atmanın zamanı gelmişti.

Mihal Samoiliç evde olmadığı zamanlar oğlanlar atları suya götürmeye bayılıyorlardı. Bir gün hep beraber nehre gittiler. Sıcak bir yaz günüydü. Hem insanlar hem de hayvanlar, delici ışınlarıyla cildi yakan güneşin dayanılmaz sıcaklığından bunalmışlardı. At sinekleri atların etrafında vızıldayıp, hayvanları acımasızca ısırarak rahat vermiyorlardı. Büyük at sineklerini yakalayıp kafalarını koparıyorlar sonra da bu halleriyle uçmaya çalışmalarını seyrediyorlardı; başsız sinekler uçma çabalarının ardından düştüklerinde küçük ön ve arka bacaklarını kullanarak kanatlarını düzleştiriyorlardı. Ya da bir dikeni mızrak gibi sineğe sokup hem sineğin hem de diken parçasının mavi sulara gömülmesini seyrediyorlardı. Nehrin yüzeyi parlak bir metal gibi ışıl ışıldı. Su gerçekten insanı baştan çıkarıyordu...

Çocuklar soyunup atlara atladıktan sonra güle oynaya şarkı söyleyerek suya daldılar. Ortalıkta birbirlerine su sıçratanların kahkahaları çınlamaya başlamıştı.

"Hadi gidiyoruz! Volodya, Saşa, atları kıyıya doğru sürün!"

Kolya kısrağa çıplak topuklarıyla vurup kıyıya doğru sürdü. Ancak at hızla kıyıya atlarken birdenbire kaydığını hissetti ve bir an için bilincini yitirdi; başını bir yere vurmuş, gözlerinin önünde

bir şimşek çaktıktan sonra her yer tam bir karanlığa gömülmüştü...

Kendine geldiğinde yerde yatıyordu. Volodya yanında durmuş, kardeşine yalvararak ağlamaktaydı: "Koleyçka! Kolyeçka! Yaşıyorsun değil mi? Ölmedin değil mi?"

Kolya'nın kafası kanlar içindeydi; kanın kuruduğu yerde de saçlar birbirine yapışıp öbekler oluşturmuştu. Anlaşıldığı kadarıyla hayvanın sırtından kaydığı sırada, kısrak –at sineklerini kovmaya ya da binicisinin kontrolünden kurtulmaya çalışırken– ayağıyla kafasına çifte atmış ve bir güzel kanatmıştı. Kafasının ortasında büyük bir yumru oluşmuştu. Güneşin altında kanlı saç yumağı hemen kurumuş ve tıp dilinde plika polonika denilen türden saçlı, keçeleşmiş bir topak meydana gelmişti.

İlk panik geçtikten sonra çocuklar bu kanlı yumruyu, o gece Moskova'dan dönecek olan Mihal Samoiliç'ten nasıl saklayacaklarını tartışmaya başladılar. Bu olayın saklanması şarttı; aksi takdirde çocuklar, sonuna kadar değerlendirdikleri özgürlüklerini kaybedebilirlerdi. Sonunda Kolya'nın kasket giyip, masada da yarasını Mihal Samoiliç'ten saklayacak şekilde oturması kararlaştırıldı. Bu konuda kimseye tek kelime söylemeyeceklerine dair birbirlerine şeref sözü verdiler. Saşa, yaranın bir doktora gösterilmesi gerektiğini belirterek endişesini dile getirmeye kalkıştıysa da Kolya şiddetle karşı çıktı ve konu kapandı.

Hepsi de ağzını sıkı tutmak için anlaştılar ve verdikleri söze uydular. Yalnızca sevgili Mihal Samoiliç Kolya'nın saçının kesilmesini kesin bir dille reddetmesinin nedenini anlayamamıştı. Yine de biraz ısrar ettikten sonra Kolya'nın inadı karşısında bu girişiminden vazgeçti.

Mihal Samoiliç, bir doğa tutkunuydu ve doğadaki yaşamı da yakından tanıyordu. Ormanda dolaşıp en sık çalılıkların arasına girerek renkli, güzel yosunları, en tuhaf boğumlu dalları ya da dev mantarları bulmak için bataklıklara dalmayı göze alabilirdi. Huş ağaçlarından tuhaf şekilli dalları kesmek, ladin ağaçlarından çok hoş kozalaklar bulmak, çiçek, eğreltiotları, kavak ağaçlarının yapraklarını, üvez ağaçlarının meyvelerini ve kartopu çiçeklerini toplamak, tüm bunlar onun en büyük becerileriydi – sonra da

tüm bunları kulübeye getirip çarpıcı dekorasyonlar oluşturacaktı. Ancak bir yerde oturmak ya da uzanmak yerine ortalıkta hareket edecek canlı bir şeylerin eksikliğini hissetmeye başladılar. Sonra yavaş yavaş bir hayvan almanın iyi olacağı fikrini edindiler. Böylece bir sincap yakalamayı kararlaştırdılar.

Mihal Samoiliç Moskova'dan, yemek kaplarını örtmek için güzel metal bir kapak getirmişti; köyün marangozundan da kendi tasarımı olan modellere bakarak iki kafes yapmasını istedi. Kafesler kısa sürede hazır oldu. Üstelik ne güzel süslenmişlerdi! Mihal Samoiliç ve çocuklar kafesin kapalı olan bölümünün kalın tahtasını ve diğer tahta bölümleri huş ağacının kabuğuyla kapladılar. İçine mantar parçacıkları, meşe ağacı ve daha bir sürü çeşit çeşit dallar yerleştirdiler. Parlak renkli yaprakları ve yosun parçacıklarını da huş ağacının kabuğuna yapıştırdılar. Kısacası o kadar sanatsal kafesler yarattılar ki hayvanat bahçeleri için bu tür şeyler hazırlayan bir dekoratör bunları görseydi kesin kıskanırdı. Ancak tüm hazırlıklarına rağmen tek bir sincap bile yakalayamadılar. Kolya tırmanabildiği her ağaçta sincap yuvası aradı ancak çabaları boşa çıktı.

Bir defasında, tepesinde bir sincap yuvasının göze çarptığı çok yüksek bir huş ağacına tırmandı. Dalların arasından yukarı tırmandıkça kuru iğneler, kabuk parçacıkları ve ağaçtaki diğer şeyler yüzüne gözüne batıyordu. Sağ elini yuvanın yanındaki deliğe soktuysa da korku içinde dışarı çekti, çünkü sincapların terk ettiği yuvayı arılar ele geçirmişti!

Bir kez de sincap ağaçların birinden atladı; Kolya da hemen peşine düştü. Uzun kuyruklu sincap hemen bir çam ağacına tırmandı. Kolya hayvanı arkasından tutmayı başardıysa da sincap parmağını öyle bir ısırdı ki bırakmak zorunda kaldı...

Ne kadar da utanmıştı! Sincap ağacın tepesine tırmanıp alay eder gibi sesler çıkardı, bir yandan da kuyruğunu sallayarak Kolya'ya bakmaya başladı. Uzun süre çocuğu süzdükten sonra tekrar fırlayıp gözden kayboldu.

Yapacak bir şey yoktu; fırsat kaçırılmıştı. Mihal Samoiliç Truba'dan sincap satın almak zorunda kaldı. Köye biri erkek, biri dişi olan iki sincap getirdi. Truba'daki küçük, dar kafeslerden

sonra hayvanlar bu olağanüstü güzel döşenmiş geniş kafeslere konulduklarında sevinçten deliye döndüler; kuyruklarını titretip koyu bir muhabbete daldılar, ağaçlara tırmandılar, sonra da fındıklara ve ayçiçeği tohumlarına yönelip bunları büyük bir afiyetle mideye indirdiler, bir bölümünü de ön ayaklarının altına alıp dikkatlice yosunların altında sakladılar.

Ara sıra kafesten çıkarıldıklarında da, etraftaki kütük duvarlara tırmanmaya çalışıyor, kayıp düşmelerine rağmen kütüklerdeki ufak çıkıntılara tırmanarak şaşırtıcı bir hızla yeniden harekete geçiyorlardı. Kısa sürede iyice evcilleşip, masanın üzerinde istedikleri gibi dolaşmaya, yemek artıklarını temizlemeye başladılar; insanların omuzlarına, ceplerine tutunup gözlerini kısarak tuhaf sesler çıkarıyorlardı.

Daha sonra çocuklar köyden küçük bir tavşan getirdiler; böylece boş olan ikinci kafes de dolmuş oldu. İlk başlarda tavşan son derece çekingendi ancak sonradan alıştı. Tüm bu hayvanların bir odada tutulması odada ağır bir koku yaratmış olsa da pencereler gün içinde sürekli açık olduğundan içerdeki hava temizlenebiliyordu; yalnızca sincaplar kafesten çıkarıldıklarında pencereler kapanıyordu.

Kolya defalarca, epeyce ilerleme kaydettiğini söyleyen Mihal Samoiliç'le beraber doğada çalışmalar yaptı. Ancak çocuğun amacı özel bir şeyler çizmekti: Bulutlar arasında güneşin batışının mor kızıllığı, geceleyin yakılan ateş, ay ışığı altındaki ağaç gibi... Henüz resim çizmenin en temel yönlerini bile bilmeden en karmaşık şeylere el atmak için sabırsızlanıyordu. Işık ve gölge oyunlarıyla daha estetik bir şeyler çizmeye çalışıyor ancak her defasında, tabii ki başarısız oluyordu.

Sonbahar geldi. Huş ağaçlarının sararmış, altın renkli yaprakları arasında toz ağaçları canlı koyu kırmızı bir renkle parlıyorlardı. Senezhskoye Gölü'ne gitmeye hazırlanan Mihal Samoiliç, Kolya'yı da beraberinde götürmeyi kararlaştırdı. Boyalarının yanı sıra olta takımlarını da yanlarına aldılar: Mihail Samoiliç gölün sonbaharda balıktan yana gayet bereketli olduğunu söyledi. Gölden çok uzak olmayan bir kulübede bir süre kaldığı için çevreyi çok iyi tanıyordu. Böylece yola koyuldular.

Kolya ilk kez bu kadar büyük bir su birikintisi görüyordu. Göl, yüzeyinde gerçek dalgaların oynaştığı büyük bir mavi alandı. Ağaçların ve çalılıkların ayna gibi yansıdığı ve içinde yer yer gölcüklerin ve durgun suların bulunduğu derelerle uzaktan yakından ilgisi yoktu. Kıyı çok uzakta kaldığından gölün üzerindeyken ormanlar açık mavi bir pus gibi gözüküyorlardı. Kıyı boyunca sıralanan kamışlar görünmeyen bir esinti aralarında süzülüyormuşçasına fısıldaşıyorlardı. Yolcuların amacı daha önce Mihal Samoiliç'in yaşamış olduğu küçük kasabaya ulaşıp kendilerine kalabilecekleri bir yer bulmaktı. Yol boyunca ilk önce, başları eğik kamışların kenarında, suyun sessizce aktığı bir bataklık uzanıyor, daha sonra bataklığın yerini, çayırlar alıyordu; daha ötede ise bir meşe ormanı göze çarpıyordu. Meşeler ne çok genç ne de çok yaşlıydı; aşağı yukarı yarım asırı devirmişlerdi ve çamura, kara toprağa iyice gömülmüş kökleriyle, yemyeşil olmayan sivri uçlu dallarını gökyüzüne doğru uzatmışlardı. Yaşlı, köylü bir kadın koşup Mihal Samoliçi'i karşıladı.

"Oh Tanrım. Azizler bizi korusun. Buraya gelmek nereden aklınıza geldi ki? Sizi beklemiyordum doğrusu. Sanki gökten düştünüz."

"Kolya ile ben gölde dolaşmaya geldik Fedosya Stepanovna. Geceyi sizde geçirmek istiyoruz, mümkünse."

"Bize şeref verirsiniz. Bu çocuk kim? Akraba mı?"

"Hayır, bir arkadaş."

"Oh anlıyorum. Uzun süre kalacak mısınız?"

"İki gün ya da biraz daha fazla."

"Niye bu kadar kısa? Daha uzun kalın da şöyle iyice dinlenin. Ah kusura bakmayın, bir şey yapmadan sürekli gevezelik ediyorum. Ne kadar çenesi düşük bir ihtiyarım. Hemen gidip semaveri getireyim. Size yumurta haşlayayım."

Yaşlı kadın topallayarak kulübenin öte tarafına gitti.

Biraz sonra, kenarı püsküllü güzel bir örtünün serildiği masaya, buharı tüten bir semaver, çavdar kekler, ılık süt dolu kap ve katı yumurtalar dizildi.

"Afiyetle yiyin! Bizi ziyaret etmeyeli uzun zaman oldu, Mihal Samoiliç. Herhalde vaktiniz olmadı. Ama ben hep sizi düşün-

düm. Bu yazı Moskova'da mı geçiriyorsunuz?"

"Hayır köyde–"

"Niye bizimle kalmıyor musunuz? Bizi unuttunuz mu? Yoksa burayı sevmediniz mi?"

"Ben her zaman yeni yerler keşfetmeyi severim, Fedosya Stepanovna."

"Tam bir sanatçısınız. Her neyse sizin bileceğiniz iş tabiî. Beni ilgilendirmez. Ama en azından bir şeyler yiyin. Size çay koyayım. Yalnız şekerimiz yok; umarım bunun için bize kızmazsınız."

"Çok teşekkür ederim. Lütfen rahat ol, her şey çok iyi. Kolyuşka çavdar keklerinden yesene. Büyükanne Fedosya'nın kekleri meşhurdur."

"Bizi mutlu kılacak ne kadar çok şey var."

Fedosya Stepanovna'nın misafirperverliğiyle sayesinde karınlarını iyice doyuran Mihal Samoiliç ve Kolya yeniden göle döndüler. Batıdaki gökyüzünü mor bir alev kaplamıştı. Gökyüzünün yükseklerinde kümelenmiş pembe bulutların arasından yumuşak mavi ve mor tonlarda ışık parçacıkları süzülüyordu. Kolya zaten çoktan renklerle düşünmeye başlamıştı: Şurada dore pembe ve Hindistan sarısı var; oradaki lâl kırmızısı ve kobalt mavisi; ormanın içindeki açık alanlarda ise Verona yeşili ve hafif bir gökyüzü mavisi göze çarpıyor.

Kolya Mihal Samoiliç'in getirdiği kullanılmış boya tüplerinden bazılarını seçti.

O anın güzelliğini yakalamak için acele etmeleri gerekiyordu...

"Mihal Samoiliç, burada duralım. Tam çizilecek bir manzara!"

"Pekâlâ. Yalnız çabuk çizmeliyiz. Hava gittikçe karardığından renkleri hemen yakalamak mümkün değil. Her şey bir anda değişiyor."

Yere oturdular. Göl, karanlığın iyice bastırdığı kıyıların arasında alacakaranlık gölgeleriyle capcanlıydı. Kolya, tüpleri sıkarak resmi bir an önce bitirme telaşındaydı. Mihal Samoiliç ise tersine sakin ve kendinden emin bir halde çalışıyordu. Kolya

istediği gölgelerin renklerini seçmek için kıvranırken deneyimli sanatçı hiç yanılmadan doğru nüansı bulabiliyordu. Bunun için birkaç deneme yapması, değişik renkleri bir araya getirmesi gerekmiyordu – her şey kendiliğinden, olması gerektiği gibi ve uyum içinde ortaya çıkıyordu; geçmişteki deneyimleri doğru bir içgüdüye doğru evrilmişti; hem eli hem de gözü, hemen hemen otomatik olarak gereken neyse onu alıyordu. Kolya'nın öğretmenini kıskanmadığı söylenemezdi. Her şeyi ne kadar kolaylıkla hallediyordu! Âdeta resim ve fırçalarla oynuyor gibiydi. Bazen Kolya'ya öyle geliyordu ki, sanki Mihal Samoiliç yanlış renklere elini uzatıyordu. Ancak bu renkler kâğıt üzerinde başka renklerle çevrildiklerinde çok farklı bir tona bürünüyor ve bir bütünün parçası olarak gökyüzündeki kızıl renklerinin ihtişamlı gösterisi özgün halinden hiçbir şey kaybetmeden tuvale yansıyordu.

Mihal Samoiliç yumuşak bir sesle Eski Slav Kilisesi'nden bir parça söylüyordu: "Oh tatlı ışık, cennetteki babamızın kutsal zaferleri..." Arada sırada başını kaldırıp gökyüzüne bakıyor, günbatımının ışıkları gözlerini kamaştırıyordu.

Kolya kendi eskizine bakmak bile istemiyordu. Son derece umutsuzdu – ne büyük bir yeteneksizlik! Boşuna harcanan çaba! İlk başlarda kapıldığı coşkuyu bütünüyle yitirmişti. Ruhunun kanatları gevşek bir halde sarkıyordu: Olmuyor... Olmuyor... Yapamıyorum... Niye bilmiyorum! diye düşündü. Daha fazla resimle uğraşmak istemiyordu. Öte yandan, bu boşa giden çabalar, deneyimsizliğinin kanıtı adeta kendisiyle alay ediyordu. Kolya'nın kafasından belli belirsiz bir düşünce geçti: Resminin var olması bile hataydı. Ve bir silgi darbesiyle yaptığı her şeyi sildi.

"Kolyuşka, ne yapıyorsun?"

"Mihal Samoiliç, saçma sapan bir şeydi zaten. Ona bakmak bile midemi bulandırıyordu", diye cevap verdi Kolya ağlamaklı bir sesle.

"Endişelenme. Bütün bunlardan endişelenmen bile çok iyi. Böylece daha çabuk öğreneceksin. Her zaman yeniden, yeniden başlamalısın. Vazgeçme. Umutsuzluğa kapılma. Hiç deneyimin olmadan hemen her şeyi başarmak mı istiyorsun? Biliyorsun, Yunanca konuşmaya hemen başlayamazsın. Bu da aynı şey." Mihal

Samoiliç çalışmasını yarıda kesip Kolya'yı rahatlatmaya çalıştı; bu arada da bazen resmine bazen de doğadaki konusuna bakıyordu. "Tek yapacağın şey biraz daha fazla hata yapıp her şeyi yanlış yapmak; sonra her şey biraz daha düzene girer ve yeniden canlanır. Karl Bryullov sanatın "biraz daha"yla başladığını söyler. Bryullov..."

"Evet, biliyorum, Mihal Samoiliç: *Pompei'nin Son Günü.*"

"Evet doğru. Ama tam bir alkolikti ve aynı zamanda son derece dejenere bir hayat sürdü. Tanrı günahlarını affetsin –"

"Glinka ve Kukolnik'le içerdi."

"Bütün bunları nereden biliyorsun?" Mihal Samoiliç oldukça şaşırmıştı.

"Okudum."

"Ah, seni gidi küçük ukala! Ama artık toparlanmanın zamanı geldi. Karanlık iyice bastırdı. Hiçbir şey görülmüyor."

Mihal Samoiliç fırçaları temizleyip şövaleyi katladı. Kulübeye döndüklerinde her yer kapkaranlıktı.

"Bu kör karanlıkta ne yaptınız Allah aşkına?" Fedosya Stepanovna elini sallıyordu. "Çabuk gelin. Size çorba hazırladım. Ringa balığı temizledim, patates de var; ayrıca sütlü lapa da yaptım. Yalnız samanların üzerinde yatmak zorundasınız – başka yatağım yok."

"Lütfen endişelenmeyin."

"Ne endişesi. Misafirlerim geldiği için çok mutluyum. Zaten bir baykuş kadar yalnızım. Evet, tam anlamıyla bir baykuş."

Ertesi sabah Mihal Samoiliç, bir kütük gibi uyuyan Kolya'yı uyandırdı.

"Kolyuşka, Kolya. Uyanma zamanı."

Dışardaki su birikintisinde alelacele elini yüzünü yıkayıp bir bardak sıcak çay içtikten sonra Kolya, sanatçı arkadaşıyla beraber yeniden göle ancak bu kez farklı bir yöne gitti. Kıyıya varıp kendilerine uygun bir yer aramaya başladıklarında gölün üzeri sabah sisiyle örtülmüştü. Kıvrımlar halinde girdap gibi dönen donuk beyaz sis kümeleri bazı yerlerde bir araya gelip sağlam bir duvar oluşturuyor, bazı yerlerde de gölün ayna gibi yüzeyinin görülebileceği parçalara bölünüyorlardı. Suyun yüzeyi son dere-

ce durgundu; bu kaygan, geniş yüzeyi kıpırdatacak en ufak bir dalga yoktu. Çoktan yükselmiş olan güneş sisin arasında gökyüzünde asılı kırmızı bir çanı andırıyordu. Işığı, soğuk ve çiy kaplı otların üzerinde milyonlarca pırlanta kıvılcımı gibi oynaşıyordu.

"Brrr, soğuk insanın içine işliyor," dedi Mihal Samoiliç boyalarını ve tuvali otların üzerine yayarken.

"Ya, oldukça soğuk."

"Yine de bugün güzel bir gün olacak. Kolyuşka, ıslak otların üzerinde böyle oturma; yoksa hastalanır ya da siyatik olursun. Şu el arabasını getirsene. Şurada, bak. Birisi unutmuş olmalı. Hayır, yanlış tarafa bakıyorsun. Biraz daha sağa, şu ağaçların yanında –"

Kolya oldukça ağır bir araba getirdi; herhalde kıyıda kanal kazan işçiler bırakmış olmalıydılar.

"Artık her şey hazır. Ben solucan ararken sen de olta kamışlarını hazırla. Burada bol miktarda solucan var. Kavanozu da getir."

Mihal Samoiliç bir kavanoz dolusu solucan getirdi. Bunlar kıvrılıp bükülerek kırmızı ve boğumlu gövdelerini kavanozun kenarına yapıştırıyorlardı. Boyalar ve fırçalar da çıkarıldı. Oltalar da yerleştirildikten sonra çizmeye başladılar...

Mihal Samoiliç ancak iki fırça vurmuştu ki kamış birisi kafasına vurmuş gibi birdenbire eğildi.

"Aha, zokayı yuttun canım! Oh, ne kadar büyük bir balık böyle!" Mihal Samoiliç heyecan içinde büyük bir tatlı su levreğini oltanın iğnesinden çıkarmaya çalışıyordu; balık patlak gözleriyle oltanın ucunda çırpınıp dururken, kırmızı solungaçlarını da iyice açıyordu.

"Kolya bak canım!"

Kolya'nın kamışı da eğilmişti. Ne yakaladığını görmek için hızlı hızlı oltayı makaraya sarmaya başladı.

"Balıklar bayağı ısırıyor – bak benimkisi iğneyi yuttu çıkaramıyorum. Bıçağı kullanmak zorunda kalacağım." Mihal Samoiliç'in elleri zaten kan içindeydi. Bu arada bir ses duyuldu:

"Mihal Samoiliç hoş geldin. Kafandaki şapkandan seni tanıdım."

Ağaçların arasından yaşlı bir bekçi elinde balık kepçesiyle onlara yaklaştı.

"Çok oldu mu geleli?"

"Dün gece geldik."

"İyi zaman seçmişsiniz."

"Niye?"

"Bütün balıklar şimdi ortaya çıktığı için tam av zamanı. On yıl öncesine kadar böyle değildi. Solucan mı kullanıyorsunuz? Onun yerine küçük balıkları takın. Burada milyonlarca var. Şimdi kepçemle toplayıp el arabasına dökeceğim. Levrekler bunları hemen kapar. Öğleye kalmaz, iki oltayla yaklaşık on kilodan fazla levrek yakalarsınız."

"Gerçekten mi?"

"Doğru söylüyorum."

Hırıltıyla soluyan yaşlı adam kıyıya indi ve kepçeyi birkaç kere daldırdıktan sonra oynaşıp duran yüzlerce gümüşi balığı el arabasına boşalttı. Kayan balıklar otların üzerine düştüler; bir süre daha kımıldadıktan sonra hareketsizleştiler.

"Kurumuşlarsa bile merak etmeyin. Levrekler ve turna balıkları nasıl olsa her şeyi yutacaklardır. Çok oburdurlar. Hey, peki torbalarınız nerede?"

"Hangi torbalar?"

"Balıklar için tabiî ki."

"Onları iple bağlarız."

"Olmaz. Size ne diyorum, on kilo balık yakalayacaksınız. Oltalarınıza yem olarak küçük balıkları takın; ben de bu arada gidip size birkaç torba getireyim."

Balıkçılar oltalarını ancak hazırlamışlardı ki uçları hemen sallanmaya başladı – büyük turna balıkları suda titreşip duruyorlar ve kıyıya çekildikten sonra da hantal vücutlarıyla toprağın üzerinde yayılıyorlardı. Balık avı olağanüstüydü. Artık bu balık avı olmaktan çıkmış hindi avına dönüşmüştü. Balıkları arka arkaya çekip oltaların iğnelerini çıkarmak zorundaydılar. Elleri kan, balçık ve yapışkan balık pullarıyla kaplanmıştı. Beklemek gerekmiyordu: Oltayı suya sallar sallamaz balık yakalanıyordu. Biraz sonra bekçi omzunda birkaç torbayla ortaya çıktı.

"Ben dememiş miydim? Bakın, gördünüz işte."

"Doğru demişsin, dostum."

"İşte torbalar da burada. Geceyi Fedosyalarda geçirmiş olmalısınız değil mi?"

"Evet, niye?"

"Torbaları düşünüyordum."

"Yalnızca torbalar için değil önerilerin için de sana bir ödeme yapacağız. İşte hepsi burada."

"Çok teşekkür ederim. Ama torbalar için ücret almayacağım. Nasıl olsa çok var. Değirmenden istediğim kadar alabiliyorum."

"Pekâlâ... Hey, Kolya oltanın başında uyudun mu yoksa?"

Kolya'nın kamışı neredeyse ikiye katlanmıştı. Makarayı sarmaya başladı. Oldukça ağırdı. Büyük bir turna balığı yakalamış olmalıyım, diye düşündü.

Oltayı suya sarkıtıp yeniden saran Kolya, balığı kıyıya taşıyıp kepçeye atıncaya kadar "işkence etti". Gerçekten oldukça ağır, siyah bir turna balığı yakalamıştı; çok uzun olmasa da kalın ve bir kütük gibi ağırdı; sadece yavru balığı değil, yavru balığı kendisinden önce yakalamış olan bir levreği de yutmuştu ancak levrek hâlâ yaşam belirtileri gösteriyordu.

"Hey, bu gerçekten büyük bir av" diye bağırdı bekçi. "Bu turna balığı ne kadar da obur! Ama nasıl oldu da levreği parçalamadı? Herhalde dişlerinin arasına denk geldi. Burada on kilodan hazla balık olduğuna kalıbımı basarım. Dikkat edin! Yoksa kaçacak!"

Kıyıdaki turna balığı kıvrıla kıvrıla göle yaklaşmıştı.

"En iyisi torbaya atıp öldürün. Başka türlü olmayacak."

Kolya turna balığını "paketledi"kten sonra Mihal Samoiliç ve bekçiyle beraber yakaladıkları balıkları toplamaya başladı. Torbanın yarısı dolmuştu bile.

"Saat kaç, koca adam?"

"Dokuzu geçiyor."

"Yani daha saat dokuz mu?"

"Size söyledim. Öğlene kadar otursanız kepçeniz bütünüyle dolar. Ama şimdi değirmene gitmek zorundayım. Torbalara gelince – "

Mihal Samoiliç cebinden biraz para çıkarıp yaşlı tanıdığına verdi.

"Çok teşekkürler. Buraya daha sık gelmelisiniz. Gerçekten, çok güzel balıklarım var. Pazar günleri o kadar kalabalık oluyor ki kımıldayacak yer bile olmuyor. Hatta hafta içi bile Moskova'dan gelen var. Tanrı hepimizi korusun!"

"Teşekkürler yaşlı adam."

Oltaya sürekli balık vurduğundan resim işi tamamen unutulmuştu; bu konudan hiç söz eden yoktu. Sürekli olarak oltanın iğnesine yem takıyorlar, hemen göle sallandırıp çekiyorlar, yakaladıkları balıkları iğneden kurtardıktan sonra oltaları yeniden göle sarkıtıyorlardı. Neredeyse, balık avlanmadığı zamanlar anormal gözüküyordu.

Öğlene doğru Mihal Samoiliç Kolya'yı gölde bırakıp, yakaladıkları balıkları eve taşımak için bir at bulmak üzere Fedosya Stepanovna'ya gitti.

Aynı gün balıkçılar, yakaladıkları balıkların yarısını yaşlı ve sevimli ev sahibelerine bıraktıktan sonra geri kalanı alıp kulübelerine döndüler.

"Mersin balığı mı?" diye sordu Saşa amcasına alaycı bir sesle.

"Hayır, hayır, turna balığı ve levrek."

"Domuz pastırması yok mu?"

Mihal Samoiliç yeğeninin şakasını anlayamadı ne yazık ki.

15. Bölüm

Yabloçkinlerde hayat her zamanki gibi devam ediyordu. On beş yaşını çoktan doldurmuş olan ailenin en büyük oğlu Nikolay Mihailiç Yabloçkin *gimnaziya*'da altıncı sınıfa geçmişti. Bu arada, Yabloçkinlerin Vasya adını verdikleri bir başka oğlu daha dünyaya gelmişti; Vasya, koyu siyah kirpiklerinin gölgelediği büyük mavi gözleriyle çok hoş bir çocuktu. Her zamanki gibi hasta ve sinirli olan Mihail Vasilyeviç bile, kendisinden beklenmeyecek bir tavır sergileyerek, herkesin gözdesi olan bu oğlanı arada sırada, Rus peri masallarındaki şeytan büyücü Kaşeyi'ninkileri andıran elleriyle okşayıp seviyordu. Sürekli babasıyla kavga halinde olan, içe dönük ve sert karakterli Kolya Yabloçkin yabanî bir varlık gibi büyümüştü. Sağlığı da iyi sayılmazdı; zayıf, çelimsiz, sıracadan mustarip olduğundan sürekli merhemler, haplar, çeşitli şifalı otların karışımlarının dolu olduğu kavanozlarla iç içe bir hayat sürüyordu. Bütün gün evde oturur, nâdiren sokağa çıkardı. Kendisini bütünüyle kitaplarına ve özgürlüğünü savunmaya adamıştı. Başarılı, son derece çalışkan bir öğrenciydi; defterleri, kitapları ise olağanüstü düzenliydi; tüm eşyaları temiz ve düzgündü, en ufak bir mürekkep lekesine rastlamak bile mümkün değildi – *gimnaziya*'daki öğrenciler onu model öğrenci olarak tanımlıyorlardı. Had safhadaki çalışkanlığı şaşkınlık yarattığından annesi Marya İvanovna oğlu için fazlasıyla kaygılıydı:

"Kolya, yürümek istemez misin? Hiç güneşe çıkmıyorsun."

"İstemem."

"Nasıl olsa ödevlerini yapman için daha zamanın var."

"Burası daha ilginç."

"En azından bahçeye çık."

"Niye? Daha önce görmedim mi?"

Oğlunun ilgisiz cevaplarından sonra annesi ısrar etmez, Kolya Yabloçkin de, yaşlı bir adam gibi masasına eğilerek derslerini ezberlemeye devam ederdi. Sınıfın birincisiydi ve davranışlarıyla da örnek öğrenciydi; okuldaki diğer çocukların kavga dövüşü, yanlış hareketleri onu hiçbir şekilde etkilemiyordu; kendisini, huzur içinde diğerlerinden ayrı tutuyordu ancak bu tür davranışlarda bulunmamasının asıl nedeni, fiziksel yapısı ve arkadaş edinmesini engelleyen sevimsiz kişiliğiydi. *Gimnaziya*'da yaygın olan müstehcen dile, şakalara ve bayağı sözlere tahammülü yoktu; bu tür şeyleri hor görüyor ve reddediyordu. Oldukça uzun boyluydu, dış görünüşü daha çok taşralı bir Yahudiyi andırıyordu: Uzun bir burun, siyah gözler, hafif pembe göz kapakları, az çok kambur sayılabilecek sırtından fırlamış kürek kemikleri, kömür kadar siyah, hafif dalgalı saçlar, bir kemancınınkiler kadar uzun ve zayıf parmaklar. Müziğe tutkundu ancak bunu başkalarıyla paylaşmayı sevmez, yalnızken dinlemeyi tercih ederdi. Babasıyla bitmek tükenmek bilmeyen kavgaları, çocukluğundan beri maruz kaldığı hakaret ve küçümsemeler, kuru ve sert bir kişiliğe sahip olmasına yol açmıştı. Arkadaşlarının çoğu onu Gevrek diye çağırırlardı ve ona yakıştırılan bu sıfat gerçeği yansıtıyordu.

Babasına tahammülü yoktu; küçük entrikaların, ikiyüzlülüğün ve sığ dünyaların hâkim olduğu okul çevresini de ideal ortam olarak kabul etmiyordu. Küçük yaşlardan itibaren tüm olumsuz gelişmeleri not tutma alışkanlığı vardı –bunları sürekli tespih taneleri gibi sayardı– ve hayat onun gözünde bir tımarhaneyi andırıyordu. Ailesinden edindiği ancak sonradan kendisinin daha da geliştirdiği yoğun okuma alışkanlığı onun bu eleştirel bakışını daha da güçlendirmişti. Kolya Yabloçkin'in arkadaşları arasında, toplumsal yaşamı ciddî şekilde araştırmaya başlamış, kalın kitaplar okuyan ve hatta bazen soğan kabuğundan yapılan kâğıda basılmış yasadışı edebiyatla da ilgilenen yaşça kendisinden daha büyük oğlanlar da vardı. Bu taslak makalelerin basılı olduğu kâğıtlar ufalanıncaya kadar defalarca okunurdu.

Üniversite çevrelerinde ve *gimnaziya*'da da daha üst sınıftaki öğrenciler arasında Marksistlerle Narodnikler arasındaki tartışmalar iyice alevlenmişti; genç kadınlar ve erkekler, heyecandan,

öfkeden alev alev yanan yüzleriyle büyük bir mücadele içerisindeydiler; bunlardan bazıları ise başkalarının aklının ucundan bile geçmeyecek bir hayat yaşıyorlardı. Kolya Yabloçkin'in sınıfında da, henüz son derece bilgisiz olsalar da bağımsız öğrenci grupları oluşmaya başlamıştı. Pisarev, Çernişevski ve Dobrolyubov okuyorlar, "hayatın anlamı", klasik eğitim, "kadın sorunu", materyalizm hakkında makaleler yazıyorlardı. Çar rejimini hedef alan radikal eleştiriler giderek artıyordu. Böyle bir ortamda Rus edebiyatı da özel bir anlam ve önem kazanmıştı.

Kolya Yabloçkin kendisini Henry Thomas Buckle ve John William Draper'ın kitaplarına vermişti, Pisarev de okuyordu. Pisarev'in "rasyonel egoizm"i, Puşkin'i herkesle fazla dost olduğu için sert bir dille itham etmesi, Bazarov'u* savunması, Ludwig Büchner'in materyalizmini hararetle desteklemesi, bir işe yaramayanları, kötü niyetlileri, lordları ve efendileri gençliğinin verdiği öfkeli bir gururla yerden yere vurması hoşuna gidiyordu.

Nikolay Yabloçkin bu son derece uzmanlaşmış dünyaya Titus Livius, Sallust ve Homer'i ezberlemesini sağlayan bir inatçılıkla dalmıştı. Büyük bir derinlikle adım adım ilerleyerek geleceğe gidiyor, her geçen gün yeni ciltleri sayfa sayfa yutarak yol alıyordu. Daha yumuşak olan muhalif edebiyat da elden ele dolaşmaktaydı. Eve getirdiği bu tür kitaplardan birisi de *Gostomsil'den Günümüze Tarih*'ti. O ve Manya kitabı ezberlemişler, Kolya satırların altında yatan mesajı da kavrayabilmişti:

Başka halkların taşları üzerinde
Yürümeye kalkışmak ayağı kaydırır.
Ancak çevremizde olup bitenler için
Dilimizi tutmak gerekir.

Saltikov-Shchedrin'in eserlerini kopyalamışlardı; Kolya Yabloçkin için bu yazarın *Bir Kentin Tarihi* kitabı Aleksei Tolstoy'un *Tarih*'iyle beraber, Karamzin'in kendinden geçmiş sevinç gösterilerinden, Sergey Solovyov'un ya da yarı resmî tarihçiler Zabellin ve Kostomarov'un ılımlı rasyonalist özürlerinden çok farklı bir görüntü ortaya koyarak "Rusya İmparatorluğu"nun perde

* Bazarov için sözlüğe *bkz.*

arkasını gözler önüne seriyordu. Kolya Yabloçkin genel olarak tarihten büyülenmişti ve gerçek tarihin, görünüşü, hali tavrı eski zamanların kurnaz bir Moskovitini andıran son derece yetenekli profesör Vasili Klyuçevski'nin eserleri de dahil olmak üzere her fırsatta önünüze sürülen resmî belgelerde anlatılanlardan oldukça farklı olduğunu anlamıştı.

Birgün Kolya Yabloçkin eve Leo Tolstoy'un *Hakikat*'inin el-yazısıyla yazılmış bir kopyasını getirdi. O ve Manya, lambanın ışığında kitabı yüksek sesle okumaya başladılar:

"Ve Meryem'in karnı şişti... Joseph'e gelince iyi adamdı..."

"Kolya 'karnı şiş' ne demek?"

"Hamile anlamında"

"Ama niye?" (Manya on dört yaşında olmasına rağmen bu konularda bilgisizdi).

"Daha sonra bu konuları kendi kendine öğreneceksin."

"Ama niye şimdi anlatmıyorsun?"

"Henüz yaşın müsait değil."

"Bana öyle geliyor ki –"

"Kızma kız kardeşim... Hadi gel, biraz daha okuyalım –"

Ve böylece okumayı sürdürdüler. Kolya Yabloçkin çoktan dinle ilişkisini kesmiş, onun etkisi altında Manya da öyle davranmıştı. Tolstoy'un yazılarının olağanüstü basit , ağdalı olmayan üslubu, Kilise'nin aksine İncil'in hikâyesini günlük yaşamın bir parçasıymış gibi anlatması, kitabı baştan sona ilginç kılmıştı ve bu son derece güzel bir elyazısıyla, büyük bir emek sarf edilerek kopya edilmiş metni okumak çocuklar için büyük bir keyifti.

Kolya Yabloçkin'e Çernişevski'nin *Nasıl Yapmalı*? eserini okuması tavsiye edilmişti. Kendisini "büyük bir Rus akademisyen ve eleştirmen" olarak tanımlayan Kolya kitabı çok beğenmiş, Manya'nın ise henüz bu yazıları anlayamayacak kadar küçük olduğuna kanaat getirmişti. Kitabı okumak için odasına kapanan Kolya'nın önünde yeni bir dünya açılmıştı. Hayat onun için şöyle bir hal almıştı: Ormanın ne kadar derinliklerine dalarsanız, o kadar çok odun bulursunuz. Kolya Yabloçkin sosyalist fikirlerle de belli ölçüde tanışmış, Plehanov ve Lenin'in adlarını duymuştu. Marksistler, Narodnikler, çeşitli partiler, yasadışı ede-

biyat – tümü de bulanık bir sudaymışçasına gözlerinin önünde yüzüp duruyordu. Acımasız devrimci eleştiriciliğin sertliği ve kararlılığının etkisi altındaydı; bu hareketin ciddiliği, gizliliği ve tehlikeleri de çekici geliyordu.

Kolya Yabloçkin evde öğrenci toplantılarında ve işçi çevrelerinde olup bitenleri de anlatıyordu – dilden dile dolaşan öğrenci şarkıları gençler arasında son derece popülerdi. Kolya ve Manya sofada oturup bu şarkıları mırıldanmaktaydılar:

Nasıl da bizim general Kelegels
Tüm jandarmaları topladı;
Hey siz mavi üniformalılar,
Arayın tüm katları!
Katları aradılar
Ancak "Sicilyalı"yı bulamadılar.

Başka şarkılar da söylüyorlardı: "Başkent Moskova'ya yakın gürültülü bir semt var"; ve de "Aristo, Yunanistan'ın bilge filozofu"; Yazkov'un "Çok uzak diyarlardan..." ve daha onlarca alaycı, meydan okuyan ya da ayaklarının yaşam okyanusuna girdiğini hissederken mücadele için yanan genç öğrencilerin hüzünlü şarkıları art arda sıralanıyordu.

Böylece, çarın ve vatanın sâdık hizmetçisi, kilisenin ve azizlerinin mümini olan Mihail Vasilyeviç'in evine, çarın devletinin kökünü kazımak için büyük çaba harcayan bozgunculuk sızmıştı. Bu kötülüklerin merkezi ise, ayrı bir dünyanın egemen olduğu Kolya Yabloçkin'in odasıydı. Kızlar Manya ve Saşa "çocuk odası"nda uyuyorlardı; Kolya Yabloçkin'in kendi odası ve yatak yerine de büyük bir sedir vardı; camlı kapıların arkasında ise sadece sırtlarının görülebildiği sayısız ciddî kitabın dizili olduğu kütüphane yer alıyordu; yatağın baş ucundaki küçük dolaba da küçük ilâç kavanozları ve ufak şişeler konulmuştu. Kahverengi panjurlu iki büyük pencere arasında, güzel günler gördüğü belli olan bir yazı masası göze çarpıyordu. Üzerinde bir lamba, bir mürekkep hokkası ve düzenli bir biçimde sıralanmış kitaplar bulunuyordu. Kolya Yabloçkin odasının kapısını kilitliyordu – kullandığı anahtar oldukça büyük olduğundan cepte taşımaya pek uygun değildi.

Ev ahalisinden sadece Manya'nın odaya girme izni vardı; Mihail Vasilyeviç'e gelince, koridordan geçerken oğlunun odasının kilitli kapısına kalın kaşlarının altından tehditkâr bakışlar fırlatmaktan geri kalmıyordu.

Sanki Kolya Yabloçkin'in odasındaki hava bile özeldi: Marya İvanovna'nın odası parfüm, kocasının çalışma odası ilâç, "çocukların odası" ise temiz, beyaz çarşaf kokuyordu; koridoru kürk ve eski elbiselerin saklandığı dolaptan yayılan naftalin kokusu kaplamıştı. Her zaman iyi ısıtılan banyo ise gazyağı ve hamamböceği kokuyordu; iri, siyah cinsinden olan bu hamamböcekleri bıyıklarını sallayarak duvarlarda geziniyorlardı. Hizmetçiye göre hamamböcekleri uğurdu ya da yangın tehlikesinin habercisiydi.

Kolya Yabloçkin'in odasında ise çizme, deri kitap ciltleri ve arşivlerin depolarını andıran, tozlu eski kâğıt kokularının iç içe geçtiği bir koku hissediliyordu. Kolya bir kaledeymişçesine sürekli odasına kapanmıştı; sadece akşam yemeği için oradan çıkıyor, yemeğini de çarçabuk ve suratsız bir ifadeyle yiyip hemen masadan kalkıyordu. Evde baba ile oğul arasındaki nefretin yarattığı gerginlik nedeniyle masada diğerleri de sessiz olurdu. Zaten Kolya yemeğini aceleyle yiyip ortadan kaybolacak ve yeniden kitaplarına gömülecekti. Sadece babası olmadığı zamanlarda nâdiren oturma odasına geçip kızkardeşleriyle oynardı. Bu oyunlar, aynalı makyaj masasının altına yerleştirilen dokuz kuka oyunu ya da küçük, renkli kemik disklerden oluşan ve bu disklerin küçük tahta bir kaba düşmeleri için üzerlerine daha büyük bir diskle bastırıldığı parmak kuvvetiyle disk fırlatma oyunuydu.

Ön giriş kapısındaki pirinç çan çalındığında çocuklar merdivenlere koşup tırabzanın aralıklarından kimin geldiğini görmeye çalışırlardı. Çocukların özellikle ilgisini çeken iki kişi vardı; bunlardan biri kısa boylu, dedikodu yapmayı seven çenebaz bir kadın olan uzaktan akrabaları Lipa Teyze'ydi. Bu kadın kapıda görünür görünmez çocuklar "Lipa, Lipa, Cüce Hanım!" diye bağırıp merdivenlerden kaçışırlardı. Ona karşı nefretlerini böyle dile getiriyorlardı. Mahallenin rahibi, müphem dinciliğin etkisi altındaki kızkardeşleri Sonya'yı ziyarete geldiğinde de – rahip, henüz küçük bile olsa bu kızın ruhsal dünyasına hayrandı – Kol-

ya ve Manya olanca güçleriyle avaz avaz bağıracaklardı: "Peder, peder!". Cübbeli, saygın zat da bu sesler üzerine kafasını kaldırıp ipek kıyafetini hışırdatarak, yüzünde iyi ayarlanmış yaslı bir ifade ve yarı kapalı gözleriyle gece gizlice gelen bir hırsız gibi "çocukların odası"na girecekti. Bu papazdan gerçekten nefret ettiklerinden ziyaretini çekilmez kılmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. Ancak peder yine de ısrarla geliyor, sadece tehlike bölgesinden bir an önce geçmeye çalışıyordu.

Arada sırada Kolya Yabloçkin'in *gimnaziya*'dan iki arkadaşı da ziyaretlerine geliyordu; bunlar Valdimir ve Lev adlı Kunitsa kardeşlerdi. Beyaz Rusya'dan gelme bu iki delikanlı, yiyecek bir şeyleri olmadığından bir süre Yabloçkinlere sığınmışlardı. Bir toprak sahibinin gayrimenkullerinin yöneticisi olan babaları bir gece yolda köylülerin mi yoksa eşkıyaların mı işlediği bilinmeyen bir cinayete kurban gitmişti; bu acıya dayanamayarak çıldıran anneleri de suya atlayıp intihar etmişti; anne-babalarını yitiren iki oğlan kardeşe Moskova'daki akrabaları sahip çıkmış, çocukların *gimnaziya*'da bursla okumalarını sağlamışlardı. Erken yaşta büyük acılarla karşılaşmış olan oğlanlar hayatın zorluklarını çok iyi bilmelerine rağmen yine de neşeli ve alaycıydılar. Ne Tanrı'ya ne Şeytan'a inanmakta, dünyada sevmedikleri ya da sivri dillerine hedef olan ne varsa yerden yere vurmaktaydılar.

Yakışıklı değillerdi, yüzleri son derece solgundu; kaşları yoktu, kirpikleri bile sarıydı. Vladimir adlı büyük oğlan (Volodya olarak çağrılırdı) uzun boylu ve yapılı bir delikanlıydı; yüzü serçe yumurtası gibi çillerle kaplıydı; Lev adındaki küçük kardeş ise kısa boylu ve kamburdu; Çinlilerinkini andıran küçük, çekik gözleri vardı; özellikle de bir şeyden rahatsız olduğunda alt dudağı sarkardı. Sivri dilli Kunitsa kardeşler, düşüncelerini mütevazı bir biçimde dile getirmekten hoşlanmazlardı; tersine, sözlü münasebetsizliklerini meydan okurcasına sergilemekten büyük bir zevk duyarlardı.

Delikanlılık çağına gelince her şeyi aşırı derecede basitleştiren bir yaklaşımla düz ve radikal bir biçimde çözümlediler; olguları aşırı basitleştirmeyi tam bir tutarlılık olarak görüyorlardı. Sokaklardaki hayatın bu keskin havasını Yabloçkinlerin evine de

taşımışlardı. Marya İvanovna doğrusu onlardan biraz çekiniyordu. Manya ise bu oğlanlara hayrandı; özellikle de gülmeleri, tam ne dediklerini anlamasa bile söyledikleri ilgisini çekiyordu. Kolya Yabloçkin bu iki kardeşi arkadaş olarak benimsemişti; ancak kızkardeşi yanlarındayken ağızlarından bazı münasebetsiz sözler kaçırmamaları için dikkat ediyordu.

Kısacası Kunitsa kardeşler neşeli bir çiftti; özellikle de, gergin insanların, ilaçların, hastalıkların, sessizliğin ve aile için düzensizliğin egemen olduğu Yabloşçkinlerin evinde kahkahaları ilginç bir ortam yaratıyordu.

"Evet Nikolay! Kıçın sandalyeye yapışmış galiba. Ha, ha, ha." Volodya Kunitsa'ydı bu sözleri söyleyen. "Hadi gel! Dışarı çıkalım! Gidip kayıkla biraz dolaşalım–"

"Daha okumam gereken yirmi sayfa var."

"'Okumalıyım', 'şunu yapmalıyım', 'bunu yapmalıyım'!" Volodya dalga geçmeye başlamıştı. "Bu emirleri sana kim veriyor, Allah aşkına? Yoksa Tanrı'dan sana vahiy mi geliyor?"

"Kendi kararım."

"Kendi kararınsa fikrini değiştirebilirsin. Sen insan mısın yoksa makine mi?" Volodya Kolya Yabloçkin'i sıska omuzlarından tutup sarsmaya başladı. "Senin kafan karışık, peksimet kılıklı! Gevrek! Biliyor musun Nikolay, sana sosyalizmden çok manastır yakışır; böylece oturup hayatının sonuna kadar *Chetyi Minei*'yi* okursun. Vücudundaki eti keşişlerin taktıkları zincirle öldürüp – senin gibi kupkuru, suyu çekmiş, kemik üzerinde eti olmayan birisinden yaşlı bir münzevi çıkarılabilir – böylece olağanüstü güçlere de sahip olursun – böylece çürümüş, kokmuş vücudundan pis kokular da yayılmaz... Ne dersin ha? Bir yerde yanlış yapmadın mı, hamamböceği arkadaşım. Belki de yanlış kapıyı çalıyorsun–"

"Kes artık bu saçmalıkları, Vladimir–"

"Saçmalamıyorum. Sana bakıyorum da iyi besleniyorsun ancak kuvvetli değilsin. Temiz giysiler giyiyorsun. İstediğin kitapları alabiliyorsun. O halde işçi sınıfının sosyalizminden sana ne?

* İncil hikâyeleri, azizlerin yaşamları ve daha pek çok dinsel yazıdan oluşan koleksiyon.

Senin ne işin var onlarla? Gerçek hayatı bilmiyorsun – genç yaşta bir yaşlı gibisin, tam bir kitap kurdu. İşçilerin böyle senin gibi sıska adamlara ihtiyacı mı var sanıyorsun?"

"Vladimir, artık çeneni kapasan iyi olur. Sorunu ciddî bir şekilde tartışacak kapasitede değilsin, ben de zamanımı böyle alaycı sözler dinleyerek boşa harcamak istemiyorum. Daha verimli işlerle uğraşmayı tercih ederim."

"Oh Beni... Beni... çıldırtıyorsun. Sen beni öldüreceksin. Sen 'çok ciddi', 'çok akıllı' birisin Kolya, ama acaba gerçekten öyle misin? Şimdi Sparrow Tepeleri'ne gidiyor muyuz, gitmiyor muyuz? Sana soruyorum: Evet mi hayır mı? Lütfen diyalektik laf kalabalığını bırak ve net bir cevap ver. Gelmeyeceksen Lyovka ve ben başka birini bulabiliriz; nasıl olsa bu dünyada eğlenmek için can atan bir sürü adam var. Bu arada sen de burada kuluçkaya otursun; ama dikkat et basur olmayasın."

Kunitsa kardeşlerin büyük olanı kepini giymişti bile. Kepini başında şöyle arka doğru itişi pervasız, lakayt görüntüsünü tamamlıyordu.

"Tamam, sizin dediğiniz olsun –" dedi Kolya Yabloçkin sandalyesinden istemeye istemeye kalkarak.

"Sakın bizim için büyük bir fedakârlıkta bulunduğunu düşünme – gelmek istemiyorsan gelme. Hele eğer gelip de sonradan sızlanmaya başlayacaksan hiç gelme – Lyovka ve ben cenaze merasimi korosunda şarkı söylemiyoruz ayrıca cenaze törenlerini de hiç sevmeyiz." Vladimir cenazelerde okunan bir ilahiyi taklit etmeye başlamıştı: "Ben çürümüş bir kuzuyum –"

"Manya'yı da çağır. Niye böyle sürekli evde oturuyor?" O zamana kadar hiç konuşmayan Lyova'ydı bunu söyleyen.

"Tamam."

Üçü ağır adımlarla Kolya'nın odasından çıktılar.

"Manya bizimle kayık gezisine ne dersin? Sparrow Tepeleri'ne gidiyoruz."

"Hemen geliyorum. Gidip üstüme bir şal alayım."

O sırada konuşmaları ve ayak seslerini duyan Marya İvanovna koşup geldi. Kayıkla gezme planlarını duyunca Kunitsa kardeşlerin büyüğüne döndü.

"Vladimir Sergeyiç, çocuklarımı boğmazsın umarım. Korkuyorum doğrusu –"

"Ha, ha, ha! Biz küçücükken Beyaz Rusya'da sal kullanırdık. Keresteleri yan yana koyar kütükleri de kürek olarak kullanırdık. Merak etmeyin, kıymetli çocuklarınızı sağ salim teslim ederiz."

"Ne olur, suda fazla oyalanmayın." diye devam etti Marya İvanovna.

"Sızlanmayı bırak anne. Kayıkla gezeceğiz, kanlı bir savaşa gitmiyoruz." Annesine dişlerini sıkarak konuşan Kolya Yabloçkin arkadaşlarının önünde fazla üstüne titrenen, anasının kuzusu bir çocuk gibi görünmeyi sevmezdi.

Dördü birden Polyanka Caddesi'ni, Yakimanka'yı geçip nehrin kenarındaki Kırım Köprüsü'ne ulaştılar. Oldukça dik basamakları indikten sonra kayıkların bulunduğu yere vardılar. Kolya ve Manya çok korkuyorlardı; suyla araları pek iyi değildi, kayık sallandığında ters döneceğini sanıyorlardı. Kunitsalar ise tersine evde oturur gibi rahatça hareket ediyorlar, kayığın dengesinin bozulmaması için bacaklarını kullanıyorlardı; bazen kürekleri kullanıp birbirlerine su sıçratarak, soytarılık da yapmaktaydılar.

"Dümeni sancak tarafına çevir."

"Tamam kaptan çevirdim."

Hızlı hızlı suya vurulan küreklerle kayık nehir boyunca süratle ilerliyordu. Sol kıyıda Bromley tesisi, sağda ise Butikov fabrikası bulunuyordu; ayrıca boş araziler, banliyölerdeki evlerin bahçeleri, Neskuşni Bahçeleri'nin sık ağaçları arasından belli belirsiz seçilebilen yazlık bir evin beyaz sütunları göze çarpıyordu; ormanlarla kaplı Sparrow Tepeleri de uzaktan mavi görünüyordu. Küçük parlak su böcekleri etrafta uçuşmaktaydı. Havada balık ve nehirden gelen çamur kokusu vardı. Suları yararak ilerleyen kayığın iki tarafına vuran suların boğuk şıpırtısı duyuluyordu. Sandalın arkasındaki su, parlak ve düz bir çizgiyle yarılarak oynaşıp duruyor, uzun bir süre yılan gibi kıvrılıyor, durgun Moskova Nehri'ne karanlık çökerken kendi izini bırakıyordu.

"Niye sessizsiniz? Gören de sağır dilsiz sanacak," diye bağırdı Vladimir, küreği geniş ve uygun bir açıyla suya daldırmak için vücudunu arkaya doğru eğerken. "Lyova, haydi!"

Volga Nehri'nde ilerlerken
Niz-ni No-ongo-rod'dan inerken
Bizim gü-ü-zel kayığımız
Bir o-o-k gi-bi fır-lar gi-der

Yüksek perdeden titrek ve çatallaşmış bir sesle söylenen nakarat mavi gökyüzünde çınladı:

Bir o-o-k gi-bi fır-lar gi-der

Şarkı güzeldi. Yumuşak ve biraz da hüzünlü bir ses tonuyla söylenecek bir şarkıydı. Tam da bu nedenlerden dolayı, yani yumuşak ve hüzünlü olduğu için Kunitsaların seveceği türden değildi. Zaten onlar da Volga'yla ilgili bu eski şarkıyı değiştirdiler; Volodya Kunitsa çizmesiyle yere vurarak şarkı söylemeye başladı.

Prens Oranski atla dolaşmaya çıktı
Po Nehri boyunca
O, o-o, o-o,
Po Nehri boyunca.
Ve astraganlı bir hanımefendiye
İltifat etti
O, o-o, o-o
İltifat etti.

Aristo, Roma'daki Papa, Julius Sezar, İlyas Peygamber ve daha bir dizi mısrayı söyledikten sonra yeni bestelenmiş bir şarkının son mısralarını da repertuarına ekledi:

Rus hükümeti
Bir ferman yayımladı
Dı-dı-dı-dı
Bir ferman yayımladı
Yaşadığımız topraklara
Sürgün edileceğimize dair.
İr-ir-ir-ir.
Sürgün edileceğimize dair.
Bu ferman bizi

Hiç şaşırtmadı.
Dı-dı-dı-dı.
Rus hükümetine
Yumruklarımızı göstereceğiz.
İz-iz-iz-iz.
Yumruklarımızı göstereceğiz.

Sesler kesildi. Kayık suda küçük dalgalar yaratarak ilerliyordu.

"Ne düşünüyorsun Kolya? Sence yakında devrim olacak mı?"

"Bilmem. Ama er ya da geç olacağı kesin."

"Peki kim yapacak bu devrimi? Öğrenciler mi?"

"İşçiler, köylüler ve de soylu sınıftan olmayan öğrenciler."

"Sen köylüyü tanımıyorsun. Çar aşkına kafanı kör baltayla keser. Sana öyle bir sosyalist düzen kurar ki kıçını bile kurtaramazsın – pardon Manya – yani seni yok ederler, demek istiyorum. Centilmenlerin kitaplarını okuyarak yargıda bulunuyorsun. Oh'lar Ah'lar. 'Oh, sevgili halk! Acı çeken, zavallı halk'. Oysa köylü açgözlüdür. Mal düşkünü vahşi bir hayvan, bir ayyaştır. Yaltaklanan bir köpek gibi Tanrı'ya ve kamçısını yaladığı Çar'a tapar. Üstelik ülkemizde de bu kesim çoğunluğu oluşturuyor. Bu konu hakkında çok kafa patlattım. 'Halk'a tapan Narodniklerin duygusal aptallar olduğu, iki kere ikinin dört etmesi kadar aşikâr. Pişman soylular acı çeken halkın önünde adak olarak gördükleri bir kandil yakıyorlar. Bunlarla daha uzağa gidilemez. Ama işçiler başka – onların hamuru farklı. Ancak onlardan da çok az var. Sorun bu."

"Köylülerin tümünü çarın adamı sayamazsın. Fransız Devrimi'ni düşünsene. Köylülerin tümü Vendée'yi mi destekledi, ha? 'Çar'a sâdık olduklarını' söylüyorsun. Ya Stenka Razin? Ya Pugaçov?* Ya 1861'den önceki köylü isyanları?** Köylüler ayaklanacak. Birilerinin de onlara önder olması gerekiyor. İşçi sınıfı bu liderlik rolünü üstlenecek – yani kanımca, Marksistler böyle bir çözüm öneriyor. Bu konuda bazı şeyler okudum ama doğrusunu söylemek gerekirse hiçbir şey anlamadım. Onların yazılarında

* On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda köylü isyanlarının liderleri.
** Kölelerin azat edildiği yıl.

yasadışı yayınlara ve Batı Avrupa'daki eğilimlere o kadar çok gönderme var ki, ne demek istediklerini kavrayamıyorum."

"Peki sen devrime katılacak mısın?"

"Daha fazla bilgi sahibi olursam evet."

"Ne zaman? Yakında mı?"

"Tavrımı belirleyince onlara katılacağım. Okuduğumda sadece bir sözcük yığını görüyorum. Oysa bunları ayrıntılarıyla çözümlemem gerekiyor."

"Eğilimin ne?"

"Şey, bir kere liberaller kesinlikle değil. Nekrasov onların duruşunu çok iyi özetledi zaten:

Ama bir bak – bizim Mirabeau
Sarhoş Gavrila'nın
Sakalını çekiştiriyor
Buruşuk gömlek dantelleri için."

"Bu beyefendilere kesinlikle tahammülüm yok. Narodnikler'e gelince, onlar da bana Eski İnananlar'ı çağrıştırıyor. Mantıktan çok duygu var. Onların duygusal aptallar olduklarına ilişkin sözlerinde kısmen haklısın. Ayrıca gizli bir Slavcılık da sezinliyorum ki, bu tür şeylere hiç tahammülüm yoktur. Marksistler ise tutarlı, eğitimli ve devrimci bir kitle. Son zamanlarda aralarında görüş ayrılıkları baş göstermesine rağmen... Ama onların da düşüncelerini tam kavrayabilmiş değilim – bilmiyorsam bilmiyorum."

"Molotzov'un yerinde Margo bana İlyiç'e ait bir sürü "Halkın Dostları Kimdir'... broşürleri ele geçirdiklerini söyledi... Bunun nâdir bir broşür olduğu konuşuluyor. Duydun mu bu olayı?"

"Yok, ilk defa duyuyorum. Ne yazıyormuş içinde?"

"Margo kardeşlerinin neler söylediklerini bize aktardı; gerçekten de Narodnikler'i iyice eziyorlar. Tüm *i*'lerin üzerine noktalarını koyduklarını belirtiyorlar; yani yasal basındaki yazılardan oldukça farklı."

"Keşke şu broşürlerden bize de getirseydin."

"Çok geç. Yalnızca bir günlüğüne verilmişti çünkü."

"Kahretsin. Ne kötü! Yani hepsi gitti mi?"

"Evet galiba öyle."

"Yaşayalım, görelim. *Qui vivra – verra* [Yaşayan görür]."

"Bak gördün mü Lyovka! Nikolay Fransızca konuşmaya başlamış bile. Derdin ne, bizi etkilemek mi?"

"Sadece denk geldiği için söyledim."

"Baksana. Her cümlesi *ceteris paribus, mutatis mutandis, sit venia verbo, feci quod potui, errae humanum est* vb.'yle biten şu soytarıları andırıyorsun. Bu tür insanların suratlarını dağıtma hakkımın olmasını çok isterdim."

"Niye?"

"Niye olduğunu söyledim. İnsan gibi konuş! Bir de demokrat geçiniyorsun..."

"Kolya" diye söze karıştı Manya, "Biliyor musun, söylediklerinizden hiçbir şey anlamıyorum. Tam Tolstoy'un "şiş karınlı"sı gibi."

"Bu da ne demek böyle?" Kunitsa kardeşler başlarını Manya'ya doğru çevirip kulak kesilmişlerdi.

"Kolya bana nasıl hamile kalındığını anlatmıyor."

İki kardeş, faltaşı gibi açılmış gözlerle birbirlerine bakıp kahkahalarla gülmeye başladılar.

"Yani çocukların nereden geldiğini hala bilmiyor musun?" Vladimir gülmeye devam ediyordu. "Hey Lyova! Kızkardeşimiz Marusya daha beş yıl önce bunları biliyordu değil mi? Senin yaşın kaç – On dört mü? On beş mi? Neyse! İstersen biz sana anlatırız–"

"Bu konuyu kapatın, Vladimir," dedi Kolya sertçe; Kunitsalara öfkeyle bakıyordu. "Manya'yı bu konularda 'aydınlatmak'tan vazgeçmeniz gerektiğini ilk ve son kez söylüyorum. Bu çok ciddi. Hatta ciddiden de öte."

Birden gergin bir sessizlik ortalığı kapladı. Manya tatlı bakışlarıyla şaşkın bir halde önce abisine sonra arkadaşlarına baktı; ortada, onların yardımı olmadan çözmesi gerektiği bir sır olduğunu anlamıştı.

"Neyse," dedi Vladimir, "hava kararıyor. Geri dönme vakti geldi. Zamanı iyi geçirmek lazım."

Ve bir şarkı tutturdu.

Aziz Tanrı nehirde gidiyordu
Aleluya'yı mırıldanarak

Küreklere tüm kuvvetiyle asıldığı için kayık nehirde ok gibi ilerliyordu; kayığın arkasındaki su gittikçe daha derin yarılıyor, kıyılar önlerinden çabuk çabuk akıp gidiyor, gözden kayboluyordu...

"Doğrusunu söylemek gerekirse açlıktan ölüyorum."

"Bize gidelim."

"Zaten bunu yapmak zorundayız; Marya İvanovna'ya sizi ellerimle eve teslim edeceğime dair söz verdim, hatta neredeyse kâğıt imzalayacaktım..."

"Bırak şimdi bunları."

"Hayır bırakamam, benim için önemli. Hem her defasında da lütfen horozlanma. Sadece şaka yapıyorum. Sen de her şeyi hemen ciddiye alıyorsun."

Yabloçkinlerin evine vardıklarında hepsi yorgun ve açtı. Baharın kokularıyla dolu temiz hava başlarını döndürmüş, iştâhlarını da iyice açmıştı. Aslına bakılırsa, Kunitsa kardeşler aç olduklarında midelerini sınırsızca genişletmekten kaçınmazlardı.

"Hepiniz sağ salim döndünüz demek." Marya İvanovna onları neşeyle karşıladı.

"Hepimiz sağız. Kaybolan, kırıp dökülen bir şey de yok. Bacaklar, kollar sayılmıştır." Vladimir selam verirken bir yandan da rapor vermeyi ihmal etmiyordu.

"O halde gelin, haydi masaya oturun."

"Çok iyi olur, Marya İvanovna. Doğrusunu söylemek gerekirse, biraz bayağıca olacak ama kurt gibi açız. Yani bir sığırı her şeyiyle yiyebiliriz; dişleri, boynuzları her şeyi..."

"Tamam, yeter kendinize iftira ettiğiniz. Gidin yiyin. Ancak önce ellerinizi yıkayın! Herhalde bunu yapacak kadar sabrınız var!"

Gençlerin çeneleri ve dişleri hızlı hızlı hareket ediyordu. Marya İvanovna "Vahşi hayvanlar besleniyor." diyerek dalga geçiyordu; bu arada Kolya ve Manya'nın asık suratla masada

oturmak yerine, onlarla beraber neşeyle yemek yemeleri hoşuna gitmişti.

"Marya İvanovna, sana müteşekkiriz. Dünyevî nimetlerle bizleri doyurduğun için."

"Lütfen alay etmeyin."

"Asla. Aklımın ucundan bile böyle bir şey geçmez. Biraz daha çay alabilir miyim? Limon da var mı?"

"Tabiî. Demli mi olsun?"

"Nasıl anladın?"

"Tatlı da yiyin. İşte kiraz reçeli. Lütfen çekinmeyin."

"Çekindiğimiz için daha önce hiç suçlanmadık, Marya İvanovna. Ha, ha, ha." Vladimir gürültülü bir biçimde bu sözleri söylerken bir yandan da çayları arka arkaya dikmekle meşguldü.

"Manya, ne dersin, bir şeyler çalalım mı?" diye sordu Lyova. "Cevabın evetse, bir koşu eve gidip, kemanımı getireyim. Yoksa yorgun musun?"

"Zevkle çalarım, Lyova. Bu arada ben de biraz uzanıp dinlenirim."

Lyova kemanını almak için eve gitti. Manya da yatağına uzanıp dinlendi.

"Yorgun musun kızım?" diye sordu Marya İvanovna kızının yanına gelerek. "Fazla yorulmaman gerekiyor. Tıpkı bana benziyorsun, sürünsen bile pes etmiyorsun."

O sıralarda Marya İvanovna anjin ve agorafobiden mustaripti; caddelerden, meydanlardan, geniş boşluklardan ve yüksek merdivenlerden korkuyordu; böyle durumlarda başı dönüyor, kalabalığın ortasında bayılıp düşebiliyordu. Dışarda birkaç adım yürümek zorunda kalsa körler gibi duvarlara tutunarak ilerliyordu. Bu korkularını çocuklarına da aktarmış olduğundan, onların da caddede karşıdan karşıya geçerken kendisi kadar eziyet çektiklerini sanıyordu. Bu nedenle sürekli çocukları hakkında endişeliydi; onlar dışardayken her tür kaza ihtimali aklına geliyor, bir saniye bile huzur bulamıyordu. Bu durumda çocuklar da tabiî ki anneleri için kaygılanıyorlardı: Bir keresinde doktorun ısrarlarıyla yazı geçirmek üzere Kırım'a gidince, ondan haber alıncaya kadar bütün gün endişe içinde beklemişler, güneyin güneşinin

etkisiyle tatilden sağlıklı, yanmış bir ten ve oldukça iyileşmiş bir vaziyette dönünce sevinçten havalara uçmuşlardı. Annelerini o kadar seviyorlardı ki, Kırım'dan getirdiği deniz kabukları kızlar için âdeta birer kutsal hazine değerindeydi.

Lyova koşarak geri geldi. Kolunun altında kemanıyla müzik notalarının bulunduğu siyah yuvarlak bir çanta vardı. Kemanını kutusundan çıkarıp, aynada kendisine çekidüzen vermek için uzun süre koridorda oyalandı. Sonra, bir tutam kızıl-sarımtırak perçem göze çarptığı alnından ter damlayarak oturma odasına (piyanonun bulunduğu, aynı zamanda yemek odası olarak kullanılan oda) girdi.

"Evet hazırım Manya. Ne çalalım? Brahms'a ne dersin?"

"Hangi parçasını? Brahms'ı pek iyi bilmem de."

"Macar danslarına ne dersin?"

"Tamam."

Lyova küçük bir cüce gibi piyanonun yanında durdu. Ancak ilk ezgiler duyulur duyulmaz yüzü değişti: Yanakları kızardı, gözlerinde esinlenmiş bir ifade belirdi, kaşları da küçük ter damlacıklarıyla kaplanmıştı. Sanki o anda başkalarının bilmediğini bilen, başkalarının hissetmediğini hisseden, başkalarının duymadığı ya da görmediği şeyleri duyan ya da gören özel bir kişiliğe bürünmüştü. Parmakları ve elleri şeytanî bir hızla hareket etmekteydi. Vücudu, bilinmeyen bir gücün etkisi altına girmiş gibi büzülmüştü; bu güç sanki insafına kalan bu vücudu istediği gibi şekillendiriyor, sallıyor, onunla oynuyordu. Yüzü bazen bembeyaz bazen de kıpkırmızı kesiliyor sonra kabarcıklarla kaplanıyordu. Başından ayak parmağına kadar titrediğini hissedebiliyordunuz. Aynı zamanda kolu da çılgıncasına hareket ediyor, kemanının yayından şimşek hızıyla tutku dolu danslardan oluşan ses kasırgası uçuşup duruyordu.

Manya onu hayranlıkla seyrediyordu. Müzik onu da esir almış, vücudunu ve ruhunu sarıp sarmalamış, Lyova'nın heyecanı ona da bulaşmıştı. Gözleri her zamankinden daha siyah ve daha büyük gözüküyordu. Adeta bir vampir tüm kanını emmiş gibi bitip tükenmişti; ancak kendisini kötü hissetmiyordu, tersine çok neşeliydi; tek arzusu, o anın içinde yok olmak, bir hiçliğe dönü-

şüp ses okyanusunun içinde erimek ve dalgalanmaktı. O an ruhsal doyumu o kadar yükseklere erişmişti ki Lyova'nın pek de güzel olmayan alnındaki kızıl-sarımtırak perçemi öpmek istiyordu.

Sesler birdenbire kesildi.

"Daha fazla çalamayacağım, Lyova. Ölesiye yorgunum. Sağol Lyovoşka."

Oğlanın elini şevkle sıktı.

Nikolay Yabloçkin yazın özel öğretmenlik yapmak üzere Voronez Eyaleti'ne gitti. Vladimir Kunitsa da öğrenimine devam etmek için şehir dışına çıkmıştı. Lyova ise Moskova'da kalmış ancak ekonomik nedenlerle, yoksulların yaşadığı, çok daha sefil, kalabalık bir binaya taşınmak zorunda kalmıştı. Yabloçkin ailesi ise geleneği bozmayarak yaz tatili için Büyükbaba'nın yanına gitmişti. Bu evde, banyodaki soyunma odası her zamanki gibi nane ve huş yaprağı kokuyordu. Dikenli ağaççilekleri bu kez geçen yıllara göre çok daha fazla olgunlaşmıştı ve yumuşak, beyaz stamenlerinden kolayca koparılan tatlı meyveleri – kırmızı ve kehribar sarısı – ağızda hemen erimekteydi. Bir gün Manya ağaççilekleri arasında dolaşıp küçük, zayıf elleriyle olgun, hoş kokulu meyveleri koparırken adının seslenildiğini duydu.

"Sizin için bir mektup var, bayan."

Rahat okunabilen, düzgün bir elyazısıyla yazılmış olan mektupta Lyova yeni odasını ayrıntılarıyla anlatıyor, kaç sayfa okuduğundan, gelecekteki planlarından söz ediyordu. O günden sonra Manya her hafta düzenli olarak düzgün bir el yazısıyla ve ilk bakışta kuru bir dille yazılmış gibi duran mektuplar almaya başladı.

Sonbahara doğru Lyovo'dan, Vladimir'in Poltava Eyaleti yakınlarında bir yerlerde tutuklandığını bildiren haber geldi.

16. Bölüm

Kolya Petrov ile kardeşi, resme, boyalara, Saşa'ya, sincaplara, tavşana, kafeslere ve genel olarak köy hayatına "hoşçakal" deyip Mihal Samoiliç'le beraber yaz tatilinden döndüklerinde, Kolya kendisini *gimnaziya*'nın üçüncü sınıfında buldu. Evde çocuk ciyaklamasının ve kalabalığın tam ortasına düşüvermişti. Öte yandan, okulda o yıl "klasik" eğitim sisteminde bariz bir çatlak oluştuğundan tam bir kargaşa vardı. Zorunlu olan eski Yunanca dersi kaldırılmıştı. Ancak yine de Kolya resim dersi gibi Yunancaya da yazılmayı ihmal etmedi.

İlk yıl, seçmeli olan Yunanca dersine, Rus dili ve edebiyatı öğretmeni olan Vladimir Aleksandroviç Sokolov geliyordu. Sokolov öğrencilerin "Helenler'in kutsal diline" yönelik iştâhlarını kabartmak için dilbilgisiyle ilgili temel bilgileri verdikten hemen sonra çocuklara Lucien'in *Tanrıların ve Ölülerin Diyaloğu*'nu okutmaya başladı; bilindiği gibi bu eserde, ince zekâ ürünü, son derece esprili ama aynı zamanda çifte anlamlı ve ahlâksız bölümler de vardır. İşte Vladimir Aleksandroviç'in en sevdiği yöntem buydu: Batı Avrupa edebiyatına giriş yaparken mutlaka Goethe'nin *Roma Mersiyeleri*'nden alıntı yapar, özellikle de, cinsellikle ilgili mersiyesini unutmazdı; Rus edebiyatını işlerken de Bogdanoviç'in "*Duşenka*" adlı şiirini karatahtadan yorumlayarak okur ve böylece sınıf kahkahalarla gülerdi. Ancak yine de doğrusunu söylemek gerekirse, Sokolov'un sistematik bir öğretme yöntemi vardı ve oldukça da başarılıydı.

Sınıfta kullandığı okuma kitaplarının "erdem", "yurttaşlık eğitimi", "bilgi sevgisi" ve daha bir sürü son derece sıkıcı "Yunan" öğütleriyle dolu olduğu bir gerçekti ancak bunları da okul yaşamının değiştirilemez bir gerçeği olarak kabul etmek gerekiyordu. Dersler gergin olmayan bir ortamda yapılıyordu. Kolya,

Sokolov'un cesaretlendirmesiyle belleğinden Kotlyarevski'nin *Aeneid*'ini (Bessarabia'dayken çatı katında, bu Ukraynalı yazarın eserlerinden oluşan birkaç küçük cilt bulmuştu) çekip çıkarmış, bildiği bazı dizeleri ezbere okumaya başlamıştı:

Aeneas, the *magnus panus*
Ve *Trojanorum*'un yüce kralı,
Denizleri bir Çingene gibi aşıp,
Sana ulaşmamızı sağla, o ulu Çek.
Rogamus, Domine lattine: [Sana yalvarıyoruz, o Latin tanrım]
Caput'umuzun [Şefimizin] ölmesine izin verme.
Dimitte [Kov bizi] topraklarından,
Parasız ya da *pecuniae* [para] karşılığı.

Öğrenciler özellikle de şu dizelere bayılıyorlardı:

Ancak Juno, tam bir kaltak gibi,
Kuluçkadaki tavuk gibi gıdaklamaya başladı.

Sınıftaki herkes, ünlü mitolojik bir figürü "yeryüzüne indiren" bu dizeleri duyunca kendinden geçiyordu.

Sokolov'un özelliklerinden biri de arada sırada Yunan-Roma tarihinden bir şeyler anlatması ve bu renkli öykülerin çoğu zaman zorunlu olarak okutulan müfredattan çok daha yararlı olmasıydı. Sokolov'un bu türden gevezelikleri genelde öğrencilerin bozulmasına neden oluyordu ama aynı zamanda farkında olmadan süslü bürokratik formalizm sistemini küçümsemiş oluyordu.

Bu arada Kolya'nın, ünlü bir "legal Marksist" ve entelektüel olan ancak daha sonra *Kapitalizmin Batı Avrupa Felsefesindeki Haklılığı* adlı eseriyle kötü bir ün kazanan V. M. Shulyatikov'un karısının erkek kardeşi Kravkov tarafından verilen resim dersleri sayesinde resme olan ilgisi daha da artmıştı. En büyük amacı bir suluboya setine sahip olmaktı ve nihayet bir gün bu fırsat eline geçti; amcası Yevgeni Antoniç ona çok güzel bir hediye vermiş – tam beş ruble – ve böylece bir sanatçının maddî sorununu çözüme kavuşturmuştu.

Moskova'da, Tverskaya Caddesi'nde, dev kolonların ve kapısında saraylara özgü muhteşem aslan heykellerinin yer aldığı ve

pek çok şairin hakkında şiirler yazdığı ünlü İngiliz Kulübü'nün hemen bitişiğinde, A. Mo'nun sanat eserleri dükkânı vardı. Kapıya, içeriye birisinin girdiğinin anlaşılması için çıngırak asılmıştı. Dükkâna girebilmek için ince çerçevelerde yer alan manzara resimleri, portreler ve daha pek çok türdeki tablonun –bunları hepsi yıllardır buralarda asılıydı ve boşu boşuna bir alıcı bekliyordu– süslediği duvarların arasından dar tahta basamaklı bir merdiveni çıkmak gerekiyordu.

Dükkânın genelde kederli, gizemli ve hatta belki de ürkütücü sayılabilecek bir havası vardı; sanki E. T. A. Hoffmann'ın masallarından fırlamıştı; her şey bir sihrin etkisindeymiş gibi ölesiye sessiz ve durgundu. Tezgâhın arkasında alçak bir taburede kısmen felçli, uzun saçları, büyük, patlak gözleri ve büyük, yağlı burnuyla İtalyan olduğu belli olan dükkânın sahibi oturuyordu; tıknazdı, burnunun altından mırıldanarak konuşurdu; taburesinde dik otururken bile bedeni sürekli hareket halindeydi, örümceği andıran uzun, ince parmaklı elleri titrer, yüzü seğirirdi; kısacası sanki her zaman St. Vitus'un zor dansını taklit eder gibiydi. Dükkânın giriş katında tezgâhtar olarak çalışan bir başka İtalyan daha vardı; uzun boylu, kel, gri sakallı, berrak bakışlı ve son derece yumuşak sesli bu adamın tavırları o kadar kibardı ki, sanki kendisi bir başka dünyadan buraya ziyaretçi olarak gelmiş ve kendisine tamamen yabancı olan bir takım görevleri incelikle yerine getiriyormuş izlenimini uyandırıyordu; kaba ya da itici değildi – hiç telaş etmeden raflar arasında gidip gelir, boyaları, fırçaları ve kutuları tezgâha dizerdi –; işini yaparken kederli bir gölge gibi hareket eder, mezardan geliyormuş gibi hüzünlü, yumuşak bir ses tonuyla konuşurdu.

Mihal Samoiliç tarafından buraya gönderilen Kolya dükkâna girer girmez, kendi kendine ilahiler mırıldanan yumuşak sesli resim hocasıyla Bay Mo'nun sessiz dükkânı arasında tanımlanamayacak, gizli bir bağ olduğunu içgüdüsel olarak anlamıştı – günlük yaşamın hayhuyundan oldukça uzak bir bağ. Bu tür ölümcül bir sükunet Kolya'nın kişiliğine bütünüyle yabancıydı. Ancak yine de çocuk bu dükkânın tüccar mantığından uzak ortamını beğenmişti: Boyalar gösterilirken son derece hassas dav-

ranılmış, hangisinin daha iyi olduğu anlatılmış, ne kadar parası olduğu göz önüne alınarak, her şeyin özelliği ayrıntılarıyla açıklanmıştı. Böylece Kolya, yıllarca o dükkânın düzenli müşterileri arasında yer alacaktı

Moskova'da başka sanat dükkânları da vardı; örneğin Arbat'ta "Nizza'nın Şehri: Boya ve Çerçeve Satıcıları" (Kolya'nın tabelaları tersten okuma gibi bir alışkanlığı vardı; bu tabelada da iki sözcüğün tersten okunması halinde – Rusçada "şehir"in karşılığı [*gorod*], "çerçeve" nin karşılığı ise [*ramok*] – *komar dorog* yani "Yolların Sivrisineği" anlamı ortaya çıkıyordu) yazan dükkân da bunlardan birisiydi ancak burada her zaman aradığınızı bulamazdınız; sonra Kuznetski Most'ta ünlü Avanzo ve Daziaro'nun lüks vitrinlere sahip dükkânı vardı; önünde her zaman hayran hayran bakan kalabalığın biriktiği bu dükkândaki fiyatlar o kadar yüksekti ki, Kolya elindeki parasıyla buradan içeri bile girmeye cesaret edemezdi. Bundan dolayı da Tverskaya'daki küçük, eski dükkâna her zaman sadık kaldı.

Kış geldi. Petrovlara okul denetçiliği maaşı yetmez olmuştu; oldukça kalabalık bir aile olmalarının yanı sıra ödemeleri gereken borçlar da vardı; doğrusu, İvan Antoniç gırtlağına kadar borca batmıştı. Bunun üzerine Kolya'nın anne babası, diğerleri gibi yapıp *gimnaziya*'nın ve Komissarovka'nın giriş sınavlarına katılacak öğrencilere özel ders vermeyi kararlaştırdılar; müşterilere evde ders verilecekti. İvan Antoniç'e özel öğretmenlik yapması ilk kez okuldan teklif edildi – kendisi sadece çok iyi bir öğretmen, karısının da öğretmenlik deneyimi olduğu için değil, aynı zamanda işinde sadece öğrencilere göz kulak olmak ve düzenin sağlanması için baş denetçilik dışında görevi olmadığı için de böyle bir teklif edilmişti. Okul müdürü birkaç öğrenci ismi verdi. Böylece işe başlandı. Petrovlar borç alıp Protoşni Sokağı'nda, Smolensk pazarı yakınlarında, oldukça soğuk, kasvetli ve can sıkıcı bir yer olan geniş bir daireyi kiraladılar. Üç çocuk ve eşyalarının yanı sıra İvan Antoniç'in Komissarovka'ya hazırlık için matematik dersi vereceği eski bir ilahiyat öğrencisi olan yetişkin Vanya Vasenko'yu da yanlarına aldılar.

Vasenko, ilahiyat okulu "kültürü"nü, Pomyalovski'nin *İlahi-*

yat Öğrencileri adlı eserinin ruhuna uygun olarak fazlasıyla benimsemişti. Bir süredir sigara içtiğinden sivri dişleri sararmıştı. Ayrıca arada sırada "küçük hainler" olarak bilinen küçük votka şişelerinden satın alıp votka da içiyordu; kendisi bu şişelerin dibine avucuyla vurup tıpayı çıkartma konusunda da oldukça becerikliydi. Bunu genellikle de, eve geldiğinde banyoyu ziyaret ettikten sonra yapardı; aynanın karşısında ıslak saçlarını dikkatle taradığında ağzından yayılan alkol kokusunu hemen hissederdiniz. Vasenko Kolya'ya hayatın binbir yüzünü göstermede de gecikmedi. Ona Büyük Petro'nun Rusya'da *bardaki* olarak bilinen genelevlerin açılmasına izin verdiğinden, bu tür yerleri ziyaret eden ilahiyat öğrencilerinden, vücuda sürülen yağlardan, "karanlık" insanlardan ve "ökümenik" dünyadan, öğrencilerin bir rahibin kızıyla ilgili ahlâksız şarkılarından söz etti; bu şarkının buraya yazılabilir uygun dizeleri sadece şu iki satırdı:

Rahibin kızıyla merdivenin altına oturdum
Ve rahibin kızını besledim kıllarımla.

Kolya anlatılanları afallayarak dinlediyse de sonra tüm bunları büyüklerin kendi dünyalarında bulaşmayı sevdikleri hayatın kötülükleri ve hileleri listesine ekledi.

Tatillerde, "Rukavişnikovski Suçlu Çocuklar Islahevi"ndeki kütüphaneyi kullanmayı seviyordu. Haymarket Meydanı'ndaki Smolensk pazarı civarında "suçlu çocukların" tutulduğu, koyu renk kiremitli bir baraka vardı; bu çocuklar bazen ikişer sıra halinde dışarı çıkarılırdı. Kafaları kazınmış, yüzleri pas gibi solgun, koyu mavi paltolu küçükler şiş gözleriyle, koyu mavi bir yılan gibi kıvrılarak yürüyüşe geçerler, her an her yönden kıstırılıp sıkıştırılmayı bekliyormuş gibi endişeyle etraflarına bakınırlardı.

Bu ıslahevinde halka açık bir kütüphane yer alıyordu; Petrovların evine uzaklığı yürüyerek sadece beş dakika olduğundan burası Kolya'nın en sevdiği yerdi. En büyük zevki okuma odalarının sessiz ortamında Gustave Aimard ve James Fenimore'un kitaplarının kıvrık uçlu ve rengi solmuş sayfalarını okumaktı. Bu kütüphaneyi –herkese açık olduğunu öğrenmişti– önünden defalarca geçtiğinde tabelasını okuduğunda keşfetmişti.

Petrovlar Protoşni Sokağı'nda uzun süre oturmadılar; kiraladıkları daire o kadar rutubetli ve soğuktu ki, duvarların sıvası dökülmeye başlamış, her şey nemli, soğuk ve yeşil bir küfle kaplanmıştı; hem Petrovların çocuklarının hem de evde yatılı olan öğrencilerin hastalanma tehlikesi vardı. İlkbaharda, başka yerler aranıp, değerlendirildikten sonra ev halkı, Bolşiye Gruzini semti, Georgiyevskaya Meydanı'nda yaşayan Blohin adlı bir adama ait bir binaya taşındı. Tüccar Blohin'in oldukça eski mülkünün duvarları çatlamıştı, geniş bir yapıydı ve üç tahta binadan oluşuyordu. İşte Petrovlar da yatılı öğrencilerle beraber bu evlerden birine taşındılar. Eğimli bir arazide yer alan küçük tahta binanın ön tarafında bir kat, arkada ise hemen hemen iki kat vardı; alttaki ilk kat yarı zemin bir daireydi. Arka avluda ise onarım gerektiren ahırlar ve ağıllar yer alıyordu.

Blohin'e ait olan evlerde her türden insan yaşıyordu. Ana binada kalabalık bir aile olan mühendis Nemstovlar oturuyordu; Nemstovların o kadar çok çocuğu vardı ki, evleri yatılı bir okul gibiydi. Diğer üç tahta binadan en büyüğünde ise, sabahları çok erken işe gidip, bütün gün ortalarda gözükmeyen devlet memurları yaşıyordu. Çitle çevrili, sadece bir oda ve bir mutfaktan oluşan en küçük binada da, valinin bürosunda çalışan yaşlı memur İvan Flegontiç ikamet ediyordu; yaklaşık yirmi yıldır sürekli meşgul olduğu bahçede özenle üretilmiş, düzenli budanmış yaban üzümleri yetiştiriyordu, valinin bürosu dışında İvan Flegontiç'in bildiği tek dünya olan bu küçücük bahçe, aynı zamanda güller, yıldız çiçekleri, şebboylar ve daha pek çok çiçek türüyle doluydu. Yaşlı adamın metal çerçeveli gözlüğü vardı; gri saçlı, patlak gözlü karısı da aynı tür gözlük kullanıyordu; onu bütün gün şişman vücuduyla avluda koşuşturup çamaşırları asarken görebilirdiniz. Kadının özellikle dikkat çekici olan tarafı ise alışılmadık derecede tiz, cırlak sesiydi.

Kadının Petrovların Blohinlere taşındığı yıl ileri yaşına rağmen çocuk doğurması herkesin diline düşmüştü. Bu konu komşular arasında uzun süre tartışıldıktan, dedikodu malzemesi olduktan sonra yaşlı kadınlar tarafından şöyle bir karara varıldı: "Allah'ın takdiri işte."

Zemin kattaki yaşlı kiracı sütçülükle geçiniyordu; bu adamın eğri büğrü yüzünde burnundan geriye kalan tek şey, yukarı doğru kalkmış büyükçe bir sivilceydi; kalın kaşlarının örttüğü büyük gri gözleri ve karmakarışık bir sakalı vardı; kısacası fiziksel olarak her tarafı çarpık çurpuktu; bir omzu diğerinden daha yüksek, bir bacağı diğerinden daha kısaydı; bir gözü size, diğer gözü başka yerlere bakardı. Genizden gelen sesiyle konuşurken çalışmaktan nasırlaşmış ellerini de hafif hafif sallardı. Yüz ifadesi hüzünlü ve kibardı; sanki sırtında İsa'nın çarmıhını taşıyormuş ve bunu ömür boyu taşımaya mahkûmmuş gibi bir hali vardı. Bütün gün saman, gübre ve arpayla uğraşırdı; kısacası tırmık hiçbir zaman elinden düşmezdi. Sütünü ve gübresinin satarak geçimini sağladı inek ailenin ekmek teknesiydi; zemin katın bir bölümünü de bir kunduracıya kiralamıştı. Dul olan sütçünün iki kızı vardı; bunlardan biri küçüktü ancak diğeri –Arişa adlı bu kızın küçük kalkık bir burnu, büyük gözleri, büyük göğüsleri vardı– etrafta "oğlanlarla düşüp kalkmak", "arabanın önüne oturma zaafı"yla ün salmıştı.

Kapıcının karısı, hizmetçiler ve devlet memurlarının karıları sürekli Arişa'yı gözetlemekle meşguldüler; en büyük dertleri, kızın yine "birileriyle kırıştırıp kırıştırmadığı"nı bilmekti.

"Hımmm! Bu büyük memeli yine burnunu pudraladı –"

"İğrenç şey!"

"Niye babası buna göz kulak olmuyor?"

"Nasıl yapacak ki? Zaten zar zor ayakta duruyor. Kız da onun bunun elinde mahvoluyor."

"Arişka! Kapat çabuk şu göğüslerini, utanmaz şey!"

"Size ne. İşlerime burnunuzu sokmayın. Siz oturup pirelerinizi ayıklayın."

"Oooh, seni gidi sürtük!"

"Hadi hadi çekin arabanızı, it ürür kervan yürür ."

Sütçünün dairesinin yarısını kiralamış olan kunduracı Vasili, bizi, kalıbı ve ayakkabı bağcıklarıyla yazın sürekli açık olan pencerenin kenarında oturup, kıvırcık sarı saçlı kafasını yana eğerek, jilet kadar keskin kunduracı bıçağıyla topuk ve taban derileri hazırlardı. Bir deri bir kemik kalmış, içe göçmüş, veremli

göğsü, boğuk ve sonu gelmeyen öksürüklerle sarsılırdı, boğazını temizleyip balgam çıkarırken, parçalanacakmış gibi duran hasta ciğerlerini yerinde tutmak istiyormuşçasına kasıklarını tutardı. Yanında bir usta, bir de "çırak" olarak yetiştirilen bir oğlan vardı. Oğlanın çıraklık eğitimi bütün gün tekme tokat yemekten ibaretti; çocuk sürekli votka almaya gönderilir ve her fırsatta da ağza alınmayacak küfürlere maruz kalırdı. Bazen hem usta hem Vasili sarhoş olur ve oğlanı ikisi birden pataklardı; böyle zamanlardan sonra uzun süre morluklarla dolaşırdı.

Sütçünün yıllardır temizlik yaparak geçinen cildi çiçek bozuğu lekeleriyle dolu kız arkadaşı Marfuşa "Niye seni böyle kötü dövdüler?" diye sorardı. Dili o kadar peltekdi ki, kuş dili ya da Meksika dili konuşur gibiydi; ağzından çıkan her sözcüğe, Popocatepetl ve Quetzl-Coatl gibi Meksika isimlerini andırır şekilde fazladan *t*/'ler ekleniyordu; bu nedenle de Petrovların çocukları ona "Tlevo-Tle-Tlya" adını takmışlardı.

"Nedeni yok işte, öylesine." Bıkkın bir sesle cevap veren kepçe kulaklı Vanya, hayattaki bütün kötülüklerin sorumlusu gibiydi.

"Ger-tek-ten mi?"

"Ne yani? Havaya mı konuşuyorum burada?"

"Kral Herod gibiler; çocuğu sakat bırakacaklar". Sütçü bunları aklından geçirse bile asla yüksek sesle söyleme cesareti gösteremezdi; ne de olsa kunduracı kiracısı olarak ona kira ödüyordu.

Aslında kunduracı Vasili ezik bir adamdı; çocuğu bu kadar hırpalamak onu da şaşırtıyordu. Ayıkken makul ve vicdanlıydı ancak içtiğinde kontrolünü kaybediyor ve ne yaptığını bilmez bir deliye dönüşüyordu. "Bizim Vaska birkaç tek atınca vahşileşiyor" diyorlardı arkadaşları; ancak bu sözler kunduracının son kopeğine kadar varını yoğunu içkiye yatırmasını engellemiyordu.

Blohinlerin mülkünün hemen yanında, bir albayın dul eşi Lady Makhova'ya ait evin de içinde bulunduğu, yaşlı ıhlamur ağaçlarıyla dolu büyük bir park vardı. Yüz yıllık ıhlamur ağaçlarının yaprakları rüzgârda tatlı tatlı hışırdardı; bunların köklerinin etrafında da yabanî güller büyümüştü. Bir zamanlar çiçeklerin olduğu yerler şimdi ısırgan otu ve dulavratotunun yetiştiği toprak yığınına dönüşmüştü. Parkın etrafındaki çit, zamanla parçalan-

mıştı; çitin son kalan tahtalarının her yanı paslı çivilerle doluydu. Parkın içindeki, sokağa doğru uzanan evin görüntüsü tuhaftı. Bakımsızlıktan her tarafı dökülen bina harap haldeydi; kararmış teneke damı ve yıllardır silinmemiş pencereleri gökkuşağının tüm renklerini yansıtıyorlardı. Bu pencerelerden birinin arkasında, Puşkin'in *Prenses Moustache*'ını andıran, mezardan fırlamış, toz toprakla kaplı hortlağa benzeyen karikatür tipli yaşlı, kırışık ciltli, iğrenç bir kadın – baştan aşağıya kırmızılara bürünmüş, mavi burunlu, yanakları kıpkırmızı boyalı, parlak kırmızı dudaklı ve dantel şapkalı – otururdu. Bu kadın, ölmüş albayın eşi Lady Makhova'ydı. Hiç evden dışarı çıkmazdı, eve birilerinin girip çıktığı da görülmemişti. Evde ayrıca bir hizmetçi bir de çiti atlayıp parka girmeye çalışan çocuklara deli gibi havlayan yarı aç yarı tok, huysuz, büyük bir köpek vardı.

Blohinlerin mülkünün öteki ucunda ise küçük bir Ermeni kilisesi ve bunun arkasında da, yaşlı söğüt ağaçlarıyla titrek yapraklı genç kavak ağaçlarının yer aldığı büyük bir bahçe vardı. Yolun öteki ucunda, bahçe kenarının duvarı tuğlaydı; daha ötede, zengin tüccar ailesi Medintsevlerin boş arazisi vardı; burası kısaca "Medinka" olarak biliniyordu. Arsanın bir yanında, dilenciler ve hırsızların yaşadığı barakalar vardı; yankesiciler, haydutlar ve daha bir sürü marifeti olanlar da buraları mesken tutmuşlardı. "Medinka"nin hemen bitişiğinde, halk arasında "Zivodyorka" (Canlıların diri diri derisinin yüzüldüğü yer) olarak bilinen Vladimir Dolgoruki Caddesi'nin dar ve çıkmaz sokakları vardı. Moskova'da Zivodyorka'yla yarışabilecek tek cadde, fahişelerin yaşaması sebebiyle kötü bir ünü olan "Draşyovka"ydı.

Zivodyorka'da pek çok küçük dükkân vardı, sahipleri genellikle, çalınmış mal konusunda uzman satıcılar, ikinci el giysi satıcıları, eskiciler, fahişeler ve hırsızlardı. Bu yol, üzerinde "ayrı odaları olan aile hamamları" yazan karanlık yerlerin, eski kumaş satılan dükkânların, sabun satıcılarının, şehre ürünlerini getiren köylülerin gittiği ve geceleri de açık olan, masalarında votka dolu sürahilerin dolaştığı meyhanelerin bulunduğu gösterişli ve çok renkli bir dünyaya açılıyordu. Buralarda, özellikle geceleri, köpek derisi bir yana insan derisi bile bulabilirdiniz. Zaten bu

caddeye Zivodyorka adının verilmiş olması da boşuna değildi.

Geceleri, loş kaldırımları mesken tutan, yaşlı, hasta, her tarafı yaralı bereli, konuşurken gırtlaklarından insan sesi yerine garip hırıltılar çıkan sarhoş fahişeleri görebilirdiniz. Bu yarı kokmuş kadın eti yığınlarının müşterileri, sarhoş arabacılar, günlük hasılatını içkiye yatırmış dilenciler, Moskova'nın güneş yüzü görmeyen küçük, sıkışık mağaralarında bütün gün çalışıp pestili çıktıktan sonra buralara kendilerini atan kırsal kesim insanlarıydı. Kavga gürültü, meyhanelerden kovulanlar, şarkı söyleyen sarhoşlar buranın sıradan görüntüleriydi. Sokak lambalarından yayılan zayıf ışığın güç belâ aydınlatabildiği yol, ekşimiş bira, kusmuk ve çilek sabunu kokardı.

İşte Bolşaya Gruzinskaya Semti'nin *Arka bahçesi* böyleydi. Georgiyevsakay Meydanı'nda büyük bir kilise, tam karşısında da bir park bulunuyordu. Parka genellikle çocukları henüz küçük olan anneler gelirdi; dadılar kırmızı, mavi ve sarılar giymiş çocuklarla ilgilenirken, küçükler de hayatın önemli sorunlarından habersiz, parkın bir köşesinde kumdan kaleler, kopardıkları yeşil dallarla küçük bahçeler, çamurdan kekler yaparlardı.

Kolya ile Volodya, kuş avlamak için uygun olan bu yeni çevreden çok memnundular. Makhovka'nın parkında ve Ermeni kilisesinin bahçesinde sıçrayıp duran çeşit çeşit baştankaralar, dulavratotu üzerindeki kabukları gagalayan sakalar, yeşil ispinozlar ve de söğüt dalları üzerinde sallanıp duran kızıl başlı ispinoz kuşları – kısacası bu fırsat kolay kolay her yerde ele geçmezdi. Evin tavan arası da olduğundan orada güvercin beslemek mümkündü. (İvan Antoniç gençliğinde güvercinlere oldukça düşkündü.) Böylece baba da projeye dâhil edildi. Hemen Truba pazarına gidip kuş kapanı, kafes içinde bazı kuşlar ve bir sepet içinde de, özellikleri olan çeşit çeşit güvercinler satın aldılar. Tavan arasındaki her şey istedikleri gibi oldu: Bir güvercinlik, yuva yerleri ve "içeri giren meraklıları" yakalamak için bir de kapan kuruldu. Kolya çatıya çıkma tekniği geliştirdi, yaptığı bu iş Lyubov İvanovna'nın yüreğini ağzına getirdi, çünkü her an düşüp bir yerlerini kıracakmış hissini uyandıran bir yerde, çatının oluklara yakın kenarında yürümeye başlamıştı.

"Evet Kolya, hayatından memnun musun?" diye sordu İvan Antoniç tamamlanan güvercinliğe bakarken.

"Evet tabiî ki, memnun olduğumu sen de biliyorsun zaten."

"Kolodkovksi'yi ve "Denizde yaşayan Şeyleri" hemen unuttun mu?"

"Hayır hiçbir şey unutmadım. Ama burası Protoşni Geçidi'nden çok daha iyi. Kıyaslanamaz bile."

"Doğru. Ama ne yazık ki, kuş avlayacak sırığımız yok."

"Ben bulurum."

"Nereden?"

"Ermeni bekçiden. Ahırda bir tane kullanmadığı sırık var. Bana yirmi kopek ver, hemen gidip alayım."

Kolya yirmi kopeği kapıp bekçiye koştu ve hemen nefes nefese büyük sırığıyla geri döndü. Böylece güvercinliğin hiçbir eksik parçası kalmamıştı.

"Kolya!" diye bağırdı Volodya başını tavanarasının camından uzatarak. "Buraya gel!"

Kolya tavanarasına tırmandı. Burası kuru ve tozluydu. Çivi dolu kirişlere çarpmamak için eğilmek zorundaydınız. Kuşlar güvercinlikte minik adımlarla dolaşıyorlardı. Henüz yeni yuvalarına tam olarak yerleşmemişlerdi ama yine de kirişlere tırmanıyor, kursaklarını yemle dolduruyor ve kana kana su içiyorlardı.

"Kolya şu saf kan güvercine bak–"

Volodya yuvadan aldığı bir güvercini usta bir kuşçu gibi, ayaklarını serbestçe sallayacak şekilde tutmuş evirip çeviriyordu.

"Gagasını gördün mü? Boynunu? Tüylerini?"

"Evet. Güvercin işte, fazla bir özelliği yok."

"Buraya başka kuşlar da getirecek miyiz? Bak orada, solda bir kuş sürüsü var."

Gökyüzünde, küçük yıldızlar gibi parlayan "meraklı" bir sürü uçuşuyordu.

"Acele etme. Nasıl olsa buraya çok sık gelecekler. Biraz bekleyelim. Sonra başlarız, tamam mı?"

"Tamam."

Böylece hem insanlar hem de kuşlar yavaş yavaş yeni yuvalarına yerleşmeye başladılar.

17. Bölüm

Neo-Malthusçuluk Petrovlara yabancı olduğundan yaza doğru bir bebek daha aileye katıldı; bu kez kız olan çocuğa "tüm hemcinsleri gibi Hıristiyanlığa adım atmalarını" simgeleyen Yekaterina ya da kısaca Katya adı verildi.

Böylece bir sürü çocuk ve kalabalık bir öğrenci ordusuyla beraber – tam bir kamp gibi! – Petrovlar yazı geçirmek üzere Legşişçevo kasabasına taşındılar. Aslında ailenin büyüklerinin tatilden yararlandıkları söylenemezdi; hem bebeği emzirmekle yükümlü Lyubov İvanovna hem de İvan Antoniç, yazdan hiçbir şey anlamadan sürekli çalışıyorlardı; özel öğrencileriyle de daha çok izin günlerinde ya da yaz tatillerinde ilgilenebiliyorlardı; işte bu nedenle sürekli olarak diksiyon, dikte, matematik problemleri, Almanca ve daha birçok dersle meşgul oluyorlardı.

Lopasniya'daki tren istasyonu yakınlarındaki Legşişçevo kasabası, Aleksandro-Mariyinski Akademisi'ndeki öğretmenlerden biri tarafından tavsiye edilmişti; sarhoş ve çoktan pili bitmiş olan bu adam, kasabalı bir ilahiyatçı düzeyinden öteye geçememiş vasat birisiydi; mizah dağarcığı da aşağıda verilen şu iki, üç satırdan ibaretti:

Albayımız doğuştan başarılıydı,
Çarın sadık hizmetkârı,
Askerlerin babasıydı.

Ancak son satırı değiştirip şöyle söylerdi:

Askerler için *oturaktı*

Bu şiiri okurken, mahmur gözlerini kırpıştırarak boğuk ve çatlak bir sesle kıkırdardı. (Bu sözleri büyük bir cesaret gösterisi olarak görüyor ve bu tavrını da, Nikitin'in *Arabacı*'sını okurken – "Şeytan'dan bile korkmazdı ve arabasıyla uçarken bulutlar bile ona hayran olurdu – "Şeytan"ın yerine daha resmî ve uygun "birisini" koyan bir başka öğretmenle dalga geçmek için yapıyordu). Legşişçevo'nun rahibi, burayı öneren öğretmenin akrabasıydı; Petrovlar kendileri ve yatılı öğrenciler için rahipten iki kulübe kiralamışlardı.

Ancak o yaz Petrov ailesi için gayet kötü geçti. Nedeni, havanın kötü olması değildi. Hayır, güneş her zamanki gibi pırıl pırıl parlıyor ve her şeyi ısıtıyordu. Ormanların yeşili de her zamanki gibi çekiciydi. Güneş ışınları da nehrin üzerinde oynaşmaktaydılar. Kuşlar şarkı söylüyordu, ağaççilekleri de oldukça boldu. Ayrıca mantarların da az olduğu söylenemezdi. Ancak daha yazın ilk günlerinde, Petrovların çocukları boğmaca oldular. Bu nedenle, yatılı öğrencilerden ayrı tutulup karantinaya alınmaları gerekiyordu. Zavallı çocuklar, insanı nefessiz bırakan uzun öksürük nöbetlerine tutulmuşlardı; Kolya ve Andryuşa ya da Volodya ormana gidip tam çilek toplarken aralarından biri aniden şiddetli bir öksürük nöbetine tutuluyor, öksürmekten âdeta boğulacak gibi oluyordu.

Hastalık Petrovların çocuklarını esir almıştı ancak özellikle Katya'nın durumu kötüydü; zayıf, kırmızı yanaklı bebek sürekli ağlıyor, yüzünü buruşturuyor, öksürüyordu. Nihayet, bir gün tüm bu sesler sonsuza dek kesildi.

Katya'yı, kasaba mezarlığında, kuşüzümü ağaçlarının altında alçak gri bir çitle çevrili bir yere gömdüler. Lyubov İvanovna geceleyin acı acı ağladı. Ancak sorumluluğunu unutmadı ve öğrencileriyle çalışmayı sürdürdü. Oğlanlar ise kederli kederli etraflarına bakınıp ne düşüneceklerini bilemez halde dolaşıp durdular. Öksürükler, tıkanmalar her zamanki gibi sürüyordu; öksürük nöbetleri geldiğinde sanki yerinden kopmasını engellemek istiyorlarmış gibi göğüslerini tutuyorlardı. Bazen dünyaya bütünüyle ilgisizdiler; güneşin parlaması, soğuk, yağmur ya da rüzgârın büyük, gri bulutları dağıtması onlar için hiçbir şey ifade etmiyordu.

Dünya bu kadar acımasızsa, içinizi dışınıza, vücudunuzdaki tüm organları ağzınızdan dışarı çıkaracakmış gibi parçalıyorsa tüm bunların ne anlamı vardı ki? Dünya birdenbire kasvetli, saçma ve kötü, kısacası kâbus gibi bir yer olmuştu; çocuklar gözyaşları, bitmek bilmeyen öksürük nöbetleri arasında dünyanın acı taraflarını da keşfetmeye başlamışlardı. Kolya bir gün Bessarabia'da bir tavşanın derisinin yüzülüşünü izledi. Tavşan bir ayağından kapıya çakılmış ve derisi, ayaktan çıkarılan çorap gibi çekilip alınmış, geriye patlak gözleriyle kanlı, mavi ve kırmızı çıplak bir vücut kalmıştı. Kolya'ya bu öksürük nedeniyle kendisinin de tıpkı o tavşan gibi içinin dışına çıkacağını düşündü. Ne zaman bitecekti bu? Belki de hiç bitmeyecekti.

Sonbahara doğru, yatılı öğrencilerden birinin ağabeyi kardeşini ziyarete geldi; yüzü şaşırtıcı derecede Aleksei Konstantinoviç Tolstoy'unkine benzeyen –ancak tohuma kaçmış ve kötüleşmiş– bu ayyaş ve uçarı oğlan hemen öğretmen ve rahiple yakınlaşmış ve körkütük oluncaya kadar içmeye başlamıştı. Bir defasında, yolun kenarına bırakılmış birkaç bobin telgraf telini çözerek bütün kasabaya yaymıştı. Kuşlara ateş etmek, köyün kızlarıyla flört etmek en büyük eğlencesiydi ve onu durdurmak da imkânsızdı. Tüm bunlar Kolya'nın gözünde hayatı daha da saçma hale getiriyordu; vücudundaki spazmlarla beraber sanki dünya da hastalanmıştı.

Yaz kötü bir rüya gibi geldi geçti. Günler birbirini kovaladı. Katya'nın ölümü unutulmuştu. Zaten onu tanıma fırsatı olmamış, o da daha kendisini tanıyamadan bu dünyadan göçüp gitmişti. Boğmaca öksürükleri ise her zamanki gibi sürüyordu.

Tüm ahali yeniden Bolşaya Gruzinskaya Caddesi'ne döndü ve hayat kaldığı yerden devam etmeye başladı: Okul, güvercinler, kitaplar, kuşlar, Latince, matematik, okul sıraları, okul çantaları – her şey bildik haliyle sürüp gidiyordu. Alışılmışın dışındaki tek olay, Kolya'ya hediye olarak iki dağ sıçanı verilmesi, Kolya'nın da babasının itirazlarına rağmen hayvanları "geçici olarak" babasının bürosuna yerleştirmesiydi. Ertesi gece tesadüfen Mihal Samoiliç sedirde yattı ve sabahleyin çoraplarının olmadığı fark edildi – fareler çorapları çalmışlardı. Çoraplar yeşilimsi si-

yah bir sıvıya bulanmışlardı, kokuları da pek iç açıcı değildi. O sırada bir feryat ve çığlık duyuldu. Farelerden biri dışarı fırladı, Kolya da arkasından. Fare avludan geçip Medintsevlerin evine daldı. Kolya çiti aşıp fareyi yakaladı ancak tam eve getirecekken hayvan birdenbire Kolya'nın başparmağını ısırıp elinden kaçmayı başardı. Parmağından büyük bir parça et sallanan Kolya da acıyla haykırıp telaşla babasına koştu. Ne yapacağını bilemeyen İvan Antoniç kan görmeye dayanamadığından, oğluna gümüş bir ruble verip hemen doktora gönderdi. Kolya geçtiği yerlerde kan damlaları bırakarak yan evdeki doktora gitti ancak doktor evde değildi. Bunun üzerine parmağını mendille sarıp Hayvanat Bahçesi'nin bulunduğu yöne doğru koştu. Buranın yakınlarında, karakolun bitişiğindeki kliniğin kapısından aceleyle içeri daldı. Doktor yaraya pansuman yapıp bandajladıktan sonra kayıtlarına şunu yazdı: "Meslek: Yüksek Okul öğrencisi, Oğlanlar Okulu. Vaka: Dağ faresi ısırığı."

Kış birdenbire bastırmıştı. Sokaklarda çocuklar *rozvalni* olarak bilinen alçak kızaklara binip keyiflerince kayıyorlar hatta bazen hızlarını alamayıp, kızağı itenlerin yetişemeyeceği kadar hızlanıp Hayvanat Bahçesi'ne ve hatta Kudrino Sokağı'na kadar gidiyorlardı. Bir ayaklarına paten geçirip diğeriyle de kendilerini iterek buzla kaplı karın üzerinde kayıyorlar ya da bir kere hızlandıktan sonra sayısız çizmenin iyice sertleştirdiği karla kaplı yoldan aşağıya doğru kayıyorlardı. Parkta da, yumuşak kardan büyük kartoplarıyla kardan adamlar yapıyorlardı. Donmuş ellerle hep beraber kartopu yapmak, sonra da elleri paltoların kollarının içine ya da soğuktan kıpkırmızı kesilmiş parmakları, tek parmaklı aşınmış eldivenlerin içine sokmak ne kadar hoştu.

Kardan adamların kömürden gözleri ve havuçtan burnu, sarıp sarmalanmış, dadılarıyla parka gelen küçük çocukların da ilgisini çekiyordu. Ürkek ürkek kardan adamların etrafında birikiyorlar, şaşkınlıktan kocaman açılmış gözleriyle kardan dev adama dokunuyorlardı.

"Dadı, dadı! Bunlar ne?"

"Göz."

"Gerçek mi?"

"Hayır, kömür parçalarından yapılmış gözler."

"Niye?"

"Daha canlı görünsünler diye."

"Sen de böyle bir şey yapabilir misin?"

"Tabiî yaparım."

"O halde neden bizim için yapmadın?"

"Vaktim yok."

"Ama bir tane istiyorum."

"Başka ne istiyorsun? Kuş sütü?"

"Kuş sütü mü?"

"Evet. Kuş sütü."

"Ondan da istiyorum. Kuş sütünden."

"Böyle bir şey yok. Sen hiç süt veren bir tavuk gördün mü?"

"Hayır."

"Tamam işte. Kuş sütü filan yok gördüğün gibi."

"Ama niye?"

"Niye, niye, niye – büyüdüğünde nasıl olsa her şeyi öğreneceksin. Şimdi gidip başka yerde yürüyelim. Burada sürekli hareketsiz durmaktan dondum–"

"Hey dadı." Oğlanlar kardan adamın arkasından bağırıyorlardı. "Biraz önce neden bahsediyordunuz? Süt veren tavuklardan ve yumurtlayan ineklerden mi?"

"Yeter artık terbiyesizler! Buraya gel Fedya, hadi gidiyoruz. Hem senin çişin gelmedi mi daha?"

"Hey, çocuklar! Hadi kızaklara!"

Ve bu kutsal yaramaz çocuk ordusu, sandıktan bozma kızaklara atlayıp yola koyulacaktı.

"Hadi gidiyoruz!"

Petrovların çocukları öndeki küçük avluda kardan yüksek bir tepe oluşturmuşlar ve üzerine su dökerek buza dönüştürmüşlerdi. Geceleri burada kızaklar ve patenlerle kayıp arka taraftaki büyük avluya açılan küçük avluda ve evin yanında hızla dönerken, kendilerini frenleyemeyip Medintsevlerin boş arsasına kadar gidiyorlardı. Ancak o hızla giderken başınızı çite ya da evin dış tarafındaki herhangi bir çıkıntıya çarpmamak için dikkat etmeliydiniz. Böylece çocuk ordusu –Kolya, Volodya, Andryuşa ve

yatılı öğrenciler– karanlık bastırana kadar bağrış çağrış, kayarak, düşerek, kalkarak, gülerek eğlenecekler sonra da yorgun argın, soğuktan kıpkırmızı bir yüzle eve gelip paltolarını çıkaracak, çay içip derslerini çalıştıktan sonra yatmaya gidecekti.

Tatillerdeki eğlenceleri kuş yakalama gezileriydi. Ermeni bahçesinin köşesinde dulavratotlarıyla dolu bir alan ve burayı çevreleyen taş duvarda da delik deşik olmuş tahta bir kapı vardı. Bu tahta kapıyı aşıp öteki tarafa geçtiğinizde, iki adım ötedeki dulavratotuyla dolu çalılıkta –ispinozlar, saka kuşları, şakrak-kuşları, baştankaralar– bütün kuşları seyredebilirdiniz. Hiçbir şeyden şüphelenmeyen kuşlar çalılıkların arasında hoplayıp zıplayarak tohum aramakla meşguldüler. Çocuklar kuş yakalamak için kapanlarını buraya kuracaklar sonra da nefeslerini tutup, sessiz olmaları için birbirlerini dürterek tahta kapının deliklerinden kuşları gözetleyeceklerdi.

İşte, bir baştankara kapanın kapısına geldi bile. Tohumların bulunduğu kapana baktı. Şimdi yakalanacaktı. Ama hayır! Bu çok akıllı bir kuştu –mavi ve siyah küçük kafasını kapanın içine sokup bir tohum aldıktan sonra uçmuştu– şimdi de çalılıkların içine saklanmış, ayaklarının arasında sımsıkı tuttuğu tohumu gagasıyla delmekle meşguldü. Sonra tekrar geri geldi. Ve bu kez kurtulamadı. Şimdi artık kapandaydı. Çırpınarak kendisini kurtarmaya çalışıyordu. Çocuklar hiç ses çıkarmadılar. Nasıl olsa baştankarayı bir ara alırlardı; şimdi dikkatlerini, bir ilmiğin yanında sıçrayan olağanüstü güzel, yağlı, kırmızı göğüslü bir ispinoza yöneltmişlerdi; kuş arada sırada tohumları gagalarken, yavrularını da çağırıyordu. Acaba uçup gidecek miydi? Ne kadar sıkıcı bir durum! Diğer kuşları da ürkütüp kaçıracaktı. Sonra tekrar yere inip karlı zemine oturdu. Bir şeyleri gagalıyordu. Ne kadar da temiz, hoş görünüşlü bir kuştu – tüylerinin hepsi birbiriyle uyumluydu, Truba'da satılan yıpranmış, tüyleri karmakarışık kuşlara hiç de benzemiyordu. Volodya fısıldadı:

"Bak Kolya, giderek yaklaşıyor."

"Kapa çeneni! Ürkütüp kaçıracaksın." Kardeşini sertçe uyaran Kolya eliyle de bir işaret yapıp sanki sessiz olmazsan kafanı koparırım, demek ister gibiydi.

İspinoz kuşu ilmiğin üzerine oturmuştu bile. Gagasıyla tohumları gagalayıp kabuklarını atıyordu. Sonra, galiba bir şeyler hissetmiş olacak ki bir ayağını kaldırdı. Birdenbire ürküp özgürlüğe doğru uçmak istedi. Ama artık çok geçti! Kanatlarını iyice açmış boşu boşuna çırpınıyordu; at kılından yapılan ilmik çoktan ayağını esir almıştı bile.

"Hadi! Çabuk olun! Bacağını kurtarmadan gidelim."

Çocuklar yarı çılgın gibi kapıyı aşıp, hem kendilerinin hem de civardaki köpeklerin aşındırdığı yoldan eve doğru koşarak muzaffer kumandan edasıyla ganimetlerini getirdiler.

Bir gün işten eve dönen İvan Antoniç Kolya'yı bürosuna çağırdı: "Slavyanskiler geldi. Komissarovka'da telefonla beni aradılar."

"Doğru mu Baba? Yalan söylemiyorsun değil mi?"

"Niye yalan söyleyeyim ki? Deli miyim ben! İşte adresleri."

İvan Antoniç cebinden, kurşun kalemle adresin yazılı olduğu buruşuk bir kâğıt parçası çıkardı: X numara, Arbat Sokağı, Daire 7.

"Tosya da geldi mi?"

"Tabiî."

"Oh, bu harika bir şey! Dinle baba, ne olur hemen gidip onları görelim! Niye bekliyoruz ki? He baba? Ne dersin?"

Kolya babasına nefes aldırmadan asılıp duruyordu.

"Şey aslında bizi davet etmediler –"

"O halde niye adres verdiler? Puşkin'e ya da başka birine vermen için mi? Ne kadar da resmisin baba. Okulda denetçi olduğun için mi böylesin? Ne saçmalık. Sen de biliyorsun, Sokolovskilerde söylendiği gibi tüm bunlar 'saçma sapan işler'. Hadi baba,

Kalk da atını sür
Tarlalar ve ağaçların arasından,
Haydi daha hızlı git
Kral Duncan'ın sarayına."

Kolya'nın ezberinden okuduğu dörtlük, İvan Antoniç'in çok sevdiği Heine'nin şiirlerinin birinden alıntıydı.

"Biraz düşüneyim–"

"Neyi düşüneceksin ki? Sen Mişa Amca mısın? 'Seni öpmeme izin verir misin – hayır hayır en iyisi yarın – yok bugün – yok belki de yarın –"

"Ne diyorsun sen? Bu da nerden çıktı şimdi?"

"Bilmiyor musun? Zorz Amca, aşkını birisine itiraf etmeye çalışan kardeşiniz Maymun'u böyle taklit ediyor – ama tüm bunlar saçmalık – *ein Moment* – hemen geliyorum –." Kolya koşarak çıktı.

"*İşte bu* saçma değil!" Elinde İvan Antoniç'in palto ve şapkasıyla dönen Kolya, şapkayı babasının kafasına geçirmiş gözlerine doğru çekiştirmekteydi.

"Baba Vanya, Tanrı aşkına git çabuk giyin."

"Seni gidi küçük şeytan, bana banyoya yapışan huş yaprağından daha beter yapışıyorsun."

"Demek ben yaprağım öyle mi? Kutsal Kitap'ta şöyle der: İbrahim İzak'ın oğlunu, İzak da Yakup'u doğurdu. Ama şu şu kimse huş yaprağı doğurdu diye bir bölüm gördün mü hiç? Soyağacını yine karıştırdın baba, paltonu da nasıl giyeceğini bilmiyorsun. Giyinmenize yardım edeyim mi efendim?"

"Galiba gitmekten başka çare yok. Hadi bakalım – Lyuboşka! Kolya ve ben Slavyanskilere gidiyoruz."

Dersle meşgul olan Lyubov İvanovna ara verip geldi: "Ama ne olur, gece yarılarına kalmayın lütfen. Selâmlarımı da iletin. Belki bizi ziyarete gelirler birgün."

Kolya ve İvan Antoniç evden çıktılar.

"Arabacı!"

"Nereye?"

"Arbat'a"

"Elli kopek lütfen."

"Yirmi."

"Uzun bir yol bayım. Kırk kopek diyelim."

"Otuz, bir kapik fazla vermem."

"Pekâlâ, binin." Arabacı yolcu bölümünü açtı.

Böylece kızaklı arabayla karın üzerinde ilerlemeye başladılar. Geçtikleri her yer olağanüstü manzaralar sergiliyordu!

Kolya o kadar sevinçliydi ki okulda çocukların uydurduğu bir

şarkıyı söylemeye başladı:

Toreador
Yere işeme
Arka kapıya git
Toreador...

"Sus bakayım Nikolay! Utanmıyor musun böyle şeyler söylemeye?"

"Ya sen? Sen de böyle şarkılar söylemiyor musun? Şu şarkıyı söyleyen kim –"

"Tamam sus. Yoksa arabacıya geri dönmemizi söylerim."

"Tamam babuşka, sadece şaka yapıyordum. Ama Sayın Okul Denetçisi'yle dalga geçemezsiniz. Eğer bu tavrını değiştirmezsen kendime başka bir baba arayacağım – ha, ha, ha," Kolya sevgili "küçük babası"yla dalga geçmeye bayılırdı. Tosya'yı, can yoldaşı arkadaşını göreceği için mutluluktan uçuyordu. Bir yandan da düşünüyordu: Acaba bu geçen sürede okumadığı bir şey kalmış mıydı? Onu yeniden görmek ilginç olacaktı! Biraz sonra her şey belli olacaktı nasıl olsa... Heyecandan içi içine sığmıyordu. Kudrino'yu, Smolensk Bulvarı'nı, Kapalı Çarşı'yı geçtiler. Köşede Sevastyanov'un fırınının bulunduğu Arbat nihayet gözüktü. Kolya, içine çeşit çeşit malzemelerin konduğu hamur işlerinden almak için defalarca buraya gelmişti. "Hangisinden isterdiniz? Pirinçli, yumurtalı, etli ya da pastırmalı çeşitlerimiz var." Anılar bölük pörçük belleğinde canlanmaya başlamıştı... İşte şimdi de Tosya bu sokağa gelmişti... "Evet geldik! Burası. Sağdaki ilk kapı."

Kapıyı Natalya Dmitryevna açtı.

"Oh Tanrım, İvan Antoniç! Kolya! Ne iyi ettiniz de geldiniz –"

"Kolya çok ısrar etti. Zamk gibi yapıştı, ben de daha fazla dayanamadım –"

"Çok iyi yapmış. Ne güzel. Paltolarınızı çıkarın. Portmanto burada. Biliyorsun, kardeşimle kalıyoruz. Kolya canım, ne kadar da büyümüşsün – hadi gelin içeri girelim –"

Natalya Dmitryevna misafirlerini odaya aldı; burada sedirin

üstünde ufak, zayıf, porselen gözlü ve gözlüklü bir oğlan çocuğu oturuyordu.

"Tosya!" Kolya sevinçle haykırarak çocuğa doğru koştu.

"Ben Tosya değilim. Yanıldın Kolya." Çocuk bunları söylerken tokalaşmak için zayıf elini uzatmıştı.

"Saçmalama lütfen."

"Doğru söylüyorum. Ben Tosya'nın kardeşiyim."

"Kardeşi mi? Tosya'nın kardeşi yok ki" diye cevap verdi Kolya, ama sesi biraz kuşkuluydu. "Bana kardeşi olduğundan hiç söz etmedi –"

"Sana bahsetmedi diye kardeşi olmadığı sonucunu çıkaramazsın. O sıralarda, Moskova'daki bu dairede amcamla beraberdim; bundan dolayı da şu Bessarabianız hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Tosya seni göremediği için çok üzülecek. Bana senden biraz söz etmişti."

İlk önce "Siz" diye hitap eden Kolya sonra yeniden senli benli konuşmaya başladı: "Benimle dalga geçiyorsunuz. Tosya lütfen oyun oynamayı bırak."

"Anne!" Çocuk, ışık saçan gözleriyle gülümseyip annesine baktı. "Kolya'ya, aynı soydan geldiğimiz için çok benzememize rağmen Tosya ile benim iki ayrı varlık olduğumuzu söyler misin lütfen."

Natalya Dmitryevna gülümsedi ancak cevap vermedi; önce oğluna sonra da Kolya'ya tatlı tatlı bakmakla yetindi.

Kolya artık kendinden emin değildi: Peki bu kimdi? Tosya yalan söylüyor gibiydi – ama boyu, gözleri de tam olarak Tosya'nınkine benzemiyordu – ne tuhaf bir durumdu – belki de bu oğlan gerçekten Tosya değildi."

"Hımın, peki Tosya gelecek mi?" diye sordu Kolya tereddütle.

Tosya kahkahalarla gülmeye başladı: "Sen Moskova'da aptallaşmışsın – ha, ha, ha! Ah, ha, ha, ha!"

Tanrım ne aptalım, nasıl da yuttum. Çok utanç verici bir durum! Büyük bir hakaret! Bu düşünceler bir anda şimşek gibi kafasından geçti ve birdenbire ter bastığını hissetti. Hain çocuk! Oyununu ne de güzel oynamıştı.

Kolya şimdi kendisini tam bir budala gibi hissediyordu... Nasıl olmuştu da bu oğlanın Tosya olmadığını düşünebilmişti?

Tosya ise arkadaşına hayran kalmıştı. "Pekâlâ gördünüz işte Kolya'nın ne kadar akıllı olduğunu! Büyük bir ustalıkla beni tanımamış gibi davrandı. Oyunda kendi rolünü çok iyi oynadı!"

Natalya Dmitryevna müdahale etti: "Bu kadar gevezelik yeter – İvan Antoniç, çayları doldurmama yardım eder misin? Çocuklar burada oturup istedikleri zaman bize katılabilirler – bu arada, senden böyle bir ricada bulunmam bilmem ki, ne kadar doğru –"

"Oh, evet. Seve seve yardım ederim, Natalya Dmitryevna."

"Pekâlâ, söyle bakalım niye benimle oyun oynadın? Kafandaki planlar neler? Hah?" Kolya heyecandan kıpkırmızı kesilmiş arkadaşını sıkıştırmaya başlamıştı.

"Peki sen beni niye yanıltmaya çalıştın?"

"Ben mi *seni* yanıltmaya çalıştım? Çıldırmışsın sen!"

"Bak şimdi bile rol yapıyorsun! Beni gördüğün ilk anda tanıdın. Ama oyunuma hemen dahil oldun – sen sahneye çıkmalısın bence."

"Tamam Tosya. Kapatalım artık bu konuyu. Evet doğru, oyun oynadım... Şimdi anlat bakalım, bu aralar boş zamanlarında ne yapıyorsun?"

"Stendhal okuyorum. Olayları gizemli kılmayı çok seviyor. *Parma Manastırı*'nı okudun mu?"

"Hayır."

"İlginç bir kitap... Şimdi lisede dördüncü yılın değil mi?"

"Evet. Ya sen? *Gimnaziya*'ya gidiyor musun?"

"Hayır, evde çalışıyorum. Annem ve ben lisede okutulanlara eşdeğer bir program uygulamaya karar verdik. Eğitim sistemine göre şu an zaten beşinci yılım."

"İyi bir çalışma."

"Peki sen? Sen neler yapıyorsun? Okuyor musun? Hâlâ kuşlarla da meşgulsün herhalde."

"Evet hâlâ kuşlarım var. Bir gün gel de gör onları. Resim de yapıyorum. *Gimnaziya*'ya gidiyorum."

"Kitaplardan ne haber?"

"*Dejenerasyon*'u okudum. Biliyor musun? Nordau'nun."

"Duydum ama okumadım."

"Tolstoy, Gorki, Çehov, Andreyev. Bilimsel düzlemde Timiryazev'in Danilevski'yle polemiği. Daha önce eski yazarların eserlerini okudum ama artık okumuyorum. Moliere, Skabişevski'nin *Rus Edebiyatı Tarihi*. Tolstoy'u da çok seviyorum: *Kreutzer Sonatı* ve *Diriliş*. Okuduğum her şeyi hatırlayamam Tosya."

"Biliyorsun Tolstoy'un eserlerinde her yerde Tanrı vardır. Her ne kadar kendi yorumuna göre –"

"Ben tanrıyla olan bağımı uzun zaman önce kopardım. Hatta burada Moskova'da "İsa'nın Vücudu"nu dilimin altında saklayıp, getirip komşu çocuklara da gösterdim. Görsen hepsi korkudan nasıl kaçıştılar."

Kolya maceralarını ayrıntılarıyla anlatmaya başladı ve gülmekten kırıldılar.

"İşte Tolstoy'da bu saçma Hıristiyan inanışlar hâlâ mevcut – bekle bir dakika, sana bir şey okuyacağım."

Tosya sedirden atlayıp, muşamba kaplı defterlerinin arasında acele acele bir şeyler aradı; aradığını bulduktan sonra açıp bir solukta okumaya başladı: "Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri korkaklığı, kendi kendisiyle yetinmeyi, itaati, kendini küçültmeyi, vazgeçmeyi öğütler – kısacası, süprüntülüğün tüm özelliklerini – oysa proletarya –" Burada durdu: "Yani işçiler", tekrar devam etti: "Kendisine süprüntü gibi davranılmasını istemeyen proletaryanın cesarete, değerinin bilincine, onura, bağımsızlığa ihtiyacı vardır ve tüm bunlar ekmek ihtiyacından daha önemlidir. Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri kurnaz ve sinsi bir itaatle açıklanırken proletarya devrimci nitelikleriyle tanımlanır."

"Kimin bu?"

"Güzel değil mi? Hıristiyanlığın kalbine saplanan bir ok gibi. Rahip şiş kebabı."

"Harika. Ama kimin bu yazı?"

"Marx'ın. Ancak tabiî ki *Niva*'yı yazan değil."

"*Kapital*'i yazan mı yoksa? Biliyor musun, *Kapital*'in yandaşlarının kapitalist olduğunu sanırdım – ha, ha, ha! – ne aptallık! Peki bunu nerede okudun? *Kapital*'de mi?"

"Hayır. Ancak gizli okuyabildim. Kishinyov'da babamın bir

arkadaşı ona gizlice devrimci bir bildiri getirdi, – ince bir şey – üstünde *Kıvılcım* yazılı. Okuyabilmek için gizlice aldım. İşte bu okuduğum bölümü de orada gördüm. Ama gidip bunu herkese ilân etme lütfen. Anneme bile söz etme, yoksa bana rahat vermezler. 'Çok fazla okuyorsun, yaşına göre fazla gelişmişsin, büyük bir adam gibi; en sonunda hastalanıp öleceksin ya da çıldıracaksın,' bu sözler sürekli kafama kakılacak. Annem de, sanki lanetliymişim gibi kederli gözlerle bana bakıp duruyor. Biliyor musun Kolya –" Tosya sıcak, ince elini Kolya'ya dayadı. "Bazen ben de gerçekten lanetli olduğumu düşünüyorum, hilkat garibesi bir şeyim galiba."

"Kes Tosya. Saçma sapan konuşma, tamam mı?"

Tosya üzgün ve durumun farkında olan gözlerle bakıyordu. Sağlıksız, ince ellerinin görüntüsü çok acı vericiydi. O kadar inceydiler ki sanki bu dünyaya ait değildi; üzüntüden Kolya'nın kalbi sıkıştı.

"Niye 'saçma sapan' diyorsun? Ne de olsa ben soyumun kalıtsal özelliklerini taşıyorum. Babama bak, dokunsan yıkılacak. Ben ise bacaklarımı zar zor sürüyebiliyorum. Siz hepiniz koşuyor, oynuyor yani *yaşıyorsunuz* – ama ben? Ben dört gözlü bir solucanım Kolya. Bazen fazla uzun yaşamayacağımı düşünüyorum. Aslında hakkımda fazla bir şey de bilmiyorum." Dinle – "Tosya birden ayağa kalktı: Bu albüm hâlâ buralarda mı?"

"Hangi albüm?"

"Bessarabia'daki. Hani, şu Biyeltsi'deki güzel kızın sana verdiği. Bana ondan söz etmiştin. Klebonskay... Kle..."

"Klevanskaya? Yelena Vladimirovna? Evet hâlâ duruyor. Hiç dokunulmamış gibi. Şimdi nereden aklına geldi bu?"

"Defterlerime bakarken birden hatırladım; deri kaplı, kahverengi kapaklı bir albümdü."

"Doğru. Bende duruyor. Ama içine iki şiir daha eklendi. Büyükbabam şiirleri benim için yazdı."

"İlginç. Kolejdeymişsin gibi albümüne yazıyorlar. Akrabalarının böyle şeyler yapması ne kadar dokunaklı –"

"İkisi de ezberimde."

"Tamam, seni dinliyorum."

"Oh, saçma sapan şeyler. Dinlemeye değmez. Şaka gibi bir şey. İşte bir tanesi:

Kolya, sevgili oğlum,
Seni sopayla döveceğim,
Ama seni dövmem için
Önce pantolonun inmeli."

"Hımın, bu küçük çocuklar için. Peki ya diğeri?"

"Kolya, oğlum, bu yıllar çarçabuk geçip
Sonsuzluğa karışacak.
Başka günler gelecek senin için
Bu gün ve bu dakika yerine.
Bu mutlu günlerin
Gelecekteki yaşamına yol gösterecek,
Ve kutsal sevgi – inan bana –
En değerli, en emin sığınağın olacak."

"Büyükbabana söyle, o bir Byron değil. Kesinlikle. Özellikle de bir ve dokuz yaş arasını yol gösterici olarak tanımlaması... Yoksa on mu? Bu geçmişi bir rehber olarak görüyor. Hayır, kesinlikle Byron değil. Şiir yazan ama yazdıklarının ne kadar kötü olduğunu anlamayan insanlar her zaman beni şaşırtmıştır."

"Tosya!" Ses yemek odasından geliyordu.

Tosya koşup iki fincan çayla geri geldi; yanında da biraz domuz pastırması ve kurabiye vardı: "Bunları buraya getirdim. Babalar oturup kendi aralarında gevezelik etsinler. Biz oğlanlar, burada kendi işimize bakalım. Senin itirazın var mı, sevgili arkadaşım Arkadi?"

"Hayır. Arkadi olarak çağrılmak dışında hiçbir şeye itirazım yok."

"Tamam, haklısın. Bu arada –"

Oğlanlar kendi aralarında konuşurlarken, yemek odasında da farklı bir muhabbet sürüp gidiyordu.

"İvan Antoniç, seni buraya özel bir konu için çağırdım. Öğrenmek istediğim bir sürü şey var. Başkentte neler oluyor? 'Ayaklı gazeteler' neler söylüyorlar acaba?"

"Şey biliyorsun, Nataşa, ben... kusura bakma –"

"Özür dileyecek ne var, 'sevgili Jeannot'. Hatırlıyor musun? Sonya seni böyle çağırırdı."

"Evet – çarpıcı bir kızdı –."

"Özür dileme sırası bende İvan Antoniç, sana geçmişi hatırlatmamalıydım – evet tekrar bugüne dönelim. Politikacılar ne diyor? Şehirde senin duydukların neler?"

"Utanarak belirteyim ki, hiçbir şey bilmiyorum. İşim bütün zamanımı alıyor, bu işi bulmadan önce de bir sürü dertle uğraşmak zorunda kaldık. Şimdi sabahtan akşama kadar meşgulüm. 'Ekmeğini alın teriyle kazanmak.' Evet, gerçekten ekmeğimizi alın terimizle kazanıyoruz. Bazen sağda solda bildirileri okuyorum ama her zaman değil. Çevremde bu tür insanlar yok –yani gençliğimdeki gibi değil– ancak sanırım Kolya yakında onların safına katılacak."

"Çok kötü. Tiyatro dünyasından birisi kocama geçen yaz Komissarevskaya'da Çehov'a rastladığını anlattı. Moskova'da turnedeyken. Çehov artık yaşlandığını, kendisini yorgun ve kötü hissettiğini söylemiş. Tiyatro için bir şey yazıp yazamayacağını sormuşlar. O da yazdığını ancak artık yazdıklarının yetersiz kaldığını, başka şeylere gerek duyulduğunu, eskiden gelen alışkanlıkların, yaşam tarzının geride kaldığını, ülkemizin keskin bir dönemece girdiğini belirtmiş. Sonra da şöyle devam etmiş: Moskova'da belki farkında değilsiniz ama Güney'den büyük bir dalga geliyor; halk her yerde kaynıyor – Tolstoy'u ziyaret ettiğini, bu ileri görüşlü yaşlı adamın da aynı tespitte bulunduğunu söylemiş. Rusya arı kovanı gibi kaynıyor. Bekle ve gör, iki, üç yıl sonra bu ülkeyi tanıyamayacaksın."

"Bunu sen mi söylüyorsun yoksa Çehov mu?"

"Çehov. Niye limon almıyorsun? Ya kurabiye?"

"*Mersi*."

"*Mersi* evet mi *mersi* hayır mı?"

"Evet, tabiî ki."

"O halde lütfen kendin al. Servis bekleme."

"Merak etme, Natalya Dmitryevna. O kadarını hala becerebiliyorum. Yani Çehov'un söylediklerine göre Güney'den 'büyük

bir dalga' mı geliyor? Siz de zaten Güney'den geldiniz. Sonuç ortada."

"Hemen her sözü nasıl da havada kaparsın."

"Havada kaptığım bir şey yok. Ben sıradan birisiyim. *Continuez, Madame.* [Devam ediniz hanımefendi – *ç.n.*]"

"Güney gerçekten de kaynıyor. Rostov'daki grevden sonra işçiler arasında birdenbire bir kaynaşma başladı. Yani havada devrim kokusu var tam anlamıyla. Büyük bir huzursuzluk söz konusu. Köylüler bile eskisi gibi değil; kırsal kesimde de her yerden kargaşa haberleri geliyor. Çernişevski'nin kehânetleri gerçek oluyor."

"Hey, şu şarkıyı hatırlıyor musun? '*Ne Yapmalı*?'nın yazarına içelim'"

"Bunlar boş hayallerdi, İvan Antoniç. 'Şerefine içelim' artık geçmişte kaldı, şimdi eylem zamanı. Üstelik iş çok ciddî. Giderek yaygınlaşan devrimci edebiyattan bunları biliyorum. Görmedin mi?"

"Nerede göreceğim ki?"

"Kishinyov'da gördük. Hem *Kıvılcım*'ı hem *Devrimci Rusya*'yı."

" Ne bunlar? Bu konulara çok câhilim."

"Partiler kuruldu. Marksistlerinki Sosyal Demokrat Parti, Narodniklerinki ise Sosyalist Devrimci Parti."

"Struve'yi mi kastediyorsun? Peki ya Narodnikler?"

"Tanrım, hiçbir şeyden haberin yok senin! Struve dönek. Hareketi bıraktı. Şimdi Stuttgart'ta, *Kurtuluş Birliği*'nin resmî yayın organını hazırlıyor. Liberallerin lideri; Marksizmi tamamen bıraktı. Zemstvolar arasında çok destekçisi var. Onların adamı. Yasal Marksistler de artık Marksist değiller. Sosyal Demokratların da yeni iki lideri var: Plehanov ve Lenin. Plehanov, Beltov adıyla yazıyor yazılarını, Lenin'inki ise Vladimir İlyiç."

"İktisatçı olan mı?"

"Evet ve de SR'ler –"

"Ne? Bu da ne?"

"Sosyalist Devrimciler kendilerini kısaca SR [*Socialist Revolutionaries*'in baş harfleri – *ç.n.*] olarak adlandırıyorlar. Sosyal

Demokratlar da SD. SR'ler *serye* (griler) ve SD'ler de *sedye* (ak saçlılar) olarak biliniyor." Natalya gülümseyerek anlatıyordu. "Çernov. Herhalde onu biliyorsundur. Garneip takma adıyla yazıyor."

"Adına rastladım, galiba Mihailovski'ye adanmış bir koleksiyondu, *Na slavnom postu* [Şanlı konumuna]."

"Evet, o. Güney parti edebiyatıyla dolu. Öğrenciler arasında aşırı radikal kesimler büyük rağbet görüyor. Tohumlar da verimsiz topraklara düşmüyor. Artık hayatta olmayan Sonya ve Raspopin'in bunları görememesi ne kötü –"

"Evet. Yaşasalardı, bu işlerin tam merkezinde yer alırlardı."

"SR'ler Halkın İradesi gelenekleri için savaşıyorlar. Epey destekçileri var. Marksistler ise çok katı ve uzlaşmaz bir tavır sergiliyorlar, özellikle de Lenin'in etrafındakiler. Fanatik ve dogmatikler. Onlara göre sanayi işçileri yani 'proletarya' her şey demek. Hatta ben bile bazen bunların yepyeni bir gerçekten söz ettiklerini, Nuh nebiden kalma laflarla ortaya çıkmadıklarını düşünüyorum. Ayaklarını sürüyerek ilerlemiyorlar. Enerjik ve öfkeli bir kalabalık oluşturuyorlar. Böyle zamanlarda da öfke önemli; öfke olmadan bir şey yapamazsın. İflah olmaz tartışmacılar. Çelik gibiler. Yani yeni bir tür insan topluluğu; bizim alışık olduğumuz gibi süslü cümleler kurmayı, çay içip parti düzenlemeyi sevmiyorlar. Eski entelijensiyaya saygı duymuyorlar ve bu kategorideki insanlarla dalga geçiyorlar. İşçiler arasında da tartışmasız bir üne sahipler; işçiler için biçilmiş kaftan gibiler – biraz daha çay ister misin?"

"Evet, bir bardak daha içebilirim. Şeker istemem. Sağol."

"Ben de amma konuştum, sonu gelmiyor."

"Sana müteşekkirim. Bütün bunlar benim için yeni şeyler."

"Kishinyov'da ortam çok gergin. Çinovnikler ve polis Yahudilere ve devrimcilere göz açtırmıyor. Bekle ve gör –Yahudilere her an bir katliam uygulanabilir– Bessarabia'daki durumu da biliyorsun zaten. Ama artık durum o kadar kötü ki, hayal bile edemezsin. Patlamaya hazır bir bombanın üzerinde oturuyormuşuz hissine kapılıyorum. Vidaları sonsuza dek sıkıştıramazsın; sonunda bir şeyler olacak... Bu adamlar her tür hileye, komplo-

ya başvuruyorlar; hiç ama hiçbir şeyden çekinmiyorlar. Açıkça Yahudilerin katledilmesi için çağrıda bulunuyorlar; Yahudilerin geleneksel törenlerinde Hıristiyan kanı kullandıklarını, Hıristiyanların kanını almak için gizlice işkence uygulayıp öldürdüklerini, Ortodoks olduğu ve Ortodoksluğu savunduğu için çara karşı olduklarını iddia ediyorlar – Allah bilir daha bir sürü şey söylüyorlardır – 'Yahudileri dövün' Kishinyov'da resmî bir slogana dönüşmüş durumda. Tüm 'vatanseverler'e işbirliği çağrısı yapılıyor. Bunlar, Okhrana'nın (gizli polis) başı Baron Levendal ve iğrenç bir adam olan Rus milyoner Pronin tarafından maddî ve manevî olarak destekleniyorlar. Ve de Krushevan – onu hatırladın değil mi? Vatansever *Znamya* dergisinden?"

"Hatırlıyorum. Hatırlamamak mümkün mü?"

"Bu zincirin bir halkası. Bunların etrafında bir sürü çinovnik, polis, detektif ve uğursuz var. Para kaynakları sınırsız ve üst mevkilerden de destek alıyorlar. Meyhanelerden, kumarhanelerden dışarı çıkmıyorlar. Korkarım bir tür korkunç St. Bartholomew Gecesi patlak verecek –bilemiyorum, çok da emin değilim ama galiba böyle bir durum söz konusu– çok ürkütücü bir tablo. Hükümetin tertiplediği polis-devlet çetesi–"

"Evet, Hertzen Rusya'nın 'donmuş bir cehennem' olduğunu yazdı. Tyuçev de 'sonsuz Kuzey Kutbu'ndan söz etti. Kuzey Kutbu betimi çok iyi uyuyor. Yani her şey dondu mu?"

"Görünüşe göre öyle... Moskova nispeten biraz daha sakin... Güneydeki dalga henüz buraya ulaşmadı ama yakında ulaşacak–"

Natalya Dmitryevna sustu. Bir an sessizlik oldu. Lamba ışığının yumuşak gölgesi masa örtüsünün üzerine düşmüştü.

"Sorun şu ki hiçbirine de tam bir inancım yok. Kısacası şu emri kabul edemiyorum: 'Ben sizin Tanrınızım. Sizler, benim dışımda başka tanrılara tapmamalısınız.' Hangi tarafa yönelmem gerektiğini tam bilemiyorum. Biliyorsun kökenim Yahudi. Ama sorunu bütünüyle Rus bakış açısıyla ele alalım. Bazen toplumun Romanov monarşisinin kültür karşıtı tavrını önemsemediğini düşünüyorum; samimi olarak şunu söyleyeyim ki, bu ülkenin çiçekleri olan en parlak beyinler yok edildi; bu kafalar âdeta giyotinle kesildi. En ufak bir yetenek ya da deha pırıltısı görüldüğün-

de o kişinin kafası hemen uçuruldu! Herkes bunları biliyor ama tekrar saymakta yarar var: Puşkin – sürgün, yasaklama, ölüm. Lermontov – sürgün. Schelling'in tanıdığı en akıllı insan olarak söz ettiği Çadayev –çarın emriyle tımarhaneye kapatıldı. Poelzhaev– işkence gördü. "Tutsak Kızılderili'nin Şarkısı"nı hatırlıyor musun?

"'Ölüyorum. Kasapların utancı adına
savunmasız vücudumdan vazgeçiyorum.'"

"Evet, gerçekten büyük bir yetenekti. Çernişevski –ağır işlere mahkûm edildi. Pisarev– Peter ve Paul Kalesi'nde beş yıl. Turgenyev – hatta Turgenyev bile hapsedildi. Hertzen – hapis ve yurtdışına sürgün. Rileyev – asıldı. Radişçev – sürgün edildikten sonra zehirlendi. Peki, ölüm cezasına çarptırılan Kibalşiş ne yapmıştı ki! Şimdi ise Tolstoy'un evi aranıyor. Dünya çapında tanınan bir yazarın evi. Peki Gorki'nin de dâhil olduğu geçenlerdeki korkunç olay? – yine hapse gireceğinden söz ediliyor – şimdiye kadar defalarca hücre cezası aldı zaten."

"Bilimler Akademisi'nden mi söz ediyorsun?"

"Evet. Üstelik Akademi'nin üyeleri ne kadar da ince insanlar. Hatta Çehov bile – en ılımlı olanı – baş kaldırdı! Şu saygıdeğer liberal çıtkırıldım Akademi Başkanı'na yazdığı mektubu gördün mü?"

"Evet, okudum–"

"Kısacası, yetenekli ve akıllı Ruslar sistematik bir biçimde jandarmalar, Alman isimli baronlar tarafından yok ediliyorlar. Benckendorflar, Dubletler, Lebethaller, bunların hepsi Romanov sülalesinin aşağılık eserleri. Söylesene bana, bir ulusun sürekli kafası kesilirse o ulus yaşayabilir mi? Kitlelerden, köylülerden, işçilerden söz etmiyorum bile – yo, hayır, mutlaka bir patlama olacak. Ve yakında –"

İçindekileri bir solukta boşaltmış olan Natalya Dmitryevna odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. İvan Antoniç bir an için sustuktan sonra sordu: "Ama Natalya Dmitryevna, bütün bu olan bitenler niye seni bu kadar etkiliyor ki?"

"Ben bir ceset değilim. Henüz değil. Şimdilik kenarda duru-

yorum, İvan Antoniç – ama Tosyam'a bir şeyler olacak. Eğer yaşarsa devrime katılacak. Bundan en ufak bir kuşkum yok. Belki de kötülüklerimin, günahlarımın kefaretini ödeyecek. Ama aynı zamanda korkarım ki bu hayat yolunda insanların yazgısı önceden belirleniyor. Seçimini yapanların çok azı sağ kalabiliyor hatta zaferin arifesinde bile –"

İvan Antoniç düşüncelere dalmıştı. Genelde son derece kolay etkilenen bir insandı ve düşünceleri de kafasında hemen şekillenebilirdi. Eski dostu onu yeniden, çok uzağına düştüğü konuların içine sokmuştu; bu sorunlardan uzaklaşmasının nedeni bunları bilmemesi ya da önemini kavrayamaması değil sürekli burnunun dibinde, yakın çevresinde olan biten günlük yaşamın hayhuyuna fazla dalması, kafasının sürekli bu tür kaygılarla meşgul olmasıydı – böylece kafasındaki diğer konular önemini yitiriyor, bazen bu tür olağandışı düşünceler bilincinde belirse bile onları sinek gibi hemen kovuyordu. Ama şimdi her şey tüm çıplaklığıyla gözleri önüne serilmiş, sis perdesinden sıyrılıp net şekillere bürünmüştü.

O anda İvan Antoniç'in gerçek hayatını oluşturan sıradan, küçük dünyalar birdenbire arka plana itilmiş, âdeta gerçek olmayan çok uzak bir mesafeye gönderilmişti. Bilincindeki perspektif dengesi değişmiş, yaşamın çeşitli denklemleri yeni bir boyut kazanmıştı. İşte bu nedenle, İvan Antoniç düşler âlemine dalmıştı.

"Hey, saat kaç?"

"On ikiyi çeyrek geçiyor."

"Kahretsin. Çok geç kaldık. Lyuboşka – iyi ki hatırladım – Lyuboşka sevgilerini iletti ve sizi davet etmemi istedi. Adresimizi biliyorsunuz. Bolşaya Gruzinskaya. Georgiyevskaya Meydanı. Blohinlerin ev. Hayvanat Bahçesi'nden Gruzinskaya'ya doğru ilerliyorsunuz. Dış kapıya vardığınızda ön bahçedeki binaya varana kadar gidin. Burası bizim Vadedilmiş Topraklarımız. Şimdi Kolya'yı çağırır mısın?"

"Tamam. Kolya! Tosya!"

Oğlanlar odalarından çıktılar.

"Eve gitme zamanı, Kolyun."

"Tosya..., Tosya, bizi ziyarete geleceksin tamam mı? Her gün

seni bekleyeceğim... Natalya Dmitryevna, lütfen Tosya'nın en kısa sürede bize gelmesini sağlayın."

"Kolya, gel, Natalya Dmitryevna geleceğine dair söz verdi. Çok kabasın doğrusu!"

"Ama baba, ben sadece–"

"Önemli değil, İvan Antoniç. Kolya'nın beni değil de Tosya'yı görmek istemesi çok doğal."

"Hayır, sen de geleceksin tamam mı? Seni de bekliyoruz."

"Ama özellikle de Tosya'yı – bunda utanılacak ne var canım?"

Kolya utanmış bir halde sustu.

Tosya kulağına fısıldadı: "Sakın şimdi *Kıvılcım*'dan söz etme." Sonra yüksek sesle devam etti: "Birkaç gün sonra sizi ziyarete geleceğim. Belki de yarın değil öbür gün gelirim."

Ama Tosya gelmedi.

İki gün sonra arabayla işten eve dönen İvan Antoniç oğluna Tosya'nın aniden öldüğünü söyledi.

"Nasıl olur? Ne diyorsun sen?"

"Evet maalesef. Menenjit, yani beyni saran zarın iltihaplanması. Niye gelmediklerini sormak için okuldan onları aradım. Natalya Dmitryevna'nın söyleyebildiği tek şey, 'Tosya menenjitten öldü' oldu. Daha fazla konuşamadı."

"Hemen oraya gidiyorum."

"Hayır gitmemelisin. Annesi daha da acı çeker yoksa. Bu darbeyi nasıl atlatacağını da bilemiyorum doğrusu."

Kolya yıldırım çarpmış gibi duruyordu. Ağlayıp haykırmak, başını duvarlara çarpmak istiyordu. Uyuşmuş bir halde etrafına bakındı. Tosya'yla daha biraz önce konuşmuş, biraz önce hassas alnını, parlak gözlerini, zayıf ellerini görmüştü. Tosya'nın yumuşak sesini duymuştu... Oh Tosya, Tosya! Bu nasıl olur? Artık bu dünyada var olmadığın doğru mu?

Tosya'nın tabutunun kapağı açıktı, ölümün maskelediği incecik cansız yüzü görülebiliyordu. Natalya Dmitryevna'nın dudakları sımsıkı kapalıydı, hareketsizce oturan kocasına dayanmıştı.

18. Bölüm

Romanov monarşisi hem içte hem de dış işlerinde çöküşe sürükleniyordu. 4 Ağustos 1902'de Revel'deki (Tallinn) limanda Kayzer Wilhelm Hohenzollern ile Çar Nicholas Romanov arasındaki toplantı olayların hızlanmasına neden olacaktı.

Çarlık ahtapotu açgözlü kollarını Uzak Doğu'ya kadar uzatmıştı. Çin'den büyük toprak parçaları koparan Rusya, Büyük Güçler'in Çin İmparatorluğu'na yönelik haydutça yayılışlarına *katılıyordu. Alman Mareşal Kont Waldersee'in komutasındaki çağdaş ve modern silâhlarla donatılmış birlikler*, Çin topraklarına el konulması sırasında patlak veren Boxer İsyanı'nı bastırmışlardı; bu önemli zaferin ardından, kasabaları, kentleri yakıp Çin'in başkenti Pekin'i işgâl etmişlerdi. Pekin saldırısını General Lineviç yönetmiş, Rus ordusu Japonlarla beraber şehri yağmalayıp sarayı tahrip etmişti; Kont Waldersee Pekin'e yağmadan sonra girmişti.

O sıralarda –Haziran 1900'ün sonları–, usta bir hatip Alman Kayzer'i, Bremerhaven'deki limanda yüksek bir kürsüye çıkmış, iyi eğitilmiş ve koyu Hıristiyan askerlerini uğurlamak için düzenlenen törende konuşuyordu. Konuşmasında "sarı tehlike"ye karşı silâhlarını ellerinden bırakmamalarını buyuran ve savaş arzusuyla yanıp tutuşan Kayzer, sağ yumruğunu havaya kaldırıp, göğsünü şişirerek gür sesiyle şunları haykırıyordu: "Merhamet yok! Onları tutsak almayın! Bin yıl önce Attila zamanında Hunlar tarihte nasıl yer edindiler, nasıl efsaneye dönüştüler, neden hâlâ hatırlanıyorlar, çünkü iyi savaştılar ve merhamet etmediler, sizlerin başarıları sayesinde Almanların adı da binlerce yıl

Çin'de hatırlanmalı, o kadar iyi savaşın ki hiçbir Çinli bir Almana bir daha bakmaya bile cesaret edemesin!"

Böylece bu katı Hıristiyan güçler, Çin'i en utanç verici anlaşmalara zorladılar, Çin'in topraklarına el koyup gelecekteki kargaşaların tohumlarını ektiler. Bu arada, Çin'in en eski ulusal hazinelerinden birini, büyük bir ansiklopediyi de yaktılar. Ve bu kültürlü subaylar – Alman, İngiliz, Fransız, Rus ve diğerleri – yağmaladıkları resim, değerli heykel, ipek, porselen, altın, fildişi, çeşitli süsler, antika biblolar, paralar vb. ganimetlerle geri dönerken, bu yaptıklarının hırsızlık değil de Havarilerinki kadar kutsal bir görev olduğu inancını taşımaktaydılar. Ülkelerine geri döndüklerinde, ait oldukları milletin tercihlerine göre viski, bira, kırmızı şarap ya da votka içerken, yağmaya ara verdiklerinde macera anlatır gibi ilgilerini çeken küçük Çinli kızlara neler yaptıklarını anlattılar.

İşgâlin üstünden iki yıl geçmişti, Japonya, Rusya ve dünyayı kendisi ve sevgili kardeşi, Kuzey Çarı Nikki tarafından yönetme sevdasına tutulan ve bunun için de askerî ve diplomatik erkânını uluslararası politika konularında daha çok ve ciddî yoğunlaşmalarını isteyen Wilhelm arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Rus otokrasisi, devrim belâsına karşı ortak mücadele düşüncesine işaret eden Kayzer'e büyük ilgi gösteriyordu. Hükümet darbesi planları yapıyor, işçi eylemlerinin kanla bastırılması, zavallı Alman parlamentarizminin yok edilmesi ve St. George gibi sosyalist devrim canavarını yenilgiye uğratacak yeni bir Sezar olmanın hayallerini kuruyordu. 1899'ın başlarında, Augsburg'taki işçi grevleri sırasında, sonradan imparatorun yanında bulunduğu sırada yaşadığı eşcinsel ilişkiler nedeniyle ün salan arkadaşı Philip Eilenburg'a şunları söylemişti: "Çok iyi çok iyi. Bırakın devam etsinler. *Harekete geçme* zamanı nasıl olsa gelecek... O an geldiğinde artık beni hiçbir şey durduramaz, hatta bakanlık bile; eğer bana ters düşerlerse sonları gelir. Tahta çıkana kadar yaptığım konuşmaların derlendiği kitapçığı lütfen oku. Orada, Alman ulusunu tehdit eden tehlikeler söz konusu olduğunda önce dostça, sonra da sertçe uyarı vurgularımı göreceksin... *Hükümet harekete geçmeli*; yoksa her şey yok olacak! Gerçek bir dış tehlike ile kar-

şı karşıya bulunduğumuz sırada, genel grevler olur ve sonucunda ordunun yarısının harekete geçirilmesini gerektiren ciddî bir olay patlak verirse, mahvolduk demektir! Anayasa konusunda yetkilerimin sınırını elbette biliyorum. Savaş bakanı *istediğim zaman* imparatorluk toprakları içinde sıkıyönetim ilân edebileceğimi söyledi. Askerler Sosyal Demokrat liderleri Reichstag'tan çıkarıp onları kurşuna dizinceye kadar kimse ülkede iyileşme beklemesin. Tüm Sosyal Demokratları Karolin Adaları'na sürmemizi sağlayacak bir yasa gerekiyor... *Tahmin edemeyeceğin kadar çok* kan dökülmeli..." Kayzer bunları söyledikten sonra kurnazca gülümseyip bıyıklarını düzeltmişti.

Şimdi ise, devrimden en az kendisi kadar korkan Rus Çarı'yla görüşmeye gidiyordu. Nikki devrimin sarsıntılarını sürekli hissediyordu.

Harika bir sabahtı. Berrak denizin yüzeyinde oluşan kırmızıya çalan yeşil küçük dalgacıklar, cam yeşili ışıltılarla kıyıya vurup, belli belirsiz bir ıslık sesiyle geri çekilirken, arkada nârin, beyaz köpükler bırakıyorlardı. Havada yosun, iyot ve taze deniz tuzu kokusu vardı. On dört dev zırhlıyla on beş torpido gemisi saygın konukları bekliyordu. *Varyag*'ın ve *Retzivan*'ın bembeyaz gövdeleri güneşin altında pırıl pırıl parlıyordu. Çarlığın hantal deniz kuvvetlerini simgeleyen gri renkli diğer gemiler de, esner gibi için açılmış ağızları andıran dev toplarıyla sıralanmışlardı. Lüks kraliyet yatları da –*Shtandart* ve *Polyarnaya Zvezda* [Kutup Yıldızı]– son derece zarif görüntüleriyle göz dolduruyordu. Ürkmüş kuğuları andıran şişirilmiş yelkenleriyle daha birçok gemi de bekliyordu.

Martılar ise çığlıklar atarak gökyüzünde, savaş gemilerinin ve kruvazörlerin üzerinde dönüp durmaktaydılar. Önce yukarı doğru yükseliyor sonra pike yapıp denize dalıyor ve avlarıyla beraber yeniden gökyüzüne doğru süzülüp, havada tek bir kanat bile çırpmadan, Noel ağacına asılan mumdan güvercinler gibi hareketsiz duruyor, bembeyaz kanatları kuzeyin solgun kurşuni gökyüzünde parlıyordu. Güçlü Baltık filosunun en seçkin kurmayları bu gemilerdeydi. Kıyıda da meraklı bir kalabalık birikmişti; herkes bu beklenmedik olayı seyretmek istiyordu. Limanda burjuva

centilmenler, sosyetik hanımefendiler, zanaatkârlar, emekçiler, beyaz yakalı çalışanlar, bürokratlar – melon şapkalı, kasketli, kukuletalı, renkli giysili, şemsiyeli erkekler, kadınlar, kısacası çok renkli bir kitle göze çarpıyordu. Çocuklar ise kalabalık içinde itiş kakış, biraz daha fazla bir şeyler görebilmek için dizi ya da dirseğiyle kendine yer açma telaşındaydılar. Polisler ise şaşaalı bir biçimde düzeni sağlayıp sarhoşları kovmakla meşguldüler.

Nihayet, ufukta, çok uzaklarda, Nargen Adası'nın açıklarında Alman donanmasının dumanları belli belirsiz seçilmeye başlandı. *Svetlana* kruvazörünün eşlik ettiği Çarlık yatları Alman gemilerine doğru hareket ettiler; gemiler denizi yararak ilerlerken yarattıkları beyaz köpükler hareketli küçük beyaz yılanlara benziyordu.

Gemilerde tören bayrakları dalgalanıyordu. Sihirli bir değnek değmiş gibi bu çelik dev deniz canavarları birdenbire renkli çiçeklerin oluşturduğu küçük yıldızlarla bezenmiş, baştan sona parlak, bayramlık süslerle dekore edilmişlerdi. İki saat sonra Alman donanmasıyla Çarlık yatları, demirleyecekleri limana vardılar: *Prince Heinrich*, *Nymphe*, torpido gemisi *Sleipner* ve Kayzer'in kar gibi beyaz yatı *Hohenzollern* aynı anda toplantı yerine yöneldi.

Hava top atışlarıyla sarsıldı. Top ateşinin meydana getirdiği duman bulutuyla kaplanan gemilerin toplarından yeri göğü titreten öyle bir gümbürtü kopmuştu ki, duyan da sanki donanma savaşa girdi sanacaktı. Seslerden ürken ve âdeta sağırlaşan kuşlar kanatlarını çırpıp, denizin yüzeyine indiler ve şaşırmış bir halde tüylerini gagalamaya başladılar. Amiral gemilerindeki, yatlardaki bandolar marş çalmaya başladı; trampetlerin ağır bakır sesleriyle, davulların gürültüsü gökyüzünde çınlıyordu. Almanlar "Tanrı Çar'ı Korusun"u çalarken Ruslar da, Alman Kayzer'i için bestelenmiş marşı çaldılar.

Gemilerin kaptan köşkünde – hem savaş gemilerinin hem de kruvazörlerin – tertemiz elbiseli, apoletli, omuzları ipek şeritlerle kaplı, gümüş kordonlu ve daha bir sürü yıldız, madalyayla bezenmiş, önemli mevkilerdeki insanlar sıralanmışlardı. Üst güvertede, mavi yakalı, bembeyaz üniformalarıyla, omuzları aynı

hizada, ayak parmakları çizgi sınırında, jilet gibi dizilmiş yanık tenli bahriyeliler göze çarpıyordu. Bunlar, Zafer Caddesi'ndeki heykeller gibi âdeta donmuş bir vaziyette duruyorlardı. Tayfanın geri kalanı, kefene sarılıp havaya asılmış insan bedenlerini andırıyordu. Uzun bir "Hurra" sesi havada kesintisiz bir halde dalgalanıp yavaş yavaş alçalıyor sonra yeniden yükseliyordu.

Her iki hükümdar da mağrur görünümlü *Shtanartd* yatındaydı. Wilhelm'le beraber Prens Heinrich, Alman donanmasının en parlak adı, akıllı, sert, koca sakallı, keskin bakışlı Amiral von Tirpitz; gençliğinde gönüllü olarak süvari birliğinde yer alıp Fransa-Prusya savaşına katılan, artık diplomatik salonların aslanı, parlak hatip, zarif tavırlı, edebi konuşma üstadı, bir ara St. Petersburg'ta elçilik görevinde de bulunmuş, Kayzer'in güvenini kazanmış kurnaz, temkinli tilki diplomat Prens von Bülow da gelmişti.

Orta boylu, davranışları asker kalıplarına uygun, yakın bir tehlike yoksa kendine güvendiğini gösteren, teatral heyecanlardan hoşlanan, kendisine sorulmadan hiçbir sorunun çözülemeyeceği önemli kişi havalarına bürünmüş olan Wilhelm, resmî bir edayla sevgili kuzeni Nikki'ye övgüler yağdırdı. Önceden planlanan sözleri Dışişleri Bakanlığı tarafından yazılı olarak verilmişti. Ancak geveze hükümdar, diplomatlarını defalarca zor durumda bırakmıştı. Kendi hitabet yeteneğine çok fazla güvendiğinden, çiftleşme dönemindeki orman tavukları gibi çevresinde olan biten hiçbir şeyin farkında olmuyordu. Konuşurken kopya çekmeyi sevmezdi. Talimat almaktan hoşlanmazdı ve bu nedenle bir defasında, kendisini gözden düşürmekle tehdit eden "Demir Şansölye" Otto von Bismarck'la da tartışmıştı. Çok megalomandı; saraydaki danışmanları normal olup olmadığını bile sorgulamaya başlamışlardı, hatta bir gün muhterem annesinin ağzından şu kutsal sözler dökülmüştü: "*Mon fils sera la ruine d'Allemagne* [Oğlum Almanya'nın yıkılmasına neden olacak].

Öte yandan, Nicholas son derece silik, renksiz birisiydi. Eski İnananlar grubundan tüccar Bugrov, Gorki ile görüşmesi sırasında onun hakkında şöyle diyordu: "Bu küçük kömür parçası hiç ısıtmıyor. En fazla on kelime söyleyebilir zaten o on kelimenin

de yedisi gereksiz, üçü ise başkasına aittir. Babası da pek akıllı sayılmazdı ama en azından iyi koku alan sağlam bir adamdı. Oğlu ise sevimli birisi, gözleri ancak yaşlı bir kadının gözleri kadar keskin... Ah, bizim küçük çarımız hiç de büyük birisi değil!.."

"Evet, sevgili kuzenim!" Wilhelm etkileyici bakışlarıyla Çar'ı hipnotize etmişti. "En önemlisi kararlılık. Japonlar gerçekten sizin büyük imparatorluğunuza göz dikmeye cüret edebilirler mi? Bizim omuzlarımıza dünya çapında bir görev yüklenmiş. Sarı tehlike, hâlâ Avrupa için bir tehdit. Ben ülkeleri uzun süre önce uyardım: Uygarlık bu çekirgelerden korunmalı."

"Senin yanındayım Willy, düşüncelerine bütünüyle katılıyorum."

"Çinli barbarlara beyaz ırkın neyi temsil ettiğini gösterdik. Daha 1900'ün başlarında, bunların küstahlıklarından dolayı cezalandırılmayı ve intikamı hak ettiklerini söylemiştim. Şimdi sıra Japonlara geldi: Bu maymunlar artık uygar ulusların arasına katıldıklarını sanıyorlar. Tüm yaptıkları taklitçilik. Sevgili dostum Başkan Roosevelt'e mektup yazıp dikkatli olması gerektiği konusunda birçok kez uyardım. Ama bu cumhuriyet, anlaşılan, bu konuda sağlıklı bir monarşi kadar etkin olamayacak. Bana öyle geliyor ki, bu noktada çıkarlarımız birleşiyor."

"Katılıyorum."

"Müttefikiniz Fransa ilişkilerimizi bozarsa çok kötü olur. Fransa hızla inişe geçmiş, sönmekte olan bir ulus; ateizmin yıktığı bu ülke, kafası kesilen kralın ve soyluların kanına bulanmış."

"Ben de, aramızdaki kavganın yalnızca düşmanlarımızın yararına olacağını düşünüyorum." Sakin bir tavırla bu sözleri söyleyen Nicholas'nın yüzünde birdenbire çocukça bir panik ifadesi belirdi: "*Ce serait faire le jeu de la revolution* [Bu, devrimin elinde oyuncak olmak demektir]. Çıkarlarımızın herhangi bir yerde çatıştığını sanmıyorum–"

Wilhelm sağ elini sallayıp heyecanla yanıtladı: "Tabiî ki." (Sol eli iyi çalışmıyordu, bu fiziksel kusurunu gizlemek için de Napolyon gibi üniformasının içine sokup böylece bir taşla iki kuş vurmuş oluyordu: Hem kusurunu gizliyor hem de bu noktada,

"inişe geçmiş" ülkeye boş verip büyük bir askerî liderinin hareketlerini taklit etmiş oluyordu.) "Bizi birleştiren çok sıkı bir bağ var: Devrime karşı mücadelemiz. Bu çağımızın en büyük tehlikesi. Bizim kutsal görevimiz bunu bastırmak. Sosyalizm ortak düşmanımız. Ülkemdeki Sosyal Demokrat çetenin hakkından gelmeseydim şu anki konumumda olamazdım. Kanlarını akıtmak gerekiyor. Yoksa yakında burada tören düzenlemek bile mümkün olmayacak. Bu işi biraz daha geciktirirsek çok geç olacak. *Periculum in mora* [Tereddüt etmek tehlikelidir]."

"Bu sorun beni de kaygılandırıyor – teröristler, grevciler, Sosyal Demokratlar, Freemasonlar ve Yahudiler çığırından çıktılar – ancak eminim ki, Japonlara karşı savaşmamız halinde gerçek Ruslar tahtımın etrafında tek bir vücut oluşturacaklar. Benim halkımın çok güzel eski gelenekleri var ve bir gün sorun çıkaranları parçalara böleceğinden eminim. Niyetim zorla savaş çıkarmak değil ama eğer buna mecbur kalırsak Tanrı'nın yardımıyla düşmanın hak ettiği şekilde cezalandırılacağını umuyorum."

"Aynı görüşleri paylaştığımız için çok mutluyum Nikki–"

"Ben de öyle. Ama bana öyle geliyor ki – hatta bundan eminim – ülkemin kararlılığı sayesinde Japonlar bizimkisi gibi bir güce saldırmaya cesaret edemeyeceklerdir. Ve de bu kararlılığımız bizim politikamızın bir kuralı." Çar bunları nasıl söyleyebildiğine kendisi de hayret etmiş hatta karşısındakinin bu kararlılığa gerçekten inanıp inanmadığını anlamak için, çekinerek Alman imparatorunun gözlerine bakmıştı.

"O halde sevgili Nikki, senin *the Admiral of the Pacific* [Pasifiğin Amirali – *ç.n.*] benim ise *the Admiral of the Atlantic* [Atlantiğin Amirali – *ç.n.*] olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Ha, ha, ha!" Wilhelm bu görüşmeden memnun kaldığını ifade eden bir kahkaha attıktan sonra bıyıklarını düzeltti.

Wilhelm İngilizce cümleler kurarak kelime oyunu yapıyordu. *Pacific* İngilizcede "barışçı" anlamına gelir (Pasifik Okyanusu "Barışçı Okyanus" demek). Savaşın patlak vereceğini öngörüp Nicholas'ı "barışçı okyanus"un amirali ilân eden Kayzer, onu "barışçı okyanus"un zaptına gönderirken asıl mesajını da böylece iletmiş oluyordu. Nicholas acı acı gülümsedi ama itiraz etmedi.

Nicholas'ı bir ölçüde etkileyebilmiş olması Wilhelm'in hoşuna gitmişti; özellikle de "politikası"ndan sorumlu liderlerin kendisine verdiği sevimsiz talimatların ardından bu çok iyi gelmişti. Koskoca Rusya'nın kudretli Çar'ını kuklasına dönüştürebilmek politik hayatında elde edebileceği en büyük başarı, kişisel iktidarı ve öneminin doruk noktasıydı. Öte yandan kendisinin, on verst uzaktan bile ahır ve patates votkası kokan Prusyalı toprak sahiplerinin kuklası olduğunun farkında değildi. Nicholas, Wilhelm'in dolaylı olarak ilettiği mesajı çok iyi anlamış ve içte içe ona direnmesi gerektiğini hissetmişti: Sonuç itibariyle Uzak Doğu'daki bir kargaşa Kayzer'in değil, *kendisinin* tahtını tehlikeye atacaktı. Ancak yine de Alman İmparatoru'nun önemli tarihsel rolüyle ilgili sözlerinden etkilenmiş olduğundan – ancak kendine güvensizliği, çekingenliği ve kısmen de kurnazlığından kaynaklanan temkinliliği de elden bırakmayarak – tüm kazandığını oyunda riske sokmaya hazırlanan kumarbaz gibi şansını denemeye karar verdi.

Wilhelm'le görüşmesi bittikten sonra Çar'ın Prens Bülow'la da kısa bir randevusu vardı.

Bülow kamarasına girerken Nicholas sordu: "Eşinizin sağlığı nasıl acaba Prens Hazretleri?"

"Teşekürler Majesteleri. Şu aralar iyi."

"Lütfen oturun. Biraz önce imparatorla görüştüm."

Bülow sustu; karısının sağlığıyla ilgili klasik sorunun arkasından ne geleceğini merak ediyordu.

Çar yavaşça ve sözcüklerini dikkatlice seçerek devam etti: "Dostumun Fransa'yla ilgili bir takım rahatsızlıkları beni kaygılandırdı açıkçası. Rusya ile Almanya'nın çıkarları hiçbir şekilde çelişmiyor. Fransa'yla olan ilişkimiz de Almanya'ya karşı değil. Ayrıca Prens, sizin de çok iyi bildiğiniz gibi bir takım gruplaşmaların sorumlusu kesinlikle Rusya değil. Fransız ateizminden ve cumhuriyetçiliğinden en az sizin saygıdeğer hükümdarınız kadar nefret ediyorum. Ancak ilişkilerimizde bir çatlak meydana gelirse kötü olur ve eğer genellikle –"

Nicholas cümlesini bitirmeden soru sorarcasına Bülow'a baktı; ancak Prens'in yüzünde, o çok başarılı diplomat ruhunun en ufak bir yansımasını görmek mümkün değildi.

"Benim görüşümün, Majesteleri, size daha önce aktarmış olma şerefine eriştiğim Kont von Bismarck'ın görüşlerinden farklı olmadığını belirtmek isterim–"

"Lütfen bana tekrar hatırlatma lütfunda bulunur musunuz?" Nicholas Bülow'un sözlerini çok iyi hatırlamasına rağmen nazik prensin aynı sözleri mi tekrarlayacağını yoksa Bismarck'ın büyük önem verdiği, politik ağırlık taşıyan başka nüanslar mı ekleyeceğini bilmek istiyordu.

"Pekâlâ Majesteleri. Yüce Şansölyemiz askerî zafer bakımından üç devlet arasında patlak verecek bir savaşın sonuçlarını kestirmenin zor olduğunu ancak öte yandan, kesin olarak söylenecek bir şey varsa, o da üç monarşinin de bedelini ödemek zorunda kalacaklarını –"

Çar, Prens Bülow'un kolundan tuttu ve uzun süre sanki görmüyormuş gibi melankolik gözlerle baktıktan sonra, "En az sizin kadar ikna oldum" dedi.

Yarım saat sonra Wilhelm, deniz havasının mı, şarabın mı yoksa politik başarılarının mı etkisiyle mi bilinmez, güvertede neşeli ve coşkulu bir ruh haliyle dolaşıyordu. Nicholas'la kol kola girmişti, bu kol kola hale göre çiftin kadın tarafı Rus Çar'ı olmuştu. Bülow'u fark eden Wilhelm, dostunu bırakmayarak prense doğru hızlı adımlarla ve orada bulunanların da duyması için yüksek sesle bağırdı: "Biliyor musun Bernhard, artık birbirimizi nasıl çağıracağız? İmparator Nicholas kendisini *Pasifiğin Amirali* olarak tanıtacak ben ise *Atlantiğin Amiraliyim.*"

Wilhelm'in şakası karşısında Çar'ın yüz ifadesi açıkça değişti. Bir an için fazla konuşan "dostu"nun patavatsızlığına nasıl bir tepki göstereceğini bilemedi.

Kıvrak zekâlı ve becerikli Bülow hemen cevap verdi: "Majesteleri, eğer bir hükümdar sahip olduğu güce rağmen barışın yararlarını bu derece kutsuyorsa bu sıfat beni hiç de şaşırtmayacaktır."

Bu sözler üzerine Çar hemen canlandı, gözlerindeki endişeli gölge dağıldı ve von Bülow'un görüşüne tam anlamıyla katıldığını göstermek için başını salladı.

Wilhelm'i yalnız bir anında yakalayan Prens Bülow, yumuşak

kadife pençeli bir kedi gibi sözlerini çok dikkatli seçerek dolaylı olarak imparatoruna bu tür konularda şaka yapılmaması gerektiğini anlatmaya çalıştı; çeşitli yollardan, Kayzer'in son sözlerinin basına yansıyıp da kamuoyuna iletilmesi halinde imparatorun had safhadaki savaş severliğinin bir göstergesi olarak algılanacağı ve Majesteleri'nin kutsal otoritesine zarar verebileceği konusunda uyarmak istedi... Kayzer bu söylevi sıkılarak, sözde lütfediyormuş gibi dinledi ve onaylıyormuş gibi yaptı; aslında içten içe Bülow'un ortaya koyduğu kanıtların doğru olduğunu biliyordu. Ancak gümüş kupalar içinde buzlarla soğutulmuş Fransız şampanyalarını devirdikten sonra kaprisli bir çocuk gibi, ekmek parçalarını sinirli bir şekilde ufalayıp top yapan Kayzer, sıkıntısını açıkça belli etmesine rağmen Bülow dönüp dolaşıp aynı konuya geliyordu.

Yemekten sonra, akşam üzeri saat üçte tören bayrakları indirildi, üniformalar çıkarıldı. Rus filosu Alman Kayzer'e silâh kullanmadaki üstünlüğünü göstermeye hazırlanırken, şairane tören süslerinden sıyrılan yüzen kalelerin de ürkütücü çelik çıplaklıkları ortaya çıktı. Çar ve Kayzer şimdi *Minin* kruvazöründeydi. Burada da Prens Heinrich, Amiral Tirpitz, donanma komutanı Grandük Aleksey Aleksandroviç, Donanma Bakanı Tirtov, Çarlığın amiralleri ve yetkilileri yer aldı. Wilhelm, Rus donanmasının amirallerinden birinin üniformasını giymiş, elleri belinde duruyordu. Yıllar önce, St. Petersburg'taki resmî bir yemekte Nicholas kendisine amirallik payesi vermişti. Bu atamadan o kadar memnun kalmıştı ki, Çar'ın önünde diz çöküp kadehini kaldırarak: "bu beklenmedik atamadan dolayı Çar'a tüm benliğiyle minnettar olduğunu" belirtmiş ve bakanlarını da hiç de azımsanmayacak derecede zor durumda bırakmıştı... Şimdi de, omzunda açık mavi St. Andrew Şeref Rütbesi olan bir Rus üniforması giymiş ve kendisini gerçek bir komutan sanmaya başlamıştı. Alman üniforması giymiş olan Nicholas ise, göbekli, kendinden emin ve etrafını sert bakışlarla süzen meslektaşının yanında bir zavallı gibi duruyordu.

Atışlar son derece başarılıydı. Hedefler art arda düştü...

Wilhelm Çar'ı tebrik etti: "Benim donanmamda sizin Roz-

destvenski gibi yetenekli komutanlar olsaydı, kendimi çok şanslı hissederdim."

Yüzü parlayan Çar amirallik rütbesine, saygın konumuna rağmen aslında bir başkasının elinde kukla olan ve hayli korkak bir kişiliğe sahip grandüke yöneldi; önce onu, daha sonra da Rozdetsveski'yi öptü. Ve dev bir heykeli anımsatan iri yapılı, geniş omuzlu, gri sakallı, kurt gibi delici gözlere sahip bu adam birdenbire köle gibi eğilip Çar'ın elini öptü. Almanlar şaşkın bir halde birbirlerine baktılar.

Akşam bahriyeliler işin sırrını çözdüler: Hedefler öyle bir yerleştirilmişti ki "hafif bir meltem" bile onları düşürebilirdi. Kutlamalar üç gün üç gece sürdü. Gecenin zifiri karanlığında, mürekkep kadar siyah denizde, aydınlatılmış gemilerin ışıkları oynaşıyor, bunların iç içe geçmiş yansımaları, denizin görünmeyen ufak dalgalarının içinde kırılıyordu. *Minin* gemisinde, İmparator'un ve Çar'ın isimlerinin özenle işlenmiş baş harfleri aydınlatılmıştı; bunların üzerindeki imparatorluk taçları da parlak, sihirli yıldızlar gibi ışıl ışıldı.

Ayrılma vakti gelmişti. Nicolas ve Wilhelm ne düşmanlığı ne hıyaneti ne de savaşçılığı dışlayan öpücüklerle birbirlerine sarıldılar; bu kucaklaşmalar da üniforma ya da karşılama töreni gibi ritüelin bir parçasıydı. *Hohenzollern* Nargen'e yaklaşırken şu mesajı yolladı: "Atlantiğin amirali, Pasifiğin amiraline iyi yolculuklar diler."

Buna kısa bir karşılık verildi: "Hoşça kalın."

Daha sonra, Çar'ın çevresindeki en akıllı adamlardan biri olan Kont Witte, günlüğüne şu notu düşecekti: "Kayzer Wilhelm'in etkisiyle mi – ki bu sinyalle de iletilmişti – yoksa başka bir nedenden dolayı mı, bilemiyorum ama Çar o günden sonra, özellikle de 1903'te, Çarlığın Uzak Doğu'daki temsilcisine gönderilen mektuplarda ve de diğer dokümanlarda Rusya'nın Pasifik'te egemen bir rol üstlenmesini istediğini defalarca vurguladı."*

* Witte için sözlüğe *bkz.*

19. Bölüm

Kolya Petrov'un öğrencisi olduğu *gimnaziya* yüzüncü yıl kutlamalarına hazırlanıyordu. Söylenenlere göre bu önemli kutlamalar onuruna okul, son derece yüce ve saygın "*İmperatorskaya*" [Çar] payesiyle şereflendirilecekti; okuldaki öğretmenlerin çoğu da şimdiden, St. Anne, St. Vladimir, St. Stanislav gibi şeref madalyalarının hayaliyle yaşamaya başlamıştı – görüldüğü gibi *gimnaziya*'da da "rütbe avcıları" eksik değildi. Sonuç olarak, en yüksek mevkilerden okul idaresine ulaştırılan bilgilere göre, Moskova Valisi Grandük Sergei Aleksandroviç de törene katılacaktı ve bu haber okuldaki herkesi – liberaller bile – heyecandan titretmeye yetmişti.

"Mevki kişiyi onurlandırmaz, ancak kişi bulunduğu mevkiyi onurlandırır" sözünün gerçek yaşamdaki niteliği görecelidir; gerçek hayatta kişinin "yeri" (ya da sosyal konumu) hatta özellikle de o insan bir hiçken, kişiyi önemli ölçüde onurlandırır. "Yer" kişinin içine girip boşluğu doldurur ve hiyerarşiye dinsel bir saygı gösterilmesi gerektiği düşüncesiyle yetiştirilmiş sürü de, sadece "makam"ı nedeniyle fazlasıyla şişmiş olan bu boşluğun önünde diz çökebilir. Kast tipi donmuş ve sabit hiyerarşilerde, bu tür kalıtsal fetişler, kökleri ekonomik varoluşun derinliklerine inen tarihsel geleneklerin gücüyle ayakta kalırlar.

Moskova Valisi kendi tımar alanında sınırsız egemenliği olan feodal bir prens gibiydi. Uzun boylu, baston yutmuş gibi dik duran, uzun bacaklı bu adam, tahta bacaklarla yürüyormuş izlenimini uyandırırdı. Gri, bulanık ve sulu gözlerinde buz gibi bir kibir ve soğuk bir umursamazlık ifadesi hâkimdi. Vücudu baştan sona kuşaklar ve düğmelerle kaplıydı – prens özel olarak kendisi için yapılmış korseler giymekteydi. Entelektüel ufku son derece dardı. Politikacıların en gerici kategorisine aitti, tüm gücünü

kullanıp zorba yöntemlerle Rusya'yı olduğu yerde dondurmaya çalışıyordu. Ortodoks Kilisesi'ne ve pembe yanaklı genç oğlanlara, özellikle de harp okulundaki son sınıf öğrencilerine tutkuyla bağlıydı ve bu eğilimi de, Çariçe'nin kız kardeşi olan karısı Yelizaveta Fyodorovna için ciddî bir sıkıntı kaynağıydı. Vali bu eğiliminden dolayı da, kiliseleri ve manastırları ziyaret ederken yanına mutlaka genç harp okulu öğrencilerini de alır ve onları kartal bakışlarıyla incelerdi – kısacası tüm bunlar resmî görevlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktaydı.

İşlerini, dindarlık ve dinsel bir kült kisvesiyle gizlenen günahları nedeniyle yardımcıları yönetiyorlar, bu gizli kapaklı faaliyetlerine göz yumarak onu yönlendirebiliyorlardı. Doğrusu, valinin çevresindeki adamların da erdemsizliği sürpriz sayılmamalıydı. Çar II. Nicholas tahta geçtiğinde Grandük Sergey'in sağ kolu polis şefi Vlasovski'ydi; şık restoranlara gitmekten zevk alan bu alkolik adam, Türklerdeki *başıbozuk*lar gibi rüşvetle iş gören kurnaz bir şeytandı; Kodinka'daki trajedinin başlıca sorumlularından olmasına rağmen Grandük Sergey'in koruyucu tavrı sayesinde paçasını kurtarabilmişti.

Şimdiki gözdesi ise, Muhafızlar'ın havalı süvarisi General Trepov'du. Tepeden tırnağa tam bir asker olan bu siyah gözlü, korkunç bakışlı ve gür bıyıklı ağzı kalabalık adam, diktatörce davranmak için kendisini "temiz ve saygın bir asker" olarak göstermeye çalışırdı; soylu sınıfın ve sarayın bekçisi kimliği nedeniyle en büyük hayali, tek bir kılıç darbesiyle giderek yaklaşan devrimin kafasını uçurmaktı.

Ancak yine bu düşünceleri, onun "polis sosyalizmi" sisteminin destekleyicisi ve belli başlı mimarlarından biri olmasını engellememişti; Grandük Sergey'in izni ve tüm gizli polis ve ajanların şeytanî babası olan tehlikeli Zubatov'un yardımıyla, işçileri bölüp, baştan çıkarıcı devrimci faaliyetlerden uzak tutmak amacıyla işçi örgütleri oluşturmuştu.

Trepov atış yapıyormuş gibi kısa ve sert cümlelerle, yani asker üslubuyla konuşur ve fikirlerinin pervasızlığından gurur duyardı. Yakışıklılığı sayesinde Grandüşes'in dikkatini çekmişti ve aynı zamanda Grandük'ün köpeği olduğundan ona hem hükümet

işlerinde hem de özel ilişkilerinde yardımcı olurdu.

Grandük Sergey'in saray çevrelerindeki etkisi büyüktü ve Çarın yakın çevresindeki danışmanlarından biriydi; Çar'ın amcası ve Çariçenin kız kardeşinin kocası sıfatıyla gerekli gördüğünde her tür baskıyı uygulardı. Aynı zamanda Yahudi düşmanıydı ve polis teşkilâtlarının eliyle gerçekleştirilen Yahudi katliamlarının perde arkasında da çoğu zaman bizzat Ekselansları Grandük Sergey'in parmağını görmek mümkündü.

Öte yandan, Sergey'in sorumluluğu altındaki bölge kaynıyordu. İşgüzarlar ve burnu iyi koku alan tazılar her ne kadar huzursuzluk yaratan işçileri yakalamaya çalışsalar da başarılı olamıyorlardı. 19 Şubat'ta Zubatovcular, besledikleri kuşlardan(!), işçilerin Çar'ın heykeli önünde yurtseverlik gösterisine kalkışacaklarını öğrendiler. Ancak aynı gün Sosyal Demokrat işçiler Tverskoi Bulvarı'nda polis kontrolünden uzakta yurtsever devrimci bir gösteri düzenmişlerdi. Gakental, Bromley, Dobrovo-Nabgolts ve Guzhon fabrikalarında greve gidilmişti. Öğrenciler arasında da olaylar patlak vermiş, yetkililerin kitlesel tutuklamalara kalkışmaları ise nefret ve öfkelerini daha da kışkırtmıştı. Bunun yanında yetkililerin tam da burnunun dibinde tüccarlar ve liberal soylulardan oluşan muhalif kesim harekete geçmişti: Prensler Dolgorukov, Trubetskoy, Şospov, Golovin ve Stakoviç, zemstvo muhalefetinin sesini duyuran ve zemstvo kongrelerini düzenlemeye başlayan liberal ve liberalizm sempatizanı zemstvolar...

Bu gelişmeler karşısında çılgına dönen Grandük Sergey "isyanın acımasızca bastırılması" için emirler yağdırdı. Okrana ajanları ve gizli polis inlerinden çıktılar. Gnezdikovski Geçidi'ndeki kalın duvarların gerisinde sorgular gece gündüz aralıksız sürdü. Taganka ve Butirka cezaevleri dolup taşıyordu. Ancak yine de huzursuzluk dalga dalga yayılıyor, bu korkunç belâ her gün biraz daha büyüyordu...

Gimnaziya'nın öğrencileri yüzüncü yıldönümünün kutlanacağı gün ana merdivenlerde sıraya dizildiler. Zaten saatler öncesinden merdivenlere dikilmişlerdi. Tek gözlüklü, züppe bir centilmen olan jimnastik öğretmenleri Baron Kiester – gayrı menkullerini yitirmiş olan Alman kökenli "Ostsee" aristokratlarından,

Baltıklı soylu bir aileden geliyordu – bacaklarını nasıl yerleştirecekleri, kollarını nasıl tutacakları ve nasıl hep bir ağızdan "Size sağlıklı bir ömür dileriz Majesteleri" diye bağıracaklarını sabırla öğretmişti. O güne kadar taşkınlık yapmaktan hiç çekinmeyen öğrenciler korkudan titrerken, aralarında daha âsi olan bazıları gösteriyi umursamaz bir tavırla bekliyorlardı.

Nihayet karısıyla beraber teşrif eden Grandük Sergey paltosunu, kapıda iki kat eğilmiş görevliye fırlattıktan sonra hurra seslerine ve selamlara lütfen karşılık vererek yâverleri ve okul müdürüyle beraber dosdoğru toplantı salonuna yöneldi. Orkestra da o arada "Tanrı Çarı Korusun!" marşını çalıyordu. Sergey dualarının ardından gerginliğinden, yurtsever duygularından, korkudan ve hürmet duygularından dolayı kıpkırmızı kesilmiş müdüre doğru ilerleyerek elini sıktıktan sonra dişlerinin arasından fısıldadı: "Ih-h-h... Tebrikler – galiba burada Bogolepov adında bir öğrenciniz varmış, yanılmıyorsam."

Kısa bir süre önce öldürülen Eğitim Bakanı Bogolepov, Moskova Lisesi'nden mezun olduğunda portresi toplantı salonunun baş köşesine asılmıştı.

"Şey, evet, çok doğru... Majesteleri."

"Sizi tekrar tebrik ediyorum... Ancak okulunuzdaki atmosfer... nasıl diyeyim... pek de istediğimiz gibi değil–"

Çizmelerinin topuklarını birbirine vurup selâm verdikten sonra arkasını dönüp, başı dimdik bir halde, etrafındakilerini tepeden süzen bakışlarla merdivenlere yürüdü. O an bütün gözler ona çevrilmişti. Grandüşes Yelizaveta Fyodorovna da, Grandük'ün mahmuzlarıyla ve pırıl pırıl boyanmış çizmeleriyle hiç de uyuşmayan keskin bir parfüm kokusu bırakarak kocasını takip etti.

İmparator ailesinin temsilcileri geçerken Kolya da diğerleriyle beraber merdivenlerde duruyordu – Sergey'le arasında yarım metre kadar bir mesafe vardı. O anda kafasına birdenbire saçma bir düşünce geldi: Bu adamı çimdiklesem ne olur? Poposuna çimdik atsam? Kolya sırtından soğuk bir ter boşandığını hissetti – bir anda aklından şimşek gibi geçen bu düşünceyi az kalsın eyleme geçirecekti.

Gimnaziya'nın yetkilileri dehşete kapılmışlardı. Şaşkınlıkla

birbirlerine baktılar. Müdürün kırmızı ve ıslak kalın alt dudağı çaresizlik ifadesiyle sarkmıştı. Gözleri doldu. "Müfettiş" olarak bilinen okul yetkililerinden biri, yüzünde ciddiyet maskesi, ufak adımlarla bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Madalya bekleyenlerin hayalleri yıkılmıştı. Radikal olanlar ise "İşte aldınız mı madalyayı aptallar!" demek ister gibi alaycı bir edayla sırıtıyorlardı.

Tüm okul kısa sürede Grandük'ün sözlerinden haberdar olduğundan, hipnozla kaskatı kesilmiş pozisyonlarından kurtulan gürültücü öğrenci güruhu, *gimnaziya* yetkililerinin boşa çıkan umutlarına kahkahalarla gülüyordu. Artık okul "Çarınki" sıfatına layık görülme şansını yitirmişti. Bu umutlar birinci sınıf cenaze töreniyle gömülmüştü!

Petrov'un sınıf arkadaşlarından biri seslendi: "Hey sen küçük! Hadi gel buraya!"

"Hı?"

"Hadi, cenaze töreni düzenleyeceğiz."

"Niye?"

"Yok olan umutları gömeceğiz."

Öğrenciler bir araya gelip öneriyi hararetle tartışmaya başladılar. Sonra ani bir kararla okul sıralarının üst kapaklarını çıkarıp başlarının etrafında da tebeşirlerle haleler, bir takım ikona resimleri çizdiler; Kolya'yı da kollarından ve bacaklarından kavrayıp koridorlarda "ceset" gibi dolaştırmaya başladılar. Önce "ikona"lı öğrenciler geçtiler daha sonra da gülmekten kırılarak "Kaybolan Umutların Ebedi Hatırası"nı söyleyen koro elemanları gözüktü. Sınıfta düzeni sağlamakla görevli öğrenciler de nöbet tutmaktan vazgeçmiş, ne olup bittiğini anlamaya çalışıyorlardı. Geriye çekilip teatral gösterinin aktörlerine yol açtılar. Bu gösteri, Grandük Sergey'in ziyaretini yani "günün olayı"nı saymazsınız, yüzüncü yıl kutlamalarının en çarpıcı etkinliğiydi.

Okuldaki atmosfer gerçekten de "gerektiği gibi" değildi; yani yüksek mevkilerdeki yetkililerinin istemeyeceği türdendi. Her yerde sürüp giden çalkantılar kaçınılmaz olarak *gimnaziya* binasının kalın duvarlarından da sızmıştı.

Hatta okuldaki yetkililer arasında bile vidalar gevşemeye başlamıştı: Öğretmenler şu veya bu şekilde çeşitli eğilimlerin etkisi

altındaydılar. Aslında okul müdürü de hangi tarafa yöneleceğini, okul idaresi için nasıl bir yol izleyeceğini tam kavrayamamıştı; eski sistem yani son derece katı standartları olan gerici Eğitim Bakanı Tolstoy'un* yöntemi artık geçerli değildi, ama yerine ne konulabileceğini de kimse bilmiyordu.

Öğrenciler arasında disiplin her geçen gün zayıflıyor, oğlanlar – hatta küçük sınıflarda olanlar bile – mevcut geleneklerin tümüyle dalga geçiyorlardı; toplantı salonundaki âyinler sırasında birdenbire bir balon havalandırıyorlar, sonunda, havada süzülüp, pmm, pmm, pmm sesleriyle tavana çarpan balonu yakalamak için mecburen merdiven getiriliyordu; ancak yine de balon yakalanamıyor, bu oyunu tezgâhlayan öğrenciler ise kıkır kıkır gülüyorlardı; bir başka sefer de koridora tavuk bırakılıyor, hayvan gıdaklayarak yangından kaçar gibi parke zemin üzerinde kayarak koştururken herkesin neşe kaynağı oluyordu. Bazen de öğretmenin galoşlarına serçe yumurtası ya da başka bir şey konulur, sonra galoşlar zemine çivilenirdi ve saygın pedagog ayaklarını içine sokar sokmaz ilk başta ne olduğunu kavrayamadan şaşkın bir halde etrafına bakınırdı; bir başka zaman da müdürün paltosunun kol ağızları dikiliyor, sonra da Iosif Osvaldoviç değerli bedenine paltoyu giydirmeye çalışırken yüzünün nasıl bir ifadeye bürüneceğini seyretmek için merakla bekleniyordu...

Bir gün de öğretmenlerle ilgili bahse tutuşma fikri ortaya atıldı. Koridora günün ilk derslerinin başladığını bildirmek için büyük bir çan asılmıştı. Bütün öğretmenler sınıflarına giderken çanın altından geçmek zorundaydılar. Öğrenciler çana ilk kimin ulaşacağı bahsine girdiler; sonra da bir araya gelip bahse girdikleri "atları"nın her hareketini heyecanla izlemeye başladılar:

"Bakın bakın. Sikerdon Fedya'nın yarım baş kadar önünde–"

"Şimdi Kedi balığı önde! Senin Sikerdon geride kaldı."

"Pekala. Bizans Burnu için bahse girmiş miydiniz?"

"Hey fellahlar! Klistir dört nala ilerliyor – Çiç geride kaldı – temposu düştü – ve şimdi bitiş çizgisine geliyorlar–"

"Hurra! Klistir birinci oldu! Alman sosisi için iyi bir haber!"

* Dimitri Tolstoy için sözlüğe *bkz.*

"Klistir! Klistir!" Oğlanlar soluk soluğa, okulun "derbi"sinin son haberlerini bağıra çağıra herkese ilan ederek sınıflara koştular.

Bu bahis faaliyetiyle başa çıkmak çok zordu. Öğretmenler bundan böyle müfettişin tek başına yürümesini kararlaştırdılar. Sonra da onunla aralarında belli bir mesafeyi koruyarak, hepsi birbirine sımsıkı yapışmış, yanındakinin "yarım baş kadar" bile önüne geçmemeye dikkat ederek koç sürüsü gibi toplu halde yürüyeceklerdi. Ancak bu da işe yaramadı: Öğrenciler baştan beri "Fedya" için bahse tutuştuklarından zaferini "Fedya, bizim kıvırcık saçlı oğlan" naralarıyla kutladılar. Ardından başkaları için de bahse girmeye başladılar ve bu süreçte müdürün kendilerine bir zamanlar verdiği dersi de yeniden hatırlama fırsatını yakaladılar. (Müdür, okul koridorunda kalabalık bir halde toplanan öğrencileri dağıtmaya çalışmıştı).

"Siz hepiniz buraya uygun değilsiniz – niye uygun olmadığınızı söyleyin bakalım."

Konuşmayı kesip ne cevap vereceklerini bilemez bir halde sustuklarında, müdür sanki kendisi tarafından keşfedilmiş müthiş bir gerçeği açıklıyormuş gibi şişinerek cevap verdi: "Fizik kuralları nedeniyle! Petrov, İvanov'un kapladığı yeri dolduramaz."

Bu derin aforizmayı hatırlayan öğrenciler o andan itibaren yerle ilgili en ufak hareketi bile hesaba kattıklarından bahis faaliyeti daha da gelişip hararetli tartışmalara ve hatta asıl işlevinin yanı sıra, sigara odası ve kulüp işlevini de gören okul "helâsı"nda ufak çaplı horoz dövüşlerine bile neden oldu.

Kolya'nın sınıf arkadaşları arasında henüz tam anlamıyla şekillenmemiş ve olgunlaşmamış da olsa, çeşitli eğilimler baş göstermeye başlamıştı; daha doğrusu, belli çekim merkezlerinin sempatizanları vardı. Günlük yaşamda, gençlerin girip çıktıkları çeşitli sosyal çevrelerden akıp gelen belli bir düşünce ya da etkileşimin ana hatları yavaş yavaş oluşmaktaydı.

Okulda aristokrat grup, bireyciler, elit kesimden gelen zengin tüccarlardan, bankerlerden, borsacılardan ve Yahudi kodamanlardan oluşan soylu ve büyük burjuvazinin çocukları vardı. Maymun gibi büyüklerini taklit eden bu çocuklar burnu havada züppe, snop rolünü oynamayı çok seviyorlardı. Askılı pantolonlar, uzun

çoraplarla İngiliz botları, Moskova'nın en ünlü terzilerinin elinden çıkmış, bedene tam oturan kaliteli kumaş ceketler giyip, şık kabul edilen geniş kemerler takıyorlardı. Kolalı yakalar bu göz alıcı giyim kuşamı tamamlarken, düzgün bir şekilde taranmış ve tam ortadan ikiye ayrılmış saçlarında dağınık tek bir tel bile görmek mümkün değildi. Okudukları okulu onurlandırıyormuş gibi bir havaları vardı. Kendi içlerine kapanmışlardı. Koltuklarının altında hep, Baudelaire'den Maeterlinck'e ve Rodenbach'a bir sürü Fransız yazarın kitaplarını taşıyorlar, sanki başka boyutlarda yaşıyorlarmış gibi melankolik bir edayla ortalıkta dolaşıyorlardı; bunları okul sıralarının altına saklayıp okumaktaydılar. Kırıtarak yürüyorlar, konuşmalarına İngilizce ve Fransızca sözcükler katarak sanattan söz ediyorlardı; onlar için günlük hayat, tiksinerek iki parmakla ucundan tutulacak bir şeymiş gibi her konuda abartılı bir şekilde "doğru"ydular. Nietzche ve Solovyov adları havada uçuşsa da, onlardan tek bir satır bile okumamışlardı. Bazen Aubrey Beardsley'in sofistike bir günahkârlık içeren ancak son derece zarif eserlerinin röprodüksiyonlarını ya da Felicien Rops'un çizimlerini getiriyor, Oscar Wilde'dan dua eder gibi huşuyla bahsediyorlardı. En yeni Rus şairleri arasında sadece Sembolistler'i tanıyorlar ve bunların perde arkasındaki edebi ya da özel yaşamlarından en son haberleri vermek için birbirleriyle yarışıyorlar böylece özel dedikodular kategorisine de şık bir geçiş yapmış oluyorlardı.

Bu gruba taban tabana zıt karşı taraf ise özellikle *raznochintsy* ve entelijensiyayı meydana getiren ailelerin çocuklarından oluşuyordu. Bunlar ceketlerinin altında köylü gömlekleri giyiyorlar, saçlarını çoğu kez taramadan darmadağınık bırakıyorlardı. Hatta bazı büyük oğlanlar saçlarını kestirmeyip uzatmışlardı. Dersler sırasında gizlice Pisarev, Dobrolyubov, Saltikov-Shchedrin okuyorlardı. İdolleri Gorki'ye hayrandılar; otoriteyi temsil eden kim olursa olsun dalaşmaktan çekinmiyorlar, "Çin törenleri"yle dalga geçiyorlardı; *belopod-kladochniki*'lerle (beyaz astar ceketliler), onların benimsedikleri çizgiyle, yaymaya çalıştıkları "idealler"le acımasızca alay ediyorlar, "Avustralya kuyruksallayanı" gibi hakarete varan hayvan sıfatları yakıştırıp onlarla özellikle de edebî

konularda hararetli tartışmalara girmekten çekinmiyorlardı. Hayatın akışının kendi cevabını vereceği gibi anlayışa sahiptiler: "O gün ne zaman gelecek?" Her tür cesur protesto eylemi, her red sözcüğü, mevcut düzene yönelik kahramanca her türden direniş, hatta önemsiz konularda bile olsa bilmeden "temellerin erozyonu"na yol açacak yanlış davranışlar onların gözünde değerliydi. Acımasız bir dilleri vardı, doğru kelimeleri her zaman doğru yerlerde kullanıyorlar, koyun gibi yaşayan komşularına sataşmayı seviyorlardı.

Bunlar bir anlamda sınıfın "elitleri"ydiler. Çoğunluk hâlâ Tanrı'nın ruhlarına buyurduğu gibi yaşıyordu; okul programının uygun gördüğü şeylerin okunması gerektiğini düşünüyorlardı; zaman zaman görülen uygunsuz davranışları da, cezalandırılma korkusunun azalmasıydı – ya da sadece enerjilerinin bir bölümünü bu şekilde harcama isteği veya sıkıntıyı protesto tarzıydı. Ayıca büyük oğlanlardan, nâmı diğer "boğalar"dan oluşan bir başka grup daha vardı: Bunlar büyük toprak sahiplerinin ve yüksek mevkilerde görevli zengin ve etkili kimselerin çocuklarıydı; çoğu zaten sınıfta kalmış, ikinci yılını okumaktaydı. Bu oğlanlar geneleve gider, kumardan, "kızlardan" söz eder, belsoğukluğuna yakalanmayı övünülecek bir durumdan sayarlardı – bu, onlar için erkekliğin en önemli göstergesiydi.

Kolya okulda ilk kez baskıya maruz kalmıştı. O ve Sokolovski bir dergi çıkarmaya karar verdiler – içinde öyküler, şiir, eleştiri, okuldaki yaşamla ilgili yazılar, resimlerin yer alacağı son derece masum bir dergi tasarlanmıştı. (Hatta Kolya derginin kapağını bile tasarlamış ve her nedense bu hayali kapak tarzında da önemli bir rol oynamıştı.) Dergiden arkadaşlarına da söz edip onların da desteğini aldılar. Bunun üzerine bir teksir makinesi ve kâğıt satın almaya karar verdiler. On ruble kadar da bir para topladılar.

Ertesi gün, derslerin sona ermesinden önce kelebek gözlüğünün arkasından kupkuru bakışlarla bakan müfettiş, Kolya'nın yanından geçerken sert bir ifadeyle emretti: "Sen Petrov dersten sonra çıkmıyorsun. Seni görmek istiyorum."

Kolya ne olup bittiğini anlamadan beklemeye başladı

Biraz sonra Fyodor Semyonoviç içeri girdi. Kapıyı arkasın-

dan sıkıca kapatıp koridorda birisi olup olmadığını kontrol etmek için pencereden baktıktan sonra birdenbire kaşlarını – ya da daha doğrusu kaşlarının bulunması gereken yerleri – çatıp sorusunu sordu: "Para mı topluyorsun?"

"Evet."

"Niçin?"

"Dergi için Fyodor Semyonoviç."

"Bu kesinlikle yasak – bunu bilmiyor musun?"

"Tanrı aşkına Fyodor Semyonoviç, son derece masum bir okul dergisi."

"Katiyen olmaz –"

"Ama bunda karşı çıkacak ne var?"

"Sen –" Müfettiş eğilip Kolya'nın kulağına fısıldayarak devam etti, "Bilmiyor musun ki en masum şey için bile seni tutuklayabilirler? Grandük'ün okulumuz hakkında söylediklerini duymadın mı? Amacın ne, sadece kendini değil okulu da mı tehlikeye atmak?"

"Şey, herhangi birinin bu dergiyi böyle algılayabileceğini –"

"Sana söylüyorum – bu yalnızca bizim elimizde olan bir şey değil –anladın mı?– bunu hemen unut. Parayı geri ver. Ve Petrov senden ısrarla şunu istiyorum –duyuyor musun beni, *ısrarla*– bu konuyu yeniden gündeme getirmeyeceksin. Eğer bu kadar başarılı bir öğrenci olmasaydın, seninle böyle konuşmazdım." Müfettiş tekrar Kolya'nın kulağına eğildi: "Bu konuşmamızın aramızda kalacağından eminim. Başka söyleyeceğim bir şey yok – anlaştık mı?"

"Evet Fyodor Semyonoviç."

"Dediklerimi yapacak mısın?"

"Yapacağım."

Dergiye elveda demekten başka çare yoktu; Kolya'nın temel bir konuda ilk kez itirazla karşılaşması onu "bazı haklar"la ilgili olarak yeniden düşünmeye zorlayacaktı.

Kış sevimsiz yüzünü göstermişti. Kolya ne zaman Tosya'yı hatırlasa yüreği acıyla burkuluyor ve kendisi de zaman zaman ölüm hakkında düşünüyordu: Eğer sonunda öleceksiniz yaşamanın anlamı neydi? Tosya ne kadar da akıllı, yetenekli bir çocuktu.

Ama bu dünyadan göçüp gitmişti işte. Tıpkı üstüne basılan bir karınca gibi. Bu düzen ne kadar da saçma ve anlamsızdı! Kolya örtülerin altına saklanıp öldüğünü varsaydı: Orada öyle uzanmış halde, ne bacağını ne de kolunu kıpırdatacak, ne bir şey duyup ne de görecekti. Hayır ölüm hiçbir şey demek olamazdı! Kendinizi bu dünyada küçük bir delik olarak düşünün ve kendi kendinizi seyredin... Peki ya uyku? Farzedin ki uyudunuz ve bir süre sonra uyandınız. Bu arada neler oldu acaba? Sanki zaman yok oldu... Şeytan bilir her şey ne kadar da tuhaftı. Sonuç itibariyle, benim bu dünyada var olmadığım bir zaman dilimi oldu, değil mi? Ama başka insanlar, ağaçlar, yıldızlar, çiçekler, güneş ve toprak var oldu. Tüm bunlar gerçekten çok tuhaf değil miydi? Ama Tosya, Tosya! Kısa süre öncesine kadar yaşıyordu şimdi ise – yok. Yo, hayır, her şeye rağmen bu durumun uzlaşılacak hiçbir tarafı yok. Mümkün değil! Kolya yorganın altında şöyle düşündü: Üniversiteye gidersem, bu konuyu araştıracağım, hiç kuşkunuz olmasın. Bu dünyada yaşayan bir sürü polip var. Bunlar bölünerek çoğalıyorlar – bu da bir tür ölümsüzlük değil mi? İnsanlarda da cinsellik hücreleri bir kuşaktan ötekine geçiyor: İnsan ölüyor ama soy devam ediyor. Ama bu hücreler kişiyi sürekli yaşatacak, böylece sürekli olarak kendisinden yeniden doğmasını sağlayacak şekilde düzenlenemezler mi? Bu sürekli yaşam anlamsız bir şey mi? Ama niye anlamsız olsun ki?.. Öte yandan, peki kimse ölmezse dünya ne hale gelir? Konserve kutusundaki sardalyalar gibi insanlarla dolup taşacak. Ama bu duruma bir çare bulunabilir. Darwin'in öğretilerine göre tüm canlı türleri birbirleriyle bağıntılı. Sadece bir gün yaşayan meyve sineğiyle, yüz yıl yaşayan karga, fil ve papağan birbirlerinden kopuk değil.

Türlerin Kökeni'nde bugünkü düzenlemenin değişebileceğini gösteren pek çok örnek var. Yani bir organizma daha uzun yaşayabilecek bir yapıya bürünebilir. Ama bunda başarılı olunsaydı acaba sınırlar konulacak mıydı? Tabiî ki hayır. Bunu araştırmalıyım... Bu konuda çaba harcamaya değer... Ama yine de hiçbir şey Tosya'yı geri getiremeyecek. O sonsuza dek kayboldu. Öte yandan, bazen bazı şeyleri ayrıntılarıyla görüp denemeden önce o şeyi görmüş ve denemiş hissine kapılmaz mısınız? Ruhların göçü

doktrini var tabiî ki... dinsel saçmalıklar... boş inanç. Ama yine de bunu nasıl açıklayacaksınız? Dikkate değer bir konu. Niye şimdiye kadar yapay yollardan canlı bir şey yaratılamadı? Üreye kadar gittiler ama daha ilerisine geçemediler. Bunu da araştırmalıyım. Umarım yakında üniversiteye başlarım. Ya Fyodor Semyonoviç? Galiba bu dergi planı onu gerçekten korkuttu. Yine sistem karşımıza çıktı! Bir şey diyemezsiniz...

Bir diğer ilginç konu da rüyaların devamlılığı: Bir rüya görüyorsunuz ve bir buçuk yıl sonra bu rüyanın devamı geliyor. Sonra yine... Her yeri tanıyorsunuz? Bu nedir? Ya rüyada uçmaya ne demeli? Kollarınızı sallıyor ve uçmanın ne kadar kolay olduğunu düşünüyorsunuz... Bu dinozorlar zamanından kalma bir şey mi? Sürüngenler ya da başka atalarımızın döneminden? Ne de olsa bunların kanı damarlarımızda akıyor... Kim bilir tüm bunlar ne kadar ilginçtir; ölmeden önce her şeyi öğrenmeye ömrünüz yetmez... Tosya gibi... Sanki önceden sezmiş gibi öleceğinden söz etmesine şaşmamak lazım... Bu durumda her şey son derece açık – çok zayıftı, genetik yapısını biliyordu, anlamıştı...

Yorganın altı sıcak ve karanlıktı. Kolya düşüncelerini kontrol altına almaya çalıştıysa da onların arta arda akıp sonra da dağılmalarına engel olamadı; her şey bulanıklaşmıştı, hiçbir şeyi tam olarak kavrayamıyordu. Sıcaktı. Uykusu geldi... Artık hiçbir şeyin önemi yoktu...

Ve Kolya böylece uykuya daldı.

Güneşli ancak dondurucu soğuk bir günde Petovların çocuklarıyla yatılı öğrenciler Blohin'in avlusunda büyük bir paten ve kızak partisi düzenlediler. Kardan tepe iyice donmuştu. Avluda karın ayağınızın altında çıtırdadığını hissediyordunuz. Berrak, masmavi gökyüzünde buz gibi bir güneş parlıyordu. Binaların dış cephelerine koyu mavi gölgeler düşmüştü. Makhova parkı ve Ermeni bahçesindeki buzdan dantelalarla kaplı ağaçlar efsunlanmış gibi sabırlı duruyorlar, tek bir dal bile kımıldamıyordu. Evlerin pencere camları çeşit çeşit buz motifiyle kaplanmıştı. Soğuk insanın nefesini kesiyordu. Konuşurken ağzınızdan buhar çıkıyor, kıpkırmızı kesilmiş yanaklar alev alev yanıyordu. Erimiş karın ıslattığı eller soğuktan sızlıyordu. Ancak avlu neşeli kahkaha ses-

leriyle çınlamaktaydı. Ortalıkta telaşla koşuşturan çocuklar ağır kızakları kar yığının tepesine çıkardıktan sonra kendilerini aşağıya doğru koyuveriyorlar, virajda evin kenarına çarpmamak için de ayaklarını ustalıkla kullanıyorlardı...

Bu arada yol boyunca kızağını bırakıp gülerek karların içinde yuvarlanan sonra ayağa kalkıp silkelenerek yüzünü, gözünü, burnunu kaplayan ve eridiğinde küçük buz akarsuları halinde yüzünden akıp yakasının içine giren ince kar kristallerini temizleyenler de vardı.

Kolya ve Andryuşa patenlerle tepeden aşağıya kaymaya başladılar. Tepe çok dikti, çocuklar da baş döndürücü bir süratle inerken düşmemek için kollarını açıp denge sağlamaya çalışıyorlardı. Volodya da bir kızağı çekiyordu...

"Kolya, yakalamaya çalış!" Volodya keçe botlarıyla kızağı itti ve kızak tümseklerin üzerinden hoplaya zıplaya kaymaya başladı. Arkada yüzükoyun uzanmış olan Volodya, bacaklarını sarkıtmış kızağı "idare ediyordu". Kızak köşeyi döndükten sonra giderek yavaşladı ve tam da Medyntsevler'in boş arazisini çevreleyen çite toslayacakken durdu.

Patenleriyle keskin virajı alırken düşmemek için diğer çocukların sırtına sıkıca tutunan Kolya, "buradayım" diye bağırdı.

"Hadi tekrar yapalım!"

Buzla kaplı halatı kavradıktan sonra, birbirlerine dostça vurarak tepeye doğru hoplaya zıplaya ilerlemeye başladılar. Ancak tam evin arkasını dolanmışken Andryuşa'nın buzun üzerinde sırt üstü uzanmış olduğunu fark ettiler.

"Andryuşka! Ne oldu sana?"

Andryuşa ağrısı olduğunu belli eden bir sesle cevap verdi: "Düştüm! Başımın arkasını çok kötü çarptım."

Ayağa kalkıp patenlerini çıkardı.

"Eve gidip biraz uzansan iyi olur."

Andryuşa'yı herkes seviyordu – hem ağabeyleri hem de aile dışından olan diğer çocuklar. Kibar, son derece yetenekli, dışa dönük ve sevgi doluydu. Henüz yedi yaşında olmasına rağmen *gimnaziya*'ya gitmeyi hayal ettiğinden etrafındakiler onu "Yançik, Yançik, *gimnaziya* öğrencisi" diye çağırmaktaydılar.

İvan Antoniç, bazen özel derslerine katılıp, kendi yaşının iki katı büyük olan diğer oğlanlar kafa patlatırken matematik problemlerini çabucak çözen Andryuşka için "Bu çocuk Kolya'yı geçmeye başladı" diyordu.

Andryuşa eve gitti ancak bir süre sonra tekrar geri gelip kaymaya devam etti.

"Başım ağrıyor. Belki geçer."

Böylece bu olay unutuldu. Yine herkes mutlu bir biçimde kaymayı sürdürdü; gece geç vakte kadar avluda oynayıp yalnızca akşam yemeği için ara verdiler; bu arada Ermeni bahçesine de girip bekçiye ait dört tetikli kapanı da çaldılar. Ancak bekçi durumu anlamıştı. Yine de bu kapan uzun zamandır çocukça düşlerini süslediğinden yağmaladıkları ganimet için kırk gümüş para (kırk kopek) ödemeyi göze aldılar; böylece iş tatlıya bağlanıp iki tarafı da memnun edecek şekilde çözümlenmiş oldu.

O gece çocuklar odalarında birbirlerinin sırtına binmiş gürültülü patırtılı at sürme oyunu oynamaktaydılar. Andryuşa boynunun arkasına bir Viyana iskemlesi koymuştu. Ancak Kolya uçar gibi atlayıp sandalyeye oturunca birdenbire Andryuşa'nın gözleri yaşlarla doldu.

O arada içeri giren İvan Antoniç oğlunun gözyaşlarını gördü.

"Ne var? Ne oluyor?"

"Kolya canımı yakan bir şey yaptı –"

"Ben bilerek yapmadım–"

Bu konuşmanın son konuşma olacağını kimse bilemezdi.

O gece herkes rahatça uyurken birdenbire tuhaf, insan sesine benzemeyen bir çığlık duyuldu... Andryuşa bilinçsiz bir halde yatağında kıvranıyor, ağlayıp bağırıyordu. Kolya annesiyle beraber başucuna koştu... Andryuşa hâlâ ağlıyordu... Kolya kollarını kardeşinin vücuduna, incecik sıcak bedenine doladı... Ama Andryuşa sürekli ağlıyor, çırpınıyordu... Herkes ayaktaydı... Telaşla sağa sola koşturuyordu... Dondurucu soğuğa rağmen üzerlerine palto giymeden sokağa fırladılar... Sonra birdenbire ses kesildi... Andryuşa artık hayatta değildi.

Ertesi gün, bebek bir kuş gibi küçük kartal burnu, kapalı gözleri, mum gibi beyaz yüzüyle masaya uzanmış yatıyordu; yüzü-

nün bir bölümü şakağına kadar siyaha çalan koyu mavi bir renge bürünmüştü.

Kolya neredeyse çıldıracaktı.

"Eğer suç benimse ne yapacağım? Yoksa onu ben mi öldürdüm? Gözyaşları. Ama o çok önceden düşmüştü. Ama gözyaşları... Oh, Tanrım. Ben ne yapacağım şimdi?"

Kolya kendinden geçmişti. Rahipler geldiler... Manya Yabloçkin de kürk kalpağını giyip gelmişti... Tütsü kokusu... Sümbüller... Annesi hıçkırıyordu... Mezarlıkta kar fırtınası vardı... mezar...

"Mezarının başında ağlarken..." İnsanlar ilahi okumaya başlamışlardı... Huş ağacının dalları arasından bir kuzgun havalandı... Rüzgâr pudra gibi kar taneciklerini havalandırıp, küçük buzdan iğneler halinde insanların yüzlerine püskürttü. "Son-suz ha-tı-ra-sı-na..." Tabut çukura indirildi... Sevgili küçük Andrei... Önünde diz çöküyorum... Bir şey söyle, bir kelime... Canım!

Kolya gözyaşlarını sessizce içine akıtmaktaydı. Geceleri kâbuslar görüyordu. Andryuşa'yı kendisini öperken gördü... Yaşıyordu işte!.. Ölmemişti – bu yalnızca bir rüyaydı, korkunç bir rüya... Sonra birdenbire Andryuşa'nın gözleri yaşlarla doldu ve Kolya'ya anlatılması zor, kızgın bir ifadeyle uzun uzun baktı... Kolya panik içinde, allak bullak olmuş bir halde uyandı.

Haftalar geçti. Ama ıstırap bitmedi. Kolya korkunç şüpheler içinde kıvranıp duruyordu.

Babası da düşüncelere dalmış bir halde pencere kenarında oturmaktaydı. Kolya ona yaklaştı.

"Biliyor musun Kolya, sanki birdenbire..."

Kolya kesik kesik hıçkırarak babasının boynuna atladı – çocuğun vücudu baştan sona titriyordu, hatta kürek kemikleri bile. Babası yumuşak bir sesle fısıldadı.

"Tamam Kolya. Sakinleş. Senin kabahatin değil biliyorsun. Bunu sen de anlıyorsun."

"Oh, Baba, Baba. Kim bana bunun cevabını verecek?"

Bu soruya kimse hiçbir zaman cevap veremeyecekti.

20. Bölüm

Nikolay Yabloçkin'in sınıf arkadaşları Molodtsov kardeşlerin Arbat'ın çıkmaz sokaklarından birindeki dairelerinde *Sosyal Demokratlar*la (SD) *Sosyalist Devrimciler* (SR) arasındaki önemli tartışma için hazırlıklar tamamlanmıştı. Büyük odadaki pencerelerin kırmızı pancurları içerinin görünmemesi için kapandı. Nikolay, Manya ve sakalları yeni çıkmaya başlamış, aklı başında genç bir adam olan arkadaşları Sokolov büyük deri kanepeye oturmuşlardı. Misafirler yerlerine geçtiler: Sosyalist Devrimci Lebedev, sekizinci yılındaki bir *gimnaziya* öğrencisi; Madonnalar'ınkini andıran esrimiş, ışık saçan gözleriyle yine Sosyalist Devrimci, Mara ve Sima adlı iki kız; kızıl kıvırcık saçlı ve tuhaf bir biçimde pembe dudaklı, kruvaze ceketinin altına her zaman kırmızı gömlek giyen, üniversite birinci sınıf öğrencisi Vasilyev. O gece Sosyalist Devrimcilerin asıl gücü bu çocuktu. İvan ve Aleksandr adlı Molodtsov kardeşler birbirlerine çok benziyorlardı; her ikisi de yakışıklı, güzel burunluydu ve aynı altın sarısı saçlara sahiptiler. *Gimnaziya*'dan mezun olmuş, "Kraliçe Margo" lakaplı kızkardeşleri Margarita büyük masanın yanındaki koltuğa oturup masanın üzerindeki bir broşürü karıştırmaya başladı. Nikolay ciddî bir biçimde kaşlarını çatıp sordu.

"Evet, ne diyorsunuz? Başlayalım mı?"

"Biraz daha bekle. Stepanov mutlaka geleceğini söyledi" diye yanıtladı Margo.

Nikolay burnunu çekip öksürerek mırıldandı: "Tamam. Yalnız süre belirlemeliyiz. Her konuşmacı için on dakika öneriyorum."

"Katılıyor musunuz yoldaşlar?"

"Kabul ediyoruz."

İki dakika geçmemişti ki kapının zili acı acı çaldı. O kadar ürkütücü bir sesti ki herkes panik halinde birbirine baktı. Margo sakin bir halde, paltoların yığılı olduğu – askı zor taşıyordu – koridora tavus kuşu gibi süzüldü. Dışardan gülme, hırıltı sesleri duyuluyordu; az sonra kekeme olduğu için lakabı "Tut-tut" olan miyop Stepanov telaşla odaya daldı ve çabuk çabuk konuşmaya başladı.

"Biraz geç kaldım – tut tut – galiba. Lanet kar yüzünden. Herkes burada mı?"

"Evet, seni bekliyorduk."

"Kusura bakmayın." Eski zamanlardan kalma büyük ve ağır cep saatini çıkarıp baktı. "Yalnızca on dakika. *Akademische Viertelstunde* (bir ders saatinin on beş dakikası) kadar bile değil. Pardon ama niye Popov burada değil?" İvan kaşlarını çatarak cevap verdi.

"Onu çağırmayı unuttuk. Kötü oldu. Niye hatırlatmadın Margo?"

"Ben de unuttum."

"Neyse. Gelecek sefere çağırırız."

Çoğu aynı zamanda sigarasını yaktığı için oda kesif bir dumanla dolmuştu.

Nikolay yine aksırıp tıksırarak mırıldandı: "Ihh, hadi başlayalım." Sigaraya tahammülü yoktu ve sigara dumanı kaplı odalara da dayanamazdı.

Margo ona dönüp gülümsedi.

"Nikolay Mihailiç, orada suratını asıp oturma öyle." Sonra da ekledi. "Yanılmıyorsam artık başlama zamanı geldi."

"Dinleyin – tut – tut – *zur Tagesordnung* (gündemde) – Birinin düzeni sağlaması için başkanlık yapmasını öneriyorum. Ve Margo'yu seçiyorum." Vasilyev alaycı bir biçimde atıldı.

"Ne? Kraliçe'yi mi?"

"Motivasyon." Stepanov Vasilyev'e aldırmadan devam etti. "Bildiğiniz gibi o bir kadın –"

"Ha, ha, ha."

"Bunda kötü bir şey yok. Çernişevski'nin geleneğini sürdür-

meliyiz... Ayrıca Bebel der ki–"

Nikolay dişlerinin arasından kuru bir sesle fısıldadı: "Kısa kes."

"Hem son derece nâzik, sakin ve gerçekten tarafsız."

Sosyalist Devrimciler bakıştıktan sonra onay verdiler: "Şey, bu farklı ama... Tamam. Margo olsun."

Sosyalist Devrimci kesimden bir kadın, "*ilginç* bir kız" diye yanındakine fısıldadı. Diğeri de "evet" der gibi başını salladı.

Margo, biraz da sıkılgan bir tavırla tartışmayı başlattı.

"Beni seçtiğiniz için teşekkürler. Nikolay Mihailiç, sıra sizde."

"Baylar–"

Madonnalardan biri darılmış bir tavırla uyardı.

"Baylar değil, yoldaşlar!"

Nikolay tersledi.

"Bazıları yoldaşı bazıları ise bayları tercih eder."

"Oh, bu bir yılan, gerçek bir yılan," diye fısıldadı Sosyalist Devrimci kadın.

"İlk önce teorik açıdan baktığımızda Sosyalist Devrimcilerin kibar sınıfın artıklarıyla yetindiğini görüyoruz. Genel olarak evrensel sosyalist hareket şu an bir bölünme yaşıyor. Bernstein'ın gıpta edilen bir açık sözlülükle formüle ettiği oportünizmin teorik vaatleri Marksizme yönelik burjuva eleştirinin yeniden tartışılmasından başka bir şey değil. Bunlar sadece devrim düşüncesinden vazgeçilmesini, burjuva bakanlıklarında sunulan koltukları kabul edip sosyalist partileri liberal burjuvazinin stepnelerine dönüştürmeyi amaçlayan reformist taktikleri haklı çıkarmaya yarıyor. Marksistlerle revizyonistler arasındaki bu tartışmada teorik açıdan bakıldığında bile, Sosyalist Devrimcilerin bütünüyle revizyonizm cephesinde yer aldıkları görülüyor."

Sıcakkanlı Vasilyev Nikolay'ın sözünü kesti.

"Yanlış. Bunu da nereden çıkardınız?"

Margo sakin bir halde devreye girdi.

"Yoldaş Vasilyev. Lütfen konuşmacının sözünü kesmeyin."

"Yanlış mı? Pekâlâ–"

Nikolay elini cebine atıp Sosyalist Devrimcilerin yayın orga-

nı olan *Vestnik Russkoi Revolutsii*'nin (Rus Devriminin Müjdesi) bir kopyasını çıkardı.

"'Dünya Çapında Büyüme ve Sosyalizmin Krizi' adlı bu makalede, Marksizmin Bernsteinizmle yani işçi hareketi içindeki liberal burjuva ve küçük burjuva politikacılarla, burjuva apolojistlerin havarileriyle olan tartışmasından 'sarsılarak' çıktığı açıkça ifade ediliyor. (Tanımlama bize ait değil!) Alın bakın, kendiniz karar verin, size yakışıyor zaten." Nikolay *Vestnik*'i masaya attı.

"Ama bu–"

Nikolay devam etti.

"İşte bundan dolayı, SR'ler ne kadar da kaçamak cevaplar verseler, *devrimcilere karşı reformistlerin yanında oldukları* apaçık."

"Bu korkunç bir şey. Neler diyor! Bizler, peki bombaları kullananlar –," Sima kıpkırmızı kesilmiş bir halde, gözleri şimşek çakarak fısıldıyordu. Kendisine zor hâkim olduğundan soru sorar bakışlarla Vasilyev'e baktı. Vasilyev yüzünü *Vestnik*'e gömmüş olduğundan kızın keskin bakışlarını fark etmemişti. Molodtsovlar gülümsediler. Kraliçe Margo heykel gibi oturuyordu.

"İkinci olarak, gürültülü patırtılı radikalizme rağmen SR'ler devrimci sosyalizmin temel teorik ve pratik ilkesini yani sınıf mücadelesinin ve proletarya diktatörlüğünün sosyalist devrim için şart olduğunu kabul etmiyorlar, bilmiyorlar, anlamıyorlar."

"Sınıf mücadelesini kabul ediyoruz. Ama–"

"Bir saniye. Orada durun. Sınıf mücadelesini kabul ediyorsunuz ama proletaryayı – kapitalist toplumda her zaman devrimci olan tek sınıf – genel anlamıyla "halk" kategorisine dâhil ederek kabul ediyorsunuz. Endüstrideki işçi sınıfını ayırt edici özelliklerinden çekip çıkararak küçük ölçekli mülk sahipleriyle yani radikal olsalar bile burjuva demokrat olan küçük dükkân sahipleri, köylüler ve entelijensiyayla aynı kategoriye koyuyorsunuz. Böylece üretim araçlarından yoksun proletaryayla yaşamını sürdürecek araçlara sahip olan küçük burjuvazi arasındaki karşıtlıkları yumuşatıyorsunuz. Emek gücünü satanlarla küçük ölçekli işletmeciler, tarım ürünlerini satın alanlarla satanlar, toplumsal emeğin temsilcileriyle atomize bireylerin emeği arasındaki kar-

şıtlığı görmezden geliyorsunuz –"

"Bunu daha önce de duymuştuk –"

"Olabilir. Ayrıca olgulara rağmen hemen hemen her fırsatta köylü kesimiyle köylü kesimi içindeki sınıfsal bölünmeleri ve çelişkileri göz ardı ediyorsunuz. Topraksız köylüleri, yoksul köylüleri, orta sınıf köylüleri ve geleceği parlak yükselmekte olan köylüleri aynı kefeye koyuyorsunuz. Köylü kesimini sınıf bağlamında değerlendirmek yerine "sosyal bir mülk", biçimsel bir kategori olarak görmeyi tercih ediyorsunuz."

Gözleri çakmak çakmak olmuş bir kız sonunda dayanamadı.

"Köylü kesiminin yoksulluğunu, acılarını, gözyaşlarını nasıl inkâr edebilirsiniz? Köylülerin karınlarının kötü beslenme yüzünden şiştiğini, açlıktan öldüğünü, çoğu yerde işçilerden daha kötü koşullarda yaşadıklarını bilmiyor musunuz? Siz hiç utanmıyor musunuz?"

"Yoldaş," Margo'nun kendinden emin kontralto sesi odada çınladı. Adını konuşmacı listesine yaz. Böylece kürsüye gelebilirsin."

"Kusura bakmayın. Kendime hâkim olamadım."

"Bu çok kötü," Nikolay boğazını temizledikten sonra hafifçe öksürerek devam etti. "Aargh... Guh. Eğer aklınızı kullanırsanız, argümanlarınızın pek de geçerli olmadığını göreceksiniz. Bir sınıfın rolünü belirlemede tek kriter yoksulluk ve gözyaşları değildir. Kusura bakmayın, biraz uç bir örnek vereceğim ama yoksullaşmış kibar kesim de Puşkin'in *Maça Kızı*'ndaki Herman gibi ağlıyor."

Sima kız arkadaşının kulağına eğilip fısıldadı.

"Bu ne küstâhlık! Ne yüzsüzlük!"

Vasilyev sivri uçlu bir kurşun kalemle bir kâğıt parçasına bazı notlar çiziktiriyordu.

"Bazı köylülerin işçilerden – örneğin makinistlerden – daha kötü koşullarda yaşadıklarının farkındayız. Ama lütfen bana söyler misiniz, açıkgözlülükle ayakta kalmaya çalışan Gorki'nin kahramanları yani lümpen proletarya çok daha kötü şartlarda yaşamıyor mı? Yine de bunların sosyalizm için umut kaynağı olduklarını söyleyemezsiniz. Ama Bakunin de dâhil olmak üzere

pek çok anarşist bunu göremiyor. Eski Roma'da lümpen proletarya sosyalizme değil, Sezar'a hizmet etti. Oysa kuşkusuz, bu insanlar da fakirdi."

"Nikolay Mihailiç, kusura bakmayın ama konuyu biraz dağıttınız galiba." Margo biraz da sıkılarak konuşmacıyı uyardı.

"Belki, olabilir. Şimdi toparlayacağım. Köylü kitleleri bu devrime, bu burjuva devrimine katılacaktır ama yalnızca küçük toprak sahibi olarak katılacaktır. Bunlar hiç de azımsanmayacak önemli bir güç ama hala süreklilik oluşturacak sosyalist bir güç konumunda değiller. Ancak devrimci demokrat bir güç oluşturuyorlar. Bunun tersini iddia eden kendini de diğerlerini de kandırıyor demektir. İşte Sosyalist Devrimciler tam da bunu yapıyorlar ve bu nedenle de onlara karşı mücadele etmek gerekiyor."

"Üçüncü olarak, bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, işçi sınıfı küçük burjuvazinin önderi olmalı. Proletarya Çarlık rejimini yıktıktan sonra yoksul köylülere dayanarak köylü kitleleri sosyalizme yönlendirecektir. Ama bunu yapabilmek için proletaryayla küçük ölçekli mülk sahiplerini net bir biçimde tanımlamak gerekir; yani sınıf mücadelesi zemininde durup proletarya sınıfının partisini oluşturmak şart; ama bu parti tüm kedilerin gri *(sery)* olduğu – benzetme için özür dilerim – genelde avam takımdan oluşan, ne idüğü belirsiz partilerden olmamalı." ("SR"nin Rusça kısaltılmışı *sery* okunduğundan bu cümlenin anlamı "tüm kediler SR'dir" şeklinde değerlendirilebilir.)

Molodtsovlar, Manya, Sokolov ve Stepanov hepsi birden gülümsediler. Hatta Margo'nın yüzünde de belli belirsiz bir gülümseme belirdi.

"SR'nin 'toprağın kamulaştırılması' programı buna bağlı. Kapitalist toplum içinde zirai bir ütopyayla ilgili hayaller kuruyorsunuz. Ancak bu 'kamulaştırma'nın sosyalizmle ilgisi, ancak küçük ölçekli mülk sahiplerinin kapitalist toplumun mezar kazıcıları olan proletaryayla kapitalist toplum içindeki bağıntıları kadardır. Bu noktada da çıplak gerçeği görmek yerine çocukça cennet düşleri kuruyorsunuz."

"Şimdi, bitirirken, mücadele yöntemi olarak terörizm hakkında da birkaç kelime söylemek istiyorum."

Madonnalar aralarında fısıldaştılar.

"Bakalım bu konuda neler diyecek".

"Terör eylemlerinin teorik varsayımı 'kahramanlar' ve 'kalabalık', Lavrov ve Mihailovski'nin 'eleştirel düşünen bireyler' ve 'hareketsiz kitleler'inin ortaya koyduğu tümüyle burjuva bir anlayıştır. Beltov [*Plehanov*] bu varsayımları kitabında çürüttü."

"Bu sadece tahmin. Son derece genel bir tahmin." Bunu söyleyen Vasilyev'di. Margo dönüp ona baktı.

"Bunu kanıtlamak zor değil. Carlyle ya da Vladimir Solovyov'a bakın. Onlarda geviş getirebileceğiniz bol miktarda malzeme var."

"Nikolay Mihailiç, bu kabalığından dolayı seni kınamak zorundayım" diye uyarıda bulundu Margo.

Nikolay öfkeyle tükürdükten sonra devam etti.

"Bu görüş, yardımsever genç hanımefendiler enstitüsüne ait. Sosyalist Devrimciler terörü kutsayarak, kitleler arasında kitlesel bir ayaklanmanın önünü açmayı amaçlayan çalışmalardan kopmuş kahraman bireylerin tekil mücadelesini alkışlıyorlar. Oysa amaç çocuklar gibi kahramanlık gösterisi yapmak değil. Bunlar başarısız olmuş yöntemler. Bu ölü yöntemlere hayat vermeye çalışmak mumyalara hayat vermeye çalışmak gibi bir şey."

"Ölen yoldaşlarımızla dalga geçiyorsunuz," diye bağırdı Mara histerik bir halde.

Sima da gözleri dolu dolu haykırdı.

"Yeter artık. Fazla ileri gittiniz."

"İnsanlarla dalga geçmiyoruz. Halkın İradesi savaşçılarının kahramanlıklarını da kabul ediyoruz. Ama trajedilerini de görüyoruz. Genelde–," Nikolay sinirli bir tavırla bu sözleri söyledikten sonra hızlı hızlı devam etti, "genel olarak, mantığın yerine heyecanı, fevri davranışları koymaya son vermemizin zamanı gelmiştir. Çarlık sistemiyle en etkili bir şekilde nasıl mücadele edilebileceğini tartışıyoruz. En et-ki-li yolu. Anlıyor musunuz? Bu, histerikler için değil. En önemli işimiz, çarlığı yıkacak tek yol olan ayaklanma için kitleleri hazırlamak, onları eğitmek ve örgütlemek."

"Pardon ama kitlesel çalışmaya karşı olduğumuzu kim söyle-

di?! Yoldaş, bunu inkâr etmek insanı sinirlendiriyor –"

"Siz iki arada bir derede duruyorsunuz."

"Bu doğru değil!"

"Doğru değil mi? Çok güzel –"

Nikolay yeniden elini cebine sokup, İçişleri Bakanı Sipyagin'in öldürülmesiyle ilgili olarak SR'lerin yayımladığı bir bildiriyi çıkardı ve miyop gözlerini yaklaştırıp okumaya başladı: "'Kitlelerle ilgilenmek için otokrasinin askerleri var; devrimci örgütlenmelerle ilgilenmek için gizli polisi ve üniformalı polisi var. Ama onları, birbirlerini bile tanımayan ve eylemlere ara vermeden hazırlanıp bu eylemleri gerçekleştiren kişilerden ve dar çevrelerden kim koruyacak?' Alın bakın, siz de görün." Bildiriyi uzattığı Vasilyev öfkeyle konuşmaya başladı: "Dinleyin yoldaşlar, burada koyu renkle yazılmış daha pek çok sözcük var. Biz teröre kitlesel çalışmanın *yerini alması için değil* bu çalışmaya *yararlı olacağı* ve de bu çalışmayla bağlantılı olduğu için başvuruyoruz. Bakınız!"

"Biliyorum. Cehenneme giden yol iyi niyet taşlarıyla döşelidir. Peki bu 'kitle' ve 'devrimci örgütlenmeler'le ilgili göndermeleriniz ne anlama geliyor? Deniliyor ki, bunlarla ilgilenmek için otokrasinin araçları var ancak 'bireyler'le ilgilenmek için araçları yok. Ana fikir bu mu? Kısacası bu, en iyi ihtimalle ancak mideye oturan bir salata olabilir. Konuşmam bitti. Varılan sonuçlar yeterince kendi kendisini kanıtlıyor zaten."

Nikolay kelebek gözlüğünü çıkarıp temizledikten sonra Margo'ya dönerek, "Margo, lütfen bunları not eder misin; böylece bu sözler sadece bu genç bayanın ya da başka birisinin tekelinde kalmamış olur."

Margo başını "evet" anlamında salladı.

"Yoldaş Vasilyev, söylemek istediğiniz bir şey var mı?"

"Evet."

"Buyrun o halde."

"Her şeyden önce Nikolay Mihailiç gibi davranmayıp, ona ve diğer Sosyal Demokratlara 'yoldaş' olarak hitap edeceğim."

"Ne kadar soylu bir davranış. Doğrusu çok etkilendim." Nikolay bu sözleri söylerken bir yandan da Madonnalara bakıp şöy-

le düşünüyordu: Güzel kızlar... Sosyalist Devrimciler bu güzel kızları nereden buluyorlar acaba?.. Ama hepsi cennet hayalleriyle yaşıyor."

"Manya" diye fısıldadı kız kardeşine. "Bunlar gerçekten Meryem Ana galiba, sen de öyle düşünmüyor musun?"

"Yeter. Dinlememe engel oluyorsun. Sus artık."

Nikolay yine alçak sesle sormaktan kendini alıkoyamadı.

"Nasıldım? Kötü değildim değil mi?"

"İdare eder. Her zamanki gibi kuru ama mantıklıydın. Ama ne yazık ki, konuşmanın sonunda her şeyi birbirine karıştırdın. Şimdi lütfen beni rahatsız etme. Tavrın yakışıksız. Fısıldamayı kes lütfen."

"Evet yoldaşlar. Bir uyarıda bulunmak zorundayım. Tüm Marksistler gibi Yoldaş Yabloçkin de belli bir şemadan yola çıkıp konuştu. Yani kapitalist gelişmenin genel şemasından... İşte hepsi bu. Peki ya Rusya'nın kendine özgü koşulları? Nerede bunlar? Bunlardan hiç söz etmedi. Tümü uçtu gitti."

"Ne *samobytniki*!* İyi bir noktaya değindiniz."

"Yoldaşlar, ben Slavofilleri savunmuyorum. Eski Narodniklerin yanlış yaptıklarını biliyorum. Rusya'da kapitalist gelişimin olasılığını inkâr eden V.V. ve diğerlerinin gidişata aykırı davrandıklarını biliyorum."

"Çok şükür" diye homurdandı, Nikolay.

Margo, Yabloçkin'e bakıp sert bir şekilde uyardı.

"Yoldaşlar lütfen kürsüdekinin sözünü kesmeyin."

"Evet. Yanlış yaptılar. Ama bu, Marksistlerin her konuda doğru oldukları anlamına mı geliyor? Hayır asla. Bu her şeyin aşırı basitleştirilmesi demek olurdu. Avrupa'da var olamayan bir otokrasiyle karşı karşıyayız. Buradaki köylüler arasında, Avrupa'da var olmayan, *mir* adlı kolektif bir örgütlenme biçimi var. Yine de Avrupa'da benzeri olmayan, çalışan bir entelijensiyamız var; bu entelijensiya halkı seviyor. Ülkemizde, halkın yanında, halka karşı sorumluluğunun bilincinde olan büyük bir edebiyatımız var ki, bunun örneğine Avrupa'da rastlamak mümkün değil.

* Rusya'nın kendine özgü tarihsel bir gelişimi olduğunu ileri süren Slavofil teori taraftarları.

Öğrencilerimiz de yüzlerine yara izleri, ellerinde düello kılıçları, bira bardakları olan Alman öğrencilerine hiç mi hiç benzemiyorlar; ya da kürek yarışlarına gönül vermiş Oxford ve Cambridge'dekilerle de uzaktan yakından alakaları yok. Bizim emekçi sınıfımız–"

Nikolay kendine hâkim olamadı.

"Yani böyle bir şey *olduğunu* mu kastediyorsunuz? Çok teşekkürler."

"Bizde işçi sınıfı Avrupa'dakinden farklı olarak köylü kesimiyle yakından bağıntılı; Yoldaş Yabloçkin herhalde bunu unutuyor. Yani yaşamdan değil de şemadan söz ediyor. Bu da Marksistlerin ölü dogmatizmi. Güneşin doğmakta olduğu ufukta beliren titrek ışığı görmüyorlar; halkın tümü –"

Nikolay yine homurdandı.

"Şimdi iyice saçmalamaya başladı."

Molodtsovlar, "Şu kardeşini sustur" demek ister gibi Manya'ya baktılar.

"Bunun nedeni tam da, köylü kesiminin Batı Avrupa'dakiyle tıpa tıp benzer olmamasından kaynaklanıyor –"

"Peki Batı Avrupa hakkında kim doğru söylüyor? Bernstein mı Marksistler mi? Her şeyi David ile Hertz ve de onlar gibi olanların cephesinden değerlendiriyorsunuz."

Margo yalvaran bakışlarla ona döndü.

"Nikolay Mihailiç, lütfen, senden rica ediyorum."

Sima ve Mara da hep bir ağızdan bağırdılar.

"Konuşmasına izin ver. Biz senin sözünü kesmedik."

"Kusura bakma. Bir balık kadar sessiz olacağıma söz veriyorum."

Sima hemen atıldı.

"Umarım köpek balığına benzemezsin."

Kızın bu imalı sözlerine karşılık Nikolay, "Göreceğiz bakalım; ama şimdilik susuyorum – *finis. Silentium*!"

"Marksizmi eleştirenler pek çok konuda haklılar. Ancak doğru sayılabilecek pozisyonlardan yanlış taktik çıkarımlara varıyorlar. İtirazlarınıza yönelik cevabım bu – şimdi tekrar konumuza dönelim. Kalkınmanın özgül koşullarından yola çıkıyo-

ruz. En soylu çocuklarının hayatları pahasına Rusya'ya parlak beyinleri ve şehitleri aracılığıyla pek çok fikir veren, düşünen entelijansiyamız Avrupa'da bilinmiyor. Belki sizler de günümüzde, Rusçalaştırılmış bir sözcük olan *intelligantsia*'nın Batı Avrupa edebiyatında kullanıldığını biliyorsunuz. *Mir* olarak bilinen köylü kolektif örgütlenmenin, köylülerimizin geleneklerinin ve de – üzerine basa basa *bizim* olduğunu belirtiyorum – geleneklerimizin üçlü kombinasyonu özel bir tür entelijensiyayla beraber üçlü tek bir formül oluşturuyor: Yani köylüler, işçiler ve emekçi entelijensiya. Hatta Marx bile Vera Zasulich'e yazdığı mektupta, Rusya için başka bir yol izlenebileceği ihtimalini göz ardı etmedi. Sizler, Narodnik olduğu için bu yolu reddediyorsunuz. Zaten yaşlı Lafargue da, "Eğer bu adamlar Marksistse, ben Marksist değilim" lafını boşu boşuna söylemedi."

Sima ve Mara, "Çok iyi harika" diye aralarında fısıldaştılar. Molodtsovlar arkaya dönüp Yabloçkin ve Stepanov'a bakarak gülümsediler.

"Engels Marksizmin bir dogma olmadığını yazdı. Son yazılarında, Marx'la beraber ekonomik olmayan faktörleri göz ardı ettiklerini belirtti ve teori üzerinde yeniden çalışılması gerektiğini vurguladı. Peki ya siz Marksistler ne yaptınız?

"Düşüncelerinize deli gömleği giydirmeye çalışıyorsunuz ve bu halinizle de İncil'i ezbere okuyan kimseleri andırıyorsunuz. Yeni bir şey öğrenmek istemiyorsunuz. Partinizi kışlaya çevirdiniz. Ve de kışla mantığıyla düşünüyorsunuz. Kendi aranızda eleştiri özgürlüğünü yok ettiniz ve bu kışlayı da herkesi ve her şeyi kapsayacak şekilde genişletmek istiyorsunuz. Çok teşekkürler. Doğrusu böyle bir davete kategorik olarak verebileceğimiz cevap "hayır" ve yine "hayır"dır."

Nikolay alaycı bir şekilde homurdandı: "Oh, beni korkutuyorsunuz!"

"Hey, bize katılın demiyoruz ki zaten. Sizin gibi insanlara ihtiyacımız yok." İvan Molodtsov kendine hâkim olamamıştı.

Kızkardeşi azarlayarak uyardı.

"Vanya, konuşma sırası sende değil."

"Diyeceğim şu ki, partimize sözde ilkeli sövgülerle saldırı-

yorsunuz. Rus devrimci hareketinin en kahraman geleneklerini sürdüren, anlı şanlı isimlere sahip partimize hakaretler yağdırıyorsunuz. Bu suçlamalarınız, Rusya'nın gelişiminin özelliklerini hesaba katmayan kuru dogmatizmin, içi doldurulmamış şemaların ürünü.

"Şimdi terör sorununa gelelim. Ancak bundan önce entelijensiya ve 'kahramanlar'la ilgili bir, iki şey söylemek istiyorum. *Ne Yapmalı*'yı yazan Lenin değil mi? Yani sizlerden biri? Ne yazık ki elimde bunun broşürü yok."

"Bizde bir kopyası var," diye bağırdı Aleksandr Molodtsov. "Hemen getiririm."

"Çok iyi; alın siz de bakın. Sosyalizmin işçi hareketine entelijensiya tarafından sokulduğunu söyleyen sizin Lenin değil mi? Yani bu entelijensiya olmadan işçi hareketinin sendikacılık batağına saplanacağını söylüyor. O halde, nasıl olur da siz –"

O sırada Aleksandr, Lenin'in broşürünün bir kopyasını getirdi.

"İşte, *Ne Yapmalı*?"

"Şimdi –" Broşürü karıştırmaya başladı. "Burada, işte. Buldum. Lenin diyor ki: 'İşçilerde sosyal demokrat bilinç olamayacağını söyledik. Bu bilinç ancak dışardan aşılanabilir.' Formülün ne kadar apaçık ifade edildiğini görüyorsunuz, değil mi? Sadece dışardan aşılanabileceği çok net bir biçimde vurgulanmış. Sonra şöyle devam ediyor: 'Her ülkede yaşanan deneyim, işçi sınıfının kendi imkânlarıyla sadece sendikacılık bilincini geliştirebileceğini ortaya koyuyor – yani, birlikler oluşturup patronlara karşı mücadele etmek, hükümeti işçi sınıfı için gereken yasaları çıkarmaya zorlama ihtiyacını. Sosyalizmin öğretileri, hâkim sınıfların eğitimli temsilcileri olan entelijensiyanın geliştirdiği felsefî, tarihî ve ekonomik teorilerden doğmuştur. Çağdaş bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels sosyal konumları itibariyle burjuva entelijensiyaya aitler. Rusya'daki gibi, sosyalizmin teorik öğretileri işçi hareketinin kendiliğinden ortaya çıkan büyümesinden tamamen bağımsızdır. Bakın, dinleyin! 'Sosyalizmin öğretileri, sosyalist devrimci entelijensiyanın düşüncesinin gelişiminin doğal ve kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkıyorlar:'

"Çok açık değil mi?

"Ve yine sizler, iki artı ikiyi bile hesaplayamıyorsunuz. Lenin'in şu dizelerinin herhangi bir yerinde, ısrarla vurguladığınız şu ünlü sınıfsal dayanak noktasını görebiliyor musunuz? Bir sınıfın kendi ideolojisini geliştirememesinin çok önemli bir şey olduğunu düşünüyorsunuz; böylece bir başka sınıfın temsilcilerinin teorik ve pratik liderlik görevini üstleneceğini öngören harika bir sınıf anlayışı ortaya koyuyorsunuz.

"Buradan da anlaşılıyor ki, olgulara dayanmak istediğiniz anda tepetaklak oluyorsunuz. Leninizmi bir külte dönüştürmenize rağmen bireylerin rolünü inkâr ediyorsunuz. Bir yandan entelektüellerin günahlarına topyekûn saldırırken, öte yandan da entelijensiyayı göklere çıkarıyorsunuz. Bir yandan sınıf görüşünüzün tutarlılığından söz ediyor, öte yandan onu yok ediyorsunuz. Bundan da gereken sonuçları çıkaracağınıza – yani daha kapsamlı teorik ve pratik temeller arayacağınıza – kuru, dogmatik önerilerinizi sürekli tekrarlıyorsunuz... Ama kusura bakmayın, biraz konuyu dağıttım galiba. Yoldaş Yabloçkin'in burada okuduğu bildiride, kuşkusuz bazı abartılar var. Yanılmıyorsam, parti bunu resmî kayıtlarında not etti."

"Doğru. Söylediğiniz her şeyi değerlendirmek, alışılmış bir 'değerlendirme' yöntemidir." Nikolay oturduğu yerden kuru bir sesle cevap verdi. SR konuşmacısı§nın savunma pozisyonundan saldırı pozisyonuna geçmiş olması canını sıkmıştı; bu nedenle cevap hakkını kullandığında 'SR'leri yere serecek' karşı argümanlarını hazırlamakla meşguldü.

"Bunlar değerlendirme değil düzeltme. Terör eylemlerinin etkilerini incelerseniz bunların toplumu kışkırttığını göreceksiniz. Bu da kitlesel hareketin hızlanmasına katkıda bulunuyor. Kahramanlık eylemleri büyük özgürlük davası uğruna insanlara canlarını vermelerini öğütler. Tarih sizin doktrininizin öğrettiği gibi kaçınılmaz bir süreç değil."

"Oho," diye homurdandı Stepanov. "İyice çığrından çıktı!"

"Kitlelerin kahramanlara ve kendini fedâ edenlere gereksinimi vardır. Özgürlük meşalesinin kutsal alevi bizim parti sayesinde yanmaya devam ediyor."

Vasilyev buklelerini sallayıp, ceketinin koluyla alnındaki teri sildikten sonra yerine oturdu. Sima başını salladı, o anda gözleri şimşek gibi parlıyordu. Nikolay ise genç bir kurdun bakışlarıyla kızla göz göze gelirken, "Ne kadar da aptal!" der gibiydi.

Margo herkese bakarak sordu.

"Kim kürsüye geçmek ister? Sanırım farklı eğilimlerdeki konuşmacıların arka arkaya söz alması iyi olacak. Böylece daha düzenli olur. Kabul mü?"

"Tamam tamam" diye herkes hep bir ağızdan bağrıştı.

"O halde, ben kürsüye geçmek istiyorum," dedi Aleksandr Molodtsov sakin bir halde. Kendisi çok okuyan, eski ve Ortaçağ tarihini iyi bilen, ciddi bir felsefe öğrencisiydi.

"Ben konuşmamda, sınıf sorununu özellikle de köylü ve proletarya sınıflarını ele almak istiyorum. Her ülkenin kendine özgü gelişme koşulları olduğu herkesin bildiği bir şey. Bunu hiçbir Marksist inkâr etmiyor. Yoldaş Vasilyev '*Ne Yapmalı*?'yı dikkatlice okusaydı, Lenin'in Rusya'nın gelişiminin özelliklerini olağanüstü bir kesinlikle belirttiğini görecekti. Ancak Vasilyev'in kapitalist Rusya'daki kalkınma biçiminin diğer kapitalist ülkelerin kalkınma şeklinden farklı olduğunu göstermeye çalışması önemli bir yanılgıdır. Siz örneğin," Molodtsov Vasilyev'i gösterdi, "Batı Avrupa'da Rus entelijensiyasını andıran hiçbir şey olmadığını söylüyorsunuz. Ama bu doğru değil. 1848 öncesi Almanya'yı ele alalım. Herwegh, Chamisso, Freiligrath gibi şairler nedir? Ya Behrens gibi yazarlar ve yorumcular? Bruno Bauer gibi felsefeciler? Bruno Bauer'in de özünde sizinkisi gibi kötü şöhretli bir 'eleştiren bireyler' kavramını ortaya koyduğunu bilmiyor musunuz? Hatta kullandığı sözcükler bile aynıydı. Marx'ın *Kutsal Aile* adlı eserini bilseydiniz çalışmalarınızın, Bruno Bauer'in 'eleştirel eleştiri'sine ne kadar benzer olduğunu görürdünüz. Onun yapıtında da ruh ve madde, kahramanlar ve kalabalık, eleştiren bireyler ve kitleler var. Peki, Büyük Devrim öncesi ve sonrasındaki Fransız entelijensiyasının durumu için ne diyorsunuz? Onları unutuyorsunuz. Burada da pek çok benzerlik var. Bu noktada da Rusya'nın benzersizliğini abartıyorsunuz (*samobytnost*)."

"Sonra, Rus köylü kesiminin istisnaî niteliğini, kolektif örgütlenmesinin, 'toprak Tanrı'ya aittir' vb. unsurları yüceltiyorsunuz. Bunların tümünün de Ortaçağ'ın kalıntıları, bir zamanlar her yerde görülen özellikler olduğunu anlamıyor musunuz? Ortaçağ'daki köylü savaşlarını, Taboritler, Cathari vb. köylü komünist sektleriyle ilgili temel unsurları bilmiyor musunuz? Marx'ın Vera Zasulich'e yazdığı mektuptan söz ediyorsunuz. Ama mektubun ana fikrini kavrayamıyorsunuz. Marx mektupta, Batı'da sosyalist devrimin meydana gelmesi halinde Rusya'nın kapitalizmi baypas edip sosyalizme yönelebileceğini belirtiyor. Ancak siz-ler Rusya'nın çoktan kapitalizmin yolunu izlemeye başladığını kabul etmelisiniz. Şu an Rusya kapitalist gelişmenin kurallarına tâbi. Bu teorik ihtimal artık mevcut değil. O halde bu mektuba gönderme yapmak da neyin nesi?"

Aleksandr sakin ve kararlı bir tonda konuşuyordu. Herkes dikkatle onu dinlemekteydi. Kimse müdahale etmiyordu zaten müdahale edecek bir zemin de yoktu.

"Margo," diye devam etti Aleksandr, "herhalde Nikolay'ın eski lümpen proletaryayla ilgili düşüncelerinde kafasını karıştırmakla hatalı davrandı."

Margo kızardı ve eliyle ne anlama geldiği belli olmayan bir işaret yaptı. Vasilyev sırıttı. Madonnalar da gülümsediler.

"Tamam, durun bir dakika, ne demek istediğimi açıklayayım mı?"

Aleksandr bir an için kafası karışmış bir halde durdu; bir anda kafasındaki tüm düşünceler uçup gitmişti. Ancak yine de hepsini son anda kuyruklarından yakalamayı başarıp geri çekti ve daha da sakin bir sesle konuşmasını sürdürdü.

"Evet. Evet, Romalı lümpen proletarya yoksuldu. Devletin verdiği sadakayla geçiniyordu. Ancak toplumu dönüştürecek bir güç olamazdı. Niçin? Çünkü yeni üretim şeklinden haberdar değildi. Günümüzdeki proletaryanın yalnızca yoksul olmadığını anlamıyor musunuz? –Bu arada sizin teorik müttefikleriniz Bernsteincılar Marx'ın 'yoksullaşma teorisi'ni inkâr ediyorlar.– Proletarya üretime yoğunlaşmış. Eğitimli, örgütlü ve de kapitalist üretim mekanizmalarıyla birleşmiş durumda. Sosyal varlığıyla

ilgili tüm koşullar özgün nitelikte. Bunlar da toplumsal bilincin oluşmasına yol açıyor."

Vasilyev alaycı ve küçümseyici bir tavırla araya girdi.

"Peki ya Lenin'in '*Ne Yapmalı*?'sı"

"Bu konuyu tartışmayı düşünmüyordum ama mademki hücuma geçtiniz, bu soruya da değineceğim. Siz Lenin'i ancak yüzeysel anlayabildiniz, ya da hiç anlamadınız. Kapitalist toplumda proletarya ekonomik açıdan sömürülen, politikadan uzaklaştırılmış, kültürel açıdan da baskı altında tutulmuş bir sınıftır. Bundan dolayı da, kapitalist toplumun çerçevesinin dışına çıkmadan, kendi başına bilimsel önemli gelişmeleri ele alıp onlar üzerinde yeniden çalışamaz. Yani işçi sınıfının ideologları başka sınıflardan geliyorlar –"

"Aha!"

"Bu 'aha' ne demek oluyor? İşçi sınıfının saflarına geçiyorlar. Gelişme eğilimlerini ifade ediyorlar; bilimsel ilerlemeye dayanarak onları formüle ediyorlar. Daha önce bulundukları sosyal zeminden kopup başka bir zemin buluyorlar. Bu insanlar sınıf içi entelektüeller değiller; proletaryanın sınıfsal çıkarlarının temsilcisidirler. Bu da kapitalizmin mahkûm olduğunu ve de zeki olanların da bu durumu hemen anladıklarını gösteriyor. Onların gözünde kapitalizm her tür tarihsel ve ahlâkî inandırıcılığını kaybetti. Burada sınıf ilkesinin ihlali söz konusu değil. Entelijensiyayı da sınıflar dışı bir varlık olarak değerlendirmek anlamına gelmiyor. Tersine –"

"Şimdi izninizle, tekrar konuya dönmek istiyorum. Günümüzde proletarya kamusallaşmış, kolektif emeği, örgütlenmeyi, dayanışmayı, konsantre kitlesel eylem ilkesini benimsediği, mülkiyetten yoksun olduğu için tutarlı tek devrimci sınıftır. Oysa köylü kesim bunlardan hiçbirine sahip değil, asla da sahip olamaz. *Obschina* (kolektif köy) dağıldı artık. Ama siz bunu görmek istemiyorsunuz. Belli ölçüde idarî bir karşılıklı koruma düzeni oluşturdu. Köylü kesimi toplumsal bir ayrışma sürecinden geçip büyük bir hızla proleterleşiyor. Siz bunun farkında değilsiniz. Ülkemizde, feodal toprak sahiplerine ve onların mutlakıyetçi hükümetine karşı bir tür köylü savaşı yaşanacak. Ancak köylü

kesimi liderini, Martin Luther ya da Götz von Berlichingenler'de değil de endüstriyel proletarya kesiminde ve de bunların güçlü taburlarında bulacağı için toprak sahiplerini devirecek ve onlar karşısında yenilgiye uğramayacak. Kırsal kesimin kentleri peşinden sürüklediği hiç görülmemiştir. Kent örgütleme ve liderlik süreçlerinde gereken gücü sağlayacaktır. Bu lider ve müttefikleri ortaya çıktığı ve sürekli büyüdüğü için köylü kesimi şanslı. Sorunun bu şekilde sorulması gerekiyor. Hepsi bu."

Margo ayağa kalkarak araya girdi.

"Dinleyin yoldaşlar. İnsanlar o kadar çok sigara içiyorlar ki burada oturmak imkânsız hale geldi. Ara vermeyi öneriyorum. Biraz bekleyin. Yemek odasında çay masasını kurayım, bu arada bu oda da biraz havalanmış olur. Şimdilik baltalarınızı gömün. İnsanlar yoruldu. Biraz ara verme fikri hiç de fena değil, ne dersiniz?" Herkesin midesinin çoktan guruldamaya başladığının farkındaydı.

Vasilyev sigarasından derin bir nefes aldıktan sonra sevinçle cevap verdi.

"Harika bir fikir."

Nikolay da teklife hiçbir itirazının olmadığını belirttikten sonra öksürüp aksırarak, "Bu tiryakiler burayı duman altı yaptılar" diye söylendi.

"Hadi Margo. Ben de sana yardım edeyim." Manya arkadaşının koluna girdi ve birlikte dışarı çıktılar.

Yaklaşık on, on beş dakika sonra grubun tümü iyice aydınlatılmış odada oturmuş, peynirli ve sosisli sandviçleri iştahla yutuyordu. Margo çayları doldururken uyarmayı da unutmadı.

"Burada sigara içmek kesinlikle yasak."

O sırada odanın arkasından bir ses duyuldu.

"Çernov hakkında ne düşünüyorsunuz? 'Ekonomik Sınıf olarak Köylüler ve İşçiler.' *Zarya* dergisinde, Lenin bunların tümünü – Çernov, Bulgakov, David ve arkadaşları – mahvetti, ezdi geçti."

Ardından bir başka ses şu alıntıyı okudu:

Ölümle tehdit eden her şey, ama her şey

Saklar kendi içinde ölümcül kalbi için
Anlatılamayacak tatlar.

Sonra soru soruldu: "Sizi teröre yönelten bu mu? Bence zekice ölmeniz daha iyi; bir avuç tütün yüzünden ölmeniz kötü olur."

Vasilyev de devreye girmişti: "Materyalizm, genel olarak modası geçmiş bir kavram. Modern felsefe, materyalizmi de içerecek biçimde her tür metafiziğin üstesinden gelmeye çalışıyor." Bir parça kalaş çiğnedikten sonra Margo'ya dönüp biraz tereyağıyla bir bardak istedi.

"Sizler terminolojiyle oynuyorsunuz. Bu burjuvazi cephesindeki bir başka kaçış yoludur. Kant ve agnostiklerin hepsi moda şimdi. Ama bu da İngiliz ayakkabı bağcıklarının modası gibi geçecektir."

"İstediğinizi söyleyin, Beltov devinimin çelişkili yapısıyla –"

"Tamam, isterseniz, bu soruyu da tartışalım –"

Ardından Nikolay'ın sesi duyuldu: "Hemen teorik sınıf mücadelesine geçebilmemiz için tüketim konusuna odaklanmamızı öneriyorum; zaten epey geç oldu."

Margo karşı çıktı.

"Yo, hayır. Müsaade et de biraz dinlensinler. Sözünü bitirdin mi?"

"Evet."

"O halde bir parça tatlı al. Tatlı şeylere meraklısın galiba."

"Yok hayır. Sigara da içmem, tatlı da yemem."

Biraz sonra tekrar diğer odada toplandılar. Herkes, biraz önceki güçlü pozisyonunu korumak istiyormuş gibi eski yerine oturdu.

"Brrrr. Kahretsin Burası – tut tut – buz gibi olmuş," diye homurdandı Stepanov.

"Pekâlâ, saygın meclisimiz kaldığı yerden devam ediyor. Kim söz almak ister? Sıranızı unutmayın lütfen."

"Ben". Lebedev heyecandan yerinde duramıyordu.

"Yoldaş Lebedev kürsüye geçiyor."

"Boğayı boynuzlarından yakalamak istiyorum."

"Ne kadar da uzun kulakları var," diye fısıldadı Nikolay,

Manya'ya. Kızkardeşi "sus" demek ister gibi elini salladı.

"Hepiniz çok naziktiniz."

"Tamam. Hodri meydan. Bu benim de hoşuma gider." Nikolay aksırıp tıksırarak yüksek sesle bağırdı. "Evet seni bekliyoruz."

"Pekâlâ, Nikolay Mihailiç. Bizi reform taraftarı olarak gördüğün için saldırdın. Ancak partimiz mücadelenin her aşamasında, kanının her damlasıyla, bu lafların iftiradan ibaret olduğunu gösterdi. Evet," genç adam son derece heyecanlı bir halde konuşmasını sürdürdü, "tek kelimeyle iftira. Peki, bizim hakkımızda karar veren kimler? Rollerinin yolu düzeltmek, kapitalizmin önünü açmak olduğunu düşünenler – yani Kolupaevler, Razyaevler, Morozovlar ve Çetverikovlar [*Önemli Rus kapitalistler*]. Evet, evet, tam da öyle. Ve siz bunlara rağmen bizleri suçlamaya cüret ediyorsunuz!"

"Hemen parlayan bir arkadaş – tut tut – canını dişine takarak haklılığını kanıtlamaya çalışıyor."

"Sayın Marksistler, size bir şey sormak istiyorum. Fikirleriniz ne yönde gelişiyor? Marksistler adına ilk ateş eden kimlerdi? Struve, Tugan-Baranovski, Bulgakov, Berdyaev ve arkadaşları. Onlar neredeler? Burjuvazinin saflarında. Hepsi de silindi gitti. Lütfen *i*'lerin üzerine noktaları koyalım. Partinizin ilk manifestosunu kim yazdı, sevgili muhalifler? Unuttunuz mu? Sosyalizmi çoktan unutmuş olan, bugün zemstvoların lideri, *Osvobozhdenie*'nin (Kurtuluş) editörü şu sizin Struve değil mi? Daha önce Marksistler kapitalizmin ayakçılarıydı. Bugün ise artık ön plana çıkmış durumdalar. Yardımcıları sayesinde patron oldular. Sizin sosyalizminiz korkunç bir talihsizlik. Yani bu evrimin bir rastlantı olduğunu mu düşünüyorsunuz?"

"Saçmalıyorsun, Yoldaş – tut, tut."

"Bu kadar aptallık yeter artık" diye söylendi Nikolay dişlerinin arasından.

"Ama hayır, bu bir rastlantı değildi. Önce kapitalizmin önündeki engelleri kaldırdınız ve sonra da–"

"Krivenko böyle cevap vermişti."

"Sonra da burjuvaziye katıldınız. Üstelik bu sizin için hiç

de utanç verici değil. Feodalizme göre ilericilik sayılıyor. Sosyalizm için de daha uzun bir yol kat etmek gerekiyor. İşte bu nedenle, *obshchina*'nın, *mir*'in, işbirliğinin, köylünün, entelijensiyanın sosyalist yönünü görmek istemiyorsunuz. Çünkü bunlar sizin şemanızı bozuyor; burjuva göbeklerinizi bozuyor. Söyleyeceklerim budur."

"Bitirdin mi?"

"Evet."

"Kim gelecek?"

"Ben, izninizle," diye Stepanov öfkeyle soluyarak bağırdı.

"Ben – tut tut – çok başarılı bir konuşmacı değilim. Ama sen – tut tut – Lebedev, iyice saçmaladın. Kulaklarıma inanamıyorum. Yolu açmak ne demek? Bu konuda somut bir şey ortaya koyamadın. Feodalizme karşı savaşacak mıyız, savaşmayacak mıyız? Ne yaptığınızın bile farkında değilsiniz. Otokrasiye karşı savaş en önemli feodal kurumsallaşmaya karşı savaştır ve otokrasiyi devirmek de kapitalist gelişimin önünü açmak demektir. Bu temelde ve de bu süreçte, görevimiz kapitalizme karşı savaş için güçleri örgütlemek olacak. Bunu anlamak için de akıllı – tut tut – olmanız gerekir. Fransa'da Jakobenler XVI. Louis'nin kafasını kesince özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin egemen olacağını sandılar. Hepsi de sizin gibi hayal dünyasında yaşıyordu. Ama biz hayal görmüyoruz. Bizim aklı başında bir çalışmaya ihtiyacımız var – anlıyor musunuz? Aklı başında ama kanaatkâr değil. Farkı anlıyor musunuz? Tamam, çarlığı yıkacağız. Ama bizim için asıl zor tarafı sosyalizmin bir sonraki mücadele aşamasında başlayacak. Siz yalnızca çarlığı yıkmaya odaklanmışsınız. Struve'ye gelince, onun gerçek yüzünü ilk sergileyen kimdi? Lenin. Doğru değil mi? Bulgakov şimdi kimin yanında? SR lideri Çernov'un! İki ciltlik *Kapitalizm ve Tarım* adlı kitabı Çernov'unkiyle tıpatıp aynı, sadece biraz daha ayrıntılı. Bugün Struve'ye yakın olan kim? Siz tabiî ki. Aynı genel terimler; genel olarak ulusal, genel olarak insanî, genel olarak kültürel, genel olarak popüler ve – düşünce akışımı kaybediyorum –"

"Bitti mi?"

"Evet – tut tut – bir şey daha söylemek istiyordum. Ama ney-

se bu kadar yeter." Stepanov elini sallayıp yerine oturdu.

"Niye bu kadar kısa tuttun?" diye fısıldadı Nikolay. "Tam başlamıştın ki yarıda kestin."

"İsa aşkına, yoruldum. Biliyorsun – tut tut – bunları aydınlatamayız. Hem niye kendimi yorayım ki? Nasıl bir tür olduklarını görmüyor musun? Yeter, fazla bile."

"Kim söz almak ister. Sima? Mara?"

Kızlar hayır anlamında başlarını salladılar.

"O halde, Nikolay Mihailiç, senle bitirelim."

Nikolay öksürüp, aksırarak söze başladı.

"Aynı şeyleri tekrarlamak istemiyorum. Zaten Stepanov benim demek istediklerimi fazlasıyla söyledi. Onun için kısa tutmaya çalışacağım. Hem bu oda çok dumanlı" – öhö öhö –

"İlk soruma hâlâ doğru düzgün bir cevap alamadım. Uluslararası sosyalist hareket Marksistlerle reformcular arasında bölündüğünde, Sosyalist Devrimciler genellikle Bernstein, David ve arkadaşlarının, yani Brentano ve Marksizmin burjuva eleştirmenlerinin cephesinde yer alırlar. Üçüncü bir yol yoktur. Sosyalist Devrimciler Kropotkin anarşistleri ya da Fransız sendikalistleri hakkında ise henüz bir şey demediler. Bu konuda sayın hasmım ne diyor? Diyor ki, teorileri doğru ama yanlış çıkarımlar yapıyorlar. Yo, kusura bakmayın ama onlarda teoriyle pratik tamamen iç içedir. Peki, Rusya'da bugün SR'lerin devrimci bir konumda olmaları nasıl açıklanabilir? Devrimci bir tavırları var, bunu inkâr edecek değilim..."

"Açıklama basit. Batı'da sosyalizm gerçek bir soru. Ülkemizde ise gündemdeki konu, otokrasiyi parçalayıp burjuva demokratik bir devrim gerçekleştirmek. SR'ler demokrat olarak devrimcidirler. Batı Avrupalı reformcular da burjuva demokratik devriminin sempatizanları. Onların korkusu sosyalist devrim. SR'ler için de aynı şey söz konusu. Onların sosyalizmi devrimci değil. Devrimleri sosyalist değil. Onları en iyi tanımlayan ifade 'bombalı liberaller' olabilir."

"İkincisi, – öhö öhö – muhalifim Rusya'nın gelişiminin kendine özgülüğü hakkında bizi aydınlatmaya çalıştı. Aleksandr SR'lerin argümanlarının yetersizliğini gösteren oldukça güzel

örnekler verdi. Bu konunun başka bir yönüyle ilgili bir şeyler söyleyeceğim. Bizdeki kapitalizmin kendine has özelliği, toprak sahiplerinin ve köle sahiplerinin otokratik egemenliği bağlamında gelişmesinden kaynaklanıyor. Bu toprak ağalarının mülkiyeti ve iktidarı ellerinde tutmaları, Rusya'nın son derece zor ve yavaş gelişmesinin başlıca nedenidir. Bu nedenle, otokrasinin yıkılması yalnızca işçi sınıfının değil, aynı zamanda köylü kesiminin ve hatta burjuvazinin – ki daha sonra kaçınılmaz olarak işçi sınıfından korkacaktır – bile yararına olacaktır. Bu güçlerle ilgili genel çerçeve 'halkın' bütünsel bir varlık olduğu gibi bir yanılsamaya yol açıyor. Ancak bu 'halkın' yine bu 'halk' içindeki sınıf güçleri arasındaki ilişkiden ve özgül ağırlığından oluştuğunu bilmek zorundayız."

"Rusya'daki köylülerin tıpatıp Batı'dakilere benzemedikleri doğru. Ancak hasmım, onları küçük üreticiler olarak tanımlamam ve farklılıkları konusunda tek bir kelime bile etmedi. İşte bu nokta, SR'lerin anlayışlarının Aşil topuğu. Otokrasinin ve toprak sahiplerinin yok edilmesinin ardından tüm güçleriyle ortaya çıkacak olan sınıfsal çelişmeler hakkında koparılan yaygarada, SR'lerin potansiyel reformizminin gizli kökleri yatıyor. Bombalı liberaller artık bombaya gereksinim duymayacakları zaman basit liberallere dönüşeceklerdir."

"İğrenç!" diye bağırdı Lebedev.

"Evet iğrenç. Ama her şey böyle olacak. İğrenç olduğunu – öhö öhö – kabul ediyorum."

"İğrenç demekle bunu kastetmedim –"

"Ben seni çok iyi anlıyorum. Ama sen en basit ironiyi bile anlamıyorsun – Aleksandr köylülük, proletarya ve hatta Vera Zasulich'e mektubuyla ilgili esas noktaları söyledi. Terörle ilgili birkaç kelime. Görüyorsunuz, 1903 yılının başındayız. 1902'de meydana gelen kitlesel kargaşaların bir dökümünü çıkardım. Yüksek sesle okumama itirazınız olmayacaktır, sanırım."

Nikolay yine elini cebine sokup, güzel el yazısıyla notlarını yazdığı deri kaplı bir defter çıkardı. Defteri burnuna yaklaştırıp okumaya başladı:

"'22 Ocak: Kiev'de işçilerin ve öğrencilerin gösterisi; po-

lisle çatışma. 2-6 Şubat, Bryansk fabrikasında grev; 8 Şubat, öğrenciler Petrograd'ta Halkın Merkezi'nde dövüldü. 9 Şubat, Moskova'da öğrenci eylemi; kitlesel tutuklama. Şubat, Finlandiya'da askere çağırma emriyle ilgili karışıklıklar. Şubat – Mart, Batum'da grevler, gösteriler ve orduyla çatışma. 19 Şubat, Moskova'da Zubatovlara karşı Sosyal Demokrat işçilerin gösterisi. 19 Şubat, Rostov – on – Don'da gösteri. 3 Mart, Petrograd'ta işçi ve öğrencilerin gösterileri, polisle çatışma. Mart sonu, Karkov ve Poltava eyaletlerinde köylü ajitasyonu. Mart, Finlandiya'daki tüm şehirlerde gösteriler. 26 Mart, Urallar'daki Botkin fabrikasında çalkantılar. 18 Nisan, Finlandiya'da yeni askerî düzenlemelere karşı gösteri. Mayıs, Bakü, Sormov, Nizni Novgorod, Saratov, Odessa ve daha pek çok şehirde 1 Mayıs gösterileri. 9 Mayıs, Tikhoretsk istasyonunda kargaşa. Yaz aylarında, Saratov, Tambov, Novorossisk ve Stavropol eyaletlerinde köylü hareketleri; Guriya'da ajitasyon. 28 Haziran, demiryolu işçilerinin grevi. 13 Eylül, Krasnoyarsk'daki demiryolu atölyelerinde grev' –"

Lebedev dayanamayıp patladı.

"Niye bütün bunları okuyorsun ki?"

Ancak diğerleri hep bir ağızdan, "Oku oku! Çok ilginç bir tablo" diye bağırdılar.

"Niye mi okuyorum? Birazdan göreceksin. Bu tür 'düzyazı'lara kayıtsızlığın tuhaf doğrusu."

"Kasım, sivil itaatsizlik için Finlandiya'da kongre kararı. 2-23 Kasım, Vladikavkaz hattındaki demiryolu atölyelerinde grev, Rostov-on-Dondaki tesis ve fabrikalarda grevler, kitlesel gösteriler, hükümetin askeri güce başvurması. 17 Kasım, Tikoretsk istasyonunda işçilerin dövülmesi. 21 Kasım, Tiflis'te gösteriler. 9 Aralık, Batum'da grev."

"Ve şimdi baylar, 1903'te bu tür eylemlerde artış olduğunu söyleyeceğim. Bütün bunları niye mi okudum? Size gerçekten güvenebilir miyim?" Nikolay, mutlu bir halde gözlüğünü düzeltti. "Tamam açıklıyorum. Sizler tüm bunların ışığında ancak kör bir adamın göremeyeceği, günümüzdeki devrimci politikanın özünün farkında değil misiniz? Büyük bir kitlesel hareket uyanıyor ve gittikçe gelişiyor. Bu hareketin de ajitatörlere, propagan-

distlere, örgütleyicilere, kararlı ve tutarlı liderlere gereksinimi var. Gördüğünüz gibi, üstelik terör eylemleri ya da bireysel sansasyonel girişimleri olmadan büyüyor. Çok daha kararlı ve ciddi bir iş ve de yolu belirliyor. 'Kahramanca bireysel mücadeleler'e girişerek bu çabalardan sapmak, kitlesel hareketin örgütlü yapısını dağıtmak demektir. Evet baylar, tercihinizi yapmak zorundasınız, arada duramazsınız. İşte şimdi anladınız mı sizin için bu derece sıkıcı olan bir konu üzerinde niçin bu kadar durduğumu?"

"Bu kışla sözüyle ilgili bir şey daha eklemek istiyorum. Hasmım bizi ürkütmek için kışla lafını kullandı. Oysa bu ifade hiç de korkunç değil. Kusura bakmayın ama biz bir parti kuruyoruz, değişik, kuş balık ya da yengeç türlerinden oluşan bir koleksiyon oluşturmuyoruz; aynı kavramları paylaşan bir mücadele partisi. Evet yani, bir savaş partisi. Çünkü devrim iç savaş demek; silahlı isyan savaş demek. Böyle bir savaşa da hazırlanmak gerekir, parti de savaş partisi olmalıdır. Bu hoşunuza gitmeyebilir ama ne yapalım ki durum bu. Yani sizler somut işler yapmak yerine lak lak konuşmayı tercih ediyorsunuz. Bizim kaba tahammülsüzlüğümüze ve 'eleştiri özgürlüğü' çığlıklarına gelince, hasmım gibi davranıp Lenin'in 'Ne Yapmalı?'sından bir bölüm okuyacağım."

"Margo bana broşürü versene... İşte Lenin'in bu konudaki görüşleri: 'Son derece zor bir dönemden geçiyoruz. Her tarafımız düşmanlarla çevirili ve biz onların ateşi altında ilerlemek zorundayız. Bizler, düşmanlarımızla kararlı bir biçimde savaşmak ve farklı bir grup oluşturup, uzlaşma yerine mücadeleyi seçtiğimiz için mensuplarının bize sövdüğü yanı başımızdaki bataklığa batmamak üzere özgür irademizle bir araya geldik. Ve burada bizden bazıları şöyle bağırıyorlar: "Batağa girelim." İnsanlar bu tavırlarından dolayı onları utandırdıklarında da ne kadar pısırık olduğumuzu, bize daha iyi bir yol gösterme özgürlüğünü onlara tanımadığımız için utanmamız gerektiğini söylüyorlar! Evet baylar, yalnızca bize daha iyi bir yol gösterme konusunda değil, istediğiniz yere gitme hatta batağa girme konusunda da özgürsünüz. Hatta sizin için en uygun yerin bataklık olduğunu düşünüyoruz; oraya gidebilmeniz için size her türlü yardımı sunmaya hazırız. Yeter ki bizi rahat bırakın, bize asılmayın ve *özgürlük* gibi ciddî

bir kelimenin şerefiyle de oynamayın, çünkü bizler istediğimiz yere gitmekte özgürüz; üstelik sadece bataklığa karşı mücadelede değil bataklığa gitmek isteyenlerle mücadelede de özgürüz.'"

"Bu kadarı size yeter. *Schluss* (Bitti)."

"Toplantı bitmiştir."

Herkes ayağa kalktı.

"Yoldaşlar acele etmeyin! Kızlar dışında herkes birer birer çıksın."

Nikolay kızkardeşi Manya'ya döndü.

"Manya, ben Madonnalarla gidiyorum. Bir itirazın olmaz herhalde."

"Bana niye soruyorsun? Her konuda olduğu gibi bu konuda da yeterince büyüksün." Manya anlamlı anlamlı ağabeyine göz kırptı.

"Devrim zamanlarında bir yıl birkaç on yıla bedeldir." diye cevap verdi Nikolay gülerek.

Sokak sessizdi. Kaldırımlarda ayak sesleri sanki boşluktan geliyordu. Lapa lapa yağan kar taneleri gecenin karanlığında sessizce girdap gibi dönüp sokak lambalarının etrafında daireler oluşturuyor, kaldırımları, taşları, arabayı, daha tam sarhoş olmamış, uyuklayan arabacının sırtını yumuşak, beyaz bir kuştüyü örtüyle kaplıyorlardı.

21. Bölüm

İçişleri Bakanı Sipyagin, 2 Nisan 1902'de Balmaşov adlı bir öğrenci tarafından öldürüldü. Balmaşov eylemin ardından zorlu hücreleriyle bilinen Schlüsselburg kalesindeki askerî mahkemede aceleyle yargılanıp ölüm cezasına çarptırıldı. Çar, Sipyagin'in yerine, daha 1880'lerde *Halkın İradesi* [Narodnaya Volya] örgütü üyelerini yakalayarak ünlenmiş, polis teşkilâtında da görev yapmış deneyimli jandarma Vyaçeslav Konstantinoviç Plehve'yi tayin etti. Liberal eğilimli Prens S.D. Urusov'un sonraları söylediği gibi yeni içişleri bakanı bu eski kurt bir polis, "eğitimli bir süvari başçavuşu ve planlanmış katliamların adanmış planlayıcısı"ydı. Kariyerist, özünde herkese nefretle ve kuşkuyla yaklaşan, hiçbir şeyin ve hiç kimsenin durduramayacağı Plehve, "devrim belâsı"nı üç ayda bastıracağını söyleyerek Çar'ı memnun etti. Çar onun kararlılığından ve sarsılmaz iradesinden çok etkilenmişti; Plehve'yle konuştukları sırada da bu keskin dişli Kerberos'un,* gittikçe yayılan isyanın başını gerçekten ezebileceğine inanmıştı.

Çar korktuğu için Plehve'yi bu göreve atadı. Ancak bu korku, çarın danışmanı ve aynı zamanda *Grazhdanin* [Yurttaş] gazetesinin yayıncısı olan ve genellikle Çar'ın etrafında dolanıp, dedikodular, ihbarlar, tehditler, yaltaklanmalar, Bizans entrikaları, uşaklık gibi çeşit çeşit marifetleri sayesinde parsa toplamayı bilen şu çirkin maceraperestlerden Prens Meşçerski tarafından,

* Yunan mitolojisinde Hades'in yönettiği ölülerin bulunduğu yeraltı kapısında bekçilik yapan üç başlı köpek. –*ç.n.*

Rusya'nın iyiliği, tarihsel sorumluluk gibi süslü laflarla allanıp pullanıp, daha somut bir şekle sokulmuştu. Meşçerski'ye hem II. Aleksandr hem de II. Nikolay döneminde, doğrudan hükümdarın emriyle hazineden yılda seksen ruble maaş bağlandı. Kendisi sürekli bu iki çara politik tavsiyelerde bulunan mektuplar yazdı ve karşılığında da Çarın özel yakınlık duygularının ifadesi olan, "sen" diye hitap eden mektuplar aldı. Bu arada, "manevi oğulları" olarak tanımladığı, çarın piyade alayının yakışıklı borazancısıyla başlayıp, subaylarla devam eden, Sokratik bir aşk beslediği özenle seçilmiş bir oyuncak listesi de vardı. Prens Meşçerski bu sevgili oyuncakları için bakanlardan çeşitli taleplerde bulunur, red cevabı aldığında da onlar hakkında korkunç iftiralar ortaya atardı. Zaten bürokratlar masum olmadığı için iftira atmakta zorluk çekmezdi.

Saray erkanı ve çoğu insan için Meşçerski iğrençti; ondan nefret ederler, ancak aynı zamanda ilişkileri ve yüksek konumdaki birtakım insanlar üzerindeki etkileri ve çok iyi bildikleri ihbar yeteneği nedeniyle ondan çekinirlerdi. Kuşkusuz, klasik Eros hayranı bu adam gerçek bir yurtseverdi ve bir defasında *Yurttaş* adlı gazetesinde, vatansever duygularını şu politik vecizeyle açığa vurmuştu: "Herkes iktidarı elinde tutan kişiye 'Kafamı kesebilir' düşüncesiyle yaklaşırsa, hem otoriteye itaat gerçekleşir hem de huzur sağlanmış olur."

İşte Plehve, Rus Çarlığı'nın en önemli bakanlığına terfi ettirilmesini her şeyden çok bu adama borçluydu. Plehve Polonyalı'ydı, bu nedenle de dünyada tahammül edemeyeceği tek millet Ruslardı. Ancak o ne Tanrı'ya ne de şeytana inanırdı, aptal değildi. İçişleri Bakanlığı'na atandığını öğrenir öğrenmez özel bir trenle hemen St. Petersburg'tan Moskova'ya oradan da, Muskovi çarları zamanından beri Rusya'nın gelmiş geçmiş tüm çarları tarafından kutsal sayılan Radonezhli Saint Sergius'un mukaddes emanetini öpmek üzere Troitse-Sergiyeva Manastırı'na gitti; bu davranışının çar, çariçe ve sülalesinden kalan toprakları süsleyen bu ünlü ve zengin dinsel kuruma ziyaretin Grandük Sergey Aleksandroviç'in hoşuna gideceğinden emindi.

İçişleri Bakanı Plehve'nin ilk işi hemen Karkov'a gitmek olacaktı, dolayısıyla bu kutsal emaneti öpmesi son derece zorunluydu. Karkov'da, önce bölge valisi Ekselansları Prens Obolenski'nin köylü ayaklanmasını kanlı biçimde bastırmasına onay verecek, sonra da ününü polis gibi davranmasına borçlu olan bölge savcısı A. A. Lopukhin'i ziyaret edecekti. Rusya'nın güneyindeki köylüler kısa bir süre önce huzursuzlanmaya başlamışlardı; orada burada çiftliklerin ateşe verildiği haberleri geliyordu. Topraksızlıktan yakınan köylüler soyluların elindeki topraktan söz etmeye başlamışlardı.

Ayaklanmalar bastırılmıştı; Prens Obolenski, fiziksel işkencelere bizzat nezaret etmek amacıyla köylere kadar gitmiş ve düzeni sağlamıştı; hatta köylülerin gömleklerinin altından akan kırmızı kanın ona zevk verdiği bile söylenebilirdi.

"Âsiler! Pislikler! Bir dahaki sefere bu kadar ucuz kurtulamayacaksınız! Sizi kaburgalarınızdan asacağım... Şimdilik bu kadarla kurtulduğunuz için Tanrı'ya şükredin–"

Dayak yemiş köylülerden bazıları yerde yatıyordu, bazıları sessizce ayakta duruyordu ve gözleri vahşice parlıyordu; intikam günü nasıl olsa gelecekti.

Çar'ın içişleri bakanı mücadelenin yaşandığı bölgeye gitti. Tahtın şerefini başarıyla koruduğu için Prens Obolenski'ye iltifat ettikten sonra onu ödüllendireceğini açıkladı; böylece prense Finlandiya genel valiliği ve Rus kuvvetleri generalliği rütbesi verildi.

Karkov valisinin sıkı korunan evinde oturan Plehve, Lopukhin'in çağrılmasını emretti; bu adam için kafasında bazı planları vardı.

Lopukhin kökü çok eskilere dayanan soylu Rus sülalerinden birinin varisiydi. Soyağacı, Ortaçağ'ın yarıefsanevi Kasogian prensi Rededya'ya kadar iniyordu. Büyük Petro'nun eşi Yevdokişa, Rus kanı taşıyan son çariçeydi ve Lopukhinler'in soyundan geliyordu; kaba ve inatçı kocası onu boşayıp manastıra kapatmasına rağmen, aile geleneğinin saygın bir temsilcisi olarak şerefli bir yer edinmişti. Şimdi artık Lopukhin sülalesinden gelen

çok az kişi vardı, bunlar da zaten eski ünlerini kaybetmişlerdi; ancak yine de Aleksey Aleksandroviç'e uçsuz bucaksız araziler miras kalmıştı. Kendisi üniversiteden mezun olur olmaz, devlet katındaki görevlerinde hızla ilerlemeye başladı. Çok iyi bir eğitim almış, birkaç yabancı dili mükemmel konuşabilen bu adam, kendine son derece hâkim, kibirli ve ihtiraslı bir aristokrattı ve lüks düşkünüydü; ayrıca, otokrasiye yönelik hizmetlerinin yanı sıra liberal çevrelerce de benimsenen ve bu nedenle geleceği parlak olan genç kariyeristlerdendi. Nitekim, köylülere çok vahşi cezalar uygulamakla beraber, aynı zamanda, Vladimir Solovyov hayranı, Plato ve Gnostikler'in uzmanı olan, zemstvo hareketinin mimarlarından liberal prens Profesör Sergey Trubetskoi'nin de yakın arkadaşıydı. Hem jandarmalar hem de gizli polis ona bayılıyordu çünkü her şeyi önceden onlarla planlıyordu.

Her zaman tıraşlı, tertemiz, saçları kısacık kesilmiş, kelebek gözlüğünün arkasında hafif kayan gözlerle karşısındakini süzen Lopukhin şimdi, Bakan Plehve'nin önünde duruyordu. Çalışma masasında oturan Plehve, bir yandan mors balığının bıyıklarını andıran polislere özgü bıyıklarıyla oynarken bir yandan da büyük, patlak gözlerinin beyazlarını çevirip duruyordu.

"Size nasıl bir hizmette bulunabilirim Ekselansları?"

"Lütfen oturun Aleksey Aleksandroviç. Şu rütbeleri bir tarafa bırakalım –"

"Nasıl isterseniz."

"Sigara içer misiniz? Lütfen buyrun –"

Yaldızlı, gümüş sigara kutusunu çıkardı... Odanın bahçeye bakan penceresi açıktı... Bronz şamdandan yansıyan güneş ışığı hareket eden sigara halkalarını delip, soluk mavi renklerini iyice belirginleştirdi... Bahçede elma ağaçları çiçek açmıştı; hafif bir meltem arada sırada içeriye bu nazik çiçek yapraklarından bir, ikisini taşıyıp ayna gibi parlatılmış parke zemine bırakıyordu... Kuşlar cıvıldaşmaktaydı...

"Konu şu Aleksey Aleksandroviç. Köylü kesimindeki ayaklanmalarla ilgili fikrinizi öğrenmek istiyordum ama samimi fikrinizi –"

"Evet efendim –"

"Prens isyancıları dayaktan geçirdi – bu çok önemli – zaten böyle şeyler cezasız kalamaz; bu nedenle kararlı davranmak gerekiyordu – siz de öyle düşünmüyor musunuz?"

Plehve kaşlarının altından Lopukhin'in küçük yüzüne baktı: "Kesinlikle sizinle hemfikirim –"

"Ama sorun burada bitmiyor. Önceden gereken tedbirleri almak gerekiyor... Ben hem hanedanlığın hem de tüm imparatorluğun huzurundan sorumluyum – ancak profilaksi hem doğru bir tedavi hem de hastalığın nedenlerinin kesin olarak bilinmesini yani... Pa... Doktorlar nasıl diyorlar? Unuttum... Malûm yaşlılık–"

"Patojenez."

"Evet doğru. Kısacası Aleksey Aleksandroviç, tüm bu sorunlarla ilgili görüşlerinizi almak istiyorum... Ama rica ederim çekinmeden cevap verin, açık konuşun. Aksi takdirde bu konuştuklarımızın hiçbir anlamı olmayacaktır. Nitekim, bildiğiniz gibi, kastettiğim bende bol miktarda olan resmî belgeler değil –"

Plehve bunları söylerken, masanın üzerinde gümüş klipslerle birbirine tutturulmuş, deri bir kabın içindeki kâğıt yığınını işaret etti.

"Bugünkü konuşmamızın son derece gizli olduğunu belirtmeme gerek yok, sanırım. Bunu sizden özellikle rica ediyorum."

Plehve susup, soru sorar bir ifadeyle Lopukhin'e baktı.

Lopukhin hemen düşünmeye başladı. Plehve niçin kendisiyle bu konuyu görüşüyordu? Bunun kendisi açısından sonuçları ne olabilirdi?.. Etrafında olup bitenleri çok iyi bildiğinden, Plehve'nin başka bir niyeti olduğunu, onu denediğini hemen anlamıştı; amacı sadece ondan bilgi almak değildi... Nitekim, bakan o sıralarda ekibini değiştirmeye hazırlanıyordu. Bir temizlik yapılacaktı; bazı kelleler gidecek bazıları ise terfi edecekti.

Genç kariyerist adam, kendisini iyi bir şeylerin beklediğinin kokusunu aldı; bunu tüm benliğiyle hissedebiliyordu.

Sanki derin düşüncelere dalmış da fikirlerini toparlamaya çalışıyormuş gibi Plehve'yi ciddî bakışlarla süzdü...

Bir arı vızıldayarak pencereden içeri girip, duvara çarptıktan sonra tavana doğru yükseldi sonra da düşmeye başladı...

"Her şeyden önce, Ekselansları Vyaçeslav Konstantinoviç, sorunuzun beni hazırlıksız yakaladığını belirtmek zorundayım. Bu nedenle sözlerim sistematik bir akış izleyemeyeceği için sizden peşinen özür dilerim–"

"Hiç önemli değil" diye cevap verdi Plehve.

"Ayrıca gözlemlerim, devlet sistemimizin temellerine dokunmayan kişisel gözlemlerdir... Muhtemel yanlış anlamaları engellemek için bunu vurgulamak zorundayım –"

"Bu konuda endişelenmenize gerek yok, Aleksey Aleksandroviç –"

"Peki efendim... Bana öyle geliyor ki, bu ayaklanmaların hiçbir şekilde rastlantısal olmayıp semptomatik nitelikli olduğunu kabul etmeliyiz. Bunlar büyük bir köylü ayaklanmasının ilk işaretleri; daha doğrusu *i*'lerin üzerine noktaları koyup konuşacak olursak, spontane bir devrimin ayak sesleri... Nedenlerini ise, benim gözlemlerime göre, yaşamımızın genel koşullarında aramak gerekiyor; bu nedenler çok fazla ve de kanımca en önemlileri –"

Plehve koltuğunda ağır ağır hareket edip dirseklerini masaya dayadı. Lopukhin bekledi...

"Lütfen devam edin. Tüm dikkatimle sizi dinliyorum."

"Asıl patojenik etkenler köylü topluluğunun câhilliği, bu câhillik ve karanlığın da Pugaçov ile Razin'in şanına şerefine sahip olmayı düşleyen komplocular için uygun zemini sunmasıdır; bunlara bir de köylülerin inanılmaz yoksulluğunu, açlığı, yıkımı, günlük maddî yaşamın genel koşulları eklenmektedir – size birkaç eyaletimizle ilgili ayrıntılı, istatistiksel bilgiler vereceğim... Öte yandan, yetkililerin köylü kesiminin maddî ve manevî gereksinimlerine yönelik kayıtsızlığı ve son olarak, kasabanın ileri gelenlerinin, polisin, toprak sahiplerinin, polis şeflerinin, yöneticilerin vb.'nin olağan denetimleri sıklıkla, başta maddî çıkarları olmak üzere, köylülerin temel ve hayatî ihtiyaçlarını hedef almaktadır... Yerel yetkililer, otokratik monarşinin milyonlarca köylünün mufazakârlığına ve sadakatine güvenmesi gerektiği

fikrinden tamamen uzaklaşmış bulunuyorlar; imparatorluğa olan bu geleneksel güvenin ve sadakatin ortadan kalkması sayısız tehlikeyi beraberinde getirecektir; ve nihayetinde, köylüler ve küçük burjuvazi gittikçe artan vergileri ödeyebilmek için kendi ekonomilerini oluşturmalılar... Devletin gereksinimleri – malî ihtiyaçlarından söz ediyorum – kaçınılmaz olarak büyüyecektir. Bu doğa yasasıdır. Bizim idarî mekanizmamız ortaya çıkan yeni sorumlulukları taşıyabilecek durumda değildir ve bu noktada da, Vyaçeslav Konstantinoviç, bazı reformlar gerekmektedir. Bu reformlar olmazsa –"

"Bu reformlar olmazsa – devrim kaçınılmaz hale gelecektir. Sizinle tamamen hemfikirim. Devrim, hem kentlerden hem kırsal kesimden giderek yaklaşıyor ve eğer kentlerdeki grevler Pugaçov isyanıyla birleşirse çok tehlikeli olur –"

"Kesinlikle –"

"Peki – teşhisiniz son derece doğru – anayasaya dayanan bir modelin uygulanması konusundaki fikriniz nedir?" Plehve bu soruyu sorarken Lopukhin'in yüz ifadesinde nasıl bir değişiklik olacağına bakıyordu.

"Anayasal bir monarşi fikrini benimsemiyorum. Sizin kafanızdaki model tam olarak nedir?"

"Örneğin, Devlet Konseyi'nde kamu örgütlenmeleri –zemstvolar, dumalar vb.– oluşturmak gibi. Aslında bu ağzı kalabalıklar da ihtilaf kaynağıdır – onların önüne bir kemik atsak – sonra da seçim konusunu halletsek – ne dersiniz?"

"Rasyonel bir plan. Ancak aynı zamanda cezalandırıcı önlemler, ihtilafların bastırılması konusunun da rasyonel olarak gündeme getirilmesi gerekiyor... Politik bilgelik, hem rüşvet hem de tehditlerin gerekliliğine işaret eder – bu belki soyut hümanizm ve Tolstoy gibi birkaç çılgın açısından bakıldığında son derece utanç verici – ancak bizim gibi ülkenin ve monarşinin geleceğinden sorumlu olanlar için –"

Plehve dayanamayarak koltuğundan fırladı sonra tekrar yerine oturdu.

"Aleksey Aleksandroviç, vakit kaybetmeden bu konuyu gün-

deme getirdiğiniz için çok mutluyum. Bu noktada aramızda görüş ayrılıkları olmasından korkuyordum. Oysa gördüğüm kadarıyla, her tür baskı yöntemini gerektiren durumun karmaşıklığını çok iyi anlamışsınız. Reformlar – temkinli reformlar – devrimin ve her tür anarşist hareketin sertlikle bastırılması ihtimalini ortadan kaldırmaz, bilakis bu ihtimali hesaba katar –"

"Ben de öyle düşünüyorum."

İkisi de bir an için sustu. Gerçekte Plehve'nin derdi hiçbir şekilde reform arayışlarına girişmek değildi. Yaşlı jandarma, genç savcının anayasal modeli savunan liberallerle yakınlığını çok iyi bildiğinden Lopukhin'in söylediklerini çok dikkatli dinlemişti. Bu tür adamları özellikle bağlantıları için kullanma alışkanlığı vardı; yılların birikimi olan polislik deneyimi sayesinde, bir gün mutlaka bir yerlerde bu insanlarla yolunun kesişeceğini çok iyi biliyordu. Böylece Lopukhin'le, kendisinin mutlaka zaferle çıkacağına inandığı bir oyun oynamıştı. Öte yandan Lopukhin ise, gelecekteki parlak kariyerinin düşlerini kurmaktaydı; kendisine sunulacak fırsatı değerlendirip konumunu güçlendirene kadar her şeyi yapmaya hazırdı. Kulaklarını iyice açıp beklemeye başladı.

"O halde, Aleksey Aleksandroviç, bu samimi görüşmemizin sonunda –"

Plehve başını hafifçe kaldırıp doğrudan Lopukhin'in gözlerinin içine baktı. Lopukhin sessizce bekliyordu.

"Size" diye devam etti bakan, "Emniyet Müdürlüğü görevini öneriyorum – ne dersiniz?"

Lopukhin çarçabuk hesapladı... Emniyet Müdürü – yani İçişleri Bakanlığı'ndan bir önceki adım... Plehve yaşlı... Ayrıca...

"Kabul ediyorum, Ekselansları –"

"O halde lütfen sizi tebrik etmeme izin verin – Çok, çok mutluyum."

Plehve yerinden kalkıp elini Lopukhin'e uzattı. Lopukhin de yerinden kalktı ve el sıkışılarak anlaşma onaylanmış oldu.

Böylece yeni emniyet müdürünü göreve atayan Plehve, görünüşte bir şeyler yapmış olmak için reformlarla ilgili dağ gibi birikmiş yazıları isteyip, onları tertemiz dosyaları içinde çürü-

meye bıraktı. Sağlam tutmaya çalıştığı işini – patlamaya hazır bir bombayı andıran yeni yaşam biçimini bastırma işi – zaten polis sorgusu, provokasyon ve işkence odaları için doğmuş olan, tüm bu faaliyetlerin tutkunu ve ustası Zubatov'a teslim etmişti. İlk bakışta Zubatov'un becerikli bir polis olduğunu anlamak mümkün değildi. Dış görünüşü, tavırları ve hatta alışkanlıkları daha çok tipik bir Rus entelektüeli izlenimini uyandırıyordu. Küçük bir top sakal, arkaya doğru itinayla taranmış kahverengi saçlar, küçük bir ceket – gerçekten de mavi polis üniformaları, zarifçe bükülmüş bıyıklar, mahmuzlar, apoletler, sinekkaydı tıraş yüzler ve şakırdayan kılıçlar arasında ender rastlanan bir kuş gibi duruyordu. Önemsiz bir jurnalciyken Moskova Gizli Polis Teşkilâtı'nın başına getirilmişti. Son derece ihtiraslı ve tam bir zorba olduğundan, kalın kafalı meslektaşlarının arasından sıyrılıp hızla yükselmişti: Bir cellat olarak ideolojiyi faaliyetlerini haklı çıkarmak için kullanırdı ve bu alandaki uygulamaları da azımsanmayacak kadar çoktu. Sosyal monarşi olarak tanımlanan modelle ilgili Batı Avrupa'dan devşirilmiş bölük pörçük fikirlerin, resmî Panslavizmin, Üçüncü Seksiyon'un mükemmel bir biçimde iç içe geçtiği polis sosyalizminin Rusya'daki gerçek babasıydı.

Kitlesel işçi sınıfı hareketine karşı polis örgütleri oluşturmakla kalmayıp hatta bazen grevleri bile desteklerdi; işçilerin günlük ihtiyaçlarıyla ilgili tartışmalar düzenlenmesini teşvik eder, böylece devrimci ideolojinin, halkın babası olan ve her tür sınıf ve katmanın üzerindeki otokratik hükümdarın koruyucu kanatları altındaki işçilerin asıl çıkarlarıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan hastalıklı bir zihniyetin ürünü olduğu yönünde bir portre çizilmesini sağlardı.

Zubatov bu amaçla profesörlerin konferans vermeleri için de ön ayak olmuştu: Ahmak finans uzmanı profesör I. Kh. Ozerov – hatta sözlü olarak Marx'la bir ara yakınlaşmıştı da – Zubatov'un Moskova'daki polis teşkilâtının en aktif ajanlarındandı. Zubatov, Odessa'ya ise "Felsefe Doktoru" Şayeviç'i yerleştirmişti. St. Petersgurg'ta olduğu gibi Moskova'da da, birdenbire işçi kardeşleri için yürekleri aşkla dolup taşan profesörlerin, jandarmaların,

generallerin ve rahiplerin oluşturduğu yeni yeni filizlenen bir "emekçi sınıfı" toplumu oluşmuştu.

Bazı kapitalistler ve Witte gibi bazı aydın bürokratlar, bunun ateşle oynamak anlamına geldiğini, hareketin polis barikatlarını aşıp taşacağını, gizli polisin oyunlarının sonunda silâhın ters tepeceğini, polisin hem grevleri kışkırtıp hem de onları kontrol edemeyeceğini boşu boşuna anlatmaya çalıştılar... Zubatov tüm işçi hareketini polis eliyle yönetme politikasını sürdürdü.

Aynı zamanda polis yöntemlerinde de birtakım reformlar yaptı: Tutuklananların fotoğraflarının çekilmesi sistemini getirdi, suçluları vücut ölçülerine göre teşhis eden sistemi kurdu, sahte kimlik kullanan devrimcilerin parmak izlerinden tanınmasını sağlayan yöntemi uygulamaya başladı; eğitimli dedektif ve provokatörlerden oluşan kadrolar oluşturdu. Üniformalı polisleri ve gizli polis olan alçakları bizzat kendisi eğitti; insanların kafalarının nasıl karıştırılacağını, kuşkuların ajan provokatörlerin üzerinden uzaklaştırıp nasıl masum insanlara yöneltileceğini anlattı. Onlara şöyle öğütler verdi: "Baylar, işbirlikçinizi, gizli bir ilişkinizin olduğu sevgiliniz gibi görmelisiniz. Ona gözbebeğinizmiş gibi özen gösterin. Dikkatsiz bir hareketiniz onu kaybetmenize neden olabilir." En çok takdir ettikleri ise teröristler arasındaki provokatörlerdi...

Sipyagin'in öldürülmesinin hemen ardından, Plehve'nin doğrudan talimatıyla, Zubatov'un havarisi, eski provokatör Yevno Azef, Sosyalist Devrimci Parti'nin silâhlı kanadının başına getirildi. Böylece polis teşkilâtının liderleri yerlerini bulmuş oldu [Yevno Azef için sözlüğe *bkz.*].

22. Bölüm

Andryuşa'nın ölümünden sonra Kolya Petrov'un ruhu bir türlü eski günlerine dönememişti. Gerçek bir bunalım halindeydi; bir uçurumun kenarında yürüyor gibiydi. Dünya eski pırıltısını kaybetmiş, renkler solmuş, sesler silikleşmişti. Her şeyin üzerine ölümcül bir hareketsizlik, tarif edilemez bir keder ve dehşet çökmüştü. Kolya ruhunun dünyanın gerçeklerine çarpıp darmadağın olduğunu düşünüyordu, dünya o günden beri önemsiz bir yere dönüşmüştü; ya da ağzına kadar çok kuvvetli bir zehirle dolmuştu. Bu zehir Kolya'ya şeffaf, ölümcül yeşil gözleriyle bakıyor gibiydi. Düşler, fanteziler, delilik ve gerçek, tümü bir araya gelmiş, can acıtıcı görüntülerden oluşan bir girdaba, cevaplanamayan sorulara, çözümlenemeyen sorun ve bilmecelere dönüşmüştü. İyice zayıflayan, sararıp solan Kolya yalnız kalmaya çalışıyordu. Keder duygusu onu yiyip bitiriyordu. Tek başına Ermeni bahçesine gidip karın üzerinde oturuyor, derin düşüncelere dalıyordu... Sokaklarda amaçsızca dolaşıp kendi kendine konuşuyor, elleriyle garip hareketler yapıp geleni geçeni işaret ediyordu; koşuşturan insanlar onun bu haline bakıyor, sonra günlük koşuşturmacaları için alelacele yürüyüp uzaklaşıyorlardı...

Kolya her şeye karşı ilgisizdi: Burnunun önünden giden insanlar, at arabaları, binek arabaları, kendisiyle alay eden sokak çocukları, kısacası hiç ama hiçbir şeyi görmüyor gibiydi; tamamen kendi içine kapanmıştı, o korkunç iç dünyasını yaşıyordu. Otomatiğe bağlanmış gibi hareket ediyor, okula gidiyor, öğretmenlerin sorularını otomatiğe bağlanmış gibi cevaplıyor, otomatik hareketlerle geziniyor ve etrafındaki her şey – öğretmenleri, dersleri, arkadaşları, tüm o itiş kakışlar – sanki kalın bir sis katmanının altından ona ulaşıyordu.

"Bizim Petrov kafayı üşüttü–"

"Hey Küçük, sorun ne? Bu dünyada yaşamıyor gibisin."

"Onu rahat bırak. Kardeşi öldü."

"Aha – Hay Allah – iyi ama onu bu durumdan kurtarmamız lazım."

"Denedik. Hiçbir şey fayda etmiyor."

Böylece Kolya'ya hiç dokunmamaya karar verdiler.

Zaten Kolya'yı hiçbir şey teselli edemiyordu. Her yerde, Andryuşa'nın azarlar gibi bakan, yaşlı gözlerini görüyordu...

Tanrım, geçmişi geri getirmek mümkün müydü? Kardeşinin zayıf, küçük kolları, burnu gözlerinin önüne geldi, birden nârin vücudunun sıcaklığını, onları sonsuza dek birbirlerine bağlayan yakın bağı hissetti. Bu bağı, kardeşiyle olan yakınlığını, vücutlarının ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu ne kadar yakıcı bir şekilde hissetse, vicdanındaki keder daha da büyüyor, dayanılmaz bir hal alıyordu...

Dünyadaki herhangi bir şey gerçekten Andryuşa'nın gözyaşlarına değer miydi? Geçmişi geri getiremiyorsanız, herhangi bir eylemin, erdemin, kahramanlığın, özrün yararı var mı? Sevgili küçük Andryuşa, Andrecik! Tanrım, ölmemen için her şeyi yapmaya hazırdım. Hayatımı bile verirdim. Bir an bile duraksamadan... Böylece bana azarlar gibi bakmazdın. Seni öyle şefkâtle sarar, korurdum ki... Küçücük boynuna sarılırdım...

Kolya için dünyadaki tüm değerler Andryuşa'nın gözyaşlarında yoğunlaşmış gibiydi ve varlığın sonsuz derinliği de orada gizlenmişti. Bunları düşünmekten çok hissediyordu. Kavramlar belirsiz ve karmaşık olsa da ruhunu sonsuz bir kederle kemiren çok güçlü bir duygunun etkisi altındaydı: Ama bu nasıl oluyordu? Birdenbire silkinip kendisine şu soruyu soracaktı. *Bu* bitti, geçmiş geçmiştir.. Gerçeklere yüzleşmen gerekiyor: Andryuşa öldü ve gözyaşları da artık yok... Ama yine gözleri sürekli gözlerimin önünde... Nedir bu böyle? Bunun için kendimi suçlamam mı gerekiyor?.. Bunu düşünmek bile korkunç... Tanrım bu ne ıstırap böyle! Hayır, böyle yaşayamam, mümkün değil...

Bir gece Kolya yine uyuyamamıştı. Gözleri açık, yatağa uzanmış düşünüyordu. Sürekli aynı şeyi düşünüyordu. Bir yerlerden

fare tıkırtıları geliyordu. Gökyüzünde ay donuk ve soğuk bir halde parlamaktaydı. Duvardaki saat de ritmik seslerle soruyordu: *ti kto ti kto ti kto* [Kimsin sen?..]

"Ben gerçekten kimim? Neyim? Neden?"

Kolya uyumaya çalıştıysa da olmadı. Düşünceler beynine üşüşüyor, yüreğini sıkıştırıyordu. Buna artık bir son vermeliydi!

Yavaşça yatağından indi. Ortalıkta ne kimse ne de bir ses vardı. Evin içinde her şey derin bir sessizliğe gömülmüştü. Yalnızca saat ısrarla soruyordu: *ti kto? ti kto?*

Kolya iki havluyu birbirine bağlayıp ilmek yaptıktan sonra pencerenin tepesindeki halkaya geçirdi.

Yapmalı mıyım?.. Evet yapmalıyım... Ne kadar çabuk olup biterse o kadar iyi olur... Hiçbir şey görmemek... Hiçbir şey işitmemek... Hiçbir şey bilmemek... Acı çekmemek...

Ay hâlâ parlıyordu.

Sen kimsin? Nesin? Sen kimsin? Nesin?.. Kolya'nın kalbi yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyordu.

Kafasını ilmiğin arasına geçirip atladı. Sanki iki güçlü el boğazını sıkmıştı. Nefes alamıyordu! Birdenbire kalbinde şimşek gibi bir şey çaktı ve her yer kardı.

Kolya kendisini yerde buldu; pencerenin halkası ağırlığını taşıyamadığından havlular çözülüp düşmüştü.

Ay her zamanki gibi soğuk ve ifadesiz bir halde parlıyordu. Saatin tik takları da aynı ritimde sürüp gidiyordu. Gerçekten yapmış mıydı, yapmamış mıydı? Kolya her şeyi hatırladı ama yaptığı şeye inanamıyordu... inanamıyordu... Hemen ayağa kalkıp yatağa oturdu. Ruhunu hayatta olmanın sevinci kapladı; yaşama duygusu, vücudu, bilinci, altındaki yatak, ay ışığı, saatin sesi, birdenbire büyük bir cesaret verdi... Sonra aniden ter boşaldı; ölesiye yorgundu: Ağzını iyice açıp esnedi; öyle bir esnedi ki çenelerinin ayrılacağını hissetti.

Ne aptallık, diye düşündü kendi kendine. Ölüm biraz önce yanı başımdaydı, ben ise burada hayvan gibi esniyorum... Tanrım nasıl da uykum var!

Kolya her şeyi unutmak istercesine yatağında kıvrılıp uykuya daldı. Şimdi artık ölü gibi uyuyordu.

Bu olayı izleyen günler yeni düşünceleri de beraberinde getirmişti. Kolya için artık kesin olan tek bir şey vardı, o da insanları sevmesi, onlarla ilgilenmesi gerektiğiydi. Yoksa, elinizdekinin kıymetini bilmezseniz son pişmanlık fayda etmez, deyişinin doğruluğu kanıtlanmış olacaktı. Kolya birden ciddileşti, artık arkadaşlarıyla şakalaşmıyor, başkalarının acılarıyla yakından ilgileniyordu; hassasiyeti sıradışı bir hal almıştı. İnsanların duygularını incitmekten, onları kızdırmaktan çekiniyordu – bir başkasına acı vermeyi hayal bile edemiyordu... Aynı zamanda kafasında uçuşan tüm bu düşünceleri bir düzene sokmak, belli bir istikrar kazandırmak, hayatın gerçek anlamını keşfetmek arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Hayatının çeşitli aşamalarında rast geldiği değişik görüntülerin parçalarını çekip çıkarıyor ancak, yine de saf sorularına – kim bilir kaç insan kendisi gibi acı çekmişti! – yanıt bulamıyordu.

Pisarev'in "rasyonel egoizm"i vardı. Bunun için ne söylenebilirdi? Göz alıcı ve büyüleyici olduğu kesindi. Hatta bilimsel olduğu da söylenebilirdi. Gururlu ve kibirliydi de.

Peki ya ölüme gözünü kırpmadan giden kahramanlar? Bilim şehitleri, Caius Mucius Scaevola ve Plutarch'ın kahramanları? Ya Boersler? Devrimciler? Uriel Acosta? Hayır eksik olan bir şey vardı. Egoyu bastırmak gerekiyorsa nasıl bir rasyonel egoizmden söz edilebilir ki?

İncil şöyle der: "En büyük aşk, insanın kendisini arkadaşı için fedâ etmesidir."

İsa'nın Tanrı olduğu inancı saçmaydı tabiî ki. Ama kendi zamanında yoksulların lideri olduğu bir gerçekti... Burada gerçekten bazı güzel fikirler yok muydu?.. Tabiî ki vardı ama herkesi sevmek mümkün müydü? Tefecileri tapınaktan kovan İsa değil miydi? Niye bu pislikleri sevecektik ki? Sonra insanların dünyevi zevklerden vazgeçmesini, yoksulluğu isteyen emir vardı. Heine "Kış Masalı"nda haklı değil miydi? Bu emir inzivaya çekilme, çilecilik, Simeon münzevileri gibi deliliklere, cadıların yakılmasına ve daha daha bir sürü saçmalığa yol açmamış mıydı? Öte yandan, yalnızca insanları sevmek şart mıydı? Ya hayvanlar? Tanrıya inanmayanlar da dâhil olmak üzere bazı bilim adamları

bir Avrupalı'yla bir Hotento ya da Buşman arasındaki farkın bir Buşmanla şempanze arasındaki farktan çok daha büyük olduğunu söylüyorlar. Zaten büyük maymunların insanoğlunun kuzeni olduğu biliniyor. Tüm canlılar birbirleriyle ilintili. Her şey birbiriyle ilintili. Francis of Assisi şöyle der: Rüzgâr ağabeyim, gece kız kardeşimdir. Şu Perhiz yemeğiyle önümüze sürüleni düşün: Doğanın tanrılaştırılması ya da insanlaştırılması. Peki ya yaşayan tüm canlıları, hayvanları, çiçekleri, otu sevmemizi öğütleyen Budistler? Bu yolda nerede durmanız gerekiyor? Bazı Hindu tarikatlarının öğrettiği gibi bir pireyi, sivrisineği bile incitmekten çekinecek misiniz? Et yemekten ya da Tolstoy'un ifadesiyle "ceset" yemekten vaz mı geçeceksiniz?.. Bunun hiçbir anlamı yok... Her şey karmakarışık...

Belki de cevap eski Yunanlı bilgelerin *ataraxia*'sıdır? Yani kayıtsızlık, vurdumduymazlık. Ancak onlar daha çok rasyonel *olmayan* egoistlerdi: Herkes kendi erdemi doğrultusunda hareket edecek, kimsenin kimseye yararı olmayacaktı. Tek değerleri, kendi kendilerini işaret edip şunu söylemekti: "Ah, ne kadar iyiyim, ne kadar akıllıyım, ne kadar erdemliyim." Bu saçmaydı, fazlasıyla saçmaydı... Tolstoy'un şeytana yenik düşmesine benzemiyor muydu? Orada otur, kötülük yapma ama kimseye iyiliğin de dokunmasın.

Birdenbire, bir yerlerde okumuş olduğu Turgenyev'in kâhya kadınının sözleri aklına geldi: "Ah, İvan Sergeyiç, insan hiçbir şeyi dert etmemeli – *man soll nicht traurig sein*. Hayat sinek gibi geçip gidiyor: Yani bu en sevilmeyen böcek gibi! Siz ne yapabilir? Siz var çaresiz katlanmak!" Bu "böcek" yine iyi diye düşündü Kolya... "Böcek"ten çok daha korkunç, cehennemî olan da vardı... Ama buna katlanmak zorunda değildiniz... Buna katlanmak mümkün değildi... Tosya'nın ölümünden hemen önce yüksek sesle okuduğu şu Marx'tan alıntı neydi?.. Her şey apaçık söylenmişti... Onu bulmalı, tekrar okumalıydı...

Birgün Kolya tek başına oturmuş, Dostoyevski okuyordu. Birdenbire iliklerine kadar sarsan bir bölümle karşılaştı. Dostoyevski'nin gelecekteki insanların Tanrı'ya olan inançlarını ve ruhun ölümsüzlüğünü yitirmelerinin ardından kendilerini nasıl

hissedeceklerini ve binlerce yıllık inançlarının tesellisi olmadan nasıl yaşayacaklarını anlattığı *Podrostok*'tan* bir bölümdü:

"Böylece öksüz kalan insanlar alelacele birbirlerine daha sıkı sarılıp, birbirlerini sevecekler"

Kolya bunu okuduğunda kalbi sıkıştı...

"Herkes el ele tutuşacak ve her biri *her şeyi* bir başkası için kurduğunu anlayacak! Büyük ölümsüzlük fikri ortadan kalkıp yerini başka bir şeye bırakacak ve ölümsüzlüğe yönelik o büyük eski aşk doğaya, dünyaya, insanlara, her bir ot parçasına yönelecek. Herkes baştan aşağıya yaşam ve toprak sevgisiyle donanacak, geçici ve sınırlı doğasının bilincine vardıkça eskisine benzer bir aşkla değil, çok daha farklı ve özel bir aşkla sevecek."

"Artık doğaya yeni bir gözle, âşığın sevgilisine baktığı gibi bakacakları için doğada, daha önce hayal bile edemeyecekleri olgular, sırlar keşfedecekler. Uyanacaklar ve günlerinin giderek azaldığını, çok fazla bir şey kalmadığını bildiklerinden birbirlerini sevmek, birbirlerini öpmek için acele edecekler. Her biri başkası için çalışıp, sahip olduklarını başkalarına dağıtacak ve bu da onları mutlu etmeye yetecek. Her çocuk dünyada herkesin annesi ve babası gibi olduğunu bilecek ve öyle hissedecek. Herkes güneşin batışını seyrederken 'Yarın benim son günüm olabilir ancak ben ölsem bile onlar kalacak ve onlardan sonra da çocukları' – ve bu düşünce, yani başkalarının kalacağı düşüncesi, herkesin birbirine duyduğu sevgi ve başkası adına duyulan korku öldükten sonra kavuşma fikrinin yerini alacak. İnsanlar kalplerindeki büyük acıyı bastırmak amacıyla birbirlerini sevmek için acele edecekler. Her biri kendi adına onurlu ve cesur olacak ama başkalarını çekinerek ve deneyerek tanıyacak, başkasının hayatı ve mutluluğu için kaygı duyacak. Günümüzdeki insanlar gibi birbirlerine kibar davranacaklar ve utanmayacaklar, ancak çocuklar gibi birbirlerini sevecekler. Yan yana geldiklerinde, birbirlerine derin ve anlamlı bakışlar yöneltecekler ve bu bakışlarda hem aşk hem keder olacak."

Kolya bu bölümü, gözyaşlarına hâkim olamayarak baştan

* Podrostok ("gen" ya da "ergen" anlamında); Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'den önce yazdığı son roman.

sona okudu. Birdenbire ateş bastığını hissetti! Sonunda bulmuştu işte! Hem de Tanrı olmadan. Ne kadar güzel ve ne kadar canlıydı!

Dostoyevski, Kolya'nın en hassas tellerine dokunmuş ve bu tellerin tümü ses vermeye başlamıştı; şimdiden o mucizevi, dünyaya inen o uhrevi müziği duyabiliyordu... Bu nasıl olabiliyordu?.. Kuşkular ve içini kemiren sıkıntılar yeniden başlamıştı... İnsanlar ancak gelecekte daha iyi olabileceklerdi... Ama şimdi... Kolya'nın gözleri önünde birdenbire Arakçeyevler, Saltiçikhaslar, kasaplar, cellatlar, tehditkâr ve baskıcı çarlar ve krallar, acımasız diktatörler canlandı... Hayır, dünyayı bunlardan temizlemek gerekiyordu... "Kederi ve öfkeyi bilmeyen/Doğduğu toprağı sevmez." Bu doğru muydu? Tosya'nın ölmeden önce Marx'tan okuduğu cümleleri hatırladı... Ayrıca herkes Kant hakkında yazıp çiziyordu... Buna bir göz atmakta yarar vardı...

Kolya çoktan büyüklere soru sormaktan vazgeçmişti; her şeyin cevabını kendi kendine bulmaya çalışıyordu. Okul kütüphanesinde Brockhaus ve Efron ansiklopedilerinde sofistike bilgelikleri araştırdı. Ama Kant'a gelince, yazılanların tek kelimesini bile anlamadı: "Transandantal idealizm", "numen", "fenomen", "ikilikler", "kategoriler" – tüm bunlar gizemli canavarlar gibi kafasının içinde dolanıp duruyordu. Kant'ın "bir amaç olarak insan" ve "kategorik imperatif" gibi ifadelerini biraz kavrar gibi olmuştu. Ancak bu kategorik imperatif daha çok içine istediğiniz şeyi tıkıştırabileceğiniz ölü bir bağırsak parçasını andırıyordu – burada yaşayan ya da canlı hiçbir şey yoktu, yaşayan sorulara yaşayan bir yanıt bulunamıyordu. Kolya üzüntülü bir halde hiçbir şey anlamamasının kendi sorunu olduğunu düşündü. Belki ben çok zayıfım, bunu anlayabilecek kapasitede değilim – onun gözünde, kitabın bütün sayfaları deşifre edilemeyecek gizli bir kod gibiydi.

Kolya Noel tatilinde Georgi Amca'yı ziyaret etmeye karar verdi. Keder ruhunu pas gibi kemirip durmuştu. Her şey ona bu ıstırap veren sırrı hatırlatıyordu. Bu nedenle bir süreliğine bile olsa şehir değiştirmek, biraz hafiflemek, o kadar acı çektikten sonra kendini toparlamak istiyordu. Yavaş yavaş kendine gelmeye başlamıştı ama bu toparlanmanın yavaş olacağını hissediyordu.

Kolya'nın sınıfında Borya (Boris) Balaşin adlı bir oğlan vardı; Kolya'nın Georgi Amcası, kilise töreni gibi gösterilere gerek duymadan bu çocuğun annesiyle beraber yaşamaya başlamıştı; amcasının bu seçimi Kolya'nın o kadar hoşuna gitmişti ki, ona karşı içinde derin bir saygı uyanmış ve amcasını erdemli baba-annesi Agniya İvanovna'nın saldırılarına, hatta annesi Lyubov İvanovna'nın arada sırada ağzından kaçırdığı sözlere karşı şiddetle savunmuştu. Borya yatılı okuyordu ve kapalı, devlete ait eğitim kurumlarındaki tüm diğer öğrenciler gibi, ufak çaplı da olsa *gimnaziya*'da âdetten olan birtakım uçarı davranışlarda bulunmaya cüret etmesi gerektiğini düşünüyordu. Üstün niteliklerle donanmış olmasa da genel olarak yumuşak huylu bir çocuktu. Onunla beraber gezen iki *gimnaziya* öğrencisi daha vardı; bunlar, sonradan yoksul düşmüş Glotov adlı yerel bir toprak sahibinin oğullarıydı. Kolya'nın yol arkadaşları bu üç oğlandı.

Yol boyunca gece yarısı öğrenciler aralarında gizli gizli fısıldaşmaya başladılar. Kolya uyukluyordu.

"Bardak var mı?"

"Var."

"Tirbuşon?"

"Kahretsin tirbuşonu unuttum – neyse, kondüktörden isterim."

"Sorun olmaz mı?"

"Yok canım. On kopek verdin mi her şey hallolur. Siz nesiniz Allah aşkına? Çıtkırıldım bir hanımefendi mi? Yoksa sadece salak mı? Köyden yeni mi geldiniz?"

"Tamam, tamam, istediğin gibi yap–"

Kolya gözlerini açtı. Glotovlar bir şişe votkayla bir şişe porto çıkarmışlardı. Yanında da sosis parçaları, ekmek, birkaç elma ve salatalık vardı.

"Uyandın demek."

"Uyumuyordum ki–"

Borya zafer kazanmış bir edayla elinde tirbuşonla döndü. Vagonun içi hemen hemen karanlıktı. Kondüktörler tasarruf yaptıkları için lambanın içinde sadece tek bir küçük mum yanıyordu; mumun her tarafı da eriyip akmıştı zaten.

Borya havalı bir el hareketiyle votka şişesinin tıpasını çıkarırken Glotov kardeşlerin büyüğü de tirbuşonla porto şişesini açtı. Şişenin içinde çalkalanan votka kabarcıklarla çay bardaklarına doldurulduktan sonra yanında bir parça *zakuski*'yle (votkanın yanında yenilen çerez) bir dikişte içildi.

"Hey sen Kolya? Sen içmeyecek misin?"

"Votka istemem."

"O halde şarap verelim şu bizim öğrencimize... Fransızca'da nasıl deniyor Mişa? 'Sarhoş olunmalı' için?"

"Hımm... le *vin est tiré, il faut le boir* [şarap açıldı, içilmeli – *ç.n.*]."

"Tamam öyle olsun. Le vin est tiré – yüzünüzü gözünüzü buruşturup durmayın."

"Tamam, biraz porto içerim."

Kolya'nın bu durumdan utanması için pek çok neden vardı – en önemlisi suçlular gibi, gizlenerek içiyorlardı; ayrıca kişiliği henüz tam gelişmemişti, kendi bağımsız iradesiyle kendi kararını vermek yerine tasma takılmış bir köpek gibi onların peşinden gidiyordu; ve de son olarak, gece hırsızlığa çıkmak gibi bu kaçamak içki âlemi son zamanlarda ruhunu kemirip duran kederli anılara ters düşüyordu.

İçkiye alışık olmadığından yalnızca yarım bardak porto içmesine rağmen vücudundan yer yer kıvılcımlar çıktığını hissetti; başı öne düşmeye başladı... Borya ve lamba etrafında dönüyordu... Kolya paltosunu başına çekip çok geçmeden düşlere daldı. Rüyasında kollarını çırparak ormanların, derelerin, tarlaların üzerinden uçtuğunu gördü... Rüzgâr yüzüne çarpıyordu... Kendisini özgür ve rahatlamış hissetti...

"Kolya! Merhaba, merhaba," Georgi Antoniç ertesi sabah onları sevinçle karşıladı. "Uzun zamandır seni görmemiştim. Ne var ne yok? Hadi gelin çay içelim... Baban nasıl? Ya Lyubov İvanovna? Niye böyle durgunsun? Nerdeyse seni tanıyamayacaktım."

"Bilmiyorum. Durgun değilim. Evde her şey iyi, özel bir şey yok. Önceden haber vermeden aniden geldiğimiz için umarım kızmamışsındır."

"Neler diyorsun sen Allah aşkına? Seni gördüğüme o kadar sevindim ki! Ama ne yazık ki şimdi hemen çıkmak zorundayım."

Anna İvanovna Balaşina yemek odasına girdi. 35 yaşlarında boylu poslu, düzgün hatları olan, mavi gözlü, biraz fazla makyajlı bir kadındı.

"Bu benim yeğenim Kolya, Anna İvanovna. Lütfen ona iyi bak – benim hemen çıkmam gerekiyor – ama Boris nerede?"

"Biraz sonra gelecek. Uyuyakaldı" diye cevap verdi Anna gözlerini Kolya'ya çevirerek.

Radikal görüşlere sahip, iyi eğitimli birisi olarak tanınmıştı. Radikalizmi daha çok daha önceki aile yapısından kaynaklanıyordu; subay olan eski kocası resmî bir boşanma talebinde bulunmamıştı. Güçlü kişiliğini Alman kökenli, son derece zeki annesi Emilia Andreyevna'ya borçluydu ama daha çok ani çıkışlarıyla ünlenmişti; kasabada anlatılanlara göre, bir gün kıskançlık yüzünden Georgi Antoniç'e ateş etmiş ama ıskalamıştı – kurşunlar sol kulağını teğet geçip tahta duvara saplanmıştı. Kolya da bu hikâyeyi duymuş olduğundan onu merakla inceliyordu: Burun kemiğinin üzerinde tuhaf bir biçimde çatık kaşları, ölçülü konuşması, pembe tombul el hareketlerine varıncaya kadar aşırıya kaçmayan hali tavrı dışında bu tür fevri bir karaktere sahip olduğunu gösteren herhangi bir işaret yoktu.

"Kolya hazırsan sana odanı göstereyim."

"Tabiî Teşekkürler."

Anna İvanovna onu büyük pencereli aydınlık bir odaya götürdü. Odanın zemini bütünüyle armut doluydu! Aynı zamanda sonbaharda meyve bahçelerine özgü olan hoş bir koku, yaprak, meyve ve toprak kokusu hissediliyordu. Pencereden dışarı baktığınızda her yer bembeyaz karla örtülmüştü; camların üzerinde çeşit çeşit buzdan motifler oluşmuş, pencerenin hemen dışında buz salkımları soğuk kış güneşinin altında parlamaktaydı; dışardaki bu dondurucu manzara karşısında doğrusu içerdeki sonbahar havası son derece rahatlatıcıydı.

"Armutlar için kusura bakma Kolya."

"Yo, yo özür dilemenize gerek yok. Son derece hoş. Gerçekten. Çok güzel bir koku, tatları da güzeldir herhalde –"

Böylece Kolya kış tatilini geçirmek üzere amcasının evine yerleşti. Bu ilk gün tembellikle geçti; kendisini yorgun hissediyordu, başı ağırlaştığından sürekli uyukluyordu, her tarafı da ağrıyordu zaten. Akşam Boris'le beraber sirke gitmeye karar verdiler. Meyhane ya da han olarak kullanılan eski tuğla bir bina sirke dönüştürülmüştü. Büyükler, küçükler, kasabanın seçkinleri, şık hanımefendiler, kızlar, oğlanlar, civar kasabalardan gelen köylüler, tezgâhtarlar birbirlerine çarparak ortalıkta koşuşturuyorlar ya da her biri kendi tarzına göre, daha ölçülü bir biçimde ortalıkta dolanıyordu. Binanın köşesinde hafifçe eğilmiş, gecenin mavimsi karanlığında cılız bir ışık yaymaya çalışan eski, tahta direkli bir gazyağı lambası göze çarpıyordu. Lambanın üstüne, sirk programını tanıtan renkli, dev bir poster yapıştırılmıştı. Girişte de, kafasında silindir şapkasıyla tuhaf kılıklı bir adam bağıra çağıra gelen geçene sesleniyordu:

Evet zil çalmak üzere.
Gösteri başlıyor.
Gelin gelin! Hepiniz davetlisiniz.
Hey sizler, gelip geçenler. Durun lütfen!
Gelin içerdeki harikalar dünyasını görün.
Siz, nazik bayanlar ve âşıkları,
Köylü kadınlar, gevezeler,
Zayıf, yaşlı bayanlar
Askerler,
Ve de iki büklüm olmuş, kel
Sürekli sızlanan yaşlı amcalar,
Arkadaki kuyruğu geçip gelin,
Kasaya doğru ilerleyin!
Bir bilet satın alın. Sadece on kopek.
Ve hemen sirke girin!

Koyun postundan gocuk giymiş bir adam başını sallayarak söylendi: "Öff, sanki canlı canlı etlerini koparıyorlarmış gibi bağırıyor."

"Doğru ama ne yapsın, bu onun işi. Bağıracak ki, insanlar içeri girsin."

Koşarken tökezleyen bir delikanlı arkadaşına seslendi: "Fedka, beş kopek borç versene! Beş kopeğim eksik – sana Pazar günü geri veririm – yok, yok, sen en iyisi bana altı kopek ver, tamam mı?"

"Tek kopek bile vermem! Daha önce almış olduğun yedi kopekten ne haber?"

"Cimri sen de!"

Uzun bir gocuk giymiş olan bir köylü lambanın önünde durmuş heceleyerek okumaya çalışıyordu:

"Tra-pez-ci-ler, ne ola ki bu?"

"Şeytan bilir ne olduğunu."

"Pal-ya-ço-ne yazıyo burda ya, piç herifler!"

"Hey sizler, marangoz musunuz?"

"Evet ama kahrolasıca yazıdan tek bir kelime bile anlamadık."

"Şu kürklü adama soralım – gözlüklü olana."

"Hepsinin canı cehenneme."

"Baksana, buradaki adamlar ne yapıyor böyle?"

"Burası sirk."

"Ihh, tek gözlü canavarlar, astıkları şeye bak!"

Boris ile Kolya, kalabalığın arasında kendilerine yol açıp sirke girdiler. İçeri girer girmez gübre ve at teri kokusu burunlarına çarptı. Kalın giysili insanların bir bölümü oturmuş, bir bölümü de ayaktaydı. Gösteri çoktan başlamıştı; kamçılar şaklıyor, palyaçolar birbirlerini tokatlıyor, kırmızı saçlı olanı avaz avaz bağırıyordu. Kılıç yutanlar, ona kadar saymayı öğrenmiş bir köpek, küvette oturmuş, gözünde gözlüğü gazete okuyan uyuz bir maymun – tüm bunlar izleyicileri kendilerinden geçirecek kadar eğlendiriyordu. İnsanlar özellikle de başarılı gösterileri hararetle alkışlıyorlardı. İçerisi havasız ve boğucuydu; bu durum Kolya'nın, ilmikten kurtulduğu geceyi tüm canlılığıyla hatırlamasına neden oldu. Birdenbire sirkteki her şey – kalabalık, palyaçolar, elbiseli kaz, arka ayakları üzerinde dans eden köpek – kayboldu. Kolya'nın düşünceleri çok ama çok uzağa gitti...

"Ne oldu, uyukluyor musun yoksa? Bak bak! İyi dinle!" diye fısıldadı Boris, Kolya'nın kulağına.

Sahnede iki adam duruyordu: Biri Fransız gibi giyinmişti, diğeri ise bir kasaba polisini veya ileri gelenini veya da bir devlet dairesindeki müdürü andırıyordu. Üniforma giymiş olsun ya da olmasın onu halinden tavrından hemen tanıyabiliyordunuz; her şey apaçıktı.

Kolya kendine gelip dinlemeye başladı. Sirkteki adamlar komik bir monolog başlatmışlardı:

"Fransızca *le savon* deriz."
"Rusçada 'sabun'"
"Fransızlar *mille pardons* der."
"Ruslar 'burnuna!'"
"Fransızcada *royale* derler."
"Ama biz 'akordeon' deriz."
"Fransızlar *etoile* der."
"Bizler ise '*matruşka bebeği*'."
"Fransızcada *salat* denir."
"Ama bizdeki adı *zakushka*."
"Fransızca *promenade* denir."
"Ama bizdeki adı *kutuzka*" (kilit altında tutma)

Kalabalık gülmekten kırılıyor, yer gök alkış sesleriyle inliyordu.

"Fransızca *société* denir."
"Rusçada *shaika* deriz" (haydutlar çetesi).
"Fransızlar *liberté* der."
"Ama biz *nagaika* deriz." (kamçı).

İzleyiciler iyice coşmuştu. "Oditoryum" ıslık sesleri arasında çılgınca alkışlıyordu. Oyuncular sakin bir halde devam ettiler:

"Fransızlar için *fromage'dır.*"
"Bizim için şişe."
"Fransızca *voyage* denir."
"Rusçada, 'iç sürgün.'"
"Fransızlar *dilettante* der."
"Ama biz *liubitel*" (âşık ya da amatör).
"Fransızlar *intendant* der" (polis).

"Bizler *grabitel"* (çapulcu ya da soyguncu).

Bu sözler üzerine herkes âdeta çıldırdı. Şapkalar, kasketler, eldivenler havada uçuşuyordu. "Bravo!" "Çok iyi!" "Gerçekten de her şeyi ne kadar iyi anlattılar." "Ya, her şeyi gözümüze gözümüze soktular."

Tam o sırada bir polis sirkin patronuna yaklaşıp kulağına bir şeyler fısıldadıktan sonra adamı perdenin arkasına çekti.

Kalabalık bir süre homurdanıp sustu. Arada sırada tek tük fısıldaşmalar duyuluyordu.

"Ne yabanilik! Ne istiyorlarmış?"

Gençlerden biri boğuk bir sesle bağırdı: "Âdi herifler."

Birkaç dakika sonra, teşrifatçı kâğıt gibi bembeyaz bir yüzle sahnede gözüktü.

"Özür dileriz. Elimizde olmayan nedenlerden dolayı gösteri bitmiştir. Şimdi, saygıdeğer izleyicilerimizin... sessizce dağılmalarını rica ediyoruz."

Başına yün bir şal sarmış olan köylü bir kadın, "pis şeytanlar" diye mırıldandı.

"Gösteri hoşlarına gitmedi – gerçekler acıdır" diye cevap verdi bir tezgâhtar.

Bir başka yönden bir çift gözlük camı parladı: "Bu keyfi davranışlar dehşet verici!"

Kalabalık söylene söylene dağıldı. Ertesi gün sirkin kasabadan gönderildiği duyuldu. Bu olay bir sürü dedikoduya, tartışmaya neden oldu; "çapulcular", "haydutlar çetesi" lafları havada uçuşuyordu. İzleyiciler, "Fransız adam"ın dediklerini anlamamışlardı ancak Rusça ifadelerin ne anlama geldiğini çok iyi biliyorlardı; ve bu sözler de artık eskisi gibi, sıradan birisinin sıradan bir bekçiye bile uygulayabileceği kutsal terörle yetinmeyen ve aşırıya kaçmamakla beraber iktidardakileri alaya alan yüzlerce insanı kışkırtmaya yetmişti.

Sirkteki sahne Kolya'yı derinden etkilemişti. İlk kez kendi gözleriyle "nasıl yapıldığı"nı görmüştü. Evet, diye düşündü kendi kendine yalnız kaldığında, bu evrensel sevgi fikri için biraz daha beklemeliyiz. Polislere öpücük göndermeye gerek yok. Pis-

likler! Kolya'nın ruhu dizginlenemeyen isyan duygularıyla dolmuştu – bir şeyler yapmak, bir yere yönelmek istiyordu. Ama ne yapabilirdi? Nereye gidebilirdi?

Borya'yla sabahın erken saatlerinde ormana gitti; Borya çift namlulu tüfeğini de beraberinde getirmişti. Hava bulutlu ama çok soğuk değildi. Orman ise kasvetliydi. Kayakları karın üzerinde tüy gibi kayıyordu. Ormanın içi sessizdi. Yalnızca arada sırada, ladin ağacındaki bir dalın hafifçe çatlamasıyla üzerindeki kar yığınının birdenbire yerdeki bembeyaz kar örtüsüne dökülmesiyle ortaya çıkan sesler duyuluyordu Karın üzerinde de izler vardı: Burada bir tavşan sıçramıştı – iki ve bir, iki ve bir adımlarıyla... Şuradan da bir tarla faresi geçmişti. Şu tepedekiler, bir kakımın ya da bir gelinciğin izleri olabilirdi. "Si si si" diye öten çalıbülbülleri küçük kanatlarını titreterek daldan dala uçmaktaydılar. Birisinin dokunduğu çalılıklardan yumuşak kar taneleri pudra gibi saçıldı ve birdenbire bembeyaz ortamın aksine simsiyah incecik bir dal ortaya çıktı. Griye çalan kahverengi bir tırmaşık kuşu yere doğru alçalıp ağacın gövdesinin etrafında dönmeye başladı; kuyruğunu dikmiş arada sırada da kanat çırpmayı keserek uçup duruyordu.

Bang! Namlunun ucundan duman çıktı. Boris ateş etmişti... Küçük griye çalan kahverengi kuş yerde yatıyordu şimdi. Kolya ölü kuşu eline aldı. Yok olan hayatın sıcaklığı üzerindeydi.

"Kahretsin! Niye vurdun ki onu?"

"Ne ki bu?"

"Tırmaşık kuşu."

"Tüfeğimi denemek istedim."

Sessizlik oldu.

Kolya yine eski düşüncelerine dalmıştı. Bu küçük kuşla insan arasındaki fark neydi. Hiçbir şey. Biraz önce hayattaydı – şimdi ise yoktu. Peki ya bizim torunlarımız? Dostoyevski'nin anlattığı gibi mi olacaktı?

İnsan ırkı da bir gün yok olacak. Ve de Dünya, bizim sevgili yaşlı gezegenimiz, üzerinde her tür yaşamın sona erdiği cesedi, dev bir çekim gücünün etkisi altında yeni yörüngelere çekilinceye ya da dev bir güneşin korkunç ateşiyle kavruluncaya kadar

uzay denen sonsuz boşlukta dönüp duracak. Bu kaostan da ergeç yeni bir hayat doğacak, tıpkı daha önce olduğu gibi... Her şeye rağmen yaşamak güzel yine de.

"Kolya neyin var senin? Kafayı mı üşüttün? Sanki bir kütüğün üzerinde nehirde sallanıyor gibisin! Ha, ha, ha. Fazla alıngan oldun bu aralar."

"Alıngan olan sensin," diye homurdandı Kolya kayaklarıyla hışımla dönerek.

Eve vardıklarında ıslak ve terliydiler. İçerisi fazla sıcak geldi. Ceketlerini çıkarıp yatağa uzandılar.

"Kolya."

"Ne var?"

"Hadi içelim."

"Yeter artık."

"Hadi ama uzatma."

Boris yataktan kaydı. (Birbirleriyle arkadaşlık yapsınlar diye aynı odada kalıyorlardı.) Borya arkadaşını ensesinden tutup yemek odasına götürdü. Masa eski geleneklere göre – ne de olsa Noel'di – donatılmıştı; üzerinde votka ve evde yapılmış likör dolu küçük sürahiler, porto, Madeira, sherry gibi çeşit çeşit şaraplar vardı. Bir tabağa domuz pastırmaları dizilmişti, ayrıca füme balık, sardalya, çaçabalığı, beyazı, kahverengisi, katran köpüğüyle çeşit çeşit marine mantarlar göze çarpıyordu; *kulebyaka** payının üzeri örtüyle kaplıydı; küçük salatalık turşuları da kapaklı bir tabağın içindeydi. Yiyin efendiler yiyin!

Borya kendisine bir bardak *zubrovka* ("buffalo otuyla" tatlandırılmış votka) doldurduktan sonra, ağzına *kulebyaka* ve bir parça havyar tıkıp bir ilahiyi komik sözlerle söylemeye başladı.

Günahlarından arın
Pişerken kutsal pay.
Üzerine de konacak
Üç kap sütlü pelte.

"Sen de alsana. Biraz da porto iç. Sana doldurayım bir bardak."

* içinde et, balık, sebze vb.'nin olduğu olduğu büyük bir pay.

"Çok az. Hey bardağa ne koyuyorsun öyle ?"

"Boşver, ne olsa gider. Her şey burada biter," Boris gülerek midesine hafifçe vurdu.

Kolya tatlı porto şarabından bir bardak içer içmez neşelenmişti.

"Bu kadar yeter – bütün güzel şeyleri tek tek denemek lazım – hadi dışarı."

"Yine mi? Biraz önce dışardaydık zaten."

"Hadi hadi."

Paltolarını bile giymeden kayaklarıyla dışarı fırladılar; bu kez kayaklarıyla yarışıyorlardı. Kolya'nın kulakları hafif uğulduyordu; delilik yapmaya başladı, karları sağa sola savurdu, şarkı söyledi, serseriler gibi iki parmağıyla ıslık çaldı, kollarını açarak yere düşüp karın üzerinde vücudunun şeklini çıkardı; bütün bunları yaparken bir yandan da insanoğlunun ne kadar tuhaf olduğunu düşünüyordu; kendisi de yani Kolya, yarım bardak şarapla beynini kemiren düşüncelerin tümü çuvaldan boşalan mantarlar gibi dağılıp gitmişti.

"Kolya! Boris! Çıldırdınız mı siz? Bu dondurucu soğukta dışarda paltosuz ne yapıyorsunuz öyle? Yaşamaktan mı bıktınız? Ölmek istiyorsanız daha etkili yöntemler var."

"Biz sadece–"

"'Biz sadece' – 'biz sadece' – hadi bakalım yemek odasına marş, marş! Konyakla çay için."

"Memnuniyetle. Konyakla ve de memnuniyetle" diye gürledi Borya, masaya otururken.

Kolya sırıttı: "Bu sözler bir yerden aşırma ya da onun gibi bir şey."

"Niye?" diye sordu Georgi Antoniç. Kelebek gözlüğü lambanın altında parlıyordu; camlarının üzerinden bakışı da ona alışılmadık ciddi bir görüntü vermekteydi. İçtiği sigaradan – puf, puf, puf – havaya duman halkaları yayılıyordu.

"Çünkü sözcüklerle oynama oyunu çok yaygındır Zorz Amca: 'Yağmur yağıyordu ve iki öğrenci yürüyordu/ Biri paltoluydu, diğeri üniversiteli/Birinin adı İvan'dı; diğeri azizler günü partisine davetli.'"

"Bu bilge sözleri de nerede öğrendin?"

"Okulda – hem biliyorsunuz –"

Böylece Kolya, "Zorz Amca"nın hoşuna giden ne kadar muzip laf varsa çantadan çıkarır gibi dağarcığından çıkarıp ortalığa dökmeye başladı. Anna İvanovna da annesi Emilia Andreyevna'yla odaya girdi; Emilia Andreyevna, buruşuk yüzlü, kuru, küçük yaşlı bir hanımefendiydi; gri saçlarını örerek topuz yapmıştı; zeki gri gözleri ve tek bir çizgiyle tasvir edilebilecek, sert kıvrımları olan bir ağzı vardı.

Herkes Kolya'nın hikâyelerine bayılmıştı; onlar güldükçe Kolya da dizginlerini koparmış bir at gibi coştukça coşuyordu; dışarda yaptıkları gezinti, kayak, içtikleri şarap ve de anlattıklarının ilgi çekmesi onu heyecanlandırmıştı, aşka gelip, terbiye sınırını aştığının farkına varmadan saygın topluluğa son bir şok yaşatarak Baudelaire'in "Carrion"unu [Leş – *ç.n.*] okumaya başladı.

"*Schrechlich! Das ist doch eine Schweinerei – und Sie –*" (Korkunç! Bu adam iğrenç bir domuz – ve siz –). Emilia Andreyevna Kolya'ya çok sinirlenmişti; "*so jung und so verdorben*" (bu kadar genç ve bu kadar yoldan sapmış).

Masadan kalkıp hışımla odadan çıktı.

Ortalığa korkunç bir sessizlik çöktü. Kolya'nın ateşi birdenbire sönmüştü; oturduğu yerde çöktü, boğazında bir yumru hissetti. Ne yapacağını bilemiyordu. Emilia Andreyevna'yı incitmek istememişti. Onunla bir kere konuşmuş ve zekâsından, çok okumuş olmasından etkilenmişti. Ama şimdi – poff! – birdenbire yüzüstü yere kapaklanmıştı. Kendi kendine kızdı...

(*El yazmaları burada bitiyor.*)

Sözlük

Otobiyografideki isim ve terimlerin önemli bir bölümü yer almaktadır.

Alkonost, *Bkz*; Sirin ile Alkonost.

Barbizon okulu, Paris yakınlarında, Barbizon kasabasında 1830-1870 yılları arasında çalışan bir grup Fransız ressam (Theodore Rousseau ve diğerleri). Gerçekçi manzara resminin gelişmesinde önemli bir rol oynadılar.

Brakov, İvan Semyonoviç (1732-1768), Rus şairi, önemsiz çalışmaları olan bir yazar.

Bazarov İvan Turgenyev'in romanı *Babalar ve Oğullar*'ın baş karakteri.

Belinski, Vissarion Grigoryeviç (1811-1848), On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Rusya'nın önde gelen eleştirmenlerinde biri; Batılılaşma taraftarı; edebiyatta realizm ve toplumsal sorumluluğu savundu.

Benckendorf, Aleksandr Hristoforoviç (1783-1844), 1826 yılından itibaren, Çar I. Nikola döneminin jandarma şefi.

Berdyaev, Nikolay Aleksandroviç (1874-1948), Rus teolog; önceleri Marksistti Rus devriminin ardından göçmen oldu.

Bernstein, Eduard (1850-1932), Alman Sosyal Demokrat Parti'nin lideri; 1890'lı yılların ortalarından itibaren Marksizmi revize etme ve devrim yerine reforma yönelme hareketinin başını çekti.

Bogatir, Ortaçağ Rus destanlarının güçlü savaşçı-kahramanlarından birisi.

Bogdanoviç, İppolit Feyodoroviç (1744-1803), Rus şair.

Bortnyanski, Dimitri Stepanoviç (1751-1825), Rus-Ukraynalı besteci.

Brehm, Alfred Edmund (1829-1884), Alman zoolog ve kâşif; altı ciltlik popüler *Hayvanların Yaşamı* adlı eseerin yazarı.

Bugaev, Nikolay Vasilyeviç (1837-1903), Matematik hocası, şair Andrei Byeli'nin babası.

Bulgakov, Sergey Nikolaeviç (1871-1944), Ekonomist, din filozofu ve teolog.

Çernov, Viktor Mihailoviç (1873-1952), Sosyalist Devrimci Parti'nin kurucularından ve Parti'nin teorisyen ve propagandacılarından.

David, Eduard (1863-1930), Alman Sosyal Demokrat Parti'nin liderlerinden; Marksizmde revizyon yapılarak devrim yerine reformun benimsenmesini savundu.

Danilevski, Nikolay Yakovleviç (1822-1885), Yazar, sosyolog ve doğa bilimcisi; Pan-Slavizm ideologu; Darwinizme karşı polemik başlattı.

Devrien Yayınları, 1872 yılında St. Petersburg'ta İsviçreli iş adamı A. F. Devrien'in kurduğu yayınevi; 1917'de Berlin'e taşındı.

Domostroi, Geleneksel bir aile yapısının nasıl oluşturulacağı ve buna uygun bir yaşamın nasıl sürdürüleceğiyle ilgili öğütler içeren bir kitap; *krş.* Sylvester.

Dubelt, Leonti Vasilyeviç (1792-1862), 1835 yılından itibaren Çar I. Nikola döneminde jandarma komutanlarından.

Gimnaziya, On dokuzunzu yüzyılda Rusya'da seçkin ortaöğretim okulu. 1866

yılından itibaren Eğitim Bakanı Dimitri Tolstoy'un döneminde klasik eğitime özellikle önem verildi ve bunun sonucunda ders saatlerinin yüzde 40'ı Yunanca ve Latince öğretimine ayrıldı; 1800'lerin sonunda üniversiteye gidebilmenin tek koşulu gimnaziyadan mezun olmaktı.

Grandük Sergey (1857-1905), Çar II. Aleksandr'ın oğlu, Moskova genel valisi (1891-1905); Sosyalist Devrimci İvan Kalyaev tarafından öldürüldü.

Grot, Yakov Karloviç (1812-1893), Rus filolog, Bilimler Akademisi üyesi.

Hertz, Friedrich Otto (1878 – ölüm tarihi bilinmiyor), Avusturyalı Sosyal Demokrat, ekonomist; Marksizmde revizyonu savundu.

Ioann Kronshtadtsky ("Kronstadtlı Peder John") Tam adı Ioann İlyiç Sergeyev (1829-1908); Rus Ortodoks Kilisesi'nde rahip; politik görüşlerinde aşırı tutucu muhafazakârlığıyla tehlikeli bir adamdı; anti-Semist, faşist çeteler Siyah Yüzler'i destekledi.

Kaigorodov, Dimitri Nikiforoviç (1846-1924), "Rus Ormanlarının Korunması", "Yeşillikler Krallığından" ve "Tüylülerin Krallığından" başlıklı doğal bilimler kitaplarıyla tanındı.

Kolodkovski, Nikolay Aleksandroviç (1858-1921), Rus zeolog, entomolog ve şiir çevirmeni.

Kibalşiş, Nikolay İvanoviç (1853-1881), Halkın İradesi Örgütü'nden bir devrimci; II. Aleksandr'ın öldürülmesiyle ilgili olarak idam edildi.

Klyuçevski, Vasili Osipoviç (1841-1911), Tarihçi, Rus Bilimler Akademisi üyesi; *Rus Tarihinde Bir Dönem*'in yazarı.

Korş, Valentin Feyodoroviç (1828-1883), Rus filolog ve edebiyat tarihçisi.

Kostomarov, Nikolay İvanoviç (1817-1885), Rus-Ukraynalı tarihçi ve yazar.

Kotlyarevski, İvan Petroviç (1769-1838), Ukraynalı yazar; "epik" şiiri *Aeneid* (1798).

Kruşevan, Pavel Abdreyeviç (1860-1909), gazeteci, anti-Semist gazete *Znamya*'nın (Bayrak) kurucusu.

Kukolnik, Nestor Vasilyeviç (1809-1868), Rus yazar.

Lafargue, Paul (1842-1911), Fransız sosyalist; Uluslararası İşçi Federasyonu üyesi; Karl Marx'ın damadı.

Lavrov, Piyotr Lavroviç (1823-1900), felsefeci, sosyolog ve deneme yazarı; devrimci Narodnik hareketinin önemli ideologlarından.

Leontiev, Konstantin (1831-1891), Rus yazar ve edebiyat eleştirmeni; önde gelen Slavofillerden.

Lineviç, Nikolay Petroviç (1838-1908), Rus generali.

Lohvitskaya, Mirra Aleksandrovna (1869-1905), Rus erotik şiir yazarı.

Lopatin, Lev Mihailoviç (1855-1920), Rus felsefecisi ve psikoloğu.

Lopuhin, Aleksey Aleksandroviç (1864-1928), Çar rejiminin Emniyet Müdürü (1902-1904).

Meşçerski, Prens Vladimir Petroviç (1839-1914), *Grazhdanin* (Yurttaş) gazetesinin editörü; 1860'daki reform öncesine dönülmesini savundu.

Mihailovski, Nikolay Konstantinoviç (1842-1904), Sosyolog, edebiyat eleş-

tirmeni ve toplumsal yorumcu; Narodnik hareketinin önde gelen sözcüsü.

Narodnik (Halkçı) Rusya'da 1860 ve 1870'lerde ortaya çıkan "Halka gitme (*narod*)" hareketi. 1881 yılında Çar II. Aleksandr'a suikast düzenleyen Halkın İradesi bu hareketin bir kanadıydı.

Nemiroviç-Dançenko, Vasili İvanoviç (1848/49-1936), Pek çok roman ve etnografik çalışma kaleme aldı.

Nikita Pustosvyat (1862'de öldü), Eski İnananlar'ın önde gelen yazarı ve sözcüsü; bu nedenle tutuklanıp idam edildi.

Nordau, Max (1849-1923), Felsefe ve psikolojiyle ilgili yapıtlar veren Alman yazar; Siyonizmin kurucularından.

Plehve, Viyaçeslav Konstantinoviç (1846-1904), İçişleri bakanı ve jandarma komutanı; Sosyalist Devrimciler tarafından öldürüldü.

Posrednik Yayınevi, Leo Tolstoy'un girişimiyle 1884'te St. Petersburg'ta eğitim kitapları yayımlamak üzere kurulan yayınevi.

Rededya, Ortaçağ'da yaşamış bir Rus tarihçisine göre, Kasogian (Adyges) Prensi; 1022'de Tmutorokanlı Prens Mstislav Vladimiroviç'le teke tek bir çatışmaya girip yenildi.

Romanov, Sergey Aleksandroviç, *Bkz*; Grandük Sergey.

Rossolimo, Gregori İvanoviç (1860-1928), Rusya'da pediyatrik nörolojinin kurucularından.

Rozdestvenski, Zinovi Petroviç (1848-1909), Rus amirali; 1904-1905 Rus-Japon savaşında yenilgiye uğrayan Rus donanmasının komutanı; küçük bir tiran ve çarın yanındaki prens olarak değerlendirilmiştir.

Russskiye Vedomosti, Rusya'da reformu savunan Liberal eğilimli gazete; Moskova'da yayımlandı (1863-1918).

Russkaya Mysl, Edebi, bilimsel ve politik içerikli liberal eğilimli aylık gazete; Moskova'da yayımlandı (1880-1918).

Radonezli Aziz Sergius (1314-1392), Troitse –Sergieva Manastırı'nın (Aziz Sergius Kutsal Üçlü Manastırı) kurucusu; Ortodoks Kilisesi tarafından azizlik katına yükseltildi.

Saltikov-Shchedrin, "Nikolay Shchedrin" Mihail Yevgrafoviç Saltikov'un (1826-1889; hicivleriyle tanınan Rus yazar) mahlasıdır.

Sergey Aleksandroviç, Bkz.; Grandük Sergey.

Şulyatikov, Vladimir Mihailoviç (1872-1912), Marksist edebiyat eleştirmeni.

Sipyagin, Dimitri Sergeyeviç (1853-1902), İçişleri bakanı; öğrenci, köylü ve işçi eylemlerini bastırmak için çok katı yöntemler uyguladı; Balmaşov adlı bir devrimci tarafından öldürüldü.

Sirin ile Alkonost, Eski Rus yazmalarında ve Viktor Vasnetsov ile diğerlerinin sanatında canlandırılmış eski sembolik tasvirler.

Slavofiller, Özellikle toprak sahibi seçkinler arasında yaygındır; "gerçek Rus ilkelerinin" Batı rasyonalizminden, bireyciliğinden ve legalizminden üstün olduğunu savundular.

Solovyov, Vladimir Sergeyeviç (1853-1900), Rus teolog ve yazarı.

Solovyov, Sergey Mihailoviç (1820-1879), Tarihçi; Rus Bilimler Akademisi üyesi; çok ciltli *Eski Zamanlardan Beri Rusya Tarihi*'nin yazarı.

Struve, Peter Bernardoviç (1870-1944), Ekonomist, felsefeci, tarihçi, Legal Marksistlerin teorisyeni.

Sylvester (1566'da öldü), Moskovalı din adamı; Çar Korkunç İvan'ın danışmanı; ünlü *Domostroi*'nin yazarı.

Timrzayev, Klimenti Arkadiyeviç (1843-1920), Doğal bilimci, Darwinci, 1917 yılındaki Bolşevik devrimini destekledi.

Tirpitz, Alfred von (1849-1930) Alman amirali; donanmadan sorumlu devlet bakanı olarak (1897'den itibaren) güçlü Alman donanmasının kuruluşunu yönetti.

Tolstoy, Kont Dimitri Andreyeviç (1823-1889), Çar II. Aleksandr'ın mahiyetindeydi; 1866'da eğitim bakanı oldu. Seçkinciydi. Çar II. Aleksandr'a suikastin ardından içişleri bakanı ve jandarma komutanı oldu.

Trubetskoi kardeşler Sergey Nikolayeviç (1862-1905), teolog ve toplumsal yorumcu;

Tugan-Baranovski, Mihail İvaoviç (1865-1919), Ekonomist, tarihçi, Legal Marksist.

Vsanetsov, Viktor (1848-1926), Rus ressam; ulusal tarih ve folklorik gelenekleri sanatına ilk dâhil edenlerden.

Urusov, Sergey Dimitriyeviç (1862'de doğdu, ölüm tarihi bilinmiyor), 1903-1904 yılları arasında Bessarabia valisi; 1905'te Duma milletvekili, çarlığın Yahudi katliamlarına karıştığını ortaya koydu; 1917'den sonra Sovyet yönetimine sivil hizmette bulundu.

Vorontsov, Vasili Pavloviç (1847-1918), Ekonomist ve toplumsal yorumcu; Narodniklerin liberal kanadının ideologu.

Waldersee, Alfred von (1832-1904), Prusyalı general.

Witte, Kont Sergey Yulyeviç (1849-1915), Rus devlet adamı; 1892-1903 yılları arasında maliye bakanı.

Yakuboviç, Piyotr Filipoviç (1860-1911), Rus şair ve çevirmeni; Halkın İradesi örgütünden bir devrimci. 1884'te tutuklandı ve kürek cezası verildi.

Zabelin, İvan Yegoroviç (1820-1908/1909), Rus tarihçisi; Moskova'daki Tarih Müzesi'nin yöneticisi.

Zasuliç, Vera İvanovna (1849-1919), Rus devrimcisi; Narodnikti daha sonra Marksist ve Rus Marksizminin kurucusu Georgi Plehanov'un yakın dostu oldu. Menşevik.

Zemstvo, 1864-1917 yılları arasında, kölelerin azat edilmesinden sonraki reformlarla kurulan yerel kendi kendine yönetim kurumu, bir tür yerel meclis ya da kurul.

Buharin, kurucuları arasında yer aldığı ve inandığı Sovyet Devrimi tarafından "*halk düşmanı*" olarak idama mahkûm edildiğinde 50 yaşındaydı: Kurşuna dizildi.

Buharin –onu tanıyanlara göre "*yumuşak*" ve "*sanatçı ruhlu*"– *hassas bir kişiliğe sahipti*; tutuklanmadan önce giriştiği açlık grevi ve tutuklandıktan sonraki "*Lenin'i öldürmeye teşebbüs ve çeşitli terör eylemleri gerçekleştirme, Sovyet hükümetini devirmek için komplo kurma, faşist Almanya ve Japonya adına vatana ihanet*" gibi önemli suçlamalar nedeniyle hassas kişiliği iyice zayıf düşmüştü: Belli zamanlarda tekrarlayan "halüsinasyon" nöbetleri sırasındaki "acıları ve şiddetli ıstırapları", hatta ara sıra meydana gelen geçici körlük gibi sıkıntıları atlatmayı başarsa da, "fiziksel ve ruhsal gücü zayıflıyordu".

İşte Buharin elinizdeki "harika" kitabı bu şartlarda yazdı. Ve hakkında verilen karar kitabını tamamlayamadan "*infaz*" edildi.

İlk gençlik yıllarına kadar olan hayatını ve Rusya'nın sosyal ve ekonomik yapısını anlattığı *Zamanlar*'da Buharin, kendinden –Nikolay'ın kısaltması– *Kolya* olarak bahsediyor. Doğa, hayvan, yoksul-ezilen insan sevgisiyle dolu bir çocuk… Büyüyünce de hümaniterdi zaten.

Kolya'yı sevmemek mümkün değil, gelişimini ve büyümesini izlemek çok güzel. Keşke bu kitap bitmiş olsaydı ve Kolya'nın büyüyünce nasıl biri olduğunu da kendisinden okuyabilseydik.

ISBN-978-605-4822-33-1

epos *Edebiyat - Roman*